

**NOU**

Norges offentlige utredninger **2004: 24**

# Pensjonskasselovgivning. Konsolidert forsikringslov

Utredning nr. 12 fra Banklovkommisjonen

Utredning fra Banklovkommisjonen oppnevnt ved kongelig resolusjon 6. april 1990.  
Avgitt til Finansdepartementet 11. november 2004.

Statens forvaltningstjeneste  
Informasjonsforvaltning

Oslo 2004

ISSN 0333-2306  
ISBN 82-583-0806-8

---

PDC Tangen

## **Til Finansdepartementet**

Banklovkommisjonen legger med dette frem sin Utredning nr. 12, NOU 2004: 24 Pensjonskasselovgivning. Konsolidert forsikringslov. Utredningen er delt i to deler.

Den første delen inneholder forslag til endringer i forsikringsvirksomhetsloven som innebærer at det tas inn bestemmelser om pensjonskasser og om pensjonskassers virksomhet i loven. Lovforslaget gjennomfører EUs pensjonskassedirektiv (2003/41/EF) i norsk rett. Ved utarbeidelsen av lovforslaget har Banklovkommisjonen lagt vekt på at pensjonskassene skal kunne operere innenfor de samme rammebetingelsene som er foreslått for livsforsikringsselskaper i Innst. O. nr. 4 (2004-2005). Lovforslaget åpner for interkommunale pensjonskasser og felles pensjonskasser for foretak med pensjonsordning som inngår i samme fellesordning for premieberegning under forutsetning av at Banklovkommisjonens lovforslag i Utredning nr. 11, NOU 2003: 28 gjennomføres. Det åpnes også for at foreninger for selvstendig næringsdrivende kan etablere felles pensjonskasse for sine medlemmer og deres arbeidstakere.

Banklovkommisjonen foreslår også at det åpnes for etablering av egne innskuddspensjonsforetak som kan tilby innskuddspensjonsordninger uten forsikringselement, hvor arbeidstakernes pensjonsrettigheter er sikret i samsvar med kravene i EUs pensjonskassedirektiv. Dette vil etter Banklovkommisjonens vurdering også sikre konkurransen innenfor dette segmentet av pensjonsmarkedet.

Den andre delen av utredningen inneholder forslag til en redaksjonell opprydding av forsikringsvirksomhetsloven. Forslaget omfatter de endringer i forsikringsvirksomhetsloven som er foreslått i Innst. O. nr. 4

(2004-2005), i Banklovkomisjonens Utredning nr. 11, NOU 2003: 28, og forslaget til bestemmelser om pensjonskasser i den første delen av utredningen her. En konsolidert forsikringslov vil sikre oversiktligheit i forsikringslovgivningen på en bedre måte enn det som vil være tilfelle i gjeldende forsikringsvirksomhetslov, dersom de foreslåtte endringer i loven gjennomføres.

Banklovkomisjonens lovforslag er med unntak av to punkter, enstemmige.

Oslo, 4. november 2004

Erling Selvig  
leder

|                          |                      |                        |
|--------------------------|----------------------|------------------------|
| Bernt Nyhagen, nestleder | Olav Breck           | Ottar Dalsøren         |
| Sverre Dyrhaug           | Kjersti Elvestad     | Ragnhild Fusdahl       |
| Jo Gjedrem               | Eystein Gjelsvik     | Arnhold Dordi Gjønnes  |
| Jan A. Halvorsen         | Øivind Fegth Knutsen | Øystein Løining        |
| Per Melsom               | Erling G. Rikheim    | Rolf A. Skomsvold      |
| Kristin Skrede           | Per Anders Stalheim  | Liv Synnøve Taraldsrud |
| Olav Vannebo             |                      |                        |

---

Lise Ljungmann  
(hovedsekretær)  
Kari Lærum  
Gudrun Rogdaberg  
Åse Natvig

# Innhold

|              |                                                                      |    |          |                                                                                                           |    |
|--------------|----------------------------------------------------------------------|----|----------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------|----|
| <b>0</b>     | <b>Sammendrag</b> .....                                              | 9  | 3.3.1    | Stiftelsesloven .....                                                                                     | 33 |
| 0.1          | Sammendrag .....                                                     | 9  | 3.3.2    | Forsikringsavtaleloven .....                                                                              | 34 |
| 0.1.1        | Innledning .....                                                     | 9  | 3.3.3    | Pensjonslovene .....                                                                                      | 34 |
| 0.1.2        | Sammendrag Del I om pensjonskasser og andre pensjonsforetak ...      | 9  | 3.3.4    | Regnskapsregler .....                                                                                     | 34 |
| 0.1.3        | Sammendrag Del II om konsolidert forsikringslov .....                | 11 | <b>4</b> | <b>Internasjonale forhold – oversikt over pensjonskasser i et utvalg EU-land</b> .....                    | 35 |
| 0.2          | Summary in English .....                                             | 11 | 4.1      | Pensjonskasser i EU-området .....                                                                         | 35 |
| 0.2.1        | Introduction .....                                                   | 11 | 4.2      | Danmark .....                                                                                             | 35 |
| 0.2.2        | Summary Part I on pension funds and other pension activities .....   | 12 | 4.3      | Finland .....                                                                                             | 37 |
| 0.2.3        | Summary Part II on Consolidated Insurance Act .....                  | 13 | 4.4      | Frankrike .....                                                                                           | 37 |
| 0.3          | Banklovkommisjonens sammensetning .....                              | 14 | 4.5      | Nederland .....                                                                                           | 38 |
|              |                                                                      |    | 4.6      | Storbritannia .....                                                                                       | 39 |
|              |                                                                      |    | 4.7      | Sverige .....                                                                                             | 40 |
|              |                                                                      |    | 4.8      | Tyskland .....                                                                                            | 40 |
| <b>Del I</b> | <b>Alminnelige motiver</b> .....                                     | 15 | <b>5</b> | <b>EUs direktiv om pensjonsinnretninger for tjenestepensjonsordninger (Pensjonskassedirektivet)</b> ..... | 42 |
| <b>1</b>     | <b>Banklovkommisjonens mandat og arbeid</b> .....                    | 17 | 5.1      | Generelt om direktivet og dets formål .....                                                               | 42 |
| 1.1          | Banklovkommisjonens mandat ....                                      | 17 | 5.2      | Direktivets virkeområde .....                                                                             | 43 |
| 1.2          | Banklovkommisjonens arbeidsmåte .....                                | 19 | 5.3      | Etablering. Vilkår for å drive virksomhet .....                                                           | 44 |
| <b>2</b>     | <b>Generelt om pensjonskasser</b> ...                                | 20 | 5.4      | Virksomhetsbegrensninger .....                                                                            | 45 |
| 2.1          | Pensjonskassen som pensjonsinnretning .....                          | 20 | 5.5      | Alminnelige regler for virksomheten .....                                                                 | 46 |
| 2.1.1        | Hva er en pensjonskasse .....                                        | 20 | 5.5.1    | Oversikt .....                                                                                            | 46 |
| 2.1.2        | Kollektive pensjonsordninger med ytelsesbasert tjenestepensjon ..... | 21 | 5.5.2    | Kapitalforvaltning .....                                                                                  | 46 |
| 2.2          | Pensjonskasser i privat og kommunal sektor .....                     | 22 | 5.5.3    | Avsetningskrav og pensjonsfond ..                                                                         | 48 |
| 2.3          | Antall pensjonskasser .....                                          | 23 | 5.5.4    | Kapitalkrav .....                                                                                         | 49 |
| 2.4          | Pensjonskasser med innskuddsbasert pensjonsordning .                 | 24 | 5.5.5    | Bortsetting av forvaltningsoppgaver                                                                       | 49 |
| 2.5          | Kapitalforvaltning med investeringsvalg i pensjonskasser ..          | 26 | 5.6      | Grenseoverskridende virksomhet .                                                                          | 50 |
|              |                                                                      |    | 5.7      | Tilsynsforhold .....                                                                                      | 50 |
|              |                                                                      |    | 5.8      | Kollektive pensjonsordninger i livsforsikringsselskaper mv. ....                                          | 50 |
| <b>3</b>     | <b>Gjeldende regelverk for pensjonskasser</b> .....                  | 28 | <b>6</b> | <b>Noe om utviklingen i det norske pensjonsmarkedet</b> .....                                             | 54 |
| 3.1          | Forsikringsvirksomhetsloven som utgangspunkt .....                   | 28 | 6.1      | Markedsforhold .....                                                                                      | 54 |
| 3.2          | Pensjonskasseforskriften .....                                       | 29 | 6.1.1    | Ytelsesbaserte pensjonsordninger under press .....                                                        | 54 |
| 3.2.1        | Skillet mellom private og kommunale pensjonskasser .....             | 29 | 6.1.2    | Redusert kapitalavkastning og økte pensjonskostnader .....                                                | 55 |
| 3.2.2        | Institusjonelle forhold .....                                        | 29 | 6.1.3    | Produktmangfold .....                                                                                     | 57 |
| 3.2.3        | Kredittilsynets standardvedtekter ..                                 | 30 | 6.1.4    | Risikoeksposeringen i pensjonsinnretningene .....                                                         | 59 |
| 3.2.4        | Kapitalkrav .....                                                    | 31 | 6.1.5    | Særlig om pensjonskasser .....                                                                            | 60 |
| 3.2.5        | Virksomhetsregler .....                                              | 31 | 6.1.6    | Generelt lovkrav om tjenestepensjonsordninger .....                                                       | 61 |
| 3.2.6        | Kapitalforvaltning .....                                             | 32 |          |                                                                                                           |    |
| 3.2.7        | Avvikling .....                                                      | 33 |          |                                                                                                           |    |
| 3.3          | Forholdet til annen lovgivning .....                                 | 33 |          |                                                                                                           |    |

|          |                                                                                          |           |           |                                                                      |            |
|----------|------------------------------------------------------------------------------------------|-----------|-----------|----------------------------------------------------------------------|------------|
| 6.2      | Fra detaljstyring til<br>rammelovgivning .....                                           | 61        | 9.3.1     | Konsesjon .....                                                      | 88         |
| 6.2.1    | Ny livsforsikringslovgivning .....                                                       | 61        | 9.3.2     | Vedtekter .....                                                      | 89         |
| 6.2.2    | Oversikt over lovforslaget<br>i Innst. O. nr. 4 (2004–2005) .....                        | 62        | 9.3.3     | Registrering i Foretaksregisteret ..                                 | 90         |
| <b>7</b> | <b>Ny lovgivning for pensjons-<br/>kasser – hovedspørsmål .....</b>                      | <b>64</b> | 9.4       | Pensjonskassens styrende organer .                                   | 90         |
| 7.1      | Utgangspunkter for ny lovgivning<br>for pensjonskasser .....                             | 64        | 9.4.1     | Hvilke styrende organ bør en<br>pensjonskasse ha? .....              | 90         |
| 7.2      | Hovedspørsmål .....                                                                      | 66        | 9.4.2     | Krav til styret .....                                                | 91         |
| 7.2.1    | Rammeregulering .....                                                                    | 66        | 9.4.3     | Kompetansekrav til pensjons-<br>kassens ledelse .....                | 93         |
| 7.2.2    | Rammeregulering av pensjons-<br>kassers virksomhet .....                                 | 68        | 9.4.4     | Styret og daglig leders oppgaver<br>og ansvar .....                  | 93         |
| 7.2.3    | Plassering av lovbestemmelsene ...                                                       | 70        | 9.5       | Organisering av virksomheten ....                                    | 94         |
| 7.3      | Utgangspunkter for de<br>institusjonelle regler .....                                    | 71        | 9.5.1     | Oversikt .....                                                       | 94         |
| 7.3.1    | Pensjonskassedirektivet .....                                                            | 71        | 9.5.2     | Uavhengighet til foretaket .....                                     | 94         |
| 7.3.2    | Grunnleggende krav .....                                                                 | 71        | 9.5.3     | Krav til retningslinjer og<br>internkontroll .....                   | 95         |
| 7.4      | Utgangspunkter for<br>virksomhetsreglene .....                                           | 71        | 9.5.4     | Bortsetting av oppgaver .....                                        | 95         |
| 7.4.1    | Pensjonskassedirektivet .....                                                            | 71        | 9.5.5     | Informasjon til medlemmene .....                                     | 96         |
| 7.4.2    | Konkurransen i pensjonsmarkedet .                                                        | 72        | 9.6       | Kapitalkrav .....                                                    | 97         |
| <b>8</b> | <b>Rammer for pensjonskassers<br/>virksomhet .....</b>                                   | <b>73</b> | 9.6.1     | Grunnkapital, solvenskapital og<br>ansvarlig kapital .....           | 97         |
| 8.1      | Hovedspørsmål .....                                                                      | 73        | 9.6.2     | Krav til grunnkapital .....                                          | 98         |
| 8.2      | Felles pensjonsordning for flere<br>foretak/arbeidsgivere .....                          | 74        | 9.6.3     | Krav til solvenskapital .....                                        | 98         |
| 8.2.1    | Felles pensjonsordning for<br>konsernforetak .....                                       | 74        | 9.6.4     | Kapitaldekningskrav .....                                            | 101        |
| 8.2.2    | Felles pensjonsordning for flere<br>kommuner (interkommunale<br>pensjonsordninger) ..... | 75        | 9.6.5     | Minstekrav til ansvarlig kapital i en<br>pensjonskasse .....         | 103        |
| 8.2.3    | Felles pensjonsordning for flere<br>foretak (avtalebasert<br>pensjonssamarbeid) .....    | 76        | 9.6.6     | Andre forhold vedrørende ansvarlig<br>kapital i pensjonskasser ..... | 103        |
| 8.2.4    | Tverrgående pensjonsordninger ...                                                        | 79        | 9.7       | Endringer i eller avvikling av<br>pensjonskasse .....                | 104        |
| 8.2.5    | Foreningspensjonskasser .....                                                            | 80        | <b>10</b> | <b>Nærmere om pensjonskassers<br/>virksomhet .....</b>               | <b>106</b> |
| 8.3      | Forskjellige typer av<br>pensjonsordninger i samme<br>pensjonskasse .....                | 80        | 10.1      | Valg av innfallsvinkel .....                                         | 106        |
| 8.3.1    | Forholdet til<br>virksomhetsbegrensninger .....                                          | 80        | 10.2      | Generelle krav til virksomheten ...                                  | 106        |
| 8.3.2    | Produktspekteret i pensjonskasser .                                                      | 81        | 10.3      | Pensjonskasser med<br>forsikringselement .....                       | 107        |
| 8.4      | Tilknyttet virksomhet .....                                                              | 82        | 10.4      | Pensjonskasser uten<br>forsikringselement .....                      | 108        |
| 8.4.1    | Tilleggsprodukter .....                                                                  | 82        | <b>11</b> | <b>Innskuddspensjonsforetak .....</b>                                | <b>110</b> |
| 8.4.2    | Fripoliser og fortsettelsesforsikring                                                    | 83        | 11.1      | Pensjonsordninger med<br>innskuddspensjon .....                      | 110        |
| 8.4.3    | Gruppelivsforsikringer .....                                                             | 85        | 11.2      | Innskuddspensjonsforetak som<br>institusjon .....                    | 112        |
| <b>9</b> | <b>Nærmere om pensjonskassers<br/>institusjonelle forhold .....</b>                      | <b>86</b> | 11.3      | Virksomhetsregler for<br>innskuddspensjonsforetak .....              | 112        |
| 9.1      | Generelt .....                                                                           | 86        | <b>12</b> | <b>Overgangsproblematikk .....</b>                                   | <b>114</b> |
| 9.2      | Pensjonskassene som institusjon ...                                                      | 86        | 12.1      | Generelt .....                                                       | 114        |
| 9.3      | Etablering av pensjonskasse .....                                                        | 88        | 12.2      | Konsesjon for eksisterende<br>pensjonskasser .....                   | 114        |
|          |                                                                                          |           | 12.3      | Særlig om kommunale<br>pensjonskasser .....                          | 115        |

|               |                                                                                                                                         |            |                |                                                                                                                                                                          |            |
|---------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------|----------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------|
| 12.4          | Grunnkapitalkrav og solvensmarginkravene for private pensjonskasser .....                                                               | 116        | 3.3            | Pensjonskasser og andre pensjonsforetak .....                                                                                                                            | 144        |
| <b>13</b>     | <b>Administrative og økonomiske konsekvenser .....</b>                                                                                  | <b>117</b> | 3.4            | Livsforsikring .....                                                                                                                                                     | 144        |
| 13.1          | Innledning .....                                                                                                                        | 117        | 3.5            | Skadeforsikring .....                                                                                                                                                    | 144        |
| 13.2          | Økonomiske og administrative konsekvenser for det offentlige ....                                                                       | 117        | 3.6            | Øvrige bestemmelser .....                                                                                                                                                | 145        |
| 13.3          | Økonomiske og administrative konsekvenser for private .....                                                                             | 117        | <b>4</b>       | <b>Administrative og økonomiske konsekvenser .....</b>                                                                                                                   | <b>146</b> |
| <b>14</b>     | <b>Merknader til de enkelte bestemmelser .....</b>                                                                                      | <b>119</b> | <b>5</b>       | <b>Merknader til de enkelte bestemmelser .....</b>                                                                                                                       | <b>147</b> |
| <b>15</b>     | <b>Utkast til lov om endring i lov av 10. juni 1988 nr. 39 om forsikringsvirksomhet (pensjonskasser og andre pensjonsforetak) .....</b> | <b>129</b> | 5.1            | Merknader til lov om forsikringsselskaper, pensjonsforetak og deres virksomhet mv. (forsikringsloven) .                                                                  | 147        |
| <b>Del II</b> | <b>Konsolidert forsikringslov .....</b>                                                                                                 | <b>135</b> | <b>6</b>       | <b>Utkast til lov om forsikrings-selskaper, pensjonsforetak og deres virksomhet mv. (forsikringsloven) .....</b>                                                         | <b>160</b> |
| <b>1</b>      | <b>Utgangspunkter .....</b>                                                                                                             | <b>137</b> | <b>Del III</b> | <b>Vedlegg .....</b>                                                                                                                                                     | <b>189</b> |
| 1.1           | Problemstilling .....                                                                                                                   | 137        | 1              | Pensjonskasseforskriften .....                                                                                                                                           | 191        |
| 1.2           | Banklovkommisjonens oppdrag ...                                                                                                         | 137        | 2              | Regnskapsforskriften .....                                                                                                                                               | 197        |
| 1.3           | Endringer og forslag til endring av forsikringsvirksomhetsloven de senere år .....                                                      | 138        | 3              | Pensjonskassedirektivet .....                                                                                                                                            | 208        |
| 1.4           | Behov for redaksjonell opprydding .                                                                                                     | 139        | 4              | Lov 10. juni 1988 nr. 39 om forsikringsvirksomhet .....                                                                                                                  | 223        |
| <b>2</b>      | <b>Forslag til redaksjonell opprydding .....</b>                                                                                        | <b>141</b> | 5              | Forslag til lov om endringer i forsikringsvirksomhetsloven m.m. (livsforsikringsvirksomhet). Fremmet i Innst. O. nr. 4 (2004–2005), jf. Ot.prp. nr. 74 (2003–2004) ..... | 242        |
| 2.1           | Hovedmålsetning .....                                                                                                                   | 141        | 6              | Utkast til lov om endring i forsikringsvirksomhetsloven. Foreslått i NOU 2003: 28 Kjønnss- og aldersnøytralitet i kollektive pensjonsordninger .....                     | 248        |
| 2.2           | Valg av struktur .....                                                                                                                  | 141        | 7              | Banklovkommisjonens tidligere utredninger .....                                                                                                                          | 251        |
| <b>3</b>      | <b>Nærmere om de enkelte deler i loven .....</b>                                                                                        | <b>143</b> |                |                                                                                                                                                                          |            |
| 3.1           | Alminnelige bestemmelser .....                                                                                                          | 143        |                |                                                                                                                                                                          |            |
| 3.2           | Forsikringsselskaper .....                                                                                                              | 143        |                |                                                                                                                                                                          |            |



## Kapittel 0

# Sammendrag

### 0.1 Sammendrag

#### 0.1.1 Innledning

*Banklovkommisjonens* Utredning nr. 12, NOU 2004: 24 Pensjonskasser. Konsolidert forsikringslov omfatter to separate problemstillinger. Den første delen gjelder pensjonskasser og andre pensjonsforetak og den andre delen gjelder ny redaksjonell utforming av gjeldende og foreslåtte bestemmelser om forsikringsselskaper og deres virksomhet (forsikringslov). Utredningen må ses i sammenheng med *Banklovkommisjonens* forslag til livsforsikringslovgivning i Utredning nr. 7, NOU 2001: 24, forslaget til regulering av kommunale pensjonsordninger og bestemmelser om flytting i Utredning nr. 10, NOU 2003: 11 Konkurranselivsforsikring, og forslaget til regulering av fellesordninger for premieberegninger for ytelsesbaserte pensjonsordninger i Utredning nr. 11, NOU 2003: 28 Kjønn- og aldersnøytralitet i kollektive pensjonsordninger. Gjennomgangen av lovgivningen for pensjonskasser utgjør et siste steg for å fullføre en fullstendig gjennomgang av virksomhetsreglene for livsforsikrings- og pensjonsvirksomhet. Det har derfor også vært naturlig for *Banklovkommisjonen* i denne sammenheng å se på en konsolidering av forsikringsvirksomhetsloven som sådan.

Del I av utredningen tar for seg spørsmålet om regulering av pensjonskassene som institusjon og deres virksomhet som tilbydere av kollektive ytelsesbaserte og innskuddsbaserte pensjonsordninger. Pensjonskasser har hittil bare vært regulert i forskrift gitt i medhold av forsikringsvirksomhetsloven. Lovutkastet innebærer at lovbestemmelsene om pensjonskasser inntas i forsikringsvirksomhetsloven som et nytt kapittel 6a. Dette vil gjøre at alle de sentrale lovbestemmelsene på forsikringsområdet er å finne i forsikringsvirksomhetsloven. *Banklovkommisjonen* har lagt vekt på å utforme lovbestemmelsene for pensjonskasser som et rammeregelverk i tråd med de hovedlinjer som er lagt til grunn for livsforsikringslovgivningen som er foreslått som nytt kapittel 8a i forsikringsvirksomhetsloven, jf. Innstilling O. nr. 4

(2004–2005). Et hovedsynspunkt for *Banklovkommisjonen* har vært at livsforsikringsselskaper og pensjonskasser skal ha like konkurransebetingelser siden de stort sett opererer i det samme markedet. Lovutkastet gjennomfører videre kravene i EUs pensjonskassedirektiv (2003/41/EF).

For å sikre arbeidstakernes pensjonsrettigheter i innskuddspensjonsordninger som etableres uten noe forsikringselement, og som ikke etableres i pensjonskasser, foreslås det at det åpnes for innskuddspensjonsforetak. Dette vil kunne bidra til å sikre konkurransen også i den delen av pensjonsmarkedet som gjelder innskuddspensjonsordninger uten forsikringselement.

Del II av utredningen inneholder forslag til en redaksjonell opprydding av forsikringsvirksomhetsloven. Forsikringsvirksomhetsloven har i de senere år gjennomgått betydelige endringer som har medført at loven har fått en rekke tilleggskapitler. I tillegg foreligger det ytterligere forslag til endringer, herunder forslaget i denne utredningens første del. *Banklovkommisjonen* har derfor sett behov for å utarbeide en mer oversiktlig og ryddigere lov om forsikring. Det har også vært uttrykt ønsker om dette fra forsikringsbransjen.

*Banklovkommisjonen* har lagt vekt på å ferdigstille utredningen så raskt som mulig, slik at det kan legges fram en odelstingsproposisjon før sommeren 2005.

#### 0.1.2 Sammendrag Del I om pensjonskasser og andre pensjonsforetak

Foruten en gjennomgang av gjeldende regulering av pensjonskassene, har *Banklovkommisjonen* lagt vekt på å gjøre en grundig analyse av hvilke krav til pensjonskassenes virksomhet som følger av EUs pensjonskassedirektiv. Det er også nedlagt en del arbeid i å beskrive og analysere det markedet som pensjonskassene er en del av, og hvilke faktorer som forventes å påvirke utviklingen i dette markedet de nærmeste årene.

I forslaget til lovregulering av pensjonskassene skilles det mellom institusjonsrettslige bestemmelser, virksomhetsregler og pensjonsrettslige bestemmelser. De pensjonsrettslige forhold er for

de mest utbredte kollektive pensjonsordningene regulert i foretakspensjonsloven, innskuddspensjonsloven og forsikringsvirksomhetsloven kapittel 8b om kommunale pensjonsordninger. I denne utredningen har *Banklovkommisjonen* derfor tatt for seg de institusjonsrettslige og virksomhetsrettslige forhold.

Når det gjelder de institusjonelle forhold, foreslås det innført et krav om at en pensjonskasse skal ha konsesjon for å kunne drive sin virksomhet, og at pensjonskassens vedtekter, som regulerer institusjonsrettslige forhold, skal godkjennes av myndighetene. Regelverket for den enkelte pensjonsordning i en pensjonskasse er et forhold som skal avtales mellom pensjonskassen og den enkelte arbeidsgiver, og som ikke skal være gjenstand for en forhåndskontroll av myndighetene.

Det foreslås at pensjonskasser skal ha en ledelse bestående av et styre og daglig leder. *Banklovkommisjonen* foreslår at styret skal bestå av tre medlemmer eller fem medlemmer i pensjonskasser med en forvaltningskapital på 100 millioner kroner eller mer. Medlemmene av pensjonsordninger i pensjonskassen skal være representert i styret. *Banklovkommisjonens flertall* foreslår videre at styret skal ha minst ett medlem uten tilknytning til pensjonskassen eller foretak, kommune eller annen institusjon med pensjonsordning i pensjonskassen, og at pensjonskassens revisor og ansvarshavende aktuar skal være til stede samtidig ved minst to styremøter i året. Et *mindretall* i *Banklovkommisjonen* mener at lovgivningen ikke bør stille krav til eksternt medlem i styret og tilstedeværelse av revisor og aktuar i styremøter. *Banklovkommisjonen* foreslår videre at pensjonskassens daglig leder ikke kan være medlem av styret. I tillegg foreslås det innført krav til styrets og daglig leders kompetanse.

Minstekravet til grunnkapital foreslås satt til 10 ganger folketrygdens grunnbeløp. I overensstemmelse med pensjonskassedirektivet innføres det solvensmarginkrav for pensjonskasser med pensjonsordninger som anses som livsforsikring. *Banklovkommisjonen* har ikke foreslått endringer i kravene til ansvarlig kapital for pensjonskasser. Det legges til grunn at en vurdering av dette bør skje samtidig for forsikringsselskaper og pensjonskasser.

Når det gjelder virksomhetsreglene for pensjonskasser, skilles det mellom pensjonskasser med pensjonsordninger som anses som livsforsikring og pensjonskasser med pensjonsordninger uten forsikringselement. Grensedragningen følger Finansdepartementets vurdering i Ot.prp. nr. 74 (2003–2004) kapittel 14. Virksomhetsreglene er i

samsvar med forslaget til forsikringsvirksomhetsloven kapittel 8a i Innst. O. nr. 4 (2004–2005).

Lovutkastet åpner for at flere kommuner kan gå sammen og etablere en interkommunal pensjonskasse. Det åpnes også for felles pensjonskasse for foretak som inngår i samme fellesordning for premieberegning etablert i overensstemmelse med bestemmelsene i forslaget til kapittel 8d i forsikringsvirksomhetsloven, jf. *Banklovkommisjonens* Utredning nr. 11, NOU 2003: 28. For å gjøre det lettere for selvstendig næringsdrivende å inngå i en kollektiv pensjonsordning, foreslår *Banklovkommisjonen* at det åpnes for felles pensjonsordning i en pensjonskasse opprettet for medlemmer av en forening av selvstendig næringsdrivende og i tilfelle deres arbeidstakere. Det legges til grunn at en utvidelse av adgangen til å etablere felles pensjonskasse også må gjelde felles pensjonsordninger i et livsforsikringsselskap. *Banklovkommisjonens flertall* foreslår ingen adgang for private pensjonskasser til å gå sammen om å etablere felles pensjonskasse utover de nevnte tilfeller, og i tilfeller hvor foretakene inngår i samme konsern. Det legges til grunn at *Banklovkommisjonen* kan utarbeide et slikt forslag dersom dette er ønskelig. Et *mindretall* i *Banklovkommisjonen* mener at det også bør åpnes for slike felles pensjonskasser på nåværende tidspunkt.

EUs pensjonskassedirektiv stiller krav om at arbeidsmarkedsrelaterte pensjonsordninger skal sikre arbeidstakernes pensjonsrettigheter gjennom fondsbasering, at kapitalen til sikring av pensjonsforpliktelsene skal forvaltes etter særlige regler, samt at pensjonsvirksomheten skal holdes atskilt fra annen virksomhet. Dette vil være mulig for ytelsesbaserte og innskuddsbaserte pensjonsordninger som etableres i livsforsikringsselskap eller pensjonskasse. For innskuddspensjonsordninger uten forsikringselement som etableres i bank, vil det ikke være mulig å sikre disse kravene. For tilsvarende ordninger i forvaltningsselskap for verdipapirfond vil det avhenge av utformingen av verdipapirfondet. EUs pensjonskassedirektiv gjelder imidlertid ikke direkte for pensjonsordninger etablert i pensjonsinnretninger som reguleres av andre direktiv, noe som er tilfellet både for bank og for forvaltningsselskap for verdipapirfond. For å oppnå tilstrekkelig konkurranse innenfor markedet for innskuddsbaserte pensjonsordninger uten forsikringselement, foreslår *Banklovkommisjonen* en adgang til å etablere egne innskuddspensjonsforetak som kan sikre arbeidstakernes pensjonsrettigheter i samsvar med pensjonskassedirektivet. Disse innskuddspensjonsforetakene foreslås regulert på samme måte som pensjonskasser med pen-

sjonsordning uten forsikringselement. Slike innskuddspensjonsforetak vil kunne etableres av både bank, livsforsikringsselskap og forvaltningsselskap for verdipapirfond. *Banklovkommissjonen* beskriver i de alminnelige motivene hvordan krav om fondsbasering, fortrinnsrett til dekning i eienheter som minst tilsvarende fondsavsetningene og atskillelse av virksomheten også kan gjennomføres for innskuddspensjonsordninger i banker og forvaltningsselskap for verdipapirfond. Det fremmes imidlertid ikke noe forslag til lovbestemmelser om dette, men antas at høringsinstansene bør oppfordres til å vurdere dette.

*Banklovkommissjonen* har i utredningens Del I også vurdert særlige spørsmål som reiser seg for eksisterende pensjonskasser ved en overgang til nytt regelverk.

### 0.1.3 Sammendrag Del II om konsolidert forsikringslov

Forslaget i Del I av utredningen er lagt opp slik at det kan gjennomføres helt uavhengig av forslaget til ny forsikringslov i Del II. Imidlertid reflekterer forslaget i Del II også lovutkastet i utredningens Del I slik at det er mulig å gjennomføre disse lovforslagene samtidig.

Et nytt kapittel 8b om kommunale pensjonsordninger og nytt kapittel 8c om flytting i forsikringsvirksomhetsloven trådte i kraft 1. januar 2004. I Innst. O. nr. 4 (2004–2005) er det foreslått et nytt kapittel 8a i forsikringsvirksomhetsloven. Samtlige lovendringer bygger på forslag fra *Banklovkommissjonen* i tidligere utredninger. Som det fremgår ovenfor i avsnitt 0.1.1, har *Banklovkommissjonen* foreslått et nytt kapittel 8d om fellesordning for premieberegning for ytelsesbaserte foretakspensjonsordninger. I tillegg kommer lovutkastet i denne utredningens Del I til nytt kapittel 6a i forsikringsvirksomhetsloven.

Selv om alle disse kapitlene er gitt en så hensiktsmessig plassering i forsikringsvirksomhetsloven som mulig, gjør det at forsikringsvirksomhetsloven fremstår og vil fremstå, som relativt uoversiktlig og vanskelig tilgjengelig dersom forslaget til kapittel 8d og kapittel 6a gjennomføres. *Banklovkommissjonen* foreslår derfor en ren redaksjonell opprydding av loven og et navn som markerer at den, foruten forsikringsselskaper, også regulerer pensjonskasser og andre pensjonsforetak. Det er ikke foretatt realitetsendringer i gjeldende bestemmelser eller i forslag som allerede er fremmet, med unntak av en bestemmelse om gjensidig forsikring.

Når det gjelder skadeforsikring, er gjeldende spesialbestemmelser om skadeforsikringsselska-

per tatt inn som et eget kapittel i lovutkastet. Dette gir rom for en senere revidering av reglene om skadeforsikring. *Banklovkommissjonen* vil komme tilbake til dette i en senere utredning. Samme fremgangsmåte er brukt i forhold til forsikringsmøtning.

Når det gjelder garantiordninger for forsikring, er *Banklovkommissjonen* kjent med at det har pågått et arbeid i Kredittilsynet for å revidere gjeldende bestemmelser i forsikringsvirksomhetsloven og at dette nå er oversendt Finansdepartementet. *Banklovkommissjonen* har derfor valgt å ta inn de gjeldende bestemmelsene om garantiordninger i et eget kapittel i lovutkastet, og legger til grunn at nye bestemmelser om garantiordninger forholdsvis enkelt burde kunne tas inn i dette kapitlet til erstatning for gjeldende bestemmelser.

I tillegg har utredningen en Del III med relevante vedlegg.

## 0.2 Summary in English

### 0.2.1 Introduction

*The Banking Law Commission's* Report no. 12, NOU 2004: 24 Pension Funds. The Consolidated Insurance Act, embraces two separate issues. The first is pension funds and other pension undertakings, and the other is new editorial design of the current and proposed provisions about insurance companies and their activities (the Insurance Act). The report must be seen in connection with *The Banking Law Commission's* proposed New life insurance legislation in the Report no. 7, NOU 2001: 24, Proposal for regulation of municipal pension schemes and provisions for relocation, in Report no. 10, NOU 2003: 11 Competition in group pension insurance, and the proposal for regulation of common schemes for premium calculation for defined benefit pension schemes in Report no. 11, NOU 2003: 28 Gender- and Age-Neutrality in group pension schemes. The review of the legislation for pension funds constitutes the final step in completing a full review of the activity rules for life insurance and pension activities. It was therefore natural for *The Banking Law Commission* in this connection to look at the consolidation of the Insurance Activity Act as such.

Part I of the report looks at the issue of regulation of pension funds as an institution and their activities as offerers of defined benefit and defined contribution pension schemes. Pension funds to date have only been regulated in regulations issued under the Insurance Activity Act. This new bill means that legal provisions for pension funds are

included in the Insurance Activity Act as a new Chapter 6a. This will make all the key legal provisions in the insurance field available in the Insurance Activity Act. *The Banking Law Commission* has been keen to design the legal rules for pension funds as a set of framework rules in line with the main rules that have been relied on in The life insurance legislation as proposed in the new Chapter 8a in the Insurance Activity Act, confer Recommendation to the Odelsting no. 4 (2004–2005). One main view of *The Banking Law Commission* has been that life insurance companies and pension funds shall have equal competitive conditions since they largely operate in the same market. The legal draft also implements the requirements in the EU Directive on activities and supervision for occupational retirement provision (2003/41/EF).

To ensure the pension rights of employees in defined contribution pension schemes which are established without any form of insurance element and not established in pension funds, it is proposed that Defined Contribution undertakings be permitted. This might help ensure competition also in this part of the pension market where deposit insurance schemes lack any insurance element.

Part II of the Report contains proposals for an editorial revision of the Insurance Activity Act. This Act has in recent years been the subject of considerable changes which have led to the Act having a range of additional chapters. Also there exist further proposals for change, including the proposal in this Report's first part. *The Banking Law Commission* has therefore considered there is a need to develop a more transparent and tidier Act on Insurance. This has also been expressed as desirable from the market.

*The Banking Law Commission* has taken special care to complete the Report as rapidly as possible so that it can be presented as an Odelsting Proposition before summer 2005.

## 0.2.2 Summary Part I on pension funds and other pension activities

Apart from a review of the current regulation of pension funds, *The Banking Law Commission* has focused on making a thorough analysis of the requirements for pension fund activities that follow from the EU Directive on institutions for occupational retirement provision. There have also been put a huge amount of work in to describe and analyse the market which pension funds are a part of, and the factors which are expected to influence developments in the market in the upcoming years.

In the proposal for a change in the law on pension funds, distinctions are drawn between the institutional law provisions, activity rules and pension provisions. The pension law factors for the most common group pension schemes are regulated in the Companies Pension Act, Defined Contribution Act and Insurance Activity Act Chapter 8b on Municipal Pension Schemes. In this Report *The Banking Law Commission* has therefore examined the institutional law conditions and activity law conditions.

As for the institutional factors, *The Commission* proposes to introduce a requirement that a pension fund shall have a licence in order to conduct its activity, and that the pension fund's bylaws, which regulate its company law status, shall be approved by the competent authorities. The regulations for each pension scheme in a pension fund will be a factor to be agreed upon between the pension fund and each employer, and which shall not be the subject of predetermination by the authorities.

It is proposed that pension funds shall have a management consisting of a board and general manager. *The Banking Law Commission* proposes that the board shall consist of three trustees or five trustees for pension funds with total assets of 100 million NOK or more. Members of the pension schemes in the pension fund shall be represented on the board. *The Banking Law Commission's majority* propose further that the board shall have minimum one trustee not connected with the pension fund or company, municipality or other institution with a pension scheme in the pension fund, and that the pension fund's auditor and responsible actuary shall be present simultaneously in minimum two board meetings per year. A *minority of The Banking Law Commission* believe that the legislator should not make a requirement for an external member of the board or presence of the auditor and actuary at board meetings. *The Banking Law Commission* further proposes that the general manager of the pension fund may not be a trustee on the board. It is also proposed that a requirement be mounted for the competence of the trustees and the general manager.

The minimum requirement for foundation capital is proposed as ten (10) times the National Insurance base rate. In accordance with the Directive on institutions for occupational retirement provision, a solvency margin requirement is introduced for pension funds with pension schemes which are deemed to be life insurance. *The Banking Law Commission* has not proposed any changes in the requirements for subordinated capital for pension funds. It is assumed that an assessment of this

should take place at the same time for insurance companies and pension funds.

As for activity rules for pension funds, a distinction is drawn between pension funds with a pension scheme that are deemed life insurance and a pension fund with a defined contribution pension scheme without any insurance element. The boundaries follow from the Ministry of Finance's assessment in Odelsting Proposition no. 74 (2003–2004), Chapter 14. The activity rules comply with the proposal in the Insurance Activity Act, Chapter 8a in Recommendation to the Odelsting no. 4 (2004–2005).

The legal draft permits several municipalities to join together and establish an inter-municipal pension fund. Also permitted are joint pension funds for businesses which make up the same joint scheme for premium calculation established in accordance with the provisions in the proposed Chapter 8d in the Insurance Activity Act, confer *The Banking Law Commissions* Report no. 11, NOU 2003: 28. To make it easier for sole traders to join a occupational pension scheme, *The Banking Law Commission* proposes to allow a pension scheme established for members of an association of independent traders and, as appropriate, their employees. It is assumed here that an expansion of the option to establish a joint pension fund must also apply to joint pension schemes in a life insurance company. *The Banking Law Commission's* majority are not suggesting any access for private undertakings to join together to establish a joint pension fund beyond in the said cases, and in cases where the businesses make up the same group of companies. It has been found that *The Banking Law Commission* can develop a proposal of this kind if it proves desirable. A minority of *the Banking Law Commission* believe an opening should also be given for such joint pension funds at the present time.

The EU Directive on institutions for occupational retirement provisions makes it a requirement that occupational related pension schemes shall ensure the pension rights of the employees through a fund based scheme, that the capital to secure the pension obligations shall be managed according to special rules, and that the pension activity shall be kept separate from other activities. It will be possible for a defined benefit and defined contribution pension scheme to be established in a life insurance company or pension fund. For a defined contribution scheme without insurance element established in a bank, it will not be possible to secure these requirements. For a similar scheme in an undertaking for collective investment in transferable securities, this will depend on the

design of the securities fund. The EU Directive on institutions for occupational retirement provisions however does not apply directly to pension schemes established in pension institutions which are regulated by other directives, as is the case for both banks and undertakings for collective investment in transferable securities. To achieve sufficient competition within the market for defined contribution pension schemes with no insurance element, *The Banking Law Commission* proposes an opportunity to establish separate defined contribution undertakings which can secure the employees' pension rights in accordance with the Directive on institutions for occupational retirement provisions. These undertakings will be regulated, it is proposed, in the same way as pension funds with pension schemes with no insurance element. Such defined contribution undertakings could be established by banks, life insurance companies and undertakings for collective investment in transferable securities. *The Banking Law Commission* describes in Part 1 how the requirements for funding, securitisation of assets equal to the technical provisions and separation from other activities, may be enforced for defined contribution pension schemes in Banks and undertakings for collective investment in transferable securities.

*The Banking Law Commission* in its Report Part I have also evaluated special issues which arise for existing pension funds during a transition to the new requirements.

### 0.2.3 Summary Part II on Consolidated Insurance Act

The proposal in Part I of the Report is designed so that it can be implemented entirely independently of the proposal for a new Insurance Act in Part II. However, the proposal in Part II also reflects the legal draft in the Report Part I so that it is possible to implement both these legal proposals at the same time.

A new Chapter 8b on Municipal Pension Schemes and a new Chapter 8c on Relocation in the Insurance Activity Act came into force on 1st January 2004. Recently a new Chapter 8a on Life Insurance has also been proposed in Recommendation to the Odelsting no. 4 (2004–2005). All law revisions build on a proposal from *The Banking Law Commission* in earlier reports. As will be seen in section 0.1.1 above, *The Banking Law Commission* proposed a new Chapter 8d on a Joint scheme for premium calculation for defined benefit pension schemes. Additionally there is the legal draft in this

Report's Part I for a new Chapter 6a in the Insurance Activity Act.

Even though all these chapters have been found as suitable a location in the Insurance Activity Act as possible, the result is that the Insurance Activity Act appears and will continue to appear as relatively inaccessible if the proposed Chapters are implemented. For this reason *The Banking Law Commission* proposes an editorial revision of the Act and a name that indicates that, without insurance companies, it also regulates pension funds and other pension undertakings. No changes in the realities of the current provisions or in the proposals already launched have been made, except in one case concerning a provision for reinsurance.

As for non-life insurance the current provisions on Non-life Insurance Companies have been included especially as a new chapter in the legal draft. This makes it possible to make a later revision of the rules for non-life insurance. *The Banking Law Commission* will revert to this in a later report. The same procedure will be used in relation to insurance brokering.

As for the guarantee scheme for insurance, *The Banking Law Commission* is aware that work, done in the Kredittilsynet (Norwegian Financial Surveillance Authority) to revise current provisions in the Insurance Activity Act, has been submitted to The Ministry of Finance. *The Banking Law Commission* has therefore chosen to include the current provisions for a guarantee scheme in a separate chapter in the legal draft and finds that the new provision for a guarantee scheme could fairly straightforwardly be included in this chapter to replace the current provisions.

The Report also includes a Part III with relevant attachments.

### 0.3 Banklovkomisjonens sammensetning

*Banklovkomisjonen* har ved avgivelsen av denne utredning følgende 20 medlemmer:

- Professor dr. juris Erling Selvig, leder (Universitetet i Oslo)
- Direktør Bernt Nyhagen, nestleder (Norges Bank)
- Avdelingsdirektør Olav Breck (Sparebankforeningen i Norge)
- Banksjef Ottar Dalsøren (Sparebanken Sogn og Fjordane/Finansforbundet)

- Direktør Sverre Dyrhaug (Finansnæringens Hovedorganisasjon)
- Spesialrådgiver Kjersti Elvestad (Kredittilsynet)
- Tekstilkjøpmann Ragnhild Fusdahl (Handels- og Servicenæringens Hovedorganisasjon)
- Rådgiver Jo Gjedrem (Forbrukerombudet)
- Økonomisk rådgiver Eystein Gjelsvik (Landsorganisasjonen i Norge)
- Advokat Arnhild Dordi Gjønnes (Næringslivets Hovedorganisasjon)
- Ekspedisjonssjef Jan A. Halvorsen (Moderniseringsdepartementet)
- Advokat Øivind Fegth Knutsen (Advokatfirmaet Fegth Knutsen, Finne & Co. DA)
- Avdelingsdirektør Øystein Løining (Finansdepartementet)
- Direktør Per Melsom, Oslo
- Avdelingsdirektør Erling G. Rikheim (Finansdepartementet)
- Generalsekretær Rolf A. Skomsvold (Norske Pensjonskassers Forening)
- Advokat Kristin Skrede (DnB NOR ASA)
- Seniorrådgiver Per Anders Stalheim (Barne- og familiedepartementet)
- Tingrettsdommer Liv Synnøve Taraldsrud (Oslo Tingrett)
- Direktør Olav Vannebo (Finansnæringens Hovedorganisasjon).

I brev av 20. januar 2004 fra Finansdepartementet ble konserndirektør Grete Faremo, oppnevnt etter forslag fra Norges Forsikringsforbund (nå Finansnæringens Hovedorganisasjon), løst fra sitt verv som medlem av Banklovkomisjonen. Finansdepartementet oppnevnte i brev av 8. september 2004 advokat Kristin Skrede DnB NOR ASA som medlem av Banklovkomisjonen. Kristin Skrede representerer Finansnæringens Hovedorganisasjon.

Sekretariatet ved utarbeidelsen av denne utredningen har bestått av:

- Seniorrådgiver Lise Ljungmann, hovedsekretær (Kredittilsynet).
- Bankrådgiver Kari Lærum (Norges Bank).
- Rådgiver Gudrun Rogdaberg (Finansdepartementet).
- Førstekonsulent Åse Natvig (Finansdepartementet).

*Del I*  
*Alminnelige motiver*



## Kapittel 1

# Banklovkommisjonens mandat og arbeid

### 1.1 Banklovkommisjonens mandat

Finansdepartementet ba Banklovkommisjonen i *brev av 13. juli 2000* om å foreta en bred gjennomgang av livsforsikringslovgivningen. Finansdepartementet la blant annet til grunn at formålet med en slik gjennomgang må være «å etablere et tidsmessig, helhetlig regelverk for å sikre norske selskapers rammevilkår for å møte et større innslag av internasjonal konkurranse, og for å gi grunnlag for effektiv drift og et best mulig tilbud til kundene. I gjennomgangen må det også sees hen til de parallelle behov for revisjon av regelverket for annen forsikringsvirksomhet som gjennomgangen måtte vise.»

Finansdepartementet uttalte videre at «i den utstrekning det er mulig og hensiktsmessig bør reguleringsforslaget kunne sammenlignes med hovedtrekk i gjeldende rammeregler i land det er naturlig å sammenligne seg med. Forholdet til den nye lovgivningen om foretakspensjon og innskuddspensjon må gjennomgås. Av hensynet bl.a. til et enhetlig regelverk må det legges vekt på å gjøre det mulig å konvertere eksisterende kontraktsmasse over til nytt regelverk.»

I forhold til livsforsikringsselskapene ble sentrale deler av dette mandatet besvart ved *Banklovkommisjonens* Utredning nr. 7, NOU 2001: 24 Ny livsforsikringslovgivning, som ble avgitt 29. juni 2001. *Banklovkommisjonen* foretok her en gjennomgang av virksomhetsreglene for livsforsikringsselskaper med særlig vekt på kollektiv livsforsikring og individuelle livsforsikringer i selskaper som driver kollektiv virksomhet. Det er gitt en oversikt over forslagene i denne utredningen nedenfor avsnitt 6.2. I Utredning nr. 7 ble det ikke foretatt noen nærmere vurdering av om – og eventuelt i hvilken grad – forslagene i utredningen også bør gjelde for pensjonskasser.

Samtidig med Utredning nr. 7 avga *Banklovkommisjonen* sin Utredning nr. 6, NOU 2001: 23 Finansforetakenes virksomhet. I sistnevnte utredning uttalte *Banklovkommisjonen* at den i en senere utredning blant annet tok sikte på å behandle pensjonskasser, se NOU 2001: 23 side 10.

Finansdepartementet har i *brev av 27. januar 2004* utdypet Banklovkommisjonens mandat i for-

bindelse med gjennomgangen av regelverket for pensjonskasser. I brevet uttaler Finansdepartementet:

#### «1. Innledning

Pensjonskasser og deres virksomhet er etter gjeldende regelverk blant annet regulert i forskrift 19. februar 1993 nr. 117 om forsikringsvirksomhetslovens anvendelse på pensjonskasser og pensjonsfond. I Banklovkommisjonens sjette utredning, NOU 2001: 23 Finansforetakenes virksomhet, ble det lagt til grunn at kommisjonen i en senere utredning skulle behandle regelverket for pensjonskasser, jf. utredningen side 10. Finansdepartementet er kjent med at Banklovkommisjonen nå har tatt fatt på dette arbeidet, i lys av kommisjonens syvende og tiende utredning, jf. NOU 2001: 24 Ny livsforsikringslovgivning og NOU 2003: 11 Konkurranse i kollektiv livsforsikring. Banklovkommisjonen bes i denne sammenheng vurdere regelstrukturen, herunder om hovedprinsippene i regelverket for pensjonskasser bør nedfelles i lov.

Finansdepartementet ber Banklovkommisjonen ved gjennomgangen om å legge vekt på at regelverket bør gi insentiver til at pensjonsmidler forvaltes på en best mulig måte, slik at de samlede kostnadene ved pensjonsytelser blir lavest mulig, samtidig som nødvendig soliditet i pensjonskassene sikres. Forvaltning av pensjonsordninger utgjør en vesentlig del av norske livsforsikringsselskapers virksomhet, og Banklovkommisjonen bes derfor om å ta utgangspunkt i at både pensjonskasser og livsforsikringsselskaper bør kunne forvalte pensjonsmidler på likeverdige vilkår. I de tilfeller Banklovkommisjonen foreslår andre regler for pensjonskasser enn for livsforsikringsselskaper, anmodes kommisjonen om å gi en begrunnelse for hvorfor dette er formålstjenlig.

Finansdepartementet ber også Banklovkommisjonen om å vurdere om det er hensiktsmessig å utforme særskilte regler for pensjonskasser som forvalter innskuddsbaserte pensjonsordninger. Det bes videre om at Banklovkommisjonen utreder hvordan EU direktiv 2003/41/EC<sup>1</sup>, heretter pensjonskasse-

1. Directive 2003/41/EC on the activities and supervision of institutions for occupational retirement provision

direktivet, bør gjennomføres i norsk lovgivning. Det bes også om at det utredes om det bør gis adgang til å opprette interkommunale pensjonskasser.

## 2. Gjennomføring av pensjonskassedirektivet i norsk lovgivning

EU vedtok sommeren 2003 et direktiv for institusjoner som forvalter arbeidsrelaterte pensjonsordninger. Fristen for gjennomføring av direktivet er satt til 23. september 2005. Gjennomføring av direktivet i norsk lovgivning vil blant annet kreve endringer i det eksisterende regelverket for pensjonskasser. Dette er omtalt i brev til Finansdepartementet fra Kredittilsynet datert 14. juli 2003 der det er gitt en foreløpig vurdering av nødvendige lov- og forskriftsendringer.

Finansdepartementet ber Banklovkommissjonen vurdere bestemmelsene i pensjonskassedirektivet og hvordan disse bør gjennomføres i norsk lovgivning. På bakgrunn av direktivets regler om grensekryssende virksomhet bes Banklovkommissjonen belyse hvilke effekter kommisjonens forslag til gjennomføring vil kunne ha for konkurransekraften til norske pensjonskasser og livsforsikringsselskaper i forhold til utenlandske institusjoner som forvalter arbeidsrelaterte pensjonsordninger.

Banklovkommissjonen bes også drøfte prinsipielle problemstillinger som direktivet reiser, og de valgmuligheter som direktivet åpner for. Departementet vil eksempelvis be Banklovkommissjonen drøfte hvordan forsiktighetsprinsippet («prudent person rule») bør hensyntas – og konkretiseres – i relevant norsk lovgivning, samt vurdere eventuelle tilsynsmessige konsekvenser.

Videre åpnes det i pensjonskassedirektivets artikkel 4 for at enkelte av direktivets bestemmelser gjøres gjeldende for livsforsikringsselskapers virksomhet knyttet til tjenestepensjonsordninger. I forordet til direktivet heter det:

«Finansielle institusjoner, der allerede er underlagt EF-lovgivning, bør som hovedregel ikke være omfattet af dette direktiv. Da disse institusjoner imidlertid i visse tilfælde også kan tilbyde arbejdsmarkedsrelaterede pensionsordninger, er det vigtigt at sikre, at dette direktiv ikke fører til konkurrencefordrejninger. Sådanne fordrejninger kan undgås ved at anvende tilsynskravene i dette direktiv på livsforsikringsselskabers arbejdsmarkedsrelaterede pensionsaktiviteter.»

Banklovkommissjonen bes på dette grunnlag vurdere om enkelte bestemmelser i pensjonskassedirektivet også bør gjøres gjeldende for den aktuelle virksomhet i norske livsforsikringsselskaper.

## 3. Interkommunale pensjonskasser

I høringsrunden til Banklovkommissjonens utredning nr. 10, NOU 2003: 11 Konkurransen i kollektiv livsforsikring, tok enkelte høringsinstanser til orde for at det skulle åpnes for å opprette interkommunale pensjonskasser. I Ot.prp. nr. 11 (2003–2004) pekte Finansdepartementet på at dette spørsmålet ikke var utredet av kommisjonen, og at kommisjonen ikke hadde foreslått en slik adgang. På denne bakgrunn fant ikke departementet det hensiktsmessig å foreslå eventuelle lovregler om interkommunale pensjonskasser i proposisjonen.

I brev til Finanskomiteen datert 27. november 2003 viste finansminister Per-Kristian Foss til at Banklovkommissjonen hadde påbegynt et arbeid med å utrede regelverket for pensjonskasser. Finansministeren skrev videre at departementet om kort tid ville sende et brev til Banklovkommissjonen «hvor en spesielt vil henlede Banklovkommissjonen på enkelte spørsmål i den forbindelse». Det het videre at departementet blant annet ville be kommisjonen om å utrede spørsmål vedrørende etablering av interkommunale pensjonskasser.

I Innst. 0 nr. 44 (2003–2004) skrev Finanskomiteen på side 10:

«Komiteen viser til brev fra departementet av 27. november 2003 hvor det opplyses at Banklovkommissjonen har påbegynt et arbeid med å utrede regelverket omkring pensjonskasser. Departementet opplyser videre at de vil be Kommisjonen om å utrede spørsmålet vedrørende etablering av interkommunale pensjonskasser. Komiteen er tilfreds med at Kommisjonen skal utrede spørsmålet og ber om at utredningen gis prioritet.»

Finansdepartementet ber på denne bakgrunn Banklovkommissjonen vurdere om det bør åpnes for interkommunale pensjonskasser.

Finansdepartementet antar at det i denne sammenheng også vil være naturlig å vurdere om det innenfor privat sektor bør være adgang til å etablere tverrgående pensjonskasser som dekker flere foretak som ikke har konserntilknytning, eventuelt bestemte yrkesgrupper eller selvstendig næringsdrivende. Banklovkommissjonen bes om å drøfte også denne problemstillingen.

Banklovkommissjonen bes om å utforme utkast til eventuelle lovendringer samt å skissere behovet for forskriftsendringer.

## 4. Avsluttende merknader

Finansdepartementet legger til grunn at kommisjonen i sitt arbeid med disse spørsmål bruker nødvendig særskilt fagkompetanse i tillegg til kommisjonens egne medlemmer, der det er behov for dette.

Finansdepartementet ber om at Banklovkommisjonens utredning foreligger innen utgangen av september 2004, slik at det kan legges fram en odelstingsproposisjon før sommeren 2005.»

Finansdepartementet har i ettertid gitt en presisering av hva de mener med «å vurdere om det innenfor privat sektor bør være adgang til å etablere tverrgående pensjonskasser som dekker flere foretak som ikke har konserntilknytning, eventuelt bestemte yrkesgrupper eller selvstendig næringsdrivende» som fremgår i punkt 3 i det som er referert ovenfor.

Departementet uttaler i *brev av 23. september 2004* blant annet at «Banklovkommisjonens mandat vedrørende private tverrgående pensjonskasser er knyttet opp til vurderingen av interkommunale pensjonskasser, og utjevning ved «kjønns- og aldersnøytrale premier». Mandatet omfatter ikke en vurdering av de sentrale prinsipper i foretaks-pensjonsloven og innskuddspensjonsloven om forholdsmessighet og om at pensjonsordninger som hovedregel skal omfatte alle arbeidstakere i et foretak.»

## 1.2 Banklovkommisjonens arbeidsmåte

---

*Banklovkommisjonen* startet sitt arbeid med ny lovgivning for pensjonskasser etter at Utredning nr. 11, NOU 2003: 28 Kjønns- og aldersnøytralitet i kollektive pensjonsordninger var ferdigstilt i oktober 2003. Utredning nr. 11 ble overlevert til finansministeren 28. oktober 2003. *Kommisjonen* har organisert sitt arbeid med lovgivningen for pensjonskasser på samme måte som ved utarbeidelsen av sine utredninger nr. 7, 10 og 11. For at *kommissjonen* skulle få et best mulig grunnlag for sin behandling og vurdering av utkast til lovbestemmelser, ble det forberedende arbeid overlatt til en arbeidsgruppe sammensatt med representanter fra de store livsforsikringsselskapene, Norske Pensjonskassers Forening, De selvstendige kommunale pensjonskassers forening og Landsorganisasjonen.

## Kapittel 2

# Generelt om pensjonskasser

### 2.1 Pensjonskassen som pensjonsinnretning

#### 2.1.1 Hva er en pensjonskasse

Pensjonsordning i pensjonskasse er et alternativ til pensjonsordning i vanlig livsforsikringsselskap. Pensjonskasser kan etableres av private foretak, kommuner, fylkeskommuner eller andre institusjoner som ønsker å ha tjenstepensjonsordning for sine arbeidstakere. En pensjonskasse kan også etableres av flere slike arbeidsgivere innenfor samme konsernforhold.

En pensjonskasse er en egen juridisk person i form av en selveiende institusjon, atskilt fra foretak, kommune eller annen institusjon som har etablert pensjonskassen. Det har vært vanlig å betegne pensjonskassen som en stiftelse. Pensjonskasser er likevel uttrykkelig unntatt fra stiftelsesloven, jf. stiftelsesloven av 2001 § 6 bokstav b. Virksomheten i en pensjonskasse er i hovedsak begrenset til å drive en eller flere tjenstepensjonsordninger som skal yte alderspensjon, uførepensjon og i tilfelle etterlattepensjon. Dette er den viktigste form for kollektiv livsforsikringsvirksomhet, og sammen med livsforsikringsselskapene er pensjonskassene de viktigste pensjonsinnretningene i våre dager.

Pensjonskassene og deres virksomhet er nærmere regulert i forskrift 16. februar 1993 nr. 117 om forsikringsvirksomhetslovens anvendelse på pensjonskasser og pensjonsfond, gitt med hjemmel i forsikringsvirksomhetsloven § 1–1. En rekke av bestemmelsene i forsikringsvirksomhetsloven med tilhørende forskrifter gjelder også for pensjonskasser. Pensjonskassene er underlagt tilsyn av Kredittilsynet, jf. lov av 7. desember 1956 nr. 1 om tilsynet med kredittinstitusjoner, forsikringsselskaper og verdipapirhandel m.v. (kredittilsynsloven) § 1. Dessuten gjelder lovene om foretakspensjon og innskuddspensjon også når pensjonsordninger i henhold til disse lovene er etablert i pensjonskasser. En viktig del av virksomheten i en pensjonskasse vil være å forvalte den kapital som er knyttet til pensjonsordningen(e). Dette inne-

bærer at pensjonskasser også i denne sammenheng anses som finansinstitusjoner, og at en del av bestemmelsene i finansinstitusjonsloven vil gjelde for pensjonskasser.<sup>1,2</sup>

Det sentrale i norske pensjonskassers virksomhet har hittil vært kollektive pensjonsordninger med ytelsesbasert og fondsbasert tjenstepensjon til arbeidstakere ansatt i den eller de bedrifter, kommuner eller institusjoner som har opprettet pensjonskassen. Pensjonskassene har ikke adgang til å tilby slike pensjonsprodukter til andre enn en bestemt arbeidsgiver eller en avgrenset gruppe av arbeidsgivere innenfor et konsern eller konsernliggende forhold. En pensjonskasse har følgelig meget til felles med et livsforsikringsselskap av såkalt captive-type. Et livcaptive opprettes som et aksjeselskap, og er i motsetning til en pensjonskasse ingen selveiende institusjon. Som andre livsforsikringsselskaper kan captive-selskapet bare drive virksomhet i henhold til konsesjon, men i motsetning til vanlige livsforsikringsselskaper er selskapets konsesjon begrenset til livsforsikringer til eierselskapet eller en fastsatt, begrenset krets av forsikringstakere. Konsesjonen er ofte også begrenset til bestemte typer av livsforsikringsprodukter. Et eksempel er Oslo Pensjonsforsikring AS som er et livcaptive og som bare tilbyr livsforsikringer til Oslo kommune og tilknyttede foretak og institusjoner.

1. En del bestemmelser som er gitt for finansinstitusjoner vil ikke være relevante for pensjonskasser. Dette gjelder blant annet bestemmelsene om finanskonsern i finansinstitusjonsloven kapittel 2a.
2. Pensjonskasser er et eget rettssubjekt i forhold til den eller de arbeidsgivere som har sin pensjonsordning i pensjonskasse. Det må derfor skilles mellom pensjonskasser og pensjonsordninger som driftes direkte over arbeidsgiverens driftsregnskap, såkalte akonto-ordninger. Akonto-ordningene er ikke selvstendige juridiske personer, men en del av foretakets virksomhet der pensjonsordningens midler er en del av foretakets midler. I en akontoordning vil foretakets beregnede pensjonsforpliktelser være oppført i foretakets balanse som en gjeldspost. Det kan også være avsatt midler i foretaket til dekning av pensjonsforpliktelsene, men rettighetshaverne vil ikke være sikret fortrinnsrett til disse midlene ved tilfelle av en konkurs. Pensjonsordninger av denne type vil ikke bli berørt av denne utredningen.

### 2.1.2 Kollektive pensjonsordninger med ytelsesbasert tjenstepensjon

Virksomheten i norske pensjonskasser har hittil vært knyttet til kollektive pensjonsordninger med ytelsesbasert tjenstepensjon, dvs. ytelsesbasert foretakspensjon eller tilsvarende kommunal pensjonsordning. Uavhengig av om pensjonsordninger er etablert i pensjonskasse eller livsforsikrings-selskap er fellestrekk ved slike pensjonsordninger:

- kostnadene dekkes ved årlig innbetaling av årets premie fra foretaket/kommunen som har pensjonsordning i pensjonskassen, eventuelt med bidrag i form av en egenandel fra arbeidstakeren,
- pensjonskassens forpliktelser bestemmes på grunnlag av de rettigheter for medlemmene som de innbetalte premier og innskudd til enhver tid gir grunnlag for, beregnet ut fra lønnsnivå og tjenestetid. Rettighetene fremgår av vedtektene og annet regelverk for pensjonsordningen,
- pensjonsordningene er fondsbasert, dvs. at pensjonskassens forpliktelser til enhver tid skal nåverdiberegnes og komme til uttrykk i en tilsvarende avsetning i forsikringsfondet som gjeldspost. Avsetningskravet beregnes ut fra pensjonskassens forpliktelser overfor de forsikrede til enhver tid. På aktivasiden skal selskapet til enhver tid ha eiendeler betryggende plassert som minst tilsvarer forsikringsfondets størrelse,
- pensjonsordningen etablerer et trepartsforhold, hvor den nærmere utformingen av pensjonsordningen avtales mellom pensjonskassen og foretaket/kommunen, mens rettigheter og ytelser i hovedsak tilkommer arbeidstakerne som de forsikrede. Dette trepartsforholdet er tilnærmet likt partsforholdet for en kollektiv pensjonsordning etablert i et livsforsikringsselskap, men foretaket/kommunen vil i en pensjonskasse også ha stilling som stifter og kapitalinnskyter, noe som kan gjøre at partsrelasjonene i enkelte sammenhenger i praksis kan fortone seg noe annerledes (nedenfor avsnitt 7.3.2). Det vises for øvrig til beskrivelsen av trepartsforholdet i pensjonsordninger i livsforsikringsselskap i *Banklovkommissjonens* Utredning nr. 7, NOU 2001: 24 Ny livsforsikringslov-givning side 38 og Utredning nr. 10, NOU 2003: 11 Konkurransen i kollektiv livsforsikring side 43.

Ved kollektive pensjonsordninger vil det gjennomgående foreligge et ganske langt tidsrom mellom

innbetaling av premier for de enkelte arbeidstakere og utbetaling av pensjoner, ofte i området 30–40 år. Dette medfører at det i forhold til pensjonsinnretningenes økonomi og kapitalforhold, foreligger regnskapsmessige periodiseringsproblemer av betydelig rekkevidde. Det reiser seg blant annet spørsmål om hva som skjer med midlene i mellomtiden og om hvordan det skal skje kapitaloppbygging for å sikre at nødvendige midler er til stede når utbetaling skal finne sted. I ytelsesbaserte foretakspensjonsordninger er disse spørsmålene tradisjonelt løst ved regler som sikrer at pensjonsordningen er *fondsbasert*. Disse reglene bygger på en kombinasjon av fire prinsipper (se også NOU 2001: 24 Ny livsforsikringslov-givning side 37):

- det endelige omfanget av de forpliktelser pensjonskassen påtar seg mot betaling av en bestemt premie, er fastsatt ut fra størrelsen av premien og den avkastning pensjonskassen med tilstrekkelig grad av sannsynlighet kan regne med å oppnå ved forvaltningen av premiemidlene i perioden fra innbetalingen og til ytelsene skal utbetales. Dette avkastningsnivå bestemmes ved en beregningsrente som pensjonskassen benytter ved premieberegningen,
- pensjonskassen skal på passivasiden i balansen til enhver tid ha oppført et forsikringsfond – en gjeldspost – som motsvarer *beregnet nåverdi* av pensjonskassens forsikringsforpliktelser (og administrasjonsforpliktelser) på beregningstidspunktet. Ved beregningen tas det hensyn til nåverdien av de fremtidige premieinnbetalinger som knytter seg til forpliktelsene,
- avsetningene i forsikringsfondet skal hvert år endres (normalt forhøyes) i takt med beregnet årlig endring av forsikringsforpliktelsene – i tillegg til det som direkte følger av de innbetalte premier for året – med et beløp som minst tilsvarer det avkastningsnivået som ligger til grunn for fastsettelsen av pensjonskassens premier og forpliktelser (beregningsrenten), og
- pensjonskassen skal på aktivasiden i balansen til enhver tid ha en formuesmasse, inklusive avkastning, som minst tilsvarer forsikringsfondets størrelse på beregningstidspunktet, og denne kapitalen skal være plassert i betryggende eiendeler i samsvar med de krav og rammer lov- og forsikringsverket om kapitalforvaltningen medfører. Det er dette forhold som – sammen med kravene til forsikringsfondets størrelse – sikrer at pensjonsordningen er fullt ut fondsbasert.

Kravene om at pensjonsordningene i en pensjonskasse skal være fondsbasert, medfører at fondsba-

serte pensjonsordninger må avgrenses mot såkalte «pay-as-you-go»-ordninger der innbetalte midler anvendes til å dekke utbetalinger i de løpende pensjonene på samme tidspunkt. Dette gjelder selv om pensjonsinnretningen for slike pensjonsordninger kaller seg pensjonskasse. Et eksempel her er Statens Pensjonskasse som i hovedsak opererer som en «pay-as-you-go»-ordning. For enkelte pensjonsordninger som er plassert i Statens Pensjonskasse, skjer det imidlertid en regnskapsmessig beregning av fondets størrelse, som om det skulle vært en fondsoppbygging og i enkelte ordninger, som for eksempel pensjonsordningen for apoteketaten som administreres av Statens Pensjonskasse, er det en reell fondsoppbygging, jf. lov av 26. juni 1953 nr. 11 om pensjonsordning for apoteketaten. I denne utredningen vil ingen pensjonsordninger som er plassert i, eller som administreres av, Statens Pensjonskasse bli omfattet. Det vises til at Statens Pensjonskasses virksomhet ikke direkte kan sammenlignes med vanlige pensjonskasser og at virksomheten er regulert ved egen lov, lov av 28. juli 1949 nr. 26 om Statens Pensjonskasse, og ved særskilte avtaler.<sup>3, 4</sup>

## 2.2 Pensjonskasser i privat og kommunal sektor

I det norske regelverket om pensjonskasser skilles det mellom pensjonskasser i privat og kommunal sektor. Felles for slike pensjonskasser er at virksomheten er knyttet til ytelsesbaserte og fondsbaserte tjenestepensjonsordninger, og at pensjonsordningen skal yte alderspensjon, uførepensjon og

etterlattepensjon i samsvar med en ytelsesplan og bestemmelsene i det øvrige regelverk for pensjonsordningen. De regler som gjelder for kommunale pensjonsordninger og for pensjonsordninger i privat sektor er likevel til dels forskjellige.

*Kommunale pensjonskasser* er stort sett etablert av en kommune eller fylkeskommune med det formål å tilby en pensjonsordning til arbeidstakerne som dekker de krav til pensjonsordning for kommunalt ansatte som følger av Hovedtariffavtalen for kommunal sektor. Pensjonskasseforskriften inneholder en del særlige regler for kommunale pensjonskasser, og en del særlige regler finnes nå også i forsikringsvirksomhetsloven kapittel 8b Kommunale pensjonsordninger. For øvrig er imidlertid kommunale pensjonsordninger ikke lovregulerte, og foretakspensjonsloven gjelder således ikke. Enkelte bestemmelser om kommunale pensjonsordninger er å finne i forskrift 22. april 1997 nr. 374 om pensjonsordninger for kommunalt eller fylkeskommunalt ansatte og forskrift 22. april 1997 nr. 375 om pensjonsordninger for folkevalgte i kommune eller fylkeskommune, men de viktigste pensjonsrettslige reglene er inntatt i vedtektene for kommunale pensjonskasser.

Hovedtariffavtalen inneholder bestemmelser som stiller en del særlige krav til pensjonsordningene for kommunalt ansatte. Det fastsettes blant annet hvilke ytelsesspekter en kommunal pensjonsordning skal ha. Hovedtariffavtalen krever blant annet at pensjonsordningen skal sikre medlemmene alders-, uføre- og etterlattepensjon. Hovedtariffavtalen har videre bestemmelser om størrelsen på disse ytelsene og regulering av de løpende pensjonene. Et særtrekk ved Hovedtariffavtalen er at det stilles krav om at kommunale pensjonsordninger skal være fondsbasert og samtidig ha et finansieringssystem som er kjønnsnøytralt og for øvrig utformet slik at det «ikke virker utstøtende på eldre arbeidstakere.» Når det gjelder det nærmere innhold av kravene i Hovedtariffavtalen for kommunal sektor og utformingen av de kommunale pensjonsordningene vises det til *Banklovkommisjonens* Utredning nr. 10, NOU 2003: 11 Konkurransen i kollektiv livsforsikring. Denne utredningen resulterte blant annet i at det ble vedtatt et nytt kapittel 8b om kommunale pensjonsordninger i forsikringsvirksomhetsloven. Endringene ble vedtatt ved lov av 19. desember 2003 nr. 121, og trådte i kraft 1. januar 2004. Det sies uttrykkelig i forsikringsvirksomhetsloven § 8b-1 at bestemmelsene i kapitlet omfatter kommunale pensjonsordninger opprettet i pensjonskasse.

En kommunal pensjonskasse kan også etableres av eller omfatte foretak som eies, har vært eiet

3. Av forsikringsvirksomhetsloven § 13-1 følger det at loven ikke kommer til anvendelse på pensjonsordninger som styres av staten. Kongen kan likevel fastsette at loven helt eller delvis skal gjelde for Norges Banks pensjonskasse. Slike særlige bestemmelser for Norges Banks pensjonskasse er gitt, og pensjonskassen er blitt underlagt tilsyn av Kredittilsynet, jf. kredittilsynsloven § 1. Banklovkommisjonen legger til grunn at reguleringen av Norges Banks pensjonskasse skjer ved særskilt vurdering av Kongen. Om og eventuelt i hvilken grad Norges Banks pensjonskasse bør omfattes av de lovforslagene som fremmes i denne utredningen, vil derfor ikke bli vurdert nærmere av Banklovkommisjonen.
4. Heller ikke private og kommunale pensjonsfond vil bli behandlet i denne utredningen. De fleste pensjonsordningene ble etablert før 1. juli 1968 og folketrygdens ikrafttredelse. Formålet med de fleste pensjonsfondene er å yte tilleggspensjon til medlemmer som på grunn av alder ikke oppnår tilstrekkelig medlemstid i folketrygden til å opp tjene rett til full tilleggspensjon fra folketrygden. Det skjer i dag ingen nyetableringer av slike pensjonsfond, og i lov om foretakspensjon er det gitt overgangsregler som fastsetter at tidligere regler for pensjonsfond fortsatt skal gjelde, jf. lov om foretakspensjon § 16-2 tjuetredje ledd. I henhold til overgangsreglene skal pensjonsfondene gradvis avvikles.

av eller har en nær tilknytning til kommunen, jf. forsikringsvirksomhetsloven § 8b-2. Disse foretakene kan ha sin pensjonsordning i samme pensjonskasse som den kommune de har tilknytning til, eventuelt etablere egen pensjonskasse. Det siste er blant annet tilfellet for en del kraft- og nettselskaper. Fristilte foretak og institusjoner med virksomhet som tidligere lå under kommunen, er ikke omfattet av Hovedtariffavtalen og er i en slik situasjon at de kan velge mellom å etablere en kommunal pensjonsordning eller en pensjonsordning i henhold til foretakspensjonsloven eller innskuddspensjonsloven, eventuelt i egen pensjonskasse. Skal pensjonsordninger for slike foretak inngå i en kommunal pensjonskasse, må foretakene etter gjeldende regler velge en kommunal pensjonsordning. En kommunal pensjonskasse har i dag bare adgang til å tilby kommunal pensjonsordning.

*Pensjonskasser i privat sektor* er regulert i pensjonskasseforskriften. De pensjonsrettslige regler om ytelsesbaserte pensjonsordninger i private pensjonskasser er nå inntatt i foretakspensjonsloven. Innenfor den ramme foretakspensjonsloven trekker opp, vil enkelthetene være fastlagt i vedtektene for pensjonskassen, eventuelt også i særskilt forsikringsavtale. For ytelsesbaserte foretakspensjonsordninger generelt forekommer det imidlertid stadig oftere foretakspensjonsordninger som bare har alderspensjon eller alderspensjon og uførepensjon. Uføre og/eller etterlatteytelser er i så tilfelle normalt dekket ved gruppelevsforsikringer i livsforsikringsselskap tegnet av foretaket. Hittil har dette ikke påvirket pensjonskassenes virksomhet i særlig grad.

### 2.3 Antall pensjonskasser

Kredittilsynet hadde pr. 31. desember 2003 registrert 107 private og 31 kommunale pensjonskasser med ytelsesbaserte pensjonsordninger. To år tidligere, 31. desember 2001, var tallene 120 private og 29 kommunale pensjonskasser. Avgangen blant de private pensjonskassene synes først og fremst å ha skjedd blant de mindre pensjonskassene. Nyetablering av pensjonskasser har i de senere år vært svært beskjeden.

De private pensjonskassene er både pensjonskasser etablert for et enkelt foretak og pensjonskasser som tilbyr pensjonsordninger til flere foretak innenfor samme konsern (konsernpensjonskasser). Tallet for de private pensjonskassene pr. 31. desember 2003 omfatter 7 såkalte supplerende pensjonskasser som er etablert med pensjonsord-

ninger som ikke oppfyller kravene i foretakspensjonsloven for en gunstig skattemessig behandling. Blant de kommunale pensjonskassene er det 9 pensjonskasser som er etablert av kraft- og strømmettselskaper (såkalte kraftpensjonskasser).

Tall fra Norske Pensjonskassers Forening (NPF) pr. 31. desember 2003 som er hentet fra pensjonskassenes årsregnskaper rapportert til Kredittilsynet, viser at den største private pensjonskassen har en forvaltningskapital på i underkant av 15 milliarder kroner, mens den minste private pensjonskassen har en forvaltningskapital på 2,4 millioner kroner. Til sammen har de private pensjonskassene en forvaltningskapital på i overkant av 72 milliarder kroner, der forsikringsfondene utgjør 63,7 milliarder kroner. De private pensjonskassene hadde pr. 31. desember 2003 i alt 171 352 medlemmer hvorav 134 181 var aktive medlemmer (inklusive uførepensjonister inntil de går over på alderspensjon) og 45 791 pensjonister (24 257 alderspensjonister, 8 989 uførepensjonister, 12 123 ektefellepensjonister og 791 barn som fikk barnepensjon).

Tilsvarende tall for kommunale pensjonskasser<sup>5</sup> er en forvaltningskapital på i underkant av 4,3 milliarder kroner for den største pensjonskassen og 19 millioner kroner for den minste. Totalt forvaltet de kommunale pensjonskassene 30,7 milliarder kroner pr. 31. desember 2003, der forsikringsfondene utgjorde 28,2 milliarder kroner. De kommunale pensjonskassene hadde pr. 31. desember 2003 til sammen 97 267 medlemmer, hvorav 61 320 aktive og 35 947 pensjonister (17 805 alderspensjonister, 11 703 uførepensjonister, 5 779 ektefellepensjonister og 660 barn som fikk barnepensjon). Det store antallet pensjonister i kommunale pensjonsordninger skyldes i noen grad at mange av de kommunale pensjonsordningene har bestått lenge, men i særlig grad at oppsatte rettigheter for fra-trådte arbeidstakere blir værende i de kommunale pensjonsordningene fram til utbetaling.

Totalt sett forvaltet de private og kommunale pensjonskassene pr. 31. desember 2003 til sammen 102,7 milliarder kroner og hadde i alt 268 619 medlemmer.

I NOU 2004: 1 Modernisert folketrygd, har Pensjonskommisjonen innhentet tall over hvor mange aktive medlemmer av tjenestepensjonsordninger som er knyttet til pensjonsordninger i pensjonskasser. I offentlig sektor dekker pensjonskasser 5 pro-

5. Tallene omfatter ikke Oslo Pensjonsforsikring AS som er etablert som et livsforsikringsselskap med begrensninger i konsesjon hva gjelder hvilke kunder de kan tilby sine produkter til.

sent av alle aktive medlemmer og i privat sektor dekker de 10 prosent av de aktive medlemmene i pensjonsordninger.

## 2.4 Pensjonskasser med innskuddsbasert pensjonsordning

De aller fleste private pensjonskasser driver ytelsesbaserte pensjonsordninger i henhold til foretakspensjonsloven, dvs. foretakspensjonsordninger som er gitt en skattegunstig behandling. Bakgrunnen er at forskrift 28. juni 1968 nr. 3 om private tjenstepensjonsordninger i henhold til skatteloven § 44 første ledd bokstav k (1968-reglene), i sin tid bare åpnet for etablering av ytelsesbaserte tjenstepensjonsordninger. 1968-reglene er senere erstattet av foretakspensjonsloven og reglene i skatteloven §§ 6–45 flg. Først ved innskuddspensjonsloven ble det åpnet for skattefaviserte innskuddsbaserte tjenstepensjonsordninger, og høsten 2000 ble det også vedtatt endringer i foretakspensjonsloven som åpnet for pensjonsordninger med engangsbetalt foretakspensjon. Disse lovendringene har for tiden ikke praktisk betydning for de tariffestede kommunale pensjonsordninger, men vil kunne få betydning for fristilte kommunaleide foretak.

Regelverket for disse typer av pensjonsordning er utformet særlig med henblikk på alderspensjon, men pensjonsordningene kan også omfatte uførepensjon og etterlattepensjoner etter reglene i foretakspensjonsloven, eller andre typer av uføre- og etterlattedekninger, for eksempel ulike typer av gruppelivsforsikring. Innskuddsbaserte pensjonsordninger kan etter dette ta form av:

- engangsbetalt foretakspensjon etter foretakspensjonsloven,
- innskuddspensjon tilknyttet et forsikringselement, i form av risikodekninger eller en garantert avkastning, etter innskuddspensjonsloven, og
- innskuddspensjon uten forsikringselement etter innskuddspensjonsloven.

Slike pensjonsordninger kan således utformes som ulike typer av livsforsikringsprodukter, kombinerte livsforsikrings- og spareprodukter, herunder kapitaliseringsprodukter, eller rene pensjonsspareprodukter. Det vises i denne sammenheng til de drøftelser som *Banklovkommisjonen* har gjort i NOU 2001: 24 kapittel 3, særlig avsnittene 3.5 og 3.6, rundt disse forhold. Statistikk fra Finansnæringens Hovedorganisasjon pr. 31. desember 2003 viser at det var etablert 2 avtaler med engangsbe-

talt alderspensjon i henhold til bestemmelsene i foretakspensjonsloven og 517 innskuddspensjonsordninger med alminnelig forvaltning i henhold til bestemmelsene i innskuddspensjonsloven i tradisjonelle livsforsikringsselskap. Disse pensjonsordningene omfattet til sammen 13 291 arbeidstakere. I fondsforsikringsselskap var det etablert 216 avtaler med engangsbetalt alderspensjon etter foretakspensjonsloven, hvorav 206 med kollektivt investeringsvalg (foretakets investeringsvalg) og 10 med individuelt investeringsvalg for arbeidstakerne. Disse omfattet til sammen 2 349 arbeidstakere. Det var videre etablert 1 049 innskuddspensjonsordninger i fondsforsikringsselskapene, hvorav 76 med kollektivt investeringsvalg og 973 med individuelt investeringsvalg. Til sammen omfattet disse avtalene 27 786 arbeidstakere. Det er ingen innskuddspensjonsordninger som er etablert i banker.

Tall innhentet av Banklovkommisjonen fra Verdipapirsentralen viser at det pr. 29. desember 2003 var etablert 200 innskuddspensjonsordninger i forvaltningsselskap for verdipapirfond. Disse omfattet til sammen 2 879 ansatte og hadde en total markedsverdi på i overkant av 46 millioner kroner.

I innskuddsbaserte pensjonsordninger vil det beløp som foretaket hvert år skal innbetale til pensjonsordningen for den enkelte arbeidstaker være fastsatt i en innskuddsplan som inngår i regelverket for pensjonsordningen. Pensjonsordninger med engangsbetalt alderspensjon vil på tilsvarende måte ha en innskuddspremieplan som fastsetter innskuddets størrelse, jf. lov om foretakspensjon §§ 5–2 fjerde ledd og 9–6. Vanligvis vil innskuddet utgjøre en fastsatt prosent av årets lønn.

I forskrift 22. desember 2000 nr. 1413 til lov av 24. november 2000 nr. 81 om innskuddspensjon i arbeidsforhold § 3–2 fremgår det at innskuddet for et medlem av en innskuddspensjonsordning hvert enkelt år ikke kan overstige 5 prosent av den delen av medlemmets lønn som ligger mellom 2 G og 6 G, og 8 prosent av den delen av medlemmets lønn som ligger mellom 6 G og 12 G. Det skal ikke betales innskudd for lønn under 2 G eller for lønn over 12 G. For engangsbetalt alderspensjon er det i foretakspensjonsloven § 9–8 fastsatt at det kan anvendes ulike prosentsatser for lønn inntil 6 G og for de deler av lønnen som ligger mellom 6 G og 12 G. Det er ennå ikke gitt forskriftsbestemmelser om maksimale innskudd for engangsbetalt alderspensjon på tilsvarende måte som for innskuddspensjonsordninger.

For innskuddspensjonsordninger hvor det i vedtektene er fastsatt at pensjonskapitalen skal konverteres til forsikring ved nådd pensjonsalder,

fastsetter innskuddspensjonsloven § 5–3 annet ledd at det skal anvendes et høyere innskudd for kvinner enn for menn, slik at den årlige pensjon ved konvertering av innskuddene ventes å bli uavhengig av medlemmets kjønn. Denne bestemmelsen har sin bakgrunn i at kvinner statistisk lever lengre enn menn. Det samme gjelder for pensjonsordninger med engangsbetalt alderspensjon, jf. foretakspensjonsloven § 5–2 fjerde ledd som henviser til innskuddspensjonsloven kapittel 5.

Det er ikke knyttet noen ytelsesplan til innskuddsbaserte pensjonsordninger. Størrelse på pensjonsytelsene den enkelte arbeidstaker vil få utbetalt ved pensjonsalder, vil avhenge av antall og størrelse av årlige innskudd og – dessuten – i betydelig grad av den avkastning som innskuddsmidlene oppnår ved forvaltning i årene fram til pensjonsalder. Innskuddsbaserte pensjonsordninger kjennetegnes således ved fastsatte innskudd og variable ytelser, mens forholdet for ytelsesbasert foretakspensjon er det omvendte. Tjenestetiden i foretaket vil derfor ikke få betydning for pensjonsytelsene ut over den indirekte betydning som følger av at innskudd betales på årsbasis og at avkastning årlig tilføres premiereserven. Karakteristisk for innskuddsbaserte pensjonsordninger er at arbeidstakerne opparbeider seg alderspensjonsrettigheter i takt med innskuddene eller alderspensjonskapital som ved oppnådd pensjonsalder benyttes til kjøp av pensjonsforsikring med en minste løpetid eller til annet opplegg for årlige utbetalinger av årlige ytelser. Tjenestetiden i foretaket vil derfor ikke få betydning for pensjonsytelsene ut over den indirekte betydning som følger av at innskudd betales på årsbasis og at avkastning årlig tilføres premiereserven. Regelverket for pensjonsordninger etter innskuddspensjonsloven kan fastsette at pensjonskapitalen ved oppnådd pensjonsalder skal konverteres til pensjonsforsikringsytelser, men ved førtidig død benyttes pensjonskapitalen til etterlattepensjoner, eventuelt tilfaller dødsboet.

Ved etterfølgende endringer i foretakspensjonsloven og innskuddspensjonsloven er det åpnet for å etablere såkalte *kombinerte* pensjonsordninger og *parallelle* pensjonsordninger, se foretakspensjonsloven kapittel 2 del II og III og innskuddspensjonsloven kapittel 2 del II og III. Etter disse reglene kan det således etableres kombinasjoner av ytelsesbaserte og innskuddsbaserte pensjonsordninger.

Innskuddspensjonsloven og endringene i foretakspensjonsloven åpnet for etablering av pensjonskasser med innskuddsbasert pensjonsordning, jf. foretakspensjonsloven § 2–2 annet ledd og innskuddspensjonsloven § 2–2 første ledd. Pen-

sjonsordning med engangsbetalt foretakspensjon eller innskuddspensjon med forsikringselement kan også etableres i livsforsikringsselskaper<sup>6</sup>. Pensjonsordning med innskuddspensjon uten forsikringselement (pensjonsspareavtaler) kan også opprettes i bank eller forvaltningsselskap for verdipapirfond. Finansdepartementet har i Ot.prp. nr. 74 (2003–2004) kapittel 14 vurdert i hvilken grad livsforsikringsselskaper har adgang til å tilby pensjonsordninger med begrenset forsikringselement. Finansdepartementet konkluderer der med at en innskuddspensjonsordning må inneholde et forsikringselement, i form av biometrisk risiko eller garantert avkastning på de midlene som forvaltes, for at et livsforsikringsselskap skal kunne tilby produktet. Dette innebærer at i de tilfeller hvor det i vedtektene for en innskuddspensjonsordning ikke fastsettes at pensjonskapitalen skal konverteres til pensjonsforsikring på pensjonstidspunktet, må avtalen innholde et forsikringselement som livsforsikringsselskapet påtar seg. Når det gjelder spørsmålet om hvilke forsikringselement som vil være tilstrekkelig for at innskuddspensjonsordningen skal kunne anses som forsikringsvirksomhet, uttaler Finansdepartementet på side 102:

«Om tilbud av et konkret produkt skal kunne anses som livsforsikringsvirksomhet eller ikke, vil måtte bero på en konkret vurdering av det enkelte produktet. Det vil i utgangspunktet være tilsynsmyndighetenes ansvar å foreta en slik vurdering.

Finansdepartementet har merket seg at Stortinget ser ut til å ønske at forholdene skal legges til rette for at livsforsikringsselskaper i så stor grad som mulig skal kunne forvalte innskuddspensjonsprodukter med investeringsvalg uten avkastningsgaranti, jf. uttalelser gitt i Innst. O. nr. 85 (2000–2001). Etter Finansdepartementets vurdering vil ikke soliditets- eller tilsynsmessige hensyn tale for en begrensning i livselskapenes adgang til å forvalte innskuddspensjonsprodukter med investeringsvalg. Finansdepartementet finner, bl.a. i lys av Banklovkommisjonens vurderinger og i lys av innspillene fra FNH, grunn til å påpeke at det også bør være rom for hensiktsmessighetsvurderinger når det skal avgjøres om et konkret produkt, og særlig ved vurderingen av kollektive

6. Etter gjeldende bestemmelser i forsikringsvirksomhetsloven må slike ordninger inngås med et fondsforsikringsselskap (unit-link selskap) dersom de har investeringsvalg. Et tradisjonelt livsforsikringsselskap har ikke adgang til å inngå pensjonsavtaler med investeringsvalg. Dette vil bli endret ved en vedtakelse av forslag til endring av forsikringsvirksomhetsloven fremmet i Innst. O. nr. 4 (2004–2005).

tjenestepensjonsprodukter, skal anses å inneholde tilstrekkelig forsikringselement. Finansdepartementet antar for eksempel at i tilfeller der innskuddspensjon har tilknyttet avtale om uførepensjon, ektefellepensjon og/eller innskuddsfritak ved uførhet, vil det være hensiktsmessig at både pensjonskapital og midler som sikrer tilleggsytelsene, kan forvaltes i det samme livsforsikringsselskap, uavhengig av om det er fastsatt at alderspensjonskapitalen skal forvaltes som spareprodukt etter pensjonsalder. Finansdepartementet legger med dette til grunn at et innskuddspensjonsprodukt med investeringsvalg som også har innskuddsfritak ved uførhet, vil kunne anses å inneholde tilstrekkelig forsikringselement til å være et livsforsikringsprodukt.»

Kredittilsynet har hittil ikke godkjent etablering av pensjonskasser – hverken private eller kommunale – med innskuddsbaserte pensjonsordninger. *Banklovkommisjonen* er imidlertid kjent med at det på flere hold arbeides med og vurderes etablering av slike private pensjonskasser. Det har foreløpig heller ikke vært aktuelt med pensjonskasse for parallelle eller kombinerte pensjonsordninger. I forhold til gjeldende regelverk for pensjonskasser kan det oppstå et spørsmål om en pensjonskasse kan tilby både en foretakspensjonsordning og innskuddspensjonsordning som inngår i en parallell eller kombinert pensjonsordning i samme pensjonskasse eller om dette må gjøres i to forskjellige pensjonskasser. Siden spørsmålet ikke har reist seg i praksis, har det ennå ikke skjedd noen avklaring i forhold til gjeldende virksomhetsregler.

## 2.5 Kapitalforvaltning med investeringsvalg i pensjonskasser

Kapitalforvaltningen i livsforsikringsselskaper er nærmere regulert i forsikringsvirksomhetsloven med tilhørende forskrift. Den kapital som er knyttet til de enkelte pensjonsordningene har tradisjonelt blitt forvaltet samlet (fellesforvaltning) av selskapet innenfor de rammer kapitalforvaltningsforskriften fastsetter. Et hovedprinsipp er at valg av eiendeler som skal motsvare de forsikringsmessige avsetninger skal skje med forsiktighet og under hensyntagen til risikospredning, sikkerhet, likviditet og avkastning. Risikoen for at den oppnådde avkastning hvert år har vært minst like stor som forutsatt i beregningsgrunnlaget for pensjonsordningen, har påhvilt pensjonsinnretningen. Reglene om kapitalforvaltningen i livsforsikringsselskaper er med enkelte modifikasjoner også

gjort gjeldende for kapitalforvaltningen i pensjonskasser, se pensjonskasseforskriften § 9, jf. § 24.

Prinsippet om fellesforvaltning av kapital knyttet til pensjonsordningene i et livsforsikringsselskap medfører at kapital knyttet til en enkelt pensjonsordning ikke har kunnet gjøres til gjenstand for særskilt forvaltning. For *ytelsesbaserte* pensjonsordninger er dette nå endret ved foretakspensjonsloven § 11–1 og forsikringsvirksomhetsloven § 8b–15. Begge bestemmelsene åpner for avtaler om at kapitalen skal forvaltes som egen investeringsportefølje med investeringsvalg for forsikringstakeren (arbeidsgiveren).<sup>7</sup> Risikoen for avkastningsresultatet, dvs. at oppnådd avkastning hvert år er minst like stor som forutsatt i beregningsgrunnlaget, ligger da hos forsikringstakeren når annet ikke er avtalt, men pensjonsinnretningen har i alle tilfeller et subsidært ansvar for opptjent rett til pensjon som tilkommer de forsikrede arbeidstakerne, jf. foretakspensjonsloven § 11–1 fjerde ledd siste punktum. Dette gjelder nå også for kommunale pensjonsordninger. Kommunen kan da bestemme sammensetningen av porteføljen til enhver tid innenfor de rammer som er avtalt med pensjonsinnretningen.

Reglene i foretakspensjonsloven § 11–1 og forsikringsvirksomhetsloven § 8b–15 gjelder også for pensjonskasser. I forhold til pensjonskasser vil imidlertid reglene ha begrenset praktisk betydning med mindre pensjonskassens virksomhet omfatter flere pensjonsordninger for ulike arbeidsgivere (forsikringstakere). I pensjonskasse med bare én pensjonsordning vil kapitalen knyttet til pensjonsordningen for alle praktiske formål bli forvaltet som en investeringsportefølje i samsvar med styrets disposisjoner. Risikoen for avkastningsresultatet ligger imidlertid fortsatt på pensjonskassen som pensjonsinnretning, men da arbeidsgiveren som regel har flertall i styret, vil arbeidsgiveren likevel kunne ha betydelig innvirkning på forvaltningsstrategien selv om det ikke foreligger uttrykkelig avtale om investeringsvalg. I samsvar med dette vil de fleste arbeidsgivere sørge for nødvendig kapitaltilførsel dersom det skulle oppstå underdekning i pensjonskassen.

Det hevdes ofte at en viktig grunn for mange arbeidsgivere til å ha sin pensjonsordning i pensjonskasse er at det muliggjør mer effektiv kapitalforvaltning enn kapitalforvaltning som ledd i fellesforvaltningen i livsforsikringsselskaper. Bestemmelsene i foretakspensjonsloven § 11–1 og forsikringsvirksomhetsloven § 8b–15 om adgangen til å skille ut kapitalen knyttet til de enkelte pensjons-

7. Se fotnote 6.

ordninger ut i egne investeringsporteføljer med investeringsvalg kan derfor sees som tiltak for å harmonisere rammebetingelsene for å bidra til ordnet konkurranse mellom livsforsikringsselskaper og pensjonskasser i markedet for ytelsesbaserte pensjonsordninger.

De alminnelige kapitalforvaltningsreglene for livsforsikringsselskaper og pensjonskasser gjelder som hovedregel også for *innskuddsbaserte* pensjonsordninger (alminnelig forvaltning). Ved foretakspensjonsloven §§ 11–1a flg. og innskuddspensjonsloven §§ 3–2a flg. ble det imidlertid åpnet for ulike former forvaltning i egne investeringsporteføljer av kapital knyttet til innskuddsbaserte pensjonsordninger. Det skilles der mellom kollektivt investeringsvalg som tilligger foretaket (arbeidsgiveren), og individuelt investeringsvalg for de enkelte arbeidstakere, hver med egen pensjonskonto. Ordningen er i begge tilfeller at kapitalforvaltningen skjer på de forsikredes risiko når annet ikke er avtalt, men dette må ses i sammenheng med at all kapitalavkastning i slike pensjonsordninger skal tilføres pensjonskapitalen. Disse reglene er tatt i bruk av livsforsikringsselskaper som har

tilbudt innskuddsbaserte pensjonsordninger, hittil i første rekke fondsforsikringsselskaper. For pensjonskasser har disse reglene ikke hatt praktisk betydning fordi det ennå ikke er etablert innskuddsbaserte pensjonsordninger i pensjonskasser. Reglene benyttes imidlertid av forvaltningsforetak for verdipapirfond hvor rene pensjonsspareordninger er etablert.

Forvaltningen av kapital knyttet til pensjonsordninger i egne investeringsporteføljer har først og fremst betydning for hvordan kapitalen skal plasseres og for beregningen og fordelingen av avkastningsresultatet og risikoen for kapitalforvaltningen mellom pensjonsinnretning, forsikringstakeren og de forsikrede. At kapitalen er utskilt i egen investeringsportefølje har altså ikke betydning for eierforholdene til de investeringsaktiva det gjelder. Eiendomsretten er det fortsatt pensjonsinnretningen som har, enten pensjonsinnretningen er livsforsikringsselskap eller pensjonskasse. Hverken det foretak (arbeidsgiveren) som har pensjonsordning tilknyttet egen investeringsportefølje eller de arbeidstakere som er forsikret, blir eier av investeringsporteføljen.

## Kapittel 3

# Gjeldende regelverk for pensjonskasser

### 3.1 Forsikringsvirksomhetsloven som utgangspunkt

Utgangspunktet ved lovreguleringen av pensjonskassene har hittil vært forsikringsvirksomhetsloven § 1–1 første ledd. Denne bestemmelsen fastsetter at forsikringsvirksomhet bare kan drives av forsikringsselskaper og pensjonskasser. Det fastsettes videre at pensjonskasser bare kan overta kollektive pensjonsforsikringer for ansatte i foretak som pensjonskassen er opprettet for, det vil si bare drive livsforsikringsvirksomhet i form av kollektiv pensjonsforsikring. Bakgrunnen er at pensjonskassene – på den tid forsikringsvirksomhetsloven ble vedtatt – bare drev virksomhet knyttet til ytelsesbaserte tjenestepensjonsordninger. Bestemmelsen ble ikke endret i 2000 da det ved innskuddspensjonsloven og endringer i foretakspensjonsloven ble åpnet for ulike former for innskuddsbaserte pensjonsordninger (ovenfor avsnitt 2.4).

Forsikringsvirksomhetslovens materielle bestemmelser gjelder bare for forsikringsselskaper, herunder livsforsikringsselskaper. Lovens § 1–1 annet ledd gir imidlertid Kongen hjemmel til å fastsette ved forskrift at bestemmelsene i loven helt eller delvis også skal gjelde for pensjonskasser og gi nærmere regler om dette. Dette ble gjort i 1993.

I forarbeidene til forsikringsvirksomhetsloven ble det diskutert om lovens bestemmelser skulle gjelde direkte for pensjonskasser eller ikke. I Ot.prp. nr. 42 (1986–87) Om lov om forsikringsvirksomhet uttalte Finansdepartementet på side 93, følgende:

«Departementet mener at pensjonskassene bør tas ut av lovforslaget i denne omgang og at nye regler om disse bør utredes grundigere. Plasseeringen av de regler om pensjonskasser man senere kommer frem til, kan man vurdere når regelverket foreligger. Det er ingenting i veien for å innarbeide reglene i forsikringsloven på et senere tidspunkt, eventuelt at regler i loven gis tilsvarende anvendelse.

Departementet forutsetter at hensynet til like konkurransevilkår mellom private pensjonskasser og forsikringsselskaper vil stå sen-

tralt ved utarbeidelsen av nye lovregler om pensjonskasser. Med de regler som nå foreslås om forsikringsselskaper, kan Departementet heller ikke se at konkurransesituasjonen vil bli urimelig forrykket ved at pensjonskassene holdes utenfor lovforslaget. Departementet foreslår imidlertid i lovutkastet § 1–1 annet ledd hjemmel for Kongen til å bestemme at loven helt eller delvis skal gjelde for pensjonskasser og fond.»

I medhold av forskriftshjemmelen i forsikringsvirksomhetsloven § 1–1 er det ved forskrift 19. februar 1993 nr. 117 om forsikringsvirksomhetslovens anvendelse på pensjonskasser og pensjonsfond (*pensjonskasseforskriften*), fastsatt nærmere regler for pensjonskassenes virksomhet (ovenfor avsnitt 2.1). Regelverket i forskriften er tilpasset virksomheten i private og kommunale pensjonskasser med ytelsesbasert tjenestepensjon. Utgangspunktet ved utformingen av forskriften er for øvrig at de av bestemmelsene i forsikringsvirksomhetsloven med tilhørende forskrifter som også skal gjelde for pensjonskasser, er positivt angitt, eventuelt med tillegg og modifikasjoner. Pensjonskasseforskriften inneholder derfor en del særlige bestemmelser for pensjonskasser som ikke finnes i forsikringsvirksomhetsloven med tilhørende forskrifter. De bestemmelsene i forsikringsvirksomhetsloven med forskrifter som ikke er nevnt i pensjonskasseforskriften, gjelder imidlertid ikke direkte for pensjonskassene. Kredittilsynet som tilsynsmyndighet, har likevel i en del tilfeller anbefalt at pensjonskassene følger enkelte bestemmelser i, eller gitt i medhold av, forsikringsvirksomhetsloven. Det blir nedenfor i avsnitt 3.2 redegjort nærmere for bestemmelsene i pensjonskasseforskriften.

Ved lov av 19. desember 2003 nr. 121 om endringer i forsikringsvirksomhetsloven (kommunale pensjonsordninger mv.) ble det i forsikringsvirksomhetsloven kapittel 8b og 8c inntatt regler om kommunale pensjonsordninger og om flytting av livsforsikringskontrakter som også gjelder for pensjonskasser.

## 3.2 Pensjonskasseforskriften

### 3.2.1 Skillet mellom private og kommunale pensjonskasser

Pensjonskasseforskriften er delt i to hoveddeler. Den første delen gjelder for private pensjonskasser og den andre delen gjelder for kommunale pensjonskasser. Det gis der bestemmelser både om institusjonelle forhold og utførlige regler om pensjonskassenes virksomhet.

Pensjonskasseforskriften §§ 2 og 22 inneholder en oppregning av hvilke bestemmelser i forsikringsvirksomhetsloven som får anvendelse på henholdsvis private pensjonskasser og kommunale pensjonskasser. Oppregningen i de to bestemmelsene er helt lik. Øvrige bestemmelser i pensjonskasseforskriften fastsetter i hvilken grad forskrifter gitt i medhold av de bestemmelser i forsikringsvirksomhetsloven som regnes opp i §§ 2 og 22, kommer til anvendelse på pensjonskasser. Heller ikke her finner vi store forskjeller, men det er enkelte ulikheter mellom private og kommunale pensjonskasser når det gjelder de særlige bestemmelsene i pensjonskasseforskriften som ikke har noe direkte motstykke i forsikringsvirksomhetsloven.

### 3.2.2 Institusjonelle forhold

Forsikringsvirksomhetsloven kapittel 2 om konsesjon er ikke gitt anvendelse på pensjonskasser. Dette betyr at så vel private som kommunale pensjonskasser kan etableres uten konsesjon, og at det ikke skjer noen formell og systematisk konsesjonsbehandling før pensjonskassen kan etableres og starte opp sin virksomhet. Forsikringsvirksomhetsloven § 3–2 om vedtekter er imidlertid gitt anvendelse på pensjonskasser. Dette innebærer et krav om at pensjonskasser skal ha vedtekter, og at Kredittilsynet må godkjenne pensjonskassens vedtekter før den kan opprettes og drive sin virksomhet. I praksis godkjennes vedtektene sammen med godkjennelse av pensjonskassens beregningsgrunnlag (pensjonskasseforskriften §§ 11 og 25) og ansvarshavende aktuar for pensjonskassen (pensjonskasseforskriften §§ 18 og 24). For at vedtektene skal kunne godkjennes av Kredittilsynet, kreves det at de er gjennomgått av en advokat og en aktuar. En erklæring fra disse skal følge med vedtektene ved oversendelse til Kredittilsynet. Ved senere endringer av vedtektene, gjelder en meldepikt til Kredittilsynet. Dette til forskjell fra forsikringsvirksomhetsloven § 3–2 som krever en godkjennelse av endringer i vedtektene.

Pensjonskasseforskriften §§ 5 og 24 fastsetter i hovedsak generelle krav til vedtektene og hvilke forhold som skal reguleres der. Av forskriften fremgår det imidlertid ikke direkte krav til selve innholdet av vedtektene, utover kravet i forsikringsvirksomhetsloven § 3–2 annet ledd om regler om utbytte og tilbakeholdelse av overskuddsmidler. Praksis har vært at pensjonskassens vedtekter i tillegg til bestemmelser om de institusjonelle forhold, inneholder pensjonsplanen i pensjonsordningen, eller pensjonsplanene dersom de varierer for ulike konsernforetak, samt de nærmere forsikringsvilkår. En pensjonskasses vedtekter omhandler således også de forhold som – innenfor rammer foretakspensjonsloven setter – er regulert i forsikringsavtalen mellom et livsforsikringsselskap og forsikringstaker samt forsikringsvilkårene hva gjelder forholdet mellom et livsforsikringsselskap og de forsikrede. Bakgrunnen for dette er at vedtektene skal godkjennes av Kredittilsynet, og at godkjennelsesordningen praktisk sett har ført til at pensjonskassene i hovedsak har utformet sine vedtekter slik at de ligger forholdsvis nær opp til bestemmelsene i standardvedtekter utarbeidet av Kredittilsynet.

Når det gjelder styrende organer i pensjonskassene, fastsetter pensjonskasseforskriften § 6, jf. § 24, at en pensjonskasse skal ha et styre på minst fire medlemmer, hvor minst to medlemmer med personlige vararepresentanter, skal velges av og blant medlemmene av pensjonskassen. Pensjonskassen skal videre ha en daglig leder som utpekes av styret. Forsikringsvirksomhetsloven §§ 5–1 første ledd og 5–2 om styre og daglig leder er gitt anvendelse på pensjonskasser.

Kravene i forsikringsvirksomhetsloven § 6–1 om revisjon er gitt tilsvarende anvendelse for pensjonskasser. Pensjonskasseforskriften § 7, jf. § 26, fastsetter at revisor skal oppnevnes av foretaket som pensjonskassen er opprettet for. For kommunale pensjonskasser åpner forskriften § 26 for at kommunerevisjonen kan anvendes. Som følge av senere års endringer i revisorlovgivningen, er det et spørsmål om denne adgangen kan videreføres. Pensjonskasseforskriften krever at revidert årsregnskap for pensjonskassen skal sendes til Kredittilsynet hvert år.

Av pensjonskasseforskriften §§ 18 og 24 fremgår det at en pensjonskasse skal ha en ansvarshavende aktuar godkjent av Kredittilsynet, jf. forsikringsvirksomhetsloven § 8–7. I stedet for en personlig aktuar kan det godkjennes et aktuarfirma. Det skal imidlertid da opplyses hvilken ansatt i firmaet som er ansvarlig for pensjonskassen.

I forsikringsvirksomhetsloven § 7–10 fastsettes det at et livsforsikringsselskap skal opprette og føre en konto for hver forsikring. Bestemmelsen er i utgangspunktet gitt tilsvarende anvendelse på pensjonskasser, men i pensjonskasseforskriften §§ 14 og 27 er det gitt nærmere bestemmelser om hvordan dette kravet skal tilpasses pensjonskassene. Disse bestemmelsene bygger på en forutsetning om at pensjonskasser kan etableres som konsernpensjonskasser som dekker flere foretak innenfor samme konsern. Tilsvarende forutsetning er gjort i andre bestemmelser i pensjonskasseforskriften. Det vises blant annet til pensjonskasseforskriften §§ 10 og 15. Pensjonskasseforskriften har imidlertid ikke uttrykkelige bestemmelser om adgang til å etablere konsernpensjonskasser for flere foretak i samme konsern, men dette følger av reglene om konsernpensjonsordninger i foretakspensjonsloven kapittel 12 og innskuddspensjonsloven kapittel 10.

### 3.2.3 Kredittilsynets standardvedtekter

Kredittilsynet har utarbeidet standardvedtekter for private pensjonskasser og konsernpensjonskasser med foretakspensjonsordninger (Kredittilsynets rundskriv nr. 23/2001 og 28/2001). Det er videre utarbeidet standardvedtekter for kommunale pensjonskasser (Kredittilsynets rundskriv nr. 32/2001). De første standardvedtektene ble utarbeidet av Kredittilsynet i 1995. Det fremgikk opprinnelig av pensjonskasseforskriften at det skulle foreligge standardvedtekter for pensjonskasser, men bestemmelsen ble opphevet i 2000 da pensjonskasseforskriften § 5 ble endret og fikk nye regler om behandling av pensjonskassers vedtekter. Praksis knyttet til bruk av standardvedtekter ble likevel videreført.

Standardvedtektene er delt inn i tre hoveddeler; (1) selskapsrettslige bestemmelser, (2) forsikringsmessige bestemmelser og (3) forsikringsrettslige bestemmelser. I den *første* delen (selskapsrettslige bestemmelser) inngår i hovedsak tilsvarende bestemmelser som finnes i et livsforsikringsselskaps vedtekter, jf. forsikringsvirksomhetsloven § 3–2.

I den *forsikringsmessige* delen av standardvedtektene inngår pensjonsordningens pensjonsplan, og de bestemmelsene som inngår her kan sammenlignes med forsikringsvilkårene for kollektiv pensjonsforsikring i et livsforsikringsselskap, utformet innenfor de rammer foretakspensjonsloven setter. Her inngår for eksempel detaljerte bestemmelser om hvem som er medlem av pensjonsordningene, en angivelse av ytelsene i pen-

sjonsordningen og regler om utbetaling av pensjoner. Det er lagt vekt på at vedtektene skal sikre at de informasjonsplikter som forsikringsgivere har etter forsikringsavtaleloven, gis anvendelse for pensjonskasser så langt de passer. I denne forbindelse er det også lagt vekt på at vedtektene skal ha et opplysningsformål overfor de enkelte medlemmer utover de minstekravene til informasjon som følger av forsikringsavtaleloven.

I den siste delen, som er kalt *forsikringsrettslige* bestemmelser, er det tatt inn bestemmelser av litt forskjellig art. Dette omfatter blant annet bestemmelser om foretakets informasjonsplikt, medlemmenes opplysningsplikt, ansvarsbegrensninger i tilfelle krigshendelser og om prøving av pensjonskassens vedtak.

Standardvedtektene inneholder altså bestemmelser som regulerer en rekke forsikringsmessige forhold som ikke nødvendigvis er direkte hjemlet i lover og forskrifter, men som det på grunnlag av praksis er funnet betryggende og hensiktsmessig å nedfelle i en pensjonskassens vedtekter. Dette har gjort at standardvedtektene er forholdsvis omfangsrike og detaljerte, og på en del områder er det også åpnet for valg mellom ulike alternativer. Etter Kredittilsynets oppfatning har det vært av stor verdi at den redaksjonelle utformingen av den enkelte pensjonskassens vedtekter har skjedd i samsvar med oppsettet i standardvedtektene. Det fremgår av veiledningen til standardvedtektene inntatt i de enkelte rundskriv, at Kredittilsynet forutsetter at samtlige pensjonskasser følger den rekkefølge og nummerering av kapitler og paragrafer som standardvedtektene angir. Pensjonskasser som har et reelt behov for vedtektsbestemmelser som avviker fra standardvedtektene, må dokumentere dette behovet.

Bruken av standardvedtekter med tilhørende godkjennelsespraksis innebærer at pensjonskassers vedtekter vil komme til å inneholde en rekke bestemmelser om utformingen av ytelsesbaserte pensjonsordninger innenfor de rammer og den valgfrihet som foretakspensjonsloven gir. Ordningen fører således også til en høy grad av standardisering av regelverket («forsikringsvilkårene») for pensjonsordninger i pensjonskasser. Dette må sees i sammenheng med pensjonskasseforskriften §§ 11 og 25 hvorefter også en pensjonskassens premietariff – sammen med beregningsgrunnlaget – må være forhåndsgodkjent av Kredittilsynet før en pensjonskasse kan begynne sin virksomhet. Kredittilsynet fører ikke tilsvarende tilsyn basert på forhåndsgodkjennelse av utformingen av premietariffer og forsikringsvilkår for ytelsesbaserte pensjonsordninger i livsforsikringsselskaper.

### 3.2.4 Kapitalkrav

En pensjonskasse skal ha ansvarlig kapital for å kunne drive sin virksomhet, jf. finansinstitusjonsloven § 2–9. For pensjonskassene er kapitaldekningsreglene gjort gjeldende på samme måte som for andre finansinstitusjoner, jf. pensjonskasseforskriften § 8 og forsikringsvirksomhetsloven § 7–3 med forskrifter. Kapitaldekningsreglene innebærer at pensjonskassen skal ha en minste ansvarlig kapital som utgjør 8 prosent av pensjonskassens samlede eiendeler samt forpliktelser utenfor balanse beregnet etter prinsipper for risikoveiing.

For pensjonskasser med en forvaltningskapital på mindre enn 10 millioner kroner er minstekravet satt til 10 prosent av beregningsgrunnlaget. I tillegg er det for pensjonskasser fastsatt et absolutt indeksert minstenivå for innbetalt ansvarlig kapital i medhold av pensjonskasseforskriften § 8 som for tiden utgjør 238 000 kroner. Beløpet ble senest regulert 17. desember 2003 ved Kredittilsynets rundskriv nr. 26/2003. Det stilles også krav til at en del av den ansvarlige kapital skal kunne godkjennes som kjernekapital.

Solvensmarginkravene som er gjort gjeldende for livsforsikringsselskapene ved siden av kapitaldekningsreglene, er ikke gjort gjeldende for pensjonskasser.

### 3.2.5 Virksomhetsregler

Forsikringsvirksomhetsloven § 7–6 første ledd krever at livsforsikringsselskapene skal benytte premier som står i rimelig forhold til den risiko som de overtar og i forhold til selskapets økonomi. Denne bestemmelsen er ikke gitt anvendelse på pensjonskassene. Når det gjelder lovens bestemmelser om forsikringsteknisk grunnlag for beregning av premier i lovens § 7–6 annet og fjerde ledd, er disse gitt tilsvarende anvendelse på pensjonskasser. Forsikringsvirksomhetsloven § 7–6 annet og tredje ledd gir Kongen hjemmel til å fastsette nærmere regler om melding til Kredittilsynet om det tekniske beregningsgrunnlag og til å forby bruk av premier som Kongen finner ubetyggende eller urimelige.

Noen stor betydning har det ikke i praksis at forsikringsvirksomhetsloven § 7–6 første ledd ikke er gitt anvendelse på pensjonskasser. Pensjonskasseforskriften §§ 11 og 25 krever at beregningsgrunnlaget for en pensjonskasse skal være godkjent før pensjonskassen begynner sin virksomhet og at endringer i dette grunnlaget skal godkjennes av Kredittilsynet. Ved sin vurdering av om beregningsgrunnlaget skal godkjennes, vil Kredittilsy-

net blant annet legge vekt på at det forsikringstekniske grunnlaget kan gi seg utslag i premier som vil stride med de forhold som er nevnt i § 7–6 første ledd. Formuleringene som er anvendt i pensjonskasseforskriften § 11 for private pensjonskasser og § 25 for kommunale pensjonskasser er noe forskjellige, men i substans er bestemmelsene like.

Pensjonskasser skal ha forsikringsmessige avsetninger (forsikringsfond) som tilsvarende nåverdien av pensjonskassens fremtidige forpliktelser, jf. forsikringsvirksomhetsloven § 8–2 som er gitt tilsvarende anvendelse på pensjonskasser. Pensjonskassen skal anvende samme beregningsgrunnlag ved beregning av premiene og avsetningene (forsikringsfondet). I pensjonskasseforskriften § 16, jf. § 28, er det sagt uttrykkelig at kravet til forsikringsfond også gjelder midler til dekning av administrasjonsutgifter som etter vedtektene skal belastes pensjonskassen. Gjennom forvaltningspraksis er det lagt til grunn at det er pensjonskassen som skal dekke egne administrasjonsutgifter. Disse skal ikke dekkes av foretaket som pensjonskassen er opprettet for.

Videre er forsikringsvirksomhetsloven § 8–4 om sikkerhetsfond gitt tilsvarende anvendelse på pensjonskasser. Pensjonskasseforskriften § 17, jf. § 24, gir også forskrift 29. november 1990 nr. 941 om sikkerhetsfond i livsforsikring tilsvarende anvendelse på pensjonskasser.

For tilfeller hvor det oppstår underdekning i forhold til en pensjonskasses forsikringsfond, dvs. pensjonskassens eiendeler er ikke tilstrekkelig til å dekke forsikringsfondet, er det gitt særlige bestemmelser i pensjonskasseforskriften §§ 20 og 28A. For private pensjonskasser kan Finansdepartementet i særlige tilfeller og for en tidsbegrenset periode samtykke til at en pensjonskasse kan ha lavere forsikringstekniske avsetninger eller lavere kapitaldekning enn det forskriften krever. Praksis her har vært restriktiv. Dersom det oppstår en underdekning, er pensjonskassen forpliktet til umiddelbart å fremlegge en plan for Kredittilsynet for hvordan forskriftens krav igjen skal kunne oppfylles.

I medhold av pensjonskasseforskriften § 28A tredje ledd var det en del kommunale pensjonskasser som i 1996 fikk godkjent en opptrappingsplan for oppbygging av de forsikringstekniske avsetningene. Av i alt 19 pensjonskasser som fikk godkjent en opptrappingsplan var det bare tre stykker som var i en slik situasjon at pensjonskasseforskriftens maksimale opptrappingsperiode på 25 år kom til anvendelse. Avslutningen på opptrappingsperiodene for de pensjonskassene som fortsatt har underdekning varierer som følge av dette fra 2007

til 2020. Fra Kredittilsynet er det opplyst at opptrappingen synes å ha fulgt de oppsatte planer for minste forsikringsfond. Aktuarenes rapporter om det forsikringstekniske oppgjør for de ulike pensjonskassene har vist at flere pensjonskasser i de senere år har ligget godt i forkant av opptrappingsplanen. Det har derfor ikke vært behov for Kredittilsynet å vurdere avvikling av noen av disse pensjonskassene, slik Kredittilsynet har adgang til etter pensjonskasseforskriften § 28A.

Det skal også nevnes at pensjonskasseforskriften § 12, jf. § 24, gir forsikringsvirksomhetsloven § 7–8 om rett til flytting tilsvarende anvendelse for pensjonskasser. Denne bestemmelsen ble imidlertid opphevet ved lov av 19. desember 2003 nr. 121 og erstattet med bestemmelsene i forsikringsvirksomhetsloven kapittel 8c om flytting som også gjelder for pensjonskasser.

### 3.2.6 Kapitalforvaltning

Pensjonskasseforskriften § 9, jf. § 24, fastsetter at forsikringsvirksomhetsloven § 7–4 første og tredje ledd om kapitalforvaltning gjelder tilsvarende for pensjonskasser. Forsikringsvirksomhetsloven § 7–4 første ledd fastsetter at kapitalforvaltningen skal være forsvarlig. Det kreves særskilt at et forsikringsselskap for å sikre oppfyllelse av dets forsikringsforpliktelser, skal sørge for at eiendeler til dekning av de forsikringsmessige avsetninger til enhver tid er plassert på en hensiktsmessig og betryggende måte sett i forhold til arten av forsikringsforpliktelser og hensynet til sikkerhet, risikospredning, likviditet og avkastning. I lovens § 7–4 tredje ledd er Kredittilsynet gitt adgang til å pålegge selskapet å endre plasseringer innen en fastsatt frist, dersom Kredittilsynet finner at et forsikringsselskap har plassert kapital i strid med lov eller forskrift eller for øvrig på ubetryggende eller åpenbart uheldig måte.

Pensjonskasseforskriften § 9 gir også mange av de sentrale bestemmelser i forskrift 23. april 1997 nr. 377 om forsikringsselskapers kapitalforvaltning (kapitalforvaltningsforskriften) tilsvarende anvendelse på pensjonskasser. Disse bestemmelsene angir både kravene til organisering av, og kontrollrutiner for, kapitalforvaltningen, og fastsetter i tillegg ulike begrensninger når det gjelder hvordan pensjonskassens midler kan plasseres. Kredittilsynet kan og har ved ulike rundskriv gitt nærmere regler og retningslinjer for kapitalforvaltningen i pensjonskasser. Det vises blant annet til Kredittilsynets rundskriv nr. 7/1998, 2/1999 og 30/2001.

Disse prinsippene gjelder uavhengig av om pensjonsordningen(e) i pensjonskassen er underlagt fellesforvaltning i regi av pensjonskassen eller investeringsvalg (se ovenfor avsnitt 2.5). Når pensjonsordningens midler er underlagt fellesforvaltning av pensjonskassen, kommer en del tilleggsbestemmelser som fastsetter nærmere retningslinjer og ytre rammer for kapitalforvaltningen til anvendelse, utover de svært generelle prinsippene som fremkommer i forsikringsvirksomhetsloven § 7–4.

(1) I samsvar med kapitalforvaltningsforskriften § 4 kreves det således at styret i en pensjonskasse skal fastsette retningslinjer for pensjonskassens kapitalforvaltning og for rapportering til styret om kapitalforvaltningen. Videre er de generelle kapitalforvaltningskravene i § 5 annet og tredje ledd gjort gjeldende for pensjonskasser. Dette innebærer at pensjonskassen skal påse at eiendelene er sammensatt slik at de i forhold til arten av pensjonskassens forsikringsforpliktelser, forvaltes under hensyn til sikkerhet, risikospredning, avkastning og likviditet. Pensjonskassen skal særlig ivareta hensynet til sikkerhet for dekning av langsiktige forsikringsforpliktelser. I tillegg skal det sørges for tilstrekkelig god likviditet til påregnelige utbetalinger til dekning av erstatningsoppgjør.

Videre gir pensjonskasseforskriften bestemmelsene om oppfølging av markedsrisiko og bruk av stresstester i kapitalforvaltningsforskriften § 5a tilsvarende anvendelse på pensjonskasser. Også forskrift 20. juni 1997 nr. 1057 om klargjøring av kontrollansvar, dokumentasjon og bekreftelse av den interne kontroll (internkontrollforskriften) er gitt anvendelse på pensjonskasser så langt de passer. Internkontrollforskriften krever blant annet at styret og daglig leder skal sørge for at det årlig foretas en gjennomgang av vesentlig risiko på institusjonens ulike aktivitetsområder og de interne kontrolltiltak som skal sikre disse. Det skal også utarbeides rapporteringsrutiner for gjennomføring av kontrollen i institusjonen.

(2) En del av de særskilte plasseringsbegrensningene i kapitalforvaltningsforskriften er også gjort gjeldende for pensjonskasser, men disse plasseringsreglene gjelder bare forvaltningen av eiendeler til dekning av de forsikringsmessige avsetninger. Dette gjelder kapitalforvaltningsforskriftens § 7 første til fjerde ledd som blant annet innebærer at aksjer og andre eierandeler til sammen ikke kan utgjøre mer enn 35 prosent av pensjonskassens forsikringsmessige avsetninger. Endelig er kapitalforvaltningsforskriftens bestemmelser om valutaposisjonsgrenser gjort gjeldende for pensjonskasser, jf. kapitalforvaltningsforskriften § 13.

For enkelte av de bestemmelsene i kapitalforvaltningsforskriften som ikke er gitt anvendelse på pensjonskassen, er det i pensjonskasseforskriftens § 9, jf. § 24, fastsatt særlige begrensninger i plasseringen i ulike aktiva som er knyttet til foretaket/institusjonen som pensjonskassen er opprettet for. En pensjonskasse kan således ikke eie aksjer, eierandeler eller andre former for ansvarlig kapital i dette foretaket. Heller ikke skal en pensjonskasses beholdning av andre verdipapirer utstedt av foretaket og lån til foretaket, inklusive lånegarantier, overstige 20 prosent av forvaltningskapitalen. Dersom pensjonskassen også eier fast eiendom som leies eller på annen måte brukes av foretaket eller foretak i samme konsern, kan plasseringen i slik fast eiendom med tillegg av verdipapirer og lån som nevnt, ikke overstige 35 prosent av forvaltningskapitalen.

For pensjonskasser som er opprettet med investeringsvalg, gjelder kapitalforvaltningsforskriften kapittel 3 om særregler for livsforsikring med investeringsvalg tilsvarende, jf. pensjonskasseforskriften § 9 tredje ledd. Når det gjelder sammensetningen og forvaltningen av de enkelte investeringsporteføljene, henviser kapitalforvaltningsforskriften kapittel 3 til lov av 12. juni 1981 nr. 52 om verdipapirfond §§ 4–4 til og med 4–7 så langt de passer. (Etter endring av verdipapirfondsloven ved lov av 15. juni 2001 nr. 48 skulle henvisningene i kapitalforvaltningsforskriften ha vært oppdatert. Riktig henvisning hadde vært verdipapirfondsloven §§ 4–6 til 4–9.) Forvaltningsreglene vil derfor i hovedsak bli de samme for investeringsporteføljer i livsforsikringsselskap, pensjonskasser og verdipapirfond.

I henhold til pensjonskasseforskriften § 13 gjelder forskrift 21. november 1989 nr. 1170 om forvaltning og bruk av midler i premiefond, pensjonsreguleringsfond og innskuddsfond tilsvarende for pensjonsordninger i private pensjonskasser. Dette innebærer blant annet at midlene i premiefondet kan underlegges særskilt forvaltning i pensjonskassen eller i annen pensjonsinnretning.

### 3.2.7 Avvikling

Når det gjelder avvikling av en pensjonskasse er forsikringsvirksomhetsloven § 10–1 om krav til godkjenning av avvikling og § 10–3 om overdragelse av forsikringsbestanden til annen pensjonsinnretning gitt tilsvarende anvendelse for pensjonskasser, jf. pensjonskasseforskriften §§ 2 og 22. I pensjonskasseforskriften §§ 19 og 29 er det gitt nærmere krav til de prosedyrer som skal følges for at Kredittilsynet skal kunne godkjenne en

avvikling av en pensjonskasse. Kredittilsynet skal forelegges et sluttregnskap og en beregning av medlemmenes rettigheter ved opphør. Kredittilsynet har lagt til grunn at det skal foreligge en bekrefteelse fra et livsforsikringsselskap på at kapitalen tilknyttet medlemmenes pensjonsrettigheter er overført til livsforsikringsselskapet.

Foretakspensjonsloven §§ 15–1 flg. og innskuddspensjonsloven §§ 13–1 flg. gir også regler om avvikling av pensjonsordning i pensjonskasse og inneholder også visse regler for avviklingen. Det fastsettes der at en pensjonskasse skal avvikles når pensjonsordningen skal opphøre som følge av avvikling av foretaket eller som følge av vedtak i foretaket.

En pensjonskasse kan ikke gå konkurs. Pensjonskasseforskriftens § 2, jf. § 22 bestemmer at forsikringsvirksomhetsloven kapittel 11 om offentlig administrasjon av forsikringsselskaper får tilsvarende anvendelse på pensjonskasser så langt de passer. Forsikringsvirksomhetsloven kapittel 11 ble imidlertid opphevet i 1996, og erstattet med banksikringsloven (lov av 6. desember 1996 nr. 75 om sikringsordninger for banker og offentlig administrasjon m.v. av finansinstitusjoner). Av § 1–1 tredje ledd i Banksikringsloven følger det at Kongen kan bestemme at lovens kapittel 3 (Betalings- og soliditetsvansker) og 4 (Offentlig administrasjon) skal gjelde for pensjonskasser. Denne adgangen har så langt ikke vært benyttet.

## 3.3 Forholdet til annen lovgivning

### 3.3.1 Stiftelsesloven

Pensjonskasser har vært betraktet som selveiende stiftelser, og skulle derfor i utgangspunktet omfattes av lov av 23. mai 1980 nr. 11 om stiftelser. I stiftelsesloven § 3 annet ledd annet punktum unntas imidlertid innretninger som er opprettet av offentlige organer. I praksis er det derfor lagt til grunn at kommunale pensjonskasser ikke er omfattet av lovens bestemmelser. I stiftelsesloven § 3 tredje ledd, er det videre fastsatt at loven ikke gjelder for pensjonskasser med foretakspensjonsordninger etter foretakspensjonsloven eller innskuddspensjonsordninger etter innskuddspensjonsloven. Private pensjonskasser med pensjonsordninger som er etablert utenfor skattereglene, er imidlertid ikke uttrykkelig unntatt fra lovens virkeområde.

I lov av 15. juni 2001 nr. 59 om stiftelser som ennå ikke har trådt i kraft, men som vil erstatte ovennevnte lov av 1980, er det i § 6 bokstav b fastsatt at loven ikke gjelder for pensjonskasser som er under Kredittilsynets tilsyn. Alle pensjonskasser

vil dermed være unntatt fra den nye stiftelseslovens anvendelsesområde.

### 3.3.2 Forsikringsavtaleloven

Forsikringsavtaleforholdet mellom pensjonskassen og foretaket, samt forholdet til medlemmene av pensjonsordningene i pensjonskassen, må antas å være undergitt reglene i lov av 16. juni 1989 nr. 69 om forsikringsavtaler (FAL). FAL § 10-1 første ledd lyder:

«Lovens del B gjelder for avtaler om personforsikring som inngås med forsikringsselskap. Lovens regler gjelder også for andre avtaler om personforsikring, herunder forholdet mellom pensjonskasser og -fonds og medlemmene, så langt de passer.»

Det er således ikke sagt uttrykkelig at lovens bestemmelser gjelder for forholdet mellom pensjonskassen og foretaket/institusjonen som har sin pensjonsordning i pensjonskassen.

I lovforslaget i NOU 1983: 56 Lov om avtaler om personforsikring ble det imidlertid sagt generelt at «lovens regler gjelder også for andre avtaler om personforsikring så langt de passer». Meningen med forslaget var at også forholdet mellom pensjonskassen og foretaket/institusjonen skulle omfattes. I Ot.prp. nr. 49 (1988–89) ble bestemmelsen noe omformulert, men det fremgår at det bare ble foretatt *enkelte språklige endringer og presiseringer*. Det uttales blant annet på side 107 at:

«Det er dessuten gjort en tilføyelse i første ledd annet punktum som presiserer at loven også omfatter forholdet mellom en pensjonskasse og dens medlemmer.»

Ut fra dette må det være riktig å tolke FAL § 10-1 første ledd slik at loven også gjelder for forholdet mellom pensjonskassen og foretaket/institusjonen. Heller ikke andre forhold taler mot at lovens regler om kollektiv pensjonsforsikring kommer til anvendelse i forholdet mellom pensjonskassen og foretaket/institusjonen så langt de passer.

### 3.3.3 Pensjonslovene

Foretakspensjonsloven og innskuddspensjonsloven gjelder også for pensjonsordninger etablert i pensjonskasser (foran avsnitt 2.2.2). Begge disse lovene inneholder enkelte bestemmelser som særlig er rettet mot pensjonskasser. I foretakspensjonsloven gjelder dette følgende bestemmelser:

- § 1-1 annet ledd bokstav b vedrørende virkeområdet,
- § 2-2 annet ledd om pensjonsordning i pensjonskasse,
- § 4-8 om utløsningsavtale med livsforsikringsselskap om overtakelse av fripoliserettigheter med tilhørende midler,
- § 8-6 om avkastning tilført pensjonskassen som egenkapital, og tilbakeholdelse av overskudd i pensjonskassen,
- § 13-4 fjerde ledd om sammenslåing av pensjonsordninger i pensjonskasser,
- § 14-1 tredje ledd om deling av foretak med pensjonsordning i pensjonskasse, og
- § 15-4 om opphør og avvikling av pensjonskasse.

I innskuddspensjonsloven er det gitt følgende spesielle bestemmelser for pensjonskasser:

- § 2-2 første ledd om opprettelse av pensjonsordning i pensjonskasse,
- § 8-1 om pensjonsordningens midler,
- § 12-1 femte ledd om deling av foretak med pensjonsordning i pensjonskasse, og
- § 13-3 fjerde ledd om anvendelse av egenkapitalen ved opphør og avvikling av pensjonskasse.

### 3.3.4 Regnskapsregler

Regnskapsloven (lov av 17. juli 1999 nr. 56) gjelder for pensjonskasser. I forskrift 27. februar 2001 nr. 188 om årsregnskap m.m. for pensjonskasser, gitt i medhold av regnskapsloven, er det gitt særlige bestemmelser for pensjonskasser. Det er blant annet fastsatt at regnskapslovens bestemmelser om store foretak gjelder for pensjonskasser uansett den enkelte pensjonskasses størrelse.

Forskriften om årsregnskap for pensjonskasser presiserer og utdyper en del av de krav som følger av regnskapsloven i forhold til de særtrekk som en pensjonskasses virksomhet innebærer. I forskriften fastsettes det blant annet at årsregnskap og årsberetning skal fastsettes av styret i pensjonskassen innen tre måneder etter regnskapsårets slutt. I forskriften er det videre gitt en presisering av de regnskapsprinsipper og vurderingsregler som gjelder ved utarbeidelse av regnskap for pensjonskasser. Forskriften angir også oppstillingsplan for resultatregnskapet og balansen i pensjonskasser i tillegg til å angi hvilke regler som gjelder for noteopplysninger.

## Kapittel 4

**Internasjonale forhold – oversikt over pensjonskasser i et utvalg EU-land****4.1 Pensjonskasser i EU-området**

Utformingen og organiseringen av tjenstepensjonsordningene varierer i stor grad mellom de europeiske land.

Tjenstepensjonsordninger i arbeidsforhold kan være etablert i samsvar med krav både i lov og i tariffavtale for ulike tariffområder, de forekommer også som pensjonsordninger etablert frivillig av det enkelte foretak. Ordningene kan være innskuddsbaserte eller ytelsesbaserte, og arbeidstakernes bidrag til finansiering av pensjonene kan variere i stor grad. I en del land dominerer de innskuddsbaserte pensjonsordningene. Flertallet av tjenstepensjonsordningene i Norge har hittil vært plassert i livsforsikringsselskaper. I andre europeiske land er ikke dette så vanlig. Pensjonsordningene er i stedet i stor grad plassert i institusjoner som kan sammenlignes med våre pensjonskasser eller i egne pensjonsfond innenfor de enkelte foretak. Om pensjonsordningene er fullt ut fondsbaserte eller ikke, varierer.

Nedenfor gis det en kort oversikt over organisering av tjenstepensjonsordninger, og da særlig pensjonskasser, i et utvalg av EU-land som kan være av interesse i forbindelse med denne utredningen. Informasjonen er hentet fra «Pensions in Europe 2000–2001» utgitt av CEA (Comité Européen des Assurances) og International Social Security Association's database «Social Security Worldwide 2003 – Edition 2». Det er dessuten bygget på den informasjon som er fremskaffet av Kredittilsynet, jf. brev fra Kredittilsynet til Finansdepartementet datert 22. april 2004.

I mange land i Europa pågår reformer for å møte problemene knyttet til økning i levealder. Dette har også fått – og vil kunne få – konsekvenser for blant annet pensjonsalderen i de supplerende tjenstepensjonsordningene. Videre har flere land utarbeidet reformer eller arbeider med reformer, for å bedre funderingen og finansieringen av de supplerende tjenstepensjonsordningene. Informasjonen om tjenstepensjon i de ulike land nedenfor bør leses med dette som bakgrunn.

**4.2 Danmark**

I Danmark skilles det mellom arbeidsmarkedspensjoner og firmapensjoner.

Firmapensjonene er basert på frivillige avtaler mellom foretak og livsforsikringsselskap eller eventuelt en firmapensjonskasse. Firmapensjonskassene er under gradvis avvikling idet det ikke tas opp nye medlemmer i disse ordningene. Til sammen dekker arbeidsmarkedspensjonene – og firmapensjonene rundt 80 prosent av alle arbeidstakere i Danmark, men i forhold til arbeidsmarkedspensjonene spiller firmapensjonene i Danmark en forholdsvis beskjeden rolle. Nedenfor vil det derfor fokuseres på arbeidsmarkedspensjonene.

Arbidsmarkedspensjonene har en stor utbredelse. Disse kjennetegnes ved at de er tariffbaserte innenfor de enkelte tariffområder i arbeidslivet. De er således obligatoriske både for arbeidsgivere og arbeidstakere. For statens embetsmenn finnes det særlige lovbestemte pensjonsordninger.

Arbidsmarkedspensjonsordningene kan opprettes i arbeidsmarkedspensjonsselskaper eller tverrgående pensjonskasser. Disse er i all hovedsak underlagt den samme virksomhetslovgivningen, jf. lov nr. 453 af 10. juni 2003 om finansiell virksomhet. Dette innebærer blant annet at det er gjort gjeldende kapitalkrav i pensjonskassene, og at pensjonsordningene er fondsbaserte. Siden arbeidsmarkedspensjonene er tariffbaserte, er det arbeidslivets parter som i stor grad står bak arbeidsmarkedspensjonsselskapene og de tverrgående pensjonskassene. De tverrgående pensjonskassene er et unikt dansk fenomen. Disse dekker et spesielt tariff- eller fagområde, som for eksempel jurister, økonomer eller ingeniører. Dette gjør at arbeidstakerne i et selskap ut fra faglig bakgrunn kan ha sin pensjonsordning i ulike pensjonsinstitusjoner. På samme måte som tverrgående pensjonskasser, dekker arbeidsmarkedspensjonsselskapene et helt fag- eller tariffområde, for eksempel bygg- og anleggsområdet. For å kunne drive sin virksomhet, må både tverrgående pensjonskasser og arbeidsmarkedspensjonsselskaper ha lisens fra Finanstilsynet.

Pensjonskassene skal ledes av et styre der minst halvparten av medlemmene skal velges av og blant medlemmene av pensjonsordningen. Finanstilsynet kan diskvalifisere styremedlemmer som ikke har tilstrekkelig erfaring eller egnethet.

Arbeidsmarkedspensjonsordningene er i all hovedsak innskuddspensjonsordninger, med innskudd fastsatt etter lønn til enhver tid i samsvar med det tariffavtalene fastsetter. Målsettingene er å gi et samlet ytelsesnivå på mellom 60 og 70 prosent av sluttlønn, inkludert grunnpensjonene fra det danske trygdesystemet. Som vanlig i innskuddspensjonsordninger, vil imidlertid avkastningen ha stor betydning for hvilke ytelsesnivå som oppnås. Det har hittil vært vanlig at pensjonsinnretningen har gitt garanti for en viss årlig minsteavkastning av pensjonskapitalen til enhver tid (rente-garanti). Alderspensionen utbetales fra pensjonsalder, enten som livsvarig løpende pensjon eller i rater i en begrenset tidsperiode, men det forekommer også i atskillig utstrekning at en del av pensjonskapitalen kan kreves utbetalt kontant ved pensjonsalder. Pensjonsalderen i Danmark kan variere mellom 60 og 70 år. Det vanlige er en pensjonsalder mellom 65 og 67 år.

Innskuddene finansieres dels av foretakene og dels av arbeidstakerne. Det vanlige er at arbeidsgiver betaler inn 2/3 av pensjonsbidraget og arbeidstakerne betaler det resterende. Størrelsen på innskuddene i forhold til lønn har hittil variert mellom de ulike tariffområdene. For de eldste pensjonsordningene, som i stor grad dekker faggrupper med høyere inntekt, har innskuddene utgjort mellom 12 til 20 prosent av lønn. For de nyere ordningene, som dekker inntektsgrupper med lavere lønn, har innskuddet hittil utgjort 5,5 prosent av lønn. Dette er imidlertid i ferd med å heves til 9 prosent. I Danmark gjelder et krav om at foretak skal etterspørre kollektive tjenstepensjonsprodukter som tilfredsstiller et krav om likebehandling av menn og kvinner som er inntatt i lov nr. 134 av 25. februar 1998 om «likebehandling av mænd og kvinder inden for de erhvervstilknnyttede sikringsordninger». Dette likebehandlingskravet retter seg mot den enkelte pensjonsordning. Dette kravet i dansk lovgivning er blant annet beskrevet nærmere i *Banklovkom-misjonens* Utredning nr. 11, NOU 2003: 28 Kønns- og aldersnøytralitet i kollektive pensjonsordninger, side 42.

Arbeidsmarkedspensjonsordningene er fullt fondert med unntak av noen få offentlige ytelsesbaserte pensjonsordninger som finansieres over statsbudsjettet. Pensjonskassen eller forsikrings-selskapet skal ha ansatt en aktuar som er ansvarlig

for den forsikringstekniske basis, og som har ansvar for en årlig rapportering til Finanstilsynet. Pensjonskassen eller forsikringsselskapet skal til enhver tid ha midler som dekker de forsikringsmessige forpliktelser. I pensjonsordninger der pensjonsinnretningen forestår forvaltningen, fastsettes det ut fra avkastningsresultatet hvert år en rente som de forrenter medlemmenes oppsparte midler med det følgende år. Denne renten er vanligvis minst 1,5 prosent, men det er blitt et problem for mange pensjonsinnretninger at det tidligere ble avgitt varige rentegarantier for årlig avkastning i området 4 prosent. Fra midten av 1990-årene har pensjonsinnretningene benyttet vesentlig lavere rentegarantier.

Overskuddet i innskuddsordningene blir fordelt etter kontribusjonsprinsippet, det vil si at overskuddet fordeles proporsjonalt mellom forsikringstaker og pensjonskassen etter deres bidrag til dannelsen av overskuddet. Overskuddet til forsikringstakerne kan helt eller delvis holdes tilbake i pensjonskassen og allokere til en bonusutjev-ningsreserve. I praksis anvendes overskuddet til styrking av bufferkapital og forhøyelse av pensjonsytelsene.

Når det gjelder forvaltningen av midlene i pensjonskassen, kan dette enten foretas av pensjonskassen selv eller settes bort til eksterne forvaltere. Uansett hva som velges, vil ansvaret for utarbeidelse av en forvaltningsstrategi ligge hos pensjonskassens styre. Som et hovedprinsipp gjelder at kapitalforvaltningen ikke må knyttes for nært opp til en bestemt kategori eiendeler, investeringsmar-ked eller investering. Av kvantitative begrensninger fastsetter de danske reglene at minst 30 prosent av eiendeler som dekker de forsikringsmessige avsetninger, må være lavrisikoplasseringer, som for eksempel statsobligasjoner. Maksimum 70 prosent av eiendelene som dekker de forsikringsmessige avsetninger kan plasseres i aksjer og maksimalt 10 prosent aksjer utenfor sone A-land (land innenfor OECD samt Saudi-Arabia). Når det gjelder enkeltrisiko, er grensen satt til 2 prosent, i noen tilfeller 3 prosent, i samme selskap.

Muligheter til investeringsvalg er imidlertid vanlig i Danmark. Dette innebærer at forrentningene av pensjonskapitalen kobles til avkastningen på de konkrete investeringer som det enkelte medlem selv velger. Det kan imidlertid også velges investeringsvalgsløsninger med garantert minimumsavkastning. Pensjonsinnretningene tilbyr ofte plassering i form av andeler i et begrenset antall investeringsfond med varierende risiko- og avkastningsprofiler.

### 4.3 Finland

Finland har obligatoriske, lovfestede pensjonsordninger som til dels er en del av trygdesystemet. Alle arbeidstakere og selvstendig næringsdrivende mellom 14 og 65 år skal være medlem av en obligatorisk privat pensjonsordning. Dette omfatter også sjøfolk og bønder. I tillegg kan det tegnes frivillige avtaler som forhøyer pensjonsytelsene utover det de obligatoriske ordningene sikrer. En del finske foretak har etablert slike supplerende pensjonsordninger for sine ansatte.

En pensjonsordning som har mindre enn 300 medlemmer, skal administreres av et livsforsikringsselskap. Ved pensjonsordninger med mer enn 300 medlemmer kan foretaket velge mellom å etablere pensjonsordningen i livsforsikringsselskap eller i egen pensjonskasse. Reglene om etablering og organiseringen av virksomheten i pensjonskasser er fastsatt i «The Insurance Funds Act» (Act 1164/1992.)

Alle pensjonsinnretningene må være selvstendige rettssubjekter, atskilt fra foretaket som betaler innskuddene. Det stilles videre krav om at pensjonsinnretningen skal ha et styre hvor arbeidstakerne er representert. Foruten styre og daglig leder, har pensjonskassene en årlig generalforsamling som er åpen for alle innskuddsytere og alle medlemmer. Generalforsamlingen velger styremedlemmer, godkjenner regnskapet og bestemmer eventuelle vedtektsendringer.

De finske pensjonsordningene er delvis fondert med elementer av «pay-as-you-go»-metode. «Pay-as-you-go»-biten av premien innbetales til en poolordning som administreres av et senter for pensjon. Pensjonsinnretningene får refundert ufonderte utbetalinger til medlemmer fra dette sentret. Pensjonsordningene for selvstendige næringsdrivende er i sin helhet «pay-as-you-go»-basert. Ordningene finansieres dels av arbeidsgiverne, dels av arbeidstakerne. I disse ordningene utgjør premien mellom 16,3 og 27,6 prosent av lønn, hvorav arbeidstakernes andel utgjør 4,7 prosent. I frivillig supplerende pensjonsordninger kreves det at arbeidsgiver betaler en andel på minst 50 prosent av premien.

Det er ikke fastsatt eksplisitte kapitalkrav til pensjonskasser. De finske tilsynsmyndighetene kan imidlertid kreve en viss grunnkapital i forhold til omfanget og arten av den enkelte pensjonskassens planlagte virksomhet.

Den alminnelige pensjonsalderen i Finland er 65 år, men tidligpensjonering kan skje fra 60 år. Pensjonsytelsene kan maksimalt utgjøre 60 prosent av gjennomsnittslønn de siste 10 år før pen-

sjonsalder. Noen frivillige tilleggsordninger øker ytelsene til 66 prosent av sluttlønn. Ved tidligpensjonering før 65 år, settes pensjonen ned med 4,8 prosent pr. år. Dersom en arbeider lenger enn til fylte 65 år, øker pensjonen med 0,6 prosent pr. måned.

### 4.4 Frankrike

Frankrike har to forskjellige pensjonsordninger som er obligatoriske; ARRCO for ikke-ledende og ledende personell og AGIRC for ledende personell i privat sektor. Det vises til lov 94-678 (LOI no 94-678 du 8 août 1994 relative à la protection sociale complémentaire des salariés et portant transposition des directives no 92-49 et no 92-96 des 18 juin et 10 novembre 1992 du Conseil des communautés européennes) vedrørende pensjonsinnretningens rolle i gjennomføring av de obligatoriske pensjonsplanene i AGIRC og ARRCO og styrking av tilsynet med deres virksomhet. Innskuddsbaserte pensjonsplaner er de mest anvendte i Frankrike.

ARRCO dekker ytelser opp til et visst maksimumsnivå for alle med såkalt «A tranche» lønn. For ikke-ledende personell dekker ARRCO videre opp til tre ganger dette nivået. AGIRC dekker lønn for ledende personell mellom 1 og 8 ganger maksimalgrensen, fordelt på «B tranche» og «C tranche». Utover dette finnes det foretaksavtaler og tariffavtaler med frivillige tilleggsordninger. Dette danner et system som sammen med trygdesystemet beskrives i figuren nedenfor:

Pensjonskasser som er underlagt ARRCO og AGIRC, administreres av arbeidstaker- og arbeidsgiverorganisasjonene. De er underlagt finansielle og tekniske krav og retningslinjer som er fastsatt av de nasjonale sammenslutningene av pensjonskasser underlagt henholdsvis AGIRC og ARRCO. For tiden er 76 pensjonsinnretninger som dekker alle arbeidstakere i privat sektor. Disse sammenslutningene gjennomgår årlig finansielle rapporter utarbeidet av de enkelte pensjonskassene. Frivillige tilleggsordninger er etablert i livsforsikringsselskap.

Pensjonsplanene innen ARRCO og AGIRC finansieres på «pay-as-you-go»-basis, mens frivillige ordninger er fondert. I pensjonskassene knyttet til AGIRC og ARRCO er det imidlertid etablert kapitalreserver («cash flow reserves») som sikrer likviditet. Disse midlene er investert i aksjer og investeringsfond. Det er også etablert et statlig livsforsikringsgarantifond som blant annet dekker kollektive pensjonsordninger.

| Employee type                                  | Compulsory basic scheme (1)                                         | Compulsory supplementary scheme (1)      | Voluntary additional pension (2) |
|------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------|------------------------------------------|----------------------------------|
| Manual and white collar workers (not "cadres") |                                                                     |                                          |                                  |
| TOTAL PENSION                                  | = General social security Scheme (CNAV) or farming social insurance | + ARRCO supplementary scheme             | Professional schemes             |
| Managers, professional staff ("cadres")        |                                                                     |                                          |                                  |
| TOTAL PENSION                                  | = Social security general scheme (CNAV) or farming social insurance | + Supplementary schemes: ARRCO and AGIRC | or private savings               |

Figur 4.1 Retirement pensions in industry, trade, services and farming.

(1) Pay-as-you go.

(2) Optional, fully funded.

Kilde: ARRCO Retraite complémentaire des salariés.

Finansiering av ordningen for «A tranche's» vedkommende, skjer ved at de ansatte bærer 3 prosent av premien/innskuddet og arbeidsgiver 4,5 prosent av en rate på 7,5 prosent. Den totale raten vil bli redusert til 6 prosent når ordningen er kommet i balanse. Tidligere varierte raten mellom 4 og 8 prosent. Innenfor «B tranche» er den totale premien 16 prosent, men i en overgangsperiode er premien også her 25 prosent høyere (20 prosent). De ansatte dekker 7,5 prosent og arbeidsgiver 12,5 prosent. Innenfor «C tranche» er premieraten den samme, men fordelingen mellom arbeidsgiver og arbeidstaker er valgfri. Overskuddet fordeles mellom pensjonsinnretningen og forsikringstakere/forsikrede i henhold til den enkelte avtale. Lovgivningen fastsetter at minst 80 prosent av netto finansresultat og minst 90 prosent av netto teknisk resultat skal fordeles til forsikringstakere/forsikrede eller avsettes som tekniske avsetninger for fremtidig bonus. De fleste tjenstepensjonsordninger i Frankrike har rentegaranti, men

denne varierer fra null prosent til 60 prosent av renten på statsobligasjoner. Kostnadene ved denne garantien dekkes ved redusert overskudd.

Pensjonsalderen er 65 år med adgang til å pensjoneres tidligere, men da med visse reduksjoner i ytelsene.

Pensjonsytelsen kan komme opp i 75 prosent av sluttlønn, beroende på et system med full opptjening og et poengsystem med maksimalt antall poeng.

## 4.5 Nederland

Tjenstepensjonsordningene er i Nederland dels gjort pliktige gjennom tariffavtaler og til dels frivillige. Tjenstepensjonsordningene er regulert i henholdsvis The Pensions and Savings Funds Act (PSW) og The institution compulsory participation in an occupational fund Act (BPF).

Lovgivningen åpner for at tjenstepensjonsordningene kan etableres i foretakspensjonskasser, sektorbestemte pensjonskasser og ved kollektive avtaler i livsforsikringsselskap. Pensjonskassene er normalt selvadministrerende og ledes av et styre med representanter fra arbeidsgiver- og arbeidstakerorganisasjonene i tilfelle av tariffbestemte ordninger. I pensjonskasser som dekker et foretak eller en gruppe foretak, består styret av representanter fra foretaket og arbeidstakerne. Den daglige administrasjonen av pensjonskassen kan settes bort til eksterne tjenesteytere, men minst to styremedlemmer skal ta beslutninger vedrørende den daglige ledelse.

Pensjonsordningene er fondert. Det er normalt ikke rentegaranti til ytelsesbaserte pensjonsordninger. Garantien ligger i at det skal være avsatt tilstrekkelige midler til å dekke forpliktelsene. Pensjonskassene er forpliktet til å forbeholde midlene for medlemmene som omfattes av pensjonsplanene. Pensjonskassens servicekostnader kan imidlertid dekkes av pensjonsavtalens midler. Det er fastsatt prinsipper og retningslinjer for den aktuarielle beregningen av de forsikringstekniske avsetningene i lovgivningen.

Finansieringene kan enten baseres på en fordeling mellom arbeidsgiver og arbeidstaker eller at finansieringen bæres av arbeidsgiver eller arbeidstakere alene. Premien beror på pensjonsavtalen i det enkelte tilfellet. Overskuddet i ytelsesbaserte ordninger fordeles mellom pensjonsavtaler og pensjonskassen basert på et bidragsprinsipp. Dersom pensjonskassens buffere er tilstrekkelige, kan pensjonskassen redusere premien eller tilbakeføre midler til forsikringstaker. Pensjonskassen kan også velge å øke opparbeidede rettigheter. Overskuddet i innskuddspensjonsordninger tilføres de som har investeringsrisikoen. Dette kan være forsikringstaker eller medlemmene.

Når det gjelder kapitalforvaltningen, gjelder et forsiktighetsprinsipp («The Prudent person rule»). For pensjonskasser som dekker et foretak, er det satt grenser for plasseringer av kapital i foretaket.

Pensjonsalderen er som hovedregel 65 år, men tidligpensjonering er mulig. Det samme er forlenget pensjonsalderen opp til 70 år. De fleste ordningene er basert på sluttlønn, med et nivå på 70 prosent etter 40 års opptjening.

## 4.6 Storbritannia

I Storbritannia har tjenstepensjonsordningene lange tradisjoner. De første ble etablert allerede i 1834. For både arbeidsgivere og arbeidstakere er

supplerende tjenstepensjonsordninger frivillige. Tjenstepensjonsordninger fra arbeidsgiver kan baseres på ulike planer som behandles ulikt av skattemessige årsaker. Ordningene kan være ytelsesbaserte eller innskuddsbaserte. Kombinerte pensjonsordninger forekommer også. Om lag 50 prosent av arbeidstakerne i privat sektor er medlem av en kollektiv pensjonsordning.

Foretakenes pensjonsordninger kan etableres av foretakene i form av pensjonskasser som administreres av «trustees». En pensjonskasse er en uavhengig juridisk enhet, underlagt lovgivning som sikrer de forsikrede en fortrinnsrett til midlene. Utgangspunktet er at minst en tredel av pensjonskassens ledelse skal velges blant medlemmene. Det stilles krav til egnethet for de som skal inngå i «trustens» ledelse. I lovgivningen er ledelsens ansvarsområde presisert. «Trusten» skal ha revisor og aktuar. De fleste foretak forvalter sine ordninger selv, men de kan også forvaltes av livsforsikringsselskaper, banker, fondsforvaltere og andre.

Pensjonskassen gir ingen garanti med hensyn til ytelsene. Det er foretaket som oppretter pensjonskassen som garanterer ytelsene i pensjonsordningen. De fleste pensjonskasser er fondsbasert. Det finnes imidlertid en rekke ulike metoder for beregning av pensjonskassens forpliktelser og fonderingsgraden varierer.

Innbetalingen til pensjonsordningen beror på avtalen. Det typiske er at arbeidstakerandelen utgjør fra 4 til 6 og opp til maksimalt 15 prosent av lønnen, avhengig av hva slags pensjonsordning det er. De fleste pensjonsordningene er fondert, selv om dette ikke er noe krav.

I Storbritannia er pensjonsalderen for kvinner 60 år og for menn 65 år, men dette skal bli 65 år for begge kjønn innen 2010. Tidligpensjonering kan være mulig fra fylte 50 år.

Pensjonsytelsen er satt til maksimalt 2/3 av sluttlønn, men de fleste har langt lavere pensjonsutbetaling enn dette.

Forvalter av pensjonskapitalen skal være godkjent i henhold til «Financial Services and Markets Act 2000», og fylle kravene til «prudent person principle». Adgangen til plassering av midler i eget foretak er begrenset.

Occupational Pensions Regulatory Authority (OPERA) fører tilsyn med hvordan tjenstepensjonsordninger drives, samt «trustees». OPERA kan blant annet diskvalifisere individer som «trustee» og ilegge straff overfor «trustees» eller pensjonsplan-rådgivere. Dette tilsynet finansieres gjennom en avgift på tjenstepensjonsordningene. Regjeringen fremmet den 12. februar 2004 et lov-

forslag med omfattende tiltak for å fremme pensjonsberettigedes interesser og vern ved for eksempel konkurs. Dette har ført til vedtakelse av en pensjonslov (Pension Act) som blant annet innebærer opprettelse av et garantifond for å sikre medlemmene i pensjonskassene.

#### 4.7 Sverige

I Sverige er det obligatoriske tariffbestemte ordninger som er basert på fire hovedavtaler, to private (ITP (Industriens og Handelens tilleggspensjonsplan) og SAF-LO) og to offentlige (PFA 98 og PA-91). Av arbeidstakere er 90 prosent dekket av disse ordningene. I tillegg finnes en tilleggspensjonsordning ITPK som ikke yter pensjoner i prosent av lønn, men etableres av en sum som gir et absolutt beløp. ITP-ordningene er ytelsesbaserte, mens ITPK-ordningene og SAF-LO-ordningene er innskuddsbaserte.

Tidligere lå pensjonsordningene stort sett i kollektivt avtalte livsforsikringsselskaper. Ved reforhandling av SAF-LO fikk arbeidstakerne anledning til å velge selskap, og om midlene skulle plasseres i et tradisjonelt selskap eller et unit-link selskap. Det samme gjelder ITPK. Innenfor ITP skal kontraktene tegnes med det gjensidige livsforsikringsselskapet, Alecta, men en liten del av midlene kan plasseres i et forsikringsselskap etter arbeidstakers ønske. Alternativt kan foretaket selv ta ansvaret for pensjonsforpliktelsene. Alderspensionsforpliktelsene blir ført som gjeld i foretakets balanse fram til alderspensjonen begynner å løpe. Slike ordninger forutsetter at gjelden er kredittforsikret i FPG (Forsikringsbolaget Pensionsgaranti) og at Pensionsregistreringsinstituttet beregner pensjongjelden og utbetaler pensjonene på foretakets vegne. Innenfor statlig sektor er pensjonene organisert i statlige institusjoner.

Innenfor privat sektor er ordningene fondert, mens det i offentlig sektor fortsatt er en del «pay-as-you-go»-ordninger. Finansieringen av ordningene skjer ved innbetaling av premie eller innskudd fra arbeidsgiver. I ITP-ordningene varierer premien på grunnlag av alder, lønnsnivå og opptjente rettigheter. I ITPK-ordningene betaler arbeidsgiver 2 prosent av lønnen og i SAF-LO betaler arbeidsgiver 3,5 prosent.

Når det gjelder kapitalforvaltningen, forvaltes midlene i ITP av Alecta eller av foretaket. Også innenfor SAF-LO er det pensjonsinnretningene som forvalter midlene. Innenfor ITPK kan medlemmene velge å overlate kapitalforvaltningen til pensjonsinnretningen eller de kan velge investerings-

valg. Dersom ITPK er plassert i Alecta, forvalter selskapet midlene og det betales en garantert rente.

Pensjonsalderen er 65 år, men det er mulig å tidligpensjonere seg fra fylte 55 år.

Pensjonen samordnes med en grunnpensjon (garantipensjon). For ITP vil full pensjon etter 30 års opptjeningsstid, således utgjøre grunnpensjon pluss:

- 10 prosent av sluttlønn opp til 7,5 ganger basisbeløpet (SEK 40.900,- pr. måned pr. 01. januar 2003).
- 65 prosent av sluttlønn mellom 7,5 og 20 ganger basisbeløpet.
- 32,5 prosent av sluttlønn mellom 20 og 30 ganger basisbeløpet.

For ITPK-ordninger skjer en fastsatt utbetaling, enten over et visst antall år – vanligvis fem år – eller det kan avtales en annen utbetalingstid.

For SAF-LO ordningen omregnes den oppsparte kapitalen til en livslang pensjon.

#### 4.8 Tyskland

Tjenestepensjoner er frivillige i Tyskland, og de varierer fra foretak til foretak. Tradisjonelt har tjenestepensjonsordningene i Tyskland vært ytelsesbaserte, men innskuddspensjonsordninger har vært tillatt siden januar 2002. Pensjonsordningene kan være basert på tariffavtaler og dekke hele tariffområder, eller basert på avtaler innen det enkelte foretak.

Pensjonsordninger kan være etablert som:

- Akontoordninger, jf. fotnote nr. 2 avsnitt 2.1.1,
- «benevolent funds» (understøttelseskasser) som ikke er underlagt forsikringslovgivningen,
- pensjonskasser. Disse pensjonskassene er selvstendige rettssubjekter som er underlagt forsikringslovgivningen. Ved premiebetaling er risikoen overført fra arbeidsgiver til pensjonskassen. Da slike ordninger krever mange medlemmer, finnes pensjonskasser av denne typen bare i større foretak/konsern og tariffområder, og
- pensjonsordninger som administreres i livsforsikringsselskaper.

For offentlig sektor er det egne pensjonsordninger.

Hovedreglene for etablering og organisering av virksomheter i forsikringsselskap, pensjonskasser og pensjonsfond er fastsatt i en forsikringsstilsyns-

lov (Insurance Supervision Act) av 1992. Pensjonskasser kan dekke et enkelt foretak, en definert gruppe av foretak eller være en åpen pensjonsinnretning som kan tilby pensjonsordning til en ubestemt krets av arbeidsgivere.

Tjenestepensjonene er vanligvis fondert, mens tilleggspensjon for offentlige tjenestemenn er basert på «pay-as-you-go». Det skal utpekes en aktuar for pensjonskassen som skal gjennomgå pensjonskassens finansielle situasjon. Pensjonskassene er underlagt solvenskrav. Pensjonskassene må regelmessig rapportere forholdsvis detaljert til tilsynsmyndighetene om allokeringen av eiendeler som dekker midler tilsvarende de forsikringsmessige avsetninger, risikoberegningsmetodene og vurderingsmetodene som benyttes. Aktivaallokeringen kan ikke endres vesentlig uten at tilsynsmyndighetene informeres om dette.

Overskudd fordeles mellom pensjonskasse og forsikringstaker/forsikrede slik at minst 90 prosent av overskuddet overføres til reserve for bonus og rabatter. Kostnadene knyttet til rentegaranti dekkes i form av redusert overskudd.

Når det gjelder finansieringen av tjenestepensjoner, foreligger det ingen eksakt informasjon om bidrag fra henholdsvis arbeidsgiver og arbeidstaker. Arbeidstaker har i alle de ovenstående fire typer pensjonsordninger mulighet til å betale et prosentvis bidrag. Tilleggspensjon for offentlig sektor er i hovedsak finansiert av arbeidsgiver. Offentlige tjenestemenn betaler en meget liten andel av bidraget.

Innenfor trygdesystemet er pensjonsalderen 65 år. For øvrig beror pensjonsalder på avtale, men den kan være fra 60 år. Pensjonsnivået i pensjonsordningene beror også på avtale.

## Kapittel 5

# EUs direktiv om pensjonsinnretninger for tjenstepensjonsordninger (Pensjonskassedirektivet)

### 5.1 Generelt om direktivet og dets formål

Europa-parlamentets og Rådets direktiv 2003/41/EF «on the activities and supervision of institutions for occupational retirement provision» ble vedtatt 3. juni 2003. I den danske versjon er direktivets navn «om arbejdsmarkedsrelaterede pensionskassers aktiviteter og tilsynet hermed». Direktivet gjelder pensjonsinnretninger hvis virksomhet er begrenset til tjenstepensjonsordninger i arbeidsforhold, og i kortform blir direktivet omtalt som «pensjonskassedirektivet». I Norge vil direktivet først og fremst omfatte pensjonsinnretninger i form av fondsbaserte pensjonskasser i privat, kommunal og – i en viss utstrekning – i annen offentlig sektor.

Direktivets formålsparagraf 3 viser at direktivet er ett av de høyt prioriterte tiltak ved oppfølgingen av den femårige «Action Plan for Financial Services» som Det Europeiske Råd vedtok i 2000 for å fullføre etableringen av et indre finansmarked. I planen fremheves som «an urgent priority» å få vedtatt et direktiv om «prudential supervision of institutions for occupational retirement provision». Direktivet har to hovedformål.

For det første – slik det fremgår av formålsparagraf 4 – antas pensjonsinnretningene å ha «a key role to play in ensuring the integration, efficiency and liquidity of the financial markets.» Det er institusjonenes rolle som betydelige forvaltere av langsiktig sparekapital og dermed deres rolle som storinvestorer i finansmarkedet det her siktes til. Dessuten er pensjonsinnretningene den største gruppe av finansinstitusjoner som hittil ikke har vært regulert på EU-nivå som ledd i gjennomføringen av det indre finansmarked. Direktivet ses på som et første skritt på veien til et indre marked for tjenstepensjonsordninger (formålsparagraf 6).

For det annet vektlegges tjenstepensjonsordningenes store aktuelle og fremtidige betydning som supplement til de statlige ordninger for sosiale trygdeytelser. Slik sett blir direktivet også et viktig tiltak for å sikre de eldre akseptable levevilkår innenfor «the European social model» (formålspa-

ragraf 5). I samsvar med dette angir formålsparagraf 7 at et hovedformål med direktivet også er å sikre «a high degree of security for future pensions through the imposition of stringent supervisory standards», og å legge forholdene til rette for «efficient management of occupational pension schemes». Et viktig formål med direktivet er derfor å sørge for at pensjonsinnretningene blir undergitt og oppfyller «certain minimum prudential standards with respect to their activities and conditions of operation» (formålsparagraf 20).

Innholdet av direktivet må vurderes på bakgrunn av at pensjonsinnretninger for tjenstepensjonsordninger forekommer i et stort antall og er til dels av meget stor betydning i mange av medlemslandene. EU-landenes regelverk på dette område er imidlertid nokså forskjellig i viktige henseender, til dels også mangelfullt (foran avsnitt 4). I en del land finnes det også nasjonale regler for pensjonsinnretninger som direkte eller indirekte kan virke som hindring for fri bevegelse av kapital og finansielle tjenester innenfor EU-området. Direktivet er derfor et første tiltak for å ivareta et betydelig harmoniseringsbehov på dette området.

Selv om ett av hovedformålene med direktivet er å sikre at pensjonsinnretningens virksomhet tilpasses målsetningen om det indre finansmarked (kapitalmarked), fremtrer regelverket i direktivet i hovedsak som et sett av «minimum prudential standards» for pensjonsinnretningenes virksomhet. Den umiddelbare virkning av direktivet er at disse minimumskravene nå vil bli gjennomført innenfor EU-området for derved å gi «a high degree of security for future pensions». Direktivet fastsetter ulike krav til pensjonsinnretningenes organisering, omfanget av virksomheten, kapitalforvaltning, forsikringsmessige avsetninger og fondsbasing, regnskapsføring, kapitalkrav, tilsyn mv. Stort sett dreier det her seg om et begrenset utvalg av regler som i hovedsak har sitt forbilde i bestemmelser innenfor regelverket for livsforsikringsselskaper i det konsoliderte livdirektivet 2002/83/EF. Lovgivningen som skal sikre gjennomføring av pensjonskassedirektivet i nasjonal rett, vil i samsvar med

dette prinsipielt måtte utformes som alminnelige regler for pensjonsinnretningenes virksomhet.

Det fremgår av ulike deler av formålsparagrafene at det ved utformingen av direktivet nødvendigvis må tas hensyn til de betydelige forskjeller når det gjelder gjeldende regulering av pensjonsinnretninger i EU-landene. For det første erkjennes det at medlemslandene selv har hovedansvaret når det gjelder å fastlegge hvilke oppgaver de ulike typer av institusjoner skal ha innenfor det nasjonale pensjonssystem (formålsparagraf 9). I samsvar med dette tas det også forbehold for de krav som følger av «national social and labour legislation on the organisation of the pension system» og av «the outcomes of collective bargaining agreements» (formålsparagraf 36). Selve utformingen av de ulike typer av pensjonsordninger for tjenestepensjon er derfor overlatt til nasjonal lovgivning, og hovedregelen er at slik lovgivning må etterleves også av pensjonsinnretninger etablert innenfor EU som driver grenseoverskridende virksomhet (artikkel 20).

For det annet erkjennes det at tilsynsstandarder og tilsynspraksis varierer en god del innenfor EU, og at medlemslandene derfor fortsatt må innrømmes en viss fleksibilitet på dette området (formålsparagraf 27 og 32). Bestemmelsene i direktivet fastsetter først og fremst minimumskrav. Dette fremgår også av at direktivet på viktige områder åpner for at en stat kan fastsette andre og strengere regler for institusjoner etablert i vedkommende stat, blant annet om vilkår for å drive virksomhet og om avsetninger og andre soliditetskrav. På enkelte områder setter imidlertid direktivet grenser for nasjonal regulering og tilsynspraksis. Det fremgår klart av reglene om pensjonsinnretningens kapitalforvaltning og deres rolle som storinvestor, at prinsippene om fri bevegelse av kapital og finansielle tjenester begrenser både lovgiveres og tilsynsmyndigheters handlingsfrihet på dette området (formålsparagraf 32 til 37). Direktivet bygger på den vanlige hovedregelen om hjemstatstilsyn (formålsparagraf 21, 32 og 36), men gir likevel noe større plass for vertslandtilsyn enn det som ellers er vanlig på finansområdet (formålsparagraf 34, jf. artikkel 18 nr. 7 og artikkel 20 nr. 7 og 9).

Gjennomføringsfristen i nasjonal lovgivning er satt til 23. september 2005 (artikkel 22). Iverksettelsen av direktivets krav til pensjonsinnretningers ansvarlige kapital og grense for investeringer i foretaket som pensjonsinnretningen er opprettet for, kan utsettes til 23. september 2010. Uavhengig av om denne fristen blir benyttet eller ikke, har en pensjonsinnretning ikke adgang til å drive grenseoverskridende virksomhet før den oppfyller disse

kravene. Direktivet ventes å bli gjort til del av EØS-avtalen.

## 5.2 Direktivets virkeområde

Direktivet gjelder «institutions for occupational retirement provision» (artikkel 2 nr. 1, jf. definisjonene i artikkel 6). Virkeområdet avgrenses nærmere dels ved at visse typer av institusjoner uttrykkelig unntas, og dels ved at det stilles krav til hvordan pensjonsordningene må være utformet for å omfattes av direktivet.

Hvilken rettslig form pensjonsinnretningen har, og om institusjonen er egen juridisk person eller ikke, er i utgangspunktet irrelevant. Generelt unntas imidlertid (1) institusjoner som forestår sosiale trygdeordninger, og (2) alle typer institusjoner som allerede er regulert ved egne EU-direktiver, dvs. liv- og skadeforsikringsselskaper, kredittinstitusjoner, verdipapirfond og verdipapirforetak (artikkel 2 nr. 2 bokstav a og b). I norsk sammenheng vil derfor direktivet omfatte pensjonsinnretninger som er organisert som pensjonskasser, men det vil også kunne omfatte tilsvarende pensjonsinnretninger organisert i annen juridisk form, for eksempel et såkalt «livcaptive» med virksomhet begrenset til å ha pensjonsordninger for eierforetaket og dets datterselskaper, med mindre slike selskaper etter norsk lovgivning må ha konsesjon til å drive virksomhet som livsforsikringsselskap.

Direktivet omfatter som hovedregel alle slags pensjonsordninger som skal gi medlemmene alderspensjon, så vel livslang pensjon som pensjon begrenset i tid eller til et engangsbetrag (formålsparagraf 13). Det er som nevnt opp til nasjonal lovgivning å gi regler om utformingen av de ulike typer av pensjonsordninger (foran avsnitt 5.1). Det er i forhold til direktivet uten betydning om pensjonsordningen er opprettet av en arbeidsgiver eller i samsvar med individuell eller kollektiv arbeidsavtale, samt om pensjonsordningen og dens medlemmer hører hjemme i privat eller offentlig sektor. Området for direktivet er likevel innsnevret ved tre vilkår knyttet til utformingen av pensjonsordningen:

- regelverket for pensjonsordningen må gi medlemmene *rettslig* krav på utbetaling av pensjonsytelsene fra pensjonsinnretningen (formålsparagraf 16),
- pensjonsinnretningen og midler knyttet til pensjonsordningene må holdes *rettslig atskilt* fra det foretak eller annen institusjon som har opprettet pensjonsinnretningen (formålsparagraf 8), og

- pensjonsordninger i pensjonsinnretningen må være *fondsbasert*, dvs. pensjonsforpliktelsene overfor medlemmene må verdiberegnes og komme til uttrykk i fondsavsetninger som til enhver tid skal være fullt dekket av kapital i pensjonsinnretningen tilsvarende størrelsen av avsetningene (formålsparagraf 8).

I samsvar med dette unntar artikkel 2 nr. 2 bokstav c til e pensjonsinnretninger som ikke er fondsbaserte, men opererer på «pay-as-you-go»-basis, dvs. på innbetalinger i samsvar med utbetalte pensjonsytelser, eller som akonto-ordninger basert på oppbygging av og utbetaling fra pensjonsfond i foretaket, samt pensjonsinnretninger med pensjonsordninger hvor medlemmene ikke oppnår rettskrav på ytelser. Direktivet artikkel 5 åpner dessuten for at medlemsstatene selv kan gjøre ytterligere unntak for pensjonsordninger med mindre enn 100 medlemmer, og for lovfastsatte pensjonsordninger garantert av «public authority».

Kjerneområdet for direktivet er således pensjonsinnretninger som driver virksomhet basert på pensjonsordninger med alderspensjon og som gir fondsbaserte pensjonsrettigheter til medlemmene, herunder «self-employed persons». Det er imidlertid uten betydning om pensjonsordningen er ytelsesbasert eller innskuddsbasert, og om midlene knyttet til en pensjonsordning forvaltes av pensjonsinnretningen som egen investeringsportefølje med investeringsvalg for arbeidsgiver eller medlemmer. Det fremgår av formålsparagraf 14 at «cover for biometrical risks» vil være et viktig, men ikke et nødvendig element i en tjenstepensjonsordning, og arbeidsgivere og arbeidstakere oppfordres til å vurdere om pensjonsordningen også skal dekke overlevelsesisiko og uførisiko, samt gi ytelser til etterlatte. Ingen av delene er imidlertid noe vilkår for at pensjonsordningen skal omfattes av direktivet, men forutsetningen er klarligvis at pensjonsordninger utformet – slik som vanlige norske tjenstepensjonsordninger – med alderspensjon, uførepensjon og etterlattepensjoner vil være omfattet.

I norsk sammenheng betyr dette at alle slags pensjonsordninger utformet i samsvar med reglene i lovene om foretakspensjon og innskuddspensjon eller tilsvarende pensjonsordninger i offentlig sektor, vil være omfattet av direktivet. Direktivet dekker således hele spekteret av pensjonsprodukter fra pensjonsordninger med ytelsesbasert foretakspensjon og til pensjonsordninger med innskuddspensjon i henhold til kollektiv pensjonsspareavtale. Direktivet inneholder imidlertid særlige og strengere regler for tilfeller hvor pen-

sjonsinnretningen – slik som hittil vanlig hos oss – dekker biometrisk risiko eller har påtatt seg særlige forpliktelser når det gjelder ytelsesnivået eller avkastningsnivået ved kapitalforvaltningen. I så fall kreves på en rekke områder at regelverket skal tilsvare de krav som stilles til livsforsikringsselskaper. Det samme gjelder for øvrig også hvis pensjonsinnretningen skal drive grenseoverskridende virksomhet via filial eller på annen måte.

### 5.3 Etablering. Vilkår for å drive virksomhet

Direktivet inneholder ikke egne regler om etablering av pensjonsinnretninger og forutsetter således at dette er spørsmål som må håndteres etter nasjonal rett. I direktivet artikkel 8 kreves det imidlertid at hver medlemsstat skal påse at det foreligger et rettslig skille mellom pensjonsinnretningen med hjemsted i staten og foretak og annen institusjon som har etablert pensjonsinnretningen. Dette skillet har til oppgave å sikre at pensjonsinnrettningens eiendeler «are safeguarded in the interests of members and beneficiaries in the event of bankruptcy» hos slikt foretak eller institusjon. Dette innebærer at det må avgjøres etter vedkommende stats konkurs- og tvangsfullbyrdselslovgivning hvilke krav som må være oppfylt for at et slikt skille skal foreligge. Et tilsvarende, generelt krav om rettslig atskillelse er inntatt i foretakspensjonsloven § 8–3 og innskuddspensjonsloven § 8–3.

Den enkelte stat skal sørge for at de pensjonsinnretninger som har hjemsted i staten, blir registrert hos tilsynsmyndighetene, jf. artikkel 9. Det er imidlertid et vilkår for at en pensjonsinnretning skal kunne drive grenseoverskridende virksomhet, at den på forhånd har fått tillatelse (konsesjon) fra hjemlandets tilsynsmyndighet (artikkel 9 nr. 5), og det skal da registreres i hvilke vertsland virksomhet kan drives. For øvrig følger reglene om fremgangsmåten ved grenseoverskridende virksomhet i artikkel 20 det mønster som er vanlig i andre direktiver på finansområdet.

Direktivet artikkel 9 angir de øvrige alminnelige vilkår for å drive virksomhet som pensjonsinnretning. Et første vilkår er at pensjonsinnretningen reelt drives av personer «of good repute», og som enten selv har tilstrekkelig faglige kvalifikasjoner eller benytter rådgivere med nødvendig kompetanse og erfaring (artikkel 9 nr. 1 bokstav b). Selv om ordlyden i bestemmelsen er en noe annen, dreier det seg her om en såkalt «fit and proper» vurdering eller egnethetsvurdering som omhandlet i andre EU-direktiver. Det skal altså kunne

dokumenteres at styret og ledelsen for pensjonsinnretningen har kvalifikasjoner, erfaring og vandel som bør kreves for å forestå virksomheten. Det samme gjelder personer som gis i oppdrag å forestå forvaltningen av ulike arbeidsoppgaver som inngår i virksomheten.

Et annet vilkår er at pensjonsinnretningen har et behørig fastsatt regelverk med pensjonsplan for enhver pensjonsordning som virksomheten omfatter, og at regelverket er gjort kjent for medlemmene (artikkel 9 nr. 1 bokstav c). Det kreves særskilt at medlemmene skal ha fått tilstrekkelig informasjon om deres rettigheter og forpliktelser og om finansiell og annen risiko knyttet til pensjonsplanen, samt om hvordan slik risiko er fordelt (artikkel 9 nr. bokstav f). En pensjonsinnretning skal videre ha pensjonsplan for hver pensjonsordning, og medlemmene skal gis informasjon om pensjonsplanen og hvilke risiko som knytter seg til pensjonsplanen.

Et tredje vilkår er at pensjonsinnretningens fondsavsetninger blir beregnet og bekreftet av aktuar eller annen sakkyndig som fastsatt i hjemlandets lovgivning, og at beregningene er i samsvar med aktuarpraksis som tilsynsmyndigheten i hjemlandet godkjenner (artikkel 9 nr. 1 bokstav d).

En stat kan også i nasjonal lovgivning fastsette andre vilkår for at en pensjonsinnretning med forretningssted/hjemsted («located») i staten, kan drive virksomhet når formålet er å sørge for at interessene til medlemmer og forsikrede blir tilfredsstillende sikret (artikkel 9 nr. 3). Et eksempel på dette er reglene om styringsgruppe i foretaks-pensjonsloven § 2–4 og innskuddspensjonsloven § 2–6. En stat kan også tillate eller kreve at forvaltningen av pensjonsinnretninger helt eller delvis overlates til særskilte foretak i henhold til oppdragsavtale, for eksempel et livsforsikringsselskap (artikkel 9 nr. 4).

## 5.4 Virksomhetsbegrensninger

Etter direktivet artikkel 7 plikter en medlemsstat å begrense virksomheten til pensjonsinnretninger som har hovedforretningssted i staten, til «retirement-benefit related operations and activities arising therefrom». Denne bestemmelsen må sees i sammenheng med definisjonen av pensjonsinnretning i direktivet artikkel 6 bokstav a: En pensjonsinnretning er en institusjon etablert:

«for the purpose of providing retirement benefits in the context of an occupational activity on the basis of an agreement or a contract agreed:

- individually or collectively between the employer(s) and the employee(s) or their representatives, or
- with self-employed persons, in compliance with the legislation of the home and host Member States, and which carries out activities directly arising therefrom.»

En pensjonsinnretnings virksomhet må således være basert i alt vesentlig på forvaltning av pensjonsordninger som skal yte alderspensjon, eventuelt med tillegg av uførepensjon og etterlattepensjoner (artikkel 6 bokstav d), til grupper av arbeidstakere og «self-employed persons». Til grunn for virksomheten ligger de avtaleforpliktelser pensjonsinnretningen har påtatt seg overfor et «pensjonstegnende foretak» («sponsoring undertaking»), dvs. arbeidsgiver, arbeidslivets organisasjoner eller selvstendige næringsdrivende (artikkel 6 bokstav c). Pensjonsinnretningen kan imidlertid også ha innslag av virksomhet som utspringer av pensjonsvirksomheten («tilknyttet virksomhet»).

En naturlig tolking av disse bestemmelser er at det ved etableringen av en pensjonsinnretning må være fastlagt hvilke pensjonsordninger virksomheten skal omfatte. Praktisk sett betyr dette at virksomhetens omfang må fastlegges ved vedtektsbestemmelser, og at en pensjonsinnretning vil være avskåret fra å forvalte pensjonsordninger som faller utenfor de grenser vedtektene angir. Det forutsettes i andre bestemmelser i direktivet at pensjonsinnretningen kan ha pensjonsordninger for ulike foretak og institusjoner, og det kreves ikke at de foretak og institusjoner det gjelder skal ha noen form for særlig tilknytning til hverandre, for eksempel inngå i et konsernforhold. Det stilles heller ikke krav om at de pensjonsordninger pensjonsinnretningen har, skal være av samme type. Direktivet forutsetter imidlertid at den enkelte stat selv kan fastsette regler om «the role and function of the various institutions providing occupational retirement benefits» (formålsparagraf 9). Slike nasjonale regler kan således stille krav om særskilte tilkynningsforhold mellom foretakene eller krav om hvilke typer av pensjonsordninger som kan overtas av en pensjonsinnretning.

I forlengelsen av virksomhetsbegrensningen i direktivet artikkel 7 inneholder artikkel 18 nr. 2 et forbud mot at en pensjonsinnretning foretar låneopptak, unntatt lån for å dekke midlertidige likviditetsbehov, og et forbud mot at pensjonsinnretningen gir garanti til fordel for tredjemann. På samme måte som livsforsikringsselskaper, er således pensjonsinnretninger avskåret fra å drive finan-

sieringsvirksomhet ut over virksomhet som inngår i forvaltningen av pensjonsinnretningens forvaltningskapital, jf. forsikringsvirksomhetsloven § 7–1.

Det kan reises spørsmål om forbudet mot låneopptak også stenger for opptak av ansvarlig lån slik som mange norske pensjonskasser har i dag. En slik tolking vil imidlertid ikke være holdbar. Direktivet artikkel 17, som fastsetter kapitalkrav for pensjonsinnretninger (krav til «own funds»), viser til livsforsikringsdirektivets bestemmelser om beregning av solvensmargin og hvilke eiendeler som kan benyttes til å dekke kravet til solvensmargin kapital. Forbudet mot låneopptak kan imidlertid neppe omgås ved opptak av ansvarlig lån i større utstrekning enn det som er naturlig av hensyn til kapitalkravet for pensjonsinnretningen. Opptak av ansvarlig lån krever dessuten samtykke fra Kredittilsynet.

Virksomhetsbegrensningene er en viktig del av direktivets system for sikring av pensjonsinnretningens soliditet. Begrensningene skal dessuten avklare pensjonsinnretningenes virksomhetsområde i forhold til andre institusjoner som driver virksomhet basert på kollektive pensjonsordninger, for eksempel livsforsikringsselskaper.

## 5.5 Alminnelige regler for virksomheten

### 5.5.1 Oversikt

Direktivet artiklene 10 til 18 inneholder en god del minstekrav til EU-landenes alminnelige regler om pensjonsinnretningenes virksomhet. Dette omfatter generelle krav om årsregnskap og årsberetning (artikkel 10) for pensjonsinnretningen og i tilfelle for de enkelte pensjonsordninger, samt minstekrav til den informasjon som medlemmene og andre pensjonsberettigede skal gis blant annet om deres rettigheter og utviklingen når det gjelder finansielle forhold (artikkel 11). Det stilles således krav om at medlemmene hvert år skal motta en kortfattet oppgave som inneholder opplysninger om pensjonsinnretningens situasjon og avkastningsnivået på midler knyttet til den enkeltes rettigheter. Videre fastsetter artiklene 13 og 14 minstekrav til tilsynslovgivningen når det gjelder hvilke opplysninger hjemlandets tilsynsmyndigheter skal kunne innhente og hvilke tiltak de skal kunne sette i verk.

De øvrige alminnelige regler gjelder (1) pensjonsinnretningenes kapitalforvaltning (artiklene 12 og 18), (2) krav om fondsmessig dekning av pensjonsforpliktelsene, dvs. krav til beregningen av avsetningskrav ut fra pensjonsforpliktelsene til

enhver tid (artikkel 15) og krav om at avsetningene til enhver tid skal være kapitalmessig dekket på tilfredsstillende måte (artikkel 16), og (3) pensjonsinnretningens ansvarlige kapital (artikkel 17). Disse bestemmelsene er stort sett holdt i generelle ordelag, og det forutsettes derfor at hver stat kan fastsette mer detaljerte eller strengere regler for pensjonsinnretninger med hovedforretningssted i staten (artikkel 15 nr. 5, artikkel 17 nr. 3 og artikkel 18 nr. 5), se for øvrig foran avsnitt 5.1.

### 5.5.2 Kapitalforvaltning

(1) Direktivets regler om kapitalforvaltningen i pensjonsinnretninger reflekterer noe ulike tilnærmingmåter.

For det første krever direktivet at hjemlandet skal påse at pensjonsinnretninger utarbeider en redegjørelse for de prinsipper som skal inngå i pensjonsinnretningens investeringsstrategi, og etter behov og minst hvert tredje år foretar fornyet gjennomgang av prinsippene for kapitalplasseringer (artikkel 12). Redegjørelsen skal blant annet omfatte metoder for måling av investeringsrisiko, de metoder for risikostyring som benyttes, og strategier for kapitalallokering hensett til pensjonsforpliktelsen art og varighet. Disse forhold er viktig for pensjonsinnretningenes internkontroll.

For det annet inneholder direktivet artikkel 18 nr. 1 et generelt krav om forsvarlig kapitalforvaltning. I direktivet benyttes her uttrykket «the ‘prudent person’ rule», som fremtrer som en rettslig standard av samme type som det *bonus pater familias* synspunkt vi møter i ulike deler av norsk rett. Direktivet selv angir ikke nærmere hva som ligger i dette uttrykket, men formålsparagraf 31 gir her visse holdepunkter. Der sies det at kapitalforvaltningsreglene bør gi den enkelte pensjonsinnretning atskillig fleksibilitet når det gjelder valg av investeringsaktiva og muliggjøre investeringsstrategier tilpasset arten og varigheten av foreliggende pensjonsforpliktelser, og det uttales videre: «Compliance with the ‘prudent person’ rule therefore requires an investment policy geared to the membership structure of the individual institution for occupational retirement provision.» Synspunktene i formålsparagraf 31 innebærer således at direktivets hovedregel i det alt vesentlige svarer til hovedregelen i forsikringsvirksomhetsloven § 7–4 første ledd annet punktum. Det nærmere innhold av prinsippet om forsvarlig kapitalforvaltning er behandlet i en artikkel av Russel Galer i OECD fra november 2002: «Prudent person rule standard for the investment of Pension Fund assets.» Det er også innenfor EU påbegynt et arbeid med regler til utfyl-

ling og presisering av hva som ligger i denne direktivbestemmelsen.

For det tredje inneholder direktivet artikkel 18 nr. 1 bokstav a til f i tillegg en del regler eller prinsipper for kapitalforvaltningen som pensjonsinnretningen «in particular» skal følge. Dette er for det meste regler som – vurdert ut fra norsk rettstradisjon – kan betraktes som utledet av prinsippet om forsvarlig forvaltning av kapitalen i pensjonsinnretningen, og som peker på ulike sider av eller elementer i forsvarlighetsvurderingen:

- investeringene skal skje ut fra hva som er til medlemmenes beste interesse,
- forvaltningen skal skje slik at kravene til sikkerhet, kvalitet, likviditet og avkastning sikres for porteføljen i sin helhet,
- investeringene skal hovedsakelig skje i regulerte markeder. Investeringer i unoterte verdipapirer skal holdes på et begrenset nivå,
- krav om diversifisering, og
- noe strengere krav gjelder for pensjonsinnretninger som driver grenseoverskridende virksomhet eller som har renteforpliktelser eller investeringsrisiko.

I tillegg til disse skjønnsmessige retningslinjene inneholder artikkel 18 nr. 1 bokstav d og f, samt nr. 2 konkrete forbud mot:

- investering i derivater unntatt for så vidt derivatene bidrar til å redusere investeringsrisiko eller muliggjør effektiv porteføljeforvaltning,
- investering i foretak som har pensjonsordning i pensjonsinnretningen som går ut over en samlet grense på 5 prosent av forvaltningskapitalen. Hvis foretaket inngår i et konsern, kan ikke mer enn 10 prosent av forvaltningskapitalen investeres i konsernforetakene sett under ett,
- opptak av lån, unntatt for å dekke kortsiktig likviditetsbehov, og
- garanti til fordel for tredjemann.

(2) Direktivets formålsparagraf 32 åpner for at hjemlandet fastsetter mer detaljerte eller strengere regler for kapitalforvaltningen i pensjonsinnretninger som har sitt hovedforretningssted i staten (foran avsnitt 5.1). Hovedregel om dette er inntatt i direktivet artikkel 18 nr. 5 første ledd, hvor det fremgår at staten i så fall også kan gi kapitalforvaltningsreglene i direktivet om livsforsikring (2002/83/EF) artikkel 22 til 26 tilsvarende anvendelse. For øvrig står medlemsstatene imidlertid ikke fritt på dette området. Et generelt krav er at de nasjonale regler må være i samsvar med prinsippet om forsvarlig kapitalforvaltning slik dette kommer

til uttrykk i artikkel 18 nr. 1 og 2. Atskillig større betydning har det at hjemlandets kompetanse til å fastsette regler om kapitalforvaltningen er uttrykkelig begrenset på flere måter.

I artikkel 18 nr. 3–5 fastsettes særskilte grenser for hvordan nasjonale regler kan utformes. Disse bestemmelsene reflekterer et sentralt forbehold i formålsparagraf 31, hvor det fremheves at hjemlandsfastsatte regler om kapitalforvaltningen ikke må «restrict the free movement of capital, unless justified on prudential grounds». I samsvar med dette inneholder artikkel 18 nr. 3 og 4 uttrykkelig forbud mot at hjemlandet krever at pensjonsinnretninger må investere i bestemte typer av eiendeler, eller stille krav om forhåndsgodkjennelse eller systematisk rapportering av deres investeringer. Dessuten krever artikkel 18 nr. 5 tredje ledd at hjemlandet ikke skal hindre at pensjonsinnretningene:

- investerer inntil 70 prosent av de midler som skal dekke avsetningskravet for pensjonsforpliktelsene, i visse typer av finansielle instrumenter som omsettes i et regulert marked (aksjer, instrumenter som handles som aksjer, og obligasjoner), samt bestemmer hvilken relativ vekt de ulike finansielle instrumenter skal ha i porteføljen. Hjemlandet kan likevel fastsette en lavere grense for pensjonsinnretninger som har pensjonsprodukter med langsiktige renteforpliktelser eller investeringsrisiko, noe som vil gjelde for eksempel ytelsesbasert foretaks-pensjon,
- investerer inntil 100 prosent av midlene som skal dekke avsetningskravet i finansielle instrumenter som nevnt dersom investeringsrisikoen fullt ut bæres av medlemmene av pensjonsordningen, noe som kan gjelde pensjonsordninger med særskilte investeringsporteføljer uten garanti,
- investerer inntil 30 prosent av midler som skal dekke avsetningskravet i annen valuta enn den valuta pensjonsforpliktelsene er uttrykt i, og
- foretar investeringer i markeder for risikovillig kapital.

Bestemmelsene i artikkel 18 nr. 5 er imidlertid ikke til hinder for at hjemlandets tilsynsmyndighet i enkelttilfelle ut fra soliditetshensyn fastsetter særskilte investeringsbegrensninger som ledd i tilsynet med den enkelte pensjonsinnretning. Dette fremgår av artikkel 18 nr. 6, som må leses i sammenheng med reglene om tilsynsmyndighetens kompetanse etter artikkel 14 nr. 2 og 4.

### 5.5.3 Avsetningskrav og pensjonsfond

Direktivet artikkel 15 og 16 inneholder bestemmelsene om beregning av pensjonsinnretningenes krav til avsetninger for pensjonsforpliktelsene, og fastsetter generelt at pensjonsinnretningen til enhver tid skal ha eiendeler som er tilstrekkelige til å dekke «the technical provisions in respect of the total range of pension schemes operated». Pensjonsforpliktelsene skal således være fullt ut fondsbaserte til enhver tid. Sammen med virksomhetsbegrensningene i direktivet artikkel 7 og 8 (foran avsnitt 5.4) er disse bestemmelsene sentrale elementer i soliditetssikringssystemet for pensjonsinnretninger.

(1) Artikkel 15 inneholder atskillige regler om beregningen av selve *omfanget av pensjonsforpliktelsene* i pensjonsinnretningen. Det kreves at en pensjonsinnretning til enhver tid på tilfredsstillende måte skal ha beregnet/fastslått omfanget av de samlede pensjonsforpliktelser («financial commitments») knyttet til pensjonsordninger i pensjonsinnretningen, så vel løpende pensjonsytelser som opptjente pensjonsrettigheter. I tillegg kreves særskilt at pensjonsinnretninger som har overtatt biometrisk risiko eller har påtatt seg risiko knyttet til avkastningsresultat eller ytelsesnivå, skal ha foretatt tilstrekkelige forsikringsmessige avsetninger (artikkel 15 nr. 2). Beregningen av avsetningskravene skal være utført og godkjent av en aktuar eller en annen person med tilstrekkelige kvalifikasjoner, og beregningene av minstekravene til avsetningene skal bygge på følgende prinsipper (artikkel 15 nr. 4):

- tilstrekkelig forsiktige aktuarmessige forutsetninger og vurderinger,
- høyeste beregningsrente skal være forsvarlig og i samsvar med hjemlandets lovregler. Rentesatsen skal ellers velges med forsiktighet ut fra avkastningsnivået på pensjonsinnretningens eiendeler og /eller markedsrenten på statlige obligasjoner,
- biometriske tabeller som brukes skal være basert på forsiktighetsprinsippet, hensett til sammensetningen av medlemsmassen og pensjonsplanene og til forventede endringer i relevant risiko, og
- metoden og grunnlaget for beregningen skal som hovedregel være konstant fra det ene året til det andre. Endringer kan skje når endringer i rettslige, demografiske eller økonomiske forhold av betydning for de forutsetninger som ligger til grunn for beregningene tilsier det.

Hjemlandet har adgang til å fastsette ytterligere krav og mer detaljerte regler om beregningen av avsetningskravene for å sikre at interessene til medlemmene og de pensjonsberettigede blir tilstrekkelig ivaretatt (artikkel 15 nr. 5). Det følger dessuten av artikkel 15 nr. 4 bokstav b) at hjemlandet kan fastsette grensen for hvor høy rentesats som kan benyttes ved beregningene.

Bestemmelsene i direktivet artikkel 15 viser – på samme måte som direktivet om livsforsikring artikkel 20 og 21 – at reglene om høyeste beregningsrente bare er knyttet til beregningen av omfanget av pensjonsforpliktelsene til enhver tid, dvs. størrelsen av minstekravet til avsetninger. Direktivet inneholder ikke bestemmelser tilsvarende livdirektivet artikkel 21 om premieberegning, og krever bare at premier/innskudd skal fremgå av regelverket, og påses innbetalt. I det norske regelverket derimot er regler om beregningsrente også knyttet til premieberegningen, og det har hittil vært vanlig å benytte samme rentesats ved beregning av premier og avsetningene for de forpliktelser en innbetalt premie gir grunnlag for.

De prinsipper som skal legges til grunn ved valg av rentesats ved beregning av avsetningskrav, er noe forskjellige i direktivet artikkel 15 og i livdirektivet artikkel 20 selv om begge direktiver krever at beregningsrenten skal velges med forsiktighet. Viktigst er her at livdirektivet artikkel 20 nr. 1 B fastsetter at rentesatsen for produkter med renteforpliktelse ikke skal fastsettes høyere enn 60 prosent av markedsrenten for statsobligasjonslån i den valuta som er brukt i forsikringsavtalen, men det er gjort visse unntak for tilfelle hvor forsikringsselskapets eiendeler ikke er verdsatt til anskaffelsesverdi.

(2) Hovedregelen er at beregningen av omfanget av pensjonsforpliktelsene, herunder krav til forsikringsmessig avsetning for biometrisk risiko og renteforpliktelser, skal skje årlig (artikkel 15 nr. 3). Hjemlandet har imidlertid adgang til å tillate at beregningen foretas en gang hvert tredje år dersom pensjonsinnretningen hvert år sender medlemmene i pensjonsordningene og tilsynsmyndigheten en bekreftelse på eller redegjørelse for endringer i de mellomliggende år. Det kreves at den endrede utvikling i avsetningenes omfang og den risiko som er dekket, fremgår av dokumentet. Avsetningskravet i det enkelte år i treårsperioden må da bestemmes ut fra den opprinnelige beregningen som, justert i samsvar med de endringer i avsetningenes omfang og i risikosituasjonen, er rapportert i de etterfølgende år.

(3) Direktivet artikkel 15 inneholder bare regler om beregningen av omfanget av pensjons-

forpliktelsene til enhver tid. Ordnet forretningsførsel krever selvsagt at samlet pensjonsgjeld er tilfredsstillende kvantifisert til enhver tid. Det egentlige krav om at pensjonsinnretningers virksomhet skal være *fondsbasert*, fremgår derimot av direktivet artikkel 16 nr. 1: Enhver pensjonsinnretning skal til enhver tid ha «sufficient and appropriate assets to cover the technical provisions in respect of the total range of pension schemes operated». Dette betyr at de samlede pensjonsforpliktelser – som beregnet etter artikkel 15 – skal ha som motpost eiendeler minst av tilsvarende verdi. Det er den samlede pensjonsgjeld, beregnet årlig eller, i tilfelle hvor beregningen foretas hvert tredje år, med de justeringer som etter artikkel 15 nr. 3 må foretas fortløpende i treårsperioden og rapporteres til tilsynsmyndigheten, som til enhver tid skal være dekket av eiendeler i pensjonsinnretningen. Uavhengig av hvordan avsetningskravets størrelse på et gitt tidspunkt er beregnet etter reglene i artikkel 15 nr. 3, tillater ikke artikkel 16 nr. 1 underdekning av avsetningskravet.

Reglene om underdekning når det gjelder de til enhver tid gjeldende avsetningskrav, fremgår av artikkel 16 nr. 2. Det fremgår der at hjemlandet har adgang til å tillate midlertidig underdekning i en pensjonsinnretning, men forutsetningen er at pensjonsinnretningen vedtar en konkret og gjennomførbar gjenopprettingsplan for å sikre at kravet om full fondering av avsetningskravet igjen blir oppfylt. Underdekningens omfang skal fremgå av planen, og det er et vilkår at planen blir godkjent av tilsynsmyndigheten. Reglene om underdekning gjelder imidlertid ikke for pensjonsinnretninger som har tillatelse til å drive grenseoverskridende virksomhet (artikkel 16 nr. 3).

#### 5.5.4 Kapitalkrav

Direktivet artikkel 17 inneholder bestemmelser om krav til pensjonsinnretningenes egenkapital – «regulatory own funds» – i tillegg til den kapital som kreves for full fondering av avsetningskravene. Direktivets egne krav til ansvarlig kapital (artikkel 17 nr. 1) gjelder imidlertid bare pensjonsinnretninger som:

- har påtatt seg pensjonsforpliktelser med biometrisk risiko,
- har påtatt seg pensjonsforpliktelser med renteforpliktelser, eller
- har påtatt seg pensjonsforpliktelser med fastsatt ytelsesnivå.

I formålsparagraf 30 uttales det: «In these circumstances, the products offered are similar to

those of life insurance companies and the institutions concerned should hold at least the same additional own funds as life-assurance companies». De aller fleste norske pensjonskasser i privat eller offentlig sektor driver i dag – på samme måte som livsforsikringsselskaper – virksomhet basert på pensjonsordninger med ytelsesbasert foretakspensjon eller tilsvarende pensjonsordninger. Norske pensjonskasser vil derfor omfattes av kapitalkravet i direktivet artikkel 17.

Den ansvarlige kapital i pensjonsinnretninger skal tjene som bufferkapital, og de eiendeler som motsvarer kapitalkravet skal være «free of all foreseeable liabilities and serve as a safety capital to absorb discrepancies between the anticipated and the actual expenses and profits» (artikkel 17 nr. 1). Når det gjelder omfanget av kapitalkravet og hvilke eiendeler som kan benyttes til å dekke kravet, gis bestemmelsene om krav til solvensmargin kapital i livdirektivet artikkel 27 og 28 tilsvarende anvendelse (artikkel 17 nr. 2). Det er nevnt foran i avsnitt 3.3.4 at bestemmelsene om krav til solvensmargin kapital i livsforsikringsselskaper hittil ikke er gitt tilsvarende anvendelse for norske pensjonskasser. Dagens kapitalkrav til norske pensjonskasser bygger på reglene om det alminnelige kapitaldekningskrav for finansinstitusjoner (finansieringsvirksomhetsloven § 2–9), og er fastsatt i pensjonskasseforskriften § 8. Hovedregelen i § 8 er at kravet til kapitaldekning bestemmes på samme måte som for livsforsikringsselskaper i henhold til gjeldende forskrifter.

Etter direktivet artikkel 17 nr. 3 er bestemmelsene om kapitalkrav i artikkel 17 nr. 1 ikke til hinder for at hjemlandet fastsetter generelle kapitalkrav for pensjonsinnretninger med hovedforretningssted i staten, eller fastsetter mer detaljerte regler når dette er begrunnet i soliditets- og tilsynshensyn. I formålsparagraf 20 angis det således uttrykkelig at direktivet selv fastsetter «certain minimum prudential standards».

#### 5.5.5 Bortsetting av forvaltningsoppgaver

I direktivet artikkel 9 nr. 5 sies det generelt at et medlemsland kan tillate eller kreve at pensjonsinnretninger med hovedforretningssted i staten gir andre typer av foretak i oppdrag å forestå forvaltningen av pensjonsinnretningen. Pensjonsinnretningen kan også engasjere andre foretak til utførelsen av særskilte deler av virksomheten (artikkel 9 nr. 1 bokstav b). Begge deler er i samsvar med formålsparagraf 19 hvor det uttales at medlemsstatene bør tillate at livsforsikringsselskaper og andre finansinstitusjoner utfører forvaltningsoppgaver

vedrørende pensjonsinnretninger. Direktivet forutsetter således en vid adgang til utsetting av forvaltningsoppgaver knyttet til pensjonsinnretninger, men det kreves i artikkel 9 nr. 1 at de personer som forvaltningsoppgaver overlates til, skal oppfylle de vanlige krav til faglige kvalifikasjoner og god vandel (foran avsnitt 5.3). Dessuten skal tilsynsmyndigheten også føre tilsyn med utførelsen av arbeidsoppgavene (artikkel 13 bokstav b og artikkel 14 nr. 2).

Oppdrag om utførelse av forvaltningsoppgaver knyttet til virksomheten i pensjonsinnretninger oppfattes imidlertid som særlige typer av finansielle tjenester. I forlengelsen av prinsippet om fri tjenesteyting på finansområdet uttales det derfor i formålsparagraf 35 at hindringer for «the free choice by institutions of approved asset managers and custodians» begrenser konkurransen i det indre marked og derfor bør oppheves. I samsvar med dette fastsettes det i artikkel 19 nr. 1 at medlemslandene ikke skal hindre at pensjonsinnretninger overlater kapitalforvaltningen til forvaltningsforetak for verdipapirfond, verdipapirforetak, kredittinstitusjoner eller livsforsikringsselskaper som er hjemmehørende i andre medlemsland, og som har tillatelse til å drive grenseoverskridende virksomhet. Det samme gjelder for oppdrag om depotering av pensjonsinnretningens eiendeler (artikkel 19 nr. 2).

## 5.6 Grenseoverskridende virksomhet

Direktivet artikkel 20 inneholder utførlige regler om grenseoverskridende virksomhet. For det første, etter artikkel 20 nr. 1 skal foretak hjemmehørende i et medlemsland kunne etablere pensjonsordning i en pensjonsinnretning i et annet medlemsland og i den forbindelse gjøre bruk av de pensjonsprodukter som er godkjent der. Dette gjelder likevel bare for så vidt ikke annet følger av sosial- og arbeidslovgivning i foretakets hjemland vedrørende organiseringen av pensjonssystemet der, eller av kollektivavtaler som er bindende for foretaket. For det annet skal pensjonsinnretninger i et medlemsland også kunne overta pensjonsordninger for foretak hjemmehørende i andre medlemsland.

I begge disse tilfeller kreves det at pensjonsinnretningen som overtar pensjonsordning for foretak hjemmehørende i annen medlemsstat, har tillatelse fra sitt hjemland til å drive grenseoverskridende virksomhet (artikkel 20 nr. 2). Direktivet artikkel 20 nr. 3 til 8 har nærmere regler om fremgangsmåten i forholdet mellom hjemland og verts-

land i slike tilfeller. I tillegg forutsettes det at vertslandet skal kunne føre tilsyn med at pensjonsordningen for foretak hjemmehørende der, er i samsvar med de krav som følger av nasjonal sosial- og arbeidsrettslig lovgivning når det gjelder kollektive pensjonsordninger (artikkel 20 nr. 9). Den norske lovgivningen om foretakspensjon, innskuddspensjon og kommunale pensjonsordninger er eksempler på slik lovgivning, og må således iakttas av pensjonsinnretninger fra EU-land som tilbyr pensjonsordninger til norske foretak.

Direktivet inneholder også på enkelte områder noe strengere krav for pensjonsinnretninger med tillatelse til å drive grenseoverskridende virksomhet. Etter artikkel 16 nr. 3 skal således pensjonsinnretningens samlede virksomhet være fullt fondert til enhver tid. Vertslandet kan også kreve at det blir fastsatt visse særlige regler for forvaltningen av de midler som knytter seg til den grenseoverskridende virksomhet i vertslandet (artikkel 18 nr. 7).

## 5.7 Tilsynsforhold

Direktivet artikkel 14 krever at pensjonsinnretninger skal være undergitt tilsyn i hjemlandet, og artikkel 13 og 14 stiller visse minstekrav til omfanget av tilsyn og til hvilke tilsynsmessige beføyelser tilsynsmyndigheten skal gis. Disse kravene oppfylles av någjeldende kredittilsynslov.

## 5.8 Kollektive pensjonsordninger i livsforsikringsselskaper mv.

Det uttales i formålsparagraf 12 at institusjoner på finansområdet som allerede er underlagt EU-rettslige fellesregler, ikke skal omfattes av direktivet selv om også slike institusjoner markedsfører tilsvarende kollektive pensjonsprodukter. I samsvar med dette unntar direktivet artikkel 2 nr. 2 bokstav b forvaltningsselskaper for verdipapirfond, verdipapirforetak, kredittinstitusjoner og livsforsikringsselskaper fra direktivets virkeområde (foran avsnitt 5.2). Den virksomhet som livsforsikringsselskaper driver knyttet til foretakspensjonsordninger, innskuddspensjonsordninger og andre kollektive pensjonsordninger er således ikke omfattet av direktivet. Det samme gjelder i forhold til pensjonsordninger med innskuddspensjon som banker og forvaltningsselskaper for verdipapirfond kan markedsføre. Denne avgrensningen av direktivets virkeområde kan innby til konkurransevridning i

pensjonsmarkedet som følge av at konkurrerende institusjoner og produkter kan bli underlagt til dels forskjellige regelverk.

Direktivet selv adresserer ulike sider ved konkurranseforholdet mellom pensjonsinnretninger og livsforsikringsselskaper. For det første, i formålsparagraf 30 gis det uttrykk for at kapitalkravet for pensjonsinnretninger som markedsfører pensjonsprodukter av samme type som livsforsikringsselskaper, bør minst svare til det som gjelder for livsforsikringsselskaper. I samsvar med dette gir artikkel 17 bestemmelsene om krav til solvensmargin kapital i livdirektivet artikkel 27 og 28 tilsvarende anvendelse for pensjonsinnretninger. Dessuten åpner artikkel 18 nr. 5 for at hjemlandet gir reglene om kapitalforvaltning i livdirektivet artikkel 22 flg. tilsvarende anvendelse for pensjonsinnretninger. For det annet, i formålsparagraf 12 uttales det at: «Such distortion [of competition] may be avoided by applying the prudential requirements of this Directive to the occupational pension business of life-assurance companies.» Nærmere regler om dette er inntatt i direktivet artikkel 4.

(1) Etter artikkel 4 første ledd kan en medlemsstat bestemme at reglene i direktivet artikkel 9 til 16 og 18 til 20 skal gjelde også for den virksomhet basert på kollektive pensjonsordninger som drives av livsforsikringsselskaper hjemmehørende i staten. Virkningen av at dette gjøres, er etter artikkel 4 annet ledd, at visse bestemmelser i direktivet om livsforsikring (2002/83/EF) ikke skal gjelde for kollektivvirksomheten i selskapene. Dette gjelder:

- artikkel 20 om krav til forsikringsmessige avsetninger,
- artikkel 21 om premier for nye forretninger,
- artikkel 22 til 26 om kapitalforvaltningen når det gjelder midler til dekning av de forsikringsmessige avsetninger,
- artikkel 31 om kapitalforvaltningen når det gjelder midler som ikke benyttes til dekning av forsikringsmessige avsetninger, herunder egen kapital, og
- artikkel 36 om opplysningsplikt overfor forsikringstakere.

Bestemmelsen i direktivet artikkel 4 annet ledd må tolkes slik at alle de bestemmelser i direktivet om livsforsikring som ikke omfattes av oppregningen der, fortsatt skal gjelde fullt ut for livsforsikringsselskapenes samlede virksomhet. Den praktiske betydning av den adgang direktivets artikkel 4 første ledd gir, er derfor begrenset.

Når det først gjelder kravene til avsetninger for pensjonsforpliktelsene, er det forholdsvis liten reell forskjell mellom direktivet artikkel 15 og 16

og livdirektivet artikkel 20, men reglene om høyeste beregningsrente er ikke helt de samme. Prinsippet om at avsetningskravet til en hver tid skal være fullt fondert ved egnede eiendeler gjelder imidlertid etter begge direktiver. Det vesentligste – i hvert fall formelt – blir derfor at de atskillig enklere bestemmelsene om kapitalforvaltningen i direktivet artikkel 18 trer i stedet for de mer utførlige reglene i livdirektivet artikkel 22 til 26 om forvaltningen av eiendeler som skal dekke de forsikringsmessige avsetninger. Dette kan få betydning som følge av at reglene om investeringsgrenser i livdirektivet artikkel 24 nr. 1 ikke vil gjelde, og at de uttrykkelige begrensningene av nasjonal lovgivningsmyndighet i direktivet artikkel 18 nr. 2 til 5 i enkelte henseender går lenger enn de tilsvarende reglene i livdirektivet artikkel 24 nr. 2, 4 og 5. En medlemsstat har imidlertid også adgang til å sørge for at reglene om kapitalforvaltningen blir de samme for pensjonsinnretninger og livsforsikringsselskaper ved omvendt å gi reglene i livdirektivet tilsvarende anvendelse for pensjonsinnretninger (artikkel 18 nr. 5 annet ledd).

(2) Dersom adgangen i direktivet artikkel 4 første ledd blir benyttet, skal hjemlandet sørge for at alle midler og forpliktelser som knytter seg til livsforsikringsselskapenes virksomhet basert på kollektive pensjonsordninger «shall be ring-fenced, managed and operated separately from the other activities of the insurance undertakings, without any possibility of transfer». Dessuten følger det av artikkel 4 nr. 3 at hjemlandets tilsynsmyndigheter skal «verify the strict separation of the relevant occupational retirement provision business» i livsforsikringsselskapene.

Disse kravene til et klart skille mellom livsforsikringsselskapenes kollektivvirksomhet og annen virksomhet, har til formål å sikre at de midler som knytter seg til de kollektive pensjonsordninger og som skal dekke avsetningene for de kollektive pensjonsforpliktelser, skal holdes *rettslig* atskilt fra midler knyttet til annen virksomhet. Midlene skal være «ring-fenced ... without any possibility of transfer». Dette er godt i samsvar med virksomhetsbegrensningene i direktivet artikkel 7 og 8. Det fremgår således av direktivet artikkel 7 annet ledd, at «ring-fenced assets and liabilities shall be restricted to retirement-benefits related operations and activities directly arising therefrom.» Hovedpoenget er at de kollektive pensjonsforpliktelser skal ha fortrinnsrett til dekning i de midler som er utskilt fra den øvrige virksomhet i institusjonen. Dette fremgår også av andre bestemmelser i direktivet som benytter uttrykket «ring-fencing of assets» (artikkel 16 nr. 3 og 18 nr. 7 vedrørende

pensjonsforpliktelser knyttet til grenseoverskridende virksomhet).

(3) Om midler knyttet til kollektive pensjonsordninger i et livsforsikringsselskap er blitt atskilt fra selskapets øvrige midler på en rettslig bindende måte slik at pensjonskrav er sikret fortrinnsrett til dekning, må avgjøres etter lovgivning i den stat selskapet er etablert (hjemlandet). Poenget er at andre av selskapets kreditorer skal være forhindret fra å søke dekning for sine krav i de midlene som er knyttet til kollektivvirksomheten. Etter norsk rett vil det måtte avgjøres etter de alminnelige rettsverns- og konkursregler om dette er tilfelle. Dette betyr at de kollektive pensjonsforpliktelsene i tilfelle må sikres rettsvernet panterett eller tilsvarende sikkerhetsrett i den formuesmasse som knytter seg til de kollektive pensjonsordningene, med mindre hele kollektivporteføljen blir utskilt og drevet i et eget selskap. Dette vil kunne gjøres ved å gjeninnføre en «båndleggingsordning» basert på rettsvernet panterett i særskilte aktiva innenfor et forsikringsfond av den type som ble praktisert hos oss før 1988. Denne ordningen ble avløst av forsikringsvirksomhetsloven § 11–5 som i stedet ga forsikringstakerne lovfestet fortrinnsrett til dekning i selskapets midler, for livsforsikringskravene fortrinnsrett til et beløp minst tilsvarende forsikringsfondet (Ot.prp. nr. 42 (1986–87) s. 51–54). Reglene på dette området er senere inntatt i § 4–11 i banksikringsloven (lov av 6. desember 1996 nr. 75). En ny «båndleggingsordning» for å sikre kollektive pensjonsforpliktelser eller annen tilsvarende sikkerhetsrettsordning som omfatter deler av et livsforsikringsselskaps formuesmasse, vil imidlertid ikke kunne innføres uten tilsvarende endring av banksikringsloven § 4–11.

(4) Direktivet inneholder ikke bestemmelser tilsvarende artikkel 4 når det gjelder kollektive pensjonsordninger etablert i andre finansinstitusjoner enn livsforsikringsselskaper. Direktivet artikkel 2 bokstav b sier kun at direktivet ikke gjelder for kredittinstitusjoner, forvaltningsforetak for pensjonsfond og verdipapirforetak. Samtidig fastslår direktivet i formålsparagraf 9 at det tilligger det enkelte medlemsland å organisere sitt pensjonssystem og å fastlegge hvilken rolle og oppgaver de ulike typer av institusjoner skal ha når det gjelder kollektive pensjonsordninger. Nasjonal lovgivning kan således fastsette at kollektive pensjonsordninger kan eller ikke kan opprettes i andre institusjoner enn pensjonskasser og livsforsikringsselskaper.

Etter innskuddspensjonsloven § 2–2 kan pensjonsordninger med innskuddspensjon basert på

kollektiv pensjonsspareavtale opprettes i bank eller i forvaltningsselskap for verdipapirfond, samt i pensjonskasse. Dette er en type pensjonsordning som omfattes av direktivet hvis ordningen er opprettet i pensjonskasse. Gjeldende lovgivning om banker og forvaltningsselskap for verdipapirfond innebærer imidlertid at pensjonsrettighetene i henhold til slike pensjonsordninger ikke vil være sikret i samsvar med de prinsipper som ligger til grunn for bestemmelsene i direktivet. Kravet i direktivet artikkel 8 om at pensjonsordningens midler skal være atskilt fra foretaket er i og for seg oppfylt, jf. innskuddspensjonsloven § 8–3, men en rekke andre krav som skal sikre pensjonsrettighetene, vil ikke være oppfylt. Dette gjelder særlig:

- artikkel 7 første ledd, jf. artikkel 4 første ledd og artikkel 7 annet ledd, om at virksomhet og midler knyttet til kollektive pensjonsordninger skal holdes rettslig atskilt fra annen virksomhet slik at pensjonskapitalen er rettslig skjermet mot krav fra annen virksomhet,
- artikkel 15 om beregning av avsetningskrav ut fra foreliggende pensjonsforpliktelser,
- artikkel 16 om at avsetningskravet til enhver tid skal være fullt ut dekket av egnede eiendeler, pensjonsordningen skal være fondsbasert, og
- artikkel 18 om kapitalforvaltningen når det gjelder eiendeler til dekning av pliktige avsetninger. Innskuddspensjonsloven § 8–2, jf. §§ 3–2 flg. viser til de alminnelige regler for forvaltningen av kapitalen i den institusjon hvor pensjonsordningen er opprettet. I en pensjonsordning knyttet til verdipapirfond vil således hovedregelen være at medlemmene bærer investeringsrisikoen.

Disse forhold aktualiserer flere spørsmål når det gjelder utformingen av norsk lovgivning på området. For det første kan det reises spørsmål om innskuddspensjonsloven § 2–2 bør innsnevres: Bør pensjonsordninger med innskuddspensjon fortsatt kunne opprettes i bank eller forvaltningsselskap for verdipapirfond? Et annet spørsmål er om det i tilfelle bør utarbeides særskilte regler for den virksomhet knyttet til slike pensjonsordninger som bank eller forvaltningsselskap for verdipapirfond kan drive. Er det mulig å innpasse slike regler innenfor de rammer for nasjonal lovgivning som det direktivfastsatte regelverk for slike institusjoner angir?

For banker er disse spørsmål først og fremst av teoretisk betydning. Det er hittil ikke opprettet pensjonsordninger med innskuddspensjon i norske banker, se ovenfor avsnitt 2.4. For forvaltnings-

selskap for verdipapirfond er stillingen en noe annen fordi slike foretak driver i dag en viss virksomhet knyttet til pensjonsordninger med innskuddspensjon. For slike pensjonsordninger burde det være mulig å utarbeide regler som gir pensjonsrettighetene tilfredsstillende sikkerhet etter de prinsipper som direktivet bygger på:

- pensjonsordningens midler kan skilles ut og utgjør et eget verdipapirfond. Midlene er da skjermet fra risiko knyttet til annen virksomhet, og pensjonsrettighetene har fortrinnsrett til dekning i eiendelene i dette fondet, jf. verdipapirfondloven § 5–1 og § 4–11,
- medlemmene i pensjonsordningen anses som andelshavere i verdipapirfondet i samsvar med opptjente pensjonsrettigheter,
- forvaltningsselskapet kan pålegges plikt til å foreta beregninger av foreliggende pensjons-

forpliktelser knyttet til pensjonsordningen, og å påse at pensjonsordningen til enhver tid er fullt fondert i samsvar med regler som direktivet artikkel 15 og 16. Dette vil ikke være nødvendig hvis pensjonskapitalen i pensjonsordningen forvaltes etter reglene om egen investeringsportefølje for medlemmenes risiko (innskuddspensjonsloven § 3–3),

- kapitalforvaltningen kan reguleres via vedtektsfastsatte retningslinjer (verdipapirfondsloven § 3–3 nr. 4) og vil for øvrig være undergitt reglene om fondsforvaltning i verdipapirfondsloven kap. 4, som nok er strengere enn direktivet artikkel 18, og
- ved nådd pensjonsalder kan pensjonskapitalen frigjøres og disponeres som nevnt i innskuddspensjonsloven § 7–3, jf. verdipapirfondsloven § 4–10.

## Kapittel 6

# Noe om utviklingen i det norske pensjonsmarkedet

### 6.1 Markedsforhold

#### 6.1.1 Ytelsesbaserte pensjonsordninger under press

De markedsmessige rammebetingelsene for pensjonsinnretninger og pensjonsordninger har i de senere år endret seg i betydelig grad. Dette har blant annet ført til at ytelsesbaserte pensjonsordninger som står for nær tre firedeler av livsforsikringsselskapenes virksomhet og er grunnlaget for virksomheten i de aller fleste pensjonskassene, er kommet under betydelig press. Fra ulike hold er det anført at et vedvarende skiftende verdipapirmarked kombinert med et lavrenteregime kan medføre en så stor økning av pensjonskostnadene at det over tid foreligger en fare for flukt fra ytelsesbaserte pensjonsordninger over til mindre kostnadskrevende innskuddsbaserte pensjonsordninger. Endrede markedsforhold for pensjonskassenes hovedprodukt – ytelsesbaserte tjenstepensjonsordninger – er til dels også oppfattet som en trussel mot pensjonskassenes tradisjonelle plass og rolle i pensjonsmarkedet.

Presset mot ytelsesbaserte pensjonsordninger har – sammen med økt konkurranse innenfor både privat og offentlig sektor av pensjonsmarkedet – medført behov for regelverk som gir økt handlefrihet for livsforsikringsselskaper og pensjonskasser og for tilpasninger i virksomhet og pensjonsprodukter. Forholdene i pensjonsmarkedet har utsatt begge typer av pensjonsinnretninger for press fra sine kunder som legger stadig større vekt på at pensjonsprodukter og pensjonskostnader blir bedre tilpasset foretakenes og kommunenes behov og økonomi. En del regelverksmessige endringer i form av krav om at de ytelsesbaserte foretakspensjonsordningene skal sikre fripoliser for ansatte som fratrer med ett års tjeneste tid eller mer, samt at ordningene skal dekke flere ansatte enn tidligere, for eksempel deltidsansatte og sesongarbeidere, gir seg også utslag i foretakenes atferd. Dette på tross av at disse reglene først vil gjelde fra 2007, jf. overgangsbestemmelsene i foretakspensjonslo-

ven § 16–2. Også usikkerheten med hensyn til utviklingen av folketrygden har betydning for foretakenes atferd. Videre er det sammenheng mellom utviklingen av foretakenes kostnadsnivå og utviklingen i biometrisk risiko, se nedenfor avsnitt 6.1.4. Dessuten synes både pensjonsinnretninger og mange arbeidsgivere å se fordeler ved en mer fleksibel fordeling av risiko og ansvar mellom pensjonsinnretning og forsikringstaker i den enkelte pensjonsordning.

Presset mot ytelsesbaserte pensjonsordninger skyldes således både foretakenes kostnadsnivå knyttet til pensjonsordningene og ønske om justeringer av foretakenes og pensjonsinnretningenes risikonivåer. Dette medfører tiltak som innebærer en flytting av risiko til arbeidstakerne. Ytterpunktene er her Statens Pensjonskasse, der hele risikoen, inkludert utviklingen av folketrygden, påhviler den offentlige arbeidsgiver og pensjonsinnretningen, og på den annen side rene innskuddspensjonsordninger der hele risikoen påhviler den enkelte arbeidstaker.

Endringene på etterspørselssiden i pensjonsmarkedet har særlig sammenheng med at arbeidsgivere innenfor både privat og offentlig sektor, er blitt nødt til å legge stadig større vekt på kostnadskontroll. Mange forsikringstakere – særlig foretak – er i senere år også i større grad blitt oppmerksom på forskjellen mellom de årlige premiekostnadene og de totale pensjonskostnader, og på ulempene ved de ganske store variasjonene i årlige pensjonskostnader. Endringer i pensjonsinnretningenes avkastningsnivå ved forvaltningen av pensjonsordningens kapital og endringer i regnskapspraksis – med krav om såkalte NRSP-beregninger – har ført til at de totale pensjonskostnadene over tid er blitt synliggjort for styre og ledelse i foretak og kommuner på en ganske annen måte enn før.

*Banklovkommissjonen* antar at det er ulike årsaker til denne utviklingen. I det følgende skal det redegjøres nærmere for ulike synspunkter på, og for viktige drivkrefter som ligger bak, denne utviklingen.

### 6.1.2 Redusert kapitalavkastning og økte pensjonskostnader

Ved ytelsesbaserte pensjonsordninger er en forsikringstakers årlige pensjonskostnader i første omgang bestemt av den årlige premie som pensjonsinnretningen krever innbetalt. Årspremien må være stor nok til å dekke pensjonsinnretningens kostnader og de avsetninger som trengs for å sikre pensjonsrettighetene som arbeidstakerne opptjener i løpet av året. Ved premieberegningen blir det imidlertid tatt hensyn til hvilken fremtidig årlig avkastning pensjonsinnretningen med rimelig sikkerhet kan vente å oppnå ved forvaltningen av de midler som allerede er knyttet til pensjonsordningen og de midler som etter hvert blir innbetalt. Det avkastningsnivået som legges til grunn, kommer til uttrykk i en beregningsrentesats som inngår i det beregningsgrunnlag som benyttes og som er meddelt Kredittilsynet. Årspremien som belastes forsikringstakerne, fremkommer etter at det er gjort fradrag for forventet fremtidig avkastning. Dette systemet er det redegjort for i NOU 2001: 24 Ny livsforsikringslovgivning side 65 flg. og er bakgrunnen for kravet til årlig fondsavsetning etter lovforslaget i Innst. O. nr. 4 (2004–2005) § 8a-16 tredje ledd.

(1) Forsikringsvirksomhetsloven krever at pensjonsinnretningen skal benytte premier som er tilstrekkelige til å gi sikkerhet for at forsikringsforpliktelsene blir oppfylt. Dette betyr at beregningsrentesatsen må ansettes med forsiktighet. For tiden benyttes beregningsrentesatser i området 4 til 3 prosent i samsvar med de grenser for høyeste tillatte rentesats som er fastsatt i forskrift. Høyeste beregningsrente ved beregning av premier for opptjening av pensjonsrettigheter etter 1. januar 2004 er fastsatt til 3 prosent, noe som i seg selv medførte en premieøkning i området 25 til 10 prosent for arbeidsgiverne, jf. forskrift 15. september 1997 nr. 1005, endret 24. november 2003.

Motstykket til de sikkerhetsmarginer dette normalt vil gi, er forsikringstakernes rett til overskudd dersom den årlige avkastning pensjonsinnretningen oppnår overstiger det nivå beregningsrentesatsen angir. Over tid har også avkastningsnivået i de fleste år vist seg å være høyere enn forutsatt ved premieberegningen, og retten til overskudd er et uttrykk for at det ikke vil være rimelig at meravkastningen tilfaller pensjonsinnretningene i sin helhet. Overskuddet blir tilordnet pensjonsordningen og delt mellom pensjonistenes overskuddsfond og forsikringstakerens premiefond etter foretakspensjonsloven § 8–5. Forsikringstakernes *netto pensjonskostnader over tid* vil

derfor ikke bare bero på størrelsen av årlige premier, men også på hvor mye av pensjonsinnretningens årlige avkastningsresultat som år om annet kan tilføres premiefondet som overskudd.

Dette systemet medfører at risikoen for resultatet av årlig kapitalforvaltning kan sies å være delt mellom pensjonsinnretning og forsikringstaker. Pensjonsinnretningen bærer risikoen for at avkastningsnivået minst tilsvarende beregningsrenten fordi i en ytelsesbasert pensjonsordning påvirkes ikke forsikringsforpliktelsene av hvilket avkastningsresultat som faktisk oppnås. Omvendt bærer forsikringstakerne avkastningsrisikoen når det gjelder årlig avkastning ut over beregningsrentesatsen fordi slik meravkastning er et vilkår for rett til overskudd.

Pensjonsinnretningene har stort sett plassert det alt vesentlige av sin forvaltningskapital i aksjer, obligasjoner og andre finansielle instrumenter, samt i fast eiendom eller andeler av fast eiendom. Årlig avkastning vil derfor bestå dels av utbytte, renteinntekter, leieinntekter mv. og dels av regnskapsført verdistigning på finansielle eiendeler og fast eiendom. Regnskapsført verdireduksjon av slike eiendeler vil imidlertid komme til fradrag ved beregning av årets nettoavkastning. Kurssvingninger i verdipapirmarkedet vil derfor gjennomgående være av stor betydning for årets resultat. En vesentlig risiko ved kapitalforvaltningen er således risikoen for kursfall, noe utviklingen i verdipapirmarkedet i senere år bekrefter. I perioder med forholdsvis høyt rentenivå, vil renteinntekter ut over den rentesats som er benyttet ved premieberegningen, reelt utgjøre en viss inntektsbuffer i forhold til kursfall, men dette vil ikke være tilfellet når rentenivået er så lavt som det har vært i senere år.

(2) En sentral årsak til presset på de ytelsesbaserte pensjonsordningene, er at norsk økonomi fra 1990-tallet og til nå har gått fra et inflasjonsregime med tidvis meget høyt rentenivå til et lavrenteregime uten betydelig inflasjon, og at det i denne perioden tidvis har vært stor uro på verdipapirmarkedet. Utviklingen på verdipapirmarkedet i kombinasjon med en ganske lang periode med lavt rentenivå har i senere år skapt en ny situasjon hvor pensjonsinnretningenes avkastningsresultater har gitt liten plass for overskudd til forsikringstakerne. Dette har også sammenheng med at utviklingen på verdipapir- og rentemarkedet – nasjonalt og internasjonalt – har medført en vesentlig risiko for at pensjonsinnretningene i enkelte år ikke vil oppnå en så høy netto avkastning som forutsatt ved premieberegningen, og dermed en risiko for at pensjonsinnretningene kan bli nødt til å dekke differansen av egenkapital. For å sikre sin soliditet har

derfor pensjonsinnretningene i gode år disponert deler av den avkastning som ellers ville gå til overskudd, til oppbygging av tilleggsavsetninger og annen bufferkapital mot risiko ved kapitalforvaltningen. Virkningen av disse forhold for forsikringstakerne på kort sikt er langt mindre overskudd og tilsvarende økning i netto pensjonskostnader. I et langsiktig perspektiv kan økte inntekter i form av høyere avkastning på kapitalen kompensere for dette.

Svake avkastningsresultater i senere år og knappe overskuddsmidler har utvilsomt medført en likviditetsbelastning for forsikringstakerne, og har dessuten bedre enn noe annet synliggjort de reelle kostnader ved ytelsesbaserte pensjonsordninger for forsikringstakerne. I tidligere år med betydelige overskudd ble i virkeligheten en stor del av årlige pensjonskostnader dekket av overskuddsmidler tilført premiefondene. Det vises i denne sammenheng til beskrivelsen av situasjonen for kommunale pensjonsordninger i *Banklovkomisjonens* Utredning nr. 10, NOU 2003: 11 Konkurransen i kollektiv livsforsikring side 57–58. Det fremgår der (1) at overskuddene i 1980–90 årene var så vidt betydelige at de alene dekket de betydelige kostnader som påløper som følge av den tariffastsatte årlige oppregulering av opptjente pensjonsrettigheter og løpende pensjoner, og (2) at vesentlig reduserte overskudd i senere år har ført til en tilsvarende stigning i kommunale arbeidsgivers årlige pensjonskostnader. Utviklingen i privat sektor er i hovedsak den samme, blant annet fordi lønnsutviklingen i årene med høy inflasjon førte til tilsvarende oppregulering av opptjente pensjonsrettigheter og – i stor grad også – av løpende pensjoner for å sikre deres realverdi. Virkningene av dette ble vesentlig dempet fordi forsikringstakernes premiefond i de fleste år samtidig ble tilført betydelige overskudd.

(3) Utviklingen i pensjonsinnretningenes avkastningsresultater i de senere år har således bidratt til å sette ytelsesbaserte pensjonsordninger under press som følge av reell økning av netto pensjonskostnader og en bedre forståelse for det reelle kostnadsnivå ved slike pensjonsordninger. Vedvarende skiftende verdipapirmarked kombinert med et lavrenteregime kan medføre en så stor økning av pensjonskostnadene over tid at mange arbeidsgivere vil gå over til mindre kostnadskrevende innskuddsbaserte pensjonsordninger. For arbeidstakerne *kan* en slik utvikling føre til lavere pensjoner, og for pensjonsinnretningene *kan* resultatet bli at deres klart viktigste pensjonsprodukt mister sin dominerende stilling i pensjonsmarkedet. Gitt samme pensjonsnivå ved nådd pensjonsalder vil

kostnadsnivået i de ulike pensjonsordningene være omtrent det samme.

Om utviklingen vil komme inn i et slikt spor, vil i stor grad også bero på lønnsutviklingen i kommende år og på om det ved lønnsoppgjørene blir tatt hensyn til at det for arbeidsgivere flest er de samlede kostnader ved arbeidstakernes lønns- og pensjonsvilkår til enhver tid som blir det vesentlige. Dette skyldes at ytelsesbaserte pensjonsordninger selv har særtrekk som innebærer at lønnsutviklingen i seg selv – mer eller mindre automatisk – fører til betydelig økte pensjonskostnader. I perioden fra 1990 til nå har samlet nominell lønnsvekst vært omlag 60 prosent, tilsvarende mer enn 25 prosent reallønnsvekst. Dette har bidratt vesentlig til kostnadsøkningen for ytelsesbaserte pensjonsordninger. Samlede pensjonskostnader for kommunale pensjonsordninger ligger i dag i området 14 til 17 prosent av årlige lønnskostnader. I ytelsesbaserte pensjonsordninger i privat sektor utgjør pensjonskostnadene i gjennomsnitt omlag 12 til 13 prosent av lønnskostnadene. Dette har sammenheng med ulike forhold. Det vises til *Banklovkomisjonens* Utredning nr. 10, NOU 2003: 11 Konkurransen i kollektiv livsforsikring.

Når lønnsnivået for arbeidstakerne heves ved det årlige lønnsoppgjør, må selvsagt premien for pensjonsordningen for dette året og senere år beregnes ut fra det nye og høyere lønnsnivået fordi dette vil ligge til grunn for opptjening av pensjonsrettigheter etter lønnsforhøyelsen. Foretakspensjonsloven bygger på prinsippet om lineær opptjening av rett til pensjon, og opptjente pensjonsrettigheter skal derfor beregnes ut fra tjenestetid og det lønnsnivået som gjelder til enhver tid (foretakspensjonsloven §§ 4–2 og 5–2 tredje ledd). Etter en lønnsforhøyelse blir følgelig arbeidstakernes pensjonsrettigheter omberegnet og fastsatt som om arbeidstakeren hadde hatt dette lønnsnivået i hele den tiden arbeidstakeren har vært ansatt i foretaket. I forhold til det nye lønnsnivået medregnes altså all tidligere tjenestetid ved beregningen av opptjente pensjonsrettigheter – en slags «tvungen medregning» av tidligere tjenestetid.

Lønnsforhøyelsen medfører i virkeligheten – generelt sett – at allerede opptjent pensjonsrett samtidig vil øke omlag i samme forhold som lønnen. Den foreliggende fondsavsetning (pensjonskapitalen, premiereserven) blir dermed for liten til å gi tilstrekkelig sikkerhet for den rett til pensjon arbeidstaker tilkommer etter lønnsøkningen (foretakspensjonsloven § 9–1), og pensjonsinnretningen plikter omgående å styrke fondsavsetning med et beløp tilsvarende verdiøkningen. De midler som trengs til dette, må arbeidsgiveren dekke ved en

særskilt engangspremie (reguleringspremie) som kommer i tillegg til ordinær årspremie (foretakspensjonsloven § 9–2). For kommunale pensjonsordninger fremgår dette av forsikringsvirksomhetsloven § 8b-5 annet ledd. Økte pensjonskostnader blir derfor en nødvendig konsekvens av og kan – avhengig av lønnsutviklingen – bli en meget vesentlig del av de samlede kostnader ved et lønnsoppgjør.

Før foretakspensjonsloven trådte i kraft, ble kostnadene ved oppregulering av pensjonsrettigheter som følge av lønnsøkning i stor grad skjøvet fremover i tid. Premier for tiden etter lønnsforhøyelse, ble tidligere omberegnet ut fra et annuitetsprinsipp for årene frem til pensjonsalder, se NOU 1998: 1 Utkast til lov om foretakspensjon side 48 spalte 1. Kostnadene ved den merpensjon en lønnsøkning medførte ble dermed fordelt over fremtidige premieinnbetalinger helt frem til pensjonsalderen. For foretakene kom derfor pensjonskostnadene til å fremstå som langt lavere enn de faktisk var, noe som også forklarer hvorfor innføringen av nye prinsipper for regnskapsføring av pensjonsforpliktelser svekket mange foretaks økonomiske stilling. Foretakspensjonsloven førte til at denne premieberegningsspraksis ble endret. Loven er som nevnt basert på prinsippet om lineær opptjening av rett til pensjon (foretakspensjonsloven §§ 4–2 og 5–2 tredje ledd), og loven krever at premiene skal beregnes og betales etter hvert som pensjonsrettighetene øker (foretakspensjonsloven §§ 9–1 og 9–2), se NOU 1998: 1 side 46 flg.

I de årene hvor avkastningsnivået har vært høyt og overskuddsmidlene som har blitt tilført premiefondet har vært betydelige, har økningen av pensjonskostnadene langt på vei latt seg dekke av overskuddsmidler og gitt mindre økning av nettokostnadene. Som nevnt ovenfor var dette lenge tilfellet for de kommunale pensjonsordninger. Det samme gjaldt kostnadsøkning som følge av årlig oppregulering av løpende pensjoner etter utviklingen i folketrygdens grunnbeløp som er tariffestet i kommunal sektor. I årene med høyt avkastningsnivå og betydelige overskuddsmidler var det derfor ved lønnsoppgjørene ikke avgjørende å ta hensyn til de samlede lønns- og pensjonskostnader som følge av lønnsutviklingen. Når avkastningsnivået derimot er så lavt som det har vært i senere år, blir situasjonen en helt annen, og de engangspremier oppreguleringen av pensjonsrettighetene betinger, må i hovedsak dekkes direkte av arbeidsgiverne selv som tillegg til den premie som allerede er betalt for året. I enkelte år har de økte pensjonskostnadene ligget i nærheten av kostnadene ved selve lønnsoppgjøret. I den situasjonen på

rente- og verdipapirmarkedet som nå har foreligget en tid, knytter det seg atskillig usikkerhet til om en i kommende år kan vente en slik økning av avkastningsnivået for kapital knyttet til ytelsesbaserte pensjonsordninger at presset på ytelsesbaserte pensjonsordninger vil reduseres i vesentlig grad.

### 6.1.3 Produktmangfold

Inntil den nye pensjonslovgivningen ble gjennomført i 2000–2001 var ytelsesbaserte pensjonsordninger standardproduktet i pensjonsmarkedet. Det var først lovene om foretakspensjon og innskuddspensjon som for få år siden åpnet for ulike typer av innskuddsbaserte pensjonsordninger (se for øvrig også foran avsnitt 2.4):

- engangsbetalt foretakspensjon med innskuddspremieplan,
- innskuddspensjon med tilstrekkelig forsikringselement, og
- innskuddspensjon i henhold til pensjonspareavtale.

I tillegg åpnet pensjonslovene for at foretakene kunne gjøre bruk av ulike kombinasjoner av ytelsesbasert og innskuddsbasert pensjonsordning (se foran avsnitt 2.2).

(1) Pensjonslovene innebærer en tilpasning til endrede markedsforhold og imøtekommer et markert behov for utvikling av nye kollektive pensjonsprodukter som svar på endringer i etterspørselsstrukturen i pensjonsmarkedet. Det er så vidt kort tid siden pensjonslovene ble vedtatt, at virkningene av den nye lovgivningen hittil har vært begrenset. Full effekt kan heller ikke ventes oppnådd før det er gjennomført de nødvendige tilpasninger i de alminnelige regler om livsforsikringsvirksomhet, blant annet ved opphevelse av skillet mellom livsforsikringsselskaper og fondsforsikringsselskaper. Dette vil skje når lovforslaget om ny lovgivning for livsforsikringsvirksomhet i Innst. O. nr. 4 (2004–2005) er sluttbehandlet av Stortinget høsten 2004.

Pensjonslovene gir nå foretak og pensjonsinnsretninger adgang til å etablere ulike typer av innskuddsbaserte pensjonsordninger med skattefordeler på lik linje med de tradisjonelle ytelsesbaserte pensjonsordningene. Dette skal stimulere etablering av pensjonsordninger i det store antall av foretak som ennå ikke har pensjonsordning, noe som til dels skyldes det høye kostnadsnivået ved ytelsesbasert foretakspensjon. Økende press mot ytelsesbaserte pensjonsordninger har imidlertid

også ført til at en del foretak med ytelsesbasert pensjonsordning har vurdert å gå over til en innskuddsbasert pensjonsordning.

For begge grupper av foretak gjelder at en innskuddsbasert pensjonsordning ikke nødvendigvis vil gi et lavere kostnads- og ytelsesnivå enn ytelsesbaserte ordninger – det beror på hvor store de årlige innskudd til pensjonsordningen blir. Det vil fremgå nedenfor at størrelsen av ytelsene i vesentlig grad beror på hvor stor avkastning som blir tilført pensjonskapitalen i opptjeningsperioden, og at det – sett fra arbeidstakerens side – derfor vil knytte seg en del usikkerhet til hvor stor pensjonen egentlig blir. Ved en sammenligning er det likevel i dagens situasjon lett å legge hovedvekten på kostnadssiden, men motstykket kan være markerte forskjeller på ytelsessiden, både hva angår ytelsesspekteret og størrelsen på ytelsene.

Uavhengig av disse forhold er det vesentlige at årlige kostnader ved innskuddsbaserte pensjonsordninger lar seg forutberegne, og at foretakene slipper den usikkerhet når det gjelder fremtidig kostnadsøkning, bl.a. på grunn av lønnsutviklingen og økende alder i arbeidsstokken, som er typisk for ytelsesordninger. En innskuddsbasert ordning gir også betydelig fleksibilitet. Kostnadsnivået kan tilpasses det enkelte foretaks økonomi, og pensjonsordningen kan lettere gjøres til et fellesprosjekt for arbeidsgiver og arbeidstakere ved at arbeidstakerne selv står for en fastsatt del av det årlige innskudd, jf. forslaget til endring som ble sendt på høring ved Finansdepartementets brev av 31. mars 2004 (03/1761 FM) og som nå behandles av departementet. Dessuten lar innskuddsbasert alderspensjon seg i praksis lettere kombinere med typer av risikodekninger for uføre- og etterlatteytelser som ikke hittil har vært typisk for ytelsespensjonsordninger.

(2) På kostnadssiden atskiller innskuddsbaserte pensjonsordninger seg fra ytelsesordningene først og fremst ved at foretakets kostnader, ved at arbeidstakerne opptjener rett til pensjon ved ett år tjenestetid, er bestemt ved det innskudd som er betalt i vedkommende år. Her gjelder ikke – som ved ytelsesordninger – noe sluttlønnsprinsipp, det vil si at pensjonsytelsene beregnes i forhold til lønn på fratredelsestidspunktet, slik at foretaket må foreta ytterligere innbetalinger i etterfølgende år etter hvert som verdien av pensjonsrett opptjent ved ett års tjenestetid øker med lønnsutviklingen. Det er heller ikke slik at foretakets netto pensjonskostnader påvirkes av den avkastning pensjonsinnretningen oppnår ved forvaltningen av pensjonskapitalen. Hovedregelen er at all avkastning skal gå til økning av pensjonskapitalen, og arbeidstakerne

har således risikoen for avkastningsresultatet. Disse forhold gjør at en lettere kan ta i bruk opplegg for kapitalforvaltningen som reduserer pensjonsinnretningens egen risiko for avkastningsresultatet (foretakspensjonsloven §§ 11–1a flg. og innskuddspensjonsloven §§ 3–2a flg.).

For det første, innskuddspensjonsloven § 5–1 krever at det fastsettes en innskuddsplan som angir hvor stort årlig innskudd arbeidsgiveren skal innbetale for arbeidstakerne, normalt bestemt i prosent av de enkelte arbeidstakers lønn i innskuddsåret (§§ 5–3 og 5–4). Ved en lønnsforhøyelse vil årsinnskuddet dermed øke i beløp, men arbeidsgiveren plikter ikke å betale tilleggsinnskudd som følge av at innskuddet for tidligere tjenesteår har vært lavere. Det skjer altså ingen «medregning av tjenestetid» ved beregningen av det innskudd arbeidsgiveren skal betale.

For det annet skal årlig avkastning ved forvaltningen av innskuddskapitalen normalt tillegges innskuddskapitalen (innskuddspensjonsloven §§ 3–2 flg.). Hvor stor pensjonskapitalen er ved nådd pensjonsalder, beror derfor i stor grad på hvilken avkastning som blir tilført pensjonskapitalen år om annet. Det er derfor arbeidstakerne og ikke arbeidsgiveren som bærer risikoen for hvor stor avkastning pensjonsinnretningen oppnår ved forvaltning av innskuddskapitalen til enhver tid. I samsvar med dette fremgår det av innskuddspensjonsloven § 1–2 bokstav k, jf. § 6–2, at opptjent pensjonskapital for en arbeidstaker på et gitt tidspunkt skal tilsvare summen av innskudd, foretatt i samsvar med innskuddsplanen med tillegg av avkastning, som over årene er tilført innskuddskapitalen. En arbeidstakers tjenestetid er uten direkte betydning for opptjent pensjon, men samlet pensjonskapital øker selvsagt med tjenestetiden.

Foretakspensjonsloven har tilsvarende regler for pensjonsordninger med engangsbetalt foretakspensjon. Innskuddspremieplanen skal således utformes etter reglene i innskuddspensjonsloven om innskuddsplan, og hovedregelen er at all avkastning ved forvaltningen av pensjonskapitalen (premiereserven) skal tilføres premiereserven og benyttes som engangspremie for tillegg til pensjonsrettighetene (foretakspensjonsloven § 5–2 fjerde ledd). I samsvar med dette fremgår det av foretakspensjonsloven § 4–2 annet ledd at opptjent pensjon til enhver tid utgjør summen av de pensjonsrettigheter som arbeidstakeren har ervervet ved de årlig innbetalte innskuddspremier og de forhøyelser av opptjente rettigheter som tilført avkastning har gitt grunnlag for.

Det vises i denne sammenheng blant annet til at pensjonsrettighetene for arbeidstakerne i en inn-

skuddspensjonsordning periodiseres i forhold til tidspunktet for innbetaling av innskuddspremien. I en foretakspensjonsordning er derimot pensjonsrettighetene og pensjonsytelsene normalt sikret i forhold til arbeidstakernes sluttlønn, det vil si lønn ved oppnådd pensjonsalder eller tidligere tidspunkt dersom vedkommende fratrer sin stilling før nådd pensjonsalder. En foretakspensjonsordning som sikrer en samlet alderspensjon på for eksempel 60 prosent av sluttlønn, kan derfor ikke sammenlignes med en innskuddspensjonsordning der innskuddspremien skal gi en forventet kompensasjonsgrad på 60 prosent av lønn, fordi kompensasjonsgraden i en innskuddspensjonsordning relaterer seg til lønnen til enhver tid.

Analysene blir også lett mangelfulle som følge av at man først og fremst fokuserer på alderspensjonen og kostnadene i denne sammenheng. Valgfrie ytelser, som uførepensjon og etterlattepensjon, som tradisjonelt har vært vanlig å dekke i foretakspensjonsordningene, er det mindre fokus på. Dette til tross for at innskuddspensjonsloven åpner for at det kan tegnes særskilt forsikring for dekning av uføre- og etterlattepensjon i overensstemmelse med bestemmelsene i foretakspensjonsloven, i tilknytning til innskuddspensjonsordningen. En ensidig fokusering på alderspensjon kan gjøre at arbeidstakerne mister viktige ytelser ved endringer av foretakets pensjonsordning, uten at de i tilstrekkelig grad er klar over dette.

(3) Det har hittil blitt etablert et beskjedent antall av innskuddsbaserte pensjonsordninger i foretak som ikke tidligere har hatt pensjonsordning, men det er et markert omslag i 2004 med mange nyetableringer, men av små foretak. Mange foretak i privat sektor med ytelsesordninger vurderer også omdanning til innskuddsbaserte pensjonsordninger. Det er innskuddspensjonsordninger med forsikringselement som har vist seg å være mest etterspurt. Det forekommer forholdsvis få nyetableringer av ytelsesbaserte pensjonsordninger, og deres markedsandel må nok på sikt ventes å gå noe ned. En begrensende faktor i den sammenheng har vært rammene for innskuddenes størrelse, fordi disse rammene ikke gir forventninger om ytelser på nivå med de ytelsesbaserte pensjonsordningene. Dette har ført til at foretak ofte har valgt å videreføre den ytelsesbaserte pensjonsordningen for de som allerede er ansatt i foretaket og å etablere innskuddspensjonsordning for nye ansatte. Usikkerhet med hensyn til utformingen av fremtidig folketrygd kan imidlertid ha ført til at foretak har valgt å utsette gjennomføring av omdanning eller nyetablering av pensjonsordninger.

Et alternativ for foretak med ytelsesordninger vil imidlertid være å gjøre bruk av den fleksibilitet foretakspensjonsloven gir og viderefører sin ytelsesordning i endret og mindre kostnadskreven utforming. Eksempelvis kan også ytelsesbasert alderspensjon kombineres med ulike former for uføre- og etterlatteytelser. Alternative ordninger for kapitalforvaltning kan også tas i bruk (foretakspensjonsloven § 11–1). Hittil er den fleksibilitet foretakspensjonsloven gir blitt lite benyttet, men loven gir atskillig rom for tilpasninger for å møte konkurransen fra innskuddsbaserte pensjonsordninger i en vedvarende lavrentekonjunktur. Dette gir et foretak ved etablering av en pensjonsordning mulighet til å tilpasse ytelsene i en foretakspensjonsordning til det kostnadsnivå som passer foretaket.

#### 6.1.4 Risikoeksponeringen i pensjonsinnretningene

Ulike forhold har ført til at pensjonsinnretningenes risikoeksponering er vesentlig endret. Dels dreier det seg om konjunkturmessige endringer i verdipapir- og rentemarkedene som har synliggjort den kapitalforvaltningsrisiko som er knyttet til eksisterende porteføljer av ytelsesbaserte pensjonsordninger. Av vesentlig betydning er også de strukturelle endringer i biometrisk risiko, særlig som følge av at levealderen og uførerisiko har økt i løpet av de siste 30–40 år. Sikring av pensjonsinnretningenes fremtidige forpliktelser har til dels gjort det nødvendig med økte fondsavsetninger, finansiert gjennom reduserte overskudd og økte premier. Her dreier det seg imidlertid til dels om motgående trender, og risikoresultatene hittil har nok derfor stort sett ligget innenfor de *netto* sikkerhetsmarginer som har vært bygget inn i premieberegningen. Bemerkningene nedenfor er derfor begrenset til utviklingen i kapitalforvaltningsrisiko.

Prinsippene for premieberegning ved ytelsesbaserte pensjonsordninger og den risiko for avkastningsresultatet ved kapitalforvaltningen («renteforpliktelsen») disse medfører for pensjonsinnretningene, er omtalt foran i avsnitt 6.1.2. Pensjonsinnretningenes risikoeksponering må sees i sammenheng med at midlene i pensjonsinnretningene tradisjonelt ble plassert i obligasjoner utstedt innenfor offentlig og privat sektor, og med et og annet innslag av aksjer, pantelån i fast eiendom og bankinnskudd. I forhold til dette er balansestrukturen i pensjonsinnretningene endret vesentlig i løpet av senere år. Det aller meste av midlene i livsforsikringsselskaper og pensjonskasser er nå – direkte eller indirekte – plassert i finansielle instru-

menter (inklusive derivater) i både nasjonale og utenlandske obligasjons- og aksjemarkeder. I den senere tid har også investeringene i eiendomsmarkedet økt vesentlig. Det viktige stabiliserende element som en stor portefølje av pantelån i fast eiendom tidligere utgjorde, er imidlertid borte, og kredittmarkedet er stort sett overlatt til bankene.

Denne form for kapitalforvaltning har uunngåelig medført en betydelig høyere markedsrisiko, også fordi markedene for finansielle instrumenter er blitt internasjonalisert og har fått en vesentlig annen karakter enn tidligere. I våre dager er kapitalforvaltningen langt mer sofistikert enn tidligere, og en forvalter må nå være langt mer aktiv i oppfølging av en forvaltningsstrategi og besitte mye større og bredere kompetanse enn det var behov for tidligere. En følge av dette er også at den kontroll med kapitalforvaltningen og forvalterens virksomhet som styret og andre med det endelige ansvar for forvaltningen av pensjonsordningenes midler skal utføre, er blitt langt mer kompetansekrevene enn tidligere.

Økningen av risikoen ved kapitalforvaltningen har medført at pensjonsinnretningens egenkapital er blitt vesentlig mer utsatt for tap. Dette har etter hvert ført til regler om tilleggsavsetninger og kursreguleringsfond. Dette gir pensjonsinnretningene adgang til å bygge opp bufferkapital i de gode år ved midler som ellers ville bli tilordnet pensjonsordningene som overskudd. Slik forsikringstakeriet bufferkapital vil bære førsterisikoen ved kapitalforvaltningen, noe som vil styrke pensjonsinnretningenes risikobærende evne uten økt eksponering av pensjonsinnretningenes egenkapital og derved gi grunnlag for investeringsstrategier med økt risiko og forventet høyere avkastning. Uten tilstrekkelig bufferkapital antas pensjonsinnretningene å velge investeringsstrategier som vil gi rimelig sikkerhet for et avkastningsnivå tilsvarende den beregningsrentesats som ligger til grunn for eksisterende forsikringsforpliktelser. Reelt fører disse ordningene til en deling av risikoen ved kapitalforvaltning mellom pensjonsinnretning og forsikringstaker. I forhold til kostnadsnivået ved ytelsesbaserte pensjonsordninger er imidlertid oppbygging av slik bufferkapital ikke helt uproblematisk. En uunngåelig virkning i forhold til løpende kostnadsdekning – i hvert fall i første omgang – er at mindre overskudd blir tilført pensjonsordningene og dermed til premiefondet.

Alternative modeller for kapitalforvaltning basert på risikodeling mellom pensjonsinnretning og forsikringstakere er ordninger som forutsetter at midler knyttet til en pensjonsordning blir plassert i særskilt investeringsportefølje som helt eller

delvis forvaltes for forsikringstakerens regning og med adgang for ham til å påvirke investeringsstrategien. Foretakspensjonsloven §§ 11–1 flg. og innskuddspensjonsloven §§ 3–2a flg. åpner nå for at både ytelsesbaserte og innskuddsbaserte pensjonsordninger kan etableres med slike forvaltningsordninger (foran avsnitt 2.2.3), og forsikringsvirksomhetsloven § 8b-15 har tilsvarende regler for kommunale pensjonsordninger. For arbeidsgivere som ønsker å begrense ulempene ved ytelsesbaserte pensjonsordninger kan en slik ordning være fordelaktig, både fordi ordningen kan kombineres med ulike former for risikodeling mellom pensjonsinnretning og forsikringstaker, og fordi avkastningsoverskudd ikke blir bundet opp i bufferkapital i pensjonsinnretningen. Det skille mellom livsforsikringsselskaper og fondsforsikringsselskaper som er etablert i gjeldende rett, har medført at adgangen til å benytte forvaltningsordninger basert på særskilte investeringsporteføljer hittil har fått liten praktisk betydning. Dette vil imidlertid endre seg når lovforslaget i Innst. O. nr. 4 (2004–2005) om ny livsforsikringslovgivning blir sluttbehandlet av Stortinget. Lovforslagets bestemmelser er tilpasset bruk av kollektive pensjonsordninger med kapitalen plassert i særskilte investeringsporteføljer.

### 6.1.5 Særlig om pensjonskasser

Virksomheten i pensjonskasser i privat og offentlig sektor har hittil vært begrenset til ytelsesbaserte pensjonsordninger. Det er ikke blitt opprettet pensjonskasser med innskuddsbaserte pensjonsordninger til tross for at pensjonslovene forutsetter at dette kan gjøres (se ovenfor avsnitt 2.4). En årsak til dette er nok at regelverket i pensjonskasseforskriften knytter seg til pensjonskasser med ytelsesordninger.

De forhold vedrørende ytelsesbaserte pensjonsordninger som er omtalt foran i avsnitt 6.2.1 til 6.2.4 er i hovedsak relevante også for pensjonskassene. For en arbeidsgiver som velger en pensjonskasseløsning vil imidlertid viktige formål være å opprettholde nærhet til og kontroll med egen pensjonsordning og ha tilgang til egenkompetanse på området. Uavhengig av dette vil selvsagt også pensjonskostnadsnivået over tid få vesentlig innflytelse både ved valg og videreføring av en pensjonskasseløsning for en rekke foretak og kommuner. Er ikke pensjonskasseløsningen konkurransedyktig i forhold til pensjonsordning i livsforsikringsselskap, vil flytting av pensjonsordningen dit oftest være svaret. Fra pensjonskassehold har det gene-

relt vært hevdet at pensjonskassenes kostnadsnivå ligger på et konkurransedyktig nivå.

I senere år har endringer i markeds- og kostnadsforhold og økte kompetansekrav på ulike måter innvirket på pensjonskassenes konkurransevne, særlig når det gjelder mindre og mellomstore pensjonskasser. Her som på mange andre områder har svaret i første omgang vært «outsourcing», dvs. kjøp av nødvendige tjenester til kapitalforvaltning, aktuararbeid og administrasjon fra livsforsikringsselskaper og andre leverandører. Etter hvert som forholdene på verdipapir- og rentemarkedene har økt markedsrisikoen og gitt svakere avkastningsresultater, har imidlertid videreføring av en del pensjonskasser også vært betinget av tilførsel av ny ansvarlig kapital fra arbeidsgivernes side. Vedvarende press på ytelsesbaserte pensjonsordninger må antas over tid generelt å innvirke på pensjonskassenes rolle i pensjonsmarkedet, med mindre også pensjonskassene, slik det foreslås nedenfor i kapittel 8, gis adgang til å ta i bruk de nye typer av pensjonsordninger som pensjonslovene nå har åpnet for. Hittil har imidlertid dette ikke vært mulig – i hvert fall praktisk sett.

Gjeldende regelverk for pensjonskasser er nært knyttet opp mot pensjonskassenes ensartede produktstruktur og et lite elastisk prisregime. Dessuten er pensjonskassene og deres virksomhet – på samme måte som livsforsikringsselskapene – fortsatt undergitt en høy grad av detaljstyring fra myndighetssiden. Ved gjennomføring av de nye lovene om foretakspensjon og innskuddspensjon i årene 2000–2001 ble det imidlertid åpnet for produktmangfold innenfor markedet for kollektive pensjonsordninger, og pensjonslovene gir også betydelig fleksibilitet ved utformingen av de ulike typer av pensjonsordninger, slik det fremgår ovenfor avsnitt 6.1.3. Disse forhold har hittil likevel ikke merkbart endret situasjonen for pensjonskassene i privat og kommunal sektor. Hovedårsaken er at de alminnelige regler om livsforsikringsvirksomhet ennå ikke er tilpasset det produktmangfold og den virksomhet de nye pensjonslovene kan gi grunnlag for. Her vil sluttbehandlingen av lovforslaget i Innst. O. nr. 4 (2004–2005) bringe nødvendig avklaring, jf. ovenfor avsnitt 6.1.3 og 6.1.4. Det ligger muligheter i dette forslaget for livsforsikringsselskapene til å tilpasse investeringsporteføljene slik at pensjonsordningene vil få store likhetstrekk med pensjonskasser.

Utviklingen i de senere år tyder på at de nye kollektivproduktene vil representere et vekstmarked for livsforsikringsselskapene, bl.a. fordi det nesten ikke skjer nyetablering av ytelsesbaserte pensjonsordninger. *Banklovkommisjonen* ser det

derfor som vesentlig at også pensjonskassene gis adgang til å inkludere nye kollektivprodukter i sin virksomhet, og til å videreføre virksomheten på grunnlag av slike kollektivprodukter. Det vil bety mye for konkurranseforholdene i pensjonsmarkedet at slike tilpasninger i pensjonskassenes virksomhet kan la seg gjennomføre, og at det også vil foreligge reell adgang til å etablere pensjonskasser som fullt ut vil basere sin virksomhet på andre typer av pensjonsordninger enn ytelsesbasert foretakspensjon.

#### 6.1.6 Generelt lovkrav om tjenestepensjonsordninger

Det er for tiden omlag 8–900 000<sup>1</sup> arbeidstakere innenfor privat sektor som ikke omfattes av tjenestepensjonsordning. De fleste arbeider i foretak innenfor bygge- og anleggsvirksomhet, varehandel og hotell- og restaurantdrift. I Pensjonskommisjonens utredning NOU 2004: 1 Modernisert folketrygd er det drøftet om det bør lovfestes et generelt krav om at alle arbeidstakere skal sikres supplerende pensjon i innskuddsbasert pensjonsordning, utformet i samsvar med lovfastsatte minstekrav. Det lyktes imidlertid ikke Pensjonskommisjonen å komme frem til bred enighet om noen slik løsning.

Pensjonskommisjonens utredning er for tiden til behandling i Regjeringen. Det ventes at en stortingsmelding som blant annet trekker opp linjer for det videre arbeid med folketrygd- og tjenestepensjonsspørsmålene, vil bli fremlagt høsten 2004. Skulle en oppnå enighet om lovfesting av minstekrav til innskuddsbasert tjenestepensjon for alle, ville dette måtte få virkninger på pensjonsmarkedets karakter og omfang selv om en forutsetter at lovtiltaket vil bli avgrenset i forhold til eksisterende ytelsesbaserte pensjonsordninger. Det foreligger for tiden likevel ikke grunnlag for å vurdere i hvilken utstrekning en slik lovgivning og mulige endringer i folketrygden vil kunne få virkninger for eksisterende ytelsesbaserte pensjonsordninger.

### 6.2 Fra detaljstyring til rammelovgivning

#### 6.2.1 Ny livsforsikringslovgivning

Utviklingen i markedet for kollektive pensjonsprodukter har ført til at det någjeldende regelverk for

1. Dette anslaget fremgår av NOU 2004: 1. Beregninger foretatt av Fafo viser at det er i overkant av 600 000 arbeidstakere i privat sektor per 31. desember 2002 som ikke var medlem i noen tjenestepensjonsordning, se Fafo-rapport 457.

livsforsikringsselskaper, pensjonskasser og deres virksomhet er kommet i et spenningsforhold til nye behov for handlefrihet og tilpasning til markedsendringene. På denne bakgrunn ble det i NOU 2001: 24 Ny livsforsikring foreslått en modernisering av regelverket for livsforsikringsvirksomhet med særlig vekt på kollektiv livsforsikring. I utredningen ble det vist til at effektiv markeds konkurranse kunne «frembringe de korrektiver i forhold til uønskede handlemåter som det på forsikringsområdet i mer enn et århundre har vært lov- og forskriftsverkets oppgave å motvirke», og til at denne tradisjonen over tid hadde «ført til oppbygging av et omfattende regelverk med konkrete handlenormer for de viktigste områder av forholdet mellom selskapene og deres kunder» (NOU 2001: 24 side 18). Lovutkastet hadde som mål at «innslaget av handlenormer i den offentlige regulering kunne reduseres og erstattes» av et regelverk utformet som et «rammeverk» for markedsaktørens handlefrihet supplert med bestemmelser som fastla «de ytre grenser» for handlefriheten (NOU 2001: 24 side 18). Lovutkastet, basert på denne tilnærmingens måte, er senere i all hovedsak fulgt opp i lovforslaget i Ot.prp. nr. 74 (2003–2004) som for tiden er til behandling i Stortinget. Lovforslaget i Innst. O. nr. 4 (2004–2005) er i samsvar med lovforslaget i Ot.prp. nr. 74 (2003–2004).

Det er hverken i NOU 2001: 24 eller i Ot.prp. nr. 74 (2003–2004) tatt uttrykkelig stilling til om de nye virksomhetsreglene for livsforsikring også bør gjøres gjeldende for pensjonskassenes virksomhet. Av Finansdepartementets mandat (foran avsnitt 1.1) fremgår imidlertid at utgangspunktet for Banklovkommisjonens utredning bør være at livsforsikringsselskaper og pensjonskasser så vidt mulig gis samme rammebetingelser. Et tilsvarende synspunkt ligger også til grunn for EUs «pensjonskassedirektiv» (foran avsnitt 5.8). De øvrige deler av det nye regelverket for livsforsikring i forsikringsvirksomhetsloven kapittel 8b om kommunale pensjonsordninger og kapittel 8c om flytting er allerede gjort gjeldende for pensjonskasser.

*Banklovkommisjonen* legger etter dette til grunn at det nye regelverket for livsforsikringsvirksomhet slik det fremgår av lovforslaget i Innst. O. nr. 4 (2004–2005), bør så vidt mulig inngå som en sentral del i et nytt regelverk for pensjonskasser og deres virksomhet. Dette vil samtidig innebære en endring i tilnærmingens måte ved utformingen av myndighetsreguleringen på pensjonskasseområdet, og medføre en overgang fra et regime basert på detaljregulering av pensjonskassenes virksomhet til et regime med lovfastsatte rammer for pen-

sjonsleverandørers handlefrihet i ryddig markeds konkurranse. *Banklovkommisjonen* mener at den holdningsendring når det gjelder behovet for myndighetsregulering av kollektiv livsforsikringsvirksomhet som fremgår i NOU 2001: 24 side 18, også bør få gjennomslag på pensjonskasseområdet. Dette vil sikre i hovedsak like rammebetingelser for de sentrale pensjonsleverandører og dermed bidra til ryddige konkurranseforhold i pensjonsmarkedet.

### 6.2.2 Oversikt over lovforslaget i Innst. O. nr. 4 (2004–2005)

Lovforslaget i Innst. O. nr. 4 (2004–2005), jf. Ot.prp. nr. 74 (2003–2004), er tilpasset det produktspekter som pensjonslovene – foretakspensjonsloven og innskuddspensjonsloven – nå åpner for. Hovedpunktene er følgende:

(1) Lovforslaget åpner for at pensjonsinnretninger – i tillegg til vanlig kollektiv og individuell livsforsikring – også kan tilby pensjonsprodukter basert på avtale om at pensjonsordningens midler skal forvaltes som særskilt investeringsportefølje i samsvar med regelen i foretakspensjonsloven §§ 11–1 flg. og innskuddspensjonsloven §§ 3–2a flg. Dette innebærer at skillet i gjeldende regelverk mellom vanlige livsforsikringsselskaper og fondsforsikringsselskaper blir opphevet, noe som i lovforslaget fremgår indirekte av reglene om pristariffer (§ 8a-3 annet ledd bokstav c) og om kapitalforvaltning (§ 8a-7 tredje ledd). Dessuten forutsetter lovforslaget at pensjonsinnretningene kan tilby pensjonsordninger med begrenset forsikringselement (Ot.prp. nr. 74 side 99 flg.). Begge deler vil medføre at livsforsikringsselskapene lettere kan foreta produkttilpasning og produktutvikling på pensjonsområdet og redusere risikoen ved kapitalforvaltningen, samt sette i verk tiltak som vil redusere kostnadsnivået.

(2) Lovforslaget § 8a-3 fastsetter den struktur livsforsikringsselskaper skal legge til grunn ved utformingen av pristariffer for de ulike produkter og tjenester et selskap tilbyr. Det legges vekt på særskilt prising av enkeltelementene i produktene og tjenestene for å sikre en gjennomsiktighet i prisingen. Dermed gis forsikringstakersiden mulighet til innsyn og til etterkontroll av produktkvalitet, og ulike markedsaktører vil få grunnlag for å sammenligne produkter og priser fra ulike pensjonsleverandører. Loven forutsetter imidlertid at det først og fremst er leverandørenes sak å fastsette sin strategi når det gjelder å tilpasse pristariffer og øvrige kontraktsvilkår til markedssituasjonen, og det stilles få krav til selve innholdet av pristariffene

(§ 8a-3 femte ledd). Pristariffene kan også endres med virkning for fremtidig premiebetaling under eksisterende kontrakter (§ 8a-4).

(3) Lovforslaget §§ 8a-7 flg. inneholder et nytt regime for kapitalforvaltning og tilordning av avkastning og overskudd. Det skal her skilles mellom midler tilknyttet pensjonsordninger med kontraktsfastsatte forpliktelser og pensjonsordninger med forpliktelser knyttet til verdien til enhver tid av en særskilt investeringsportefølje. Midlene tilknyttet kontraktsfastsatte forpliktelser skal forvaltes i egen kollektivportefølje, mens midler i særskilte investeringsporteføljer skal forvaltes i investeringsvalgsporteføljen. Reglene for tilordning av avkastning og overskudd er forskjellige for de to porteføljene, men reglene bygger på prinsippet om at overskudd i sin helhet skal tilordnes forsikringskontraktene og ikke som nå deles mellom selskap og kunder. Forvaltningen av øvrige midler, først og fremst egenkapitalen skal forvaltes i en egen selskapsportefølje, atskilt fra forsikringsporteføljene. Avkastningen på selskapsporteføljen går i sin helhet til selskapet og skal – sammen med fortjenestemarginer bygget inn i pristariffene – utgjøre livsforsikringsselskapets inntekter. De ulike porteføljene kan deles i flere delporteføljer.

(4) Avkastning på midler knyttet til forsikringskontrakter i kollektivporteføljen blir fordelt mellom kontraktene ut fra pensjonskapitalen knyttet til den enkelte pensjonsordning. Avkastning av midler i særskilt investeringsportefølje tilordnes i sin helhet den pensjonsordning porteføljen er knyttet til (§ 8a-9).

(5) I lovforslaget skilles det mellom overskudd på avkastningsresultatet (§ 8a-14) og på risikoresultatet (§ 8a-10). Bakgrunnen er at pensjonsord-

ninger med og uten særskilte investeringsporteføljer betraktes som en gruppe i forhold til risikoresultatet, selv om det må skilles mellom de to grupper av kontrakter når det gjelder tilordning av avkastning og overskudd på avkastningsresultatet. Overskudd på risikoresultatet blir fordelt mellom pensjonsordningene etter forholdet mellom kontraktens risikopremier, men selskapet kan bestemme at inntil halvparten av årets overskudd på risikoresultatet skal avsettes til et fond for risikoutjevning (§ 8a-10 tredje ledd, jf. § 8a-22).

(6) Lovforslaget §§ 8a-15 flg. inneholder opplegget for en ny struktur for fondsavsetningene i livsforsikringsselskapene. Det trekkes et skille mellom avsetninger og tilsikring av forpliktelser etter kontrakter som omfattes av kollektivporteføljen, og kontrakter med midlene plassert i særskilte investeringsporteføljer (§ 8a-15 annet og tredje ledd). Lovforslaget viderefører gjeldende regler når det gjelder beregning av minstekravet til premiereserve til sikring av kontraktsfastsatte forsikringsforpliktelser, men presiserer i tillegg minstekravet til årlig økning av premiereserven (§ 8a-16). Gjeldende ordning om tilleggsavsetninger blir også i hovedsak videreført (§ 8a-17). Fondsavsetningene til sikring av forpliktelser knyttet til verdien av en særskilt investeringsportefølje skal motsvare verdien av investeringsporteføljen til enhver tid, men det skal i tillegg foretas ulike supplerende avsetninger avhengig av hvilke forpliktelser slike kontrakter medfører for selskapet (§ 8a-18). Disse reglene medfører at det på passivasiden i selskapets balanse må etableres et skille mellom avsetninger til sikring av kontraktsfastsatte forpliktelser og avsetninger vedrørende forpliktelser knyttet til kontrakter med særskilt investeringsportefølje.

## Kapittel 7

**Ny lovgivning for pensjonskasser – hovedspørsmål****7.1 Utgangspunkter for ny lovgivning for pensjonskasser**

(1) Det er i første rekke opp til det enkelte foretak å avgjøre om det skal etableres en tjenstepensjonsordning for de ansatte, og ta standpunkt til hvordan pensjonsordningen skal utformes, for eksempel om den skal være ytelsesbasert eller innskuddsbasert. Foretaket kan som hovedregel også selv avgjøre om pensjonsordningen skal etableres i et livsforsikringsselskap eller i tilfelle i en pensjonskasse som foretaket oppretter. Innenfor privat sektor har det hittil ikke vært vanlig at tariffavtaler inneholder bestemmelser om pensjonsforhold. Pensjonsordninger med skattegunstig behandling må imidlertid oppfylle de krav som følger av foretakspensjon – og innskuddspensjonslovene.

I kommunal sektor er situasjonen en annen, blant annet fordi de fleste arbeidsgivere ikke er skattepliktige, og fordi pensjonslovene ikke gjelder ut over det som følger av forsikringsvirksomhetsloven kapittel 8b. I Hovedtariffavtalen for kommunal sektor er det fastsatt at kommunale arbeidsgivere skal etablere egne pensjonsordninger, enten i livsforsikringsselskap eller i pensjonskasse, og Hovedtariffavtalen krever også at pensjonsordningen skal være utformet i samsvar med bestemmelsene i avtalen (foran avsnitt 2.2). Et vedlegg til avtalen inneholder også et regelverk for kommunale pensjonsordninger som normalt skal legges til grunn.

Pensjonsordninger som innbefatter kollektiv pensjonsforsikring må etableres enten i livsforsikringsselskap eller i forsikringsteknisk oppbygget pensjonskasse. Uavhengig av om pensjonsordningen er ytelsesbasert eller innskuddsbasert, kan midlene i en pensjonsordning plasseres i en særskilt investeringsportefølje som forvaltes av pensjonsinnretningen atskilt fra midler knyttet til andre kollektivkontrakter. Etter gjeldende regler kan imidlertid slike pensjonsordninger bare etableres i et fondsforsikringsselskap og ikke i livsforsikringsselskap, men blir lovforslaget i Innst. O. nr. 4 (2004–2005) vedtatt, får også vanlige livsforsikringsselskaper adgang til å ha pensjonsordninger med særskilte investeringsporteføljer (foran avsnitt 6.2.2).

Innskuddsbaserte pensjonsordninger som ikke er basert på pensjonsforsikring eller har tilstrekkelig livsforsikringselement, kan etableres i bank, forvaltningsselskap for verdipapirfond eller pensjonskasse, men derimot ikke i forsikringsselskap eller pensjonskasse som har adgang til å drive virksomhet som regnes som livsforsikring. Det vises til Finansdepartementets vurdering i Ot.prp. nr. 74 (2003–2004) kapittel 14, der det konkluderes med:

«Etter Finansdepartementets vurdering er det vanskelig å utlede en helt bestemt grenseoppgang med utgangspunkt i krav til forsikringselement som angis i EU-direktivet. Om tilbud av et konkret produkt skal kunne anses som livsforsikringsvirksomhet eller ikke, vil måtte bero på en konkret vurdering av det enkelte produktet. Det vil i utgangspunktet være tilsynsmyndighetenes ansvar å foreta en slik vurdering.

Finansdepartementet har merket seg at Stortinget ser ut til å ønske at forholdene skal legges til rette for at livsforsikringsselskaper i så stor grad som mulig skal kunne forvalte innskuddspensjonsprodukter med investeringsvalg uten avkastningsgaranti, jf. uttalelser gitt i Innst. O. nr. 85 (2000–2001). Etter Finansdepartementets vurdering vil ikke soliditets- eller tilsynsmessige hensyn tale for en begrensning i livselskapenes adgang til å forvalte innskuddspensjonsprodukter med investeringsvalg. Finansdepartementet finner, bl.a. i lys av Banklovkommisjonens vurderinger og i lys av innspillene fra FNH, grunn til å påpeke at det også bør være rom for hensiktsmessighetsvurderinger når det skal avgjøres om et konkret produkt, og særlig ved vurderingen av kollektive tjenstepensjonsprodukter, skal anses å inneholde tilstrekkelig forsikringselement. Finansdepartementet antar for eksempel at i tilfeller der innskuddspensjon har tilknyttet avtale om uførepensjon, ektefellepensjon og/eller innskuddsfritak ved uførhet, vil det være hensiktsmessig at både pensjonskapital og midler som sikrer tilleggssytelsene, kan forvaltes i det samme livsforsikringsselskap, uavhengig av om det er fastsatt at alderspensjonskapitalen skal forvaltes som spareprodukt etter pensjonsalder. Finansdepartementet legger med dette til grunn at et innskuddspensjonsprodukt med

investeringsvalg som også har innskuddsfritak ved uførhet, vil kunne anses å inneholde tilstrekkelig forsikringselement til å være et livsforsikringsprodukt.

Som nevnt er grensegangen her et typisk tilsynsansvar, og Kredittilsynet vil derfor treffe avgjørelser i de saker som måtte oppstå innefor dette feltet. Finansdepartementet viser for øvrig til at det vil kunne fastsettes nærmere regler i forskrift om hva som skal kunne anses som et tilstrekkelig forsikringselement, jf. lovforslaget § 8a-1 fjerde ledd.»

Det er hittil ikke etablert pensjonskasser med innskuddspensjonsordning, men noen slike pensjonsordninger er blitt etablert i forvaltningsselskap for verdipapirfond (foran avsnitt 2.4).

(2) Ved vurdering og valg av pensjonsordning og pensjonsinnretning vil et foretak generelt søke etter det alternativ som vil dekke pensjonsløftene overfor de ansatte på den over tid billigste, sikreste og mest mulig effektive måte. Om foretaket vil velge en pensjonskasseløsning, beror på ulike forhold, blant annet foretakets størrelse, egen kompetanse, behovet for kontroll over egen pensjonsordning og dennes økonomiske rammer, kostnadsvurderinger, samt om foretaket evner og er villig til å ta risiko. Videre er et administrasjonsapparat til å foreta utbetalinger osv. nødvendig for å kunne ha en egen pensjonskasse, dog vil ikke en pensjonskasse ha behov for et distribusjonsapparat på samme måte som et livsforsikringsselskap. For et stort foretak med administrativ kapasitet og kompetanse innenfor kapitalforvaltning, vil egen pensjonskasseløsning være langt mer aktuell enn for mindre og mellomstore foretak. Likevel har mange slike foretak egen pensjonskasse. Manglende kompetanse og kapasitet kan i stor grad avhjelpes ved kjøp av de nødvendige tjenester fra livsforsikringsselskaper eller andre leverandører av slike tjenester. Det finnes også leverandører av såkalte «nøkkelferdige» pensjonskasser som tilbyr pakkeløsninger for utførelsen av de arbeidsoppgaver som inngår i forvaltningen av en pensjonsordning.

Et foretak vil ikke alltid velge en pensjonskasseløsning selv om den antar at dette vil være den billigste og mest effektive måte å drive pensjonsordningen på. I lovgivningen stilles det krav om at en pensjonskasse må ha ansvarlig kapital tilpasset omfanget av virksomheten, og den kapital som trengs må foretaket selv tilføre pensjonskassen ved etableringen. Foretak som etablerer sin pensjonsordning i livsforsikringsselskap trenger derimot vanligvis ikke å foreta noe kapitalinnskudd i selskapet. I et livsforsikringsselskap er det ikke forsikringstakernes oppgave å skaffe nødvendig

eierkapital. Et livsforsikringsselskap – uavhengig av om det er aksjeselskap eller gjensidig selskap – må imidlertid ta hensyn til eierkapitalen og – særlig i aksjeselskaper – til at eierne får god kapitalavkastning over tid. Premietariffene vil derfor også inneholde et fortjenesteelement. Også et foretak med pensjonskasse vil imidlertid legge vekt på å oppnå avkastning av tilført kapital, enten direkte eller indirekte via lavere netto pensjonskostnader.

Det er vanskelig å vurdere hva slike ulikheter kan bety i praksis for foretakenes valg av pensjonskasseløsninger. Kan den nærhet til pensjonsordningen som et foretak oppnår ved en pensjonskasseløsning og den mulighet til å innvirke på driften dette gir, innebære fordeler som oppveier ulempene ved eget kapitalinnskudd i pensjonskassen? I så fall kan avkastningskravet bli lavere og behovet for å synliggjøre god eieravkastning mindre enn i livsforsikringsselskaper som er aksjeselskaper.

Arbeidstakerne i et foretak vil – som medlemmer av pensjonsordningen – legge størst vekt på hvilke ytelser pensjonsordningen skal gi, og på at den blir etablert i en pensjonsinnretning hvor opptjente pensjonsrettigheter over tid er godt økonomisk sikret. I samsvar med dette krever også regelverket for livsforsikringsvirksomhet at livsforsikringsselskaper og pensjonskasser til enhver tid skal ha fondsavsetninger som minst tilsvare verdien av pensjonsrettighetene, og at pensjonsinnretningen skal ha motsvarende eiendeler undergitt trygg og forsvarlig forvaltning. Også pensjonsordninger i pensjonskasser er således fondsbaserte slik at opptjente pensjonsrettigheter skal være forsvarlig sikret i pensjonsinnretningen selv om foretaket skulle gå konkurs. Et hovedformål med EUs pensjonskassedirektiv er på samme måte at arbeidstakernes rettigheter i pensjonsordninger etablert i pensjonskasser og andre institusjoner enn livsforsikringsselskaper, skal være betryggende sikret (foran avsnitt 5.1).

(3) Pensjonskasser er selveiende institusjoner – en slags stiftelse – med virksomhet i hovedsak begrenset til kollektiv pensjonsforsikring (foran avsnitt 2.1.1). Det er fra tid til annen reist spørsmål om det virkelig er behov for slike institusjoner – og for lovregulering av dem. Det er særlig vist til at kollektive pensjonsordninger er et sentralt virksomhetsområde for livsforsikringsselskapene, og til at det kan etableres livsforsikringsselskaper med virksomhet og kundekrets begrenset – på samme måte som pensjonskassene – til den eller de foretak som eier selskapet, dvs. såkalt livcapative.

Hvilke typer av institusjoner som skal kunne drive virksomhet basert på kollektive pensjonsordninger, er et spørsmål som kan og må avklares i nasjonal lovgivning. EUs pensjonskassedirektiv overlater til lovgivning i hvert land å fastlegge hvordan det nasjonale pensjonsmarkedet skal organiseres, og stiller ikke noe krav om at nasjonal lovgivning skal åpne for at tjenstepensjonsordninger kan etableres i pensjonskasse eller andre pensjonsinnretninger som ikke er livsforsikringsselskaper (foran avsnitt 5.1). Norsk lovgivning vil derfor kunne fastsette at det bare er livsforsikringsselskaper som kan drive virksomhet knyttet til kollektiv pensjonsforsikring. Tilsvarende kan det i lovgivningen fastsettes i hvilken utstrekning pensjonsordninger med innskuddspensjon uten forsikrings-element skal kunne etableres i pensjonskasser eller andre institusjoner.

I Norge har pensjonskassene lang tradisjon og har over tid utgjort en viktig del av pensjonsmarkedet og har i dag virksomhet av betydelig omfang, både i privat og offentlig sektor. Pensjonskassene er allment oppfattet som et godt alternativ til plassering av tjenstepensjonsordning i livsforsikringsselskap, og deres virksomhet er derfor sett på som vesentlig for konkurransen i kollektivmarkedet. Det er ikke under Banklovkommissjonens arbeid med ny lovgivning om pensjonskasser fremkommet synspunkter som skulle tilsi en fornyet vurdering av det prinsipielle spørsmål om pensjonskassers rolle som pensjonsinnretning i det norske pensjonsmarked. Tvert i mot er det understreket at også de nye typer av pensjonsordninger som pensjonslovene nå åpner for, bør kunne etableres i pensjonskasse.

*Banklovkommissjonen* viser til den sterke konsentrasjonen i norsk livsforsikringsnæring, og mener at behovet for korrektiver og andre konkurransehensyn tilsier at pensjonskasser fortsatt bør utgjøre et betydelig innslag i det norske pensjonsmarked. Uavhengig av om en pensjonsordning er etablert i livsforsikringsselskap eller pensjonskasse vil det fortsatt være mange treghtsfaktorer som hindrer endring i valget av type pensjonsinnretning. *Banklovkommissjonen* legger ut fra dette til grunn at hovedoppgaven nå er å vurdere hvordan et moderne regelverk for pensjonskasser bør utformes i lys av konkurranseforholdene i pensjonsmarkedet og bestemmelsene i EUs pensjonskassedirektiv. Ved utarbeidelsen av et utkast til ny lovgivning på området bør det også legges vekt på at det også bør være adgang for pensjonskassene til å drive virksomhet på grunnlag av de ulike typer av nye pensjonsprodukter som den nye pensjonslovgivningen nå åpner for.

Gjeldende regelverk for pensjonskasser er forskriftsbasert og til dels fragmentarisk og forholdsvis komplisert (foran avsnitt 3). Det tar ikke hensyn til de endringer i pensjonsmarkedet som de nye pensjonslovene gjør mulig, og reflektere heller ikke de prinsipper som ligger til grunn for arbeidet med ny livsforsikringslovgivning, jf. lovforslaget i Innst. O. nr. 4 (2004–2005). *Banklovkommissjonen* mener at det nå er behov for en alminnelig gjennomgang av regelverket med henblikk på å utarbeide forslag til bestemmelser som er tilpasset både pensjonskassenes virksomhet i våre dager og nye former for virksomhet i samsvar med de rammer som er trukket opp i ny livsforsikrings- og pensjonslovgivning. En viktig oppgave er også å få forankret de sentrale bestemmelsene i lovgivning og å få utformet bestemmelsene innenfor en oversiktlig lovstruktur. En konsekvens av dette lovopplegget vil være at pensjonskasseforskriften i den form den har i dag, blir opphevet og erstattet av et nytt lovverk.

## 7.2 Hovedspørsmål

### 7.2.1 Rammeregelverk

Ved utarbeidelsen av forslag til ny livsforsikringsvirksomhetslovgivning i Utredning nr. 7, NOU 2001: 24, la *Banklovkommissjonen* vekt på at lovgivningen bør utgjøre et rammeregelverk for den virksomhet som livsforsikringsselskaper skal kunne drive, og at detaljert produktkontroll ikke bør være en lovgivningsoppgave. I Utredning nr. 7, NOU 2001: 24 Ny livsforsikringslovgivning side 17–18 uttalte *Banklovkommissjonen*:

«Et hovedmål i lovarbeidet vil måtte bli at reguleringen skal være godt tilpasset til de former for virksomhet som i årene fremover må antas å utgjøre hovedtyngden innenfor kollektiv livsforsikring. Det videre arbeidet bør derfor i størst mulig grad kunne tilrettelegges på grunnlag av en felles oppfatning av de former for virksomhet som nå vil inngå i kollektiv livsforsikring og av hvilken utvikling en må regne med i kommende år. Utviklingen i den siste fem-årsperioden synes å ha en innebygget dynamikk som bærer bud om fortsatte endringer i virksomhetsformer og sammensetningen av virksomheten. Nedenfor kapittel 4 «Kollektiv pensjonsforsikring i forandring» har en søkt å fange inn viktige utviklingstendenser i så måte.

Det er her av særlig betydning at den reform av lovgivningen om kollektive pensjonsordninger som nå er sluttført av Stortinget ved endringslovene av 15. juni 2001, innebærer en

langt åpnere holdning når det gjelder produktspekter enn hittil gjeldende regler. I fremtiden vil tradisjonell tjenstepensjonsforsikring, basert på et i hovedsak standardisert kombinert spare- og risikoprodukt, ventelig bare være ett av mange pensjonsprodukter innenfor kollektiv livsforsikring. En må vente betydelig større innslag av ulike kollektive pensjonsordninger som både for risiko knyttet til person og for risiko knyttet til kapital vil følge andre og langt mer varierte modeller. Dette må ventes å få til dels vidtrekkende virkninger, ikke bare for selskapene, men også for foretak og arbeidstakere som pensjonsordningene gjelder for. En premiss for et nytt offentligrettslig regelverk vil være at det må kunne fange opp de variasjoner i innbyrdes relasjoner i trekantforholdet mellom selskap, foretak og arbeidstakere som utviklingen på kollektivområdet ventelig vil føre med seg.

Utbyggingen av produktspekteret innenfor kollektiv pensjonsforsikring vil også åpne for andre former for konkurranse mellom selskapene i kollektivmarkedet. En forutsetning for dette vil imidlertid være at det foreligger tilstrekkelig gjennomskiktighet når det gjelder prissetting av og egenskaper ved de ulike produkter eller produktelementer som blir tilbudt fra selskapenes side. Dette tilsier at et nytt offentligrettslig regelverk bør være oversiktlig og gi forutberegnelige virkninger. En tilsvarende målsetning vil måtte stilles til selskapenes pristariffer og andre vilkår, ganske særlig fordi en kollektiv pensjonsordning – så å si uten hensyn til utforming – fortsatt vil være et produkt med egenskaper som ikke umiddelbart vil være lett tilgjengelig. Ved utformingen av hovedelementene i lovutkastet er det lagt vesentlig vekt på å utvikle et rammeverk for utformingen av pristariffer som kan gi grunnlag for effektiv konkurranse i livsforsikringsmarkedet.

Lovutkastet bygger på den forutsetning at det innenfor de strukturer og rammer som trekkes opp, først og fremst vil være selskapenes sak å fastlegge sin strategi når det gjelder å tilpasse pristariffer og øvrige kontraktsvilkår til markedssituasjonen. I lovutkastet stilles det således få konkrete krav til innholdet i så måte.

En annen forutsetning for effektiv konkurranse er videre at markedsaktørene, bedriftene og arbeidstakersiden gis mulighet til innsyn i og etterkontroll av anvendelsen av det samlede regelverk, ikke minst den del som er fastsatt på selskapsplan. I et noe bredere perspektiv vil dette også kunne bidra til å motvirke mulig konkurransevridning og krysssubsidiert mellom ulike produkter, og dessuten til å forhindre mulig urimelig forskjellsbehandling mellom

kundegrupper. Slike synspunkter vil imidlertid på forsikringsområdet – på samme måte som på andre næringslivsområder – begrunne ytre rettslige grenser for den forretningsmessige handlefrihet lovgivningen innrømmer markedsaktørene.

En slik tilnærmingssåte vil på mange måter kunne få vesentlig betydning for utformingen av et nytt offentligrettslig regelverk for kollektiv pensjonsforsikring. Dersom en kan ta som utgangspunkt at forutsetningene for effektiv konkurranse i kollektivmarkedet vil være til stede, vil det også være grunnlag for en holdningsendring når det gjelder behovet for lovregulering av selskapenes virksomhet. Effektiv konkurranse vil på kollektivområdet i praksis kunne frembringe de korrektiver i forhold til uønskede handlemåter som det på forsikringsområdet i mer enn et århundre har vært lov- og forskriftsverkets oppgave å motvirke. I denne sammenheng vil markedsforholdene fortsatt kunne begrunne lovgivningspolitiske forskjeller mellom individuell og kollektiv livsforsikring.

Denne tradisjonen har over tid ført til oppbyggingen av et omfattende regelverk med konkrete handlenormer for de viktigste områder av forholdet mellom selskapene og deres kunder. De vesentlige endringer i konkurranseforholdene på markedet for langsiktig sparing, særlig pensjonssparing, som i senere år har funnet sted, åpner også for endringer i den lovgivningspolitiske tilnærmingssåte. På områder hvor en kan legge til grunn at markeds konkurranse vil frembringe nødvendige korrektiver, vil innslaget av handlenormer i den offentlige regulering kunne reduseres og erstattes av et regelverk som legger hovedvekten på:

1. å legge forholdene til rette for effektiv markeds konkurranse, først og fremst gjennom krav til klarhet, gjennomskiktighet og innsyn når det gjelder utformingen av selskapenes pristariffer,
2. å utvikle et rammeverk for et langsiktig forhold mellom selskap og forsikringskunder som gir grunnlag for innsyn i og løpende vurdering av produktkvalitet når det gjelder langvarige spareprodukter på forsikringsområdet, og
3. å fastlegge de ytre grenser for markedsaktørenes handlefrihet.

Det lovutkast Banklovkommissjonen fremlegger i utredningen, er bygget opp etter disse retningslinjer.

Kollektiv livsforsikring inngår som en viktig del av markedet for privat sparing. Den nye lovgivningen om pensjonsordninger basert på inn-

skuddspensjon innebærer i denne sammenheng at det er åpnet for nye produkter i kollektiv livsforsikring, men loven om innskuddspensjon betyr også at andre aktører enn livselskaper får adgang til markedet for kollektive pensjonsordninger. Ytelsesbasert og engangsbetalt foretakspensjon vil imidlertid fortsatt være forbeholdt kollektive livselskaper, men en må vente at også disse typer av pensjonsordninger vil møte konkurranse fra pensjonsordninger basert på innskuddspensjon.

For tiden møter norske leverandører av pensjonsprodukter begrenset konkurranse fra utenlandske selskaper, men det knytter seg usikkerhet til om dette vil vedvare eller endre seg i kommende år. Det er alminnelig antatt at den nye pensjonslovgivningen åpner for en bredde i produktspektret for norske livselskaper som legger forholdene godt til rette for at norske selskaper skal kunne tilby pensjonsprodukter som vil hevde seg godt overfor både innenlandske og utenlandske konkurrenter. Under Stortingets behandling av den nye pensjonslovgivningen ble det lagt betydelig vekt på hensynet til norske selskapers konkurransevne (nedenfor kapittel 2). Det er grunn til å anta at en offentligrettslig regulering av kollektive livselskaper som er vel tilpasset den virksomhet som selskapene vil drive på grunnlag av den nye pensjonslovgivningen, vil bidra til dette.

Dette innebærer imidlertid samtidig at en ikke i ett og alt kan legge til grunn for lovarbeidet den hovedmal for regulering av livsforsikringsvirksomhet som EU/EØS regelverket tar sitt utgangspunkt i. Denne hovedmal knytter seg, som det fremgår foran i avsnitt 1.1, først og fremst til livsforsikring i tradisjonell form, og reflekterer derfor ikke de strukturendringer som må antas å prege norsk kollektiv livsforsikring i årene som kommer. En annen sak er at en ny norsk lovgivning om kollektiv livsforsikring selvsagt vil måtte ligge innenfor de rammer som våre EU/EØS forpliktelser trekker opp. *Banklovkommissjonen* mener at de lovforslag som fremmes oppfyller disse kravene. På viktige områder er dessuten lovforslaget bedre tilpasset hovedlinjene i EU/EØS regelverket enn gjeldende lov- og forskriftsverk (se blant annet kapitlene 10 til 12 nedenfor).

*Banklovkommissjonen* legger til grunn at et tidsmessig regelverk for kollektiv livsforsikring med hovedvekt på kollektiv pensjonsforsikring vanskelig kan gjennomføres uten til dels dyptgående endringer i de prinsipper som hittil har ligget til grunn for reguleringen av kollektiv livsforsikring. Vesentlig i denne sammenheng er den vekt som vil måtte legges på at den nye pensjonslovgivningen åpner for et betydelig og

langt mer forskjelligartet produktspekter enn hittil vanlig i kollektiv livsforsikring. Den virksomhet som skal reguleres blir dermed en ganske annen enn den form for kollektiv forsikring som har vært et viktig utgangspunkt for någjeldende regulering. Det må dessuten tas i betraktning at det i kollektiv livsforsikring i fremtiden også i en viss utstrekning vil inngå ulike kollektive livrenteprodukter som ikke omfattes av pensjonslovgivningen og de skattefordeler som er knyttet til produkter som pensjonslovgivningen gjelder for. I forhold til den offentligrettslige regulering på kollektivområdet medfører imidlertid slike livrenteprodukter neppe særlige problemer fordi de i sin struktur i hovedsak følger vanlige kollektive pensjonsprodukter.»

I Ot.prp. nr. 74 (2003–2004) har ikke Finansdepartementet kommentert denne tilnæringsmåten direkte i de alminnelige motiver. Heller ikke høringsinstansene kommenterte dette spesielt. Det synes imidlertid å være klart at departementet har valgt å følge opp de hovedprinsipper som Banklovkommissjonen la til grunn i Utredning nr. 7 gjennom det lovutkastet de har fremmet i proposisjonen.

## 7.2.2 Rammeregulering av pensjonskassers virksomhet

(1) Skal de norske pensjonskassene kunne videreføre sin virksomhet som pensjonsinnretning i konkurranse med blant annet livsforsikringsselskapene, må lovgivningen legge forholdene til rette for at pensjonskassene kan møte endringer når det gjelder former for og sammensetning av virksomheten på kollektivområdet. Pensjonskassenes virksomhet er basert på de samme pensjonslovene som livsforsikringsselskapenes kollektivvirksomhet, og pensjonskassene vil – når lovforslaget i Innst. O. nr. 4 (2004–2005) er gjennomført – merke virkninger av de endringene som er gjort på kollektivområdet siden 2000 (se ovenfor avsnitt 6.1). Ut fra dette mener Banklovkommissjonen at en viktig oppgave ved utformingen av ny lovgivning for pensjonskasser, vil være å etablere lovgrunnlaget for en overgang fra detaljstyring til rammestyring av pensjonskassenes virksomhet fra myndighetenes side som tilsvarer den det er lagt opp til i Innst. O. nr. 4 (2004–2005).

Uavhengig av valg av pensjonsinnretning vil et foretak etterspørre det pensjonsprodukt som, innenfor foretakspensjonsloven og innskuddspensjonslovens ganske fleksible rammer, passer best

til den risiko og sikkerhet som foretaket ønsker å ha knyttet til sin pensjonsordning. Dersom pensjonskasser ikke kan fange opp slike ønskemål, vil dette få virkninger for foretakets valg av pensjonsinnretning. En premiss for det offentligrettslige regelverk for pensjonskasser bør derfor være at også pensjonskasser skal kunne tilpasse sine pensjonsprodukter til de variasjoner i innbyrdes relasjoner i forholdet mellom foretaket, arbeidstakere og pensjonsinnretning som utviklingen i kollektivområdet ventelig vil føre med seg.

*Banklovkommisjonen* viser til at det – som beskrevet ovenfor – er skjedd vesentlige endringer når det gjelder konkurranseforholdene i markedet for langsiktig pensjonssparing i de senere år. En forutsetning for at pensjonskassene fortsatt skal kunne utgjøre en konkurrent til livsforsikringsselskapene, vil være at pensjonsordning i pensjonskasse fremtrer for foretakene som et alternativ i det samme marked. Dette vil bare være tilfelle hvis det foreligger tilstrekkelig gjennomsiktighet når det gjelder kostnads- og premieberegningen. Foretakene må ha mulighet for å vurdere priser og pensjonsprodukter i forhold til priser og egenskaper for de produkter som livsforsikringsselskapene kan tilby. På samme måte vil det være viktig for arbeidstakerne å kunne kontrollere hvordan og i hvilken grad deres opptjente pensjonsrettigheter er sikret i en pensjonskasse. Disse forhold tilsier at det generelt bør fastsettes felles rammebetingelser og de samme ytre grenser for forretningsmessig handlefrihet for samtlige pensjonsinnretninger i pensjonsmarkedet. *Banklovkommisjonen* mener ut fra dette at den lovgivningspolitiske tilnæringsmåte som ble lagt til grunn i Utredning nr. 7 ved utarbeidelsen av utkast til ny livsforsikringslovgivning, også gir det naturlige utgangspunkt ved utarbeidelsen av ny lovgivning for pensjonskasser og deres virksomhet.

(2) Et slikt lovopplegg vil i hovedsak fjerne grunnlaget for den detaljstyring av pensjonskassenes produkter og virksomhet som hittil har funnet sted med utgangspunkt i pensjonskassenes vedtekter og kravet om at vedtektsbestemmelsene skal bygge på standardvedtekter utarbeidet av myndighetene. Denne ordningen er beskrevet foran i avsnitt 3.2.2 og 3.2.3, hvor det fremgår at vedtektene – i tillegg til bestemmelser om de institusjonelle forhold – også må inneholde pensjonsplan og andre forsikringsvilkår for pensjonsordningen. Ordningen innebærer reelt en forhåndskontroll og et krav om standardisering av pensjonskassenes forsikringsvilkår. Også pensjonskassenes beregningsgrunnlag har vært gjenstand for forhåndsgodkjennelse. Tilsvarende kontrollordnin-

ger har ikke vært gjort gjeldende når det gjelder livsforsikringsselskapenes beregningsgrunnlag og vilkår for kollektive pensjonsordninger, noe som for øvrig ville være i strid med forsikringsvirksomhetsloven §§ 7-6 og 7-7 og EU/EØS-direktivet om livsforsikring 2002/83/EF artikkel 34.

*Banklovkommisjonen* mener at hensynet til konkurranseforholdene i pensjonsmarkedet tilsier at de ulike typer av pensjonsinnretninger på disse sentrale områdene bør være undergitt samme rammebetingelser. I samsvar med dette omhandler derfor minstekravene til pensjonskassers vedtekter i lovutkastet § 6a-4 kun institusjonelle forhold. Av lovutkastet § 6a-10 følger at kontroll med beregningsgrunnlag og forsikringsvilkår for pensjonskasser foreslås basert på lovregler tilsvarende de som vil gjelde for livsforsikringsselskaper.

En slik omlegging av kontrollordningen vil ikke medføre at myndighetenes grunnlag for å kontrollere at pensjonsordningene blir utformet innenfor de rammer pensjonslovene angir, vil bortfalle. Foretakspensjonsloven § 2-7 fastsetter at Kredittilsynet skal føre tilsyn med foretakspensjonsordninger og i tilfelle kan pålegge forsikringsselskapet eller pensjonskassen å rette på lovstridige forhold. Dersom forholdet ikke rettes, kan Kredittilsynet i medhold av lovens § 2-7 fjerde ledd blant annet bestemme at pensjonsordningen skal opphøre og avvikles. Lignende bestemmelser er fastsatt i innskuddspensjonsloven § 2-9. Dette gir tilsynsmyndighetene grunnlag for å føre nødvendig tilsyn med pensjonsinnretningenes produkter.

(3) En annen sentral premiss ved utarbeidelse av et offentligrettslig regelverk for pensjonskasser, er at den nye lovgivningen må utformes slik at de krav til nasjonal lovgivning som følger av pensjonskassedirektivet blir oppfylt. Som det fremgår ovenfor kapittel 5, stiller pensjonskassedirektivet blant annet krav som gjelder rettslig skille mellom pensjonsordning og foretak, fondsbasing av pensjonsordninger og informasjon til medlemmene, samt krav til bufferkapital og kapitalforvaltningen i pensjonsinnretningene.

Gjennomføringen av direktivets bestemmelser vil bare på enkelte punkter innebære endringer av betydning i forhold til gjeldende rett. Dette skyldes at direktivet bare omhandler de aller viktigste av spørsmål knyttet til virksomheten i pensjonsinnretninger, og at reglene i stor grad er utformet på grunnlag av bestemmelser i EØS/EU-direktivet om livsforsikring (2002/83/EF). *Banklovkommisjonen* foreslår i samsvar med direktivet artikkel 9 en konsesjonsordning for pensjonskasser. For øvrig er de viktigste punktene hvor det er behov for nye regler:

- krav om solvensmarginkapital også for pensjonsinnretninger som ikke er livsforsikringselskaper,
- begrensning av adgangen for pensjonskasser til å investere i foretak som har etablert pensjonskassen,
- krav om fondsbasing av pensjonsordninger uten livsforsikringselement, og
- adgang for pensjonskasser til å drive grenseoverskridende virksomhet.

Det vises til vurderingene i kapittel 5.

(4) Et nytt offentligrettslig regelverk for pensjonskasser vil også ha forbindelseslinjer til regnskapsloven og de særlige regnskapsreglene som er utarbeidet for pensjonskasser, jf. NOU 2001: 24 side 107 flg. *Banklovkommisjonen* går imidlertid ikke nærmere inn på disse reglene i denne utredningen. De særlige regnskapsreglene for pensjonskasser er inntatt i forskrift 27. februar 2001 nr. 188 om årsregnskap for pensjonskasser. Om det er nødvendig å foreta endringer i disse som følge av ny lovgivning for pensjonskasser, bør vurderes når den nye lovgivningen er vedtatt, jf. Ot.prp. nr. 74 (2003–2004) side 81.

### 7.2.3 Plassering av lovbestemmelsene

En ny lovgivning om pensjonskasser vil måtte dekke behovet for regler om pensjonskasser som institusjon og om den virksomhet slike pensjonsinnretninger vil kunne drive innenfor rammen av pensjonslovene. Et naturlig utgangspunkt er at pensjonskassenes virksomhet i kommende år vil komme til å omfatte både ytelsesbaserte og innskuddsbaserte pensjonsordninger. Et annet utgangspunkt er at de norske pensjonskassene i privat og offentlig sektor hittil så å si bare har drevet kollektiv pensjonsforsikringsvirksomhet, og at slik virksomhet i alle tilfelle fortsatt vil utgjøre en meget stor del av pensjonskassenes samlede virksomhet.

*Banklovkommisjonen* mener ut fra dette at også den nye lovgivningen bør beholde sin hovedtilknytning til forsikringsvirksomhetsloven. Vesentlig her er også at bestemmelsene i EUs pensjonskassedirektiv som nå skal gjennomføres i norsk rett, i så stor grad bygger på EUs regelverk om livsforsikring. Et slikt lovopplegg åpner for atskillige forenklinger av det samlede regelverk for pensjonsinnretninger. Opplegget utelukker imidlertid ikke at virksomhetsområdet for en del pensjonskasser er videre og også omfatter pensjonsordnin-

ger som ikke er pensjonsforsikring. Slike pensjonskasser og pensjonsordninger er allerede omfattet av en viktig del av forsikringsvirksomhetsloven, nemlig kapittel 8c om flytting.

*Banklovkommisjonen* viser til at pensjonsinnretninger som driver pensjonsforsikring og andre pensjonsinnretninger alle er aktører i markedet for langsiktig pensjonssparing, og at det er viktig at de regler som gjelder for de ulike pensjonsinnretninger er avstemt i forhold til hverandre på en hensiktsmessig måte. Når det må legges til grunn at pensjonsinnretninger som driver pensjonsforsikring i overskuelig fremtid vil være den klart største gruppen, og når regelverket i EØS/EU-direktivet i hovedsak er basert på regler som i dag gjelder for livsforsikring, antar *Banklovkommisjonen* at det er mest hensiktsmessig at den nye lovgivningen blir utformet samlet innenfor rammen av forsikringsvirksomhetsloven.

Forsikringsvirksomhetsloven § 1–1 annet ledd fastsetter som nevnt ovenfor i avsnitt 3.1, at Kongen er gitt hjemmel til å fastsette ved forskrift at bestemmelsene i loven helt eller delvis skal gjelde for pensjonskasser og gi nærmere regler om dette. Når pensjonskassene og deres virksomhet skal reguleres direkte i loven, vil det være nødvendig å foreta endringer i reglene om virkeområde og bransjeskille i lovens kapittel 1. Det foreslås derfor at loven skal gjelde for forsikringsselskaper, pensjonsforetak og deres virksomhet (se lovutkastet § 1–1). Det foreslås videre bestemmelser som for de ulike typer av pensjonsforetak skiller mellom virksomhet basert på pensjonsordninger med forsikringselement, og virksomhet basert på pensjonsordninger uten forsikringselement (se lovutkastet §§ 1–4 og 1–5). Som følge av disse endringer foreslås også en viss omredigering av forsikringsvirksomhetsloven kapittel 1 i sin helhet.

Ved utarbeidelsen av utkastet til ny lovgivning om pensjonskasser og andre pensjonsforetak er det – i samsvar med systematikken i forsikringsvirksomhetsloven – lagt til grunn et skille mellom institusjonelle bestemmelser og de alminnelige virksomhetsregler. I denne sammenheng er det ikke behov for å skille mellom private og kommunale pensjonskasser. De nye lovreglene for pensjonsforetak er foreslått tatt inn som et nytt kapittel 6a i loven. På denne måten vil endringene i forsikringsvirksomhetsloven som følge av at bestemmelsene om pensjonskasser tas inn i loven, reduseres til et minimum. I tillegg vil det bare være nødvendig med de endringer i lovens kapittel 1 som allerede er omtalt.

### 7.3 Utgangspunkter for de institusjonelle regler

---

#### 7.3.1 Pensjonskassedirektivet

Pensjonskassedirektivet gjelder generelt for pensjonsinnretninger og det har i utgangspunktet ikke betydning hvilken rettslig form pensjonsinnretningen har, og om institusjonen er en egen juridisk person eller ikke. Det vises til den nærmere beskrivelsen av direktivet ovenfor i avsnitt 5.2. Direktivet inneholder heller ikke egne bestemmelser om hvordan etableringen av pensjonsinnretningen skal skje. Dette er overlatt til de enkelte lands nasjonale lovgivning.

Som det fremgår ovenfor i avsnitt 5.2 og 5.3, stiller imidlertid pensjonskassedirektivet enkelte krav som indirekte berører hvordan en pensjonskasse kan organiseres. Pensjonsinnretningen og de tilknyttede pensjonsordningene skal holdes rettslig atskilt fra foretaket eller annen institusjon som har opprettet pensjonsinnretningen, jf. direktivet artikkel 8. Pensjonsinnretningen skal videre være gjenstand for registrering hos tilsynsmyndighetene, jf. artikkel 9 nr. 1 bokstav a, og det kreves konsesjon dersom pensjonsinnretningen skal drive grenseoverskridende virksomhet. Videre skal ledelsen av pensjonsinnretningen besitte eller ha tilgang til tilstrekkelig faglig kompetanse og erfaring samt ha en hederlig vandel, jf. artikkel 9 nr. 1 bokstav b. Av betydning for organisering av en pensjonskasses virksomhet er det også at pensjonskassedirektivet stiller forholdsvis strenge krav til den informasjon som skal gis og gjøres tilgjengelig for pensjonsordningens medlemmer, jf. direktivet artikkel 9 nr. 1 bokstav c og f. I tillegg skal pensjonsinnretningens fondsavsetninger beregnes og bekreftes av en aktuar eller annen sakkyndig med tilsvarende kompetanse, jf. artikkel 9 nr. 1 bokstav d.

Dette er krav som må tas inn i forslag til lovbestemmelser som regulerer de institusjonelle forhold i pensjonskasser.

#### 7.3.2 Grunnleggende krav

*Banklovkommisjonen* mener at det – i tillegg til de enkelte krav som følger av pensjonskassedirektivet – bør det være et hovedmål at de institusjonelle bestemmelsene for pensjonskasser best mulig sikrer følgende krav:

(1) Pensjonskassen må organiseres slik at den har ledelse som har tilstrekkelig kompetanse til å drive og kontrollere pensjonskassens virksomhet. Hvilken kompetanse den enkelte pensjonskasse

selv må besitte, vil blant annet bero på størrelsen av pensjonskassen og omfanget av den virksomhet som skal drives. Det legges til grunn at pensjonskassen skal kunne sette bort deler av virksomheten i form av for eksempel forvaltning av pensjonskassens midler. Uansett bortsetting av virksomhet, vil pensjonskassens ledelse selv alltid måtte ha tilgang på tilstrekkelig faglig kompetanse og erfaring til å kunne utarbeide retningslinjer for og kontrollere den virksomhet som settes bort til andre.

(2) De institusjonelle bestemmelsene må utpeke hvem som er ansvarlige for de ulike deler av pensjonskassens virksomhet og at pensjonskassen til enhver tid oppfyller lovgivningens krav.

(3) Pensjonskassen må organiseres på en slik måte at den sikres faktisk og rettslig uavhengighet fra foretaket, kommunen eller annen institusjon som har etablert, og som har, pensjonsordning i pensjonskassen. Pensjonskassen må således ha et eget styre som har ansvaret for forvaltningen av pensjonskassen, og det må ha en leder som forestår den daglige drift. Derneft må det sikres at midlene i pensjonskassen ikke kan benyttes til dekning av foretakets kreditorer i tilfelle konkurs. Videre må bestemmelsene utformes slik at medlemmenes og pensjonskassens interesser vil gå foran dersom det skulle oppstå interessemotsetning mellom disse og foretakets egne interesser.

(4) Pensjonskassen må sikres en grunnkapital ved etablering som gir grunnlag for at pensjonskassen kan drive virksomhet over tid. Hvilke krav til bufferkapital som skal stilles utover kravet til grunnkapital vil bero på omfanget av pensjonskassens virksomhet.

(5) Det bør kreves at myndighetene foretar en kontroll med at pensjonskassen innehar de grunnleggende forutsetninger for å kunne drive sin virksomhet og at en pensjonskasse skal ha tillatelse fra myndighetene for å kunne starte opp sin virksomhet.

Den nærmere utformingen av de institusjonelle bestemmelsene om pensjonskasser er vurdert nedfor i kapittel 9.

### 7.4 Utgangspunkter for virksomhetsreglene

---

#### 7.4.1 Pensjonskassedirektivet

Pensjonskassedirektivet inneholder en god del minstekrav til EU-landenes alminnelige regler om pensjonsinnretningenes virksomhet. Disse minstekravene gjelder blant annet pensjonsinnretningenes kapitalforvaltning, krav til fondsmessig dekning av pensjonsforpliktelsene, krav om at avset-

ningene til enhver tid skal være kapitalmessig dekket på tilfredsstillende måte og krav til pensjonsinnretningenes ansvarlige kapital. Det vises til den nærmere beskrivelse av disse kravene ovenfor i avsnitt 5.5.

I utgangspunktet skiller ikke pensjonskassedirektivet mellom pensjonsordninger med forsikringselement eller pensjonsordninger uten forsikringselement. Det stilles imidlertid en god del tilleggskrav til beregning av fondsmessig dekning av pensjonsforpliktelsene, der det er knyttet biometrisk risiko eller annet livsforsikringselement til disse (se ovenfor avsnitt 5.5.3).

Virksomhetsreglene for pensjonskasse må utformes slik at kravene i pensjonskassedirektivet som et minimum oppfylles.

#### 7.4.2 Konkurransen i pensjonsmarkedet

Pensjonsmarkedet kan tenkes delt i to – pensjonsordninger som anses som livsforsikring og pensjonsordninger uten forsikringselement. Finansdepartementet har i Ot.prp. nr. 74 (2003–2004) kapittel 14 lagt til grunn at livsforsikringsselskaper bare skal kunne tilby pensjonsordninger som anses som livsforsikring og som således inneholder tilstrekkelig forsikringselement. Finansdepartementet drøfter der også hva som kan anses som tilstrekkelig livsforsikringselement. Konkurransen i den delen av pensjonsmarkedet som gjelder pensjonsordninger som anses som livsforsikring, vil derfor bestå mellom livsforsikringsselskap og pensjonskasser.

Det anføres at interesseforholdene knyttet til livsforsikringsselskaper og pensjonskasser til dels er forskjellige, og ut fra dette er det hevdet at dette skulle tilsi forskjellig virksomhetsrettslig regulering av pensjonsinnretningene selv om de opererer i det samme pensjonsmarkedet. Det anføres at det i et livsforsikringsselskap vil være en større eller mindre grad av interessekonflikt mellom eiernes og kundenes interesser idet eierne vil ønske størst mulig avkastning på den kapital de har skutt inn i selskapet, mens kundene vil ha en interesse av at en størst mulig del av avkastningen tilføres kundekapitalen. I en pensjonskasse anføres det at det ikke vil foreligge samme interessekonflikt da foretaket som har etablert pensjonskassen og skutt inn kapital, også vil være forsikringstaker i pensjonskassen. Som lagt til grunn ovenfor i avsnitt 7.1 (2) er det vanskelig å vurdere hva slike ulikheter kan bety i praksis for foretakenes valg av om pensjonsordningen plasseres i et livsforsikringsselskap eller en pensjonskasse.

Plassering av pensjonsordninger i pensjonskasser innebærer at disse pensjonsordningene, for en tid, tas ut av konkurransemarkedet for livsforsikringsselskapene. Sammen med pensjonskassedirektivets krav om forsikringsteknisk beregning og fondering av pensjonsforpliktelsene, tilsier dette etter *Banklovkommisjonens* vurdering at det ved en vurdering av virksomhetsreglene for pensjonskasser tas utgangspunkt i samme regelverk som for livsforsikringsselskaper, se ovenfor avsnitt 7.2.2 (1). Det bør etableres særlige bestemmelser for pensjonskasser i den grad pensjonskassenes egenart som institusjon tilsier dette.

Når det gjelder kollektive pensjonsordninger uten forsikringselement (rene innskuddspensjonsordninger), vil ikke disse kunne etableres av livsforsikringsselskaper. Innskuddspensjonsloven åpner imidlertid uttrykkelig for at slike pensjonsordninger kan etableres i pensjonskasser, jf. foran avsnitt 2.4. Etter gjeldende regelverk kan slike pensjonsordninger også etableres i bank eller forvaltningsselskap for verdipapirfond. Konkurransen på denne delen av markedet, har imidlertid til nå vært beskjeden, siden relativt få pensjonsordninger uten forsikringselement har blitt opprettet.

Pensjonskassedirektivet gjelder ikke direkte for pensjonsvirksomhet som drives av banker eller forvaltningsselskaper for verdipapirfond. Som lagt til grunn ovenfor i avsnitt 2.4 reiser det seg spørsmål om ikke alle pensjonsordninger, av hensynet til sikring av arbeidstakernes rettigheter, bør underlegges pensjonskassedirektivets krav til sikring av pensjonsforpliktelsene. Hvordan dette kan løses er vurdert nærmere nedenfor i avsnitt 9.2 (2) og kapittel 11. Ut fra en konkurransemessig synsvinkel legges det imidlertid til grunn at pensjonskasser og andre pensjonsforetak med adgang til å tilby pensjonsordninger bør underlegges de samme virksomhetsrettslige hovedprinsipper. Siden pensjonskassedirektivet også omfatter pensjonskasser som kan overta innskuddspensjonsordninger uten forsikringselement, vil dette innebære at virksomhetsreglene må inneholde krav til fondsmessig dekning av pensjonsforpliktelsene og kapitalmessig dekning av disse avsetningene. Etter Banklovkommisjonens vurdering er det derfor også for disse pensjonskassene, naturlig å ta utgangspunkt i virksomhetsreglene for livsforsikringsselskaper slik de er foreslått i Ot.prp. nr. 74 (2003–2004) og Innst. O. nr. 4 (2004–2005).

Den konkrete utformingen av virksomhetsbestemmelsene er vurdert nærmere nedenfor i kapittel 10.

## Kapittel 8

# Rammer for pensjonskassers virksomhet

### 8.1 Hovedspørsmål

(1) Utgangspunktet i gjeldende regelverk er at en pensjonskasses virksomhet normalt er begrenset til å omfatte en ytelsesbasert pensjonsordning for det foretak eller den kommune som har etablert pensjonskassen. Avhengig av om pensjonskassen er etablert av en kommune eller et foretak, vil dette være enten en kommunal pensjonsordning eller normalt en ytelsesbasert tjenstepensjonsordning omfattet av foretakspensjonsloven og det særlige skatteregime for foretakspensjon. Hovedtariffavtalen for kommunal sektor stiller krav til utformingen av de kommunale pensjonsordningene, men overlater til den enkelte kommune å avgjøre om pensjonsordningen skal etableres i livsforsikringsselskap eller i pensjonskasse. Tariffavtaler i privat sektor omhandler normalt ikke pensjonsspørsmål, og hvordan pensjonsordninger skal utformes og i hvilken pensjonsinnretning de skal etableres, blir derfor spørsmål som i hovedsak avgjøres av det enkelte foretak, se også foran avsnitt 7.1.

De nye pensjonslovene åpner nå for at en privat pensjonskasse også kan etableres med innskuddsbasert pensjonsordning innenfor et særlig skatteregime. Dette betyr at pensjonskasser som er forsikringsteknisk oppbygget, kan ha pensjonsordning med engangsbetalt foretakspensjon etter foretakspensjonsloven eller innskuddsbasert alderspensjon med tilknyttet forsikringselement (risikodekninger eller garantert avkastning). Pensjonsordning med innskuddspensjon uten forsikringselement kan etableres i pensjonskasse som ikke er forsikringsteknisk oppbygget, se foran avsnitt 2.4. Gjeldende regelverk for pensjonskasser er imidlertid ikke tilpasset denne utviklingen.

Det har også forekommet enkelte pensjonskasser med pensjonsordning utenfor skattereglene, etablert med kollektiv livrente eller annen kollektiv pensjonsordning for å gi tilleggspensjon ut over maksimalgrensen fastsatt i foretakspensjonsloven på 12 ganger grunnbeløpet i folketrygden eller for å gi pensjon før ordinær pensjonsalder, se foran avsnitt 2.3.

(2) I gjeldende lovgivning er hovedregelen at flere foretak eller kommuner ikke kan ha sine pen-

sjonsordninger i samme pensjonskasse, heller ikke i form av felles pensjonsordning. Det eneste unntaket gjelder konsernpensjonsordninger etter reglene i foretakspensjonsloven kapittel 12 eller innskuddspensjonsloven kapittel 10. Foretak som inngår i samme konsern, kan etablere felles pensjonsordning, uavhengig av om pensjonsordningen etableres i pensjonskasse eller i livsforsikringsselskap. Også en kommune og kommunale foretak som inngår i et kommunalt konsernlignende forhold med kommunen, kan etablere en slik felles pensjonsordning (forsikringsvirksomhetsloven § 8b-2).

Spørsmålet om det bør være adgang til å etablere felles pensjonsordning for flere private eller kommunale arbeidsgivere i samme pensjonskasse, er derfor en del av spørsmålet om i hvilken utstrekning flere foretak/arbeidsgivere overhodet skal kunne ha felles pensjonsordning. Dette spørsmålet oppstår således også i forhold til felles pensjonsordning i livsforsikringsselskap. Skal flere foretak/arbeidsgivere kunne ha avtalebasert pensjonssamarbeid i form av felles pensjonsordning? I virkeligheten står en her overfor fire til dels ulike typetilfelle:

- felles pensjonsordning for konsernforetak eller for arbeidsgivere som inngår i kommunalt konsernlignende forhold,
- avtalebasert pensjonssamarbeid mellom flere kommuner i form av felles interkommunale pensjonsordning i samme pensjonsinnretning, dvs. i livsforsikringsselskap eller i interkommunal pensjonskasse,
- avtalebasert pensjonssamarbeid mellom flere foretak i form av felles pensjonsordning for foretakene til tross for at de ikke inngår i samme konsernforhold, og
- tverrgående pensjonsordning for en bestemt gruppe av arbeidstakere med forskjellige arbeidsgivere. Hos oss er pensjonsordningene for sykepleiere og for sykehusleger eksempler på dette (se Utredning nr. 10, NOU 2003: 11).

Disse spørsmål drøftes nedenfor i avsnitt 8.2.

(3) En konsernpensjonsordning kan utformes som en ytelsesbasert eller som en av tre typer av

innskuddsbaserte pensjonsordninger (foran avsnitt 6.1.3). For konsernpensjonskasser oppstår spørsmålet om det bør være adgang for de enkelte konsernforetakene til å ha forskjellige typer av pensjonsordninger i samme pensjonskasse. Det kan eksempelvis tenkes at et foretak vil ha ytelsesbasert foretakspensjon, mens et annet foretrekker engangsbetalt foretakspensjon.

Et lignende spørsmål som gjelder pensjonskasser generelt, oppstår i forhold til reglene om kombinerte og parallelle pensjonsordninger i foretakspensjonsloven og innskuddspensjonsloven: Kan et foretak ha kombinerte eller parallelle pensjonsordninger for sine arbeidstakere i samme pensjonskasse? Et tilsvarende spørsmål oppstår dersom en pensjonsordning i en pensjonskasse blir «lukket» eller «omdannet» og en ny pensjonsordning av annen type blir etablert for de arbeidstakere som blir ansatt etter «lukkingen» eller «omdanningen», jf. foretakspensjonsloven § 15–5 og innskuddspensjonsloven § 14–1. Hovedtariffavtalen i kommunal sektor innebærer at slike spørsmål for tiden ikke har praktisk betydning for kommunale pensjonsordninger.

Disse spørsmål drøftes nedenfor i avsnitt 8.3.

(4) En pensjonskasse kan – i tråd med reglene for livsforsikringsselskaper – ikke drive annen virksomhet enn pensjonsvirksomhet og virksomhet som naturlig henger sammen med primærvirksomheten (tilknyttet virksomhet), jf. forsikringsvirksomhetsloven § 7–1. EU/EØS' pensjonskassedirektiv inneholder en tilsvarende virksomhetsbegrensning. I forhold til pensjonskasser oppstår det i en del relasjoner særskilte spørsmål om rekkevidden av disse bestemmelsene: Hva skal anses som «tilknyttet virksomhet»? Dette drøftes nedenfor i avsnitt 8.4.

## 8.2 Felles pensjonsordning for flere foretak/arbeidsgivere

### 8.2.1 Felles pensjonsordning for konsernforetak

Norsk pensjonslovgivning bygger på prinsippet om arbeidsgiverorganiserte pensjonsordninger. Utgangspunktet har vært og er prinsippet om ett foretak – én pensjonsordning, og hovedregelen blir følgelig at flere foretak/arbeidsgivere ikke kan opprette felles pensjonsordning. Både foretakspensjonsloven og innskuddspensjonsloven gir imidlertid foretak som inngår i samme konsern, adgang til å etablere felles pensjonsordning i livsforsikringsselskap eller pensjonskasse (konsernpensjonsordning). Tilsvarende gjelder for en kommune og

kommunale foretak som inngår i et kommunalt konsernlignende forhold, se forsikringsvirksomhetsloven § 8b-2.

Reglene om konsernpensjonskasser er tilpasset prinsippene om obligatorisk medlemskap og forholdsmessighet i pensjonslovene. Etter foretakspensjonsloven § 12–2 første og annet ledd skal arbeidstakerne i hvert av foretakene utgjøre en gruppe, og lovens bestemmelser om medlemskap og pensjonsytelser gjelder for hver gruppe. Også i økonomiske forhold skilles det mellom de enkelte foretakene (foretakspensjonsloven §§ 12–3 og 12–4). Skatte- og selskapsrettslig vil en konsernpensjonsordning kunne by på utfordringer, og det er derfor viktig at det opprettholdes et klart skille mellom midlene som er tilført pensjonsordningen fra det enkelte foretak. I pensjonslovene er slike hensyn ivare tatt ved krav om at det føres særskilt regnskap for hvert enkelt foretak (foretakspensjonsloven § 12–4 annet ledd).

Foretakspensjonsloven § 12–2 tredje ledd åpner imidlertid for visse felleselementer, dvs. felles pensjonsplan og beregningsgrunnlag, samt gjensidig anerkjennelse av tjenestetid. For øvrig ligger fordelene ved en felles pensjonsordning i konsernforhold først og fremst på det praktiske/økonomiske plan:

- felles administrasjon av foretakenes pensjonsordninger gir lavere kostnader som følge av større enheter,
- risikovurderningen skjer ut fra hele den felles pensjonsordning som en enhet, og det oppnås bedre risikoutjevning når risikoen spres over et bredere beregningsgrunnlag,
- felles forvaltning av pensjonsordningenes midler og fond, og
- adgangen til å ha konsernpensjonsordning i pensjonskasse innvirker på konkurranseforholdene i pensjonsmarkedet, blant annet fordi felles administrasjon reduserer kostnadene for de enkelte foretak og utjevner ulik risiko over et større kollektiv.

*Banklovkommissjonen* mener ut fra dette at det hverken er grunnlag for eller ønskelig å begrense adgangen til å etablere felles pensjonsordninger for foretak i samme konsern eller for kommunale konsernlignende forhold i en og samme pensjonskasse. Reglene om konsernpensjonsordninger i pensjonslovene gjelder uavhengig av i hvilken pensjonsinnretning den felles pensjonsordning blir etablert. I lys av utviklingen når det gjelder selskapsstrukturen i grupper av foretak som for alle praktiske formål må likestilles med konsernforhold, antar *Banklovkommissjonen* at det er behov for

å presisere at det samme må gjelde når kontrollen over gruppen er basert på gjensidige eierforhold (krysseie) innenfor gruppen, jf. lovutkastet § 6a-2 første ledd.

### **8.2.2 Felles pensjonsordning for flere kommuner (interkommunale pensjonsordninger)**

Pensjonslovgivningen har hittil vært til hinder for at flere foretak uten konserntilknytning eller sammenlignbar tilknytning har felles pensjonsordning eller for øvrig omfattes av samme pensjonskasse. Det vises til drøftelsen i Ot.prp. nr. 47 (1998–99) avsnitt 14.2.1 (side 179–180). Etter foretakspensjonsloven § 12–1 annet ledd og innskuddspensjonsloven § 10–1 annet ledd kan imidlertid Kredittilsynet samtykke i at foretak som har «nær tilknytning til hverandre» kan etablere felles pensjonsordning, jf. Ot.prp. nr. 47 side 180 hvor det er angitt retningslinjer for praktiseringen av denne hjemmelen.

Regelverket for kommunale pensjonsordninger har vært tolket på tilsvarende måte. Etableringen av felles pensjonsordning ville ellers kunne skje på tvers av kommunegrenser, og i en slik interkommunal pensjonsordning ville også foretak som inngår i et konsernlignende forhold i den enkelte kommune kunne inngå. En har derfor antatt at gjeldende regelverk er til hinder for at en kommune og en fylkeskommune eller to kommuner går sammen og etablerer en felles pensjonsordning i samme pensjonsinnretning (interkommunal pensjonsordning). Dette forbudet har imidlertid først og fremst den virkning at det ikke kan etableres felles interkommunale pensjonskasser. I forhold til kommunale pensjonsordninger i samme livsforsikringsselskap har spørsmålet mindre betydning, særlig fordi det følger av forsikringsvirksomhetsloven § 8b-6 at pensjonsordningene i alle tilfelle vil inngå i en fellesordning for premieberegning slik at det skjer en utjevning av pensjonskostnader og risiko mellom de kommunale pensjonsordninger som omfattes av en slik fellesordning. En adgang til å etablere interkommunale pensjonsordninger i pensjonskasse vil praktisk sett bety at pensjonskassen vil fungere som en fellesordning for premieberegning (jf. forsikringsvirksomhetsloven § 8b-2 annet ledd), noe som ikke vil være tilfellet i pensjonskasser med kun en pensjonsordning, se NOU 2003: 11 Konkurranselov i kollektiv livsforsikring side 85–86.

I kommunal sektor er avtalebasert pensjonssamarbeid i form av interkommunal pensjonskasse først og fremst sett på som et kostnadsreduse-

rende tiltak – et tiltak som det er behov for, for å motvirke en betydelig kostnadsøkning for ytelsesbaserte pensjonsordninger i senere år (foran avsnitt 6.1). Flere kommuner og fylkeskommuner har klart gitt uttrykk for et ønske om å etablere felles interkommunal pensjonsordning, blant annet enkelte fylkeskommuner og kommuner som har sin sentraladministrasjon i de samme byer og som i dag har egne pensjonskasser. Enkelte av disse har søkt å oppnå synergieffekter gjennom etablering av felles daglig ledelse i sine pensjonskasser. Full effekt av et slikt pensjonssamarbeid vil imidlertid bare kunne oppnås ved avtalebasert felles pensjonsordning for kommuner/fylkeskommuner i samme pensjonskasse. Administrasjonskostnadene og dermed utgiftene for den enkelte kommune antas å bli vesentlig mindre enn om hver av kommunene viderefører egne pensjonskasser. Innenfor den fellesordning for premieberegning som dermed også kan gjennomføres, vil den enkelte kommune dessuten kunne få fordel av utjevning av risiko innenfor rammen av en større enhet.

*Banklovkommissjonen* viser til finanskomiteens merknad om interkommunale pensjonskasser i Innst. O. nr. 44 (2003–2004), gjengitt foran avsnitt 1.1.

*Banklovkommissjonen* mener at forholdene ligger godt til rette for et slikt pensjonssamarbeid mellom ulike kommunale arbeidsgivere. De krav til kommunale pensjonsordninger Hovedtariffavtalen inneholder, innebærer at kommunale pensjonsordninger er langt på vei standardiserte. Dette gjør det lettere å etablere en felles pensjonsordning for flere kommunale arbeidsgivere. Geografisk nærhet og annet interkommunalt samarbeid vil være blant de forhold som vil gjøre at flere kommuner kan ha et interessefellesskap knyttet til en slik pensjonsløsning. Adgangen til å etablere interkommunale pensjonsordninger, vil også kunne redusere utslag av risikovariasjoner for den enkelte kommune og innebære at viktige risikofaktorer vil bli spredt på et bredere beregningsgrunnlag. Det vil også kunne gjøre det lettere å oppnå kravet til minste størrelse for en fellesordning for premieberegning etter Hovedtariffavtalen i kommunal sektor, jf. forsikringsvirksomhetsloven § 8b-6. Dersom pensjonsordningen plasseres i en pensjonskasse, vil en felles pensjonsordning for flere kommuner kunne redusere utgiftene for den enkelte kommune fordi administrasjonskostnadene andel av samlede pensjonskostnader reduseres. En pensjonskasseløsning vil dermed kunne bli aktuell for flere kommuner, noe som vil bidra til større bredde i det kommunale pensjonsmarked. Generelt sett vil

en interkommunal pensjonskasse kunne bli en mer konkurransedyktig pensjonsinnretning enn pensjonskasser som er knyttet bare til en kommune.

I tråd med forsikringsvirksomhetsloven § 8b-2 annet ledd er det generelt lagt til grunn at bestemmelsene i foretakspensjonsloven kapittel 12 og innskuddspensjonsloven kapittel 10 om konsernpensjonsordninger, bør gis tilsvarende anvendelse på interkommunale ordninger, med mindre annet følger av reglene om fellesordninger for premiebehandling i forsikringsvirksomhetsloven § 8b-6, jf. lovutkastet § 6a-2 fjerde ledd. For øvrig forutsettes de alminnelige regler om pensjonskasser i lovutkastet også å komme til anvendelse på interkommunale pensjonskasser. Dette betyr blant annet at en slik pensjonskasse bare kan drive virksomhet i henhold til konsesjon, og at konsesjonsmyndigheten ut fra det opplegg for interkommunalt pensjonssamarbeid som foreligger, vil kunne sette vilkår for å sikre en egnet avgrensning av pensjonskassens virksomhet. *Banklovkommisjonen* legger således til grunn at det normalt må være en forutsetning for etableringen av en interkommunal pensjonskasse, at fondsavsetningene i de deltagende pensjonsordninger er tilstrekkelige til å oppfylle lovfastsatte krav, og at nødvendig ansvarlig kapital blir tilført pensjonskassen.

Slik *Banklovkommisjonen* ser det, tilsier disse forhold at det bør åpnes adgang for kommuner og fylkeskommuner til å gå sammen om å etablere felles interkommunale pensjonsordninger. Foretak som inngår i et konsernlignende forhold med en av kommunene bør også kunne omfattes, jf. forsikringsvirksomhetsloven § 8b-2. I våre dager er forholdet at mange av kommunene eier, har eierandeler eller har hatt eierandeler i foretak som forestår ulike deler av den kommunale virksomhet, og slike foretak kan i dag inngå i en kommunes pensjonskasse. Praktiske hensyn taler for at dette er en ordning som bør kunne videreføres innenfor en felles interkommunal pensjonsordning. Lovutkastet § 6a-2 annet ledd er utformet i samsvar med dette.

### **8.2.3 Felles pensjonsordning for flere foretak (avtalebasert pensjonssamarbeid)**

Det er under *Banklovkommisjonens* arbeid med ny pensjonskasselovgivning blitt påpekt at det – i lys av forslaget om avtalebasert pensjonssamarbeid med felles pensjonsordning for flere kommuner – bør åpnes for tilsvarende avtalebaserte felles pensjonsordninger for foretak i privat sektor. Hovedbegrunnelsen for slike pensjonsprodukter antas å være den samme som for felles pensjonsordninger

i konsernforhold og interkommunale forhold. Behovet for ordninger som kan gi slike samordningsgevinster, er også til stede i privat sektor, og det er fra forsikringsforhold vist til at kostnadene ved å administrere små pensjonsordninger utgjør en langt større del av de samlede pensjonskostnader enn tilfellet er for de store foretakenes pensjonsordninger. Det antas derfor at mange mindre foretak med et begrenset antall ansatte ut fra kostnadshensyn har avstått fra å etablere egen pensjonsordning for sine arbeidstakere. En adgang for slike foretak til å ha avtalebasert felles pensjonsordning, antas å gi samordningsgevinster som kan føre til at flere foretak i privat sektor etablerer pensjonsordning. Dette gjelder uavhengig av om den felles pensjonsordning i tilfelle etableres i pensjonskasse eller livsforsikringsselskap.

Avtale om pensjonssamarbeid mellom foretak i privat sektor vil kunne tenkes initiert innenfor en sammenslutning eller gruppering som foretakene er tilsluttet, men prinsipielt kan det tenkes avtalt pensjonssamarbeid også mellom ellers uavhengige foretak med felles geografisk eller annen tilknytning, for eksempel et bredt forretningsmessig samarbeid. Eventuelt krav til nærmere fellesinteresser mellom foretakene kan i tilfelle tenkes vurdert i forbindelse med konsesjonsbehandlingen for den enkelte pensjonskasse.

(1) Etter foretakspensjonsloven § 12-1 annet ledd og innskuddspensjonsloven § 10-1 annet ledd kan imidlertid Kredittilsynet samtykke i at foretak som har «nær tilknytning til hverandre» etablerer felles pensjonsordning, jf. Ot.prp. nr. 47 (1998–1999) side 180–181 hvor det er angitt retningslinjer for praktiseringen av denne hjemmelen:

«Utvalget har foreslått at Kredittilsynet gis hjemmel til å samtykke i at andre foretak som har tilsvarende nær tilknytning til hverandre skal kunne opprette felles pensjonsordning. Det kan foreligge tilfeller hvor sammenslutningens organisering er tilnærmet identisk med lovens definisjon, uten at lovens krav er oppfylt i alle deler. Etter utvalgets oppfatning bør det i disse tilfellene avgjøres etter en konkret vurdering hvorvidt det skal gis adgang til å opprette felles pensjonsordning.

Departementet slutter seg til forslaget, jf. § 12-1 annet ledd, men ser at det også kan foreligge behov for videre fullmakter. En viser her til vanskelighetene med å finne tilstrekkelig presise avgrensningskriterier samtidig som en fanger opp samtlige av de utvidelsene som foreslås i forhold til definisjonene i de nye aksjelovene. Kredittilsynet skal derfor også kunne gi samtykke til konsernlignende sammenslutninger som er horisontalt oppbygget, har felles

styringsorganer og er i samsvar med lov og forskrift. I særlige tilfeller kan det også være grunnlag for å gi samtykke til foretak som har en tilsvarende nær tilknytning til hverandre, men som ikke omfattes av det ovennevnte.

Utvalget har i sine merknader til ovennevnte bestemmelse om kompetanse for Kredittilsynet presisert at foretakene må ha en nær tilknytning, og at felles pensjonsordning på grunnlag av rent bransjesamarbeid vil være utelukket. Som referert ovenfor har Landbruks-samvirket i sin høringsuttalelse tatt til orde for at loven må åpne for 'tverrgående pensjonskasser'. Bransjesammenslutninger kan innebære ulike alternativer. Det innebærer for det første at det kan være tale om et samarbeid mellom foretak uten annen tilknytning enn at de utøver samme type næringsvirksomhet alternativt innebærer dette at pensjonsordningen kan være opprettet for yrkesgrupper med samme type utdanning eller stillingskategori på tvers av ansettelsesforholdet i de enkelte foretak.

Departementet ser det som vesentlig at skattefavourisert foretakspensjon omfatter samtlige av de ansatte innenfor samme foretak. Sentrale prinsipper som ligger til grunn for skattefavouriseringen som eksempelvis forholdsmessighetsprinsippet, bygger på dette. Det bør etter departementets syn ikke tillates opprettet ordninger hvor det gis inntektsfradrag til ordninger som kun tilgodeser enkelte grupper innenfor foretaket eller konsernet. På samme måte som utvalget mener departementet at regelverket bør utformes og styres av de hensyn som gjør seg gjeldende for de ansatte som gruppe, og at de ansatte må gis like pensjonsrettigheter. Etter departementets syn vil ikke disse hensynene kunne ivaretas innenfor ordninger med medlemskap basert på samme type utdanning eller stillingstype. Lovforslaget omfatter derfor ikke denne type ordninger.

Når det gjelder felles pensjonsordninger basert på at foretakene driver samme type virksomhet kan det være et vidt spenn med hensyn til hvor nært foretakene er tilknytte[t]r hverandre. Dette gjør det vanskelig å utforme en generell regel. Hvor foretakene ikke har annet til felles enn at de driver innenfor samme bransje kan ikke departementet se at det foreligger argumenter for å tillate felles pensjonsordninger. ... I den andre enden av skalaen vil det kunne tenkes sammenslutninger hvor tilknytningen mellom foretakene ikke vil avvike i vesentlig grad fra det som vil være tilfellet for de sammenslutninger som oppfyller vilkårene i den konserndefinisjon lovforslaget bygger på. Departementet foreslår at denne typen sammenslutninger skal kunne gis tillatelse til å opprette felles pensjonsordning når foretakene har

en tilsvarende nær tilknytning til hverandre som etter lovforslagets hovedregel. ... Viktige momenter ved avgjørelsen av hvorvidt slik tillatelse skal gis vil være i hvilken grad foretakene er økonomisk integrert med hverandre, har tilknytning gjennom eierforhold, og om sammenslutningen kan antas å være av varig karakter.»

*Banklovkommisjonen* legger til grunn at også en felles pensjonsordning for flere foretak i tilfelle vil måtte omfatte samtlige arbeidstakere i hvert av foretakene og dessuten – på samme måte som konsernforetak og kommuner i interkommunalt pensjonssamarbeid – bør være undergitt regler tilsvarende de som foretakspensjonsloven og innskuddspensjonsloven inneholder for konsernpensjonsordninger (foran avsnitt 8.2.1). Arbeidstakerne i hvert foretak vil dermed utgjøre en egen gruppe i forhold til reglene om medlemskap og pensjoner i disse lovene, og reglene der om de økonomiske forhold, blant annet krav om separat regnskapsføring for hvert foretak, vil hindre at det skjer en sammenblanding av de enkelte foretaks økonomi (foretakspensjonsloven §§ 12–2 til 12–4). På samme måte som felles pensjonsordning i konsernforhold vil sålede avtalebasert felles pensjonsordning i seg selv ikke innvirke på rekkevidden av de sentrale prinsipper som ligger til grunn for regelverket i de to lovene.

*Banklovkommisjonens flertall* viser til at spørsmålet om det skal innføres en adgang til et slikt avtalebasert pensjonssamarbeid mellom foretak i privat sektor, er et spørsmål som ikke bare angår lovgivningen om pensjonskasser. Det vil gi liten sammenheng i regelverket dersom det i denne omgang ble åpnet adgang til å etablere slike felles pensjonsordninger i pensjonskasser uten at en samtidig foretok de endringer i foretakspensjonsloven og innskuddspensjonsloven som er påkrevd for at slike pensjonsordninger også skal kunne etableres i livsforsikringsselskaper. Hensynet til konkurranseforholdene i pensjonsmarkedet må her tillegges vesentlig vekt. Det vil i tilfelle knytte seg en del spørsmål til hvordan slike endringer best kan utformes og innpasses i de to pensjonslovene. Det er imidlertid satt forholdsvis stramme tidsfrister for Banklovkommisjonens slutføring av utredningen om pensjonskasser, og dette taler mot at en i denne omgang også tar opp spørsmål som ikke er direkte knyttet til lovgivningen om pensjonskasser.

*Banklovkommisjonens flertall* mener at utforming av generelle regler om avtalebaserte felles pensjonsordninger i privat sektor vil kunne reise spørsmål som det innenfor den tid som står til rådighet, kan vise seg vanskelig å få vurdert og

avklart i Banklovkommisjonen på en tilfredsstillende måte, eller som ellers kan komplisere slutføringen av utredningen. Dersom det er ønskelig sett fra Finansdepartementets side, vil det være mulig for Banklovkommisjonen å ta opp disse spørsmålene senere i tilknytning til en annen utredning. I denne omgang tar en således bare opp de spørsmål som gjelder forholdet mellom den nye lovgivningen om pensjonskasser og det utkast til nye medlovregler om fellesordninger for premieberegning som *Banklovkommisjonen* tidligere har fremlagt. For øvrig ble spørsmålet omtalt av finanskomiteen i Innst. O. nr. 4 (2004–2005) side 21 og 22.

*Et mindretall, medlemmene Gjelsvik, Gjønnnes og Skomsvold*, mener at lovutkastet bør åpne for en generell adgang for at to eller flere foretak kan avtale å ha felles pensjonsordning i en pensjonskasse. *Disse medlemmene* viser til at etter sammen slutningen mellom Vital og Gjensidige NOR Spareforsikring har to livsforsikringsselskap 90 prosent av markedet for private tjenestepensjoner i Norge utenom pensjonskassene. Muligheten for å opprette egen pensjonskasse er på denne bakgrunn et helt nødvendig konkurransemessig korrektiv i dette markedet. *Disse medlemmene* viser også til at driftskostnadene i pensjonskasser ligger om lag på det halve av kostnadene i livsforsikring.

For mindre og mellomstore foretak medfører administrative kostnader imidlertid en vesentlig innvending mot å opprette og drive egen pensjonskasse. Administrasjonskostnader i prosent av forvaltningskapital ligger opp mot 2 prosent for pensjonskasser med en forvaltningskapital på mindre enn 10 mill. kroner. Øker forvaltningskapitalen til 50 mill. kroner synker kostnadsprosenten til 0,7 – 0,8 prosent og for pensjonskasser med mer enn en milliard kroner i forvaltningskapital tilsvarer kostnadene ikke mer enn ca 0,35 prosent. Det vises også til at lovutkastets forslag til minste grunnkapital, se nedenfor avsnitt 9.6.2 og lovutkastet § 6a-5, samtidig vil gjøre det vanskelig for mindre foretak å starte egen pensjonskasse.

For å kunne begrense kostnadene ved å opprette tjenestepensjonsordninger for mindre og mellomstore foretak, er *disse medlemmene* av den oppfatning at det er av avgjørende betydning, at en gruppe foretak kan gå sammen om å opprette en felles pensjonskasse. Banklovkommisjonen har ovenfor i dette avsnitt ikke funnet at etablering av felles pensjonskasser medfører særskilte reguleringsmessige problemer. I lovforslaget legges det således til grunn at det blir anledning til å opprette felles pensjonskasse for foretak som inngår i samme konsern (det er også mulig etter gjeldende lovgiving) eller gruppe basert på gjensidig eierfor-

hold, se foran avsnitt 8.2.1. Det foreslås videre at to eller flere kommuner kan avtale en felles pensjonskasseløsning, se foran avsnitt 8.2.2, og at en vilkårlig gruppe private foretak skal kunne opprette en felles pensjonskasse, dersom deres pensjonsordninger skal omfattes av en fellesordning for premieberegning, se straks nedenfor under (2).

Når de problemstillinger som behandles tilsier det, legger *disse medlemmene* til grunn, at Banklovkommisjonen må kunne fremme forslag som ikke eksplisitt er etterspurt i mandatet. Det har da også kommisjonen gjort, og gjør, som for eksempel i spørsmålet om innskuddspensjonsforetak, se nedenfor avsnitt 9.2 (2) og kapittel 11. *Disse medlemmene* finner det derfor lite naturlig ikke å drøfte – og ikke å foreslå – en generell adgang til å opprette felles pensjonskasser i denne utredningen. Felles pensjonskasser for flere foretak vil kunne redusere administrasjonskostnadene ved en tjenestepensjonsordning for mindre og mellomstore foretak vesentlig. *Disse medlemmene* foreslår på denne bakgrunn en annen utforming av lovutkastet § 6a-2 enn Banklovkommisjonens flertall.

*Medlemmene Gjønnnes og Skomsvold* vil særlig bemerke at regelverk for og administrasjon av en felles pensjonskasse uten fellesordning for premieberegning reiser i utgangspunktet færre reguleringsmessige og administrative problemer enn en ordning med fellesordning. Den modell for alders- og kjønnsnøytrale fellesordninger som Banklovkommisjonen har foreslått i sin utredning nr. 11, NOU 2003: 28 (se straks nedenfor under (2)) har samtidig en rekke svakheter, som gjør at den ikke vil være ønsket fra næringslivets side.

*Medlemmene Gjelsvik og Gjønnnes* vil særlig bemerke at spørsmålet om avtalebasert pensjons-samarbeid mellom foretak er viktig dersom det innføres et system med lovfastsatte eller avtalefastsatte obligatoriske tjenestepensjonsordninger.

(2) *Banklovkommisjonen* viser til at kommisjonen i Utredning nr. 11, NOU 2003: 28 fremla et utkast til et nytt kapittel 8d i forsikringsvirksomhetsloven som vil åpne for at ytelsesbaserte pensjonsordninger for flere foretak etter avtale skal inngå i en fellesordning for premieberegning. Lovutkastet bygger på reglene for kommunale pensjonsordninger i forsikringsvirksomhetsloven § 8b-6 og innebærer at premien for det enkelte foretaks pensjonsordning vil bli beregnet slik at det motvirkes at pensjonskostnadene for de enkelte medlemmene for tilsvarende pensjonsrettigheter vil variere med medlemmenes kjønn og alder. En slik fellesordning vil bare fungere etter sitt formål dersom det enkelte foretaks premie beregnes ut fra det samlede premievolum for flere pensjonsordninger,

se NOU 2003: 28 avsnitt 5.1.2. Denne ordningen forutsetter således at flere foretak uten konserntilknytning skal kunne inngå i et avtalebasert pensjonssamarbeid i form av fellesordning for premieberegning og ha sine pensjonsordninger i samme pensjonsinnretning. Skal et slikt opplegg kunne benyttes også av foretak som ønsker å ha sin pensjonsordning i pensjonskasse – og ikke i livsforsikringsselskap, er det derfor nødvendig at den nye pensjonskasselovgivningen åpner for at flere foretak med pensjonsordninger som omfattes av en fellesordning for premieberegning kan etablere pensjonsordningene i samme pensjonskasse, se lovtu-kastet § 6a-2 tredje ledd.

#### 8.2.4 Tverrgående pensjonsordninger

I forlengelsen av den omtalen av interkommunale pensjonsordninger som gis i *brevet til Banklovkommisjonen av 27. januar 2004* (foran avsnitt 1.1), uttaler Finansdepartementet:

«Finansdepartementet antar at det i denne sammenheng også vil være naturlig å vurdere om det innenfor privat sektor bør være adgang til å etablere tverrgående pensjonskasser som dekker flere foretak som ikke har konserntilknytning, eventuelt bestemte yrkesgrupper eller selvstendig næringsdrivende.»

*Banklovkommisjonen* viser til at spørsmålet om «tverrgående pensjonskasser» – slik uttrykket benyttes i brevet – dels dekker pensjonskasser med pensjonsordninger for flere arbeidsgivere og dels pensjonskasser med pensjonsordning for arbeidstakere innenfor bestemte yrkesgrupper som er ansatt hos ulike foretak/arbeidsgivere, jf. uttalelsene i Ot.prp. nr. 47 (1998–99) side 180 som gjengitt foran avsnitt 8.2.3. Interkommunale pensjonskasser er et eksempel på den første typen av pensjonskasser, og er behandlet foran avsnitt 8.2.2. Det tilsvarende spørsmål om pensjonsordninger for flere foretak i privat sektor er behandlet foran avsnitt 8.2.3. Disse typer av felles pensjonsordning for flere foretak/arbeidsgivere omfatter samtlige arbeidstakere hos hvert foretak/arbeidsgiver, og har meget til felles med konsernpensjonsordninger. De atskiller seg imidlertid prinsipielt fra en «tverrgående pensjonskasse» eller «tverrgående» pensjonsordning for en bestemt yrkesgruppe med medlemmer ansatt hos ulike arbeidsgivere.

Norske pensjonsordninger i så vel privat som kommunal sektor har hittil vært arbeidsgiverorganiserte, og dette er utgangspunktet for reglene om pensjonsordninger i foretakspensjonsloven, innskuddspensjonsloven og forsikringsvirksomhets-

loven kapittel 8b. «Tverrgående pensjonsordning» i betydningen pensjonsordning for en bestemt yrkesgruppe, har derfor hos oss hittil forekommet i meget begrenset utstrekning, og reiser spørsmål som hittil ikke har vært avklart i norsk pensjonslovgivning. Dette gjelder uavhengig av om slik pensjonsordning i tilfelle plasseres i pensjonskasse eller i livsforsikringsselskap.

Denne siste typen av «tverrgående pensjonsordning» vil – slik som forholdet er i Danmark (foran avsnitt 4.2) – medføre at arbeidstakerne i et og samme foretak ikke vil være dekket i samme pensjonsordning, noe som vil kunne medføre at enkelte grupper av arbeidstakere i et foretak ikke har pensjonsordning, eller at det ikke vil foreligge et rimelig forhold mellom pensjonsytelsene til de enkelte arbeidstakere i samme foretak. Dette vil ikke være i samsvar med de prinsipper om obligatorisk medlemskap og forholdsmessighet som ligger til grunn for foretakspensjonsloven og innskuddspensjonsloven, samt tilsvarende regelverk for kommunale pensjonsordninger.

I sin presisering av Banklovkommisjonens mandat om pensjonskasser i *brev av 23. september 2004*, har Finansdepartementet lagt til grunn at:

«Banklovkommisjonens mandat vedrørende private tverrgående pensjonskasser er knyttet opp til vurderingen av interkommunale pensjonskasser, og utjevning ved «kjønns- og aldersnøytrale premier». Mandatet omfatter ikke en vurdering av de sentrale prinsipper i foretakspensjonsloven og innskuddspensjonsloven om forholdsmessighet og om at pensjonsordninger som hovedregel skal omfatte alle arbeidstakere i et foretak.»

I Innst. O. nr. 4 (2004–2005) forutsetter finanskomiteen at Regjeringens stortingsmelding om Pensjonskommisjonens utredning vil komme tilbake med «vurderinger av ulike tjenestepensjonsordninger». Mindretallet i komiteen – medlemmene fra Arbeiderpartiet og Sosialistisk Venstreparti – omtaler i en merknad ulike spørsmål knyttet til «felles pensjonsordning for enkelte yrkesgrupper eller tariffområder».

*Banklovkommisjonen* viser til dette, og går derfor ikke nærmere inn på de spørsmål det her gjelder.

*Medlemmet Gjelsvik* vil særlig bemerke at prinsippene om obligatorisk medlemskap og forholdsmessighet i foretakspensjonsloven og innskuddspensjonsloven, handler om krav til pensjonsordningen i det enkelte foretak og kan i seg selv ikke sikre et rimelig forhold mellom pensjonsytelsene til alle arbeidstakere. Pensjonskommisjonen fant at

8–900 000 arbeidstakere ikke er dekket av tjenstepensjoner. De største forskjellene i pensjonsmarkedet oppstår mellom de som har folketrygden og de som i tillegg har gode tjenstepensjoner. Så lenge avtalene er organisert i og av det enkelte foretak uten lovpålagte eller tariffbaserte standardiserte ytelser, vil det være vanskelig i praksis å sikre kjønns- og aldersnøytral finansiering og å videreføre medlemmenes pensjonsopptjening ved jobbskifte. Dette er svært viktige problemer knyttet til forholdet mellom pensjonister, og til arbeidsmarkedets funksjonsmåte og mobilitet.

### 8.2.5 Foreningspensjonskasser

En foreningspensjonsordning etableres som en pensjonsordning for medlemmer av en landsomfattende eller regional forening av selvstendig næringsdrivende eller av en interesseorganisasjon for en bransje med mange selvstendig næringsdrivende og små foretak, men med få ansatte. Antallet foreningspensjonsordninger er lavt og nyetableringen er svært liten. Foreningspensjonsordningene er beskrevet i Utredning nr. 10, NOU 2003: 11 del II avsnitt 3.3.1.

Pensjonsavtalen inngås mellom forsikringsselskapet og foreningen eller bransjeorganisasjonen, men premien betales av det enkelte medlem. Til forskjell fra felles pensjonsordninger blir hvert medlem helsevurdert ved innmelding, men det kan likevel oppnås en felles risikovurdering av medlemmene i pensjonsordningen. Dette vil kunne redusere risikopremien for det enkelte medlem betydelig i forhold til premien for en individuell pensjonsavtale. Pensjonsordningen vil omfatte en rekke selvstendige enheter, og ikke minst av skattehensyn er det viktig å sikre at det ikke skjer overføringer av midler eller kostnader mellom de enkelte enhetene. For selvstendig næringsdrivende må det føres regnskap for hvert enkelt medlem, noe som vil gjøre administrasjonen av en foreningspensjonsordning forholdsvis krevende både administrativt og kostnadmessig. Utover tilknytningen til en bestemt forening og behovet for å inngå i en kollektiv pensjonsordning, vil medlemmene ofte ha få felles interesser, noe som kan medføre hyppig utmelding og innmelding i pensjonsordningen.

*Banklovkommisjonen* viser til at slike foreningspensjonsordninger også har vært etablert i pensjonskasser, og går inn for at det fortsatt bør være adgang til dette, jf. lovutkastet § 6a-1 annet ledd. En viser til at EU/EØS pensjonskassedirektiv også omfatter slike pensjonsordninger (foran avsnitt 5.4).

## 8.3 Forskjellige typer av pensjonsordninger i samme pensjonskasse

### 8.3.1 Forholdet til virksomhetsbegrensninger

(1) Etter pensjonslovene kan det etableres pensjonsordninger med ytelsesbasert foretakspensjon og tre ulike typer av innskuddsbasert pensjon (se foran avsnitt 6.1.3). Pensjonslovene inneholder også bestemmelser som innebærer at et foretak på et og samme tidspunkt kan ha flere typer av pensjonsordninger for sine arbeidstakere. Dette gjelder dels foretak med kombinerte eller parallelle pensjonsordninger og dels foretak som har «lukket» eller «omdannet» en eksisterende pensjonsordning samtidig som foretaket for arbeidstakere som deretter ansettes oppretter en ny type pensjonsordning. Ønsker foretaket å ha pensjonsordning i pensjonskasse, oppstår spørsmålet om de ulike kombinasjoner av pensjonsordninger dette kan gi, skal kunne etableres i pensjonskassen.

Det er etter gjeldende regelverk uklart om en pensjonskasse har adgang til å ha kombinerte pensjonsordninger eller parallelle pensjonsordninger for samme foretak. Spørsmålet ble visstnok ikke drøftet da reglene om kombinerte og parallelle ordninger ble innarbeidet i de to pensjonslovene. Tilsvarende er det uklart om en pensjonskasse kan ha ulike typer av pensjonsordninger for samme foretak etter reglene om «lukking» og «omdanning» av pensjonsordning. Uavhengig av disse forhold er det klart nok at reglene i pensjonskasseforskriften ikke vil passe for slike pensjonskasser.

For pensjonskasser som har tillatelse til å overta pensjonsordninger som anses som livsforsikring, er hovedspørsmålet om pensjonskassen også skal kunne overta en pensjonsordning med innskuddspensjon uten forsikringselement som foretaket etablerer i samsvar med regler som nevnt rett ovenfor. Eller skal tradisjonelle virksomhetsbegrensninger i livsforsikring forstås slik at de er til hinder for dette? Alternativet vil i tilfelle være at foretaket må etablere en egen pensjonskasse for innskuddspensjonsordningen eller etablere den i en pensjonsinnretning som kan tilby slike pensjonsprodukter.

I forhold til en pensjonskasse som ikke kan overta pensjonsordning som anses som livsforsikring, vil det vanskelig kunne tenkes at virksomheten utvides til å omfatte pensjonsordning som regnes som livsforsikring. Slike pensjonskasser er ikke forsikringsteknisk oppbygget. *Banklovkommisjonen* mener derfor at det ikke vil være aktuelt

å åpne for at pensjonskasser eller innskuddspensjonsforetak (se nedenfor avsnitt 9.2 (2) og kapittel 11) som driver virksomhet på grunnlag av kollektive pensjonsordninger uten forsikringselement, samtidig kan overta kollektive pensjonsordninger med forsikringselement. Før dette kan skje bør det i tilfelle gjennomføres en forsikringsteknisk oppbygging av pensjonskassen, noe som forutsetter omdanning og ny konsesjonsvurdering av pensjonskassen.

(2) I forhold til konsernpensjonskasser oppstår lignende spørsmål dersom de enkelte konsernforetakene ønsker å ha ulike typer av pensjonsordninger eller ulike kombinasjoner av disse. Heller ikke på dette punkt gir gjeldende regelverk noe klart svar. Når det gjelder felles pensjonsordninger i konsernforhold, krever imidlertid hverken foretakspensjonsloven § 12-2 eller innskuddspensjonsloven § 10-2 at det skal gjelde samme pensjonsplan/innskuddspremieplan/innskuddsplan for foretakene i konsernpensjonsordningen. Det skulle således ikke være noe i veien for at et av foretakene har ytelsesbasert pensjonsordning mens et annet har pensjonsordning med engangsbetalt foretakspensjon. Det vesentlige i konsernreglene i de to pensjonslovene er prinsippet om at hvert foretaks arbeidstakere skal utgjøre en egen gruppe innenfor konsernpensjonsordningen, og at hvert foretak bare er ansvarlig for den premie som skal betales for egen gruppe av arbeidstakere (foretakspensjonsloven §§ 12-2 og 12-3). I så fall burde også et konsernforetak med enten parallelle pensjonsordninger eller kombinerte pensjonsordninger, i utgangspunktet kunne inngå i konsernordningen selv om pensjonsordningen for andre konsernforetak ikke følger det samme opplegget. Tilbake blir imidlertid også her spørsmålet om virksomhetsbegrensninger i livsforsikring er til hinder for at et av foretakene kan ha pensjonsordning med innskuddspensjon uten forsikringselement.

Et særlig spørsmål for kommunale pensjonskasser er om et «fristilt» kommunalt foretak som inngår i et konsernlignende forhold med den kommune som har etablert pensjonskassen, kan etablere pensjonsordning etter foretakspensjonsloven eller innskuddspensjonsloven i pensjonskassen. Eller må en slik pensjonsordning etableres i egen pensjonskasse, i Kommunal Landspensjonskasse (KLP) eller annet livsforsikringsselskap?

(3) Spørsmål tilsvarende de som er omtalt ovenfor, oppstår for så vidt også i forhold til livsforsikringsselskap hvor foretaket har etablert pensjonsordning som anses som livsforsikring. Det er mulig at spørsmålet likevel ikke helt står i samme stilling fordi virksomhetsbegrensningene i

EU/EØS livsforsikringsdirektiv (2002/83/EF) og pensjonskassedirektiv ikke i alle henseender er like. I forhold til livsforsikringsdirektivet er det avgjørende om det knytter seg et tilstrekkelig forsikringselement til virksomheten. Etter pensjonskassedirektivet er institusjonens virksomhet begrenset til «retirement-benefit related operations», men det skilles ikke der mellom ulike typer av pensjonsordninger (foran avsnitt 5.4). Uavhengig av dette mener *Banklovkommisjonen* at en av hensyn til konkurranseforholdene i pensjonsmarkedet bør tilstrebe at virksomhetsbegrensningenes virkemåte i forhold til slike kombinerte pensjonsløsninger i hovedsak er den samme for livsforsikringsselskaper og pensjonskasser.

(4) Et særlig spørsmål er om et foretak som har pensjonsordning i henhold til foretakspensjonsloven eller innskuddspensjonsloven etablert i pensjonskasse, også kan etablere i pensjonskassen en pensjonsordning som ikke omfattes av det særlige skatteregime som gjelder for slike pensjonsordninger.

### 8.3.2 Produktspekteret i pensjonskasser

(1) *Banklovkommisjonen* legger til grunn som utgangspunkt for utformingen av en ny lovgivning om pensjonskasser, at en pensjonskasse bør kunne drive virksomhet som omfatter de ulike typer av pensjonsordning, eller kombinasjoner av pensjonsordninger, som et foretak/arbeidsgiver etter pensjonslovene har adgang til å gjøre bruk av for å sikre arbeidstakernes pensjonsforhold. Det er vesentlig – ikke minst av kostnadshensyn – at de foretak/arbeidsgivere som legger vekt på å opprette eller videreføre egen pensjonskasse, gis adgang til innenfor rammen av pensjonskassens virksomhet å utforme en samlet løsning for de pensjonsforhold som skal gjelde for arbeidstakerne. Lovfastsatte begrensninger vil her kunne føre til uegnede og urasjonelle løsninger dersom de forutsetter at ulike deler av et samlet pensjonsopplegg må splittes på ulike pensjonsinnretninger, og slike begrensninger kan i verste fall føre til at foretakene/arbeidsgiverne avstår fra å tilby arbeidstakerne supplerende pensjoner. Ut fra dette mener *Banklovkommisjonen* at en pensjonskasse som kan overta kollektive pensjonsordninger som anses som livsforsikringsvirksomhet, bør:

- kunne drive virksomhet på grunnlag av ulike typer av slike pensjonsordninger uavhengig av om de er ytelsesbaserte eller innskuddsbaserte, og
- i kombinasjon med slike pensjonsordninger kunne overta også pensjonsordning med inn-

skuddspensjon uten forsikringselement i tilfelle hvor foretaket/arbeidsgiveren i samsvar med pensjonslovene baserer tjenestepensjonsordningen for sine arbeidstakere på et sammensatt opplegg.

*Banklovkommisjonen* mener at slike opplegg i seg selv ikke vil medføre særlige problemer i forhold til en pensjonskasses samlede virksomhet. At en del av virksomheten gjelder kollektiv innskuddspensjon uten forsikringselement, antas ikke i seg selv å kreve særlig kompetanse eller utførelse av andre arbeidsoppgaver enn den øvrige virksomhet i pensjonskassen. En annen sak vil være at konsesjonsmyndigheten her som ellers vil måtte vurdere om de administrative og økonomiske ressurser som står til disposisjon for pensjonskassen, er tilstrekkelige til å sikre at den samlede virksomhet blir drevet forsvarlig. Etter *Banklovkommisjonens* vurdering vil det heller ikke ut fra skattemessige hensyn være påkrevd å stenge for at en pensjonskasse overtar kollektive pensjonsordninger som ikke omfattes av det særlige skatteregimet som gjelder for pensjonsordninger etter foretakspensjonsloven eller innskuddspensjonsloven. *Banklovkommisjonen* har ikke ved dette tatt standpunkt til at det ut fra skattemessige hensyn eller andre hensyn, skal legges begrensninger på adgangen til å etablere slike ordninger.

*Banklovkommisjonen* mener i samsvar med synspunktene ovenfor, at også en konsernpensjonsordning i pensjonskasse bør kunne omfatte både foretak med kollektive pensjonsordninger som anses som livsforsikring og foretak med kollektive innskuddspensjonsordninger uten forsikringselement. Fordelene ved en konsernpensjonsordning vil kunne reduseres vesentlig hvis lovregelen her blir utformet slik at en fremtvinger delte løsninger. Dette gjelder også i forhold til foretak med kombinerte eller parallelle pensjonsordninger etter foretakspensjonsloven og innskuddspensjonsloven.

*Banklovkommisjonen* legger til grunn at det i forhold til reglene om virksomhetsbegrensning i livsforsikring, i alle disse «kombinasjonstilfellene» vil foreligge et tilstrekkelig forsikringselement knyttet til foretakets samlede tjenestepensjonsordning selv om opplegget også inneholder element av innskuddspensjon som isolert sett er uten forsikringselement. Tilsvarende gjelder i forhold til felles pensjonsordninger i konsernforhold mv. selv om et konsernforetak har innskuddspensjon uten forsikringselement. *Banklovkommisjonen* mener at denne forståelsen er i samsvar med departementets synspunkter i Ot.prp. nr. 74 (2003–2004) side

102. I samsvar med synspunktene foran avsnitt 8.3.1 (3), antar *Banklovkommisjonen* også at disse spørsmål må løses på prinsipielt grunnlag uavhengig av om pensjonsinnretningen er en pensjonskasse eller et livsforsikringsselskap. Ulike rammebetingelser for pensjonskasser og livsforsikringsselskaper på dette område antas å ville innvirke på en uheldig måte på konkurranseforholdene i pensjonsmarkedet. Lovutkastet §§ 1–3 og 1–4 er utformet i samsvar med dette.

(2) På samme måte antar *Banklovkommisjonen* en kommunal konsernpensjonsordning etter forsikringsvirksomhetsloven § 8b-2 og en interkommunal pensjonsordning etter lovutkastet § 6a-2 annet ledd bør kunne omfatte en pensjonsordning for kommunalt foretak som ikke er bundet av Hovedtariffavtalen til å ha kommunal pensjonsordning for sine arbeidstakere. For mange slike foretak vil det være aktuelt i stedet å velge en «privat» pensjonsordning som er ytelsesbasert eller innskuddsbasert. Det vil likevel ofte fremtre som en hensiktsmessig løsning at også en slik pensjonsordning etableres i den pensjonskasse hvor de øvrige av kommunens pensjonsordninger er etablert. En minner om at også Kommunal Landspensjonskasse (KLP) som har en dominerende stilling i det kommunale pensjonsmarked, har konsesjonsfastsatt adgang til å overta slike pensjonsordninger.

## 8.4 Tilknyttet virksomhet

### 8.4.1 Tilleggsprodukter

Pensjonskassenes hovedvirksomhet vil være knyttet til kollektive pensjonsordninger, i form av ytelsesbaserte pensjonsordninger eller en av de tre typer innskuddsbaserte pensjonsordninger som er omtalt foran avsnitt 6.1.3. I samsvar med pensjonskassedirektivet artikkel 7 legges det til grunn at virksomheten også kan omfatte virksomhet som naturlig henger sammen med hovedvirksomheten (foran avsnitt 5.4). Den tilsvarende regel i forsikringsvirksomhetsloven § 7–1 gjelder i dag for pensjonskasser (pensjonskasseforskriften § 2). Lovutkastet § 6a-10 foreslår ingen endring på dette punktet. Det oppstår likevel visse spørsmål om den nærmere avgrensning av virksomhetsområdet og produktspekteret for pensjonskasser, som bør avklares i lovgivningen.

(1) For det første oppstår det spørsmål om pensjonskassene skal ha adgang til å utstede fripoliser, pensjonsbevis eller pensjonskapitalbevis som gjelder rett til pensjon opptjent av arbeidstakere som fratrer sin stilling før nådd pensjonsalder og dermed opphører å være medlem av pensjonsordnin-

gen i pensjonskassen. Regler om utstedelse av slike pensjonsdokumenter er omhandlet i foretakspensjonsloven §§ 4–6 flg. og innskuddspensjonsloven §§ 6–1 flg., samt i tilsvarende regler for «opp-satte rettigheter» i kommunale pensjonsordninger. Slike pensjonsdokumenter utgjør et selvstendig rettsforhold mellom pensjonsinnretningen og arbeidstakeren. I forlengelsen av disse reglene stiller forsikringsavtaleloven § 19–7 krav om at et medlem av en kollektiv livsforsikring som fratrer sin stilling før nådd pensjonsalder, skal ha rett til å fortsette forsikringsforholdet med individuell premieberegning uten å gi nye helseopplysninger (fortsettelsesforsikring). Nærmere regler er inn-tatt i foretakspensjonsloven § 4–9. For pensjonsordninger med innskuddspensjon har innskuddspensjonsloven § 6–5 tilsvarende bestemmelser om fortsatt pensjonssparing.

Under henvisning blant annet til at mange pensjonskasser har begrenset administrativ kapasitet og kompetanse, er det reist tvil om en pensjonskasses virksomhet også bør kunne omfatte utstedelse av fripoliser, pensjonsbevis og pensjonskapitalbevis og i tilfelle tilleggsavtaler til den rett pensjonsdokumentet gir uttrykk for. Alternativet er at pensjonskassen etter avtale med annen pensjonsinnretning, overlater til denne å utstede pensjonsdokumentet til, og administrere rettsforholdet overfor, fratrådte arbeidstakere inntil retten til pensjon aktualiseres ved nådd pensjonsalder.

At pensjonskasser med pensjonsordning for innskuddspensjon uten forsikringselement, forutsetter innskuddspensjonsloven §§ 6–2 og 7–2 klart at utstedelse av pensjonskapitalbevis ligger innenfor pensjonskassens virksomhet. Tilbake blir spørsmålet om pensjonskasser for pensjonsordninger med forsikringselement – og som er forsikringsmessig oppbygget – skal kunne utstede fripoliser etter foretakspensjonsloven §§ 4–6 flg. eller tilsvarende pensjonsbevis i kommunale pensjonsordninger og i tilfelle også inngå avtale med arbeidstakeren om fortsettelsesforsikring (se nedenfor avsnitt 8.4.2).

(2) For det annet, det er reist spørsmål om en pensjonskasse som supplement til en pensjonsordning som er etablert i pensjonskassen, skal ha adgang til å tilby gruppelivsforsikring til foretaket. En gruppelivsforsikring er en ett-årig risikoforsikring som kan utformes slik at den dekker arbeidstakere mot uførhet og/eller dekker deres etterlatte ved død. En gruppelivsforsikring kan være et egnet supplement til pensjonsordninger for foretak som ut fra kostnadshensyn har begrenset ordningen til alderpensjonsytelser eller til alder- og uføreytelser. Gruppelivsforsikring har fått økt aktualitet fordi

det i våre dager ikke er uvanlig at foretak har pensjonsordning uten etterlatteytelser.

En gruppelivsforsikring sikrer arbeidstakerne mot risikoen for uførhet eller død for et år av gangen. Utbetaling skjer normalt i form av engangsbeløp – ikke årlige ytelser. Under en gruppelivsforsikring skjer det således ingen opptjening av rettigheter for medlemmene til uførepensjon og/eller etterlattepensjon, og forsikringen vil normalt opphøre for en arbeidstaker ved fratreden før eller ved nådd pensjonsalder.

I pensjonsmarkedet vil produkter basert på en kombinasjon av pensjonsordning med alderspensjon eller alders- og uførepensjon og en supplerende risikodekning i form av gruppelivsforsikring for arbeidstakerne, kunne fremtre som en interessant pensjonsløsning for mange foretak. For pensjonskassenes stilling i pensjonsmarkedet i kommende år vil det derfor være av betydning om deres virksomhet også kan omfatte supplerende gruppelivsforsikring (se nedenfor avsnitt 8.4.3). En forutsetning for at en pensjonskasse skal kunne tilby et forsikringsprodukt som gruppelivsforsikring, vil i alle tilfelle være at pensjonskassen er forsikringsmessig oppbygget. For pensjonskasser som baserer sin virksomhet på pensjonsordning med innskuddspensjon uten forsikringselement, er derfor spørsmålet ikke relevant. Slike pensjonskasser vil i alle tilfelle være henvist til å skaffe særskilt gruppelivsforsikring i livsforsikringsselskap eller skadeforsikringsselskap.

#### 8.4.2 Fripoliser og fortsettelsesforsikring

Foretakspensjonsloven § 4–7 første ledd fastsetter at når et medlem slutter i foretaket med rett til opptjent pensjon, skal pensjonsinnretningen sørge for at det utstedes fripolise som sikrer medlemmet rett til opptjent pensjon og tilhørende premiereserve. Dersom pensjonsordningen er plassert i et livsforsikringsselskap, skal selskapet utstede fripolisen. Dersom pensjonsordningen er plassert i en pensjonskasse, kan pensjonskassen inngå avtale med livsforsikringsselskap om at selskapet skal utstede fripolise til medlemmer som fratrer sin stilling i foretaket alternativt åpner foretakspensjonsloven § 4–7 annet ledd, jf. § 4–8, for at pensjonskassen selv utsteder fripoliser, men da kreves som hovedregel Kredittilsynets samtykke. Kun for medlemmer som har ett år eller mindre igjen til pensjonsalder, kan pensjonskassen selv utstede fripoliser uten et samtykke fra Kredittilsynet.

Fra Kredittilsynet er det opplyst at det i dag kun er et forholdsvis lite antall private pensjonskasser som selv utsteder fripoliser og påtar seg de fremti-

dige forsikringsforpliktelser dette innebærer. De fleste av disse pensjonskassene er store pensjonskasser.

Foretakspensjonsloven § 4–9 annet ledd fastsetter at en fortsettelsesforsikring som nevnt i forsikringsavtaleloven § 19–7 skal tegnes på samme vilkår som fripolisen, likevel slik at det kan avtales at forsikringen utvides til å omfatte uførepensjon og pensjoner til etterlatte etter kapittel 6 og 7 i foretakspensjonsloven. Kredittilsynet har tolket denne bestemmelsen slik at en pensjonskasse må ha avtale om sikring av fortsettelsesforsikring i et livsforsikringsselskap for å kunne utstede fripoliser. For private pensjonskasser som ikke omfattes av foretakspensjonsloven, har forsikringsavtaleloven § 19–7 vært tolket slik at medlemmer av pensjonsordninger i pensjonskasser ikke har en ubetinget rett til fortsettelsesforsikring på samme måte som medlemmer av pensjonsordninger i livsforsikringsselskap. Det vises til forsikringsavtalelovens forarbeider og Selmers kommentarutgave (Forsikringsavtaleloven med forarbeider: Lov om forsikringsavtaler av 16. juni 1998 nr. 69, Oslo, TANO 1990) side 357.

For kommunale pensjonsordninger gjelder ikke foretakspensjonsloven for så vidt annet ikke er fastsatt i forsikringsvirksomhetsloven kapittel 8b. Siden forsikringsavtaleloven § 19–7 har vært tolket slik at den ikke gjelder direkte for pensjonskasser, kunne dette tilsi at medlemmene ikke hadde krav på fortsettelsesforsikring. Kredittilsynet har imidlertid, under henvisning til at de legislative hensyn som ligger bak bestemmelsen i forsikringsavtaleloven § 19–7 er så vidt tungtveiende, lagt til grunn i standardvedtektene for kommunale pensjonskasser at medlemmene skal gis rett på fortsettelsesforsikring gjennom en avtale med et livsforsikringsselskap.

I praksis har imidlertid pensjonskassene problemer med å få inngått avtaler om fortsettelsesforsikring med livsforsikringsselskap. Den vanlige oppfatning synes å være at fortsettelsesforsikring i stor grad velges av medlemmer med dårlig helse siden slik forsikring kan tegnes uten at det må oppgis nye helseopplysninger. Fra livsforsikringsselskapenes side anses derfor risikoen knyttet til fortsettelsesforsikringer som forholdsvis stor og dessuten er fortjenestemarginene beskjedne. Det har vært vanskelig for pensjonskassene å få inngått avtaler med livsforsikringsselskap om fortsettelsesforsikringer uten at de også har inngått avtale med livsforsikringsselskapet om utstedelse av fripoliser til medlemmer som slutter i foretaket. Dette har gjort det vanskeligere for en del pensjonskasser å beholde fripoliser i egen portefølje.

Spørsmålet om pensjonskassenes adgang til å utstede fripoliser for egen regning må derfor vurderes i sammenheng med spørsmålet om adgangen til tegne fortsettelsesforsikring etter foretakspensjonsloven § 4–9 annet ledd og forsikringsavtaleloven § 19–7.

I spesialmerknadene i Ot.prp. nr. 74 (2003–2004) side 109 har Finansdepartementet i forbindelse med definisjonen av kollektiv livsforsikring uttalt:

«Kollektiv livsforsikring vil etter Finansdepartementets oppfatning også omfatte virksomhet knyttet til forvaltning av fripoliser og pensjonskapitalbevis. Dette vil gjelde pensjonskapitalbevis etter innskuddspensjonsloven, fripoliser fra pensjonsordninger etter foretakspensjonsloven og fripoliser fra pensjonsordninger undergitt tidligere gjeldende regelverk og andre kollektivordninger, for eksempel livrenteordninger. Kollektiv livsforsikring vil også omfatte eventuell fortsettelsesforsikring eller avtale om fortsatt pensjonssparing, jf. forsikringsavtaleloven § 19–7, foretakspensjonsloven § [4–9] og innskuddspensjonsloven § [6–5].»

En slik forståelse gir grunnlag for å se utstedelse av fripoliser og tegning av fortsettelsesforsikring som en del av pensjonskassenes hovedvirksomhet – å overta kollektive pensjonsordninger. Ut fra den oppfatning som departementet har lagt til grunn i Ot.prp. nr. 74 (2003–2004) er det vanskelig å skulle betrakte fripoliser og fortsettelsesforsikringer som individuelt premiebetalende forsikringer som faller utenfor området for pensjonskassenes kollektive virksomhet. *Banklovkommisjonen* kan heller ikke se at det i EU/EØS pensjonskassedirektiv eller det konsoliderte livdirektivet (2002/83/EF), er bestemmelser som utelukker at dette er virksomhet som en pensjonskasse kan drive. *Banklovkommisjonen* mener ut fra dette at lovgivningen ikke generelt bør stenge for at pensjonskasser selv kan utstede fripoliser og tegne fortsettelsesforsikringer for medlemmer av kollektivordningen som slutter i foretaket eller kommunen før nådd pensjonsalder. Utgangspunktet i loven bør i stedet være at utstedelse av fripoliser er en del av kollektivvirksomheten i pensjonskassen eller virksomhet knyttet til denne, se lovutkastet § 6a-1 tredje ledd.

*Banklovkommisjonen* er klar over at den enkelte pensjonskasses evne til å påta seg de forsikringsforpliktelser og bære den risiko som fripolisene vil representere, generelt må antas å variere med pensjonskassens størrelse og virksomhetsomfang. Det samme gjelder i forhold til den enkelte pensjonskasses kompetanse og administrative ressurser. En antar imidlertid at slike for-

hold bør vurderes i forbindelse med konsesjonsbehandlingen etter lovutkastet § 6a-3, og at det i tilfelle ved konsesjonsvilkår settes grenser for pensjonskassens virksomhet dersom forsikringsmessige forhold eller pensjonskassens økonomiske, faglige eller administrative ressurser gjør det betenkelig å inkludere virksomhet knyttet til fripoliser, og i tilfelle fortsettelsesforsikringer, i pensjonskassens samlede virksomhet. I forhold til de større pensjonskassene i privat eller kommunal sektor må det antas at slike betenkeligheter vanligvis ikke vil være til stede. Ved vurderingen kan det imidlertid være grunn til å skille mellom utstedelse av fripoliser og avtaler om fortsettelsesforsikringer som – ut fra livsforsikringsselskapenes erfaringer – må antas forsikringsteknisk og økonomisk å representere større utfordringer.

### 8.4.3 Gruppelivsforsikringer

Gruppelivsforsikringer er som nevnt foran i avsnitt 8.4.1, et årlig risikoprodukt og ligner således mer på et skadeforsikringsprodukt enn et livsforsikringsprodukt. Gruppelivsforsikringer kan derfor med samtykke fra Kredittilsynet tegnes av begge typer av forsikringsselskaper, jf. forsikringsvirksomhetsloven § 1–2. Gruppelivsforsikringene tegnes av foretaket og sikrer arbeidstakerne uføre- og/eller etterlatteytelser, normalt i form av engangsytelser, dersom skade, sykdom eller død inntreffer i løpet av forsikringsåret. Slutter arbeidstakeren i foretaket vil disse dekningene falle bort selv om vedkommende har vært ansatt i foretaket lenge. Det samme gjelder ved fratreden som følge av oppnådd pensjonsalder.

Foretakspensjonsloven § 2–1, jf. §§ 6–1, 7–1 og 7–2 innebærer at en foretakspensjonsordning kan omfatte uførepensjon, barnepensjon og/eller etterlattepensjon, og det vanlige har hittil vært at en foretakspensjonsordning omfatter samtlige typer av ytelser. Dette vil være fondsbaserte ytelser som omfattes av den rett til pensjon den enkelte arbeidstaker til enhver tid har opptjent, og er sikret ved tilhørende premiereserve. Slike rettigheter omfattes også av en fripolise utstedt ved fratreden før nådd pensjonsalder. Av kostnadmessige grunner er det imidlertid en del foretak som unntar uføre- og /eller etterlatteytelser fra pensjonsordningen og i stedet velger å skaffe arbeidstakerne dekning av uføre- og etterlatteytelser ved særskilt gruppelivsforsikring.

Pensjonskassedirektivet artikkel 7 fastsetter at pensjonskassenes virksomhet skal begrenses til

«retirement-benefit related operations and activities arising therefrom.» I direktivets artikkel 6 bokstav d er «retirement benefits» definert som «benefits paid by reference to reaching, or the expectation of reaching, retirement or, where they are supplementary to those benefits and provided on an ancillary basis, in the form of payments on death, disability, or cessation of employment or in the form of support payments or services in case of sickness, indigence or death.» Pensjonskassedirektivet vil derfor ikke være til hinder for at en pensjonskasse som er forsikringsmessig oppbygget og har adgang til å overta pensjonsordning som anses som livsforsikring, overtar gruppelivsforsikring til dekning av uførerisiko og dødsrisiko knyttet til arbeidstakerne.

At en pensjonskasse er forsikringsteknisk oppbygget, og har adgang til å overta kollektiv pensjonsordning som anses som livsforsikring, innebærer imidlertid ikke at pensjonskassen også vil ha forutsetninger for å overta gruppelivsforsikring knyttet til medlemmene av pensjonsordningen. Gruppelivsforsikringer krever at pensjonskassens virksomhet omfatter et kollektiv som er stort nok til å sikre forsvarlig risikoutjevning, eventuelt i kombinasjon med egnet reassuransedekning av risiko knyttet til en gruppelivsdekning. I tillegg vil pensjonskassen måtte ha økonomiske og administrative ressurser til å kunne drive slik virksomhet i tillegg til pensjonsordningene. En del pensjonskasser i både privat og kommunal sektor har et betydelig omfang og en stor medlemsmasse. *Banklovkommisjonen* mener derfor at lovgivningen om pensjonskasser ikke bør generelt stenge for at pensjonskasser overtar gruppelivsforsikring knyttet til medlemmer av pensjonsordning i pensjonskassen, jf. lovutkastet § 6a-1 tredje ledd.

Om den enkelte pensjonskasses virksomhet skal kunne omfatte gruppelivsforsikring, er imidlertid et spørsmål som bør undergis særskilt vurdering under konsesjonsbehandlingen. Ved vurderingen bør det legges vekt på pensjonskassens økonomiske og faglige ressurser og særlig på om det kan oppnås tilstrekkelig risikoutjevning innenfor det kollektiv av arbeidstakere som pensjonskassen omfatter, samt hvilken reassuransedekning pensjonskassen i tilfelle har. For konsesjonsmyndigheten vil det således være aktuelt å fastsette konsesjonsvilkår som helt utelukker adgangen til å overta gruppelivsforsikringer, eller konsesjonsvilkår som stiller nærmere krav til reassuransedekning før pensjonskassen overtar gruppelivsforsikringer.

## Kapittel 9

# Nærmere om pensjonskassers institusjonelle forhold

### 9.1 Generelt

Regulering av en pensjonskasses institusjonelle forhold vil blant annet omfatte spørsmål om hvilken institusjonsform en pensjonskasse kan ha, pensjonskassens styrende organer, etableringsregler og hvilke regler som skal gjelde ved avvikling og opphør. Det omfatter også regler om organisering av virksomheten og hvilke krav som må tilfredsstilles for at pensjonskassen kan starte opp og fortsette å drive sin virksomhet.

Som påpekt foran i avsnitt 7.3.2, legger *Banklovkommisjonen* til grunn at de institusjonelle bestemmelsene for pensjonskasser bør sikre en del krav. Disse kan oppsummeres slik:

1. Pensjonskassen organiseres slik at den har en ledelse med tilstrekkelig kompetanse til å drive og kontrollere pensjonskassens virksomhet.
2. Det må fremgå klart hvem som er ansvarlig for pensjonskassens virksomhet.
3. Pensjonskassen må organiseres slik at den faktisk og rettslig sikres uavhengighet fra foretaket, foreningen eller institusjonen som har pensjonsordning i pensjonskassen.
4. Pensjonskassen må tilfredsstille visse minstekrav til grunnkapital.
5. Myndighetene må kontrollere at den enkelte pensjonskasse tilfredsstiller de grunnleggende krav til å drive virksomhet som pensjonskasse.

*Banklovkommisjonen* legger til grunn at ved utformingen av de konkrete reglene for pensjonskassene, vil disse kravene i enkelte tilfeller måtte avveies mot et ønske om at etablering av en pensjonskasse skal være så enkel som mulig, og at den løpende driften av en pensjonskasse skal kreve begrensede administrative ressurser. Samtidig må reglene ta hensyn til at omfanget og arten av en pensjonskasses virksomhet kan variere ganske mye. I forhold til den enkelte pensjonskasse kan det således være behov for å se de institusjonelle regler i sammenheng med avgrensningen av den virksomhet som pensjonskassen skal drive. En naturlig innfallsvinkel vil da være – slik som i selskapslovgivningen for øvrig – å lovfeste visse minstekrav når det gjelder institusjonelle forhold og

legge til grunn at behov for mer utførlige regler i tilfelle skal ivaretas ved utformingen av pensjonskassens vedtekter. Det vises for øvrig til at vedtektenes forutsettes vurdert og godkjent av konsesjonsmyndigheten i forbindelse med konsesjonsbehandlingen, se nedenfor avsnitt 9.3.1.

Nedenfor i dette kapitlet vil *Banklovkommisjonen* vurdere hvordan de institusjonelle reglene for pensjonskasser bør utformes for å kunne tilfredsstille de ovennevnte krav og hensyn best mulig.

### 9.2 Pensjonskassene som institusjon

En pensjonskasse er en selveiende institusjon – en egen juridisk person. Det har vært vanlig å betegne pensjonskassen som en stiftelse selv om stiftelsesloven ikke kommer til anvendelse (foran avsnitt 2.1.1). Pensjonskassene omfattes heller ikke direkte av annen selskapsrettslig lovgivning i norsk rett som følge av sin særlige rettslige form. Dette tilsier at de nødvendige regler om pensjonskasser som juridisk subjekt – på samme måte som reglene om gjensidige forsikringsselskaper – tas inn i forsikringsvirksomhetsloven.

*Banklovkommisjonen* mener at den selveiende institusjonsform har vist seg å være en hensiktsmessig og praktisk eierform, både for foretak og kommuner som velger å etablere en pensjonskasse, og for medlemmene av pensjonsordninger i pensjonskassen. I definisjonen av en pensjonskasse i lovutkastet § 6a-1 første ledd legges det til grunn at en pensjonskasse fortsatt skal kunne etableres som en selveiende finansinstitusjon.

(1) *Banklovkommisjonen* har vurdert om det bør åpnes for at en pensjonskasse skal kunne etableres i form av et aksjeselskap. Særlig i tilfeller hvor flere foretak eller institusjoner går sammen om å etablere en pensjonskasse uten at det foreligger et konsern- eller konsernlignende forhold mellom dem, for eksempel ved interkommunale pensjonskasser og foreningspensjonskasser (se foran avsnitt 8.3), kan aksjeselskapsformen oppfattes som mer hensiktsmessig enn en selveiende institusjon. Aksjeformen vil medføre at aksjelovens bestemmelser kommer til anvendelse og angi en

velkjent ramme for de institusjonelle forhold vedrørende pensjonskasser. *Banklovkommisjonen* forutsetter at det i så fall bare er foretak og institusjoner med pensjonsordning i pensjonskassen, som skal kunne eie aksjer i pensjonskassen, og at pensjonskassens virksomhet vil være begrenset i hovedsak til de pensjonsordninger eierforetakene har etablert. Et slikt selskap vil i realiteten ligge svært nær et livsforsikringsselskap med avgrenset kundekrets – et såkalt livcaptive. *Banklovkommisjonen* viser til at denne type av livsforsikringsselskap kan etableres og drive virksomhet innenfor rammen av gjeldende lovgivning, jf. forsikringsvirksomhetsloven § 13–8, og antar at det generelt sett derfor ikke vil være behov for særlige regler om pensjonskasser som aksjeselskap. Det vil således ikke være stor forskjell mellom innskudd i pensjonskassen i form av aksjekapital og innskudd i form av ansvarlig kapital i en selveiende pensjonskasse, og uavhengigheten er også da sikret ved at pensjonskassen er etablert som en egen juridisk person. Uavhengig av om institusjonen er selveiende eller aksjeselskap, må det skilles mellom foretakets eller institusjonens rolle som stifter/eier og deres rolle som forsikringstaker i de pensjonsordninger som etableres. Det antas for øvrig at det vanlige fortsatt vil være at pensjonskasser vil være selveiende institusjoner.

(2) Pensjonskasser kan også drive virksomhet basert på pensjonsordninger med innskuddspensjon uten forsikringselement, jf. innskuddspensjonsloven § 3–2 første ledd (se foran avsnitt 2.4). Spørsmålet om det også skal kunne etableres særlige aksjeselskaper for å drive slik virksomhet står i en viss særstilling. Slike pensjonsordninger kan ikke drives innenfor livsforsikringsselskaper, og etter gjeldende rett kan pensjonsordninger med innskuddspensjon uten forsikringselement bare etableres i banker og forvaltningsselskap for verdipapirfond. Som nevnt foran avsnitt 5.8 (4) legger EUs pensjonskassedirektiv vekt på å sikre arbeidstakernes stilling i arbeidsmarkedsrelatert pensjonsordning ved særlig krav om at pensjonsordningen skal være fondsbasert, og at kapital til sikring av pensjonsforpliktelsene skal forvaltes etter særlige regler, samt at pensjonsvirksomheten skal holdes atskilt fra annen virksomhet. Disse kravene er ikke i overensstemmelse med de generelle reglene i norsk lovgivning for bankers og forvaltningsselskaper for verdipapirfonds virksomhet – regler som i hovedsak er i samsvar med de krav som stilles i EU/EØS-direktivene på disse områdene.

EUs pensjonskassedirektiv gjelder ikke direkte for pensjonsvirksomhet som drives av banker og

forvaltningsselskaper for verdipapirfond. Likevel oppstår det som ledd i gjennomføringen av pensjonskassedirektivet i norsk lovgivning, spørsmål om det vil være i samsvar med de prinsipper som ligger til grunn for direktivet å videreføre adgangen for banker og forvaltningsselskaper for verdipapirfond til å ha pensjonsordninger med innskuddspensjon innenfor rammen av de regler som i dag gjelder for disse institusjonstyper (se nedenfor avsnitt 11.1). Selv om det rent teknisk synes mulig å skille en slik pensjonsvirksomhet og tilhørende midler fra den øvrige virksomhet i slike institusjoner, må det antas praktisk sett å være en mer hensiktsmessig løsning å etablere slik pensjonsvirksomhet i eget datterselskap. Også for morselskap til livsforsikringsselskap kan det være en aktuell løsning å etablere et slikt datterselskap.

I samsvar med dette foreslår *Banklovkommisjonen* at det åpnes adgang til å etablere særskilte innskuddspensjonsforetak i form av aksjeselskap (se nedenfor kapittel 11). De virksomhetsbegrensninger som gjelder for ulike typer av finansinstitusjoner, medfører at det ellers vil foreligge et meget begrenset antall tilbydere av pensjonsordninger basert på innskuddspensjon, noe som vil innvirke på konkurranseforholdene i pensjonsmarkedet. En må også ta i betraktning at det etter hvert kan vise seg å foreligge grunnlag for egne – frittstående – foretak som spesialiserer seg på slik pensjonsvirksomhet. *Banklovkommisjonen* mener videre at reglene for slike foretak bør ta som utgangspunkt at det dreier seg om konsesjonspliktig virksomhet, og at reglene for øvrig i hovedsak bør svare til de som foreslås for pensjonskasser med virksomhet begrenset til pensjonsordninger basert på innskuddspensjon uten forsikringselement (se nedenfor avsnitt 10.2 og 10.4).

(3) I forvaltningspraksis<sup>1</sup> har det vært lagt til grunn at pensjonskasser som forvaltere av kapital knyttet til pensjonsordning(er) i pensjonskassen, er å betrakte som finansinstitusjoner, og at bestemmelser i finansieringsvirksomhetsloven i den sammenheng kommer til anvendelse på pensjonskassene (se foran avsnitt 2.1.1). Dette har betydning for forhold som ikke allerede har vært regulert i pensjonskasseforskriften, for eksempel finansieringsvirksomhetsloven § 2–12 om opplysningsplikt overfor låntakere, jf. § 2–12a, og § 2–15 om sikkerhet ved lån til tjenestemenn, tillitsvalgte mv. *Banklovkommisjonen* legger til grunn at det i lovgivningen for pensjonskasser bør komme til uttrykk at pensjonskasser er å anse som finansinstitusjoner, og det er derfor tatt inn i definisjonen

1. Det vises blant annet til Kredittilsynets rundskriv nr. 2/99.

av pensjonskasser i lovutkastet § 6a-1 første ledd. Det understrekes imidlertid at en pensjonskasse etablert av et foretak som inngår i et finanskonsern, vil være en selveiende institusjon som ikke er del av finanskonsernet etter bestemmelsene i finansieringsvirksomhetsloven kapittel 2a.

### 9.3 Etablering av pensjonskasse

#### 9.3.1 Konsesjon

Etter gjeldende regler stilles det ikke krav om at pensjonskasser skal ha konsesjon for å kunne starte og drive sin virksomhet. Derimot kreves det at en pensjonskasse skal ha vedtekter godkjent av Kredittilsynet før pensjonskassen kan opprettes og drive sin virksomhet (foran avsnitt 3.2.2). Kredittilsynets godkjennelsespraksis er basert på bruk av standardvedtekter som foruten institusjonelle forhold også omfatter regelverket for pensjonsordningen i pensjonskassen (foran avsnitt 3.2.3). I praksis godkjennes derfor vedtektene med forsikringsvilkårene sammen med pensjonskassens tekniske beregningsgrunnlag (pensjonskasseforskriften §§ 11 og 25) og ansvarshavende aktuar for pensjonskassen (pensjonskasseforskriften §§ 18 og 24).

Det er en generell regel hos oss at finansinstitusjoner ikke kan drive virksomhet uten konsesjon, selv om kravet om konsesjon og en forutgående konsesjonsbehandling i en del sammenhenger kan fremstå som en unødvendig omstendelig prosess. Dette gjelder også i forhold til pensjonskasser som ikke er noen ensartet gruppe, men omfatter alt fra meget små enheter til institusjoner som etter sin virksomhet kan sammenlignes med livsforsikringsselskaper. EUs pensjonskassedirektiv inneholder ikke noe generelt krav om konsesjon, men krever at institusjoner som skal drive grenseoverskridende virksomhet må ha tillatelse fra hjemlandet (foran avsnitt 5.3). En konsesjonsbehandling for pensjonskasser vil imidlertid i seg selv ikke være mer omfattende enn den godkjennelsesbehandling som hittil har vært fulgt, og vil dessuten kunne følge det vel innarbeidede mønster som gjelder for andre små og store finansinstitusjoner. Dette innebærer blant annet:

- en konsesjonsbehandling åpner for et klart skille mellom selve konsesjonen og pensjonskassens institusjonelle vedtekter, og dessuten for å unnta det forsikringsrettslige regelverk for pensjonsordning i pensjonskassen fra myndighetsgodkjenning (se nedenfor avsnitt 9.3.2),
- stifterne tvinges til å sette seg inn i det regelverket som gjelder for virksomheten samt å gjøre

de nødvendige vurderinger før etableringen og oppstart av virksomheten gjennom utarbeidelse av forsikringsteknisk opplegg, driftsplan og budsjett, og det kontrolleres at disse forhold er vurdert på forsvarlig måte,

- en formell konsesjonsbehandling kan i større grad sikre gjennomskiktighet og trygghet for medlemmer og kreditorer enn en registrering hos offentlige myndigheter i etterkant av en etablering,
- kontroll av at ledelsen besitter den kompetanse og de kvaliteter som er nødvendig for å drive en slik virksomhet eller eventuelt kontroll av at slik kompetanse vil bli hentet utenfra,
- kontroll av at det foreligger tilstrekkelig kapital til at virksomhet kan startes opp og drives som planlagt,
- myndighetene kan få et bedre og mer helhetlig bilde av den konsesjonspliktige institusjon enn det en fragmentarisk godkjenning av for eksempel vedtekter og beregningsgrunnlag kan gi,
- det kan stilles vilkår ved meddelelse av tillatelse, blant annet fastsettes begrensninger når det gjelder arten og omfanget av virksomheten i pensjonskassen, tilpasset tilgjengelig kompetanse og ressurser.

En konsesjonsprosess vil således bidra til at forutsetningene for å drive den planlagte virksomhet – og bestå som institusjon over tid – foreligger ved etablering, samt gi en ryddig tilnærmingssåte til de vurderinger som må gjøres ved etablering av en pensjonskasse (se ovenfor avsnitt 7.3.2 og 9.1). En innføring av et konsesjonssystem for pensjonskasser som ligger nær opp til konsesjonssystemet for livsforsikringsselskaper, vil videre gi myndighetene et konkurransenøytralt styringsverktøy. *Banklovkommisjonen* mener derfor at det vanlige konsesjonssystemet bør gjøres gjeldende også for pensjonskasser, og at regelverket om konsesjon i forsikringsvirksomhetsloven bør kunne gis tilsvarende anvendelse. Kravet om konsesjon vil innebære at hele pensjonskassens virksomhet må ligge innenfor de rammer konsesjonen angir. Dersom pensjonskassen ønsker å utvide sin virksomhet utover det pensjonskassens konsesjon dekker, vil det måtte søkes om utvidelse av konsesjonen.

For forsikringsselskap fastsetter forsikringsvirksomhetsloven § 2–1 at det ikke kan drives virksomhet uten tillatelse fra Kongen. Tillatelse skal gis med mindre det er grunn til å tro at selskapet ikke vil oppfylle de krav som stilles i lov eller i medhold av lov, at startkapitalen ikke står i rimelig forhold til den planlagte virksomhet eller at tillatelse

på annen måte vil få uheldige virkninger for forsikringstakere eller grupper av forsikringstakere. I tillegg til dette stilles det krav til lokalisering i Norge samt til eierforhold. I Innst. O. nr. 4 (2004–2005) er det videre foreslått en ny bestemmelse i § 2–1 annet ledd som innebærer at tillatelse kan nektes dersom styremedlemmene, administrerende direktør eller annen person som faktisk leder virksomheten, ikke antas å ha nødvendig erfaring eller vandel til å ivareta stillingen på en forsvarlig måte. Forsikringsvirksomhetsloven § 2–2 gir Kongen adgang til å tilbakekalle konsesjonen i en del tilfeller, og loven § 2–3 fastsetter hva en konsesjonssøknad skal inneholde. Søknad om konsesjon for etablering av forsikringsselskap skal sendes Kredittilsynet for forberedende behandling før oversendelse til Finansdepartementet for avgjørelse.

*Banklovkommisjonen* mener at det vil være hensiktsmessig å etablere et tilsvarende system som for forsikringsselskaper. I lovutkastet § 6a-3 foreslås det derfor at en pensjonskasse ikke kan drive virksomhet uten tillatelse gitt av Kongen. *Banklovkommisjonen* legger til grunn at konsesjonsmyndighetene vil være de samme som for forsikringsselskap, nemlig at Finansdepartementet etter delegasjon fra Kongen skal treffe avgjørelse om det skal gis konsesjon og på hvilke vilkår. Det vil imidlertid være opp til Finansdepartementet å vurdere om og i eventuelt hvilken grad, kompetanse på dette området skal delegeres til Kredittilsynet.

Lovutkastet innebærer at tillatelsen må dekke hele pensjonskassens virksomhet. Dersom pensjonskassen ønsker å utvide sin virksomhet utover det pensjonskassens konsesjon dekker, vil det måtte søkes utvidelse av konsesjonen. I lovutkastet § 6a-3 annet ledd foreslås det at det fremgår uttrykkelig av lovteksten at det kan settes vilkår for tillatelsen, herunder vilkår som avgrenser den virksomhet pensjonskassen kan drive (se ovenfor avsnitt 8.2, 8.3 og 8.4). For øvrig foreslås det at reglene i forsikringsvirksomhetsloven §§ 2–1 flg. gis tilsvarende anvendelse, herunder også forslaget i Innst. O. nr. 4 (2004–2005) til nytt annet ledd i § 2–1 om kompetanse og egnethet hos ledelsen (se nedenfor avsnitt 9.4.3).

Innføring av et generelt krav om konsesjon for pensjonskasser reiser særlige spørsmål om overgangsregler for eksisterende pensjonskasser som i dag ikke har noen formell konsesjon for å drive sin virksomhet. Dette er drøftet nedenfor i kapittel 12.

### 9.3.2 Vedtekter

Pensjonskasser skal etter gjeldende regler utforme sine vedtekter på grunnlag av standardvedtekter utarbeidet av Kredittilsynet, noe som innebærer at vedtektene i tillegg til selskapsrettslige forhold også skal omhandle vilkårene for kollektiv pensjonsforsikring for pensjonsordning i pensjonskassen. *Banklovkommisjonen* har lagt til grunn at den nye lovgivningen om pensjonskasser må utformes som et rammeverk for virksomheten i samsvar med de prinsipper som ligger til grunn for den nye lovgivningen om livsforsikringsvirksomhet (se foran avsnitt 7.2.1). Innenfor et slikt lovopplegg vil det ikke være naturlig plass for et system basert på forhåndsgodkjennelse av pensjonsplaner og forsikringsvilkår for kollektivordninger i pensjonskassene. Utformingen av reglene på disse områder er i utgangspunktet foretakets og pensjonskassens sak, og behovet for myndighetskontroll kan ivaretas innen de alminnelige regler om meldeplikt for livsforsikringsprodukter.

*Banklovkommisjonen* legger derfor til grunn at vedtektene bare bør omfatte vanlige selskapsrettslige bestemmelser og at lovreglene bør begrenses til å angi minstekrav til hvilke forhold som skal reguleres i vedtektene, jf. lovutkast § 6a-4 som bygger på tilsvarende bestemmelse i aksjeloven § 2–2. Som for andre finansinstitusjoner, bør det opprettholdes et krav om at vedtektene – og endringene av vedtektene – skal være godkjent, for eksempel ved konsesjonsbehandlingen. Forholdet til foretaket/arbeidsgiveren som forsikringstaker, bør derimot reguleres i forsikringsavtale og forsikringsvilkår knyttet til den enkelte pensjonsordning og ikke undergis krav om forhåndsgodkjennelse. Dette vil være et system som i hovedsak svarer til det som gjelder for livsforsikringsselskapene, og som i forhold til den gjeldende godkjennelsesordning vil innebære en vesentlig reduksjon og forenkling av Kredittilsynets arbeid på pensjonskasseområdet.

Når det gjelder innholdet av vedtektene, legger *Banklovkommisjonen* til grunn at disse som et minimumskrav bør angi pensjonskassens navn, forretningssted og virksomhet. Det må angis hvilke foretak og institusjoner som pensjonskassen tilbyr pensjonsordninger til og hvilke typer pensjonsordninger dette dreier seg om. Videre må vedtektene ha regler om styret, daglig leder og andre organer, herunder bestemmelser om valg av styremedlemmer, styreleder, andre organer og revisor. Det er neppe hensiktsmessig å ta inn detaljerte regler om dette i loven fordi forholdene i de enkelte pensjonskasser vil kunne variere betydelig. Kravet i dag er at medlemmenes styrerepresentanter skal velges

av og blant medlemmene. I en pensjonskasse for et foretak med et begrenset antall ansatte, vil det ikke by på problemer å avholde et direkte valg av medlemsrepresentant(er) til styret. I en konsernpensjonskasse for flere foretak som er geografisk spredt, vil dette derimot være praktisk vanskelig å gjennomføre. *Banklovkommisjonen* finner det hensiktsmessig at valgordninger for styremedlemmer og styreleder mv. fastsettes i vedtektene ut i fra hva som er det beste for den enkelte pensjonskasse. Det kan for eksempel tenkes at valg av medlemsrepresentant(er) i styret skjer gjennom arbeidstakerorganisasjonene og pensjonistforeninger tilknyttet foretakene eller gjennom et særskilt organ som velger styret og daglig leder. Om den valgte fremgangsmåte er betryggende, må bli opp til myndighetene å vurdere ved spørsmålet om godkjenning av vedtektene.

*Banklovkommisjonen* mener videre at vedtektene minst bør angi minstekravet til grunnkapital for pensjonskassen. Hvor lavt dette kravet kan settes, følger av en egen bestemmelse i lovutkastet som drøftes nedenfor i avsnitt 9.6. Fastsettelse av hva som skal være et forsvarlig minstekrav for den enkelte pensjonskasse, vil måtte bero på omfanget av den virksomhet pensjonskassen har til hensikt å drive, herunder omfanget av pensjonsrettigheter som skal sikres i pensjonskassen, antall pensjonsordninger og eventuelle tilleggsprodukter pensjonskassen tenker å tilby. I samsvar med forsikringsvirksomhetsloven § 3-2, foreslås det også at vedtektene skal angi regler om utbytte av grunnkapitalen og andre kapitalinnskudd i pensjonskassen.

Når det gjelder forsikringsvilkårene for kollektive pensjonsordninger, legger *Banklovkommisjonen* til grunn at innholdet fastsettes av partene i regelverket for pensjonsordningen innenfor rammene i foretakspensjonsloven og innskuddspensjonsloven, samt forsikringsavtaleloven kapittel 19. I lovutkastet § 6a-8 foreslås det imidlertid en uttrykkelig bestemmelse om at regelverket for en pensjonsordning skal fastsettes ved avtale mellom pensjonskassen og arbeidsgiveren. I forhold til pensjonskasser med investeringsvalg, bør avtalen også inneholde bestemmelser om hvordan porteføljen skal settes sammen, og hvilken adgang det er til å endre denne senere mv. Hva gjelder myndighetenes kontroll av avtalen, vises det til drøftelsen ovenfor i avsnitt 7.2.1. For å sikre pensjonskassen og foretaket bedre informasjon om eventuelt hvilken betydning forsikringsvilkårene eller en endring av regelverket kan ha i forhold til premieberegning og forsikringstekniske avsetninger, foreslår *Banklovkommisjonen* at utkast til regelverk eller endringer av dette skal forelegges pen-

sjonskassens aktuar til uttalelse før avtale inngås, se lovutkastet § 6a-8 annet ledd.

### 9.3.3 Registrering i Foretaksregisteret

Det følger av Kredittilsynets standardvedtekter for pensjonskasser at en pensjonskasse skal registreres i Enhetsregisteret ved etablering i henhold til lov av 3. juni 1994 nr. 15 om enhetsregistret § 4, jf. Kredittilsynets rundskriv nr. 23/2001, 28/2001 og 32/2001.

Pensjonskassenes virksomhet må imidlertid betraktes som næringsvirksomhet, og det følger da av lov av 21. juni 1985 nr. 78 om registrering av foretak § 2-1 første ledd nr. 5 at innretningen skal registreres i Foretaksregisteret. Det foreslås derfor i lovutkastet § 6a-4 tredje ledd at det tas inn en uttrykkelig bestemmelse om at en pensjonskasse skal være registrert i Foretaksregisteret.

## 9.4 Pensjonskassens styrende organer

### 9.4.1 Hvilke styrende organ bør en pensjonskasse ha?

Pensjonskasseforskriften § 6, jf. § 24, fastsetter at en pensjonskasse skal ha et styre på minst fire medlemmer, hvorav minst to medlemmer med personlige vararepresentanter skal velges av og blant medlemmene av pensjonskassen. I tillegg til styret består de styrende organer i en pensjonskasse av daglig leder som utpekes av styret. Pensjonskassen skal også ha revisor og ansvarshavende aktuar. Det vises til beskrivelsen av gjeldende regler som er gitt ovenfor i avsnitt 3.2.2.

*Banklovkommisjonen* har vurdert om de styrende organer i en pensjonskasse bør bestå av flere organer enn bare styret og daglig leder. Et forsikringsselskap i form av et aksjeselskap vil både ha en generalforsamling, og i noen tilfeller representantskap, samt en kontrollkomité. Et tredje organ i en pensjonskasse kunne for eksempel vært en kontrollkomité eller et annet organ med tilsvarende oppgaver som kontrollkomitéen i et forsikringsselskap.

Etter *Banklovkommisjonens* vurdering vil en utvidelse av organene i pensjonskasser medføre en økt fare for byråkratisering uten at man nødvendigvis er sikre på å oppnå betydelig forbedring av kontrollen med pensjonskassenes virksomhet. Det vises til at mange pensjonskasser er forholdsvis små, noe som gjør at kretsen av mulige medlemmer av styrende organer kan være begrenset. I tillegg vil en forbedring av kontrollen i pensjonskasser kunne oppnås på annen – og etter *Banklovkom-*

*misjonens* oppfatning – bedre måte gjennom økt krav til kompetanse hos pensjonskassens styre og daglige ledelse, jf. nedenfor avsnitt 9.4.3. *Banklovkommisjonen* er derfor kommet til at det ikke bør innføres lovkrav om andre styrende organer i en pensjonskasse enn det som gjelder i dag. Lovutkastet er imidlertid ikke til hinder for at en pensjonskasse som finner behov for det, kan etablere kontrollkomité, valgorgan eller lignende. I interkommunale pensjonskasser eller foreningspensjonsordninger antas det for eksempel i mange tilfeller å være nødvendig å ha et valgorgan eller lignende. Det må i så fall inntas regler om dette organet i pensjonskassens vedtekter, jf. lovutkastet § 6a-4.

Lovutkastets minimumskrav til styrende organer i en pensjonskasse foreslås derfor å være styre og daglig leder, men i tillegg skal pensjonskassen ha revisor og ansvarshavende aktuar. I denne sammenheng skal det nevnes at det for foretakspensjonsordninger og innskuddspensjonsordninger med 15 medlemmer eller flere i henhold til foretakspensjonsloven og innskuddspensjonsloven, skal etableres styringsgrupper som har en rådgivende funksjon, jf. foretakspensjonsloven § 2–4 og innskuddspensjonsloven § 2–6.

Når det gjelder ansvarshavende aktuar har *Banklovkommisjonen* vurdert om dette er nødvendig for pensjonskasser som overtar pensjonsordninger uten forsikringselement. På bakgrunn av omregningen av pensjonskapitalen til pensjonsytelser på det tidspunkt medlemmene når pensjonsalder, finner *Banklovkommisjonen* at en aktuar kan utgjøre et nyttig og viktig bidrag til de styrende organer også i slike pensjonsinnretninger. Det vises til avsnitt 11.2 nedenfor hva gjelder innskuddspensjonsforetak.

#### 9.4.2 Krav til styret

Styret vil være pensjonskassens øverste organ. For forsikringsselskaper stiller forsikringsvirksomhetsloven § 5–1 krav om at styret skal bestå av minst tre medlemmer og at selskapets ansatte skal være representert i styret.

Også aksjeloven § 6–1 stiller et minimumskrav på tre medlemmer i styret, noe som er én person mindre enn pensjonskasseforskriftens krav til styre i en pensjonskasse. Selv om det ikke stilles krav om noen generalforsamling i en pensjonskasse, er *Banklovkommisjonen* av den oppfatning at det bør være tilstrekkelig med minimum tre personer i styret for en mindre pensjonskasse. Dette må ses i sammenheng med at det foreslås innført krav til styrets kompetanse, se nedenfor avsnitt 9.4.3. For større pensjonskasser bør det stilles krav om

minst fem styremedlemmer. Grensen foreslår *Banklovkommisjonen* satt til en forvaltningskapital på 100 mill. kroner eller mer.

Når det gjelder medlemmenes representasjon i styret, foreslår *Banklovkommisjonen* at det tas inn et krav om at medlemmene skal være representert i styret. Dette vil innebære at minst ett av styremedlemmene må utpekes eller velges av medlemmene av pensjonsordningen(e). Reduksjonen i kravet om medlemsrepresentanter i styret fra to til ett, må ses i sammenheng med minstekravet på tre styremedlemmer og et krav om at ett av medlemmene i styret skal hentes eksternt. Det vises til drøftelsene av dette rett nedenfor. Det vises også til at pensjonsordninger etablert i henhold til foretakspensjonsloven og innskuddspensjonsloven med 15 medlemmer eller flere, og kravet om styringsgruppe er kommet etter reglene om styret i pensjonskasseforskriften. Når det gjelder hvordan medlemsrepresentantene i styret skal velges, så skal dette fastsettes i pensjonskassens vedtekter, se foran avsnitt 9.3.2.

Ut fra hensynet til økt kompetanse i styret og uavhengighet til foretaket/arbeidsgiveren, ser *Banklovkommisjonen* at det vil være en fordel om flere styremedlemmer i pensjonskasser hentes utenfor foretaket (foretakene) eller institusjonen(e) som pensjonskassen tilbyr pensjonsordninger til. Forsikringsvirksomhetsloven § 5–1 første ledd krever at styret i forsikringsselskaper skal ha et flertall av personer som ikke er ansatt i selskapet eller i selskaper i samme konsern. Etter *Banklovkommisjonens* vurdering vil det være for strengt å kreve at et flertall av styremedlemmene i en pensjonskasse ikke skal ha tilknytning til pensjonskassen eller forsikringstakerne, særlig i små pensjonskasser. *Banklovkommisjonens flertall* foreslår derfor at det i lovutkastet § 6a-6 første ledd tas inn et krav om at styret skal ha minst ett medlem uten tilknytning til pensjonskassen eller til arbeidsgiver, foretak, foreningen eller annen institusjon med pensjonsordning i pensjonskassen. *Banklovkommisjonens flertall* mener at et eksternt og uavhengig styremedlem kan bidra til en styrking av styrets evne til å vurdere forhold på en mer objektiv og langsiktig måte i både private og kommunale pensjonskasser. På bakgrunn av at det kan være vanskeligere for små pensjonskasser å skaffe eksterne medlemmer, har *Banklovkommisjonens flertall* vurdert om dette kravet bare burde gjelde for større pensjonskasser. *Banklovkommisjonens flertall* er imidlertid av den oppfatning at behovet for den uavhengighet, kompetanse og det korrektive som et eksternt medlem kan bidra med, er minst like stort i små pensjonskasser som i de

større pensjonskassene. Kravet bør derfor gjelde samtlige pensjonskasser uavhengig av størrelse.

*Medlemmene Gjønnes og Skomsvold* mener at lave driftskostnader er en forutsetning for at særlig mindre og mellomstore foretak skal se seg tjent med å opprette en tjenstepensjonsordning. Kostnadene ved en tjenstepensjonsordning ligger to til tre ganger så høyt for mindre foretak som for større foretak og konsern. Styreverv for medlemmer og pensjonister i pensjonskasser er generelt ulønnet eller beskjedent avlønnet. For styremedlemmer uten medlemskap i pensjonsordningen eller ansettelsesforhold i foretaket vil en måtte operere med styrehonorar i en helt annen størrelsesorden. Et pålegg om eksterne styremedlemmer vil være kostnadsdrivende, og bør derfor være særlig godt begrunnet. *Disse medlemmene* kan ikke se at det foreligger en slik begrunnelse.

Pensjonskasser som ønsker å styrke styrets kompetanse ved å trekke inn ekstern ekspertise i styret, vil gjøre dette uten et påbud. Ikke alle pensjonskasser vil ha et slikt behov, og det vil generelt være andre, mer hensiktsmessige måter å trekke inn faglig støtte på, enn gjennom ekstern styredeltakelse.

Etter dagens regler og etter forslaget til nye bestemmelser, vil så vel medlemmer av pensjonsordningen som representanter for foretaket være medlemmer av styret alle parter med interesseliknytning til pensjonskassen er således representert. Det er følgelig ikke noe som tilsier at allmennheten bør være representert i styret gjennom eksterne styremedlemmer. En pensjonskasse er foretakets verktøy for administrasjon av en tjenstepensjonsordning, og er skilt ut som en uavhengig stiftelse for å beskytte medlemmenes rettigheter. Medlemmenes interesser vil være bedre ivaretatt om en opprettholder kravet om at minst to av styremedlemmene skal velges av og blant medlemmene. *Disse medlemmene* foreslår derfor at lovutkastet § 6a-6 første ledd annet punktum går ut.

For å sikre styrets evne til – som pensjonskassens øverste organ – å gi retningslinjer for å kontrollere daglig leders arbeid i pensjonskassen, foreslår *Banklovkommissjonen* videre at daglig leder ikke skal kunne være medlem av styret, jf. lovutkastet § 6a-6 annet ledd. For enkelte mindre pensjonskasser med tilgang til få aktuelle styremedlemmer i foretaket, har daglig leder vært styremedlem og i en del tilfeller styreleder i pensjonskassen. *Banklovkommissjonen* er av den oppfatning at et klart skille mellom styrets ansvar og oppgaver og daglig leders ansvar og oppgaver, først kan oppnås

dersom daglig leder ikke er medlem av styret. Dette er såpass viktig at det ikke bør gjøres noe unntak for små pensjonskasser i denne sammenheng.

Kredittilsynets standardvedtekter (se foran avsnitt 3.2.3) krever at det hvert år skal avholdes minst fire styremøter. *Banklovkommissjonen* finner ikke behov for å fastsette noe slikt minstekrav i loven. Hvilket antall styremøter som er nødvendig for at en pensjonskasses virksomhet skal være forsvarlig, må vurderes ut fra pensjonskassens størrelse, aktivitet, økonomiske situasjon til enhver tid og om det eventuelt foreligger andre særlige forhold. I lovutkastet § 6a-6 fjerde ledd foreslår imidlertid *Banklovkommissjonens flertall* at revisor og ansvarshavende aktuar skal møte samtidig i minst to styremøter pr. år. Dette vil etter *Banklovkommissjonens flertalls* oppfatning styrke kommunikasjonen og samarbeidet mellom pensjonskassens ulike organer, sikre styremedlemmene direkte informasjon fra aktuar og revisor og gi grunnlag for samarbeid mellom aktuar og revisor. Det innebærer samtidig at det minst må avholdes to styremøter i året. Utover dette må det være opp til styret å vurdere hvor ofte det er nødvendig å avholde styremøter. Når det gjelder spørsmålet om i hvilke møter revisor og aktuar skal møte, antar *Banklovkommissjonen* at dette må vurderes av styret i den enkelte pensjonskasse. Det antas at det vil være naturlig at det ene av møtene er ved avgivelse av årsregnskapet. Dette kommer i tillegg til styrets mulighet til å be om at revisor og aktuar møter ved andre tilfeller.

*Medlemmene Gjønnes og Skomsvold* mener at det ikke bør stilles noe krav i lovgivningen som pålegger revisor og aktuar å delta i styremøter. *Disse medlemmene* viser til at etter gjeldende regelverk er ikke pensjonskasser pålagt å framlegge delårsregnskap. Blant annet på denne bakgrunn er det vanskelig å se poenget i å pålegge deltakelse i styremøter for revisor og aktuar to ganger i året. En må legge til grunn at pensjonskassenes styrer – og lovforslaget gjør et poeng i å understreke styrets ansvar og krav til kompetanse – vil innkalle revisor og aktuar i den utstrekning det er behov for det. Noen positiv effekt av forslaget er ikke sannsynliggjort, men at det kan være kostnadsdrivende er åpenbart. *Disse medlemmene* foreslår derfor at lovutkastet § 6a-6 fjerde ledd går ut.

Når det gjelder valg av styreleder, tjenestetid, godtgjørelse mv., foreslår *Banklovkommissjonen* i lovutkastet § 6a-6 tredje ledd at aksjeloven §§ 6–1 til 6–3 og 6–6 til 6–11 skal gjelde tilsvarende for pensjonskasser.

### 9.4.3 Kompetansekrav til pensjonskassens ledelse

I dag fastsetter hverken forsikringsvirksomhetsloven eller pensjonskasseforskriften særlige krav til styrets og daglig leders kompetanse. Som nevnt ovenfor i avsnitt 9.3.1, har finanskomiteen i Innst. O. nr. 4 (2004–2005) gått inn for at det vedtas en ny bestemmelse i forsikringsvirksomhetsloven § 2–1 annet ledd, som innebærer at tillatelse kan nektes dersom styremedlemmene, administrerende direktør eller annen person som faktisk leder virksomheten dekkes av forhold som ikke gjør dem egnet til å inneha stillingen. Disse foreholdene er:

- at personen ikke antas å ha den nødvendige erfaringen til å utøve stillingen eller vervet,
- at personen er dømt for et straffbart forhold, og det utviste forhold gir grunn til å anta at vedkommende ikke vil kunne ivareta stillingen eller vervet på en forsvarlig måte, eller
- at personen i stilling eller ved utøvelse av andre verv har utvist en slik atferd at det er grunn til å anta at vedkommende ikke vil kunne ivareta stillingen eller vervet på en forsvarlig måte.

Forslaget har sin bakgrunn i krav i Europaparlaments- og rådsdirektiv 2002/83/EC om livsforsikring (livsforsikringsdirektivet). Forslaget er i overensstemmelse med de regler som er gjort gjeldende for banker og finansieringsvirksomhet, jf. forretningsbankloven § 8a, sparebankloven § 3 og finansieringsvirksomhetsloven § 3–3.

Pensjonskassedirektivet fastsetter i artikkel 9 at det er et vilkår for å kunne drive pensjonsvirksomhet, at pensjonsinnretningen er «effectively run by persons of good repute who must themselves have appropriate professional qualifications and experience or employ advisers with appropriate professional qualifications and experience», se ovenfor avsnitt 5.3. Dette er omtrent den tilsvarende formuleringen som er anvendt i livsforsikringsdirektivet artikkel 6 nr. 1 bokstav e.

Formuleringen som er foreslått i forsikringsvirksomhetsloven § 2–1 gjelder etter sin ordlyd bare ved vurderingen av om et selskap skal gis konsesjon eller ikke. Ordlyden dekker ikke direkte hva som skal skje ved senere endringer i styret eller i den daglige ledelse, slik pensjonskassedirektivet synes å forutsette. *Banklovkommissjonen* finner det imidlertid hensiktsmessig at det på dette området gjelder samme lovkrav for pensjonskasser som for andre finansinstitusjoner. I lovutkastet § 6a-3 forelås det derfor at forsikringsvirksomhetsloven § 2–1 annet ledd gjøres gjeldende for pensjonskasser og for innskuddspensjonsforetak, jf.

lovutkastet § 6a-14 og se nedenfor avsnitt 11.2. Det legges til grunn at konsesjonsmyndighetene i konsesjonsvilkårene, eller som ledd i tilsynsarbeidet, vil kunne kreve at informasjon om nye styremedlemmer og ny daglig leder skal sendes til tilsynsmyndighetene sammen med dokumentasjon av kompetanse, erfaring og vandelsattest. Det legges også til grunn at Kredittilsynet i tilfelle kan gi pålegg om å rette på lovstridige forhold dersom et styremedlem ikke oppfyller de krav som stilles til styremedlemmer.

Når det gjelder hva som skal anses som nødvendig erfaring hos den enkelte person i styret eller ledelsen, legger *Banklovkommissjonen* til grunn at dette vil være en skjønnsmessig vurdering i det enkelte tilfelle. Det vil for det første bero på hvilken kompetanse øvrige styremedlemmer har. Det kan ikke kreves at styremedlemmene besitter kompetanse på alle nødvendige områder. Styret må sammensettes slik at de gjennom komplettering av hverandres erfaring besitter tilstrekkelig kompetanse innenfor de nødvendige områder. Dette gjelder økonomisk, forsikringsmessig, finansiell og administrativ kompetanse. I praksis antar *Banklovkommissjonen* at det for pensjonskasser særlig vil kunne være behov for at det innhentes finansiell kompetanse gjennom det eksterne styremedlemmet eller ved innkjøp av særlige tjenester.

### 9.4.4 Styret og daglig leders oppgaver og ansvar

*Banklovkommissjonen* legger til grunn at reglene om styret og daglig leders oppgaver i pensjonskasser – slik som i andre finansinstitusjoner – bør bygge på de alminnelige reglene i aksjeloven. Disse bestemmelsene regulerer ledelsens oppgaver, saksbehandling og selskapets forhold utad. Aksjeloven § 6–12 fastsetter blant annet at forvaltningen av selskapet hører under styret og at styret skal sørge for en forsvarlig organisering av virksomheten. Det følger videre av aksjeloven § 6–13 at styret har et tilsynsansvar og at det skal føre tilsyn med den daglige ledelse og selskapets virksomhet for øvrig. Prosessuelle forhold relatert til styret er regulert i aksjeloven §§ 6–19 til 6–29, og §§ 6–30 til 6–34 gjelder tegning av selskapet utad. Når det gjelder daglig leder, fastsetter aksjeloven § 6–14 som et hovedprinsipp at daglig leder skal stå for den daglige ledelse av selskapets virksomhet og skal følge de retningslinjer og pålegg som styret har gitt. Etter aksjeloven § 6–15 skal daglig leder minst hver tredje måned gi styret en underretning

om selskapets virksomhet, stilling og resultatutvikling.

Etter *Banklovkommisjonens* vurdering er alle disse bestemmelsene av så generell og prinsipiell karakter at de også bør gjøres gjeldende for pensjonskasser som organiseres som selvstendige finansinstitusjoner, jf. også forsikringsvirksomhetsloven § 5–3. Det foreslås derfor i lovutkastet § 6a-6 tredje ledd at aksjeloven §§ 6–12 til 6–15 og 6–19 til 6–34 skal gjelde tilsvarende for pensjonskasser. Når det gjelder behovet for nærmere regler som innebærer en presisering av organiseringen av virksomheten i en pensjonskasse, vises det til drøftelsene nedenfor i avsnitt 9.5.

Aksjeloven § 6–17 fastsetter at et styremedlem, daglig leder eller noen ansatt i selskapet i anledning av sitt arbeid for selskapet, ikke må ta i mot godtgjørelse fra andre enn selskapet. *Banklovkommisjonen* ser at det ved en del pensjonskasser vil kunne være praktisk at foretaket dekker lønn for ansatte som sitter som styremedlemmer i pensjonskassen og lignende. *Banklovkommisjonen* ser ikke behov for at loven utelukker enhver slik mulighet, men legger til grunn at dette bør avklares med konsesjonsmyndigheten. Det foreslås derfor at aksjeloven § 6–17 bare skal gjelde dersom dette fastsettes i konsesjonsvilkårene.

*Banklovkommisjonen* vil bemerke at bestemmelsene i verdipapirhandelloven §§ 2a-1 flg. om ansattes adgang til å foreta egenhandel, også er gjort gjeldende for forsikringsselskaper og pensjonskasser. I forsikringsvirksomhetsloven § 1–3a er det tatt inn en henvisning til bestemmelsene i verdipapirhandelloven om dette. Pensjonskasseforskriften har ikke gjort denne henvisningsbestemmelsen i forsikringsvirksomhetsloven gjeldende for pensjonskasser, uten at dette har direkte betydning fordi det følger direkte av verdipapirhandelloven § 2a-1 at bestemmelsen gjelder for pensjonskasser. Ved en endring av de innledende bestemmelsene i forsikringsvirksomhetsloven kapittel 1 slik at loven i utgangspunktet også dekker pensjonskasser direkte, vil også forsikringsvirksomhetsloven § 1–3a (ny § 1–7 i lovutkastet her) bli gjort gjeldende for pensjonskasser.

Når det gjelder bestemmelsen om ansatte og tillitsvalgte taushetsplikt i forsikringsvirksomhetsloven § 1–3, er det derimot behov for å gjøre en mindre justering slik at bestemmelsen gjelder direkte også for pensjonskasser og andre pensjonsforetak siden gjeldende bestemmelser bare angir at bestemmelsene gjelder «ansatte og tillitsvalgte i et forsikringsselskap».

## 9.5 Organisering av virksomheten

### 9.5.1 Oversikt

I de institusjonelle bestemmelsene for pensjonskasser er det etter *Banklovkommisjonens* vurdering nødvendig å ta inn enkelte bestemmelser om den nærmere organiseringen av virksomheten i en pensjonskasse utover de generelle reglene i aksjeloven som ovenfor i avsnitt 9.4, er foreslått gjort gjeldende for pensjonskasser.

Dette dreier seg ikke om reguleringen av virksomheten i pensjonskassen som sådan (noe som behandles nedenfor i kapittel 10), men fastsettelse av hovedprinsipper for hvordan virksomheten skal organiseres i pensjonskassen, uavhengig om den er forsikringsmessig oppbygget eller ikke. Tilsvarende hovedprinsipper foreslås derfor også gjort gjeldende for innskuddspensjonsforetak, se foran avsnitt 9.2 (2) og nedenfor kapittel 11.1.

*Banklovkommisjonen* legger til grunn at de grunnleggende hensyn bak særlige regler om organisering av virksomheten i en pensjonskasse, vil være å sikre en forsvarlig organisering av hele pensjonskassens virksomhet. Dette innebærer en klargjøring av hvem som er ansvarlig for dette, og at de ansvarlige har tilstrekkelig kontroll og innsikt i den løpende virksomhet i pensjonskassen. Samtidig bør det være forholdsvis stor fleksibilitet for den enkelte pensjonskasse til å organisere virksomheten slik at den er tilpasset de konkrete forhold i den enkelte pensjonskasse (se nedenfor avsnitt 9.5.3 til 9.5.4). Spesielt for pensjonskasser er det at pensjonskassens virksomhet må organiseres på en slik måte at uavhengigheten til foretaket/ene eller institusjonen/ene sikres, samt at medlemmene sikres en del informasjon om pensjonskassen og pensjonskassens virksomhet (se nedenfor avsnitt 9.5.2 og 9.5.5).

### 9.5.2 Uavhengighet til foretaket

Som omtalt ovenfor i avsnitt 5.3, stiller pensjonskassedirektivet artikkel 8 krav om at det skal foreligge et rettslig skille mellom pensjonsinnretningen og foretak og annen institusjon som har etablert pensjonsinnretningen. Skillet skal sikre at pensjonsinnretningens eiendeler er sikret for medlemmene, herunder pensjonsmottakerne, i tilfelle av foretakets konkurs. Prinsippet om uavhengighet mellom pensjonskassen og foretaket eller den/de institusjoner som har opprettet pensjonskassen, gjenspeiles også i direktivets artikkel 18 nr. 1 bokstav a der det fastsettes at pensjonskassens eiendeler skal investeres slik at medlemme-

nes interesser ivaretas på en best mulig måte. Hvor det er fare for interessekonflikt, skal pensjonskassen sikre at investeringene utelukkende foretas i medlemmenes interesse.

På denne bakgrunn foreslår *Banklovkommissjonen* i lovutkastet § 6a-7 første ledd, et krav om at pensjonskassens virksomhet og økonomiske forhold skal holdes rettslig atskilt fra virksomheten til arbeidsgiver, foretak, forening eller annen institusjon som har pensjonsordning i pensjonskassen. Dette innebærer at pensjonskassen ikke hefter for forsikringstakernes forpliktelser og at det ikke skal skje annen økonomisk sammenblanding mellom rettssubjektene. Det vises til at et slikt krav hva gjelder den enkelte pensjonsordnings midler, fremgår av foretakspensjonsloven § 8-3 og innskuddspensjonsloven § 8-3.

Forslaget innebærer videre krav om at de enkelte vurderinger som gjøres i pensjonskassens virksomhet, alene skal skje ut i fra hensynet til pensjonskassens og medlemmenes interesser. At pensjonskassens økonomiske forhold skal holdes rettslig atskilt fra foretaket mv. innebærer også at pensjonskassens administrative kostnader skal bæres av pensjonskassen og fremkomme i pensjonskassens regnskaper. *Banklovkommissjonen* har ikke sett grunn til å kreve at pensjonskassen og dens administrasjon fysisk skal etableres utenfor foretakets eller institusjonens lokaler. Et slikt krav stilles heller ikke i dag.

### 9.5.3 Krav til retningslinjer og internkontroll

Selv om det følger av aksjeloven § 6-12 første ledd annet punktum at styret skal sørge for en forsvarlig organisering av virksomheten, og denne bestemmelsen foreslås gjort gjeldende for pensjonskasser i lovutkastet § 6a-6 tredje ledd, mener *Banklovkommissjonen* at dette bør komme direkte til uttrykk i lovgivningen om pensjonskasser. Det foreslås derfor at det i lovutkastet § 6a-7 annet ledd fastsettes at styret skal sørge for forsvarlig organisering av virksomheten og at dette innbefatter utarbeidelse av systemer for internkontroll. *Banklovkommissjonen* legger til grunn at systemer for internkontroll vil være et av de viktigste verktøyene for styret til å følge opp og kontrollere at styrets retningslinjer blir fulgt opp på ulike områder. Det vises til at pensjonskasseforskriften § 9 fastsetter at internkontrollforskriften (forskrift 20. juni 1997 nr. 1057 om klargjøring av kontrollansvar, dokumentasjon og bekreftelse av internkontroll) også gjelder for pensjonskasser.

Siden pensjonskassens hovedvirksomhet vil være forvaltning av midler innbetalt til pensjons-

ordningene, vil det være av særlig betydning at styret følger opp forvaltningen av pensjonskassens midler selv om dette settes bort til andre (se nedenfor avsnitt 9.5.4). Viktigheten av dette understrekes blant annet ved at pensjonskassedirektivet artikkel 12 fastsetter et krav om at pensjonskassene skal utarbeide en skriftlig redegjørelse for investeringsprinsippene og at denne redegjørelsen skal revideres minst hvert tredje år.

*Banklovkommissjonen* foreslår at pensjonskassedirektivets krav om utarbeidelse av retningslinjer for kapitalforvaltningen tas inn i § 6a-7 fjerde ledd. På bakgrunn av de hyppige endringer som har vært i verdipapirmarkedet de senere år, er *Banklovkommissjonen* av den oppfatning at pensjonskassene bør pålegges å gjennomgå og drøfte disse retningslinjene minst hvert år. I kravet til at styret skal sørge for forsvarlig organisering av virksomheten, ligger det videre en plikt for styret til å drøfte retningslinjene oftere dersom markedsførhold eller forhold hos pensjonskassen tilsier dette. I tråd med pensjonskassedirektivet foreslås det også at styret skal utarbeide en redegjørelse for pensjonskassens investeringsstrategi som omfatter metoder for måling og styring av investeringsrisiko og allokering av eiendeler sett i forhold til pensjonsforpliktelsen art og varighet. Det vises til at gjeldende bestemmelser om stresstester i forskrift 23. april 1997 nr. 377 om forsikringsselskapers kapitalforvaltning § 5a er gjort gjeldende for pensjonskasser, jf. pensjonskasseforskriften § 9 nr. 1.

### 9.5.4 Bortsetting av oppgaver

For mange pensjonskasser vil det av økonomiske og kompetansemessige grunner, være viktig å kunne sette bort deler av de arbeidsoppgaver som en etablering og løpende forvaltning av pensjonskassen innebærer. Det reiser seg derfor spørsmål om, og i hvilken grad, pensjonskassens styre kan fatte beslutning om å sette bort deler av pensjonskassens virksomhet til andre. Det reiser seg også et spørsmål om pensjonskassen i enkelte tilfelle skal ha en plikt å sette bort deler av virksomheten til institusjoner med særlig kompetanse innenfor det aktuelle området.

Det kan for det første være aktuelt å sette bort hele eller deler av pensjonskassens kapitalforvaltning til andre profesjonelle forvaltere. Videre kan det være behov for å kjøpe inn tjenester for å foreta forsikringstekniske beregninger (aktuertjenester), datamessige tjenester og administrasjon i form av registrering av medlemmer og deres rettigheter og utbetaling av pensjoner mv. I dag kan slike tjenes-

ter kjøpes av livsforsikringsselskap, pensjonsrådgivnings- eller pensjonsservice-foretak, kapitalforvaltere og dataforetak. En del av tilbyderne i dette markedet opererer med tilbud om kjøp av såkalte «nøkkelferdige pensjonskasser», der de påtar seg å forestå all administrasjon av virksomheten i pensjonskassen, herunder den daglige ledelse.

*Banklovkommisjonen* legger til grunn at dette i mange tilfeller vil være en effektiv bruk av ressurser, ved at de som er best på disse områdene gjør jobben, i stedet for at for eksempel en liten pensjonskasse må bygge opp kompetanse og ressurser til å ivareta alle disse oppgavene. Pensjonskasser vil således kunne drives mer profesjonelt og rasjonelt enn det som ellers hadde vært mulig. Det er imidlertid viktig at bortsetting av virksomhet ikke oppfattes som en måte å redusere behovet for kompetanse og faglige ressurser i pensjonskassens styre. Styret vil fortsatt være ansvarlig for pensjonskassens samlede virksomhet selv om deler av denne settes bort. Styret må således besitte tilstrekkelig kompetanse til å sikre seg at den som påtar seg tjenesten har tilstrekkelige kunnskaper og forutsetninger for å gjøre jobben, utarbeide retningslinjer til leverandørene av de tjenester som settes bort, samt kompetanse til å kontrollere at disse retningslinjene følges opp til enhver tid. Oppdraget som gis må hensett til pensjonskassens generelle virksomhet og organisering, være forsvarlig å sette bort til vedkommende tjenesteleverandør.

Det foreslås derfor i lovutkastet § 6a-7 tredje ledd at pensjonskassens styre kan inngå avtaler med tjenesteytere om utførelse av forsikringstekniske beregninger, registrering av medlemmer og rettigheter og andre særskilte arbeidsoppgaver som omfattes av den daglige virksomheten i pensjonskassen. Når det gjelder kapitalforvaltning spesielt, foreslås det videre at denne delen av pensjonskassens virksomhet bare kan settes bort til bank, livsforsikringsselskap eller verdipapirforetak med adgang til å drive aktiv forvaltning, jf. verdipapirhandelloven § 1-2 første ledd nr. 3. Foretak med pensjonsordning i pensjonskassen vil således ikke kunne påta seg ansvaret for å forvalte pensjonskassens midler med mindre det innehar konsesjon til å drive aktiv forvaltning. Det legges til grunn at det ikke er et krav om at bortsettingen skjer til en norsk bank, livsforsikringsselskap eller verdipapirforetak, men at vedkommende institusjon må ha adgang til å drive slik virksomhet her i landet enten gjennom konsesjon her i riket eller i henhold til EØS-reglene.

Når det gjelder andre typer spesialtjenester som regnskap, premieberegning og lignende er

disse underlagt kontroll av revisor og aktuar, jf. lovutkastet § 6a-10.

Særlig i forhold til små pensjonskasser kan det tenkes situasjoner hvor deler av virksomheten også bør settes bort til andre. *Banklovkommisjonen* mener imidlertid at et krav om bortsetting bør vurderes konkret i de enkelte tilfeller gjennom tilsynsmyndighetenes oppfølging av styrets ansvar om å sørge for en forsvarlig organisering av pensjonskassens virksomhet. *Banklovkommisjonen* finner således ikke grunn til å regulere dette spørsmålet nærmere i lov.

### 9.5.5 Informasjon til medlemmene

Lov- og forskriftsverket inneholder noe ulike regler om hvilke opplysninger pensjonsinnretningene skal gi til forsikringstakeren og de forsikrede, og om foretakenes informasjonsplikt overfor sine arbeidstakere.

I foretakspensjonsloven § 2-8 og innskuddspensjonsloven § 2-7 fastsettes det regler om hvilken informasjon *foretaket* plikter å gi pensjonsordningens medlemmer. Foretaket skal blant annet sørge for at medlemmene får en skriftlig oversikt over regelverket for pensjonsordningen og om senere endringer i regelverket av betydning. Bestemmelsene åpner for at Kongen kan fastsette regler om hvilken informasjon som skal gis fra institusjon eller foretak i tilknytning til ordningen. Forskriftsbestemmelsene som er fastsatt om informasjon i forskrift 22. desember 2000 nr. 1413 om innskuddspensjon, berører imidlertid ikke spørsmålet hvem som er pliktig til å gi informasjonen. Disse bestemmelsene gjelder heller ikke pensjonskasser med supplerende pensjonsordninger utenfor reglene i foretakspensjonsloven og innskuddspensjonsloven og kommunale pensjonskasser.

Videre fremgår det av forsikringsavtaleloven § 19-3 at *livsforsikringsselskapet og forsikringstakeren* (foretaket) skal sørge for at de som er eller kan være medlem av pensjonsordningen, blir orientert om enkelte forhold i forsikringsavtalen og tilleggsdekninger som det kan være aktuelt for medlemmene å tegne. Informasjonen skal gis når forsikringsordningen er etablert og senere med passende mellomrom. Bestemmelsen er tolket slik at informasjonsplikten primært påligger foretaket, men livsforsikringsselskapet skal sørge for at foretaket har tilstrekkelig grunnlag for å informere medlemmene, og livsforsikringsselskapet skal gi informasjon til medlemmene dersom det er forhold som gir grunnlag for å tro at foretaket ikke overholder sin informasjonsplikt. Som påpekt ovenfor i avsnitt 3.3.2, gjelder forsikringsavtaleloven del B

så langt den passer for pensjonskasser, jf. forsikringsavtaleloven § 10-1.

Det skal videre nevnes at forsikringsvirksomhetsloven § 7-10 fastsetter bestemmelser om kontoføring og kontoutskrift. I medhold av bestemmelsen er det fastsatt nærmere bestemmelser om dette i forskrift, jf. forskrift 26. mai 1995 om kontoføring og kontoutskrift i livs- og pensjonsforsikring nr. 583. Forsikringsvirksomhetsloven § 7-10 er gitt tilsvarende anvendelse for pensjonskasser. Det samme gjelder forskriften så langt den passer, jf. pensjonskasseforskriften § 14. Disse bestemmelsene regulerer imidlertid bare forholdet mellom *pensjonsinnretningen* og *forsikringstaker*, ikke forholdet til medlemmene.

Pensjonskassedirektivet artikkel 9 krever, som nevnt ovenfor i avsnitt 5.3, at medlemmene skal gis tilstrekkelig informasjon om deres rettigheter og forpliktelser og om finansiell og annen risiko knyttet til pensjonsplanen, samt om hvordan slik risiko er fordelt. Medlemmene skal videre gis informasjon om pensjonsplanen og hvilke risiko som knytter seg til pensjonsplanen. Det påligger *pensjonskassen* å sikre at medlemmene mottar denne informasjonen. Pensjonskassedirektivet artikkel 11 stiller videre krav om at pensjonskassen hvert år skal gi medlemmene en kortfattet oppgave som inneholder opplysninger om pensjonsinnretningens situasjon og avkastningsnivået på midler knyttet til den enkeltes rettigheter. Medlemmene skal på anmodning også kunne få årsregnskap og årsberetning for pensjonskassen og eventuelt regnskap for sin egen pensjonsordning om pensjonskassen omfatter flere pensjonsordninger. På bakgrunn av at disse bestemmelsene retter seg mot pensjonskassens plikt til å informere medlemmene, foreslår *Banklovkommisjonen* at det inntas bestemmelser i samsvar med pensjonskassedirektivet i lovutkastet § 6a-11.

Medlemmene vil, etter *Banklovkommisjonens* vurdering, ha samme behov for direkte informasjon fra pensjonsinnretningen uansett om pensjonsordningen er etablert i en pensjonskasse eller i et livsforsikringsselskapet. Det bør derfor vurderes om livsforsikringsselskaper skal pålegges tilsvarende plikter. (Det vises til at forskrift 5. mai 1995 nr. 581 om opplysningsplikt for avtaler om forsikringsavtaler bare gjelder forholdet til forsikringstaker.) Dette kan i tilfelle gjøres ved forskrift hjemlet i foretakspensjonsloven § 2-8 og innskuddspensjonsloven § 2-7.

## 9.6 Kapitalkrav

### 9.6.1 Grunnkapital, solvenskapital og ansvarlig kapital

Ved vanlig virksomhet i en pensjonskasse vil virksomheten i større eller mindre grad, være utsatt for ulike typer risikoeksponering. For de pensjonskasser som tilbyr pensjonsordninger som anses som livsforsikring, vil den forsikringsmessige risiko være sentral. Dette er risiko knyttet til de beregninger og avsetninger som pensjonskassen foretar for å møte fremtidige forpliktelser, og således en risiko knyttet til passivasiden i balansen. Samtidig er det et generelt krav at pensjonsinnretningen til enhver tid skal ha eiendeler som minst tilsvare de forsikringsmessige avsetninger, og det knytter seg således markedsrisiko og kredittrisiko til aktivasisiden i balansen. Risikoen knyttet til forvaltningskapitalen i pensjonskassen er imidlertid uavhengig av om pensjonskassen tilbyr pensjonsordninger som anses som livsforsikring eller innskuddspensjonsordninger uten forsikringselement. I tillegg kommer en operasjonell risiko knyttet til datasystemer, betalingssystemer og lignende.

Ved utformingen av soliditets- og sikkerhetskrav for pensjonsinnretninger, må det sondres mellom kapitalkrav som gjelder (1) kapital pensjonsinnretningen må ha for i det hele tatt å kunne starte opp sin virksomhet (grunnkapital), (2) kapital som pensjonsinnretningen må oppfylle for å kunne drive sin virksomhet (ansvarlig kapital og solvensmarginkapital), og (3) regler om hvilken kapitalforvaltningsrisiko som en pensjonsinnretning kan ta innenfor den kapital som pensjonsinnretningen besitter (kapitalforvaltningsregler med stresstestregler). Det er imidlertid en sammenheng mellom disse kravene, særlig fordi de ikke er kumulative, slik at kapitalkravet for en pensjonsinnretning praktisk sett bestemmes av det kapitalkrav som til enhver tid er høyest. Grunnkapitalen vil dekke en del av den risiko som kapitaldeknings- og solvensmarginkravene er ment å dekke. Hvor stor denne delen er, vil avhenge av hvor høyt kravet til grunnkapital settes. En liten bufferkapital i form av ansvarlig kapital eller solvensmarginkapital, kan føre til en ensidig plassering i aktiva som i utgangspunktet har lav markedsrisiko, men hvor en ensidig plassering i seg selv utgjør en risiko.

Nedenfor i avsnitt 9.6.2 drøftes kravene til grunnkapital i en pensjonskasse nærmere, og i avsnitt 9.6.3 og 9.6.4 ses det på krav til solvensmarginkapital og kapitaldekning. Når det gjelder problemstilling (3) ovenfor, så behandles dette under kapittel 10 nedenfor, se avsnitt 10.2.

### 9.6.2 Krav til grunnkapital

Pensjonskasseforskriften § 8 fastsetter at for å kunne drive virksomhet, skal en pensjonskasse ha innbetalt ansvarlig kapital på minst 200 000 kroner. Gjennom rundskriv er dette kravet blitt indeksregulert og utgjør nå 238 000 kroner, jf. Kredittilsynets rundskriv nr. 26/2003. Denne kapitalen skal være av en slik kvalitet at den kan godkjennes som kjernekapital i henhold til forskrift 1. juni 1990 nr. 435 om beregning av ansvarlig kapital. Det vil si innbetalt kapital, akkumulert overskudd, annen egenkapital godkjent av Kredittilsynet og en viss andel av tilleggsavsetninger, jf. forskrift 25. september 2000 nr. 979 om tilleggsavsetninger i livsforsikringsselskaper, jf. pensjonskasseforskriften § 16.

Som nevnt ovenfor i avsnitt 9.6.1, vil grunnkapitalen være en forutsetning for at pensjonskassen i det hele tatt skal kunne starte opp sin virksomhet, og den vil ikke senere kunne reduseres under dette nivå uten at det foretas nye innbetalinger av kapital til pensjonskassen. Går denne kapitalen tapt, må pensjonskassen avvikles. På denne måten vil grunnkapitalen fungere som minstekravet til aksjekapital i et aksjeselskap, jf. aksjeloven § 3–1. Grunnkapitalen skal danne en bufferkapital mot risiko som virksomhet i enhver pensjonskasse vil medføre. Risiko utover dette minstenivå må dekkes av annen ansvarlig kapital/solvensmarginkapital, jf. nedenfor avsnitt 9.6.3 og 9.6.4.

Ved en vurdering av hvor stor grunnkapitalen i pensjonskasser skal være, må ulike forhold avveies. For det første er ønsket om å sikre pensjonsrettighetene i pensjonskassen best mulig. Jo høyere bufferkapital man krever, jo sikrere vil man være på at pensjonskassen vil kunne dekke sine forpliktelser uansett hvilke tap pensjonskassen påføres, det være seg tap som følge av kapitalplaseringer eller forsikringsmessige tap. På den annen side vil et høyt krav til grunnkapital medføre at terskelen for å etablere pensjonskasse blir høy for foretak, foreninger og institusjoner. Ved oppstart vil grunnkapitalen praktisk sett måtte bestå av innbetalt kapital.

Kravene til grunnkapital varierer en del for ulike finansinstitusjoner. For livsforsikringsselskaper fastsetter livsforsikringsdirektivet (2002/83/EF) artikkel 29 nr. 2 at garantifondet minst skal utgjøre 3 millioner euro. For verdipapirforetak, som ikke er kredittinstitusjoner, fastsetter verdipapirhandelloven § 8–9 at startkapitalen minst skal utgjøre 730 000 euro. Kredittilsynet kan tillate en lavere startkapital, minimum 125 000 euro, dersom foretaket bare skal yte enkelte investeringstjenester.

Minimumskravet til bankers grunnfond er i forretningsbankloven § 2 første ledd satt til 5 millioner euro.

*Banklovkommisjonen* foreslår at kravet til grunnkapital i en pensjonskasse settes til 10 ganger folketrygdens grunnbeløp (G), det vil si rundt 580 000 kroner i dag, jf. lovutkastet § 6a-5. Banklovkommisjonen har lagt seg på et slikt beskjedent minstebeløp ut fra hensynet til at pensjonskassers virksomhet normalt har et begrenset omfang, og ut fra hensyn til det nivået minstekravet ligger på per i dag. *Banklovkommisjonen* mener det er hensiktsmessig å knytte minstekravet til folketrygdens grunnbeløp da dette innebærer en automatisk regulering av beløpet. Det vil selvfølgelig være mulig for den enkelte pensjonskasse å fastsette et høyere minstekrav i vedtektene. Myndighetene vil også ved behandlingen av konsesjonssøknad fra den enkelte pensjonskasse måtte vurdere sammenhengen mellom den planlagte virksomhet og minstekravet til grunnkapitalen fastsatt i vedtektene, jf. lovutkastet § 6a-4 bokstav c.

Grunnkapitalen i en pensjonskasse vil på samme måte som i dag kunne bestå av innbetalt kapital, akkumulert overskudd, annen egenkapital godkjent av Kredittilsynet, og en viss andel av tilleggsavsetninger, jf. forskrift 25. september 2000 nr. 979 om tilleggsavsetninger i livsforsikringsselskaper, jf. pensjonskasseforskriften § 16.

### 9.6.3 Krav til solvenskapital

Reglene om kapitaldekning er gjort gjeldende for alle norske finansinstitusjoner, herunder pensjonskassene. Kapitaldekningsreglene retter seg først og fremst mot kredittrisiko knyttet til forvaltningskapitalen. Forsikringsselskapene er imidlertid i tillegg underlagt solvensmarginkrav. De er således underlagt to ikke-kumulative krav. Solvensmarginkravene har til formål å sikre selskapenes soliditet i forhold til den forsikringsmessige risiko som deres virksomhet medfører, men er i tillegg ment å dekke tap knyttet til forvaltningskapitalen. Solvensmarginkravene bygger på bestemmelser i blant annet artikkel 27 og 28 i det konsoliderte livdirektivet (2002/83/EF).

Pensjonskassedirektivet (2003/41/EF) artikkel 17 gjør minstekravene til solvensmarginkapital i livdirektivet artikkel 27 og 28 gjeldende for pensjonskasser som har påtatt seg biometrisk risiko, garantert avkastning eller garantert nivået på pensjonsytelser (foran avsnitt 5.5.4). Dette medfører at det må innføres solvensmarginkrav for pensjonskasser.

Av forsikringsvirksomhetsloven § 7–3 femte ledd følger det at forsikringsselskapene skal til-

fredsstille krav til solvensmarginkapital for å kunne drive sin virksomhet. Nærmere bestemmelser om beregning av solvensmarginkrav og solvensmarginkapital for livsforsikringsselskapene er gitt i forskrift 19. mai 1995 nr. 481 (solvensmarginforskriften). Som nevnt ovenfor bygger disse bestemmelsene på EØS-krav som nå er tatt inn i det konsoliderte livdirektivet (2002/83/EF) artikkel 27 og 28. Solvensmarginforskriften ble endret 19. september 2003 for å gjennomføre endringene som ble gjort i det konsoliderte livdirektivet i forhold til tidligere direktivbestemmelser (se første livdirektiv 79/267/EØF).

Solvensmarginkapitalen skal sikre selskapene en supplerende reserve i form av frie midler utover de forsikringstekniske reservene og med fradrag for immaterielle verdier, til beskyttelse mot negative svingninger i virksomheten. Bestemmelsene legger til grunn at solvensmarginkapitalen skal stå i forhold til selskapets samlede forsikringsmessige risiko, risikoens art og risikoens størrelse innenfor de ulike former for forsikringsvirksomhet som utøves. De konkrete beregningene av minstekravet til solvensmarginkapitalen er avhengig av størrelsen på den risiko som selskapet har påtatt seg. Det er her først og fremst risikoen knyttet til den garanterte rente og forsikringsrisiko på passivasiden i balansen i form av dødelighets-, uføre- og driftsrisiko som er relevant. Investeringsrisiko hensyntas i liten grad.

Solvensmarginkapitalen er lik summen av selskapets ansvarlige kapital og annen solvensmarginkapital. Den ansvarlige kapital beregnes på samme måte som ved beregning av kapitaldekningen, jf. forskrift 1. juni 1990 nr. 435 (beregningsforskriften). Det fastsettes imidlertid en del grenser for beregningen av den ansvarlige kapital som kan inngå i solvensmarginkravene. Det kan bare medregnes tilleggskapital som tilfredsstiller kravene i forskrift 22. oktober 1990 nr. 875 om minstekrav til kapitaldekning i finansinstitusjoner og verdipapirforetak (kapitaldekningsforskriften) § 4 nr. 2 og 3 til ansvarlig lånekapital og annen lånekapital. Summen av tilleggskapital kan ikke utgjøre mer enn 100 prosent av summen av kjernekapitalen og de generelle reserveavsetningene. Den ansvarlige lånekapital med fastsatt løpetid kan ikke tilsvare et høyere beløp enn tilsvarende 50 prosent av summen av kjernekapitalen og de generelle reserveavsetningene. Ansvarlig lånekapital med fastsatt løpetid kan videre bare inngå i solvensmarginkapitalen med et beløp som svarer til 25 prosent av det laveste beløp av samlet solvensmarginkapital og solvensmarginkravet. Ansvarlig lånekapital uten fastsatt løpetid kan inngå i solvensmarginkapitalen med et beløp som svarer til inntil 50 prosent av det

laveste beløp av samlet solvensmarginkapital og solvensmarginkravet.

Solvensmarginkapitalen utgjør videre sikkerhetsfond som overstiger 55 prosent av sikkerhetsfondets nedre grense, jf. forskrift 29. november 1990 nr. 941 og pensjonskasseforskriften §§ 17 og 24, og halvparten av tilleggsavsetningene i forsikringsfondet. Disse reglene vil bli endret ved gjennomføringen av lovforslaget i Innst. O. nr. 4 (2004–2005).

Ved beregningen av solvenskravet anvendes det ulike metoder avhengig av hvilke forsikringsklasser selskapet driver virksomhet innen. Når det gjelder de klasser som er mest relevant for pensjonskasser, utgjør solvensmarginkravet for kapitalforsikringer og kollektive pensjonsforsikringer, med unntak av uføredekninger, summen av følgende resultater:

Resultat 1: 4 prosent av brutto forsikringsfond med fradrag for 50 prosent av selskapets tilleggsavsetninger i forsikringsfondet, multiplisert med det høyeste tall av 0,85 og forholdet mellom forsikringsfond for egen regning og brutto forsikringsfond.

Resultat 2: For de kontrakter hvor udekket risiko ikke er negativ, 0,3 prosent av udekket risiko brutto, multiplisert med det høyeste tall av 0,5 og forholdet mellom udekket risiko for egen regning og udekket risiko brutto. For opphørende dødsrisikoforsikringer av høyst 3 års varighet settes prosentsatsen i første punktum til 0,1. For opphørende dødsrisikoforsikringer på over 3 år, men av høyst 5 års varighet, settes prosentsatsen i første punktum til 0,15.

Ved uføredekninger følger beregningene av solvensmarginkravet reglene som gjelder for skadeforsikringsselskaper, jf. forskrift 19. mai 1995 nr. 482 §§ 3 første ledd første punktum, 4 og 5.

Skal man se på hvordan en innføring av solvensmarginkrav for pensjonskasser vil slå ut i forhold til kapitaldekningsreglene som pensjonskassene i dag er underlagt, er det naturlig å se på hvordan de to kapitaldekningskravene slår ut for livsforsikringsselskapene siden disse er underlagt begge sett med regler.

Kredittilsynet har, på anmodning fra Banklovkommisjonen, foretatt beregninger for årene 1998 til 2003 basert på de rapporterte tallene fra Storebrand, KLP, Vital og Gjensidige NOR Spareforsikring. Det gjøres oppmerksom på at solvensmarginkapitalen er beregnet i forhold til reglene som gjaldt før det konsoliderte livdirektivet og endringene av solvensmarginforskriften 19. september

2002 (i kraft 1. januar 2004.) Det antas imidlertid at endringene i forhold til tidligere regler vil medføre små endringer for de norske forsikringsselskaperne. (Anslagsvis en nedgang i solvenskapitalen på 3 til 5 prosent.) I tabellene nedenfor, har man sett på disse selskapene samlet sett.

Tabell 9.1 Forholdet mellom solvensmarginkrav og solvensmarginkapital i norske livsforsikringsselskaper (alle beløp i 1000 kr).

|      | Solvens-<br>marginkrav | Solvens-<br>marginkapital | Solvensmargin-<br>kapital i pst. av krav |
|------|------------------------|---------------------------|------------------------------------------|
| 1998 | 10 405 761             | 20 206 294                | 194                                      |
| 1999 | 11 469 580             | 24 002 840                | 209                                      |
| 2000 | 12 470 445             | 24 423 096                | 196                                      |
| 2001 | 12 470 445             | 24 423 096                | 196                                      |
| 2002 | 13 800 859             | 21 834 468                | 158                                      |
| 2003 | 14 892 930             | 23 905 990                | 161                                      |

Kilde: Kredittilsynet.

Tabell 9.2 Forholdet mellom krav til ansvarlig kapital og ansvarlig kapital i norske livsforsikringsselskaper (alle beløp i 1000 kr).

|      | Krav til<br>ansvarlig<br>kapital | Ansvarlig<br>kapital | Ansvarlig kapital<br>i pst. av krav til<br>ansvarlig kapital. |
|------|----------------------------------|----------------------|---------------------------------------------------------------|
| 1998 | 9 465 200                        | 13 582 196           | 143                                                           |
| 1999 | 11 279 600                       | 16 891 901           | 150                                                           |
| 2000 | 13 196 400                       | 17 039 652           | 129                                                           |
| 2001 | 11 660 932                       | 17 039 652           | 146                                                           |
| 2004 | 9 071 653                        | 18 909 914           | 208                                                           |
| 2003 | 10 316 900                       | 19 392 732           | 188                                                           |

Kilde: Kredittilsynet

Tabell 9.3 Forholdet mellom solvensmarginkrav og krav til ansvarlig kapital i norske livsforsikringsselskaper (alle beløp i 1000 kr).

|      | Solvens-<br>marginkrav | Krav til<br>ansvarlig<br>kapital | Krav til ansvarlig<br>kapital i pst. av<br>solvensmarginkrav |
|------|------------------------|----------------------------------|--------------------------------------------------------------|
| 1998 | 10 405 761             | 9 465 200                        | 91                                                           |
| 1999 | 11 469 580             | 11 279 600                       | 98                                                           |
| 2000 | 12 470 445             | 13 196 400                       | 106                                                          |
| 2001 | 12 470 445             | 11 660 932                       | 94                                                           |
| 2002 | 13 800 859             | 9 071 653                        | 66                                                           |
| 2003 | 14 892 930             | 10 316 900                       | 69                                                           |

Kilde: Kredittilsynet

Minstekravet til solvensmarginkapital har ligget høyere enn minstekravet til ansvarlig kapital i alle årene med unntak av 2000 (se tabell 9.3). I 2000 utgjorde kravet til ansvarlig kapital 106 prosent av minstekravet til solvensmarginkapital. Tallene viser at selskapene i alle årene har hatt en langt høyere solvensmarginkapital enn solvensmarginkravet tilsier (se tabell 9.1). Dette antas å ha sammenheng med at en god rating for selskapet krever en langt høyere solvensmarginkapital enn det minstekravene medfører. Tallene vil avhenge av livsforsikringsselskapets balansesammensetning til enhver tid og tallene kan derfor bli endret ved endringer i aktivasammensetningen.

Det antas at en innføring av solvensmarginkrav for pensjonskasser vil slå ut på noenlunde samme måte som for livsforsikringsselskaper. Det vil si at solvensmarginkravet vil være høyere enn kapitaldekningskravet som gjelder i dag. De private pensjonskassene har i gjennomsnitt en høyere ansvarlig kapital ut over minimumskravet enn det som er gjennomsnittet for de kommunale pensjonskassene. De private pensjonskassene har videre i større grad enn de kommunale pensjonskassene bygget opp tilleggsavsetninger ved overføringer av overskudd i gode år. Det antas derfor at de private pensjonskassene i gjennomsnitt vil trenge å skyte inn mindre ny kapital for å klare å oppfylle solvensmarginkravet enn det som vil være tilfelle for de kommunale pensjonskassene. Selv om mange pensjonskasser i dag ligger godt over minstekravene til ansvarlig kapital, vil en innføring av solvensmarginkrav bety at en rekke pensjonskasser må tilføres ny kapital fra foretakene og kommunene, dersom de skal kunne opprettholdes. Det vil derfor reise seg spørsmål om behov for overgangsregler og bruk av opptrappingsperioder. Dette er vurdert nedenfor i kapittel 12.

Solvensmarginkravet er foreslått gjennomført for pensjonskasser med pensjonsordninger som anses som livsforsikring i lovutkastet § 6a-9 første ledd. Det foreslås at forsikringsvirksomhetsloven § 7-3 med tilhørende forskrifter gjøres tilsvarende gjeldende for slike pensjonskasser. Når det gjelder pensjonskasser med pensjonsordning uten forsikringselement (se Finansdepartementets redegjørelse i Ot.prp. nr. 74 (2003-2004) kapittel 14), vil ikke disse være forsikringsteknisk oppbygget, jf. nedenfor avsnitt 10.4. Det er derfor ikke aktuelt å stille krav om solvensmarginkapital for slike pensjonskasser, og det foreslås derfor at disse pensjonskassene bare underlegges kapitaldekningskrav på tilsvarende måte som andre finansinstitusjoner, se nedenfor avsnitt 9.6.4. I lovutkastet fremkommer dette ved at § 6a-9 annet ledd bare gjør

forsikringsvirksomhetsloven § 7–3 første til fjerde ledd med tilhørende forskrifter gjeldende for pensjonskasser med pensjonsordning uten forsikringsselement.

#### 9.6.4 Kapitaldekningskrav

Som nevnt ovenfor i avsnitt 9.6.3, er kapitaldekningsreglene gjort gjeldende for alle norske finansinstitusjoner. Reglene om kapitaldekning er beskrevet i *Banklovkomisjonens* Utredning nr. 4, NOU 1998: 14 Finansforetak m.v. avsnitt 3.5, 5.7 og 5.8.

I finansieringsvirksomhetsloven § 2–9 er det fastsatt at en finansinstitusjon til enhver tid skal ha en forsvarlig kapitaldekning. Finansinstitusjonene skal videre oppfylle de minstekrav til kapitaldekning som følger av lov eller forskrift. I særlovgivningen for de ulike typer institusjoner er det fastsatt enkelte hovedprinsipper for beregning av kapitaldekning. Den ansvarlige kapital skal utgjøre minst 8 prosent av finansinstitusjonens samlede aktiva samt forpliktelser utenfor balansen beregnet etter prinsipper for risikoveiing, jf. forsikringsvirksomhetsloven § 7–3 som også er gjort gjeldende for pensjonskasser, se pensjonskasseforskriften § 8. Dette nivået ligger i hovedsak på samme minstenivå som andre land innenfor EØS. For pensjonskasser med en forvaltningskapital på mindre enn 10 millioner kroner, er minstenivået satt til 10 prosent av beregningsgrunnlaget.

Risikoveiingen innebærer at kravet til totalomfanget av den ansvarlige kapital regnes ut fra et risikoveiet system der det er fastsatt prosentvis ulike krav til ansvarlig kapital for de ulike poster i og utenfor balansen. Kravene reflekterer den risiko de ulike postene antas å representere. Aksjer risikovektes for eksempel høyt, mens statsobligasjoner vektet lavt. De ulike institusjoner er underlagt de samme reglene for ansvarlig kapital. Dette sikrer at samme engasjement krever samme kapitaldekning uansett hvilken institusjon som yter kreditten mv., og bidrar til like konkurransevilkår.

Den nærmere fremgangsmåten for beregningen av kapitaldekningene er fastsatt i forskrift 1. juni 1990 nr. 435 (beregningsforskriften). I forskrift 22. oktober 1990 nr. 875 (kapitaldekningsforskriften) angis det nærmere hvilke kapitalinstrumenter som kan medregnes. Begge disse forskriftene er også gjort gjeldende for pensjonskasser, jf. pensjonskasseforskriften § 8.

Den ansvarlige kapital består av kjernekapital og tilleggskapital. For banker og finansieringsforetak medregnes også generelle reserveavsetninger til dekning av fremtidige tap. I kjernekapitalen inn-

går kapitalelementer som innbetalt aksje- og grunnfondsbeviskapital, innskutt kapital, beskattede fond og tilbakeholdt årsoverskudd. I tilleggskapitalen inngår kapitalelementer som ikke i samme grad kan benyttes til dekning av tap som inntreer under løpende drift, men som vil tjene som risikokapital ved en eventuell avvikling. Et eksempel er ansvarlig lånekapital. Summen av de kapitalelementer som inngår i tilleggskapitalen, kan ikke medregnes i den ansvarlige kapital med et beløp som utgjør mer enn summen av kjernekapitalen og generelle reserveavsetninger. Summen av ansvarlig lånekapital med begrenset løpetid kan ikke utgjøre et høyere beløp enn halvparten av summen av kjernekapitalen og generelle reserveavsetninger. Det skal gjøres fradrag for ansvarlig kapital som finansinstitusjonen har plassert i andre finansinstitusjoner. Dette hindrer at samme ansvarlige kapital kan benyttes som ansvarlig kapital i flere finansinstitusjoner.

De alminnelige minstekrav til kapitaldekning retter seg i første rekke mot kredittrisiko knyttet til forvaltningskapitalen, men inneholder også særlige regler for omregning av rente- og valutarisiko til kredittrisiko. For banker og verdipapirforetak er det også gjennomført minstekrav til kapitaldekning for markedsrisiko. Disse reglene bygger på direktiv 93/6/EØF om investeringsforetaks og kredittinstitusjoners kapitaldekningsgrad.

Siden det på bakgrunn av kravet i pensjonskasselovdirektivet nå må gjennomføres solvensmarginkrav for pensjonskassene, reiser det seg et spørsmål om kapitaldekningskravet skal opprettholdes for pensjonskasser. Forsikringsselskaper og pensjonskasser har en balansesammensetning som innebærer en langt høyere markedsrisiko mv. enn det som for eksempel er tilfelle for banker. Store beholdninger av finansielle instrumenter, særlig obligasjoner og sertifikater, er en av hovedårsakene til at forsikringsselskapenes beregningsgrunnlag for det alminnelige minstekravet til kapitaldekning blir meget lavt i forhold til samlet forvaltningskapital. Kapitaldekningsregler basert på kredittrisiko fanger derfor ikke opp den meget vesentlige markedsrisiko som knytter seg til porteføljene i både liv- og skadeforsikringsselskapene.

Forsikringsvirksomhetsloven § 7–3 viser at forsikringsselskapene må oppfylle både kravet til dekning av kapitaldekning og kravet til solvensmarginkapital, som er beskrevet nedenfor, til enhver tid. Noen dobling av kravene er det ikke snakk om, foretakets ansvarlige kapital teller med ved beregningen av minstekravene i begge tilfeller. Det vanlige vil være at det risikovektede beregningsgrunnlag for minstekravene til ansvarlig kapital gir et noe

lavere minstekrav enn minstekravet til solvensmarginkapital beregnet ut fra omfanget av forsikringsvirksomheten. Dette har sammenheng med at forsikringsselskapers balansesammensetning gjennomgående er slik at risikovektingen resulterer i et forholdsvis lavt beregningsgrunnlag. Selv om regelverket er det samme, blir det reelle krav til kapital i forhold til forvaltningskapitalen lavere for forsikringsselskaper enn for banker. Solvensmarginkravene innebærer likevel ikke noen vesentlig økning av krav til kapital i forsikringsselskapene fordi det i solvensmarginkapitalen medregnes bestemte deler av de forsikringstekniske avsetninger. Det kan imidlertid ikke utelukkes at reglene om minstekrav til kapitaldekning i særlige tilfeller kan gi et noe høyere kapitalkrav enn minstekravet til solvenskapital som følge av at selskapet for eksempel i større grad plasserer forvaltningskapitalen i aktiva som teller med 100 prosent ved risikovektingen.

Som nevnt ovenfor i avsnitt 9.6.3, retter kapitaldekningskravene seg først og fremst mot kredittrisiko knyttet til forvaltningskapitalen. Forsikringsselskaper og pensjonskasser plasserer i liten grad sin forvaltningskapital i usikrede utlån. Plasseringene skjer i stedet i obligasjoner, sertifikater, fast eiendom og aksjer. Markedsrisikoen knyttet til slike porteføljer dekkes i liten grad av kapitaldekningsreglene.

Bruk av kapitaldekningskrav i tillegg til solvensmarginkrav fører imidlertid ikke til noen doubling av kravene til kapital. Den ansvarlige kapital teller med ved beregningen av minstekravene i begge tilfeller. Tallene ovenfor viser at kapitaldekningskravet er atskillig mindre enn minstekravene til solvensmarginkapital i de fleste år. Dette medfører at det vil være solvensmarginkravet som normalt får reell betydning for livsforsikringsselskapene og pensjonskassene. Dette kan tilsi at en opprettholdelse av kapitaldekningskrav i tillegg til et solvensmarginkrav, vil ha liten betydning for og innvirkning på livsforsikringsselskapene og pensjonskassene.

For livsforsikringsselskapene har det vært anført at en opprettholdelse av kapitaldekningskravet medfører en uhenksommessig plassering i obligasjonsmarkedet på lang sikt. Det er noe uklart om det er kapitaldekningskravene alene som fører til dette, eller om det er andre faktorer som har større betydning for disse valgene. Kapitalforvaltningsbestemmelsene for livsforsikringsselskapene ut over plassering i enkeltrisiko, er vide og skjønnsmessige, og det er i stor grad selskapene selv som etter egen investeringsstrategi råder over aktivaplasseringene i balansen.

*Banklovkommisjonen* er kommet til at spørsmålet om opphevelse av kravet til kapitaldekning for pensjonskasser bør vurderes i sammenheng med det tilsvarende spørsmål for livsforsikringsselskaper, og legger vekt på at det på dette området bør gjelde like regler for de to typer av institusjoner. En er kjent med at det for tiden innenfor EU arbeides med utformingen av et nytt regelverk med solvenskrav til livsforsikringsselskaper («Solvency II»), og at det ventes å gå noen år før resultatet av arbeidet vil foreligge. *Banklovkommisjonen* legger derfor til grunn at det ikke vil være aktuelt å foreta endringer i kravet om kapitaldekning hverken for livsforsikringsselskaper eller pensjonskasser før EU har avsluttet sitt arbeid på dette området. Et viktig spørsmål her vil være om det også skal stilles krav om kapitaldekning for markedsrisiko. Kapitaldekningsreglene for kredittinstitusjoner er for tiden også under revisjon («Basel II»). Ut fra dette går *Banklovkommisjonen* inn for å videreføre någjeldende kapitaldekningsregler for pensjonskasser. Det vises i denne sammenheng til at tallene ovenfor viser at kravet til ansvarlig kapital normalt vil være atskillig mindre enn minstekravet til solvensmarginkapital. Opprettholdelsen av kapitaldekningskravet for pensjonskasser på nåværende tidspunkt antas derfor å få liten betydning for de fleste private og kommunale pensjonskasser.

Siden en innføring av solvensmarginkrav vil medføre en skjerping av kravene til kapital i pensjonskassene, vil en del pensjonskasser som i dag ikke, eller i liten grad, har kapital som overstiger kapitaldekningskravet, måtte tilføres tilleggskapital som følge av innføringen av solvensmarginkrav. Dette gjelder særlig kommunale pensjonskasser som generelt har en lavere kapitaldekning enn de private pensjonskassene, og hvor en del kommunale pensjonskasser fortsatt er på en opptrappingsplan for å nå minstekravene til forsikringstekniske avsetninger. Ut fra dette mener *Banklovkommisjonen* at det ikke vil være aktuelt å innføre nye kapitalkrav knyttet til markedsrisiko samtidig med de nye solvensmarginkravene, og legger vekt på at det er grunn til, inntil videre, å avvente den internasjonale utviklingen på dette området.

*Medlemmene Breck, Dyrhaug, Skrede, Skomsvold og Vannebo* vil særlig vise tilbake til en omfattende merknad vedrørende reguleringsfilosofi, og dissens til flere konkrete forslag til bestemmelser, blant annet om kapitaldekning i *Banklovkommisjonens* utredning nr. 4 (NOU 1998: 14). Disse medlemmene er inneforstått med at det av tidsmessige årsaker ikke er hensiktsmessig å drøfte spørsmålet om opphevelse av kravet til kapitaldekning for pensjonskasser i denne omgang, og

er enige i at spørsmålet bør vurderes i sammenheng med tilsvarende problemstilling for livsforsikringsselskapene.

Krav om kapitaldekning for forsikring og pensjonskasser er særnorske bestemmelser, som ikke har noen parallell i andre EØS-land. Kravene i disse landene går utelukkende på solvenskapital. Solvenskravene er gjort gjeldende for norske forsikringsselskaper og foreslås nå i samsvar med pensjonskassedirektivet innført for norske pensjonskasser.

Det er ikke på noen måte godtgjort at det av sikkerhetsmessige grunner skulle være behov for et dobbelt sett av egenkapitalkrav. Tabellene i kapittel 9.6.3 og Banklovkommisjonen omtale i avsnittet her, tilsier at krav til ansvarlig kapital i tillegg til et solvensmarginkrav ikke innebærer noen økt sikkerhet for institusjonene. Kravet innebærer en unødig administrativ byrde for institusjonene og økte kostnader for kundene.

Etter disse medlemmenes oppfatning er det ikke en holdbar løsning å avvente resultatet av «Solvency II» før spørsmålet kapitaldekningskrav for forsikringsselskaper og pensjonskasser tas opp til vurdering. Det er uansett for lenge å vente til nye solvensregler i forsikring foreligger. Etter alt å dømme vil dette neppe skje før tidligst i 2010. For det første representerer kapitaldekningskravene en konkurransemessig ulempe for de selskaper som er underlagt norsk forsikringslovgivning. Dette vil slå sterkere ut etter hvert som den europeiske og spesielt den nordiske integrasjonen medfører at selskaper med ulik nasjonalitet konkurrerer side om side i de samme markeder. For det andre er det minst to forhold som uansett krever en gjennomgang av kapitaldekningsreglenes anvendelse i forsikring på et tidligere tidspunkt. Det ene er endringene i bankenes kapitaldekningsregelverk (Basel II). Det andre er at innføringen av ny regnskapsstandard nødvendiggjør en egen gjennomgang av regelverket for å utarbeide korrigerende bestemmelser for tilsynsformål (prudential filters).

Disse medlemmene forutsetter derfor at spørsmålet om kravet til kapitaldekning skal videreføres, underlegges nærmere vurdering i nær fremtid, og at denne vurderingen også må omfatte skadeforsikringsselskapene, som i høy grad også er berørt.

### 9.6.5 Minstekrav til ansvarlig kapital i en pensjonskasse

Som nevnt ovenfor i avsnitt 9.6.4, er minstekravet til kapitaldekning for finansinstitusjoner satt til 8

prosent av beregningsgrunnlaget, jf. forskrift 22. oktober 1990 nr. 875 om minstekrav til kapitaldekning i finansinstitusjoner § 2, jf. § 4. For pensjonskasser med forvaltningskapital på mindre enn 10 mill. kroner skal kapitaldekningen i henhold til pensjonskasseforskriften § 8 annet ledd utgjøre minst 10 prosent av beregningsgrunnlaget.

Utover kravet til kjernekapital som i dag utgjør 238 000 kroner (se ovenfor avsnitt 9.6.2), stilles det således også et høyere minstekrav til ansvarlig kapital i forhold til virksomheten i små pensjonskasser. *Banklovkommisjonen* har drøftet om det bør fastsettes et slikt minstekrav i lovutkastet § 6a-9, men har under forutsetning av at minstekravet til grunnkapital settes til 10 ganger grunnbeløpet (G), ikke sett behov for å fastsette et slikt minstekrav til ansvarlig kapital. Det vises til drøftelsene foran i avsnitt 9.6.2 og lovutkastet § 6a-5 første ledd. Beregninger Kredittilsynet har foretatt på anmodning fra Banklovkommisjonen, tyder på at et minstekrav til grunnkapital på 10 G vil slå inn tidligere enn minstekravet til kapitaldekning på 10 prosent, dersom pensjonskassens kapital plasseres i eiendeler som har en veiet risiko lik det som er gjennomsnittet for private pensjonskasser. Kapitaldekningen vil i disse tilfellene utgjøre rundt 12 prosent. Dersom kapitalen plasseres i eiendeler som har en høyere risikovekt enn gjennomsnittet, som for eksempel en større andel med aksjer, vil minstekravet til grunnkapital på 10 G og minstekravet på 10 prosent nærme seg hverandre. Det motsatte vil skje dersom kapitalen plasseres i eiendeler med lavere risikovekt, for eksempel statsobligasjoner og bankinnskudd. Anslag fra Kredittilsynet tilsier at det ved utgangen av 2003 var 12 private pensjonskasser som hadde en grunnkapital på mindre enn 10 G, av disse var det 6 pensjonskasser som hadde færre enn 4 aktive medlemmer. Ingen kommunale pensjonskasser har lavere grunnkapital enn et slikt minstekrav.

### 9.6.6 Andre forhold vedrørende ansvarlig kapital i pensjonskasser

I henhold til kapitalberegningsforskriften kan den ansvarlige kapital i en finansinstitusjon både bestå av kjernekapital og tilleggskapital i form av blant annet ansvarlig lånekapital. Det foreslås i lovutkastet § 6a-5 annet ledd at det fremgår uttrykkelig at pensjonskasser kan oppta ansvarlig lånekapital samt at pensjonskasser kan utstede grunnfondsbevis etter regler gitt av Kongen, jf. lovutkastet § 6a-5 tredje ledd.

I forhold til pensjonskasser som retter sin virksomhet mot ett eller et begrenset antall foretak

eller institusjoner, reiser det seg for det første spørsmål om disse foretakene eller institusjonene vil ha noen offentligrettslig plikt til å yte ansvarlig kapital i form av innskutt kapital eller ansvarlig lån, til pensjonskassen. Det reiser seg også spørsmål om pensjonskassen har eller skal ha adgang til å innhente slik kapital fra markedet generelt og ikke bare fra de som har pensjonsordning i pensjonskassen.

*Banklovkommisjonen* legger til grunn at et foretak eller en institusjon etter etablering av pensjonskassen, ikke vil ha noen offentligrettslig plikt til tilføre pensjonskassen ny kapital i form av innskudd eller i form av ansvarlig lån. Også her vil det foreligge uavhengighet og et rettslig skille mellom foretaket/ene og pensjonskassen. Selv om det ikke foreligger en offentligrettslig plikt, er det ikke noe til hinder for at et foretak eller institusjon på avtalerettslig grunnlag forplikter seg til å yte ansvarlig lån ved behov, jf. lovutkastet § 6a-9 tredje ledd.

*Banklovkommisjonen* legger videre til grunn at det i vedtektene kan fastsettes at ansvarlig lån bare kan opptas hos foretak eller institusjoner som har pensjonsordning i pensjonskassen.

For forsikringsselskaper fremgår det av forsikringsvirksomhetsloven § 3-7 at ansvarlig kapital bare kan økes dersom Kongen samtykker til dette, med mindre økningen skjer i form av fondsopplegg. I henhold til pensjonskasseforskriften §§ 2 og 22 har denne bestemmelsen også vært gjort gjeldende for pensjonskasser. På denne bakgrunn foreslår *Banklovkommisjonen* at grunnkapital og ansvarlig kapital ikke kan forhøyes uten etter samtykke fra Kongen, jf. lovutkastet § 6a-5 fjerde ledd. Selv om det ikke fremgår av forsikringsvirksomhetsloven § 3-7, legger *Banklovkommisjonen* til grunn at et samtykkekrav også må gjelde dersom kapitalen skal settes ned.

## 9.7 Endringer i eller avvikling av pensjonskasse

Det kan tenkes ulike endringer i en pensjonskasse som institusjon. For det første kan det være aktuelt å slå en pensjonskasse sammen med en annen pensjonskasse ved oppkjøp av eller fusjon av foretak eller som følge av etablering av konserntilknytning med nye foretak. Det kan videre tenkes deling av en pensjonskasse som følge av endringer i foretak, konsernstruktur eller lignende. I foretakspensjonsloven kapittel 13 er det fastsatt regler om pensjonsordningen ved sammenslåing av foretak. Delingssituasjonen er regulert i kapittel 14. Tilsvarende

bestemmelser er gitt i innskuddspensjonsloven kapittel 11 og 12.

Når det gjelder avvikling av en pensjonskasse, kan dette tenkes i følgende situasjoner:

- Foretaket/kommunen vedtar opphør av pensjonskassen for eksempel som følge av flytting av pensjonsordningen, jf. foretakspensjonsloven § 15-1 første ledd.
- Opphør av foretaket som følge av nedleggelse eller sammenslåing. (Av foretakspensjonsloven § 15-1 annet ledd følger det at pensjonsordningen skal opphøre når det treffes vedtak om at virksomheten i foretaket skal avvikles, jf. kapittel 13 og tilsvarende bestemmelser i innskuddspensjonsloven kapittel 13.)
- Underdekning i pensjonskassen. (Dersom det ikke utarbeides plan for å gjenetablere pensjonskassens balanse eller slik plan ikke følges opp, kan Kredittilsynet sørge for at pensjonskassen avvikles, jf. pensjonskasseforskriften §§ 20 og 28A.)
- Foretakspensjonsloven § 2-7 åpner for at Kredittilsynet kan bestemme at en pensjonsordning skal opphøre, dersom pensjonsordningen forvaltes i strid med lovens bestemmelser, jf. tilsvarende bestemmelse i innskuddspensjonsloven § 2-9.
- Avvikling ved offentlig administrasjon.

Dagens regelverk for pensjonskasser dekker de fire første tilfellene som nevnt ovenfor. Det vises til redegjørelsen ovenfor i avsnitt 3.2.7.

Det antas at systemet vedrørende gjennomføringen av en avvikling av en pensjonskasse bør kunne videreføres uten store endringer. I lovutkastet § 6a-12 første ledd foreslår *Banklovkommisjonen* at det tas inn en bestemmelse om at sammenslåing, deling og opphør av en pensjonskasse krever samtykke av Kongen. Videre foreslås det at foretakspensjonsloven kapitlene 13, 14 og 15 og innskuddspensjonsloven kapitlene 11, 12 og 13 skal gjelde tilsvarende så langt de passer for alle typer pensjonskasser. Kongen kan imidlertid ved samtykke til endringene fastsette andre vilkår.

Når det gjelder avvikling av en pensjonskasse i form av offentlig administrasjon, fastsetter pensjonskasseforskriften § 2, jf. 22 at forsikringsvirksomhetsloven kapittel 11 gjelder så langt det passer for pensjonskasser. Forsikringsvirksomhetsloven kapittel 11 inneholdt tidligere bestemmelser om offentlig administrasjon av forsikringsselskaper, men disse bestemmelsene ble opphevet da banksikringsloven trådte i kraft. Det vises til avsnitt 3.2.7 ovenfor.

Ved opphevelsen av kapittel 11 mistet derfor Kredittilsynet en uttrykkelig hjemmel til å tre inn i pensjonskassestyrets sted slik at pensjonskassen kan bli avviklet. Denne mangelen har blitt avhjulpet noe ved at foretakspensjonsloven § 2-7 gir Kredittilsynet hjemmel til å vedta at en pensjonsordning skal opphøre dersom en pensjonsordning er, eller forvaltes, i strid med lov eller forskrift. Bestemmelsen gir imidlertid ikke hjemmel til å sørge for avvikling av selve pensjonskassen dersom pensjonskassens styre motsetter seg dette etter at vedtak om opphør av pensjonsordningen er truffet eller styret passivt unnlater å gjennomføre en avvikling. Ved rent institusjonelle mangler i pensjonskassen, for eksempel manglende revisor eller aktuar, vil ikke hjemmelen i foretakspensjonsloven kunne anvendes.

Det vises også til at pensjonskassedirektivet artikkel 14 krever at tilsynsmyndighetene besitter

kompetanse til å treffe beføyelser i en rekke situasjoner. Dette gjelder blant annet adgang til å forby pensjonskassers virksomhet.

En innføring av et formelt konsesjonssystem for pensjonskasser vil gi tilsynsmyndighetene en mulighet til å tilbakekalle konsesjonen. Også dette vil bidra til at myndighetene får bedre kontroll over pensjonskasser som opptrer rettstridig, men en slik beføyelse vil ikke etter *Banklovkomisjonens* vurdering erstatte en hjemmel for Kredittilsynet til å tre inn i styrets sted og å sørge for en formell og faktisk avvikling av pensjonskassen. Dette vil være nødvendig for å sikre at medlemmenes midler blir overført til et livsforsikringsselskap. Det foreslås derfor en uttrykkelig henvisning til banksikringsloven i lovutkastet § 6a-9 fjerde ledd, jf. banksikringsloven § 1-1 tredje ledd. Denne henvisningen foreslås også gjort gjeldende for innskuddspensjonsforetak (se nedenfor avsnitt 11.2).

## Kapittel 10

# Nærmere om pensjonskassers virksomhet

### 10.1 Valg av innfallsvinkel

Ovenfor i avsnitt 6.2.1 konkluderer *Banklovkommissjonen* med at det nye regelverket for livsforsikringsvirksomhet slik det fremgår av lovforslaget i Innst. O. nr. 4 (2004–2005) bør så vidt mulig inngå som en sentral del i et nytt regelverk for pensjonskasser og deres virksomhet. Nedenfor vurderes de nærmere virksomhetsreglene for pensjonskasser. Det tas utgangspunkt i de bestemmelser som er foreslått for livsforsikringsselskaper i Innst. O. nr. 4 (2004–2005) samt de bestemmelser i gjeldende lovgivning som fortsatt skal gjelde etter en gjennomføring av forslagene i Innst. O. nr. (2004–2005). Særlige regler for pensjonskasser bør gis dersom hensyn til pensjonskassers egenart tilsier dette.

Siden forslaget i Innst. O. nr. 4 (2004–2005) gjelder livsforsikringsselskaper, bygger disse bestemmelsene på en forutsetning om at den virksomhet som skal drives er livsforsikringsvirksomhet og de produkter som tilbys inneholder et forsikringselement, jf. Ot.prp. nr. 74 (2003–2004) kapittel 14.

Som nevnt ovenfor i avsnitt 8.2 forutsetter innskuddspensjonsloven at rene innskuddspensjonsordninger uten noe forsikringselement også skal kunne etableres i pensjonskasser. *Banklovkommissjonen* legger som nevnt i avsnitt 8.2, til grunn at pensjonsordninger som regnes som livsforsikring og pensjonsordninger uten forsikringselement ikke skal kunne tilbys av samme pensjonskasse, med mindre pensjonsordningene er etablert av samme foretak eller foretak som inngår i samme konsernforhold samt at pensjonskassen er forsikringsteknisk oppbygget, jf. lovutkastet § 1–4. Dette innebærer at det ved vurdering av hvilke virksomhetsregler som skal gjelde for pensjonskasser må skilles mellom pensjonskasser som i henhold til lovutkastet § 6a-3, jf. § 1–4, kan overta kollektive pensjonsordninger som regnes som livsforsikring og pensjonskasser som kan overta kollektive pensjonsordninger uten forsikringselement når det gjelder regulering av en del forhold.

En del av de bestemmelsene som er foreslått for livsforsikringsselskaper i Innst. O. nr. 4 (2004–

2005) kapittel 8a, vil for pensjonskasser eller enkelte grupper av pensjonskasser ikke være aktuelle å anvende. Dette gjør det imidlertid ikke nødvendig å fastsette særskilte unntaksregler for pensjonskasser på disse punktene. At bestemmelsene ikke er aktuelle å anvende, medfører at de ikke vil få noen betydning for disse pensjonskassene, og at det dermed er uten betydning om de som et generelt utgangspunkt er gjort gjeldende for pensjonskasser. En slik innfallsvinkel gjør at virksomhetsreglene for pensjonskasser kan gjøres langt enklere enn om det måtte skje en detaljert gjennomgang av reglene i forhold til om de er aktuelle for pensjonskasser eller grupper av pensjonskasser.

Nedenfor drøftes først de forhold som etter *Banklovkommisjonens* vurdering bør gjelde generelt, uavhengig av om pensjonskassens virksomhet omfatter pensjonsordninger med eller uten forsikringselement, se nedenfor avsnitt 10.2. Deretter ses det på de særlige forhold i pensjonskasser med pensjonsordninger som regnes som livsforsikring, avsnitt 10.3, og pensjonskasser med pensjonsordninger uten forsikringselement, avsnitt 10.4.

### 10.2 Generelle krav til virksomheten

Forslagene i Innst. O. nr. 4 (2004–2005) innebærer ingen endringer i forsikringsvirksomhetsloven § 7–1 om forbud mot annen virksomhet og § 7–2 om eierandeler og innflytelse i andre selskaper. Pensjonskasseforskriften § 2, jf. § 22, har hittil gjort bestemmelsene gjeldende for pensjonskasser.

Av pensjonskassedirektivet artikkel 7 følger det at pensjonskasser skal begrense sin virksomhet til pensjonsrelaterte aktiviteter og aktiviteter i tilknytning til dette, se ovenfor avsnitt 5.3. *Banklovkommissjonen* foreslår derfor i lovutkastet § 6a-10 første ledd at forsikringsvirksomhetsloven §§ 7–1 og 7–2 gjøres gjeldende for pensjonskasser.

I Innst. O. nr. 4 (2004–2005) foreslås det heller ikke endringer i forsikringsvirksomhetsloven § 7–4 om kapitalforvaltning. Paragraf 7–4 fastsetter et hovedprisnipp om at kapitalforvaltningen skal være forsvarlig, og at de forsikringsmessige

avsetninger til enhver tid skal være plassert på en hensiktsmessig og betryggende måte sett i forhold til arten av forsikringsforpliktelsene og hensynet til sikkerhet, risikospredning, likviditet og avkastning. De nærmere prinsipper og begrensninger for forsikringsselskapers kapitalforvaltning er fastsatt i forskrift 23. april 1997 nr 377.

Som beskrevet ovenfor i avsnitt 5.5.2, fastsetter pensjonskassedirektivet andre rammer for reguleringen av pensjonskassers kapitalforvaltning enn det som er gjort gjeldende for livsforsikringsselskaper i livdirektivet (2002/83/EF). Det legges derfor til grunn at de generelle prinsippene i forsikringsvirksomhetsloven § 7–4 kan gjøres gjeldende for pensjonskasser, men at det vil være behov for å fastsette egne forskriftsbestemmelser med nærmere rammer om pensjonskassers kapitalforvaltning, jf. lovutkastet § 6a-10 første ledd. Dette vil innbefatte regler om vurderinger av hvilken risiko pensjonskassene til en hver tid kan ta innenfor den bufferkapital de har. I lovutkastet § 6a-10 fjerde ledd foreslås det en hjemmel for Kongen til å gi nærmere regler om pensjonskassers virksomhet.

Videre foreslår *Banklovkommisjonen* at bestemmelsene i forsikringsvirksomhetsloven § 7–7 om rimelige og betryggende forsikringsvilkår gjøres gjeldende for pensjonskasser. Også pensjonskasseforskriften har gjort paragrafen gjeldende for pensjonskasser, selv om pensjonskasser hittil ikke har hatt forsikringsvilkår i vanlig forstand, men innarbeidet disse i sine vedtekter, se ovenfor avsnitt 9.3.2. Pensjonskasseforskriften § 2 har videre gitt bestemmelsene fastsatt i og gitt i medhold av forsikringsvirksomhetsloven § 7–10 tilsvarende anvendelse på pensjonskasser. Det foreslås ingen endringer i dette. *Banklovkommisjonen* vil imidlertid bemerke at det er behov for en gjennomgang og forenkling i forskriftsbestemmelsene om kontoutskrift (forskrift 26. mai 1995 nr. 583 om kontoføring og kontoutskrift i livs- og pensjonsforsikring), særlig gjelder dette i forhold til innskuddspensjonsordninger.

Av generell art er også forslaget i lovutkastet § 6a-3 fjerde ledd om at Kongen kan fastsette regler for utenlandske pensjonskassers adgang til å drive virksomhet her i riket og norske pensjonskassers adgang til å drive virksomhet i annen stat. Det vises til pensjonskassedirektivet som forutsetter at pensjonskasser skal ha adgang til å drive grensekryssende virksomhet innenfor EU, se ovenfor avsnitt 5.6.

### 10.3 Pensjonskasser med forsikringselement

Som det fremgår ovenfor i avsnitt 6.2.2 etablerer lovforslaget i Innst. O. nr. 4 (2004–2005) et nytt system for pristariffering og premieberegning som innebærer en hovedregel om forhåndsprising av de ulike elementene i forsikringsproduktet. Det etableres videre en tredeling av forvaltningskapitalen i kollektivportefølje av eiendeler svarende til forsikringsmessige avsetninger for kontrakter med kontraktsfastsatte ytelser, investeringsvalgportefølje av eiendeler svarende til forsikringsmessige avsetninger knyttet til kontrakter med investeringsvalg, og en selskapsportefølje for selskapets eiendeler som motsvarer selskapets ansvarlige kapital og eventuell annen gjeld enn forsikringsforpliktelsene. De enkelte porteføljene kan deles inn i delporteføljer. Bestemmelsene omfatter også regler om fordeling av overskudd, minstekrav til forsikringsmessige avsetninger og krav til avsetninger ut over dette.

Etter *Banklovkommisjonens* vurdering er det ingen av de bestemmelsene som er inntatt i forslaget til kapittel 8a i forsikringsvirksomhetsloven som ikke er anvendelige på pensjonskasser. Et foretak vil ved en vurdering om den ønsker å etablere eller opprettholde sin pensjonsordning i en pensjonskasse, ha det samme behov for å vite hva produktet vil koste og hvordan pensjonskassen har priset de ulike elementene i produktet som kunder i et livsforsikringsselskap. Bestemmelsene om pristariffering er også viktig for å oppnå så effektiv konkurranse som mulig i det kollektive pensjonsmarkedet som sådan.

Ovenfor i avsnitt 8.2 har *Banklovkommisjonen* konkludert med at en pensjonskasse bør kunne tilby både pensjonsordninger med og uten investeringsvalg. Dette nødvendiggjør en deling av forvaltningskapitalen i pensjonskassen. Forslaget i kapittel 8a til bestemmelser om porteføljedeling, resultatberegning og overskuddsdeling, bør etter *Banklovkommisjonens* oppfatning danne et effektivt grunnlag for dette.

Pensjonskassedirektivet krever at en pensjonskasse skal være fondert (se foran avsnitt 5.5.3). Dette gjør det nødvendig, som nevnt ovenfor i avsnitt 7.4, å fastsette regler om forsikringsmessige avsetninger. Etter *Banklovkommisjonens* vurdering gjør det seg ikke gjeldende særlige forhold ved pensjonskassens forsikringsmessige forpliktelser som tilsier at det bør utarbeides andre regler for forsikringsmessige avsetninger i pensjonskasser enn de som gjelder for livsforsikringsselskap. Det vises til at livsforsikringsselskapene og pen-

sjonskassene vil tilby samme typer produkter, og at medlemmene i de enkelte pensjonsordningene vil ha samme behov for at deres pensjonsrettigheter er sikret på en god og betryggende måte.

I tråd med hva som har vært vanlig praksis i lovgivningen hittil, foreslår *Banklovkommissjonen* derfor at forslaget til nytt kapittel 8a i forsikringsvirksomhetsloven i Innst. O. nr. 4 (2004–2005) gjøres gjeldende for pensjonskasser med pensjonsordninger som anses som livsforsikringer. For den enkelte pensjonskasse, som for eksempel en pensjonskasse som ikke utsteder fripoliser eller pensjonskapitalbevis selv, vil enkelte bestemmelser være uaktuelle. Dette er det imidlertid ikke behov for å regulere i loven, jf. ovenfor avsnitt 10.1.

Finanskomiteen har i Innst. O. nr. 4 (2004–2005), i samsvar med Finansdepartementets forslag i Ot.prp. nr. 74 (2003–2004), foreslått at det i § 8-4 i forsikringsvirksomhetsloven tas inn en bestemmelse om at et livsforsikringsselskap til enhver tid skal ha gjenforsikring som er betryggende sett i forhold til selskapets risikoeksposering og dets økonomiske stilling. Det vil være styrets oppgave å sørge for å etablere retningslinjer for dette og å sørge for at disse blir fulgt opp samt revidert med jevne mellomrom.

På bakgrunn av at pensjonskasser påtar seg samme type forpliktelser som et livsforsikringsselskap, vil de ha et tilsvarende behov for å tegne gjenforsikringer. Avhengig av størrelsen på den enkelte pensjonskasse, vil behovet også kunne være større enn hva som er vanlig for et livsforsikringsselskap. En liten pensjonskasse vil ha et liten medlemsmasse å utjevne for eksempel risiko for uførhet og død på. Et uføretilfelle i løpet av et forsikringsår utover det som er lagt til grunn i pensjonskassens beregningsgrunnlag, vil for eksempel kunne ha stor betydning for pensjonskassen. Gjenforsikring vil i slike tilfelle være av vesentlig betydning. Det vises for øvrig til foretakspensjonsloven § 2-2 annet ledd annet punktum som fastsetter at pensjonskasser med mindre enn 50 medlemmer skal fastsette særlige bestemmelser om gjenforsikring av forsikringsrisiko i sine vedtekter. Det foreslås derfor i lovutkastet § 6a-7 femte ledd at styret skal påse at pensjonskassen har forsvarlig gjenforsikring tilpasset pensjonskassens risikoeksposering og at § 8-4 slik det er foreslått i Ot.prp. nr. 74 (2003–2004), gjøres gjeldende for pensjonskasser, jf. lovutkastet § 6a-10 annet ledd.

*Banklovkommissjonen* foreslår videre at gjeldende bestemmelser i forsikringsvirksomhetsloven § 8-3 om endringer i reservegrunnlaget i livsforsikring, § 8-5 om livsforsikringsytelser i krig samt § 8-7 om aktuar skal gjelde tilsvarende for

pensjonskasser. I henhold til pensjonskasseforskriften § 2, jf. § 22, er begge de sistnevnte bestemmelser i dag gjort gjeldende for pensjonskasser. Forsikringsvirksomhetsloven § 8-3 har imidlertid hittil ikke blitt gjort direkte gjeldende for pensjonskasser. Etter *Banklovkommissjonens* vurdering vil imidlertid også pensjonskasser kunne ha behov for opptrappingsplaner ved endringer i beregningsgrunnlaget for avsetninger for tidligere overtatte forsikringer.

Det følger av forsikringsvirksomhetsloven kapittel 8b om kommunale pensjonsordninger og 8c om flytting, at også bestemmelsene i disse kapitlene gjelder for pensjonskasser, jf. forsikringsvirksomhetsloven §§ 8b-1 og 8c-1. Det vises til lovutkastet § 6a-10 første ledd.

#### 10.4 Pensjonskasser uten forsikringselement

Når det gjelder pensjonskasser som i henhold til lovutkastet § 6a-3 annet ledd har tillatelse til å overta kollektive pensjonsordninger uten forsikringselement, vil ikke disse være forsikringsteknisk oppbygget.

Det følger imidlertid av pensjonskassedirektivet at også disse pensjonsordningene i pensjonskasser skal være fondsbaserte, se ovenfor avsnitt 5.5.3 og 5.8 (4). Dette innebærer at pensjonskassens samlede pensjonsforpliktelser skal ha som motpost eiendeler som minst er av tilsvarende verdier. På denne bakgrunn legger *Banklovkommissjonen* til grunn at bestemmelsene i lovforslaget i Innst. O. nr. 4 (2004–2005) om forsikringsmessige avsetninger, må gjøres gjeldende for pensjonskasser med kollektive pensjonsordninger uten forsikringselement og innskuddsforetak, se foran avsnitt 9.2 (2) og nedenfor avsnitt 11.3. Det foreslås i lovutkastet § 6a-10 tredje ledd at §§ 8a-15, 8a-18 og 8a-19 i lovforslaget i Innst. O. nr. 4 (2004–2005) gjøres gjeldende så langt de passer. Det foreslås videre at § 8a-3 om pristariffer gjøres gjeldende på bakgrunn av at pristarifieringen har en sammenheng med avsetningsbestemmelsene. Bestemmelsene om kapitalforvaltning og tilordning av avkastning i lovforslaget §§ 8a-7 til 8a-9 gjelder også pensjonsordninger med investeringsvalg. Det er derfor naturlig at også disse bestemmelsene gis anvendelse på pensjonskasser med pensjonsordninger uten forsikringselement så langt de passer.

Når det gjelder ansvarshavende aktuar vises det til drøftelsen foran i avsnitt 9.4.1 der det konkluderes med at en aktuar kan utgjøre et nyttig og vik-

tig bidrag til de styrende organer også i en pensjonskasse uten forsikringselement, jf. forsikringsvirksomhetsloven § 8-7 og lovutkastet § 6a-10 tredje ledd.

For øvrig følger det av forsikringsvirksomhetsloven § 8c-1 at bestemmelsene i kapittel 8c også gjelder for rene innskuddspensjonsordninger i pensjonskasser.

## Kapittel 11

# Innskuddspensjonsforetak

### 11.1 Pensjonsordninger med innskuddspensjon

(1) EUs pensjonskassedirektiv gjelder både ytelsesbaserte og innskuddsbaserte pensjonsordninger, og omfatter således alle typer av pensjonsordninger som kan etableres innenfor rammen av foretakspensjonsloven og innskuddspensjonsloven (foran avsnitt 5.2). Direktivet legger stor vekt på å etablere ordninger som sikrer at fremtidige pensjonsforpliktelser blir oppfylt (foran avsnitt 5.1), og regelverket inneholder derfor krav om at en pensjonsordning skal være sikret ved fondsavsetninger som er dekket ved kapital i pensjonsinnretningen. Dette systemet, som i hovedsak svarer til de sentrale elementer i regelverket for livsforsikringselskaper, omfatter:

- krav om at pensjonsinnretnings virksomhet i hovedsak skal være begrenset til pensjonsvirksomhet, og således holdes atskilt organisatorisk, økonomisk og rettslig fra andre typer av virksomhet (foran avsnitt 5.4),
- pensjonsrettighetene skal sikres ved fondsavsetninger (foran avsnitt 5.5.3),
- pensjonsinnretningen skal til enhver tid ha eiendeler tilsvarende fondsavsetningene, og disse eiendeler skal forvaltes på en betryggende måte i samsvar med kapitalforvaltningsreglene i direktivet (foran avsnitt 5.5.2),
- medlemmenes og pensjonistene er gjennom regler om virksomhetsbegrensingen og for øvrig et «ring fence» for pensjonsordningene, reelt sikret fortrinnsrett til dekning av forsikringsforpliktelsene fremfor andre typer av krav (foran avsnitt 5.8), jf. lov av 6. desember 1996 nr. 75 om sikringsordninger for banker og offentlig administrasjon m.v. av finansinstitusjoner § 4–11 annet ledd.

Pensjonsinnretninger med innskuddspensjon uten forsikringselement kan etter innskuddspensjonsloven § 2–2 opprettes i pensjonskasser, banker og forvaltningsselskap for verdipapirfond, men – som følge av de virksomhetsbegrensninger som gjelder for livsforsikringsselskaper – som hovedregel ikke i

livsforsikringsselskaper. Slike pensjonsordninger omfattes i prinsippet av EUs direktiv, men dette inneholder særskilt unntak for pensjonsvirksomhet som drives av banker og forvaltningsselskap for verdipapirfond (artikkel 2 nr. 2 bokstav b). EUs direktiver vedrørende banker (2000/127EF) og forvaltningsselskaper for verdipapirfond (85/611/EØF) inneholder imidlertid ikke særlige regler om disse institusjonenes virksomhet som pensjonsinnretning. Heller ikke innskuddspensjonsloven eller annen norsk lovgivning inneholder regler som gir arbeidstakere og pensjonister sikkerhet for pensjonsrettighetene tilsvarende det som gjelder for pensjonsordninger i livsforsikringsselskaper eller pensjonskasser.

En bank eller et forvaltningsselskap for verdipapirfond kan ikke drive virksomhet uten konsesjon. De alminnelige reglene i norsk lovgivning for bankers og forvaltningsselskaper for verdipapirfonds virksomhet inneholder imidlertid ikke krav om at pensjonsvirksomheten skal være organisatorisk, økonomisk og rettslig atskilt fra pensjonsinnretningens øvrige virksomhet. Heller ikke på annen måte stilles krav i anledning av pensjonsvirksomheten i noen annen stilling enn andre krav mot institusjonen. Generelt vil derfor midlene i innskuddspensjonsordninger i en bank være utsatt for den generelle kredittrisiko som ligger i bankenes allsidige virksomhet. Banksikringsordningen er begrenset til to millioner kroner per kunde, og for de fleste innskuddspensjonsordninger vil dette være utilstrekkelig. Selv om EUs direktiv gjør unntak for banker og forvaltningsselskap for verdipapirfond, aktualiserer hovedformålet med direktivet og de prinsipper som ligger til grunn for dets regelverk, spørsmålet om en ved norsk gjennomføring av direktivet bør gi regler som vil sikre pensjonsrettigheter i henhold til pensjonsordninger med innskuddspensjon i bank og forvaltningsselskap for verdipapirfond like godt vern som om pensjonsordningen var etablert i pensjonskasse eller livsforsikringsselskap. *Banklovkommisjonen* viser i denne sammenheng til Innst. O. nr. 4 (2004–2005) side 20 vedrørende ny livsforsikringslovgivning hvor flertallet i finanskomiteen uttaler:

«F l e r t a l l e t er fornøyd med at de norske reglene legger stor vekt på soliditet og trygghet for kundenes krav på fremtidige pensjoner, og at regler som ivaretar disse hensyn videreføres. F l e r t a l l e t er enig i at forsikringsselskaperes forpliktelser skal være fullt ut fondert og at kundenes midler vil være sikret mot reduksjon bortsett fra i de tilfeller hvor kunden selv har valgt egen investeringsportefølje uten garanti.»

*Banklovkommisjonen* mener at disse synspunkter, som også ligger til grunn for EUs pensjonskassedirektiv, er like relevante i forhold til pensjonsordninger med innskuddspensjon, uavhengig av i hvilken pensjonsinnretning pensjonsordningene er etablert. Ut fra dette vil det være naturlig å overveie om ikke tilsvarende krav bør stilles til pensjonsordninger med innskuddspensjon i bank eller forvaltningsselskap for verdipapirfond – dersom adgangen for slike institusjoner til å ha pensjonsordninger med innskuddspensjon overhodet skal videreføres. Også konkurransehensyn taler for dette fordi det vil være av vesentlig betydning for konkurransen i pensjonsmarkedet at det gjelder like rammebetingelser for alle leverandører av slike pensjonsordninger.

(2) I det norske pensjonsmarked har det hittil vært begrenset interesse for pensjonsordninger med innskuddspensjon uten forsikringselement. Etter det *Banklovkommisjonen* kjenner til, er det hittil ikke etablert slike pensjonsordninger i bank, men det er i en viss utstrekning blitt etablert innskuddspensjonsordninger i forvaltningsselskap for verdipapirfond (se foran avsnitt 2.4). En må regne med at denne virksomheten vil kunne øke i kommende år, og det foreligger her således et visst behov for lovregulering. *Banklovkommisjonen* antar at de viktigste spørsmål når det gjelder forsvarelig sikring av pensjonsrettighetene i pensjonsordninger i bank eller forvaltningsselskap, knytter seg til utforming av en ordning for fondsbasing av arbeidstakernes pensjonsrettigheter innenfor rammen av det regelverk som gjelder slike institusjoners virksomhet. Dette vil innebære:

- at pensjonsvirksomheten skal holdes organisatorisk og økonomisk atskilt fra institusjonens øvrige virksomhet,
- at pensjonsrettighetene til enhver tid skal verdiberegnes og sikres ved fondsavsetning, og
- at institusjonens pensjonsforpliktelser skal sikres rettslig fortrinnsrett til dekning i eiendeler som minst tilsvarende fondsavsetningene til enhver tid og som forvaltes i henhold til reglene om kapitalforvaltningen av midler knyttet til pensjonsordningene.

For banker vil hovedspørsmålet være om det kan etableres en fortrinnsrett til dekning av pensjonsforpliktelsene i bestemte eiendeler. Dette vil i tilfelle kunne gjøres ved at finansielle instrumenter overlates til forvaring i depot i forvalterkonto for tredjemann, eller ved registrering av panterett i instrumentene etter reglene i verdipapirregisterloven. Sparebankloven § 23 setter forbud mot at banken stiller sine eiendeler til sikkerhet for egne forpliktelser, men Kredittilsynet kan dispensere fra forbudet. Forretningsbankloven § 21 fjerde ledd derimot inneholder ikke noe tilsvarende forbud, men krever at Kredittilsynet gis melding om sikkerhetsstillelsen. For forvaltningsselskap for verdipapirfond er det foran avsnitt 5.8 (4) omtalt en tilsvarende ordning.

En lovbestemmelse med regler for pensjonsordninger med innskuddspensjon uten forsikringselement etablert i bank eller i forvaltningsselskap for verdipapirfond, vil kunne inntas i utkastet kapittel 6a Pensjonskasser og andre pensjonsforetak som en § 6a-17 og utformes slik:

«§ 6a-17. (pensjonsordning med innskuddspensjon i bank og forvaltningsselskap for verdipapirfond)

For bank og forvaltningsselskap for verdipapirfond som vil overta pensjonsordning med innskuddspensjon uten forsikringselement, gjelder følgende bestemmelser tilsvarende:

- § 6a-7 organisering av virksomheten,
- § 6a-8 første, tredje og fjerde ledd,
- § 6a-11 informasjonskrav,
- § 6a-16 alminnelige regler for virksomheten.

Pensjonsforpliktelsene i henhold til slike pensjonsordninger skal til enhver tid være sikret ved fortrinnsrett til dekning i eiendeler som minst tilsvarende fondsavsetningene, og som forvaltes i henhold til reglene om kapitalforvaltning av midler knyttet til pensjonsordningene.»

*Banklovkommisjonen* antar at høringsinstansene bør oppfordres til å vurdere om det bør innføres slike regler for pensjonsordning med innskuddspensjon i bank eller forvaltningsselskap for verdipapirfond.

(3) *Banklovkommisjonen* legger til grunn at det knytter seg atskillig usikkerhet til om banker og forvaltningsselskap for verdipapirfond i fremtiden vil øke sin virksomhet som pensjonsinnretning og således bli aktører av betydning i pensjonsmarkedet. Foruten disse typer av institusjoner, vil etter gjeldende lovgivning pensjonsordninger med innskuddspensjon uten forsikringselement bare kunne etableres i pensjonskasse. Som følge av virksomhetsbegrensninger, vil livsforsikringsselska-

pene ikke kunne tilby slike pensjonsprodukter. Dette aktualiserer etter *Banklovkommisjonen*s oppfatning spørsmålet om det nå bør åpnes for etablering av særskilte pensjonsforetak for slike pensjonsprodukter. Av hensyn til konkurranseforholdene i denne del av pensjonsmarkedet synes det å være behov for nye leverandører av pensjonsordninger med innskuddspensjon, og *Banklovkommisjonen* fremmer derfor forslag til lovregler om innskuddspensjonsforetak. De regler som foreslås, er i alt vesentlig like med de regler som foreslås for pensjonskasser som overtar pensjonsordning med innskuddspensjon uten forsikringselement.

## 11.2 Innskuddspensjonsforetak som institusjon

*Banklovkommisjonen* legger til grunn at innskuddspensjonsforetak må etableres i form av aksjeselskap. Virksomheten begrenses til innskuddspensjonsordninger uten forsikringselement, jf. Finansdepartementets vurdering i Ot.prp. nr. 74 (2003–2004) kapittel 14. Innskuddspensjonsforetaks virksomhet vil således ikke være begrenset til innskuddspensjonsordninger etablert i henhold til innskuddspensjonsloven alene, men også omfatte kollektive innskuddspensjonsordninger som etableres utenfor de rammer som innskuddspensjonsloven fastsetter.

I motsetning til pensjonskasser med pensjonsordninger uten forsikringselement, vil ikke innskuddspensjonsforetaks virksomhet måtte være begrenset til en bestemt krets kunder. På samme måte som livsforsikringsselskaper, banker og forvaltningsselskap for verdipapirfond, vil innskuddspensjonsforetak kunne rette sin virksomhet mot en ubegrenset krets av kunder. Det vises til lovutkastet § 6a-13 første ledd.

Innskuddspensjonsforetak vil også kunne drive virksomhet som naturlig henger sammen med de pensjonsordninger det tilbyr (tilknyttet virksomhet). Etter samme mønster som for pensjonskasser i lovutkastet § 6a-1 tredje ledd (se avsnitt 8.4.2), har *Banklovkommisjonen* i lovutkastet § 6a-13 annet ledd sagt uttrykkelig at utstedelse av pensjonskapitalbevis og tilbud om fortsatt pensjons Spareavtale er å anse som tilknyttet virksomhet.

*Banklovkommisjonen* har lagt vekt på at det bør være forholdsvis enkelt å etablere innskuddspensjonsforetak, og at det derfor ikke bør stilles omfattende krav til organiseringen av et slikt foretak. Samtidig er det imidlertid viktig av hensyn til sikringen av arbeidstakernes pensjonsrettigheter, at virksomheten er underlagt tilstrekkelig kontroll.

Det foreslås derfor at det på samme måte som for pensjonskasser, stilles krav om at innskuddspensjonsforetak må ha konsesjon og at bestemmelsene i forsikringsvirksomhetsloven om konsesjon, konsesjonssøknad og tilbakekalling av konsesjon kommer til anvendelse også på innskuddspensjonsforetak. Det vises til lovutkastet § 6a-14. Det vises videre til vurderingen av dette som er gjort ovenfor i avsnitt 9.3.1 i forhold til pensjonskasser.

Når det gjelder organiseringen av innskuddspensjonsforetak, foreslår *Banklovkommisjonen* videre at det bygges på reglene som foreslås i lovutkastet kapittel 6a del A om pensjonskasser. Dette innebærer at forslagene i lovutkastet §§ 6a-4 om vedtekter, 6a-5 om kapitalforhold, 6a-6 om styret og daglig leder, 6a-7 om organisering av virksomheten, § 6a-8 første, tredje og fjerde ledd om forholdet til pensjonsordningene og arbeidsgiver og 6a-11 om informasjonskrav kommer til anvendelse på innskuddspensjonsforetak. I tillegg vil aksjelovens bestemmelser gjelde direkte for innskuddspensjonsforetak, da disse skal etableres som et aksjeselskap. Dette innebærer blant annet at aksjelovens krav til aksjekapital kommer til anvendelse. For vanlige aksjeselskap er imidlertid kravet til aksjekapital lavere enn minstekravet til grunnkapital som foreslås i § 6a-5. Minstekravet til grunnkapital foreslås derfor også gjort gjeldende for innskuddspensjonsforetak.

Et innskuddspensjonsforetak vil ikke ha forsikringsmessig risiko knyttet til sin virksomhet, det er derfor ikke aktuelt å stille krav om solvensmargin kapital for slike pensjonsforetak i tillegg til kapitaldekningskravene. På lik linje med pensjonskasser med pensjonsordninger uten forsikringselement og andre norske finansinstitusjoner, foreslås det at kravene i forsikringsvirksomhetsloven § 7–3 første til fjerde ledd om ansvarlig kapital kommer til anvendelse på innskuddspensjonsforetak, jf. lovutkastet § 6a-15 første ledd. I tillegg foreslås det at bestemmelsene om offentlig administrasjon i bankforsikringsloven kapittel 3 og 4 gis tilsvarende anvendelse på innskuddspensjonsforetak (se foran avsnitt 9.7).

## 11.3 Virksomhetsregler for innskuddspensjonsforetak

Innskuddspensjonsforetak vil som nevnt foran i avsnitt 11.2, ikke være forsikringsteknisk oppbygget. For å tilfredsstille kravene i pensjonskassedirektivet, må imidlertid pensjonsordningene fondsbaseres på samme måte som pensjonsordningene i

pensjonskasser uten forsikringselement. I lovutkastet er det derfor foreslått at de samme virksomhetsregler for pensjonskasser med pensjonsordninger uten forsikringselement skal gjelde for innskuddspensjonsforetak, se lovutkastet § 6a-16, jf. § 6a-10 tredje ledd og foran avsnitt 10.4.

*Banklovkommisjonen* foreslår videre at forsikringsvirksomhetsloven § 7-7 om forsikringsvilkår skal gjøres gjeldende for innskuddspensjonsforetak. Avtalevilkårene i et innskuddsforetak bør ikke benevnes forsikringsvilkår, men det sentrale er at vilkårene skal være rimelige og betryggende. Det foreslås at forsikringsvirksomhetsloven § 7-10 om kontoutskrift gjøres gjeldende for innskuddspensjonsforetak. Dette innebærer at innskuddsfo-

retak skal føre en konto for hver pensjonsordning, og hvert år sende en kontostatus til foretaket eller institusjonen som har opprettet innskuddspensjonsordningen. I tillegg er det uttrykkelig nevnt at bestemmelsene om flytting i forsikringsvirksomhetsloven kapittel 8c med tilhørende forskrifter også skal gjelde for innskuddspensjonsforetak, jf. lovutkastet § 6a-16 første ledd. *Banklovkommisjonen* mener at innskuddspensjonsforetak bør ha en ansvarshavende aktuar (forsikringsvirksomhetsloven § 8-7), idet en aktuar kan utgjøre et nyttig og viktig bidrag til de styrende organer i forbindelse med spørsmål om omregning av pensjonskapitalen til pensjonsytelser på det tidspunkt medlemmer når pensjonsalder (se foran avsnitt 9.4.1).

## Kapittel 12

# Overgangsproblematikk

### 12.1 Generelt

Etableringen av et nytt regelverk som er såpass omfattende som det som foreslås her for pensjonskasser, vil nødvendigvis reise en del problemstillinger knyttet til de pensjonskasser som allerede eksisterer.

*Banklovkommissjonen* legger til grunn at forslaget skal gjelde for eksisterende pensjonskasser og ikke bare pensjonskasser som etableres etter disse lovbestemmelsenes ikrafttredelse. Noe annet ville i praksis bety en etablering av to forskjellige regelverksregimer for pensjonskasser. *Banklovkommissjonen* foreslår i lovutkastet at det fastsettes at lovbestemmelsene i kapittel 6a får anvendelse på virksomhet som drives ved ikrafttredelse, og at nødvendige endringer i disse pensjonskassene må gjennomføres innen ett år etter lovbestemmelsenes ikrafttredelse, jf. lovutkastet kapittel 15 del III til bestemmelse om eksisterende virksomhet første og annet ledd.

På vanlig måte foreslås det at Kongen skal fastsette når lovbestemmelsene trer i kraft, jf. lovutkastet i kapittel 15 del III til bestemmelse om ikrafttredelse og overgangsregler første ledd. Det vises til at det i pensjonskassedirektivet artikkel 22 settes en frist til 23. september 2005 for gjennomføring av de krav direktivet stiller til medlemsstatenes lovgivning. Når det gjelder enkelte av kravene, er imidlertid medlemslandene gitt mulighet til å utsette anvendelsen av bestemmelsene til 23. september 2010. Dette gjelder bestemmelsene om solvensmarginkapital på pensjonskasser som pr. 23. september 2005 ikke oppfyller disse kravene og begrensningen i pensjonskassenes adgang til eksponering i foretak med pensjonsordning i pensjonskassen, eller konsern hvor foretak med pensjonsordning i pensjonskassen inngår. Det vises til omtalen av direktivet foran i avsnitt 5.5.2 og 5.5.4. Dersom en pensjonskasse skal drive grenseoverskridende virksomhet før september 2010 må også disse kravene være oppfylt.

Når det gjelder begrensningene i pensjonskassers eksponering i foretak med pensjonsordning i pensjonskassen, setter pensjonskasseforskriften § 9, jf. § 24, i dag en grense på 20 prosent av forvalt-

ningskapitalen, se ovenfor avsnitt 3.2.6. Pensjonskassedirektivet artikkel 18 nr. 1 bokstav f) krever at slike investeringer ikke overstiger 5 prosent (eller 10 prosent av forvaltningskapitalen i et konsern der foretaket inngår). *Banklovkommissjonen* har foran i avsnitt 10.2 lagt til grunn at det må fastsettes egne forskriftsbestemmelser med nærmere rammer for pensjonskassers kapitalforvaltning. Hvor raskt pensjonskassene må redusere eksposeringen i foretak med pensjonsordning i pensjonskassen, bør derfor også reguleres nærmere i forskrift, jf. lovutkastet i kapittel 15 del III til bestemmelse om ikrafttredelse og overgangsregler annet ledd.

Lovutkastet som foreslås i denne utredningen gjennomfører direktivets krav til full fondering av pensjonskassens pensjonsforpliktelser og solvensmarginkrav. Dette reiser spørsmål om hvordan eksisterende pensjonskasser som ikke oppfyller disse kravene per i dag, skal forholde seg. Dette problemet gjelder særlig for en del kommunale pensjonskasser. I tillegg reiser forslaget om konsesjonsbehandling av pensjonskasser spørsmål i forhold til eksisterende pensjonskasser. Nedenfor i dette kapitlet gjør *Banklovkommissjonen* først en vurdering av sistnevnte spørsmål (avsnitt 12.2), før det ses på spørsmålene knyttet til kommunale pensjonskasser (avsnitt 12.3) og private pensjonskasser spesielt (avsnitt 12.4).

### 12.2 Konsesjon for eksisterende pensjonskasser

For å sikre at også eksisterende pensjonskasser tilpasser seg det nye regelverket på en riktig og fullstendig måte, mener *Banklovkommissjonen* at det vil være hensiktsmessig at kravet om konsesjon også gjennomføres for disse pensjonskassene.

Dette vil innebære at alle eksisterende pensjonskasser vil måtte utarbeide en konsesjonssøknad vedlagt nye vedtekter og oversikt over pensjonskassens økonomiske forhold, og at søknaden vil måtte behandles av myndighetene. Selv om dette vil påføre pensjonskassene samlet sett og myndighetene et forholdsvis betydelig arbeid, vil

man samtidig oppnå oppdatert oversikt over pensjonskassene og få en prøving med hensyn til om eksisterende pensjonskasser driver sin virksomhet på forsvarlig måte. Det minnes i denne sammenheng om Kredittilsynets adgang til å kreve avvikling av pensjonsordninger i henhold til forsikringsvirksomhetsloven § 2–7 og innskuddspensjonsloven § 2–9. I lovutkastet i kapittel 15 del III til bestemmelse om eksisterende virksomhet annet ledd annet punktum, foreslås det derfor at eksisterende pensjonskasser skal sende inn søknad om konsesjon innen ett år etter lovbestemmelsenes ikrafttredelse.

### 12.3 Særlig om kommunale pensjonskasser

Banklovkommisjonen har fått opplyst at de kommunale pensjonskassene ved utgangen av 2002 hadde en kapitaldekningsprosent på om lag 11, 9 prosent (veiet gjennomsnitt). Ingen av de kommunale pensjonskassene har for tiden underdekning i forhold til kapitaldekningskravet, men en del kommunale pensjonskasser har underdekning i de forsikringstekniske avsetninger.

I november 2004 opplyste Kredittilsynet at om lag halvparten av de pensjonskassene som i 1996 fikk godkjent opptrappingsplan i henhold til pensjonskasseforskriften § 28A for oppbygging av de forsikringstekniske avsetningene (19 i alt), har fortsatt underdekning. Kun tre av pensjonskassene var i 1996 i en slik situasjon at pensjonskasseforskriftens maksimale opptrappingsperiode på 25 år kom til anvendelse. Avslutningene på opptrappingsperioden for pensjonskassene med underdekning varierer derfor fra 2007 til 2020 (se for øvrig foran avsnitt 3.2.4).

Dersom kravene i en godkjent opptrappingsplan ikke følges, har Kredittilsynet i henhold til pensjonskasseforskriften § 28A, adgang til å sørge for at pensjonskassen avvikles. Kredittilsynet opplyser at det ikke har vært behov for å vurdere avvikling av noen av pensjonskassene. Opptrappingen synes å ha fulgt de oppsatte planer for minste forsikringsfond. Aktuarenes rapporter om det forsikringstekniske oppgjør for de ulike pensjonskassene, har vist at flere pensjonskasser i de senere år har ligget godt i forkant av opptrappingsplanen.

Et annet særlig forhold for kommunale pensjonskasser, er at nesten ingen pensjonskasser har bygget opp tilleggsavsetninger. Dette er av betydning da tilleggsavsetninger kan medregnes i solvensmarginkapitalen. Det at kommunale pensjonskasser ikke har bygget opp tilleggsavsetninger kan

medføre et større behov for kapitaløkning for å kunne oppfylle solvensmarginkravet som innføres i lovutkastet, enn det som hadde vært tilfelle om disse pensjonskassene allerede hadde bygget opp tilleggsavsetninger. Unntaket er én kommunal pensjonskasse som har valgt å bygge opp noen tilleggsavsetninger.

Den manglende oppbyggingen av tilleggsavsetninger har sin bakgrunn i flere forhold. Den viktigste årsaken er at kommunene ikke er skattepliktige og at premiefondet i de kommunale pensjonsordningene ikke tidligere har vært regulert på samme måte som for foretakspensjonsordninger. Ved vedtakelsen av kapittel 8b i forsikringsvirksomhetsloven om kommunale pensjonsordninger er imidlertid bestemmelsene i foretakspensjonsloven §§ 10–2 til 10–4 gitt tilsvarende anvendelse på premiefond i kommunale pensjonsordninger så langt de passer, jf. forsikringsvirksomhetsloven § 8b-12 siste ledd som trådte i kraft 1. januar 2004.

Praksis har hittil vært at overskuddet i kommunale pensjonskasser har blitt overført til premiefondet. Dette har hatt den fordel at det har vært færre begrensninger og bindinger på bruken av premiefondet enn på tilleggsavsetninger. Bruken av tilleggsavsetninger har vært, og er, begrenset til dekning av differansen mellom faktisk avkastning (positiv avkastning) og garantert avkastning. Midlene i premiefondet har derimot et videre anvendelsesområde og kommunen eller foretaket har i større grad en styringsrett overfor premiefondsmidlene. Det har heller ikke vært beløpsmessige rammer for hvor stort premiefondet kan bli, i motsetning til foretakspensjonsloven § 10–4 der det fastsettes at premiefondet ikke kan utgjøre mer enn seks ganger årspremien.

Siden kommunene ikke er skattepliktige har det heller ikke vært sett på som avgjørende å skille mellom premiefond og tilleggsavsetninger, idet disse fondenes funksjon i praksis har fremstått som temmelig like for kommunale pensjonskasser. Ved en innføring av solvensmarginkrav vil derimot skillet mellom premiefond og tilleggsavsetninger, slik bestemmelsene om solvensmarginkapital er gjennomført i norsk rett i dag, være av betydning. Dette fordi tilleggsavsetningene helt eller delvis kan medregnes i solvensmarginkapitalen, mens premiefondet ikke kan medregnes i solvensmarginkapital.

En annen årsak, men antageligvis av mindre betydning, til den manglende oppbyggingen av tilleggsavsetninger i kommunale pensjonskasser, er et krav om oppbygging av administrasjonsreserve i de senere år. Tilsynsmyndighetene har i brev av 19. juni 2001 lagt til grunn at administrasjonsreser-

ven i pensjonskassen skal være oppbygget til et minstenivå på fire prosent innen utgangen av 2004.

Anslagene *Banklovkommisjonen* har gjort foran i avsnitt 9.6.3, viser at solvensmarginkravene vil være høyere enn minimumskravene til kapitaldekning som gjelder i dag. Selv om alle de kommunale pensjonskassene i dag oppfyller minstekravene til ansvarlig kapital, vil en innføring av solvensmarginkrav bety at en rekke kommunale pensjonskasser må tilføres ny kapital fra kommunene og eventuelt foretakene, dersom de skal opprettholdes. *Banklovkommisjonen* antar at gjennomføringsfristen i pensjonskassedirektivet til 23. september 2010 for solvensmarginkravene, vil være tilstrekkelig for de aller fleste kommunale pensjonskassene til å gjennomføre en oppbygging av kapital slik at minstekravene til solvensmargin vil være oppfylt i 2010. For enkelte av pensjonskassene som i dag har underdekning i de forsikringstekniske avsetninger og som er på opptrappingsplan, kan imidlertid dette by på problemer.

Pensjonskassedirektivet artikkel 16 nr. 2 tillater bare at pensjonskasser har underdekning i de forsikringstekniske avsetninger i et begrenset tidsrom, og det skal da utarbeides en opptrappingsplan for å sikre at pensjonskassen igjen oppnår full dekning av de forsikringstekniske avsetninger. *Banklovkommisjonen* antar at de gjeldende opptrappingsplaner for en del av de kommunale pensjonskassene som strekker seg langt utover 2010, ikke vil være i overensstemmelse med pensjonskassedirektivet. Trolig vil et slikt begrenset tidsrom maksimalt kunne strekke seg over 4 til 5 år.

En løsning kan være at disse pensjonskassene tillates å anvende den ansvarlige kapitalen til å dekke opp underdekningen i de forsikringstekniske avsetninger. Det vil da oppstå en underdekning i forhold til kapitaldekningskravene og solvensmarginkravene, men da vil gjennomføringsfristen til september 2010 for solvensmarginkapitalen i pensjonskassedirektivet kunne anvendes i stedet. En mulighet er også at disse kommunale pensjonskassene tillates å overføre midler fra premiefond til tilleggsavsetninger slik at disse kan medregnes i solvensmarginkapitalen.

Etter *Banklovkommisjonens* oppfatning vil det her være behov for å finne fleksible løsninger for å

sikre at flest mulig pensjonskasser klarer å møte kravene til dekning av de forsikringsmessige avsetningene og solvensmarginkravene innen et rimelig tidsrom. I kapittel 15 del III, utkastet til lovbestemmelse om eksisterende virksomhet tredje ledd foreslås det derfor at Kongen gis adgang til å gi nærmere regler om overgangsordninger.

## 12.4 Grunnkapitalkrav og solvensmarginkravene for private pensjonskasser

Grunnkapitalen i en pensjonskasse vil slik beskrevet foran i avsnitt 9.6.2, bestå av kapital som er av en slik kvalitet at den kan godkjennes som kjernekapital. Det vil si innbetalt kapital, akkumulert overskudd, annen kapital godkjent av Kredittilsynet og en viss andel av tilleggsavsetningene. Siden ikke ansvarlig lånekapital skal medregnes i grunnkapitalen, vil en del private pensjonskasser kunne få problemer med å oppfylle det foreslåtte minstekravet til grunnkapital på 10 ganger folketrygdens grunnbeløp uten bruk av overgangstid og mulighet for opptrappingsplan, jf. kapittel 15 del III utkastet til lovbestemmelse om ikrafttredelse og overgangsregler annet ledd og utkastet til lovbestemmelse om eksisterende virksomhet annet og tredje ledd.

Foran i avsnitt 9.6.3 fremgår det at de private pensjonskassene i gjennomsnitt har en høyere ansvarlig kapital ut over minimumskravet enn for de kommunale pensjonskassene. De private pensjonskassene har videre i større grad enn de kommunale pensjonskassene bygget opp tilleggsavsetninger ved overføringer i år med god avkastning. Det antas derfor at de private pensjonskassene i gjennomsnitt vil trenge å skyte inn mindre ny kapital for å klare å oppfylle solvensmarginkravet enn det som vil være tilfelle for de kommunale pensjonskassene. *Banklovkommisjonen* legger derfor til grunn at det ikke vil være samme behov for overgangsordninger for private pensjonskasser som for en del kommunale pensjonskasser. En gjennomføringsfrist på solvensmarginkravet til 2010 vil derfor høyst sannsynlig være tilstrekkelig for de private pensjonskassene.

## Kapittel 13

# Administrative og økonomiske konsekvenser

### 13.1 Innledning

I denne delen av utredningen fremmer *Banklovkommisjonen* et forslag til nytt kapittel 6a i forsikringsvirksomhetsloven om pensjonskasser og andre pensjonsforetak samt justeringer av bestemmelser i forsikringsvirksomhetslovens kapittel 1 som er nødvendig for at pensjonskasser også skal omfattes av loven. Lovforslaget gjennomfører de krav som etter *Banklovkommisjonens* vurdering følger av EUs pensjonskassedirektiv (2003/41/EF).

*Banklovkommisjonen* har lagt vekt på å utarbeide et rammeregelverk som gir pensjonskassene mulighet til å bruke den fleksibiliteten i produkttilpasningen som foretakspensjonsloven og innskuddspensjonsloven åpner for på lik linje med for eksempel livsforsikringsselskaper. Det er også lagt vekt på at arbeidstakernes pensjonsrettigheter skal sikres best mulig og i samme grad, uansett hvilken institusjon som pensjonsordningen er opprettet i. Dette har blant annet resultert i et forslag som åpner for etablering av egne innskuddspensjonsforetak, som kan bidra til økt konkurranse i den delen av pensjonsmarkedet som gjelder innskuddsbaserte pensjonsordninger uten forsikringselement, jf. Finansdepartementets merknader i Ot.prp. nr. 74 (2003–2004) kapittel 14.

### 13.2 Økonomiske og administrative konsekvenser for det offentlige

Gjeldende pensjonskasseregulering er gjennom mange år blitt utdypet og presisert gjennom praksis. Manglende regulering av en del rettsforhold har blitt kompensert ved anvendelse av sentrale prinsipper fra andre rettsområder i forvaltningspraksis, for eksempel aksjeloven. Innføring av et nytt regelverk vil nødvendigvis føre til tolkningsproblemer og behov for informasjon og veiledning hos de som berøres av regelverket. Dette vil utgjøre et merarbeid for myndighetene som skal forvalte regelverket. Samtidig vil imidlertid områder som tidligere ikke var dekket av forskriftsbestemmelser, ha blitt klargjort og regulert i det nye lovforslaget.

Lovutkastet vil kreve utarbeidelse av forskrifter på enkelte områder. Dette gjelder blant annet de nærmere rammer for kapitalplasseringer og enkelte overgangsforhold.

I tillegg til dette vil konsesjonssøknader fra eksisterende pensjonskasser kreve merarbeid fra konsesjonsmyndighetene i en overgangsperiode. I en periode før og etter regelverkets ikrafttredelse, vil det derfor måtte påregnes at arbeidet med pensjonskasser legger noe mer beslag på økonomiske og administrative ressurser hos myndighetene enn det som er vanlig. Hvor store ressurser det vil bli snakk om er det vanskelig å si noe om. Dette vil blant annet avhenge av om alle eksisterende pensjonskasser velger å søke om konsesjon etter det nye regelverket og eventuelt hvor mange som vil søke om dispensasjon fra lovens krav der det åpnes for dette. Innføringen av et konsesjonssystem for pensjonskasser som svarer til det som gjelder for andre finansinstitusjoner, bør også kunne gi muligheter for samordning av rutiner hos tilsynsmyndighetene og overordnede myndigheter som kan bidra til en enklere og raskere behandling.

Tilsynsmyndighetens godkjenning av og kontrollen av vedtekter vil bare gjelde selskapsrettslige vedtekter og ikke lenger regelverket for pensjonsordninger i en pensjonskasse i sin helhet. Et klarere rammeregelverk for pensjonskassene i samsvar med det som gjelder for livsforsikringsselskaper, bør også kunne medføre mindre behov for løsninger gjennom forvaltningspraksis og foreleggelse av spørsmål for tilsynsmyndighetene. Dette bør kunne frigjøre ressurser som i stedet kan brukes på soliditetsmessige forhold.

### 13.3 Økonomiske og administrative konsekvenser for private

Lovutkastet vil etter *Banklovkommisjonens* vurdering gi pensjonskassene og foretak med pensjonsordning i pensjonskasse et forenklet og mer oversiktlig regelverk å forholde seg til. Det at hovedbestemmelsene løftes inn i lov bør også øke regelverkets tilgjengelighet.

Etableringen av et rammeregelverk som gir pensjonskassene mulighet til å bruke den fleksibiliteten som er innarbeidet i foretakspensjonsloven og innskuddspensjonsloven, gir også pensjonskassene sammenlignbare konkurransevilkår med livsforsikringsselskapene. Forslaget til innskuddspensjonsforetak sikrer mulighet for større konkurranse i markedet for innskuddspensjonsordninger uten forsikringsselement samtidig som pensjonskassedirektivets krav om sikring av arbeidstakernes pensjonsrettigheter oppfylles. Forslaget om interkommunale pensjonskasser, foreningspensjonsordninger og felles pensjonsordning for foretak som inngår i samme fellesordning for premieberegning, jf. lovforslaget i NOU 2003: 28, vil også innebære at et foretak, kommune eller institusjon kan etablere pensjonsordning i en pensjonskasse med bruk av lavere administrative kostnader enn hva som er tilfelle i dag.

Det at regelverket er nytt og at det gjøres gjeldende overfor eksisterende pensjonskasser, medfører at pensjonskasser og foretak med pensjonsordning i pensjonskasse, vil måtte bruke ressurser på å sette seg inn i regelverket. De vil også måtte bruke ressurser på å utarbeide konsesjonssøknad, endre vedtektene og tilpasse styret til lovens krav. Tilpasningen til den nye pensjonskasselovgivningen vil også for en del pensjonskasser kreve økonomiske ressurser i form av tilføring av ny kapital for å kunne oppfylle solvensmarginkravet. Hvor store beløp dette vil utgjøre samlet sett, er vanskelig å anslå. Dette kapitalbehovet ville imidlertid uansett vært nødvendig om man hadde valgt å tilpasse gjeldende pensjonskasseforskrift til pensjonskassedirektivets krav.

## Kapittel 14

### Merknader til de enkelte bestemmelser

#### Til forslag til lov om endringer i forsikringsvirksomhetsloven m.m.

#### Til forslag til endringer i kapittel 1 i forsikringsvirksomhetsloven

Det vises til alminnelige motiver Del I avsnitt 7.2.3. Det er kun endringer som *Banklovkommisjonen* har ansett som nødvendige for å få tilpasset loven til også å omfatte pensjonskasser.

#### I

##### Til § 1–1. Virkeområde

Paragrafen fastsetter virkeområdet for loven. Skal forsikringsvirksomhetslovens bestemmelser komme direkte til anvendelse på pensjonskasser og andre pensjonsforetak og lovreguleringen av pensjonskasser inntas som en del av loven, er det nødvendig å gjøre endringer i lovens kapittel 1 som reflekterer dette. Det vises til de alminnelige motivene i Del I avsnitt 7.2.3.

*Første ledd* fastsetter at loven gjelder forsikringsselskaper, pensjonsforetak og deres virksomhet. I annet punktum er pensjonsforetak definert som pensjonskasser og innskuddspensjonsforetak. Pensjonskasser er nærmere beskrevet i lovens § 1–4 og innskuddspensjonsforetak i § 1–5.

*Annet ledd* kom inn ved lov nr. 121/2003 da flyttereglene i kapittel 8c ble vedtatt (og trådte i kraft 1. januar 2004). Endringen var nødvendig for at også innskuddspensjonsordninger etablert i bank eller forvaltningsselskap for verdipapirforetak skulle omfattes av flytteretten. Opprettholdelsen av denne bestemmelsen vil bero på om man velger å opprettholde adgangen til etablering av innskuddspensjonsordninger i bank og forvaltningsselskaper for verdipapirfond ved siden av en adgang til å etablere innskuddspensjonsforetak. Det vises til alminnelige motiver Del I avsnitt 9.2 (2) og kapittel 11.

*Tredje ledd* fastsetter at Kongen kan bestemme om regler i loven skal gjelde for pensjonsfond. Dette dreier seg om fond som ble etablert før folketrygden ble opprettet, og som tidligere var regulert i forskrift 28. juni 1968 nr. 3 om private tjenestepensjonsordninger i henhold til skatteloven § 44 første

ledd bokstav k. Det er nå gitt bestemmelser om disse i foretakspensjonsloven § 16–2 som vil innebære en gradvis avvikling av disse fondene. *Banklovkommisjonen* har ikke sett behov for å fastsette regler om disse pensjonsfondene i forsikringsvirksomhetsloven.

##### Til § 1–2. Forsikringsvirksomhet

*Første ledd* er endret som en konsekvens av at loven nå skal gjelde direkte også for pensjonskasser. Det har derfor vært mulig å forenkle bestemmelsen noe i forhold til tidligere. Dette innebærer at innskuddspensjonsforetak ikke kan drive forsikringsvirksomhet, og dermed heller ikke bruke betegnelsen «forsikring», jf. annet ledd.

*Annet ledd* er i samsvar med gjeldende bestemmelse i forsikringsvirksomhetsloven § 1–2 tredje ledd. Den eneste endringen som er gjort er at «firma» er erstattet med foretaksnavn i samsvar med mer moderne begrepsbruk.

##### Til § 1–3. Skille mellom forsikringsbransjer

Paragrafen svarer til gjeldende § 1–2 i forsikringsvirksomhetsloven, men rekkefølgen på leddene er noe omarbeidet. Forslaget til endringer i forhold til gjeldende forsikringsvirksomhetslov § 1–2 reflekterer at det skjer endringer ved en vedtakelse av § 8a-1 som er foreslått i Innst. O. nr. 4 (2004–2005). Rekkefølgen på bestemmelsene reflekterer den rekkefølgen som også er valgt senere i loven, det vil si livsforsikringsselskaper, skadeforsikringsselskaper og kredittforsikringsselskaper. De samme bransjeskiller er lagt til grunn i utkastet til bestemmelser om pensjonskasser i forslaget til kapittel 6a om pensjonskasser.

Gjeldende lov § 1–2 anvender begrepet «overta» forsikringer. Dette videreføres i utkastet til § 1–3. «Overta» må forstås i vid forstand, idet dette også omfatter etablering av nye pensjonsordninger og forsikringer.

I *første ledd* er det gjort endringer i forhold til gjeldende § 1–2 ved at det i første punktum er presisert at et livsforsikringsselskap kan overta forsikringer som regnes som kollektiv og individuell livs-

forsikring, jf. Finansdepartementets redegjørelse i Ot.prp. nr. 74 (2003–2004) kapittel 14. Det er også tatt inn en henvisning til § 8a-1, jf. lovforslaget i Innst. O. nr. 4 (2004–2005). Det er videre tatt inn et nytt annet punktum, som innebærer at livsforsikringsselskap foruten forsikringer, også kan overta innskuddspensjonsordninger uten livsforsikringselement i en del tilfeller som er beskrevet nærmere i alminnelige motiver Del I avsnitt 8.3. Livsforsikringselementet vil her ligge i det forholdet at pensjonsordningene i samme foretak eller foretak i samme konsern må ses og vurderes i sammenheng. Med «konsernforhold» menes i denne sammenheng også kommunale konsernlignende forhold, jf. forsikringsvirksomhetsloven § 8b-2. Tredje punktum svarer til gjeldende annet punktum i § 1–2. Når det gjelder spørsmålet om hva som kan anses som forsikringselement vises det til Finansdepartementets redegjørelse i Ot.prp. nr. 74 (2003–2004) kapittel 14.

*Annet ledd* svarer til tredje ledd i § 1–2 i forsikringsvirksomhetsloven.

*Tredje ledd første og annet punktum*, svarer til § 1–2 annet ledd i forsikringsvirksomhetsloven, og tredje punktum svarer til § 1–2 femte ledd.

*Fjerde ledd* svarer til fjerde ledd i § 1–2 i forsikringsvirksomhetsloven.

#### *Til § 1–4. Pensjonskasser*

På samme måte som § 1–3 for forsikringsselskaper, angir utkastet til § 1–4 hvilken virksomhet som en pensjonskasse kan drive. Etter *første ledd* kan en pensjonskasse bare overta kollektive pensjonsordninger eller annen virksomhet som omfattes av lovutkastet § 6a-1. Dette innebærer blant annet at en pensjonskasse ikke kan tilby individuelle pensjons- og livsforsikringsavtaler.

*Annet og tredje ledd* etablerer et skille mellom pensjonskasser som tilbyr pensjonsordninger som regnes som livsforsikring og pensjonskasser som overtar pensjonsordninger med innskuddspensjon uten forsikringselement. Når det gjelder spørsmålet om hva som anses som livsforsikringselement vises det til den betydning som Finansdepartementet har lagt til grunn hva gjelder tilstrekkelig forsikringselement i Ot.prp. nr. 74 (2003–2004) kapittel 14. At det etableres et skille innebærer også i utgangspunktet at pensjonsordninger som regnes som livsforsikring og innskuddspensjonsordninger uten forsikringselement ikke kan etableres i samme pensjonskasse. Det er gjort unntak for tilfeller hvor ulike pensjonsordninger gjelder samme foretak eller foretak i samme konsern. Med «konsernforhold» menes i denne sammenheng også

kommunale konsernlignende forhold, jf. forsikringsvirksomhetsloven § 8b-2. Det vises til de alminnelige motiver Del II avsnitt 8.3. Dette er den samme bestemmelsen som er foreslått for livsforsikringsselskap i § 1–3 første ledd. Det vil ikke være mulig for en pensjonskasse med ren innskuddspensjonsordning etter tredje ledd, å tilby kombinerte pensjonsordninger etter bestemmelsene i foretakspensjonsloven. Dette da denne pensjonskassen ikke vil være forsikringsteknisk oppbygget.

#### *Til § 1–5. Innskuddspensjonsforetak*

Bestemmelsen angir hvilke virksomheter som kan drives i et innskuddspensjonsforetak, og er bygget opp etter samme mønster som utkastet til § 1–4. Slike pensjonsforetak vil bare kunne tilby kollektive pensjonsordninger med innskuddspensjon, det vil si innskuddspensjon uten forsikringselement, som enten er etablert i henhold til innskuddspensjonsloven eller utenfor skattereglene, jf. Finansdepartementets redegjørelse i Ot.prp. nr. 74 kapittel 14 og merknadene nedenfor til § 6a-13. Dersom innskuddspensjonsordningen omfatter livsforsikringselement vil ordningen måtte etableres i livsforsikringsselskap eller i pensjonskasse, jf. merknaden ovenfor til § 1–4. Innskuddspensjonsforetak er nærmere definert i lovutkastet § 6a-13 første ledd. Det vises til alminnelige motiver Del I kapittel 11.

#### *Til § 1–6. Taushetsplikt*

Det er gjort endringer i *første og annet ledd* slik at taushetsplikten ikke bare skal gjelde for ansatte og tillitsmenn i forsikringsselskaper, men også ansatte og tillitsmenn i pensjonsforetak, jf. definisjonen i lovutkastet § 1–1 første ledd annet punktum. Det vises til alminnelige motiver Del I avsnitt 9.4.

#### *Til § 6a-1. Pensjonskasse*

*Første ledd* gir definisjonen av en pensjonskasse. Av definisjonen fremgår det at pensjonskassen er en selveiende finansinstitusjon på samme måte som lagt til grunn i praksis idag, se alminnelige motiver Del I avsnitt 9.2 og note 2 avsnitt 2.1.1. Av definisjonen fremkommer det også at pensjonskassenes virksomhet er begrenset til én eller flere kollektive pensjonsordninger, noe som er et sentralt karakteristika for pensjonskassene. Hva som anses som kollektive pensjonsordninger er nærmere beskrevet i annet ledd. Begrensningen ligger her i at pensjonskassene bare kan basere sin virksom-

het på kollektive pensjonsordninger, og ikke inngå individuelle pensjons- eller forsikringsavtaler. Se for øvrig merknadene nedenfor til tredje ledd. Det ligger videre en begrensning i at pensjonskassen ikke kan rette sin virksomhet mot en ubestemt krets foretak på tilsvarende måte som et livsforsikringsselskap, men at virksomheten skal rettes mot en bestemt krets foretak som vil fremgå av pensjonskassens vedtekter, jf. § 6a-4 bokstav a og merknadene til denne bestemmelsen nedenfor.

Første ledd fastsetter videre at en pensjonskasse kan drive virksomhet som naturlig henger sammen med de kollektive pensjonsordningene som utgjør pensjonskassens hovedvirksomhet (tilknyttet virksomhet). «Virksomhet som naturlig henger sammen med» er den samme ordlyden som anvendes i forsikringsvirksomhetsloven § 7-1 første ledd, som også er foreslått å gjelde tilsvarende for pensjonskasser, jf. lovutkastet § 6a-10 første ledd. Det vises også til pensjonskassedirektivet artikkel 8, se ovenfor avsnitt 5.4. På bakgrunn av at virksomheten i en pensjonskasse er begrenset til bestemte kollektive pensjonsordninger i motsetning til i et livsforsikringsselskap, er det i tredje ledd gitt eksemplifisering av hva som kan anses som tilknyttet virksomhet i en pensjonskasse. For livsforsikringsselskaper er dette normalt virksomhet som anses som en del av hovedvirksomheten. Det vises til merknadene til tredje ledd nedenfor.

*Annet ledd* angir hva som regnes som kollektive pensjonsordninger i denne sammenheng. Det vises til alminnelige motiver Del I avsnitt 8.3 og merknadene foran til § 1-4. Det er for det første kommunale pensjonsordninger som er nærmere definert i forsikringsvirksomhetsloven § 8b-1. Videre er det pensjonsordninger opprettet i samsvar med foretakspensjonsloven, dvs. ytelsesbaserte foretakspensjonsordninger og pensjonsordninger med engangsbetalt foretakspensjon, og pensjonsordninger opprettet i samsvar med innskuddspensjonsloven (se alminnelige motiver Del I avsnitt 2.1.2 og 2.5). I tillegg til dette kommer «andre kollektive pensjonsordninger». Dette er den samme begrepsbruken som er anvendt i forslaget § 8a-1 annet ledd i Innst. O. nr. 4 (2004-2005). Andre kollektive pensjonsordninger vil blant annet kunne omfatte supplerende pensjonsordninger i form av kollektiv livrente. Det spesifiseres videre i annet ledd annet punktum at kollektive pensjonsordninger i første ledd også omfatter pensjonsordninger opprettet for medlemmer i en forening av selvstendige næringsdrivende og deres arbeidstakere (foreningspensjonsordning). Dette er i hovedsak en videreføring av gjeldende rett, men forslaget innebærer en utvidelse ved at også

arbeidstakere kan omfattes av en slik pensjonsordning. Med selvstendig næringsdrivende menes her også selvstendig næringsdrivende etablert i form av små aksjeselskap. Slike pensjonsordninger er beskrevet nærmere i de alminnelige motiver Del I avsnitt 8.2.5.

*Tredje ledd* inneholder som nevnt ovenfor i merknadene til første ledd, en eksemplifisering av hva kan anses som tilknyttet virksomhet i en pensjonskasse. Eksemplifiseringen er ikke uttømmende, jf. «også». Om den enkelte pensjonskassens virksomhet vil kunne omfatte den virksomhet som nevnes i tredje ledd vil bero på pensjonskassens konsesjon. Det vises til alminnelige motiver Del I avsnitt 8.4.

I *tredje ledd første punktum* nevnes blant annet fripoliser, pensjonsbevis og pensjonskapitalbevis. Det vises til alminnelige motiver Del I avsnitt 8.4.2. Fripoliser vil være knyttet til private ytelsesbaserte pensjonsordninger, jf. lov § 4-7. Pensjonskapitalbevis vil være knyttet til innskuddsbaserte pensjonsordninger, jf. innskuddspensjonsloven § 6-2, og pensjonsbevis vil være knyttet til fratrådte og tidligere medlemmer av kommunale pensjonsordninger, jf. forsikringsvirksomhetsloven § 8b-16 annet ledd. Dette omfatter også kapital som et medlem har tatt med seg fra andre pensjonsordninger er i medhold av medregningsreglene i foretakspensjonsloven eller slått sammen med nåværende fripolise eller pensjonskapitalbevis gjennom samordningsreglene i foretakspensjonsloven § 4-15 eller innskuddspensjonsloven § 6-4, se for øvrig flyttebestemmelsene i forsikringsvirksomhetsloven §§ 8c-11 til 8c-13. I tredje ledd første punktum nevnes også «tilleggsavtaler til slik rett til pensjon». Med dette menes fortsettelsesforsikringer som nevnt i forsikringsavtaleloven § 19-7, jf. foretakspensjonsloven § 4-7 annet ledd, og avtale om fortsatt pensjonssparing, jf. innskuddspensjonsloven § 6-5.

*Tredje ledd annet punktum* innebærer blant annet at en pensjonskasse må være forsikringsteknisk oppbygget for at det i det hele tatt skal være mulig å få tillatelse til å tegne gruppelivsordninger i tilknytning til en ytelsesbasert eller innskuddsbasert pensjonsordning. Det vises til avsnitt 8.4.3 ovenfor.

#### *Til § 6a-2. Pensjonskasser for flere foretak/arbeidsgivere*

Det vises til alminnelige motiver Del I kapittel 8.

Utgangspunktet for lovgivningen hittil har vært at en pensjonskassens virksomhet er begrenset til å omfatte en ytelsesbasert pensjonsordning for et

foretak eller institusjon, men i en del tilfeller anses det som hensiktsmessig at en pensjonskasse kan omfatte flere foretak eller arbeidsgivere. I lovutkastet § 6a-2 nevnes de tilfellene som ligger nærmest nåværende utgangspunkt og deretter de tilfellene som anses som fjernere fra dette utgangspunktet.

*Første ledd første punktum* åpner for at private foretak som inngår i samme konsern kan omfattes av samme pensjonskasse. En selskapsstruktur med gjensidige eierforhold (krysseie) innenfor gruppen av foretak skal her likestilles med konsernforhold. Når det gjelder foretakspensjonsordninger og innskuddspensjonsordninger er konsernpensjonsordninger nærmere regulert i foretakspensjonsloven kapittel 12 og innskuddspensjonsloven kapittel 10.

*Første ledd annet punktum* åpner på samme måte som første punktum, for at kommunale arbeidsgivere som inngår i samme konsernlignende forhold kan omfattes av samme pensjonskasse. «Kommunale konsernlignende forhold» er nærmere definert i forsikringsvirksomhetsloven § 8b-2.

*Et mindretall i Banklovkommissjonen, medlemmet Gjelsvik, Gjønnnes og Skomsvold*, foreslår at første ledd utformes slik at det åpnes for at flere foretak kan gå sammen og avtale felles pensjonsordning i pensjonskasse uten at det stilles krav om tilknytning mellom disse foretakene eller at foretakene skal inngå i samme fellesordning for premieberegning.

*Annet ledd* fastsetter at flere kommuner (og/eller fylkeskommuner) kan gå sammen om å etablere felles kommunal pensjonsordning i en pensjonskasse (interkommunal pensjonskasse). Bestemmelsene må ses i sammenheng med bestemmelsene om fellesordning for premieberegning i forsikringsvirksomhetsloven § 8b-6. Foretak og andre kommunale arbeidsgivere som inngår i konsernlignende forhold med en kommune som inngår i en interkommunal pensjonskasse, vil også kunne omfattes av denne pensjonskassen, jf. lovutkastet § 6a-2 annet ledd og forsikringsvirksomhetsloven § 8b-2. Dette gjelder selv om foretaket har en ytelsesbasert eller innskuddsbasert «privat» pensjonsordning, se alminnelige motiver Del I avsnitt 8.3.1 (2).

*Tredje ledd* går et trinn videre og tillater foretak som inngår et avtalebasert pensjonssamarbeid i form av fellesordning for premieberegning, å ha sine pensjonsordninger i samme pensjonskasse. Bestemmelsene om fellesordning for premieberegning for private foretak ble foreslått av Banklovkommissjonen i NOU 2003: 28 Kjønn- og aldersnøytralitet i kollektive pensjonsordninger. Slike

ordninger ble foreslått regulert i et eget kapittel 8d i forsikringsvirksomhetsloven. Tredje ledd bygger på en forutsetning om at dette forslaget blir gjennomført. Det vises til alminnelige motiver Del I avsnitt 8.2.3 (2).

*Fjerde ledd* fastsetter at konsernbestemmelsene i foretakspensjonsloven §§ 12–2 til 12–7 og innskuddspensjonsloven §§ 10–2 til 10–5 kommer til anvendelse på de pensjonskassene som omfatter flere arbeidsgivere uten at det foreligger konserntilknytning mellom disse, jf. forslaget til annet og tredje ledd i bestemmelsen her. Det tas forbehold for at andre regler kan følge av forsikringsvirksomhetsloven kapittel 8b og forslaget til kapittel 8d i NOU 2003: 28.

#### *Til § 6a-3. Konesesjon*

Det vises til de alminnelige motivene i Del I avsnitt 9.3.1.

*Første ledd* fastsetter et hovedprinsipp om at pensjonskassene skal ha konsesjon i form av en tilatelse fra Kongen for å kunne drive sin virksomhet. Bestemmelsen er ikke til hinder for at kompetansen delegeres til andre myndigheter i tråd med vanlig praksis.

*Annet ledd første punktum* viderefører skillet mellom pensjonskasser med pensjonsordninger som anses som livsforsikring og pensjonskasser med pensjonsordninger uten forsikringselement, som er etablert i § 1–4. Det vises i denne forbindelse til forslaget i Innst. O. nr. 4 (2004 og 2005) og Finansdepartementets vurderinger i Ot.prp. nr. 74 (2003–2004) kapittel 14.

I *annet ledd annet punktum* er det sagt uttrykkelig at det kan settes vilkår i konsesjonen, selv om en slik adgang også må anses å følge av alminnelige forvaltningsrettslige prinsipper. Dette innebærer blant annet at konsesjonen kan begrenses i forhold til hvilke arbeidsgivere som kan omfattes av pensjonskassen og hvilke typer av pensjonsordninger og eventuelt tilknyttet virksomhet som pensjonskassen kan drive.

*Tredje ledd* gir bestemmelsene om konsesjon, tilbakekall av konsesjon og søknad om konsesjon i forsikringsvirksomhetsloven §§ 2–1 annet til femte ledd, 2–2 og 2–3 tilsvarende anvendelse på pensjonskasser. Dette omfatter egnethets-/kompetansebestemmelsen som er foreslått som nytt annet ledd i § 2–1 i forsikringsvirksomhetsloven i Innst. O. nr. 4 (2004–2005). Det vises for øvrig til de alminnelige motivene i Del I avsnitt 9.4.3.

*Fjerde ledd* gir Kongen hjemmel til å gi forskrifter om utenlandske pensjonskassers adgang til å drive virksomhet her i riket og norske pensjons-

kassers adgang til å drive virksomhet i andre land. Slike forskrifter vil måtte fastsettes for å overholde kravene i pensjonskassedirektivet om at det skal åpnes for at pensjonskasser skal kunne drive grenseoverskridende virksomhet, se alminnelige motiver Del I avsnitt 5.6. Når det gjelder forståelsen av hva som skal anses som «utenlandsk pensjonskasse» vil direktivets oppfatning være avgjørende, se for øvrig alminnelige motiver Del I avsnitt 5.1.

#### *Til § 6a-4. Vedtekter mv.*

Det vises til alminnelige motiver Del I avsnitt 9.3.2.

Paragraf § 6a-4 er bygget opp etter samme mønster som tilsvarende bestemmelse i aksjeloven § 2-2. Vedtektene skal kun regulere institusjonelle forhold. Pensjonskassens forhold til pensjonsordningene og arbeidsgiverne som omfattes av pensjonskassen, skal reguleres i et regelverk for den enkelte pensjonsordning ved avtale mellom pensjonskassen og den enkelte arbeidsgiver, jf. lovutkastet § 6a-8 første ledd.

*Første ledd* fastsetter minstekravene til vedtektenes innhold. Foruten «pensjonskassens navn og forretningskontor» (bokstav a), skal vedtektene innholde en angivelse av «pensjonskassens virksomhet» (bokstav b). Dette omfatter for det første hvilke foretak eller arbeidsgivere som pensjonskassen skal omfatte. For det andre omfatter dette en angivelse av hvilke typer pensjonsordninger og eventuelt tilknyttet virksomhet pensjonskassen skal drive, jf. lovutkastet § 6a-1.

Vedtektene skal videre inneholde en angivelse av minstekrav til grunnkapital i pensjonskassen (bokstav c), jf. lovutkastet § 6a-5. Dette kravet kan ikke settes lavere enn det generelle minstekravet i § 6a-5 første ledd. Minstekravet som fastsettes i vedtektene må stå i forhold til den virksomhet som vedtektene angir pensjonskassen skal drive, se alminnelige motiver Del I avsnitt 9.6.2 og 9.6.5.

*Første ledd* stiller også krav om at vedtektene skal regulere arbeidsoppgaver og forhold omkring styret, daglig leder og eventuelt andre organer som etableres i pensjonskassen (bokstav d). Det vises til alminnelige motiver Del I avsnitt 9.4.1. Når det gjelder fremgangsmåten for valg av styremedlemmer, styreleder, eventuelle andre organer samt revisor (bokstav e) overlater loven til vedtektene å fastsette nærmere bestemmelser om dette. Det samme gjelder om det skal velges vararepresentanter for styremedlemmene. Det vises til alminnelige motiver Del I avsnitt 9.3.2. Tilsvarende foreslås for fremgangsmåten og beslutningsprosessen ved endringer av vedtekter og eventuelle institusjonelle endringer i pensjonskassen som deling eller

avvikling (bokstav f). Endelig fastsetter første ledd bokstav g at vedtektene skal fastsette regler om utbytte på grunnkapital og andre kapitalinnskudd. Det vises til forsikringsvirksomhetsloven § 3-2 annet ledd. Det er ikke lenger behov for at vedtektene skal fastsette bestemmelser om tilbakeholdelse av overskuddsmidler som følge av innføring av et nytt overskuddsregime i Innst. O. nr. 4 (2004-2005).

*Annet ledd* fastsetter at vedtektene og endringer i vedtektene skal godkjennes av Kongen. Dette er i overensstemmelse med hva som gjelder for andre finansinstitusjoner.

*Tredje ledd* bestemmer at pensjonskasser skal registreres i Foretaksregisteret. Det vises til alminnelige motiver Del I avsnitt 9.3.3.

#### *Til § 6a-5. Kapitalforhold*

Det vises til alminnelige motiver Del I avsnitt 9.6.

*Først ledd* fastsetter det generelle minstekravet til en pensjonskasses grunnkapital. I mange tilfeller vil minstekravet til grunnkapital i den enkelte pensjonskasse kunne være høyere i henhold til pensjonskassens vedtekter og/eller konsesjonsvilkår, jf. lovutkastet § 6a-4 første ledd bokstav c. Det vises til alminnelige motiver Del I avsnitt 9.6.2.

*Annet ledd* sier uttrykkelig at en pensjonskasse kan oppta ansvarlig lånekapital. Det legges til grunn at vedtektene kan begrense adgangen til å ta opp ansvarlig lån fra andre enn foretak eller arbeidsgiver med pensjonsordning i pensjonskassen. Det vises for øvrig til lovutkastet § 6a-9 annet ledd om innskudd av kapital.

*Tredje ledd* fastsetter at pensjonskassen kan innhente kapital ved utstedelse av grunnfondsbevis innenfor de forskriftsbestemmelser som regulerer dette.

*Fjerde ledd* svarer i utgangspunktet til forsikringsvirksomhetsloven § 3-7, men omfatter også uttrykkelig en reduksjon av pensjonskassens grunnkapital og ansvarlige kapital. Det vises til alminnelige motiver Del I avsnitt 9.6.6.

#### *Til § 6a-6. Styret og daglig leder*

Det vises til alminnelige motiver Del I avsnitt 9.4.

*Første ledd første punktum* stiller et minstekrav på tre styremedlemmer i en pensjonskasse. Der som pensjonskassens forvaltningskapital er på 100 mill. kroner eller mer, er minstekravet fem styremedlemmer. Det vises til alminnelige motiver Del I avsnitt 9.4.2.

*Annet punktum* fastsetter at styret skal ha minst ett styremedlem som ikke har tilknytning til pen-

sjonskassen eller arbeidsgivere med pensjonsordning i pensjonskassen. Det vises til alminnelige motiver Del I avsnitt 9.4.2.

*Et mindretall i Banklovkommisjonen, medlemmene Gjønnnes og Skomsvold, foreslår at kravet i annet punktum utgår.*

Av *tredje punktum* fremgår det at medlemmene av pensjonsordningen eller pensjonsordningene i pensjonskassen skal være representert i styret. Hvordan dette eller disse styremedlemmene skal utpekes, skal fastsettes i vedtektene, jf. lovutkastet § 6a-4 første ledd.

*Annet ledd* fastsetter at en pensjonskasse skal ha daglig leder som utpekes av styret, og at denne ikke kan være medlem av styret. Bestemmelsen er ikke til hinder for at styret kan velge å sette bort den daglige ledelsen av pensjonskassen til en tredjemann. Det vises til alminnelige motiver Del I avsnittene 9.4.4 og 9.5.4.

I *tredje ledd* gis bestemmelser i aksjeloven om styret og daglig leders oppgaver og ansvar tilsvarende anvendelse. Det vises til alminnelige motiver Del I avsnitt 9.4.4.

I *fjerde ledd* foreslås et krav om at pensjonskassens revisor og ansvarshavende aktuar skal møte samtidig i to styremøter per år, jf. lovutkastet § 6a-10 annet ledd og tredje ledd som gir forsikringsvirksomhetsloven § 8–7 anvendelse på pensjonskasser. Bestemmelsen er ikke til hinder for at deltakelsen kan skje gjennom telefonmøte. Det vises til alminnelige motiver Del I avsnitt 9.4.2.

*Et mindretall i Banklovkommisjonen, medlemmene Gjønnnes og Skomsvold, foreslår at kravet i fjerde ledd utgår.*

#### *Til § 6a-7. Organisering av virksomheten*

Det vises til alminnelige motiver Del I avsnitt 9.5.

*Første ledd* stiller krav om at pensjonskassens virksomhet og økonomiske forhold skal holdes rettslig atskilt fra virksomheten til arbeidsgiver som har pensjonsordning i pensjonskassen. Bestemmelsen gjennomfører således uavhengighetskravet i pensjonskassedirektivet artikkel 8. Det vises til de alminnelige motiver Del I avsnitt 9.5.2.

*Annet ledd* fastsetter uttrykkelig at det er styrets ansvar å påse at pensjonskassens virksomhet er forsvarlig organisert. Dette omfatter den løpende driften av pensjonskassen i sin helhet. Bestemmelsen nevner spesielt at det skal foreligge systemer for internkontroll, men styrets ansvar er ikke begrenset til dette. Det vises til de alminnelige motiver Del I avsnitt 9.5.3.

*Tredje og fjerde ledd* presiserer nærmere hva som anses som forsvarlig organisering i forhold til bortsetting av deler av pensjonskassens virksomhet og pensjonskassens kapitalforvaltning. Det vises til de alminnelige motiver Del I avsnitt 9.5.4. Tredje ledd innebærer at styret kan beslutte at pensjonskassen skal inngå avtale om bortsetting av deler av pensjonskassens virksomhet. Dette vil imidlertid ikke ha noen betydning for styrets ansvar for pensjonskassens virksomhet etter annet ledd. Bortsetting av pensjonskassens virksomhet i sin helhet gjennom såkalt «nøkkelferdig» pensjonskasse er mulig dersom dette er å anse som forsvarlig organisering av pensjonskassens virksomhet i det enkelte tilfelle. Bortsetting av pensjonskassens kapitalforvaltning kan bare skje til bank, livsforsikringsselskap eller verdipapirforetak med adgang til å drive aktiv forvaltning, jf. verdipapirhandelloven § 1–2 første ledd nr. 3. Det er ikke av betydning om banken, livsforsikringsselskapet eller verdipapirforetaket har sitt hovedkontor utenfor Norge, så lenge innretningen har adgang til å drive slik virksomhet her i landet og det fremstår som forsvarlig å velge vedkommende forvalter.

Med bakgrunn i pensjonskassedirektivet artikkel 17, fastsetter fjerde ledd første punktum krav til at styret sørger for at det foreligger skriftlige retningslinjer for forsvarlig kapitalforvaltning, jf. forsikringsvirksomhetsloven § 7–4 og lovutkastet § 6–10 første ledd. Retningslinjene skal gjennomgås av styret minst en gang hvert år, eller oftere dersom hensynet til forsvarlig organisering av kapitalforvaltningen tilsier dette.

*Fjerde ledd annet punktum* gjennomfører direktivets krav om at det skal utarbeides en redegjørelse for investeringsstrategien for pensjonskassen. Innholdet av denne investeringsstrategien vil måtte samsvare med de metoder for måling og styring av investeringsrisikoen som følger av forskriftsreglene om kapitalforvaltning, jf. forskrift 23. april 1997 nr. 377 om forsikringsselskapers kapitalforvaltning § 5a, jf. pensjonskasseforskriften § 9, eller andre kapitalforvaltningsregler som fastsettes for pensjonskasser, jf. lovutkastet § 6a-10 fjerde ledd.

*Femte ledd* pålegger også styret å påse at pensjonskassen har forsvarlig gjenforsikring. Det vises til de alminnelige motiver Del I avsnitt 9.5.3. Lovutkastet § 6a-10 annet ledd gir forsikringsvirksomhetsloven § 8–4 om gjenforsikring, slik den er foreslått i Innst. O. nr. 4 (2004–2005), tilsvarende anvendelse på pensjonskasser.

*Til § 6a-8. Forholdet til pensjonsordningene og arbeidsgiver*

Det vises til alminnelige motiver Del I avsnitt 9.3.2.

*Første ledd* innebærer at det etableres et skille mellom pensjonskassens vedtekter og regelverket for pensjonsordningen. Mens vedtektene skal godkjennes av myndighetene i medhold av lovutkastet § 6a-4, skal regelverket for den enkelte pensjonsordning i pensjonskassen avtales mellom pensjonskassen og arbeidsgiver. Regelverket skal ikke forhåndsgodkjennes av myndighetene. Hvem som kan anses som arbeidsgiver i denne sammenheng fremgår av første ledd annet punktum.

For å sikre at pensjonskassen og arbeidsgiver er klar over hvilke virkninger avtalen om regelverket vil innebære, fastsettes det i *annet ledd* at utkast til regelverk skal forelegges pensjonskassens aktuar til uttalelse.

*Til § 6a-9. Krav til ansvarlig kapital*

Det vises til alminnelige motiver Del I avsnitt 9.6.3 og 9.6.4.

Paragrafen skiller mellom kapitalkrav til pensjonskasser med pensjonsordninger som anses som livsforsikring og pensjonskasser med pensjonsordninger uten forsikringselement. Det vises til Finansdepartementets redegjørelse om forsikringselement i Ot.prp. nr. 74 (2003–2004) kapittel 14.

*Første ledd* stiller krav om at en pensjonskasse med pensjonsordninger som anses som livsforsikring til enhver tid skal ha forsvarlig ansvarlig kapital og solvensmarginkapital, jf. forsikringsvirksomhetsloven § 7–3 med tilhørende forskrifter. Dette innebærer at det innføres et tosporet kapitalkrav på samme måte som livsforsikringsselskapene.

Siden pensjonskasser som bare har pensjonsordninger med innskuddspensjon uten forsikringselement, ikke vil ha noen forsikringsrisiko, vil ikke solvensmarginkravene være aktuelle for disse. *Annet ledd* fastsetter derfor at disse pensjonskassene skal ha forsvarlig ansvarlig kapital til enhver tid. Kapitaldekningsreglene i forsikringsvirksomhetsloven § 7–3 i første til fjerde ledd med forskrifter gis tilsvarende anvendelse.

I medhold av *tredje ledd* kan arbeidsgivere med pensjonsordning i pensjonskassen skyte inn kapital i pensjonskassen. Dette innebærer ikke at en arbeidsgiver, foretak, forening eller institusjon har noen plikt etter dette regelverket, til å skyte inn kapital i pensjonskassen ved behov. Det kan imidlertid være inngått en avtale som innebærer en avtalerettslig plikt for disse til å skyte inn kapital i

pensjonskassen. Det vises til alminnelige motiver Del I avsnitt 9.6.6.

*Fjerde ledd* fastsetter at banksikringslovens bestemmelser om offentlig administrasjon (kapittel 3 og 4) kommer til anvendelse på pensjonskasser.

*Til § 6a-10. Alminnelige regler for virksomheten*

Det vises til alminnelige motiver Del I kapittel 10.

Paragrafen angir hovedprinsippene for de virksomhetsreglene som skal gjelde for pensjonskasser. Eventuelt mer detaljerte regler som det vil kunne være behov for, overlates det til forskrifter å fastsette. Det skilles mellom pensjonskasser med pensjonsordninger som anses som livsforsikring (*annet ledd*) og pensjonskasser med pensjonsordninger uten forsikringselement (*tredje ledd*), jf. Finansdepartementets redegjørelse i Ot.prp. nr. 74 (2003–2004) kapittel 14. En del virksomhetsregler vil imidlertid ha en slik karakter at de vil gjelde begge typer pensjonskasser og disse er tatt inn i første ledd.

*Første ledd* fastsetter at virksomhets- og eierbegrensingsbestemmelsene i forsikringsvirksomhetsloven §§ 7–1 og 7–2 skal gjelde tilsvarende for pensjonskassene. Det vises for øvrig til merkningene til § 6a-1 første og tredje ledd ovenfor.

Videre skal kapitalforvaltningsbestemmelsene i forsikringsvirksomhetsloven § 7–4 gjelde tilsvarende for pensjonskasser. Forsikringsvirksomhetsloven § 7–4 fastsetter hovedprinsippet om forsvarlig kapitalforvaltning. I pensjonskassedirektivet artikkel 18 fastsettes det mer detaljerte rammer for pensjonskassenes investeringer. Disse rammene avviker noe fra de rammer som gjelder for pensjonskassers (og livsforsikringsselskapenes) kapitalforvaltning i dag. Dette gjelder blant annet strengere grenser for eksponering i det/de foretak som har pensjonsordninger i pensjonskassen. Pensjonskassedirektivets bestemmelser avviker også fra rammene i livdirektivet (2002/83/EF) for livsforsikringsselskapenes investeringer. Dette innebærer at det må fastsettes egne forskriftsbestemmelser for pensjonskassers kapitalforvaltning i overensstemmelse med pensjonskassedirektivets rammer. Det vises til alminnelige motiver Del I avsnitt 10.2.

Også forsikringsvirksomhetsloven § 7–7 om forsikringsvilkår skal gjelde tilsvarende for alle pensjonskasser. Det vises for øvrig til § 6a-8 første ledd. Forsikringsvirksomhetsloven § 7–7 åpner for at Kredittilsynet kan føre kontroll med at forsikringsvilkårene er rimelige og trygghende. Dette

innebærer ikke at dagens praksis med at forsikringsvilkår skal godkjennes som en del av pensjonskassens vedtekter på grunnlag av utarbeidede standardvedtekter, kan videreføres. Den kontrollen det her er snakk om er en etterfølgende kontroll. § 6a-10 første ledd gir bestemmelsene i forsikringsvirksomhetsloven kapittel 8b om kommunale pensjonsordninger og kapittel 8c – om flytting – med tilhørende forskrifter tilsvarende anvendelse. Siden de kommunale pensjonsordningene etter kapittel 8b er ytelsesbaserte pensjonsordninger, vil disse bestemmelsene ikke være aktuelle for pensjonskasser med pensjonsordninger uten forsikringselement. I tillegg er forsikringsvirksomhetsloven § 7–10 om kontoutskrift gjort gjeldende for pensjonskasser.

*Annet ledd* angir hvilke virksomhetsregler som skal gjelde for pensjonskasser med pensjonsordninger som anses som livsforsikring i tillegg til de som fremkommer i første ledd. Det vises til alminnelige motiver Del I avsnitt 10.3. I tillegg til de bestemmelsene som er foreslått som nytt kapittel 8a i forsikringsvirksomhetsloven i Innst. O. nr. 4 (2004–2005) med tilhørende forskrifter, skal forsikringsvirksomhetsloven § 8–3 om endringer i reservegrunnlaget, § 8–4 om gjenforsikringer (ny bestemmelse foreslått samtidig med bestemmelsene i kapittel 8a), § 8–5 om livsforsikringsytelser i krig og § 8–7 om aktuar gjelde tilsvarende for pensjonskasser. Det tas forbehold i annet ledd for at det kan fastsettes avvikende bestemmelser i lov eller i forskrift i form av særlige regler for pensjonskasser.

*Tredje ledd* fastsetter virksomhetsreglene for pensjonskasser med pensjonsordninger uten forsikringselement. Disse kommer i tillegg til bestemmelsene i første ledd. Også her er det valgt å henvise til virksomhetsreglene som gjelder, og skal gjelde, for livsforsikringsselskaper. Siden disse pensjonskassene ikke vil være forsikringsteknisk oppbygde tas det imidlertid forbehold om at bestemmelsene bare gjelder så langt de passer for denne type pensjonsordninger. Paragraf 8a-3 om pristariffer i de nye bestemmelsene i forsikringsvirksomhetsloven som er foreslått i Innst. O. nr. 4 (2004–2005), gis anvendelse på disse pensjonskassene. Det samme gjelder kapitalforvaltningsbestemmelsene og bestemmelsene om tilordning av avkastning i §§ 8a-7 til 8a-9. Disse bestemmelsene er også tilpasset innskuddsbaserte pensjonsordninger med investeringsvalg. For å sikre at disse pensjonskassene oppfyller direktivets krav om fonding, er bestemmelsene i §§ 8a-15, 8a-18 og 8a-19 om avsetninger gitt anvendelse. I tillegg til dette er bestemmelsen i forsikringsvirksomhetsloven § 8–

7 om aktuar gitt anvendelse. Det vises til alminnelige motiver Del I avsnitt 10.4.

*Fjerde ledd* gir Kongen hjemmel til å fastsette nærmere regler om pensjonskassers virksomhet.

#### *Til § 6a-11. Informasjonskrav*

Det vises til de alminnelige motiver Del I avsnitt 9.5.5. Paragrafen har sin bakgrunn i krav som stilles i pensjonskassedirektivet artikkel 11.

*Første ledd* fastsetter at medlemmene og pensjonistene skal informeres om endringer i regelverket for pensjonsordningen de hører til, jf. lovutkastet § 6a-8. Bestemmelsen bør ses i sammenheng med foretakspensjonsloven § 2–8 og innskuddspensjonsloven § 2–7.

*Annet ledd* innfører et krav om at medlemmer og pensjonister hvert år skal motta en oppgave med informasjon om nivået på vedkommendes opptjente pensjonsrettigheter. Pensjonskassedirektivet artikkel 11 nr. 4 annet ledd stiller bare krav om at medlemmene skal motta kortfattet informasjon. Det er således ikke snakk om at medlemmene skal motta en kontoutskrift hvert år som kan sammenlignes med de krav som forskrift 26. mai 1995 nr. 583 om kontoføring og kontoutskrift i livs- og pensjonsforsikring stiller til kontoutskriften til forsikringstaker, dvs. arbeidsgiver, jf. forsikringsvirksomhetsloven § 7–10 og lovutkastet § 6a-10 første ledd. Det er her kun snakk om relevant informasjon som gir det enkelte medlem mulighet til å følge med på utviklingen av deres opptjente pensjonsrettigheter. Medlemmene skal også motta pensjonskassens investeringsstrategi, jf. lovutkastet § 6a-7 tredje ledd.

I tråd med pensjonskassedirektivet artikkel 11 nr. 2 fastsetter *tredje ledd* at medlemmer og pensjonister på anmodning skal kunne få tilsendt pensjonskassens årsregnskap og årsberetning og/eller regnskap for egen pensjonsordning, se blant annet foretakspensjonsloven § 12–4 annet ledd og innskuddspensjonsloven § 10–4 tredje ledd.

*Fjerde ledd* gir Kongen hjemmel til å fastsette nærmere regler om kravene til opplysninger i første til tredje ledd.

#### *Til § 6a-12. Sammenslåing, deling og opphør*

Det vises til alminnelige motiver Del I avsnitt 9.7.

*Første ledd* krever at Kongen skal gi sitt samtykke til sammenslåing, deling og opphør av en pensjonskasse. Dette for å sikre kontroll med at blant annet medlemmenes rettigheter sikres på en forsvarlig måte ved slike endringer i pensjonskassen.

*Annet ledd* fastsetter at bestemmelsene om sammenslåing, deling og avvikling i foretakspensjonsloven (kapitlene 13, 14 og 15) og innskuddspensjonsloven (kapitlene 11, 12 og 13) gjelder tilsvarende så langt de passer. Kongen kan i sitt samtykke til sammenslåing, deling eller avvikling etter første ledd fastsette andre vilkår.

#### *Til § 6a-13. Innskuddspensjonsforetak*

Det vises til de alminnelige motiver Del I kapittel 11.

På samme måte som § 6a-1 for pensjonskasser, gir *første ledd* i § 6a-13 en definisjon av innskuddspensjonsforetak. Et innskuddspensjonsforetak er en finansinstitusjon organisert som et aksjeselskap og med virksomhet basert på kollektiv innskuddspensjon uten forsikringselement. Innskuddspensjon vil både omfatte innskuddspensjonsordninger uten forsikringselement som er etablert i medhold av innskuddspensjonsloven, og innskuddsbaserte pensjonsordninger uten forsikringselement som etableres utenfor innskuddspensjonslovens rammer. I motsetning til pensjonskasser skal ikke foretakets virksomhet være begrenset til en nærmere angitt krets av forsikringstakere. Når det gjelder hva som kan anses som forsikringselement vises det til Finansdepartementets vurdering i Ot.prp. nr. 74 (2003–2004) kapittel 14.

*Annet ledd* gir en eksemplifisering av hva som kan anses som tilknyttet virksomhet på samme måte som lovutkastet § 6a-1 tredje ledd.

#### *Til § 6a-14. Konsesjon*

Det vises til alminnelige motiver Del I avsnitt 11.2.

På samme måte som § 6a-3 første ledd, fastsetter § 6a-14 *første ledd* at et innskuddspensjonsforetak må ha konsesjon for å kunne drive sin virksomhet.

Etter *annet ledd* kan konsesjonen bare omfatte kollektiv innskuddspensjon uten forsikringselement.

*Tredje ledd* gir bestemmelsene om konsesjon, tilbakekall av konsesjon og søknad om konsesjon i forsikringsvirksomhetsloven §§ 2–1 annet til femte ledd, 2–2 og 2–3 tilsvarende anvendelse. Dette omfatter egnethets-/kompetansebestemmelsen som er foreslått som nytt annet ledd i § 2–1 i forsikringsvirksomhetsloven i Innst. O. nr. 4 (2004–2005). I tillegg gis hjemmelsbestemmelsen i § 6a-3 fjerde ledd tilsvarende anvendelse. Dette innebærer at det kan fastsettes bestemmelser om utenlandske foretaks virksomhet som innskuddspensjonsfore-

tak her i landet og norske innskuddspensjonsforetaks virksomhet i andre land.

#### *Til § 6a-15. Krav til organisering mv.*

*Første ledd* gir lovutkastet §§ 6a-4, 6a-5, 6a-7, 6a-8 første, tredje og fjerde ledd og 6a-11 tilsvarende anvendelse på innskuddspensjonsforetak. Det vises til merknadene til disse bestemmelsene ovenfor. I tillegg gis § 6a-6 første og annet ledd tilsvarende anvendelse. Siden innskuddspensjonsforetak etableres som aksjeselskap, kommer aksjeloven direkte til anvendelse på disse foretakene. Det er derfor ikke behov for å gi § 6a-6 tredje ledd anvendelse på innskuddspensjonsforetak. I tillegg er § 6a-9 fjerde ledd, som viser til bestemmelsene om offentlig administrasjon i banksikringsloven, gitt tilsvarende anvendelse på innskuddspensjonsforetak. Endelig gis kravene til ansvarlig kapital i forsikringsvirksomhetsloven § 7–3 første til fjerde ledd anvendelse på innskuddspensjonsforetak. Siden innskuddspensjonsforetakene ikke vil påta seg noen forsikringsmessig risiko er det ikke aktuelt å gi bestemmelsene om solvensmarginkapital anvendelse.

*Annet ledd* gir Kongen hjemmel til å gi nærmere regler om organisering av innskuddspensjonsforetak.

#### *Til § 6a-16. Alminnelige regler for virksomheten*

Paragrafen fastsetter virksomhetsregler for innskuddspensjonsforetak. Det vises til alminnelige motiver Del I avsnitt 11.3.

Siden innskuddspensjonsforetakenes virksomhet vil være den samme som pensjonskasser med pensjonsordninger uten forsikringselement, foreslås det i første ledd at de underlegges de samme virksomhetsreglene som fastsatt i § 6a-10 tredje ledd. Det vises til merknadene til denne paragrafen ovenfor. I tillegg er forsikringsvirksomhetsloven §§ 7–7 om forsikringsvilkår, 7–10 om kontoutskrift og § 8–7 om aktuar gitt tilsvarende anvendelse så langt de passer. Det sies uttrykkelig at også flytte-reglene i forsikringsvirksomhetsloven kapittel 8c med tilhørende forskrifter gjelder tilsvarende for disse pensjonsinnretningene.

Hjemmelsbestemmelsen i annet ledd er den samme som i § 6a-10 fjerde ledd.

#### *Til § 8b-2. Kommunale konsernlignende forhold*

I *annet ledd* foreslås det at det tas inn et nytt annet punktum som reflekterer at pensjonsordning i interkommunal pensjonskasse også kan utgjøre en

fellesordning for premieberegning i samsvar med bestemmelsene i § 8b-6. Det vises til alminnelige motiver Del I avsnitt 8.2.2.

## II

*Endringer i lov av 24. november 2000 nr. 81 om innskuddspensjon i arbeidsforhold.*

*Til § 2–2. Krav til institusjonen*

Det foreslås en endring i innskuddspensjonsloven § 2–2 første ledd, slik at det klart fremgår at innskuddspensjonsordning også kan opprettes i innskuddspensjonsforetak. Det vises til alminnelige motiver Del I avsnitt 11.1 (3).

## III

*Til bestemmelse om ikraftttredelse og overgangsregler*

Det vises til alminnelige motiver Del I kapittel 12.

*Første ledd* overlater til Kongen å fastsette når lovbestemmelsene om pensjonskasser trer i kraft. Det presiseres at bestemmelsene om konsesjon (§ 6a-3, jf. § 6a-14) og vedtekter (§ 6a-4, jf. § 6a-15)

også vil komme til anvendelse på pensjonskasser som ikke er endelig opprettet før loven trer i kraft.

I medhold av *annet ledd* kan Kongen fastsette overgangsregler. Det antas at dette er særlig aktuelt hva gjelder oppfyllelse av solvensmarginkravene og oppreservering av pensjonskasser som i dag har underdekning i de forsikringstekniske avsetninger.

*Til bestemmelse om eksisterende virksomhet*

*Første ledd* gir lovutkastet her også anvendelse på eksisterende pensjonskasser etablert i henhold til gjeldende regelverk for pensjonskasser.

*Annet ledd* setter en gjennomføringsfrist for å oppfylle lovutkastets krav på ett år fra ikraftttredelsen. Dette omfatter også søknad om konsesjon fra eksisterende pensjonskasser og evt. søknader om dispensasjon fra lovens krav der lovutkastet åpner for dette.

For å unngå at det skal oppstå vanskelige situasjoner for pensjonskassene eller myndighetene av tidsmessige grunner, så åpnes det i *tredje ledd* for at Kongen kan gi nærmere regler om overgangsordninger.

## Kapittel 15

**Utkast til lov om endring i lov av 10. juni 1988 nr. 39  
om forsikringsvirksomhet (pensjonskasser og andre  
pensjonsforetak)**

## I

I lov 10. juni 1988 nr. 39 om forsikringsvirksomhet (forsikringsvirksomhetsloven) gjøres følgende endringer:

§§ 1–1 til 1–6 skal lyde:

**§ 1–1. (virkeområde)**

*Denne lov gjelder forsikringsselskaper, pensjonsforetak og virksomhet som drives av slike foretak. Med pensjonsforetak menes pensjonskasser og innskuddspensjonsforetak.*

*Reglene i kapittel 8c om flytting gjelder også for banker og forvaltningsselskap for verdipapirfond.*

*Kongen kan bestemme at regler i loven skal gjelde for pensjonsfond og kan gi nærmere regler om dette.*

**§ 1–2. (forsikringsvirksomhet)**

*Forsikringsvirksomhet kan bare drives av forsikringsselskaper og pensjonskasser i henhold til tillatelse etter reglene i denne lov.*

*Betegnelsen «forsikring» og andre betegnelser med samme betydningsinnhold kan i foretaksnavn og ved markedsføring bare benyttes i næringsvirksomhet som er, eller drives i forbindelse med forsikringsvirksomhet.*

**§ 1–3. (skille mellom forsikringsbransjer)**

*Livsforsikringsselskaper kan bare overta forsikringer som regnes som kollektiv eller individuell livsforsikring, jf. § 8a-1. Et livsforsikringsselskap som har overtatt pensjonsordning med foretakspensjon for et foretak eller for konsernforetak som har felles pensjonsordning, kan likevel også overta pensjonsordning med innskuddspensjon for samme foretak eller for et foretak som inngår i samme konsernforhold. Kredittilsynet kan tillate at livsforsikringsselskaper overtar andre personforsikringer.*

*Skadeforsikringsselskaper kan bare overta forsikringer som ikke regnes som livsforsikringer eller kre-*

*dittforsikringer. Kredittilsynet kan tillate at skadeforsikringsselskaper overtar livsforsikringer i form av rene risikoforsikringer av høyst ett års varighet og gjenforsikringer innen livsforsikring.*

*Kredittforsikringsselskaper kan bare overta kredittforsikringer. Kredittilsynet kan gi nærmere regler om hvilke forsikringer som skal regnes som kredittforsikringer. I forhold til reglene i loven regnes kredittforsikringsselskaper som skadeforsikringsselskaper og kredittforsikring som skadeforsikring, hvor ikke annet er bestemt.*

*Kredittilsynet avgjør i tvilstilfelle om en forsikring kan eller må overtas av livs-, skade- eller kredittforsikringsselskaper.*

**§ 1–4. (pensjonskasser)**

*Pensjonskasser kan bare overta kollektive pensjonsordninger og drive annen virksomhet som omfattes av § 6a-1.*

*Pensjonskasser som overtar kollektive pensjonsordninger som regnes som livsforsikring, jf. § 8a-1, kan ikke overta kollektive pensjonsordninger eller andre pensjonsforpliktelser uten forsikringselement. En pensjonskasse som har overtatt pensjonsordning med foretakspensjon for et foretak eller for konsernforetak som har felles pensjonsordning i pensjonskassen, kan likevel også overta pensjonsordning med innskuddspensjon for samme foretak eller for et foretak som inngår i samme konsernforhold.*

*Pensjonskasser som overtar kollektive pensjonsordninger uten forsikringselement, kan ikke overta kollektive pensjonsordninger eller andre pensjonsforpliktelser som regnes som livsforsikring.*

**§ 1–5. (innskuddspensjonsforetak)**

*Innskuddspensjonsforetak kan bare overta kollektive pensjonsordninger uten forsikringselement. Innskuddspensjonsforetak kan ikke overta andre kollektive pensjonsordninger eller andre pensjonsforpliktelser som regnes som livsforsikring.*

### § 1–6. (taushetsplikt)

*Ansatte og tillitsvalgte i et forsikringsselskap eller pensjonsforetak har taushetsplikt med hensyn til opplysninger de får om andres forretningsmessige eller private forhold, med mindre de etter lov har plikt til å gi opplysninger. Tilsvarende gjelder andre som utfører oppdrag for forsikringsselskap eller pensjonsforetak.*

*Taushetsplikten etter første ledd er ikke til hinder for at styret eller noen som har fullmakt fra styret gir andre kredittinstitusjoner opplysninger selskapet har mottatt i egenskap av kredittinstitusjon. Tilsvarende gjelder meddelelse av helse- og skadeopplysninger til annet forsikringsselskap eller pensjonsforetak, med mindre begrensninger i opplysningsadgangen fastsettes av Kongen.*

Nåværende §§ 1–3a (tillitsmenns og ansattes handel for egen regning), og 1–4 (lovens geografiske anvendelsesområde) blir nye §§ 1–7 og 1–8.

Nytt kapittel 6a skal lyde:

## **Kapittel 6a. Alminnelige regler om pensjonskasser og andre pensjonsforetak**

### **A. Pensjonskasser**

#### *§ 6a-1. (pensjonskasse)*

En pensjonskasse er en selveiende finansinstitusjon med virksomhet som er basert på én eller flere kollektive pensjonsordninger, og som også kan omfatte virksomhet som naturlig henger sammen med slik virksomhet (tilknyttet virksomhet).

Som kollektiv pensjonsordning regnes kommunale pensjonsordninger og pensjonsordninger opprettet i samsvar med reglene i foretakspensjonsloven og innskuddspensjonsloven, samt andre kollektive pensjonsordninger. Som kollektiv pensjonsordning regnes også pensjonsordning opprettet for medlemmer i en forening av selvstendige næringsdrivende og i tilfelle deres arbeidstakere (foreningspensjonsordning).

Som tilknyttet virksomhet regnes også utstedelse av fripoliser, pensjonsbevis eller pensjonskapitalbevis til arbeidstakere som er fratrådt sin stilling og opphørt å være medlem av pensjonsordning i pensjonskassen, samt tilleggsavtaler til slik rett til pensjon. Har en pensjonskasse tillatelse til å overta kollektive pensjonsordninger som regnes som livsforsikring, regnes også forsikring av risiko

for uførhet eller død knyttet til medlemmene i en kollektiv pensjonsordning i pensjonskassen som tilknyttet virksomhet.

#### *§ 6a-2. (pensjonskasser for flere foretak/arbeidsgivere)*

Flere foretak som inngår i samme konsern eller i en gruppe basert på gjensidige eierforhold, kan ha felles pensjonsordning i en pensjonskasse. Det samme gjelder pensjonsordninger for flere kommunale arbeidsgivere som inngår i samme kommunale konsernlignende forhold.

To eller flere kommuner kan avtale å ha felles pensjonsordning i pensjonskasse (interkommunale pensjonskasse). Pensjonsordningen kan også omfatte foretak som inngår i kommunalt konsernlignende forhold med en av kommunene. Bestemmelsene i § 8b-2 gjelder tilsvarende.

Foretak med pensjonsordninger som etter avtale skal omfattes av fellesordning for premieberegning, kan også ha felles pensjonsordning i samme pensjonskasse.

Når flere foretak/arbeidsgivere har pensjonsordning i samme pensjonskasse, gjelder foretakspensjonsloven §§ 12–2 til 12–7 og innskuddspensjonsloven §§ 10–2 til 10–5 tilsvarende, med mindre annet følger av reglene i kapittel 8b og 8d.

### **Boks 15.1**

*Forslag fra mindretall (Gjelsvik, Gjønnes og Skomsvold):*

§ 6a-2 første ledd gis slik ordlyd:

To eller flere foretak kan avtale å ha felles pensjonsordning i samme pensjonskasse.

§ 6a-2 tredje ledd utgår.

#### *§ 6a-3. (konsesjon)*

En pensjonskasse kan ikke drive virksomhet uten tillatelse gitt av Kongen.

En pensjonskasse kan meddeles tillatelse til å overta kollektive pensjonsordninger som regnes som livsforsikring, jf. § 8a-1, eller tillatelse til å overta kollektive pensjonsordninger uten forsikringselement. Det kan settes vilkår for tillatelsen, herunder vilkår som avgrenser den virksomhet pensjonskassen kan drive.

Bestemmelsene i §§ 2–1 annet til femte ledd, 2–2 og 2–3 gjelder tilsvarende.

Kongen kan fastsette regler om utenlandske pensjonskassers adgang til å drive virksomhet her i riket og norske pensjonskassers adgang til å drive virksomhet i annen stat.

#### § 6a-4. (vedtekter mv.)

En pensjonskasse skal ha vedtekter som minst angir:

- a) pensjonskassens navn og forretningskontor,
- b) pensjonskassens virksomhet,
- c) minstekrav til grunnkapital,
- d) regler om styre, daglig leder og andre organer,
- e) regler om valg av styremedlemmer, styreleder, andre organer og revisor,
- f) regler om vedtak vedrørende endring av vedtekter og sammenslutning, deling og avvikling av pensjonskassen,
- g) regler om utbytte av grunnkapitalen og andre kapitalinnskudd.

Vedtektene og endring av vedtektene skal være godkjent av Kongen.

En pensjonskasse skal være registrert i Foretaksregisteret.

#### § 6a-5. (kapitalforhold)

Pensjonskassen skal til enhver tid ha en minste grunnkapital tilsvarende 10 ganger folketrygdens grunnbeløp (G), med mindre et høyere minstekrav er fastsatt i vedtekter eller konsesjonsvilkår.

Pensjonskassen kan oppta ansvarlig lånekapital.

Pensjonskassen kan utstede grunnfondsbevis etter regler gitt av Kongen.

Pensjonskassens grunnkapital og ansvarlige kapital kan ikke uten samtykke av Kongen settes ned eller forhøyes på annen måte enn ved fondsopplegg.

#### § 6a-6. (styret og daglig leder)

Pensjonskassen skal ha et styre med minst tre eller, hvis forvaltningskapitalen er 100 mill. kr. eller mer, minst fem styremedlemmer. Styret skal ha minst ett medlem uten tilknytning til pensjonskassen eller til arbeidsgiver, foretak, forening eller annen institusjon med pensjonsordning i pensjonskassen. Medlemmene i pensjonsordningen(e) i pensjonskassen skal være representert i styret.

Pensjonskassen skal ha daglig leder utpekt av styret. Daglig leder kan ikke være medlem av styret.

Reglene i aksjeloven §§ 6–1 til 6–3, 6–6 til 6–15 og 6–19 til 6–34 gjelder tilsvarende. Aksjeloven § 6–17 gjelder dersom dette er fastsatt i konsesjonsvilkårene.

Revisor og ansvarshavende aktuar i pensjonskassen skal møte samtidig i minst to styremøter per år.

### Boks 15.2

*Forslag fra mindretall (Gjønnes og Skomsvold):*

§ 6a-6 første ledd gis slik ordlyd:

Pensjonskassen skal ha et styre med minst tre eller, hvis forvaltningskapitalen er 100 mill. kr. eller mer, minst fem styremedlemmer. Medlemmene i pensjonsordningen(e) i pensjonskassen skal være representert i styret.

§ 6a-6 fjerde ledd utgår.

#### § 6a-7. (organisering av virksomheten)

En pensjonskasses virksomhet og økonomiske forhold skal holdes rettslig atskilt fra virksomheten til arbeidsgiver, foretak, forening eller annen institusjon som har pensjonsordning i pensjonskassen.

Styret skal sørge for forsvarlig organisering av virksomheten, herunder at det foreligger systemer for internkontroll.

Styret kan inngå avtaler med tjenesteyter om utførelse av forsikringstekniske beregninger, registrering av medlemmer og rettigheter og andre særskilte arbeidsoppgaver som omfattes av den daglige ledelse av virksomheten. Avtale om kapitalforvaltning kan bare inngås med bank eller livsforsikringsselskap som har adgang til å drive virksomhet her i riket, samt med verdipapirforetak med adgang til å drive aktiv forvaltning her i riket.

Styret skal sørge for at det til enhver tid foreligger skriftlig fastsatte retningslinjer for forsvarlig kapitalforvaltning, og skal drøfte retningslinjene minst hvert år. Det skal utarbeides en redegjørelse for investeringsstrategien som omfatter metoder for måling og styring av investeringsrisiko og allokering av eiendeler sett i forhold til pensjonsforpliktelsen art og varighet.

Styret skal påse at pensjonskassen har forsvarlig gjenforsikring tilpasset pensjonskassens risikoeksponering.

*§ 6a-8. (forholdet til pensjonsordningene og arbeidsgiver)*

Regelverket for en pensjonsordning fastsettes ved avtale mellom pensjonskassen og arbeidsgiver. Som arbeidsgiver regnes her også morselskap i konsern, kommune, forening og styrende organ for interkommunal pensjonskasse eller foreningspensjonsordning.

Utkast til regelverket skal forelegges pensjonskassens aktuar til uttalelse før avtalen inngås.

Skal midler i en pensjonskasse forvaltes som egen investeringsportefølje, skal avtalen fastsette hvordan porteføljen skal være sammensatt, om adgang til å endre porteføljen og andre vilkår som er påkrevd.

Bestemmelsene om kollektive pensjonsordninger i lov om forsikringsavtaler gjelder tilsvarende så langt de passer.

*§ 6a-9. (krav til ansvarlig kapital mv.)*

En pensjonskasse med pensjonsordninger som anses som livsforsikring skal til enhver tid ha forsvarlig ansvarlig kapital og solvensmarginkapital. Bestemmelsene i § 7-3 med tilhørende forskrifter gjelder tilsvarende.

En pensjonskasse med pensjonsordninger uten forsikringselement skal til enhver tid ha forsvarlig ansvarlig kapital. Bestemmelsene i § 7-3 første til fjerde ledd med tilhørende forskrifter gjelder tilsvarende.

Arbeidsgiver, foretak, forening eller annen institusjon med pensjonsordning i pensjonskassen kan skyte inn ny kapital i pensjonskassen for å sikre at soliditeten til enhver tid er forsvarlig, og at minstekravene til grunnkapital og annen kapital er oppfylt. Det samme gjelder arbeidsgivere tilknyttet interkommunale pensjonskasser eller foreningspensjonsordning.

Lov av 6. desember 1996 nr. 75 om sikringsordninger for banker og offentlig administrasjon m.v. av finansinstitusjoner kapitlene 3 og 4 gjelder tilsvarende for pensjonskasser.

*§ 6a-10. (alminnelige regler for virksomheten)*

Følgende bestemmelser gjelder tilsvarende for pensjonskasser:

- § 7-1 forbud mot annen virksomhet,
- § 7-2 eierandeler og innflytelse i andre selskaper,
- § 7-4 kapitalforvaltning,
- § 7-7 forsikringsvilkår,

- § 7-10 kontoføring, kontoutskrift,
- kapittel 8b,
- kapittel 8c med tilhørende forskrifter.

Bestemmelsene om livsforsikring i §§ 8-3 til 8-5, 8-7 og kapittel 8a med tilhørende forskrifter gjelder tilsvarende for pensjonskasser med tillatelse til å overta kollektive pensjonsordninger som regnes som livsforsikring, med mindre annet er særskilt fastsatt i lov eller i forskrift gitt av Kongen.

For pensjonskasser med tillatelse til å overta kollektive pensjonsordninger uten forsikringselement gjelder følgende bestemmelser tilsvarende så langt de passer:

- § 8a-3 pristariffer,
- §§ 8a-7 til 8a-9 kapitalforvaltning og tilordning av avkastning,
- §§ 8a-15, 8a-18 og 8a-19 avsetninger,
- § 8-7 aktuar.

Kongen kan gi nærmere regler om pensjonskassers virksomhet, herunder regler til gjennomføring og avgrensning av bestemmelsene i paragrafen her.

*§ 6a-11. (informasjonskrav)*

Medlemmer og pensjonister skal underrettes om endringer i regelverket for egen pensjonsordning.

Hvert år skal det enkelte medlem og pensjonist motta en oppgave med informasjon om nivået på vedkommendes opptjente pensjonsrettigheter. Det skal også orienteres om pensjonskassens investeringsstrategi dersom resultatet av kapitalforvaltningen er av direkte betydning for omfanget av pensjonsrettighetene.

Medlemmer og pensjonister skal på anmodning få tilsendt pensjonskassens årsregnskap med årsberetning. Det samme gjelder regnskap for egen pensjonsordning dersom det er flere pensjonsordninger i pensjonskassen.

Kongen kan fastsette nærmere regler om opplysninger som skal gis til medlemmer og pensjonister.

*§ 6a-12. (sammenslåing, deling og opphør)*

Sammenslåing, deling og opphør av en pensjonskasse krever samtykke av Kongen.

Bestemmelse i foretakspensjonsloven kapitlene 13, 14 og 15 og innskuddspensjonsloven kapitlene 11, 12 og 13 gjelder tilsvarende så langt de passer, med mindre Kongen i sitt samtykke etter første ledd fastsetter andre vilkår.

**B. Innskuddspensjonsforetak****§ 6a-13. (innskuddspensjonsforetak)**

Et innskuddspensjonsforetak er en finansinstitusjon organisert som et aksjeselskap og med virksomhet basert på kollektiv innskuddspensjon uten forsikringselement og som også kan omfatte virksomhet som naturlig henger sammen med slik virksomhet (tilknyttet virksomhet).

Som tilknyttet virksomhet regnes utstedelse av pensjonskapitalbevis til arbeidstakere som er fra-trådt sin stilling og opphørt å være medlem av pensjonsordning i innskuddspensjonsforetaket, samt fortsatt pensjonsspareavtale for slike personer.

**§ 6a-14. (konsesjon)**

Et innskuddspensjonsforetak kan ikke drive virksomhet uten tillatelse gitt av Kongen.

Et innskuddspensjonsforetak kan meddeles tillatelse til å overta kollektive pensjonsordninger uten forsikringselement.

Bestemmelsene i §§ 2-1 annet til femte ledd, 2-2, 2-3 og § 6a-3 fjerde ledd gjelder tilsvarende.

**§ 6a-15. (krav til organisering mv.)**

Følgende bestemmelser gjelder tilsvarende for innskuddspensjonsforetak:

- § 6a-4 vedtekter mv.,
- § 6a-5 kapitalforhold,
- § 6a-6 første og annet ledd styret og daglig leder,
- § 6a-7 organisering av virksomheten,
- § 6a-8 første, tredje og fjerde ledd forholdet til pensjonsordningene og arbeidsgiver,
- § 6a-9 fjerde ledd (offentlig administrasjon),
- § 6a-11 informasjonskrav,
- § 7-3 første til fjerde ledd krav til kapitaldekning.

Kongen kan gi nærmere regler om organisering av innskuddspensjonsforetak.

**§ 6a-16. (alminnelige regler for virksomheten)**

Følgende bestemmelser gjelder tilsvarende så langt de passer:

- § 7-7 forsikringsvilkår,
- § 7-10 kontoutskrift,
- § 8-7 aktuar,
- § 8a-3 pristariffer,
- §§ 8a-7 til 8a-9 kapitalforvaltning og tilordning av avkastning,
- §§ 8a-15, 8a-18 og 8a-19 avsetninger,

- kapittel 8c med tilhørende forskrifter.

Kongen kan gi nærmere regler om innskuddspensjonsforetaks virksomhet, herunder regler til gjennomføring og avgrensning av bestemmelsene i paragrafen her.

§ 8b-2 annet ledd skal lyde:

Pensjonsordninger kan i samsvar med bestemmelsene i § 8b-6 anses som fellesordning for premieberegning. *Det samme gjelder pensjonsordning i interkommunal pensjonskasse etablert i samsvar med § 6a-2 annet ledd.* For øvrig gjelder lov 24. mars 2000 nr. 16 om foretakspensjon §§ 12-3 og 12-4 tilsvarende så langt det passer.

**II**

I lov av 24. november 2000 nr. 81 om innskuddspensjon i arbeidsforhold gjøres følgende endringer:

§ 2-2 første ledd skal lyde:

(1) Pensjonsordning etter loven her kan opprettes ved avtale med institusjon som har tillatelse til å drive virksomhet her i riket som bank, livsforsikringsselskap, pensjonskasse, *innskuddspensjonsforetak* eller forvaltningsselskap for verdipapirfond.

**III**

*Ikrafttredelse og overgangsregler.*

Lovbestemmelsene i dette kapitlet trer i kraft fra det tidspunkt Kongen bestemmer. Reglene i §§ 6a-3, 6a-4 og 6a-14 kommer til anvendelse på saker som avgjøres etter lovbestemmelsenes ikrafttredelse.

Kongen kan fastsette overgangsregler, herunder regler om pensjonskassers oppfyllelse av solvensmarginkravet i § 7-3, jf. § 6a-9.

*Eksisterende virksomhet.*

Lovbestemmelsene i dette kapitlet får anvendelse på virksomhet som drives ved lovbestemmelsenes ikrafttredelse.

Endringer av organisasjonsmessig og annen art som er nødvendig på grunn av lovens bestemmelser, må være gjennomført innen ett år etter lovens ikrafttredelse. Eksisterende pensjonskasse må sende inn søknad om konsesjon innen den nevnte frist. Det samme gjelder lovhjemlet søknad om unntak fra lovens bestemmelser.

Kongen kan gi nærmere regler om overgangsordninger.



*Del II*  
*Konsolidert forsikringslov*



## Kapittel 1

# Utgangspunkter

### 1.1 Problemstilling

I denne delen av utredningen foretar *Banklovkommisjonen* en vurdering av, og utarbeider forslag til, en redaksjonell opprydding og samarbeiding av lov av 10. juni 1988 nr. 39 om forsikringsvirksomhet (forsikringsvirksomhetsloven). Gjeldende forsikringsvirksomhetsloven er inntatt i Del III, vedlegg 4. Foruten en redaksjonell opprydding av gjeldende bestemmelser i forsikringsvirksomhetsloven, omfatter utkastet til ny lov også bestemmelser som det er fremmet forslag om å innarbeide i forsikringsvirksomhetsloven.

Forslagene i Del I og Del II i denne utredningen er selvstendige og uavhengige av hverandre. Forslaget til pensjonskasselovgivning, Del I i utredningen, er tilpasset eksisterende bestemmelser i forsikringsvirksomhetsloven og de endringer som er foreslått i Innst. O. nr. 4 (2004–2005). Ut over dette er det i Del I bare foreslått endringer i forsikringsvirksomhetsloven som er nødvendige for at forsikringsvirksomhetsloven også skal kunne omfatte bestemmelsene for pensjonskasser og andre pensjonsforetak. Dette innebærer at forslagene i Del I kan gjennomføres uavhengig av om man velger å gjennomføre forslaget til ny forsikringslov i Del II av utredningen. Samtidig kan man velge å gjennomføre forslagene til ny pensjonskasselovgivning i Del I og forslagene til ny forsikringslov i denne delen av utredningen samtidig, da forslagene i Del I også er reflektert i lovforslaget i Del II.

### 1.2 Banklovkommisjonens oppdrag

I brev av 13. juli 2000 til Banklovkommisjonen skrev Finansdepartementet følgende:

#### ”MANDAT

Konkurranseflateutvalget har i NOU 2000: 9 utredet en rekke spørsmål knyttet til norsk finanssektors internasjonale konkurransekraft. Utvalget påpekte i sin utredning en del fordeler og ulemper som norsk finansnæring har, sammenlignet med utenlandske aktører. Utvalget har generelt ikke foretatt så omfattende gjen-

nomgåelse av de ulike forhold som enkeltvis eller samlet sett kan skape konkurranseulemper, at det har gitt grunnlag for å komme med konkrete regelverksforslag. Dette var i samsvar med utvalgets mandat. Utvalget har gitt generelle anbefalinger om at visse forhold bør utredes nærmere, og at dette arbeidet gis høy prioritet med sikte på at norske aktører skal ha tilsvarende konkurransevilkår som utenlandske aktører har på finansmarkedet.

Finansdepartementet legger til grunn at det er behov for å foreta de gjennomgåelser av regelverket for finansinstitusjonene som konkurranseflateutvalget anbefaler. Departementet ber kommisjonen foreta en slik gjennomgang, samt å fremsette forslag til regelverksendringer i tråd med konklusjonene som Banklovkommisjonen kommer til i gjennomgåelsen. Forslagene må ivareta hensynet både til konkurranse, soliditet og forbrukervern.

Et område konkurranseflateutvalget særskilt peker på, er reguleringen av livsforsikringsvirksomhet. Utvalget viser til at den samlede regulering av livsforsikringsvirksomhet er bygget på en rekke enkeltreguleringer som er blitt til over tid og som samvirker med hverandre på ulike måter. Gjeldende regelverk har etter utvalgets syn etterhvert blitt omfattende og til dels uoversiktlig, og oppfølgingen av regelverket legger beslag på store ressurser.

Finansdepartementet legger til grunn at det er behov for å foreta en bred gjennomgang av regelverket for livsforsikring. Formålet med en slik gjennomgang må være å etablere et tidsmessig, helhetlig regelverk for å sikre norske selskapers rammevilkår for å møte et større innslag av internasjonal konkurranse, og for å gi grunnlag for effektiv drift og et best mulig tilbud til kundene. I gjennomgangen må det også sees hen til de parallelle behov for revisjon av regelverket for annen forsikringsvirksomhet som gjennomgangen måtte vise. Forholdet mellom offentligrettslig regulering og kontraktsregulering bør gjennomgås. I den utstrekning det er mulig og hensiktsmessig bør reguleringsforslaget kunne sammenlignes med hovedtrekk i gjeldende rammeregler i land det er naturlig å sammenligne seg med. Forholdet til den nye lovgivningen om foretakspensjon og innskuddspensjon må gjennomgås.

Av hensynet bl.a. til et enhetlig regelverk må det legges vekt på å gjøre det mulig å konvertere eksisterende kontraktsmasse over til nytt regelverk.

Det skal legges vekt på å utarbeide et regelverk for livsforsikring som gir insentiver til en effektiv drift med god lønnsomhet og soliditet, som sikrer en klar fordeling av risiko og avkastning mellom kunder og eiere, gir muligheter til å utvikle nye produkter som kundene etterspør og som ivaretar viktige kundehensyn, herunder kontoføring og flytterett.

Finansdepartementet viser til at Banklovkommisjonen etter sitt mandat kan etter behov knytte til seg eksterne eksperter og/eller gjøre bruk av under- eller referansegrupper e.l., og departementet antar at det vil kunne være hensiktsmessig å gjøre bruk av slike muligheter under arbeidet. Dette forutsettes i tilfellet gjort i samråd med departementet.

Det bes om at Banklovkommisjonen oversender vurderinger og forslag i samsvar med ovenstående senest innen utgangen av første halvår 2001, og at forslagene inngår som en integrert del av Banklovkommisjonens samlede forslag i sjette utredning.»

På bakgrunn av dette mandatet utarbeidet *Banklovkommisjonen* forslag til ny livsforsikringslovgivning i Utredning nr. 7, NOU 2001: 24 Ny livsforsikringslovgivning. Forslaget er fulgt opp av Finansdepartementet i Ot.prp. nr. 74 (2003–2004) og av finanskomiteen i Innst. O. nr. 4 (2004–2005). I Utredning nr. 7 avsnitt 1.2 uttalte *Banklovkommisjonen*:

«Banklovkommisjonen vil for øvrig peke på at utredningen av tidsmessige årsaker ikke omfatter en del emner av den offentlige regulering av livsforsikringsselskaper knyttet til problemer som er felles for kollektiv og individuell livsforsikring. Det har således i denne omgang ikke vært mulig å foreta en gjennomgang av reglene om flytting av forsikringskontrakter med hjemmel i lov om forsikringsvirksomhet § 7–8. En følge av dette er at det heller ikke har vært mulig å sluttbehandle spørsmål knyttet til sammenslåing av rettigheter til pensjon i henhold til ulike fripoliser og pensjonskapitalbevis. Viktige deler av regelverket som er inntatt i forskrifter, for eksempel regelverket om kapitalforvaltning og solvensmarginkrav er heller ikke gjennomgått. Slike og andre emner vil Banklovkommisjonen komme tilbake til i en senere utredning. Det samme gjelder regelverket for skadeforsikring.»

Gjennomgangen av regelverket om flytting ble gjort i andre del av *Banklovkommisjonens* Utredning nr. 10, NOU 2003: 11 Konkurransen i kollektiv

livsforsikring. Første del av Utredning nr. 10 gjaldt tiltak for å sikre effektiv konkurranse i markedet for kommunale pensjonsordninger. Finansdepartementet hadde i *brev av 15. mai 2002* bedt Banklovkommisjonen vurdere slike tiltak. I tillegg kommer vurderingen i denne utredningens første del av pensjonskasselovgivningen som er gjort på bakgrunn av tilleggsmandatet fra Finansdepartementet i *brev av 27. januar 2004* om gjennomgang av regelverket for pensjonskasser som er gjengitt foran i Del I avsnitt 1.1.

For deler av disse forslagene som ble fremmet i ovennevnte utredninger, var det behov for en rask gjennomføring, dette gjaldt særlig bestemmelsene om kommunale pensjonsordninger. En helhetlig gjennomgang av hele forsikringsvirksomhetsloven har det hittil derfor ikke vært tid til.

Med bakgrunn i Finansdepartementets brev av 13. juli 2000 og de endringer som senere er gjennomført og foreslått i forsikringsvirksomhetsloven, finner *Banklovkommisjonen* det nå riktig å se på om en redaksjonell bearbeiding av forsikringsvirksomhetsloven kan bidra til en mer effektiv og hensiktsmessig lovgivning innen forsikringsområdet.

### 1.3 Endringer og forslag til endring av forsikringsvirksomhetsloven de senere år

I de senere årene er det gjennomført til dels store endringer i forsikringsvirksomhetsloven etter forslag fra *Banklovkommisjonen*. Ytterligere endringer foreslått av *Banklovkommisjonen* er nå til behandling i Finansdepartementet eller fremmet for Stortinget.

I *Banklovkommisjonens* Utredning nr. 7, NOU 2001: 24 Ny livsforsikringslovgivning, ble det fremmet et utkast om et nytt kapittel 8a i forsikringsvirksomhetsloven. Utkastet inneholder forslag til særlige bestemmelser for kollektiv livsforsikring som dels fraviker de bestemmelser som er gitt i lovens kapittel 7 og 8 om regulering av forsikrings-selskapenes virksomhet. På bakgrunn av denne utredningen, fremmet Finansdepartementet den 28. mai 2004 Ot.prp. nr. 74 (2003–2004) Om lov om endringer i forsikringsvirksomhetsloven m.m. (livsforsikringsvirksomhet) for Stortinget. Med unntak av noen mindre endringer i kapittel 1 og 2 i forsikringsvirksomhetsloven, gjelder lovutkastet i hovedsak et forslag til nytt kapittel 8a i loven (se Del III vedlegg 5). Finanskomiteen har i Innst. O. nr. 4 (2004–2005) fulgt opp departementets lovfor-slag. *Banklovkommisjonens* forslag til en omarbeid-

ding av forsikringsvirksomhetsloven bygger på en forutsetning om at forslaget til endringer i forsikringsvirksomhetsloven i Innst. O. nr. 4 (2004–2005) gjennomføres.

I sin Utredning nr. 10, NOU 2003: 11 Konkurransen i kollektiv livsforsikring, foreslo *Banklovkommisjonen* at det ble inntatt regler om kommunale pensjonsordninger og om flytting i forsikringsvirksomhetsloven. Ved lov nr. 121/2003 ble det på denne bakgrunn inntatt et nytt kapittel 8b om kommunale pensjonsordninger og et nytt kapittel 8c om flytting i forsikringsvirksomhetsloven. Endringene trådte i kraft 1. januar 2004.

I tillegg til disse endringene, fremla *Banklovkommisjonen* i desember 2003 i Utredning nr. 11, NOU 2003: 28 Kjønn- og aldersnøytralitet i kollektive pensjonsordninger, forslag til bestemmelser om fellesordning for premieberegning for pensjonsordninger med ytelsesbasert foretakspensjon. Også disse bestemmelsene ble foreslått inntatt i forsikringsvirksomhetsloven, som et nytt kapittel 8d (se Del III vedlegg 6). Dette forslaget har vært på høring og er nå til behandling i Finansdepartementet.

I tillegg til ovennevnte forslag og endringer de senere år, som i all hovedsak er skjedd ved nye tilleggskapitler til forsikringsvirksomhetslovens kapittel 8, kommer endringene som følge av forslaget til nye bestemmelser om pensjonskasser og andre pensjonsforetak som er tatt inn i denne utredningens Del I. Gjennomføres disse forslagene, vil dette innebære en endring av lovens kapittel 1 samt et nytt kapittel 6a.

## 1.4 Behov for redaksjonell opprydding

Oversikten over endringer og foreslåtte endringer i forsikringsvirksomhetsloven i avsnitt 1.3, viser at loven etter hvert har fått – og vil få – mange tilleggskapitler som i forhold til den gjeldende lov har fått en så hensiktsmessig plassering som mulig. Bestemmelsene i disse tilleggskapitlene, innebærer at en rekke av virksomhetsbestemmelsene i lovens generelle kapitler, kapittel 7 og 8, ikke gjøres gjeldende for livsforsikringsselskaper. Likevel gir de generelle bestemmelsene i kapittel 7 og 8 inntrykk av at de gjelder også for disse selskapene. Dette går utover gjennomsiktigheten og forståelsen av regelverket, noe *Banklovkommisjonen* mener er uheldig. Dersom de foreslåtte endringene gjennomføres, vil kapittel 8 ha fire tilleggskapitler i form av kapittel 8a, 8b, 8c og 8d. I tillegg vil loven få et kapittel 6 og et kapittel 6a. Dette gjør loven lite oversiktlig og vanskelig å lese.

På denne bakgrunn mener *Banklovkommisjonen* at det er behov for en opprydding og redaksjonell bearbeiding og forenkling av loven slik at den fremstår som mer oversiktlig og mer tilgjengelig. Blant annet vil en løpende nummerering av kapitlene, uten tilleggskapitler, gjøre det lettere å finne fram i loven. Dette gir også mulighet til å utforme en systematikk i lovgivningen som er egnet til fullføring av lovarbeidet med forsikring.

Signaler *Banklovkommisjonen* har fått fra forsikringsbransjen, og da særlig livsforsikringsbransjen som i hovedsak er berørt av de senere endringer og endringsforslag i loven, gir også uttrykk for at en slik opprydding er ønsket av bransjen.

I Utredning nr. 4, NOU 1998: 14 Finansforetak m.v. (se omtale Del III vedlegg 7 nr. 4), fremmet *Banklovkommisjonen* forslag til lov om finansforetak. Det ble foreslått felles regler om etablering, konsesjonsbehandling, organisering mv. for alle finansforetak, herunder forsikringsselskaper og finanskonsern. I Utredning nr. 6, NOU 2001: 23 Finansforetakenes virksomhet (se omtale Del III vedlegg 7 nr. 6), ble det bygget videre på lovforslaget i Utredning nr. 4 og det ble fremmet forslag til felles regler for banker, forsikringsselskaper og andre finansforetak om organisering av virksomheten, herunder utkontrahering av tjenester, verdipapirisering, likviditet, plasseringsgrenser, pantsikrede obligasjoner, produktpakker og behandling av kundeopplysninger. *Banklovkommisjonens* forslag i disse to utredningene er på enkelte områder fulgt opp gjennom endringer i finansieringsvirksomhetsloven, sparebankloven og forretningsbankloven. Dette gjelder sparebankers adgang til å omdanne seg til aksjeselskaper eller allmennaksjeselskaper, selveiende institusjoners adgang til å etablere konserngruppe og adgang til verdipapirisering og opptak av obligasjonslån med særskilt sikkerhet. Det er imidlertid foreløpig ikke blitt fremmet noe forslag til felles lov for finansforetak.

*Banklovkommisjonen* legger til grunn at en redaksjonell gjennomarbeiding av forsikringsvirksomhetsloven på nåværende tidspunkt ikke vil være til hinder for at det senere utarbeides en samlet lov for finanssektoren som også omfatter forsikringsselskaper. På bakgrunn av at forslag til de første delene av en lov om finansforetak mv. ble fremmet allerede i 1998 og det siden da blant annet er vedtatt nye EU-direktiv som berører disse områdene, vil det være behov for en ny gjennomgang av disse forslagene før det utarbeides en felles lov. Utarbeidelsen av en revidert forsikringslov behøver ikke vanskeliggjøre eller forsinke en slik prosess. De særlige bestemmelsene for forsikringsvirksomhet vil kunne løftes inn i en samlelov der-

som man ønsker dette. Dette vil også gjelde dersom en samlelov, begrenses tematisk og gis en ramme omtrent som lovforslaget i *Banklovkommissjonens* Utredning nr. 4, NOU 1998: 14 Finansforetak m.v. (se Del III vedlegg 7 nr. 4). Flere av disse temaene er som kjent allerede regulert felles gjennom finansieringsvirksomhetsloven.

*Banklovkommissjonen* mener derfor at det vil være riktig og viktig å gjennomføre en redaksjonell

opprydding i form av en ny forsikringslov nå. Dette vil gi forsikringsselskaper, kunder og offentlige myndigheter som brukere av loven, betydelige fordeler. Nyredigering av forsikringslovgivningen vil være nyttig, uavhengig av fremdriften i arbeidet med en samlelov for finansforetak og deres virksomhet, og uansett hvor tematisk bredt man ønsker å legge opp en slik samlelov.

## Kapittel 2

# Forslag til redaksjonell opprydding

### 2.1 Hovedmålsetning

Hovedmålsetningen for *Banklovkommisjonen*, i arbeidet med å utarbeide en lov om forsikringsselskaper, pensjonskasser og andre pensjonsforetak, har vært å foreta en systematisk gjennomarbeiding av forsikringsvirksomhetsloven slik den lyder etter de siste lovendringene, med tillegg av de foreslåtte lovendringer i Innst. O. nr. 4 (2004–2005) og utkast til regler for pensjonskasser og pensjonsforetak som er tatt inn i Del I i denne utredningen. I lovforslaget er det innarbeidet kapitler om skadeforsikring og forsikringsmegling uten at det er foretatt realitetsendringer i bestemmelsene som gjelder på disse områder. Målet for gjennomgangen har således vært å foreta en redaksjonell opprydding i forsikringsreglene etter mange lovendringer, og å finne fram til en systematikk som er egnet for fullføringen av lovarbeidet om forsikring. Det er ikke gjort realitetsendringer i de gjeldende eller foreslåtte bestemmelsene, med unntak av bestemmelsen om gjenforsikring.

Gjeldende forsikringsvirksomhetslov har ikke bestemmelser som fastsetter et krav om at et forsikringsselskap skal ha gjenforsikring. I lovens § 2–3 første ledd nr. 5 fastsettes det imidlertid at driftsplanen som skal følge med en søknad om konsesjon, skal inneholde opplysninger om hvordan gjenforsikringen er planlagt ordnet. I § 8–2 er det videre fastsatt at Kongen kan gi regler om fradrag for gjenforsikret risiko ved beregning av livsforsikringsselskapenes forsikringsfond. I lovutkastet i Innst. O. nr. 4 (2004–2005) er det foreslått at det blir tatt inn en ny bestemmelse i § 8–4 om at et livsforsikringsselskap til enhver tid skal ha gjenforsikring som er betryggende sett i forhold til selskapets risikoeksponering og dets økonomiske stilling. Det er videre fastsatt at styret skal sørge for at det foreligger oppdaterte retningslinjer for arten og omfanget av selskapets gjenforsikringer og for at disse blir fulgt opp. Forslaget er i samsvar med *Banklovkommisjonens* forslag i Utredning nr. 7.

Finansdepartementet har i motivene i Ot.prp. nr. 74 (2003–2004) avsnitt 10.4 lagt til grunn følgende:

«Departementet legger til grunn at det er hensiktsmessig at kravet om betryggende gjenforsikring lovfestes utover det som følger av forsikringsvirksomhetsloven § 2–3 første ledd nr. 5. Sistnevnte bestemmelse fastsetter at selskapet skal opplyse om hvordan gjenforsikringen er planlagt ordnet. Departementet støtter for øvrig også Banklovkommisjonens forslag om at styret i selskapene har plikt til å sørge for at selskapet har oppdaterte retningslinjer for arten og omfanget av selskapets gjenforsikringer.»

Behovet for gjenforsikring er ikke spesielt knyttet til livsforsikring i livsforsikringsselskap. Behovet for betryggende gjenforsikring av risiko er minst like stort i pensjonskasser med tillatelse til å tilby kollektive pensjonsordninger som regnes som livsforsikring, og i skadeforsikringsselskaper og kredittforsikringsselskaper. Det vil si i alle tilfeller hvor institusjonen har påtatt seg en forsikringsmessig risiko. *Banklovkommisjonen* foreslår derfor at det tas inn en generell bestemmelse med krav om betryggende gjenforsikring for alle forsikringsselskap sett i forhold til selskapets risikoeksponering og dets økonomiske stilling, jf. lovutkastet § 6–8. Denne gjøres også gjeldende for pensjonskassers virksomhet, jf. lovutkastet § 7–10.

### 2.2 Valg av struktur

Utkastet til lov er gitt navnet Lov om forsikringsselskaper, pensjonsforetak og deres virksomhet mv. (forsikringsloven). Dette for å markere at loven ikke bare dekker forsikringsselskaper, men også pensjonskasser og andre pensjonsforetak som tilbyr kollektive pensjonsordninger, jf. forslaget til innskuddspensjonsforetak i Del I. Ved å endre navnet, vil det også fremgå at det ikke alene dreier seg om en påbygning av forsikringsvirksomhetsloven av 1988.

Lovutkastet er bygget opp i fem deler:

- Del I. Forsikringsselskaper (kapitlene 2–6),
- Del II. Pensjonskasser og andre pensjonsforetak (kapittel 7),
- Del III. Livsforsikring (kapitlene 8–11),

- Del IV. Skadeforsikring (kapittel 12), og
- Del V. Øvrige bestemmelser (kapitlene 13–19).

I tillegg til disse delene vil loven ha et kapittel 1 med alminnelige bestemmelser om virkeområde og andre innledende bestemmelser. Når det gjelder det nærmere innhold av bestemmelsene i de enkelte kapitler, vises det til gjennomgangen nedenfor avsnitt 3.

Ved å velge en slik lovstruktur, oppnår man etter *Banklovkomisjonens* vurdering å gi loven en oversiktlig og ryddig form. De spesielle bestemmelsene for pensjonskasser, livsforsikringsselskap og skadeforsikringsselskap vil fremgå under hver sin del av loven. Disse bestemmelsene vil komme i tillegg til de generelle bestemmelsene som frem-

kommer i lovens del I. På denne måten vil det være lett å finne fram til hvilke bestemmelser som gjelder for de ulike institusjonene.

Denne strukturen gir også rom for senere å gjennomføre endringslover og å ta inn nye bestemmelser knyttet til de enkelte institusjonstyper, uten at dette får ringvirkninger i form av en rekke andre forandringer i loven. Strukturen gjør det også lett å foreta partielle endringer og revideringer av loven. Foreløpig er blant annet gjeldende lovbestemmelser om skadeforsikring løftet inn i kapittel 12 og det er avsatt plass i kapittel 13 til lovbestemmelser om forsikringsmegling. Dette er gjort under forutsetning om at det senere skjer en vurdering av regelbehovet på disse områdene. Se nærmere nedenfor avsnitt 3.5 og 3.6.

## Kapittel 3

### Nærmere om de enkelte deler i loven

#### 3.1 Alminnelige bestemmelser

I kapittel 1 i utkastet til lov har *Banklovkommissjonen* tatt inn forslaget til endringer i gjeldende forsikringsvirksomhetslov kapittel 1 som er foreslått i utredningens Del I. Som det fremgår ovenfor Del I avsnitt 7.2.3, må innledningskapitlet i forsikringsvirksomhetsloven omredigeres som følge av lovforslaget om pensjonskasser og andre pensjonsforetak. Det er ikke foretatt endringer utover dette.

I någjeldende forsikringsvirksomhetslov er det overlatt til Kongen å gi forskrift om, og i hvilke grad, lovens bestemmelser gjelder for pensjonskasser. *Banklovkommissjonen* foreslår i Del I i utredningen at hovedreglene for pensjonskasser tas inn i forsikringsvirksomhetsloven. Det innføres også et skille mellom pensjonskasser som overtar kollektive pensjonsordninger som regnes som livsforsikring, og pensjonskasser som overtar pensjonsordninger uten forsikringselement. Dette skillet gjenfinnes blant annet i konsesjonsreglene for pensjonskasser, se ovenfor Del I avsnitt 9.2. En har her lagt til grunn den grensen mellom kollektive pensjonsordninger som regnes som livsforsikring og pensjonsordninger uten tilstrekkelig forsikringselement som er beskrevet av Finansdepartementet i Ot. prp. nr. 74 (2003–2004) kapittel 14. I tillegg reflekterer lovutkastet kapittel 1 forslaget om adgangen til å etablere pensjonsforetak som tilbyr rene innskuddspensjonsordninger (innskuddspensjonsforetak), se ovenfor Del I avsnitt 9.2 (2) og kapittel 11.

#### 3.2 Forsikringsselskaper

Del I av utkastet til lov består av kapitlene 2 til 6 og gjelder alle forsikringsselskap. Det vil si at denne delen av loven gjelder både livsforsikringsselskap, skadeforsikrings- og kredittforsikringsselskaper.

Kapittel 2 til 5 svarer til gjeldende bestemmelser i forsikringsvirksomhetsloven kapittel 2–5 som blant annet omfatter bestemmelser om konsesjon og selskapsrettslige bestemmelser. *Banklovkommissjonen* foreslår imidlertid en endring i § 3–2 annet ledd vedrørende adgang til å tilbakeholde

overskuddsmidler i forsikringsselskapet. Denne bestemmelsen har sammenheng med gjeldende § 8–1 om overskudd i livsforsikring som i lovforslaget i Innst. O. nr. 4 (2004–2005) erstattes av et annet overskuddsregime. Videre foreslås det at bestemmelsen om granskning og revisjon som i dag utgjør kapittel 6 i forsikringsvirksomhetsloven, løftes opp i kapittel 5 om selskapets organer som en ny § 5–9. *Banklovkommissjonen* kan ikke se behov for at denne bestemmelsen skal utgjøre et eget kapittel i loven.

Lovutkastet kapittel 6 består av de alminnelige regler om selskapets virksomhet i kapittel 7 som fortsatt vil gjelde generelt, uavhengig av om det dreier seg om livsforsikringsselskap eller skadeforsikringsselskap, etter at endringene i Innst. O. nr. 4 (2004–2005) er gjennomført. Virksomhetsbegrensningsreglene i gjeldende forsikringsvirksomhetslov §§ 7–1 (forbud mot annen virksomhet) og 7–2 (eierandeler og innflytelser i andre selskaper) er det ikke gjort noen endringer i, og disse er tatt inn som §§ 6–1 og 6–2 i lovutkastet.

Når det gjelder bestemmelsene i forsikringsvirksomhetsloven om kapitaldekning, jf. § 7–3, foreslår *Banklovkommissjonen* at denne splittes opp i tre paragrafer. Det dreier seg her kun om en redaksjonell utskillelse av de ulike ledd i gjeldende paragraf. Første og annet ledd i § 7–3 er skilt ut som en egen bestemmelse om krav til kapitaldekning i lovutkastet § 6–3. Kravet til solvensmargin som i dag fremgår av § 7–3 fjerde ledd, er også gjort om til en egen bestemmelse, jf. lovutkastet § 6–4. Endelig er gjeldende lov § 7–3 tredje ledd skilt ut i en egen bestemmelse om kontroll av forsikringsselskapers solvens. Det er Kredittilsynets oppgave å påse at forsikringsselskapene oppfyller disse soliditetskravene og i tilfelle gi pålegg som vil sikre at selskapene igjen skal kunne drive sin virksomhet i tråd med lovens bestemmelser, alternativt gi dispensasjon fra lovens kapitalkrav, jf. lovutkastet § 6–5.

Gjeldende lov § 7–4 om forsikringsselskapenes kapitalforvaltning er tatt inn uten endringer i lovutkastet § 6–6. Også gjeldende lov § 7–7 om forsikringsvilkår er tatt inn i dette kapitlet i lovutkastet. Her er det ikke gjort andre endringer enn at det

substansielle kravet om at selskapene skal benytte rimelige og betryggende forsikringsvilkår og kontroll, og at kompetansebestemmelsen er skilt ut i to forskjellige ledd. Gjeldende lov § 7–6 om premier erstattes for livsforsikringsselskaper av nye regler i lovforslaget i Innst. O. nr. 4 (2004–2005), og bestemmelsen i § 7–6 er derfor flyttet til § 12–1 (skadeforsikringsselskapers premie), se nedenfor avsnitt 3.5.

I tillegg er det som nevnt ovenfor i avsnitt 2.1, tatt inn en generell bestemmelse om gjenforsikring i lovutkastet § 6–8. Selskapet, uavhengig av om det dreier seg om et livsforsikringsselskap, skadeforsikringsselskap eller kredittforsikringsselskap, skal ha en plikt til å sørge for en gjenforsikring til enhver tid som er betryggende sett i forhold til selskapets risikoeksponering og dets økonomiske stilling. Bestemmelsen gjelder selskapets risikoeksponering generelt og omfatter derfor både finansiell risiko og forsikringsmessig risiko. Bestemmelsen er også gjort gjeldende for pensjonskasser, se ovenfor alminnelige motiver Del I avsnitt 10.3.

### 3.3 Pensjonskasser og andre pensjonsforetak

Lovutkastet til nytt kapittel 6a i denne utredningens Del I om pensjonskasser og andre pensjonsforetak utgjør den andre delen av utkastet til ny forsikringslov. Bestemmelsene er tatt inn som et kapittel 7 i lovutkastet og det er foretatt endringer i paragrafhenvisningene i de ulike bestemmelsene i overensstemmelse med lovutkastets systematikk. Når det gjelder den nærmere utformingen av loven, vises det til motivene foran i utredningens første del. Lovteksten som er inntatt i utkastet til kapittel 7 reflekterer forslaget til *flertallet i Banklovkommisjonen* på de to punktene hvor det foreligger dissens, det vil si i forhold til lovutkastet i Del I § 6a-2 første og tredje ledd og § 6a-6 første og fjerde ledd.

Etter *Banklovkommisjonens* vurdering er det hensiktsmessig å plassere bestemmelsene om pensjonskasser og andre pensjonsforetak her, fordi dette skaper minst flytting og endring av de ulike bestemmelsenes nummerering i forhold til gjeldende lov. Endringene som er tatt inn i og foreslått i forsikringsvirksomhetsloven kapittel 8, kan på denne måten behandles i den nye loven som kapittel 8 til 11.

### 3.4 Livsforsikring

Bestemmelser som gjelder livsforsikring er i gjeldende forsikringsvirksomhetslov plassert i kapitlene 7, 8, 8b og 8c. Som det fremgår ovenfor avsnitt 3.2, inneholder også kapittel 7 bestemmelser som gjelder forsikringsselskaper generelt, mens kapittel 8 inneholder regler om livsforsikring. Reglene i kapittel 7 og 8 erstattes langt på vei av lovforslaget i Innst. O. nr. 4 (2004–2005) til nytt kapittel 8a i forsikringsvirksomhetsloven som gjelder livsforsikringsvirksomhet.

For å sikre en ryddig struktur og oversiktlighet i loven, foreslår *Banklovkommisjonen* at bestemmelsene om livsforsikring samles i en egen del av loven, det vil si del III i lovutkastet. Bestemmelsene om livsforsikring vil dermed enten fremgå av de generelle bestemmelsene i del I og av utførlige virksomhetsregler i del III i lovutkastet.

Del III i lovutkastet utgjør kapittel 8 til 11. Disse kapitlene erstatter dagens tilleggskapitler til kapittel 8 som er vedtatt de senere år, samt forslaget i Innst. O. nr. 4 (2004–2005). I kapittel 8 er lovforslaget i Innst. O. nr. 4 (2004–2005) – kapittel 8a – tatt inn med tillegg av enkelte bestemmelser i gjeldende kapittel 8 om aktuar, endringer i avsetningsgrunnlaget mv. Gjeldende kapittel 8b om kommunale pensjonsordninger er tatt inn i lovutkastet som kapittel 9 og reglene om flytting i forsikringsvirksomhetsloven kapittel 8c i lovutkastet som kapittel 10.

I sin Utredning nr. 11, NOU 2003: 28, foreslo *Banklovkommisjonen* bestemmelser om fellesordning for premieberegning for pensjonsordninger med ytelsesbasert foretakspensjon med utgangspunkt i den modell som er brukt til regulering av kommunale pensjonsordninger. (Foreslått som nytt kapittel 8d i forsikringsvirksomhetsloven.) Utredningen har vært til høring og er nå til vurdering i Finansdepartementet. *Banklovkommisjonen* har satt av plass til å innta bestemmelser om dette i lovutkastet kapittel 11.

### 3.5 Skadeforsikring

Lovutkastet del IV, kapittel 12, om skadeforsikring inneholder et fåtall av bestemmelser fra någjeldende forsikringsvirksomhetslov kapittel 7 og 8 som ikke er felles for livs- eller skadeforsikringsselskaper og derfor ikke er tatt inn i de alminnelige reglene for forsikringsselskaper i lovutkastet kapittel 6. Som nevnt foran i avsnitt 3.2 erstattes premiebestemmelsen i § 7–6 for livsforsikringsselskaper av nye regler i lovforslaget i Innst. O. nr. 4 (2004–

2005). Bestemmelsen i § 7–6 er derfor flyttet til kapittel 12 siden denne etter endringene i Innst. O nr. 4 (2004–2005), bare vil gjelde skadeforsikring.

I tillegg til å sikre at bestemmelsene om skadeforsikring er lette å finne, gir dette rom for en eventuell senere revidering av reglene om skadeforsikring ved at det er reservert plass for dette tema i et eget kapittel. En gjennomgang av reglene om skadeforsikring står på Banklovkommisjonens arbeidsplan.

Etter *Banklovkommisjonens* mening kan det også være behov for en vurdering av om viktige bestemmelser om skadeforsikring som i dag fremgår av forskrifter, bør løftes inn i loven for å komplettere gjeldende lovbestemmelser om skadeforsikring. *Banklovkommisjonen* vil komme tilbake til dette i en senere utredning.

### 3.6 Øvrige bestemmelser

I siste del av lovutkastet foreslår *Banklovkommisjonen* at det tas inn bestemmelser tilsvarende forsikringsvirksomhetsloven kapittel 9 til 15. Dette omfatter bestemmelser om garantiordninger, avvikling av forsikringsselskaper, utenlandske forsikringsselskapers virksomhet i Norge, unntaksbestemmelser, straffebestemmelser og ikrafttredelses- og overgangsbestemmelser. Eksisterende bestemmelser i forsikringsvirksomhetsloven er her kun løftet inn i lovutkastet og tilpasset lovutkastets redaksjonelle utforming, uten at det er gjort noen vurdering av bestemmelsenes substansielle innhold.

*Banklovkommisjonen* er kjent med at Finansdepartementet i brev av juni 2004 (Finansdepartementets referanse 99/3426 FM JTO) ba Kredittilsynet om å vurdere enkelte sider ved garantiordningene i forsikring. Kredittilsynet har behandlet saken og den er nå til behandling i Finansdepartementet. *Banklovkommisjonen* regner med at et eventuelt forslag til regler om garantiordninger ikke vil få konsekvenser for utformingen av de øvrige bestemmelser i eksisterende forsikrings-

virksomhetslov eller for lovutkastet her. Det antas at eventuelle nye lovbestemmelser om garantiordninger for forsikring kan tas inn i lovutkastet kapittel 14 som supplement til, eller erstatning for, gjeldende bestemmelser om garantiordninger, jf. forsikringsvirksomhetsloven kapittel 9.

I tillegg til gjeldende bestemmelser fra forsikringsvirksomhetsloven kapittel 9 til 15, er det i lovutkastet del V satt av plass til inkorporering av lovregler om forsikringsmegling på et senere stadium, se lovutkastet kapittel 13. *Banklovkommisjonen* mener at bestemmelser om forsikringsmegling hører med i en lov om forsikring, slik at loven gjelder hele forsikringsområdet. Etter *Banklovkommisjonens* vurdering er det ikke nødvendig eller hensiktsmessig at forsikringsmegling skal utgjøre noen egen lov innenfor regelverket på finans- og forsikringsområdet.

*Banklovkommisjonen* er kjent med at det foreligger et lovforslag om forsikringsmegling til behandling i Finansdepartementet. Dette lovforslaget har blant annet sin bakgrunn i direktivet om forsikringsmegling, Europaparlaments- og rådsdirektiv 2002/92/EF, som er gjort til en del av EØS-avtalen, jf. Stortingsvedtak av 12. februar 2004. Fristen for gjennomføring av direktivet er satt til 15. januar 2005. Dersom lovforslaget om forsikringsmegling vedtas før en eventuell forsikringslov bygget på lovutkastet her, antas det at disse lovbestemmelsene vil kunne innpasses i kapittel 13 uten at dette vil få konsekvenser for lovens bestemmelser for øvrig.

Når det gjelder bestemmelsene om ikrafttredelse og overgangsregler, har *Banklovkommisjonen* valgt å innta forslaget til slike bestemmelser i denne utredningens Del I, se del III i lovutkastet foran i utredningens Del I kapittel 15. Det vises til alminnelige motiver i Del I kapittel 13. Dersom lovutkastet til konsolidert forsikringslov vedtas før, og i stedet for, lovutkastet til kapittel 6a i forsikringsvirksomhetsloven i utredningen Del I, vil det måtte etableres egne overgangsregler. Disse overgangsreglene vil måtte tilpasses og sammenholdes med de overgangsregler som lovutkastet i Innst. O. nr 4 (2004–2005) nødvendiggjør.

## Kapittel 4

# Administrative og økonomiske konsekvenser

Forsikringsvirksomhetsloven er i dag preget av at det er skjedd, og foreslått, store endringer de senere år. Fra å være en lov som i betydelige grad var basert på forskriftshjemler, har endringene medført at substansielle bestemmelser i større grad er tatt inn i forsikringsvirksomhetsloven. Loven dekker i dag spesifikke bestemmelser innenfor et videre område enn det som var tilfelle tidligere ved at blant annet en regulering av kommunale pensjonsordninger er tatt inn i loven. En ytterligere utvidelse av området vil skje dersom Banklovkommisjonens forslag til bestemmelser om pensjonskasser og andre pensjonsforetak i Del I av denne utredningen, tas inn i forsikringsvirksomhetsloven fremfor å bare reguleres i forskrift slik tilfellet er i dag.

Dersom lovforslaget i Innst. O. nr. 4 (2004–2005) vedtas, vil også forsikringsvirksomhetsloven få et tydeligere preg av å utgjøre et hovedelement i et rammeregelverk for forsikringssektoren fremfor å være en hjemmelslov for til dels detaljregulering av forsikringsprodukter.

Ved en redaksjonell bearbeiding av gjeldende forsikringsvirksomhetslov, inkludert lovforslagene i Innst. O. nr. 4 (2004–2005) og i Del I av denne utredningen til en ny forsikringslov, mener *Banklovkommisjonen* at man oppnår en hensiktsmessig, oversiktlig og tidsmessig lovstruktur. Ved at det substansielle innholdet i gjeldende bestemmelser og lovforslag ikke endres, med unntak av bestemmelsene om gjenforsikring som er beskrevet ovenfor i avsnitt 2.1, vil de strukturelle endringene av lovgivningen ha begrensede konsekvenser både økonomisk og administrativt.

For *det offentlige* vil en ny forsikringslov som gir rom for å regulere hele forsikringsområdet, inkludert forsikringsmegling, innebære en forenkling av regelverket som skal forvaltes. En enklere og

mer fleksibel struktur gir en oversiktliggjort som bør gjøre at regelverket blir lettere tilgjengelig for så vel myndigheter, forsikrings- og pensjonsinstitusjoner som for kunder. Det antas at dette vil kunne gi det offentlige en viss rasjonaliseringsgevinst. Forenkling og økt fleksibilitet i lovverket gjør det også forholdsvis enkelt å foreta endringer i bestemmelsene på enkeltområder innenfor forsikringssektoren uten at dette får konsekvenser for loven for øvrig. Senere endringer vil dermed kunne gjennomføres på en mer rasjonell måte.

Siden innholdet av gjeldende bestemmelser ikke endres i substans, vil gjeldende forskrifter også kunne opprettholdes ved en overgang til ny lov. Det vil imidlertid være nødvendig med en gjennomgang av lovgivningen for øvrig, herunder forskrifter, med tanke på oppdatering av henvisninger til den nye loven. *Banklovkommisjonen* antar at dette vil kreve begrensede ressurser og kostnader for det offentlige.

Også for *private* vil en forenklet lovstruktur gi større oversiktliggjort og lettere tilgjengelig lovgivning innenfor et lovområde som betraktes som komplisert. En redaksjonell opprydding i et sentralt lovverk antas å være til fordel for forsikringselskaper, kunder og andre brukere. Siden det er snakk om en redaksjonell bearbeiding og i hovedsak en videreføring av gjeldende bestemmelser, vil det ikke være nødvendig å foreta endringer i institusjonenes virksomhet eller i deres produkter som følge av dette lovutkastet.

En ny forsikringslov innebærer imidlertid at forsikringsselskapenes vedtekter, forsikringsavtaler og forsikringsvilkår må gjennomgå med tanke på oppdatering av eventuelle lovhenvisninger. Dette antas å ville utgjøre en begrenset administrativ og økonomisk belastning for forsikringsselskapene.

## Kapittel 5

# Merknader til de enkelte bestemmelser

### 5.1 Merknader til lov om forsikringsselskaper, pensjonsforetak og deres virksomhet mv. (forsikringsloven)

Lovutkastet er i hovedsak bygget opp på samme redaksjonelle måte som gjeldende forsikringsvirksomhetslov. Når det gjelder nummerering i paragrafer og lignende er gjeldende anbefalte format anvendt. Dette innebærer endring i forhold til forsikringsvirksomhetsloven.

*Pensjonsforetak* anvendes i denne loven som en samlebetegnelse for pensjonskasser og innskuddspensjonsforetak, jf. lovutkastet § 1–1 første ledd annet punktum.

#### Til kapittel 1. Almennlige bestemmelser

##### Til § 1–1. Virkeområde

Bestemmelsen er foreslått og nærmere begrunnet i Del I av denne utredningen. Det vises til spesielle motiver foran i Del I kapittel 14.

I Innst. O. nr. 4 (2004–2005) er det foreslått at det tas inn en bestemmelse om takseringstjenester i skadeforsikringsselskaper som et nytt siste ledd i forsikringsvirksomhetsloven § 1–1, se nærmere omtale i Ot.prp. nr. 74 (2003–2004) avsnitt 15.1. *Banklovkommisjonen* foreslår at denne bestemmelsen i stedet plasseres under kapitlet om skadeforsikring, jf. lovutkastet her § 12–3 annet ledd.

##### Til § 1–2. Forsikringsvirksomhet

Paragrafen svarer til forslaget i Del I av denne utredningen og bygger på forsikringsvirksomhetsloven § 1–1 første og tredje ledd. Det vises til spesielle motiver foran i Del I kapittel 14.

##### Til § 1–3. Skille mellom forsikringsbransjer

Paragrafen svarer til forslaget i Del I av denne utredningen. Det vises til spesielle motiver foran i Del I kapittel 14. Henvisningen til § 8–1 i første ledd er oppdatert som følge av at lovutkastets kapit-

telinndeling er en annen enn i gjeldende forsikringsvirksomhetslov.

##### Til § 1–4. Pensjonskasser

Paragrafen svarer til forslaget i Del I av denne utredningen. Det vises til spesielle motiver foran i Del I kapittel 14. Henvisningene til andre bestemmelser i lovutkastet i første og annet ledd er oppdatert som følge av at lovutkastets kapitteinndeling er en annen enn i gjeldende forsikringsvirksomhetslov og lovutkastet i Del I.

##### Til § 1–5. Innskuddsforetak

Paragrafen svarer til forslaget i Del I av denne utredningen. Det vises til spesielle motiver foran i Del I kapittel 14.

##### Til § 1–6. Taushetsplikt

Paragrafen svarer i all hovedsak til gjeldende forsikringsvirksomhetslov § 1–3. Det er imidlertid gjort endringer slik at det klart fremgår at taushetsplikten også omfatter ansatte og tillitsvalgte i pensjonsforetak, det vil si pensjonskasser og innskuddspensjonsforetak, jf. definisjonen i lovutkastet § 1–1 første ledd annet punktum. Det vises til spesielle motiver foran i Del I kapittel 14.

##### Til § 1–7. Tillitsmenns og ansattes handel med finansielle instrumenter

Paragrafen svarer til gjeldende forsikringsvirksomhetslov § 1–3a. Det vises videre til at det følger av verdipapirhandelloven § 2a-1 at egenhandlebestemmelsene i denne loven også gjelder for pensjonskasser selv om pensjonskasseforskriften ikke har gjort forsikringsvirksomhetsloven § 1–3a gjeldende for pensjonskasser. Ved endringene foreslått i Del I i denne utredningen vil forsikringsvirksomhetsloven kapittel 1 gjelde direkte for pensjonskasser og innskuddspensjonsforetak. Bestemmelsen i § 1–7 vil dermed få direkte anvendelse også på pensjonskasser og innskuddspensjonsforetak, og ikke bare forsikringsselskaper

slik som gjeldende § 1–3 gjør. Det vises til redegjørelsen i alminnelige motiver Del I avsnitt 9.4.4.

#### *Til § 1–8. Geografisk virkeområde*

Bestemmelsen svarer til gjeldende forsikringsvirksomhetslov § 1–4.

### **Til Del I. Forsikringsselskaper**

Del I i lovutkastet gjelder både livsforsikringsselskaper, skadeforsikringsselskaper og kredittforsikringsselskaper. Denne delen gjelder derimot i utgangspunktet ikke for pensjonskasser og innskuddspensjonsforetak. I lovutkastet del II om pensjonskasser og andre pensjonsforetak gis imidlertid en rekke av bestemmelsene i lovutkastet del I anvendelse på pensjonskasser og innskuddspensjonsforetak. Det vises til alminnelige motiver Del II avsnitt 3.2.

### **Til kapittel 2. Konesjon**

#### *Til § 2–1. Konesjon*

Paragraf 2–1 første, tredje, fjerde og femte ledd svarer til gjeldende forsikringsvirksomhetslov § 2–1. I Innst. O. nr. 4 (2004–2005) er det foreslått et nytt annet ledd om krav til kompetanse og egnethet hos styremedlemmer og ledelse i forsikringsselskaper. *Annet ledd* i lovutkastet § 2–1 svarer til dette forslaget. Det vises til omtale av forslaget i Ot.prp. nr. 74 (2003–2004) avsnitt 15.3. Nummereringen i bestemmelsen er omgjort fra tall til bokstaver.

#### *Til § 2–2. Tilbakekall av konesjon*

Bestemmelsen svarer til gjeldende forsikringsvirksomhetslov § 2–2. Nummereringen i bestemmelsen er omgjort fra tall til bokstaver. Henvisningen i § 2–2 første ledd nr. 2 er oppdatert som følge av endringene i § 2–1 nytt annet ledd, jf. lovforslaget Innst. O. nr. 4 (2004–2005). Videre er henvisningen i siste ledd til gjeldende § 12–1 annet ledd i forsikringsvirksomhetsloven oppdatert som følge av den nye kapittelinnndelingen i lovutkastet.

#### *Til § 2–3. Søknad om konesjon*

Bestemmelsen svarer til gjeldende forsikringsvirksomhetslov § 2–3. Nummereringen i bestemmelsen er omgjort fra tall til bokstaver.

#### *Til § 2–4. Utenlandske og utenlandsk eide forsikringsselskaper*

Bestemmelsen svarer til gjeldende forsikringsvirksomhetslov § 2–4. Henvisningen i første ledd til gjeldende kapittel 12 er rettet til kapittel 16 som følge av den nye kapittelinnndelingen i lovutkastet.

### **Til kapittel 3. Alminnelige regler om forsikringsselskaper**

#### *Til § 3–1. Selskapsformer*

Bestemmelsen svarer til gjeldende forsikringsvirksomhetslov § 3–1.

#### *Til § 3–2. Vedtekter*

Bestemmelsen svarer i hovedsak til gjeldende forsikringsvirksomhetslov § 3–2. Siste del av annet ledd er imidlertid strøket som følge av overgang til et annet overskuddsregime i forslaget i Innst. O. nr. 4 (2004–2005). Det vises til alminnelige motiver Del II avsnitt 3.2.

#### *Til § 3–3. Registrering*

Bestemmelsen svarer til gjeldende forsikringsvirksomhetslov § 3–3. Kun en trykkfeil i «vedtekter» i annet ledd er rettet opp.

#### *Til § 3–4. Foretaksnavn*

Bestemmelsen svarer i all hovedsak til gjeldende forsikringsvirksomhetslov § 3–4. Bruken av «firma» er endret til foretaksnavn idet dette er mer i samsvar med moderne begrepsbruk. Nummereringen i bestemmelsen er endret fra tall til bokstaver, og henvisningen til andre bestemmelser i loven er oppdatert i samsvar med kapittelinnndelingen i lovutkastet.

#### *Til § 3–5. Særlige regler for konsernforhold*

Bestemmelsen svarer til gjeldende forsikringsvirksomhetslov § 3–5. Nummereringen i bestemmelsen er endret fra tall til bokstaver, og henvisningene til andre bestemmelser er oppdatert i samsvar med kapittelinnndelingen i lovutkastet.

#### *Til § 3–6. Sammenføyning, deling mv.*

Bestemmelsen svarer til gjeldende forsikringsvirksomhetslov § 3–6.

*Til § 3–7. Forhøyelse av ansvarlig kapital*

Bestemmelsen svarer til gjeldende forsikringsvirksomhetslov § 3–7.

*Til § 3–8. Overdragelse av forsikringsportefølje*

Bestemmelsen svarer til gjeldende forsikringsvirksomhetslov § 3–8. Nummereringen er endret fra tall til bokstaver.

**Til kapittel 4. Særlige regler om gjensidige forsikringsselskaper**

*Til § 4–1. Stiftelse*

Bestemmelsen svarer til gjeldende forsikringsvirksomhetslov § 4–1.

*Til § 4–2. Garantifond*

Bestemmelsen svarer til gjeldende forsikringsvirksomhetslov § 4–2. Henvisningen i annet ledd er endret til § 4–3 bokstav b som følge av endret nummerering i § 4–3 fra tall til bokstaver.

*Til § 4–3. Vedtekter*

Bestemmelsen svarer til gjeldende forsikringsvirksomhetslov § 4–3. Nummereringen er endret fra tall til bokstaver.

*Til § 4–4. Stiftelsesdokument*

Bestemmelsen svarer til gjeldende forsikringsvirksomhetslov § 4–4.

*Til § 4–5. Innbydelse til forsikringstegning*

Bestemmelsen svarer til gjeldende forsikringsvirksomhetslov § 4–5.

*Til § 4–6. Innkalling til konstituerende generalforsamling*

Bestemmelsen svarer til gjeldende forsikringsvirksomhetslov § 4–6.

*Til § 4–7. Konstituerende generalforsamling*

Bestemmelsen svarer til gjeldende forsikringsvirksomhetslov § 4–7. Henvisningene til § 4–3 i fjerde og femte ledd er oppdatert som følge av endringen i nummereringen i § 4–3.

*Til § 4–8. Utligning av overskudd og underskudd*

Bestemmelsen svarer til gjeldende forsikringsvirksomhetslov § 4–8.

*Til § 4–9. Ansvar overfor tredjemann*

Bestemmelsen svarer til gjeldende forsikringsvirksomhetslov § 4–9.

*Til § 4–10. Samarbeid*

Bestemmelsen svarer til gjeldende forsikringsvirksomhetslov § 4–10.

**Til kapittel 5. Selskapets organer mv.**

*Til § 5–1. Styre*

Bestemmelsen svarer til gjeldende forsikringsvirksomhetslov § 5–1.

*Til § 5–2. Administrerende direktør*

Bestemmelsen svarer til gjeldende forsikringsvirksomhetslov § 5–2.

*Til § 5–3. Aksjelovens anvendelse på gjensidige selskaper*

Bestemmelsen svarer til gjeldende forsikringsvirksomhetslov § 5–3.

*Til § 5–4. Representantskap*

Bestemmelsen svarer til gjeldende forsikringsvirksomhetslov § 5–4.

*Til § 5–5. Kontrollkomité*

Bestemmelsen svarer til gjeldende forsikringsvirksomhetslov § 5–5.

*Til § 5–6. Kontrollkomiteens oppgaver og myndighet*

Bestemmelsen svarer til gjeldende forsikringsvirksomhetslov § 5–6.

*Til § 5–7. Kontrollkomiteens innberetnings- og rapportplikt*

Bestemmelsen svarer til gjeldende forsikringsvirksomhetslov § 5–7.

*Til § 5–8. Generalforsamling*

Bestemmelsen svarer til gjeldende forsikringsvirksomhetslov § 5–8.

*Til § 5–9. Revisjon og granskning*

Bestemmelsen svarer til gjeldende forsikringsvirksomhetslov § 6–1.

**Til kapittel 6. Alminnelige regler om selskapets virksomhet***Til § 6–1. Forbud mot annen virksomhet*

Bestemmelsen svarer til gjeldende forsikringsvirksomhetslov § 7–1. Det vises til alminnelige motiver Del II avsnitt 3.2.

*Til § 6–2. Eierandeler og innflytelse i andre selskaper*

Bestemmelsen svarer til gjeldende forsikringsvirksomhetslov § 7–2. Henvisningen i første ledd til 7–1 er endret som følge av endringene i kapittelinnstillingen i lovutkastet. Det vises til alminnelige motiver Del II avsnitt 3.2.

*Til § 6–3. Krav til kapitaldekning*

Bestemmelsen svarer til gjeldende forsikringsvirksomhetslov § 7–3 første og annet ledd. Det vises til alminnelige motiver Del II avsnitt 3.2.

*Til § 6–4. Krav til solvensmarginkapital*

Bestemmelsen svarer i all hovedsak til gjeldende forsikringsvirksomhetslov § 7–3 femte ledd første og annet punktum. I annet ledd er det imidlertid presisert at det kan fastsettes ulike bestemmelser for livsforsikringsselskap og skadeforsikringsselskap. Dette har blant annet sin bakgrunn i at solvensmarginbestemmelsene i livsforsikringsdirektivet (2002/83/EF) og skadeforsikringsdirektivene (73/239/EØF, 88/357/EØF og 92/49/EØF) er utformet på forskjellige måter. Det vises for øvrig til alminnelige motiver Del II avsnitt 3.2.

*Til § 6–5. Kontroll av forsikringsselskapers solvens*

Bestemmelsen svarer til gjeldende forsikringsvirksomhetslov § 7–3 tredje og fjerde ledd.

*Til § 6–6. Kapitalforvaltning*

Bestemmelsen svarer til gjeldende forsikringsvirksomhetslov § 7–4.

*Til § 6–7. Forsikringsvilkår*

Bestemmelsen svarer til gjeldende forsikringsvirksomhetslov § 7–7.

*Til § 6–8. Gjenforsikring*

Bestemmelsen svarer til forslaget til forsikringsvirksomhetsloven § 8–4 i Innst. O. nr. 4 (2004–2005) med den endring at bestemmelsen er gjort generell for alle forsikringsselskaper og ikke bare livsforsikringsselskap. Det vises til alminnelige motiver Del II avsnitt 3.2. Bestemmelsen er også gjort gjeldende for pensjonskasser, jf. lovutkastet § 7–10 første ledd.

**Til Del II. Pensjonskasser og andre pensjonsforetak**

Denne delen av lovutkastet gjelder pensjonskasser og andre pensjonsforetak, dvs. innskuddspensjonsforetak. Bestemmelsene er delt i to, henholdsvis del A for pensjonskasser og del B for innskuddspensjonsforetak. Forslaget samsvarer med lovutkastet til kapittel 6a i gjeldende forsikringsvirksomhetslov i Del I i denne utredningen. Det vises derfor i hovedsak til merknadene til de enkelte bestemmelsene i Del I kapittel 14.

**Til kapittel 7. Alminnelige regler for pensjonskasser****Til A. pensjonskasser***Til § 7–1. Pensjonskasse*

Bestemmelsen svarer til § 6a-1 i lovutkastet i Del I i denne utredningen. Det vises til merknadene i Del I kapittel 14.

*Til § 7–2. Pensjonskasser for flere foretak/arbeidsgivere*

Bestemmelsen svarer til § 6a-2 i lovutkastet i Del I i denne utredningen. Det vises til merknadene i Del I kapittel 14. Henvisningene i annet og fjerde

ledd er oppdatert som følge av endret kapittelinn-  
deling i lovutkastet her.

Lovteksten reflekterer forslaget fra flertallet i Banklovkommisjonen. Når det gjelder mindretallets forslag vises det til merknadene til § 6a-2 foran i Del I kapittel 14.

#### *Til § 7-3. Konesjon*

Bestemmelsen svarer til § 6a-3 i lovutkastet i Del I i denne utredningen. Det vises til merknadene i Del I kapittel 14. Henvisningen i første ledd er oppdatert som følge av endret kapittelinn-  
deling i lovutkastet her.

#### *Til § 7-4. Vedtekter mv.*

Bestemmelsen svarer til § 6a-4 i lovutkastet i Del I i denne utredningen. Det vises til merknadene i Del I kapittel 14.

#### *Til § 7-5. Kapitalforhold*

Bestemmelsen svarer til § 6a-5 i lovutkastet i Del I i denne utredningen. Det vises til merknadene i Del I kapittel 14.

#### *Til § 7-6. Styret og daglig leder*

Bestemmelsen svarer til § 6a-6 i lovutkastet i Del I i denne utredningen. Det vises til merknadene i Del I kapittel 14. Lovteksten reflekterer forslaget fra flertallet i Banklovkommisjonen. Når det gjelder mindretallets forslag vises det til merknadene til § 6a-6 foran i Del I kapittel 14.

#### *Til § 7-7. Organisering av virksomheten*

Bestemmelsen svarer i hovedsak til § 6a-7 i lovutkastet i Del I i denne utredningen. Det vises til merknadene i Del I kapittel 14. Siste ledd i lovutkastet i Del I § 6a-7 om gjenforsikring er ikke tatt med, da dette dekkes av § 6-8 i dette lovutkastet.

#### *Til § 7-8. Forholdet til pensjonsordningene og arbeidsgiver*

Bestemmelsen svarer til § 6a-8 i lovutkastet i Del I i denne utredningen. Det vises til merknadene i Del I kapittel 14.

#### *Til § 7-9. Krav til ansvarlig kapital mv.*

Bestemmelsen svarer til § 6a-9 i lovutkastet i Del I i denne utredningen. Det vises til merknadene i

Del I kapittel 14. Henvisningen i første ledd er oppdatert som følge av at gjeldende forsikringsvirksomhetslov § 7-3 er delt i tre ulike paragrafer (§§ 6-3 til 6-5) og plassert i kapittel 6 i lovutkastet her.

#### *Til § 7-10. Alminnelige regler for virksomheten*

Bestemmelsen svarer til § 6a-10 i lovutkastet i Del I i denne utredningen. Det vises til merknadene i Del I kapittel 14. Henvisningene til de ulike bestemmelsene er oppdatert som følge av endret kapittelinn-  
deling i lovutkastet her. Siden bestemmelsen om kontoføring og kontoutskrift er foreslått flyttet til § 8-23 er det gjort enkelte justeringer i første og tredje ledd i forhold til lovutkastet til § 6a-10 i Del I.

#### *Til § 7-11. Informasjonskrav*

Bestemmelsen svarer til § 6a-11 i lovutkastet i Del I i denne utredningen. Det vises til merknadene i Del I kapittel 14.

#### *Til § 7-12. Sammenslåing, deling og opphør*

Bestemmelsen svarer til § 6a-12 i lovutkastet i Del I i denne utredningen. Det vises til merknadene i Del I kapittel 14.

### **Til B. Innskuddspensjonsforetak**

#### *Til § 7-13. Innskuddspensjonsforetak*

Bestemmelsen svarer til § 6a-13 i lovutkastet i Del I i denne utredningen. Det vises til merknadene i Del I kapittel 14.

#### *Til § 7-14. Konesjon*

Bestemmelsen svarer til § 6a-14 i lovutkastet i Del I i denne utredningen. Det vises til merknadene i Del I kapittel 14.

#### *Til § 7-15. Krav til organisering*

Bestemmelsen svarer til § 6a-15 i lovutkastet i Del I i denne utredningen. Det vises til merknadene i Del I kapittel 14. Henvisningene til de ulike bestemmelsene er oppdatert som følge av endret kapittelinn-  
deling i lovutkastet her.

*Til § 7–16. Alminnelige regler for virksomheten*

Bestemmelsen svarer til § 6a-16 i lovutkastet i Del I i denne utredningen. Det vises til merknadene i Del I kapittel 14. Henvisningene til de ulike bestemmelsene er oppdatert som følge av endret kapittelinndeling i lovutkastet her.

**Til Del III. Livsforsikring**

Bestemmelsene i del III i lovutkastet omfatter spesielle bestemmelser om livsforsikringsselskaper slik de blant annet er foreslått i Innst. O. nr. 4 (2004–2005). Disse bestemmelsene kommer i tillegg til de alminnelige bestemmelser om forsikringsselskaper som er inntatt i lovutkastet del I. Det vises til de alminnelige motivene i Del II avsnitt 3.4 i denne utredningen.

**Til kapittel 8. Kollektiv og individuell livsforsikring**

Bestemmelsene i dette kapitlet svarer i hovedsak til lovforslaget i Innst. O. nr. 4 (2004–2005). I tillegg kommer enkelte bestemmelser fra gjeldende forsikringsvirksomhetslov kapittel 7 og 8 som kun retter seg mot livsforsikringsvirksomhet og som fortsatt skal gjelde.

**Til A. Innledende bestemmelser***Til § 8–1. Virkeområde og definisjoner*

Bestemmelsen svarer til forslaget til § 8a-1 i Innst. O. nr. 4 (2004–2005). Henvisningen i første ledd til gjeldende forsikringsvirksomhetslov kapittel 8b er oppdatert som følge av endret kapittelinndeling i lovutkastet her. Som følge av den endrede strukturen i lovutkastet her i forhold til gjeldende forsikringsvirksomhetslov, er det ikke behov for å ta med bestemmelsen i første ledd annet punktum i lovforslaget til § 8a-1 i Innst. O. nr. 4 (2004–2005).

*Til § 8–2. Skille mellom virksomhetsregler*

Bestemmelsen svarer i hovedsak til forslaget i § 8a-2 i Innst. O. nr. 4 (2004–2005). I annet ledd er det imidlertid foretatt en endring slik at gjeldende bestemmelser i forsikringsvirksomhetsloven kapittel 7 og 8 fortsatt skal gjelde for eksisterende individuelle livsforsikringskontrakter med kontraktsfastsatte ytelser etter at dette lovutkastet eventuelt er vedtatt. Dette da lovforslaget i § 8a-2 i

Innst. O. nr. 4 (2004–2005) bygger på den forutsetning at slike kontrakter skal kunne underlegges bestemmelsene i gjeldende regelverksregime.

**Til B. Pristariffer og premieberegning***Til § 8–3. Pristariffer*

Bestemmelsen svarer til forslaget til § 8a-3 i Innst. O. nr. 4 (2004–2005).

*Til § 8–4. Endringer av pristariffer*

Bestemmelsen svarer til forslaget til § 8a-4 i Innst. O. nr. 4 (2004–2005).

*Til § 8–5. Beregning av premier mv.*

Bestemmelsen svarer til forslaget til § 8a-5 i Innst. O. nr. 4 (2004–2005). Henvisningen i første ledd er oppdatert som følge av ny kapittelinndeling i lovutkastet her.

*Til § 8–6. Meldeplikt og tilsyn med pristariffer*

Bestemmelsen svarer til forslaget til § 8a-6 i Innst. O. nr. 4 (2004–2005). Henvisningene i annet ledd er oppdatert som følge av ny kapittelinndeling i lovutkastet her.

**Til C. Kapitalforvaltning og tilordning av avkastning***Til § 8–7. Inndeling av forvaltningskapitalen*

Bestemmelsen svarer til forslaget til § 8a-7 i Innst. O. nr. 4 (2004–2005). Henvisningene i annet og tredje ledd er oppdatert som følge av ny kapittelinndeling i lovutkastet her.

*Til § 8–8. Forvaltning av porteføljene*

Bestemmelsen svarer til forslaget til § 8a-8 i Innst. O. nr. 4 (2004–2005). Henvisningen i første ledd er oppdatert som følge av ny kapittelinndeling i lovutkastet her.

*Til § 8–9. Tilordning av avkastning, overskudd*

Bestemmelsen svarer til forslaget til § 8a-9 i Innst. O. nr. 4 (2004–2005). Henvisningene i første ledd er oppdatert som følge av ny kapittelinndeling i lovutkastet her.

**Til D. Beregning av risikoresultat***Til § 8–10. Overskudd på risikoresultat*

Bestemmelsen svarer til forslaget til § 8a-10 i Innst. O. nr. 4 (2004–2005).

**Til E. Anvendelse av årlig overskudd***Til § 8–11. Styrking av premiereserve*

Bestemmelsen svarer til forslaget til § 8a-11 i Innst. O. nr. 4 (2004–2005). Henvisningene i første ledd er oppdatert som følge av ny kapittelinndeling i lovutkastet her.

*Til § 8–12. Overskudd tilordnet fripoliser og pensjonskapitalbevis med kontraktsfastsatte forpliktelser*

Bestemmelsen svarer til forslaget til § 8a-12 i Innst. O. nr. 4 (2004–2005). Henvisningen i første ledd er oppdatert som følge av ny kapittelinndeling i lovutkastet her.

*Til § 8–13. Negativt risikoresultat for fripoliser og pensjonskapitalbevis med investeringsvalg*

Bestemmelsen svarer til forslaget til § 8a-13 i Innst. O. nr. 4 (2004–2005). Henvisningen i annet ledd er oppdatert som følge av ny kapittelinndeling i lovutkastet her.

*Til § 8–14. Anvendelse av overskudd tilordnet kontrakten*

Bestemmelsen svarer til forslaget til § 8a-14 i Innst. O. nr. 4 (2004–2005). Henvisningene er oppdatert som følge av ny kapittelinndeling i lovutkastet her.

**Til F. Forsikringsmessige avsetninger***Til § 8–15. Minstekrav til forsikringsmessige avsetninger*

Bestemmelsen svarer til forslaget til § 8a-15 i Innst. O. nr. 4 (2004–2005). Henvisningene i første ledd er oppdatert som følge av ny kapittelinndeling i lovutkastet her.

*Til § 8–16. Premiereserve for kontraktsfastsatte forpliktelser*

Bestemmelsen svarer til forslaget til § 8a-16 i Innst. O. nr. 4 (2004–2005). Henvisningene i første og tredje ledd er oppdatert som følge av ny kapittelinndeling i lovutkastet her.

*Til § 8–17. Tilleggsavsetninger*

Bestemmelsen svarer til forslaget til § 8a-17 i Innst. O. nr. 4 (2004–2005). Henvisningene i annet og tredje ledd er oppdatert som følge av ny kapittelinndeling i lovutkastet her.

*Til § 8–18. Avsetninger for forpliktelser knyttet til særskilt investeringsportefølje*

Bestemmelsen svarer til forslaget til § 8a-18 i Innst. O. nr. 4 (2004–2005). Henvisningene i annet og fjerde ledd er oppdatert som følge av ny kapittelinndeling i lovutkastet her.

*Til § 8–19. Premie-, innskudds- og pensjonsreguleringsfond*

Bestemmelsen svarer til forslaget til § 8a-19 i Innst. O. nr. 4 (2004–2005). Henvisningene i annet og tredje ledd er oppdatert som følge av ny kapittelinndeling i lovutkastet her.

**Til G. Kursreguleringsfond, erstatningsavsetning og risikoutjevningsfond***Til § 8–20. Kursreguleringsfond*

Bestemmelsen svarer til forslaget til § 8a-20 i Innst. O. nr. 4 (2004–2005). Henvisningen i første ledd er oppdatert som følge av ny kapittelinndeling i lovutkastet her.

*Til § 8–21. Erstatningsavsetning*

Bestemmelsen svarer til forslaget til § 8a-21 i Innst. O. nr. 4 (2004–2005).

*Til § 8–22. Risikoutjevningsfond*

Bestemmelsen svarer til forslaget til § 8a-22 i Innst. O. nr. 4 (2004–2005).

**Til H. Øvrige bestemmelser***Til § 8–23. Kontoføring. Kontoutskrift*

Bestemmelsen svarer til gjeldende forsikringsvirksomhetslov § 7–10.

*Til § 8–24. Aktuar*

Bestemmelsen svarer til gjeldende forsikringsvirksomhetslov § 8–7.

*Til § 8–25. Endringer i avsetningsgrunnlaget*

Bestemmelsen er noe omformulert i forhold til gjeldende forsikringsvirksomhetslov § 8–3. Det er imidlertid ikke ment å foreta noen realitetsendring i forhold til gjeldende bestemmelse i forsikringsvirksomhetsloven.

*Til § 8–26. Livsforsikringsytelser i krig*

Bestemmelsen svarer til gjeldende forsikringsvirksomhetslov § 8–5.

**Til kapittel 9. Kommunale pensjonsordninger***Til § 9–1. Virkeområde*

Bestemmelsen svarer til § 8b-1 i gjeldende forsikringsvirksomhetslov.

*Til § 9–2. Kommunale konsernlignende forhold*

Bestemmelsen svarer til § 8b-2 i gjeldende forsikringsvirksomhetslov. Henvisningen i annet ledd er oppdatert som følge av endret kapittelinndeling i lovutkastet her. Videre er forslaget til nytt annet ledd annet punktum i lovutkastet del I av denne utredningen tatt inn.

*Til § 9–3. Kommunal bransje*

Bestemmelsen svarer til § 8b-3 i gjeldende forsikringsvirksomhetslov.

*Til § 9–4. Årets premier*

Bestemmelsen svarer til § 8b-4 i gjeldende forsikringsvirksomhetslov. Henvisningene i annet ledd er oppdatert som følge av endret kapittelinndeling i lovutkastet her.

*Til § 9–5. Premieberegning*

Bestemmelsen svarer til § 8b-5 i gjeldende forsikringsvirksomhetslov.

*Til § 9–6. Fellesordning for premieberegning*

Bestemmelsen svarer til § 8b-6 i gjeldende forsikringsvirksomhetslov. Henvisningene i første, femte og sjette ledd er oppdatert som følge av endret kapittelinndeling i lovutkastet her.

*Til § 9–7. Premieberegning ut fra lineær opptjening mv.*

Bestemmelsen svarer til § 8b-7 i gjeldende forsikringsvirksomhetslov. Henvisningen i tredje ledd er oppdatert som følge av endret kapittelinndeling i lovutkastet her.

*Til § 9–8. Endring i forutsetningen for det forsikringstekniske beregningsgrunnlaget*

Bestemmelsen svarer til § 8b-8 i gjeldende forsikringsvirksomhetslov. Henvisningen i første ledd er oppdatert som følge av oppdatert kapittelinndeling i lovutkastet her.

*Til § 9–9. Innbetaling av premie*

Bestemmelsen svarer til § 8b-9 i gjeldende forsikringsvirksomhetslov.

*Til § 9–10. Minstekrav til premiereserve*

Bestemmelsen svarer til § 8b-10 i gjeldende forsikringsvirksomhetslov. Henvisningene i annet, tredje og fjerde ledd er oppdatert som følge av endret kapittelinndeling i lovutkastet her.

*Til § 9–11. Pensjonsordningens midler*

Bestemmelsen svarer til § 8b-11 i gjeldende forsikringsvirksomhetslov.

*Til § 9–12. Rådighet over pensjonsordningens midler*

Bestemmelsen svarer til § 8b-12 i gjeldende forsikringsvirksomhetslov.

*Til § 9–13. Kapitalforvaltningen*

Bestemmelsen svarer til § 8b-13 i gjeldende forsikringsvirksomhetslov. Henvisningen i første ledd er

oppdatert som følge av endret kapittelinndeling i lovutkastet her.

*Til § 9–14. Overskudd*

Bestemmelsen svarer til § 8b-14 i gjeldende forsikringsvirksomhetslov.

*Til § 9–15. Egen investeringsportefølje*

Bestemmelsen svarer til § 8b-15 i gjeldende forsikringsvirksomhetslov.

*Til § 9–16. Pensjonsinnretningens opplysningsplikt*

Bestemmelsen svarer til § 8b-16 i gjeldende forsikringsvirksomhetslov. Henvisningen i tredje ledd fjerde punktum er oppdatert som følge av endret kapittelinndeling i lovutkastet her.

*Til § 9–17. Flytting av pensjonsordning*

Bestemmelsen svarer til § 8b-17 i gjeldende forsikringsvirksomhetslov. Henvisningen til bestemmelsene om flytting, er oppdatert som følge av endret kapittelinndeling i lovutkastet her.

*Til § 9–18. Opphør av pensjonsordningen*

Bestemmelsen svarer til § 8b-18 i gjeldende forsikringsvirksomhetslov.

## **Til kapittel 10. Flytting**

I dette kapitlet er bestemmelsene i gjeldende forsikringsvirksomhetslov kapittel 8c om flytting tatt inn. Det vises til de alminnelige motiver Del II avsnitt 3.4.

*Til § 10–1. Virkeområde og flytterett*

Bestemmelsen svarer til § 8c-1 i gjeldende forsikringsvirksomhetslov. Henvisningen i første ledd bokstav c er oppdatert som følge av endret kapittelinndeling i lovutkastet her.

## **Til A. Flytting av kollektive pensjonsordninger**

*Til § 10–2. Flytting av kollektive pensjonsordninger*

Bestemmelsen svarer til § 8c-2 i gjeldende forsikringsvirksomhetslov. Henvisningene i første ledd

er oppdatert som følge av endret kapittelinndeling i lovutkastet her.

*Til § 10–3. Rettigheter i den nye pensjonsordningen*

Bestemmelsen svarer til § 8c-3 i gjeldende forsikringsvirksomhetslov.

*Til § 10–4. Medlemmenes uttalerett mv.*

Bestemmelsen svarer til § 8c-4 i gjeldende forsikringsvirksomhetslov.

*Til § 10–5. Oppsigelse. Flyttegebyr*

Bestemmelsen svarer til § 8c-5 i gjeldende forsikringsvirksomhetslov. Henvisningene i annet ledd er oppdatert som følge av endringer i kapittelinnstillingen her og som følge av forslag til endring i NOU 2003: 28 Kjønn- og aldersnøytralitet i kollektive pensjonsordninger (se Del III vedlegg 6).

*Til § 10–6. Oppgjørfrist*

Bestemmelsen svarer til § 8c-6 i gjeldende forsikringsvirksomhetslov.

*Til § 10–7. Beregning av pensjonsordningens midler*

Bestemmelsen svarer i hovedsak til § 8c-7 i gjeldende forsikringsvirksomhetslov. I første ledd er det gjort endringer slik som foreslått i Innst. O. nr. 4 (2004–2005).

*Til § 10–8. Premiereserve for uføreytelser*

Bestemmelsen svarer til § 8c-8 i gjeldende forsikringsvirksomhetslov.

*Til § 10–9. Oppgjørsmåte*

Bestemmelsen svarer til § 8c-9 i gjeldende forsikringsvirksomhetslov. Henvisningene i første ledd er oppdatert som følge av endret kapittelinnstilling i lovutkastet her.

*Til § 10–10. Anvendelse av overførte midler*

Bestemmelsen svarer i hovedsak til § 8c-10 i gjeldende forsikringsvirksomhetslov. I annet ledd er det gjort endringer slik som foreslått i Innst. O. nr. 4 (2004–2005).

**Til B. Flytting av pensjonsrettigheter utgått fra kollektive pensjonsordninger***Til § 10–11. Flytting sammen med pensjonsordningen*

Bestemmelsen svarer til § 8c-11 i gjeldende forsikringsvirksomhetslov. Henvisningene i første og annet ledd er oppdatert som følge av endret kapitelinndeling i lovutkastet her.

*Til § 10–12. Flytting ved medregning av tidligere tjenestetid*

Bestemmelsen svarer til § 8c-12 i gjeldende forsikringsvirksomhetslov. Henvisningene i annet og tredje punktum er oppdatert som følge av endret kapitelinndeling i lovutkastet her.

*Til § 10–13. Flytting av fripolise og pensjonskapitalbevis*

Bestemmelsen svarer til § 8c-13 i gjeldende forsikringsvirksomhetslov. Henvisningene i annet og tredje ledd er oppdatert som følge av endret kapitelinndeling i lovutkastet her.

**Til C. Flytting av individuelle pensjonsavtaler***Til § 10–14. Flytteretten*

Bestemmelsen svarer til § 8c-14 i gjeldende forsikringsvirksomhetslov. Henvisningene i annet, tredje og fjerde ledd er oppdatert som følge av endret kapitelinndeling i lovutkastet her.

**Til Kapittel 11. Fellesordning for premieberegning for pensjonsordninger med ytelsesbasert foretakspensjon**

Bestemmelsene i dette kapitlet er hentet fra Banklovkommisjonens utkast til nytt kapittel 8d i gjeldende forsikringsvirksomhetsloven i NOU 2003: 28. Kønns- og aldersnøytralitet i kollektive pensjonsordninger (se Del III vedlegg 6).

*Til § 11–1. Virkeområde mv.*

Bestemmelsen svarer til utkastet til § 8d-1 i forsikringsvirksomhetsloven i NOU 2003: 28.

*Til § 11–2. Årets premier*

Bestemmelsen svarer til utkastet til § 8d-2 i forsikringsvirksomhetsloven i NOU 2003: 28. Henvisningene i annet ledd er oppdatert som følge av endret kapitelinndeling i lovutkastet her.

*Til § 11–3. Premieberegning*

Bestemmelsen svarer til utkastet til § 8d-3 i forsikringsvirksomhetsloven i NOU 2003: 28.

*Til § 11–4. Vilkår for fellesordning for premieberegning*

Bestemmelsen svarer til utkastet til § 8d-4 i forsikringsvirksomhetsloven i NOU 2003: 28. Henvisningen i første ledd er oppdatert som følge av endret kapitelinndeling i lovutkastet her.

*Til § 11–5. Premieberegning i fellesordninger*

Bestemmelsen svarer til utkastet til § 8d-5 i forsikringsvirksomhetsloven i NOU 2003: 28. Henvisningene i første, fjerde og femte ledd er oppdatert som følge av endret kapitelinndeling i lovutkastet her.

*Til § 11–6. Eldre arbeidstakere*

Bestemmelsen svarer til utkastet til § 8d-6 i forsikringsvirksomhetsloven i NOU 2003: 28.

*Til § 11–7. Innbetaling av premie*

Bestemmelsen svarer til utkastet til § 8d-7 i forsikringsvirksomhetsloven i NOU 2003: 28. Henvisningene i første og tredje ledd er oppdatert som følge av endret kapitelinndeling i lovutkastet her.

*Til § 11–8. Minstekrav til premiereserve*

Bestemmelsen svarer til utkastet til § 8d-8 i forsikringsvirksomhetsloven i NOU 2003: 28. Henvisningen i annet ledd er oppdatert som følge av endret kapitelinndeling i lovutkastet her.

**Til Del IV. Skadeforsikring**

I denne delen av lovutkastet er det satt av plass til spesielle bestemmelser om skadeforsikring som skal gjelde i tillegg til de alminnelige bestemmelser i del I av lovutkastet. Bestemmelsene som er inntatt i lovutkastet bygger på gjeldende bestem-

melser om skadeforsikring i forsikringsvirksomhetsloven. Det vises for øvrig til de alminnelige motivene i Del II avsnitt 3.5.

### **Til kapittel 12. Alminnelige regler om skadeforsikring**

#### *Til § 12–1. Premier*

*Første, annet og tredje* ledd svarer i hovedsak til § 7–6 første ledd i gjeldende forsikringsvirksomhetslov. Omformuleringen og presiseringen, særlig i annet og tredje ledd, er gjort for å gjøre innholdet av bestemmelsene tydeligere. *Banklovkommissjonen* legger til grunn at omformuleringene i forhold til gjeldende forsikringsvirksomhetslov ikke innebærer noen endring i forhold til det regelverket skadeforsikringsselskapene er underlagt pr. i dag. Det vises for øvrig til alminnelige motiver Del II avsnitt 3.5.

*Fjerde* ledd svarer til § 7–6 første ledd siste punktum og fjerde ledd.

#### *Til § 12–2. Forsikringstekniske beregninger*

Bestemmelsene svarer innholdsmessig til § 8–6 i gjeldende forsikringsvirksomhetslov. I *første* ledd i paragrafen foreslås det imidlertid at det skal sies uttrykkelig at et skadeforsikringsselskap til enhver tid skal ha forsvarlige forsikringstekniske avsetninger til sikring av sine forsikringsforpliktelsener.

#### *Til § 12–3. Aktuar- og takseringsregler*

*Første* ledd første punktum svarer til § 8–7 annet ledd annet punktum i gjeldende forsikringsvirksomhetslov. I tillegg foreslås det at bestemmelsene om aktuar for livsforsikringsselskap i lovutkastet § 8–24 gis tilsvarende anvendelse for skadeforsikringsselskaper.

*Annet* ledd gjelder takseringstjenester i skadeforsikringsselskaper. I Innst. O. nr. 4 (2004–2005) foreslår departementet at denne bestemmelsen inntas som et nytt siste ledd i forsikringsvirksomhetsloven § 1–1. Forslaget er fulgt opp i Innst. O. nr. 4 (2004–2005). Siden bestemmelsen bare gjelder skadeforsikringsselskaper, finner *Banklovkommisjonen* det hensiktsmessig at bestemmelsen plasseres sammen med de øvrige bestemmelsene om skadeforsikring.

### **Til Del V. Øvrige bestemmelser**

### **Til kapittel 13. Alminnelige regler om forsikringsmegling**

#### *Til § 13–1. Forskrifter*

Kapittel 14 svarer til § 2–4 annet ledd siste punktum, men er gitt en noe annen formuleringen for å få fram tydeligere at det dreier seg om forsikringsmegling. Det vises for øvrig til alminnelige motiver Del II avsnitt 3.6.

### **Til kapittel 14. Garantiordninger**

Bestemmelsene svarer til kapittel 9 i gjeldende forsikringsvirksomhetslov. Det vises til alminnelige motiver Del II avsnitt 3.6.

#### *Til § 14–1. Skadeforsikringsselskapenes garantiordning*

Bestemmelsen svarer til § 9–1 i gjeldende forsikringsvirksomhetslov.

#### *Til § 14–2. Styre*

Bestemmelsen svarer til § 9–2 i gjeldende forsikringsvirksomhetslov.

#### *Til § 14–3. Garantiordningens virksomhet*

Bestemmelsen svarer til § 9–3 i gjeldende forsikringsvirksomhetslov.

#### *Til § 14–4. Livs- og kredittforsikringsselskaper*

Bestemmelsen svarer til § 9–4 i gjeldende forsikringsvirksomhetslov.

### **Til kapittel 15. Avvikling mv.**

Kapitlet svarer til kapittel 10 i gjeldende forsikringsvirksomhetslov. Det vises til alminnelige motiver Del II avsnitt 3.6.

#### *Til § 15–1. Avvikling av forsikringsselskap*

Bestemmelsen svarer til § 10–1 i gjeldende forsikringsvirksomhetslov.

*Til § 15–2. Plikt til å avvikle gjensidig selskap*

Bestemmelsen svarer til § 10–2 i gjeldende forsikringsvirksomhetslov.

*Til § 15–3. Overdragelse av forsikringsbestanden*

Bestemmelsen svarer til § 10–3 i gjeldende forsikringsvirksomhetslov. Henvisningen i gjeldende § 10–3 tredje punktum i forsikringsvirksomhetsloven til lovens §§ 11–9 og 11–10 er ikke tatt med. Kapittel 11 i forsikringsvirksomhetsloven ble opphevet ved lov 6. desember 1996 og erstattet av banksikringsloven.

*Til § 15–4. Omdanning til annen selskapsform*

Bestemmelsen svarer til § 10–4 i gjeldende forsikringsvirksomhetslov.

*Til § 15–5. Fusjon og fisjon*

Bestemmelsen svarer til § 10–5 i gjeldende forsikringsvirksomhetslov.

**Til kapittel 16. Utenlandske forsikrings-selskapers virksomhet i Norge**

Kapitlet svarer til kapittel 12 i gjeldende forsikringsvirksomhetslov. Det vises til alminnelige motiver Del II avsnitt 3.6.

*Til § 16–1. Filial av utenlandsk selskap*

Bestemmelsen svarer til § 12–1 i gjeldende forsikringsvirksomhetslov. Henvisningene i første og tredje ledd er oppdatert som følge av endret kapitelinndeling i lovutkastet.

*Til § 16–2. Generalagent*

Bestemmelsen svarer til § 12–2 i gjeldende forsikringsvirksomhetslov. Henvisningene i annet ledd er oppdatert som følge av endret kapitelinndeling i lovutkastet.

*Til § 16–3. Norsk rett*

Bestemmelsen svarer til § 12–3 i gjeldende forsikringsvirksomhetslov.

*Til § 16–4. Kapitalkrav i skadeforsikring*

Bestemmelsen svarer til § 12–4 i gjeldende forsikringsvirksomhetslov.

*Til § 16–5. Kapitalkrav i livsforsikring*

Bestemmelsen svarer til § 12–5 i gjeldende forsikringsvirksomhetslov. Henvisningene i første ledd første punktum er oppdatert i forhold til de nye bestemmelsene om livsforsikring som er foreslått i Innst. O. nr. 4 (2004–2005) og den nye kapitteinndeling som gjennomføres i lovutkastet her. Gjeldende § 8–2 er foreslått erstattet av §§ 8–15 og 8–16, og gjeldende § 8–3 forslås her erstattet av § 8–25.

*Til § 16–6. Deponering, offentlig administrasjon, avvikling*

Bestemmelsen svarer til § 12–6 i gjeldende forsikringsvirksomhetslov. Henvisningene i første ledd er oppdatert som følge av endret kapitteinndeling i lovutkastet her. Henvisningen i annet ledd til kapittel 11 i forsikringsvirksomhetsloven er foreldet da kapittel 11 i loven ble opphevet 6. desember 1996 og erstattet av banksikringsloven. Det foreslås derfor at banksikringsloven kapittel 3 og 4 gis tilsvarende anvendelse så langt de passer.

*Til § 16–7. Konsesjonssøknad*

Bestemmelsen svarer til § 12–7 i gjeldende forsikringsvirksomhetslov. Nummereringen i første ledd er endret fra tall til bokstaver. I tillegg er henvisningen i første ledd bokstav a oppdatert som følge av endret kapitteinndeling i lovutkastet her.

*Til § 16–8. Oppnevning av ny generalagent*

Bestemmelsen svarer til § 12–8 i gjeldende forsikringsvirksomhetslov. Henvisningen er oppdatert som følge av endret kapitteinndeling i lovutkastet her.

**Til kapittel 17. Unntaksbestemmelser**

Bestemmelsene i dette kapitlet svarer til bestemmelsene i kapittel 13 i gjeldende forsikringsvirksomhetslov. Det vises til alminnelige motiver Del II avsnitt 3.6.

## II

*Til § 17-1. Stat*

Bestemmelsen svarer til § 13-1 i gjeldende forsikringsvirksomhetslov.

*Til § 17-2. Husdyrforsikring*

Bestemmelsen svarer til § 13-2 i gjeldende forsikringsvirksomhetslov.

*Til § 17-3. Begravelseskasser og hjelpekasser*

Bestemmelsen svarer til § 13-3 i gjeldende forsikringsvirksomhetslov.

*Til § 17-4. Mindre gjensidige forsikringsselskaper*

Bestemmelsen svarer til § 13-4 i gjeldende forsikringsvirksomhetslov.

*Til § 17-5. Sjøtrygdslag*

Bestemmelsen svarer til § 13-5 i gjeldende forsikringsvirksomhetslov.

*Til § 17-6. Gjenforsikring*

Bestemmelsen svarer til § 13-6 i gjeldende forsikringsvirksomhetslov.

*Til § 17-7. Krigsrisiko til sjøs*

Bestemmelsen svarer til § 13-7 i gjeldende forsikringsvirksomhetslov.

*Til § 17-8. Andre unntak*

Bestemmelsen svarer til § 13-8 i gjeldende forsikringsvirksomhetslov.

**Til kapittel 18. Straffebestemmelser***Til § 18-1. Straffeansvar*

Bestemmelsen svarer til § 14-1 i gjeldende forsikringsvirksomhetslov.

**Til endringer i lov av 24. november 2000 nr. 81 om innskuddspensjon i arbeidsforhold***Til § 2-2. Krav til institusjon*

Forslaget til endring svarer til lovutkastet i Del I av denne utredningen. Det vises derfor til merkningene til denne bestemmelsen i Del I kapittel 14. Denne endringen i innskuddspensjonsloven vil være nødvendig dersom lovutkastet i denne delen av utredningen, gjennomføres før, og i stedet for, lovutkastet i Del I.

## III

**Til ikraftttredelses- og overgangsbestemmelser***Ikraftttredelse og overgangsbestemmelser*

Bestemmelsen svarer til lovbestemmelse om ikraftttredelse og overgangsbestemmelser i lovutkastet del III i denne utredningens første del kapittel 15. Det vises til alminnelige motiver Del I kapittel 12 og merknader til denne bestemmelsen i Del I kapittel 14. Dersom lovutkastet her i denne utredningens Del II vedtas før og i stedet for lovutkastet i Del I, vil det måtte etableres egne overgangsregler. Disse må i så tilfelle sammenholdes med de overgangsregler det er behov for i forhold til de nye livsforsikringsbestemmelsene inntatt i kapittel 8 i dette lovutkastet, jf. Innst. O. nr. 4 (2004–2005).

*Eksisterende virksomhet*

Bestemmelsen svarer til lovbestemmelse om eksisterende virksomhet i lovutkastet del III i denne utredningens første del kapittel 15. Det vises til alminnelige motiver Del I kapittel 12 og merknader til denne bestemmelsen i Del I kapittel 14. Om lovutkastet her i denne utredningens Del II vedtas før og i stedet for lovutkastet i Del I, vil det måtte etableres egne overgangsregler. Disse må i så tilfelle sammenholdes med de overgangsregler det er behov for i forhold til de nye livsforsikringsbestemmelsene inntatt i kapittel 8 i dette lovutkastet, jf. Innst. O. nr. 4 (2004–2005).

## Kapittel 6

**Utkast til lov om forsikringsselskaper, pensjonsforetak og deres virksomhet mv. (forsikringsloven)**

## I

**Kapittel 1. Alminnelige bestemmelser.***§ 1–1. Virkeområde*

Denne lov gjelder forsikringsselskaper, pensjonsforetak og virksomhet som drives av slike foretak. Med pensjonsforetak menes pensjonskasser og innskuddspensjonsforetak.

Reglene i kapittel 10 om flytting gjelder også for banker og forvaltningsselskap for verdipapirfond.

Kongen kan bestemme at regler i loven skal gjelde for pensjonsfond og kan gi nærmere regler om dette.

*§ 1–2. Forsikringsvirksomhet*

Forsikringsvirksomhet kan bare drives av forsikringsselskaper og pensjonskasser i henhold til tilatelse etter reglene i denne lov.

Betegnelsen «forsikring» og andre betegnelser med samme betydningsinnhold kan i foretaksnavn og ved markedsføring bare benyttes i næringsvirksomhet som er, eller drives i forbindelse med forsikringsvirksomhet.

*§ 1–3. Skille mellom forsikringsbransjer*

Livsforsikringsselskaper kan bare overta forsikringer som regnes som kollektiv eller individuell livsforsikring, jf. § 8–1. Et livsforsikringsselskap som har overtatt pensjonsordning med foretakspensjon for et foretak eller for konsernforetak som har felles pensjonsordning, kan likevel også overta pensjonsordning med innskuddspensjon for samme foretak eller for et foretak som inngår i samme konsernforhold. Kredittilsynet kan tillate at livsforsikringsselskaper overtar andre personforsikringer.

Skadeforsikringsselskaper kan bare overta forsikringer som ikke regnes som livsforsikringer eller kredittforsikringer. Kredittilsynet kan tillate at skadeforsikringsselskaper overtar livsforsikrin-

ger i form av rene risikoforsikringer av høyst ett års varighet og gjenforsikringer innen livsforsikring.

Kredittforsikringsselskaper kan bare overta kredittforsikringer. Kredittilsynet kan gi nærmere regler om hvilke forsikringer som skal regnes som kredittforsikringer. I forhold til reglene i loven regnes kredittforsikringsselskaper som skadeforsikringsselskaper og kredittforsikring som skadeforsikring, hvor ikke annet er bestemt.

Kredittilsynet avgjør i tvilstilfelle om en forsikring kan eller må overtas av livs-, skade- eller kredittforsikringsselskaper.

*§ 1–4. Pensjonskasser*

Pensjonskasser kan bare overta kollektive pensjonsordninger og drive annen virksomhet som omfattes av § 7–1.

Pensjonskasser som overtar kollektive pensjonsordninger som regnes som livsforsikring, jf. § 8–1, kan ikke overta kollektive pensjonsordninger eller andre pensjonsforpliktelser uten forsikringselement. En pensjonskasse som har overtatt pensjonsordning med foretakspensjon for et foretak eller for konsernforetak som har felles pensjonsordning i pensjonskassen, kan likevel også overta pensjonsordning med innskuddspensjon for samme foretak eller for et foretak som inngår i samme konsernforhold.

Pensjonskasser som overtar kollektive pensjonsordninger uten forsikringselement, kan ikke overta kollektive pensjonsordninger eller andre pensjonsforpliktelser som regnes som livsforsikring.

*§ 1–5. Innskuddspensjonsforetak*

Innskuddspensjonsforetak kan bare overta kollektive pensjonsordninger uten forsikringselement. Innskuddspensjonsforetak kan ikke overta andre kollektive pensjonsordninger eller andre pensjonsforpliktelser som regnes som livsforsikring.

### § 1–6. Taushetsplikt

Ansatte og tillitsvalgte i et forsikringsselskap eller pensjonsforetak har taushetsplikt med hensyn til opplysninger de får om andres forretningsmessige eller private forhold, med mindre de etter lov har plikt til å gi opplysninger. Tilsvarende gjelder andre som utfører oppdrag for forsikringsselskap eller pensjonsforetak.

Taushetsplikten etter første ledd er ikke til hinder for at styret eller noen som har fullmakt fra styret gir andre kredittinstitusjoner opplysninger selskapet har mottatt i egenskap av kredittinstitusjon. Tilsvarende gjelder meddelelse av helse- og skadeopplysninger til annet forsikringsselskap eller pensjonsforetak, med mindre begrensninger i opplysningsadgangen fastsettes av Kongen.

### § 1–7. Tillitsmenns og ansattes handel med finansielle instrumenter

For tillitsmenns og ansattes handel for egen regning med finansielle instrumenter gjelder lov 19. juni 1997 nr. 79 om verdipapirhandel §§ 2a-1 til 2a-7.

### § 1–8. Geografisk virkeområde

Loven gjelder på kontinentalsokkelen og på Svalbard, i den utstrekning ikke annet følger av Norges folkerettslige forpliktelser.

## I. Forsikringsselskaper

## Kapittel 2. Konsesjon

### § 2–1. Konsesjon

Et forsikringsselskap kan ikke drive virksomhet uten tillatelse av Kongen, som kan sette vilkår for tillatelsen. Et forsikringsselskap skal ha forretningskontor og hovedkontor i Norge. Tillatelse skal nektes med mindre Kongen er overbevist om at eiere av kvalifisert eierandel og innehav av slike eierandeler er i samsvar med finansieringsvirksomhetsloven § 2–3. Med kvalifisert eierandel menes en eierandel som representerer 10 prosent eller mer av kapitalen eller stemmene i institusjonen, eller som for øvrig gir adgang til å utøve en vesentlig innflytelse i ledelsen av institusjonen og dens virksomhet. Tillatelse skal nektes med mindre mer enn tre firedeler av forsikringsselskapets aksjekapital tegnes ved kapitalforhøyelse uten fortrinnsrett for aksjeeiere eller andre.

Tillatelse skal nektes dersom styremedlemmene, administrerende direktør eller annen person som faktisk leder virksomheten:

- a) ikke kan antas å ha den nødvendige erfaring til å utøve stillingen eller vervet,
- b) er dømt for et straffbart forhold, og det utviste forhold gir grunn til å anta at vedkommende ikke vil kunne ivareta stillingen eller vervet på en forsvarlig måte, eller
- c) stilling eller ved utøvelsen av andre verv har utvist en slik adferd at det er grunn til å anta at vedkommende ikke vil kunne ivareta stillingen eller vervet på forsvarlig måte.

Tillatelse skal for øvrig gis med mindre det er grunn til å anta:

- a) at selskapet ikke vil oppfylle de krav som stilles i lov eller i medhold av lov,
- b) at startkapitalen ikke står i rimelig forhold til den planlagte virksomhet, eller
- c) at tillatelse på annen måte vil få uheldige virkninger for forsikringstakerne eller grupper av forsikringstakere.

Tillatelse gis for en eller flere forsikringsbransjer, eller for en del av bransjen. Tillatelsen kan begrenses til et bestemt geografisk område, til bestemte kundegrupper eller på annen måte.

Avgjørelse av søknad om tillatelse etter første ledd jf. tredje ledd skal meddeles søkeren innen seks måneder etter at søknaden er mottatt. Dersom søknaden ikke inneholder de opplysninger som er nødvendig for å avgjøre om tillatelse skal gis, regnes fristen fra det tidspunkt slike opplysninger ble mottatt.

### § 2–2. Tilbakekall av konsesjon

Kongen kan trekke en tillatelse tilbake helt eller delvis dersom:

- a) styret eller andre organer i forsikringsselskapet har gjort seg skyldig i grov eller vedvarende overtredelse av sine plikter etter lov, forskrifter gitt i medhold av lov, de vilkår som er satt i medhold av § 2–1 eller selskapets vedtekter,
- b) det ellers finnes misligheter i selskapets ledelse, eller andre omstendigheter som gir grunn til å frykte forhold som nevnt i § 2–1 tredje ledd bokstav a og c,
- c) forsikringsselskapet ikke lenger har et betryggende økonomisk grunnlag, eller
- d) forsikringsselskapet ikke lenger driver aktiv virksomhet i vedkommende forsikringsbransje.

For selskaper som nevnt i § 2–4 første ledd kan tillatelse også trekkes tilbake dersom forutsetningen i § 16–1 annet ledd ikke lenger er oppfylt.

### § 2–3. Søknad om konsesjon

Søknad om tillatelse etter § 2–1 for nytt forsikringsselskap skal inneholde en driftsplan for selskapets tre første år. Driftsplanen skal inneholde:

- a) en oversikt over de forsikringer selskapet vil tilby,
- b) opplysninger om selskapets kapitalforhold,
- c) budsjett for etablerings- og administrasjonskostnader,
- d) opplysninger om hvilke prinsipper selskapet vil benytte ved premieberegning,
- e) opplysninger om hvordan gjenforsikringen er planlagt ordnet, og
- f) prognose for finansiell stilling etter tre års drift. Søknaden skal være bilagt:
  - a) selskapets vedtekter,
  - b) bekreftet kopi av stiftelsesdokumentet,
  - c) bekreftet kopi av protokollen for den konstituerende generalforsamling, og
  - d) opplysninger om navn og adresse på de skadebehandlingsrepresentanter som skal være utpekt i hvert av de øvrige EØS-landene dersom selskapet skal dekke risiko innen forsikringsklassen ansvar for landkjøretøy, bortsett fra hvis selskapet bare skal dekke fraktførers ansvar, jf. bestemmelser fastsatt i medhold av lov 3. februar 1961 om ansvar for skade som motorvogn gjer (bilansvarslova) § 17.

Kreditilsynet kan kreve ytterligere opplysninger, samt gi nærmere regler om innholdet i konsesjonssøknader.

### § 2–4. Utenlandske og utenlandsk eide forsikringsselskaper

Utenlandsk forsikringsselskap kan gis konsesjon til å drive virksomhet i Norge etter reglene i kapittel 16.

Det er ikke tillatt å formidle forsikringer til forsikringsselskaper som ikke har tillatelse til å drive virksomhet i Norge. Forbudet omfatter ikke skadeforsikringer i tilknytning til næringsvirksomhet. Kongen kan gi nærmere regler om formidlingsvirksomhet.

Kongen kan i forskrift fastsette i hvilken utstrekning bestemmelsene i de foregående ledd skal gjelde overfor forsikringsselskaper som har sitt hovedsete i en annen stat som omfattes av Det europeiske økonomiske samarbeidsområde, og fastsette nærmere regler for slike selskapers virksomhet i Norge.

## Kapittel 3. Alminnelige regler om forsikringsselskaper

### § 3–1. Selskapsformer

Forsikringsselskaper må organiseres som aksjeselskaper, allmennaksjeselskaper eller gjensidige selskaper.

For forsikringsaksjeselskaper eller forsikringsallmennaksjeselskaper gjelder reglene i aksjeloven eller allmennaksjeloven, med mindre annet er bestemt i eller i medhold av loven her.

Aksjeloven § 3–5 første ledd tredje punktum og § 8–1 annet ledd og allmennaksjeloven § 3–5 første ledd tredje punktum og § 8–1 annet ledd gjelder ikke for forsikringsselskaper.

Aksjeloven gjelder ikke for gjensidige forsikringsselskaper, med mindre noe annet er bestemt i eller i medhold av loven her.

### § 3–2. Vedtekter

Et forsikringsselskaps vedtekter skal godkjennes av Kongen og kan ikke endres uten godkjenning av Kongen.

Vedtektene i et livsforsikringsselskap skal inneholde regler om fastsettelse av utbytte på aksje- eller garantikapitalen.

### § 3–3. Registrering

Et forsikringsselskap skal anmeldes til Foretaksregisteret senest seks måneder etter at tillatelse etter § 2–1 er gitt.

Registerføreren skal kontrollere at selskapet har tillatelse etter § 2–1 til å drive virksomhet, og at dets vedtekter er godkjent etter § 3–2.

For gjensidige forsikringsselskaper gjelder aksjelovens § 2–20 tilsvarende.

### § 3–4. Foretaksnavn

Et forsikringsselskaps navn (foretaksnavn) må inneholde ordet «forsikring» eller andre ord eller uttrykk med samme betydningsinnhold. Dessuten må selskapsformen fremgå av selskapets foretaksnavn.

### § 3–5. Særlige regler for konsernforhold

Et forsikringsselskap kan inngå i et konsernforhold i samsvar med finansieringsvirksomhetsloven § 2a–6 bare dersom:

- a) morselskapet, selskapene i konsernenheten eller annet eierselskap ikke er kredittforsikrings-selskap, og
- b) morselskapet, selskapene i konsernenheten og i tilfelle alle andre selskaper i det konsern forsikringsselskapet tilhører, enkeltvis og samlet oppfyller vilkårene i § 6-1 og § 6-2 i loven her. Kongen kan i forskrift gjøre unntak fra bestemmelsene i denne bokstav og gi forskrifter om at konsernet samlet må oppfylle også andre regler gitt i eller i medhold av loven her.
- c) konsernforholdet er etablert etter tillatelse etter finansieringsvirksomhetsloven § 2a-3.

#### § 3-6. Sammenføring, deling mv.

Sammenføring (fusjon) og deling (fisjon) av forsikringsselskaper og morselskaper til forsikringsselskaper, kan ikke gjennomføres uten Kongens tillatelse. Likt med deling regnes avhendelse av vesentlige deler av selskapets aktiva. Kongen avgjør i tvilstilfelle om en avhendelse omfatter vesentlige deler av selskapets aktiva.

Erverv av aksjer i et forsikringsselskap som allerede har tillatelse etter § 2-1 til å drive virksomhet, er avhengig av Kongens godkjennelse når ervervet medfører at selskapet vil inngå i et konsern.

#### § 3-7. Forhøyelse av ansvarlig kapital

Uten samtykke av Kongen kan den ansvarlige kapital ikke økes på annen måte enn ved fondsopplegg. Det kan knyttes slike vilkår til samtykket som er egnet til å ivareta de interesser som skal beskyttes ved denne lov og lov av 10. juni 1988 nr. 40 om finansieringsvirksomhet og finansinstitusjoner.

#### § 3-8. Overdragelse av forsikringsportefølje

Overdragelse av hele eller deler av et selskaps forsikringsportefølje krever tillatelse fra Kongen når forsikringsporteføljen enten er tegnet etter reglene om etableringsadgang eller etter reglene om adgang til å yte tjenester som følger av EØS-avtalen, og forsikringsporteføljen ønskes overdratt til forsikringsselskap med hovedsete i EØS-området.

Kongen gir nærmere regler om overdragelse i henhold til første ledd, herunder om:

- a) nødvendige bekreftelser, samtykke mv. fra tilsynsmyndigheter i andre EØS-stater,
- b) selskapets plikt til å informere forsikringstakerne,

- c) forsikringstakernes rett til å si opp forsikringsavtalen,
- d) offentliggjøring av overdragelse.

Denne bestemmelsens første og annet ledd gjelder tilsvarende for overdragelse av forsikringsportefølje fra filial av forsikringsselskap med hovedsete i annet enn EØS-stat til forsikringsselskap etablert i Norge eller i annen EØS-stat.

### Kapittel 4. Særlige regler om gjensidige forsikringsselskaper

#### § 4-1. Stiftelse

Et gjensidig forsikringsselskap kan stiftes av en eller flere stiftere. Stifterne skal opprette, datere og skrive under et dokument som inneholder utkast til vedtekter og bestemmelser som nevnt i § 4-4.

Minst halvdelen av stifterne skal være bosatt i riket og ha bodd her i de siste to år, om ikke Kongen gjør unntak i det enkelte tilfellet. Like med personer som er bosatt i riket, regnes staten og norske kommuner samt norske selskaper med begrenset ansvar, foreninger og stiftelser. Bestemmelsen i første punktum gjelder ikke for statsborgere i stater som er part i EØS-avtalen når de er bosatt i en slik stat. Første punktum gjelder heller ikke for juridiske personer som nevnt i EØS-avtalen art. 34 annet ledd, som er opprettet i samsvar med lovgivningen i en av EUs medlemsstater eller en EFTA-stat, og som har sitt vedtektsbestemte sete, sin hovedadministrasjon eller sitt hovedforetak innen EU- eller EFTA-statenes territorium.

#### § 4-2. Garantifond

Garantifondet (garantikapitalen) kan bestå av ansvarlig lånekapital. Lånet kan ytes fra et aksjeselskap eller et allmennaksjeselskap som er stiftet for dette formål, fra et annet selskap eller fra andre.

Lånekapital som nevnt i første ledd kan også tas opp ved at det utstedes omsettelige grunnfondsbevis med representasjonsrett i generalforsamlingen, jf. § 4-3 bokstav b. Kongen kan bestemme at visse regler i aksjeloven får anvendelse for grunnfondsbevis. Vedtak om tilbakebetaling av grunnfondsbevis utstedt etter dette ledd er ikke gyldig uten etter tillatelse av Kongen. Kongen kan fastsette nærmere regler om begrensninger i adgang til å eie grunnfondsbevis, herunder også begrensninger i utlendingers adgang til å eie grunnfondsbevis.

#### § 4-3. Vedtekter

Vedtektene skal foruten det som er nevnt i § 5-1 første ledd angi:

- a) Det som er angitt i aksjelovens § 2-2 første ledd nr. 1, 2, 3, 6 og 7.
- b) Reglene for medlemskap, sammensetning av generalforsamling og stemmerett på generalforsamling.
- c) Det antall forsikringer og den samlede forsikringssum som skal være tegnet, for at selskapet skal kunne starte sin virksomhet.
- d) Reglene for medlemmenes ansvar innbyrdes.
- e) Reglene for oppløsning av selskapet.
- f) Reglene for anvendelse av årsoverskuddet og dekning av eventuelt underskudd.
- g) Reglene for når generalforsamling skal holdes.
- h) Reglene for hvem som skal innkalle til generalforsamling, og hvordan innkallingen skal skje.

#### § 4-4. Stiftelsesdokument

Stiftelsesdokumentet skal dessuten angi:

- a) Forsikringenes art.
- b) Når den konstituerende generalforsamling må være holdt for at tegning av forsikring skal være bindende for medlemmene.
- c) Størrelse på et eventuelt garantifond.
- d) Hvor stor del av garantifondet som eventuelt skal innbetales straks og reglene for det garanterende selskaps forpliktelse til å gjøre ytterligere innbetaling til garantifondet.
- e) Reglene for forrentning og tilbakebetaling av et eventuelt garantifond.
- f) Eventuelle regler om at det garanterende selskap skal kunne øve innflytelse på eller føre tilsyn med forsikringsselskapet.
- g) Hvem som skal betale stiftelsesomkostningene, og eventuelt godtgjørelse til noen for arbeidet i forbindelse med stiftelsen.

Bestemmelser som ikke er angitt i stiftelsesdokumentet, kan ikke gjøres gjeldende mot selskapet.

#### § 4-5. Innbydelse til forsikringstegning

Bestemmelsen i § 2-1 om konsesjon er ikke til hinder for at det med henblikk på å stifte et gjensidig forsikringsselskap kan skje inntegning av medlemmer. Før selskapet er registrert, løper ikke selskapets forsikringsansvar, og premie kan ikke innkreves.

#### § 4-6. Innkalling til konstituerende generalforsamling

Stifterne innkaller medlemmene til den konstituerende generalforsamling, som skal avholdes senest seks måneder etter at stiftelsesdokumentet

er undertegnet. Oversittes denne fristen, er tegning ikke bindende.

#### § 4-7. Konstituerende generalforsamling

Beslutning om å stifte selskapet treffes på konstituerende generalforsamling.

Tegningslisten skal holdes tilgjengelig for tegnerne i minst en uke før generalforsamlingen på et sted som angis i innkallingen.

På den konstituerende generalforsamlingen skal stifterne legge fram stiftelsesdokumentet og tegningslisten.

Blir ikke det antall forsikringer og den forsikringssum tegnet som skal være tegnet etter stiftelsesdokumentet, jf. § 4-3 bokstav c, kan selskapet ikke besluttet stiftet. Forsikringssum som er innbetalt, skal i så fall uten opphold betales tilbake.

Før det gjensidige forsikringsselskapet kan besluttet stiftet, skal den konstituerende generalforsamlingen ha behandlet og avgjort forslag som måtte være fremsatt om endringer i vedtektene eller i stiftelsesdokumentet for øvrig. Generalforsamlingen kan likevel ikke treffe beslutning i strid med stiftelsesdokumentet i saker som nevnt i § 4-3 bokstav b, c, d og e og § 4-4 bokstav a, c, d og e.

Forslaget om å stifte selskapet anses vedtatt dersom det får tilslutning fra flertallet av de avgitte stemmer og fra minst to tredjedeler av den kapital som er representert på generalforsamlingen. Blir det ikke oppnådd slikt flertall, bortfaller stiftelsen av selskapet.

Når selskapet er stiftet, skal generalforsamlingen velge kontrollkomité og i tilfelle representantskap eller styre.

#### § 4-8. Utligning av overskudd og underskudd

Med mindre annet er bestemt i vedtektene, skal overskudd eller underskudd utlignes på dem som var medlemmer i samme regnskapstermin, i forhold til en beregnet forskuddspremie.

I vedtektene til livsforsikringsselskap kan det bestemmes at medlemmene ikke skal ha ansvar for selskapets forpliktelser, men at underskudd i stedet skal utlignes ved en forholdsmessig reduksjon av forsikringskravene.

#### § 4-9. Ansvar overfor tredjemann

Medlemmenes ansvar for selskapets forpliktelser kan bare gjøres gjeldende av selskapet.

Selskapets krav på bidrag fra medlemmene ved utligning av underskudd kan ikke overdras, pantsettes eller tas til utlegg for gjeld.

#### *§ 4–10. Samarbeid*

Gjensidige selskaper kan gjennom samarbeidsavtaler danne konsernenheter basert på felles vedtektsfestede selskapsorganer, og vedtektene kan i slike tilfelle avvike fra reglene i denne lov og i lov om finansieringsvirksomhet og finansinstitusjoner.

### **Kapittel 5. Selskapets organer mv.**

#### *§ 5–1. Styre*

Forsikringsselskap skal ha et styre på minst tre medlemmer. Selskapets ansatte skal være representert i styret. Kongen kan fastsette nærmere regler om dette. Styret skal ha et flertall av personer som ikke er ansatt i selskapet eller i selskaper i samme konsern. Formannen skal velges blant dette flertallet. Vedtektene skal inneholde bestemmelser om varamedlemmer.

Styremedlemmene velges av representantskapet. Har selskapet ikke representantskap, velges styremedlemmene av generalforsamlingen. Den valgrett som tilkommer representantskapet eller generalforsamlingen, kan i vedtektene overføres til andre, men ikke til styret selv eller medlemmer av styret.

Reglene i denne paragraf gjelder også for morselskap til forsikringsaksjeselskap eller forsikringsallmennaksjeselskap. I disse tilfellene gjelder ikke første ledd fjerde og femte punktum for det selskap som eies. Kongen kan samtykke i at det eide forsikringsselskap har identisk styre med eierselskapet.

#### *§ 5–2. Administrerende direktør*

Forsikringsselskap skal ha administrerende direktør (daglig leder).

#### *§ 5–3. Aksjelovens anvendelse på gjensidige selskaper*

Reglene i aksjelovens §§ 6–1 til 6–3 og §§ 6–6 til 6–34 gjelder tilsvarende for gjensidige forsikringsselskaper, med mindre annet følger av loven her.

#### *§ 5–4. Representantskap*

I forsikringsselskaper med mer enn 50 ansatte skal det velges et representantskap med 12 medlemmer eller et høyere tall delelig med 3, som fastsettes av generalforsamlingen.

2/3 av medlemmene med varamenn velges av generalforsamlingen. De valgte medlemmer skal til sammen avspeile selskapets interessegrupper, kundestruktur og samfunnsfunksjon. Vedtektene skal fastsette nærmere regler om dette. I vedtektene kan valgretten overføres til andre.

1/3 av medlemmene med varamedlemmer velges av og blant de ansatte etter regler fastsatt av Kongen.

Kongen kan dispensere fra kravet om at selskapet skal ha representantskap. I så fall skal selskapets styre såvidt mulig sammensettes etter reglene i denne paragraf.

Representantskapet skal ha de oppgaver som påligger en bedriftsforsamling etter allmennaksjeloven §§ 6–35 til 6–40, med mindre selskapets vedtekter gir representantskapet en videre kompetanse.

Reglene i første, annet, tredje og femte ledd gjelder også for morselskap til forsikringsaksjeselskap eller forsikringsallmennaksjeselskap.

#### *§ 5–5. Kontrollkomité*

Forsikringsselskap skal ha en kontrollkomité med minst tre medlemmer og et varamedlem. Medlemmer og varamedlemmer velges av generalforsamlingen. Et medlem av komiteen skal tilfredsstille de krav som stilles til dommere etter lov av 13. august 1915 nr. 5 om domstolene § 54 annet ledd. Valget av dette medlem skal godkjennes av Kredittilsynet. Kredittilsynet kan dispensere fra bestemmelsene i de to foregående punktum.

Samarbeidende selskaper kan ha felles kontrollkomité.

Reglene i denne paragraf gjelder også for morselskap til forsikringsaksjeselskap eller forsikringsallmennaksjeselskap. I disse tilfellene bestemmer Kongen om første ledd skal gjelde for det selskap som eies.

Medlemmene i kontrollkomiteen kan ikke være formann eller nestformann i representantskapet, styremedlem, varamedlem til styret, selskapets revisor eller ansatt i forsikringsselskapet, eller så nært beslektet eller besvogret med disse som nevnt i forvaltningslovens § 6.

#### *§ 5–6. Kontrollkomiteens oppgaver og myndighet*

Kontrollkomiteen skal føre tilsyn med forsikringsselskapets virksomhet, og påse at det følger lover, forskrifter og vilkår, samt vedtekter og vedtak i selskapets besluttede organer. Kontrollkomiteen kan ta ethvert forhold innen selskapet opp til behandling.

Kontrollkomiteen kan til enhver tid forlange seg forelagt selskapets protokoller og dokumenter, og kreve at tillitsvalgte og ansatte gir de opplysninger som komiteen mener er nødvendige for at den skal kunne utføre sitt verv.

Representantskapet vedtar instruks for kontrollkomiteen. Instruksene godkjennes av Kredittilsynet.

#### *§ 5–7. Kontrollkomiteens innberetnings- og rapportplikt*

Kontrollkomiteen skal føre protokoll over sine møter. Protokollen gjøres kjent for styret.

Kontrollkomiteen skal gi innberetning til representantskapet minst en gang i året.

Får komiteen kjennskap til betydelige forsømler, feil eller misligheter av større betydning eller rekkevidde eller mener den at selskapet har lidt store tap, skal den straks ta dette opp med Kredittilsynet.

#### *§ 5–8. Generalforsamling*

Kredittilsynet trer i tingrettens sted ved utøvelse av myndighet som nevnt i aksjeloven § 5–8 annet ledd og § 5–12 første ledd tredje punktum og allmennaksjeloven § 5–8 annet ledd og § 5–12 annet ledd. Aksjelovens bestemmelser om generalforsamling får tilsvarende anvendelse på gjensidige selskaper.

#### *§ 5–9. Revisjon og granskning*

Representantskapet velger en eller flere registrerte eller statsautoriserte revisorer, og godkjenner revisors godtgjørelse.

Kredittilsynet trer inn i tingrettens sted ved utøvelse av myndighet etter aksjelovens og allmennaksjeloven §§ 5–25 til 5–27 og § 7–3. Reglene i aksjeloven kapittel 7 og §§ 5–25 til 5–27 og revisorloven gjelder tilsvarende for gjensidige forsikringsselskaper.

### **Kapittel 6. Alminnelige regler om selskapets virksomhet**

#### *§ 6–1. Forbud mot annen virksomhet*

Et forsikringsselskap kan bare drive forsikringsvirksomhet og virksomhet som naturlig henger sammen med forsikringsvirksomhet.

Bestemmelsen i første ledd er ikke til hinder for at et forsikringsselskap midlertidig driver eller

deltar i driften av annen virksomhet i den utstrekning det er nødvendig for å få dekning av krav eller for avvikling av skadeoppgjør. Kredittilsynet kan kreve at selskapet opphører med slik virksomhet innen en fastsatt frist.

Kongen kan gi nærmere regler om hva slags virksomhet forsikringsselskaper kan drive, og gjøre generelle eller individuelle unntak fra bestemmelsen i første ledd.

#### *§ 6–2. Eierandeler og innflytelse i andre selskaper*

Et forsikringsselskap kan ikke eie eller ved stemmegivning representere mer enn 15 prosent av aksjene eller andelene i et selskap som driver virksomhet som etter § 6–1 ikke kan drives av forsikringsselskap. Forbudet gjelder likevel ikke for så vidt den samlede verdi av slike eiendeler er mindre enn forsikringsselskapets midler etter fradrag for avsetninger til dekning av forsikringsforpliktelsene, så fremt den økonomiske risiko ved investeringen er begrenset til verdien av den aktuelle investeringen.

Kongen kan i særlige tilfelle gjøre unntak fra bestemmelsene i denne paragraf og sette vilkår for unntaket.

Bestemmelsen i paragrafen gjelder ikke forsikringsselskapers adgang til å eie aksjer eller andeler i finansinstitusjoner. Som finansinstitusjon regnes også verdipapir- og eiendomsmeglerforetak, foretak som forvalter verdipapirfond, samt utenlandsk finansinstitusjon.

#### *§ 6–3. Krav til kapitaldekning*

Et forsikringsselskap skal ha en kapitaldekning som til enhver tid utgjør minst 8 prosent av selskapets aktiva og selskapets forpliktelser utenfor balansen, beregnet etter prinsipper for risikoveiling.

Kongen kan fastsette:

- a) minstebeløp for ansvarlig kapital,
- b) regler om beregningsgrunnlaget,
- c) hva som skal anses som ansvarlig kapital,
- d) annen prosentsats enn nevnt i første ledd for å bringe norske bestemmelser i samsvar med internasjonale standarder.

#### *§ 6–4. Krav til solvensmarginkapital*

Et forsikringsselskap skal til enhver tid ha en kapital som er tilstrekkelig til å dekke solvensmarginen for selskapets samlede virksomhet.

Kongen kan ved forskrift fastsette regler om beregningsmåten for solvensmarginen for hen-

holdsvis livsforsikringsselskaper og skadeforsikringsselskaper, den kapital som kan dekke kravene og andre forhold vedrørende gjennomføringen av solvensmarginkravene.

#### *§ 6–5. Kontroll med forsikringsselskapers solvens*

Kredittilsynet fører kontroll med forsikringsselskapers solvens.

Hvis et selskap ikke oppfyller kravene til kapitaldekning eller solvensmarginkapital, kan Kongen gi selskapet pålegg om å stanse nytegning. Kongen kan også pålegge selskapet å foreta bestemte disposisjoner med sikte på å oppfylle krav til kapitaldekning eller solvensmarginkapital.

Kongen kan i særlige tilfelle og for en tidsbegrenset periode samtykke i at selskapet kan ha lavere kapitaldekning eller solvensmarginkapital enn fastsatt.

#### *§ 6–6. Kapitalforvaltning*

Et forsikringsselskap skal sørge for en forsvarlig kapitalforvaltning. Et forsikringsselskap skal for å sikre oppfyllelse av dets forsikringsforpliktelser sørge for at eiendeler til dekning av de forsikringsmessige avsetninger til enhver tid er plassert på en hensiktsmessig og betryggende måte sett i forhold til arten av forsikringsforpliktelsene og hensynet til sikkerhet, risikospredning, likviditet og avkastning.

Kongen gir nærmere regler om kapitalforvaltningen.

Finner Kredittilsynet at et forsikringsselskap har plassert sin kapital i strid med lov eller forskrifter eller for øvrig på ubetryggende eller åpenbart uheldig måte, kan Kredittilsynet pålegge selskapet å endre plasseringen innen en fastsatt frist.

#### *§ 6–7. Forsikringsvilkår*

Et forsikringsselskap skal benytte forsikringsvilkår som er rimelige og betryggende.

Kredittilsynet skal føre kontroll for å påse at de forsikringsvilkår som benyttes er i samsvar med første ledd. Kredittilsynet kan forby bruk av vilkår som Kredittilsynet finner å være ubetryggende eller urimelige.

#### *§ 6–8. Gjenforsikring*

Et forsikringsselskap skal til enhver tid ha gjenforsikring som er betryggende sett i forhold til selskapets risikoeksponering og dets økonomiske stilling.

Styret skal sørge for at det foreligger oppdaterte retningslinjer for arten og omfanget av selskapets gjenforsikringer og for at disse blir fulgt opp.

## II. Pensjonskasser og andre pensjonsforetak

### **Kapittel 7. Alminnelige regler om pensjonskasser**

#### **A. Pensjonskasser**

##### *§ 7–1. Pensjonskasse*

En pensjonskasse er en selveiende finansinstitusjon med virksomhet som er basert på én eller flere kollektive pensjonsordninger, og som også kan omfatte virksomhet som naturlig henger sammen med slik virksomhet (tilknyttet virksomhet).

Som kollektiv pensjonsordning regnes kommunale pensjonsordninger og pensjonsordninger opprettet i samsvar med reglene i foretakspensjonsloven og innskuddspensjonsloven, samt andre kollektive pensjonsordninger. Som kollektiv pensjonsordning regnes også pensjonsordning opprettet for medlemmer i en forening av selvstendige næringsdrivende og i tilfelle deres arbeidstakere (foreningspensjonsordning).

Som tilknyttet virksomhet regnes også utstedelse av fripoliser, pensjonsbevis eller pensjonskapitalbevis til arbeidstakere som er fratrådt sin stilling og opphørt å være medlem av pensjonsordning i pensjonskassen, samt tilleggsavtaler til slik rett til pensjon. Har en pensjonskasse tillatelse til å overta kollektive pensjonsordninger som regnes som livsforsikring, regnes også forsikring av risiko for uførhet eller død knyttet til medlemmene i en kollektiv pensjonsordning i pensjonskassen som tilknyttet virksomhet.

##### *§ 7–2. Pensjonskasser for flere foretak/arbeidsgivere*

Flere foretak som inngår i samme konsern eller i en gruppe basert på gjensidige eierforhold, kan ha felles pensjonsordning i en pensjonskasse. Det samme gjelder pensjonsordninger for flere kommunale arbeidsgivere som inngår i samme kommunale konsernlignende forhold.

To eller flere kommuner kan avtale å ha felles pensjonsordning i pensjonskasse (interkommunal pensjonskasse). Pensjonsordningen kan også omfatte foretak som inngår i kommunalt konsern-

lignende forhold med en av kommunene. Bestemmelsene i § 9–2 gjelder tilsvarende.

Foretak med pensjonsordninger som etter avtale skal omfattes av fellesordning for premiebe-  
regning, kan også ha felles pensjonsordning i  
samme pensjonskasse.

Når flere foretak/arbeidsgivere har pensjons-  
ordning i samme pensjonskasse, gjelder foretaks-  
pensjonsloven §§ 12–2 til 12–7 og innskuddspen-  
sjonsloven §§ 10–2 til 10–5 tilsvarende, med min-  
dre annet følger av reglene i kapittel 9 og 11.

### § 7–3. Konesesjon

En pensjonskasse kan ikke drive virksomhet  
uten tillatelse gitt av Kongen.

En pensjonskasse kan meddeles tillatelse til å  
overta kollektive pensjonsordninger som regnes  
som livsforsikring, jf. § 8–1, eller tillatelse til å  
overta kollektive pensjonsordninger uten forsi-  
kringselement. Det kan settes vilkår for tillatelsen,  
herunder vilkår som avgrenser den virksomhet  
pensjonskassen kan drive.

Bestemmelsene i §§ 2–1 annet til femte ledd, 2–  
2 og 2–3 gjelder tilsvarende.

Kongen kan fastsette regler om utenlandske  
pensjonskassers adgang til å drive virksomhet her  
i riket og norske pensjonskassers adgang til å drive  
virksomhet i annen stat.

### § 7–4. Vedtekter mv.

En pensjonskasse skal ha vedtekter som minst  
angir:

- a) pensjonskassens navn og forretningskontor,
- b) pensjonskassens virksomhet,
- c) minstekrav til grunnkapital,
- d) regler om styre, daglig leder og andre organer,
- e) regler om valg av styremedlemmer, styreleder,  
andre organer og revisor,
- f) regler om vedtak vedrørende endring av ved-  
tekter og sammenslutning, deling og avvikling  
av pensjonskassen,
- g) regler om utbytte av grunnkapitalen og andre  
kapitalinnskudd.

Vedtektene og endring av vedtektene skal være  
godkjent av Kongen.

En pensjonskasse skal være registrert i Fore-  
taksregisteret.

### § 7–5. Kapitalforhold

Pensjonskassen skal til enhver tid ha en minste  
grunnkapital tilsvarende 10 ganger folketrygdens

grunnbeløp (G), med mindre et høyere minstekrav  
er fastsatt i vedtekter eller konsesjonsvilkår.

Pensjonskassen kan oppta ansvarlig lånekapi-  
tal.

Pensjonskassen kan utstede grunnfondsbevis  
etter regler gitt av Kongen.

Pensjonskassens grunnkapital og ansvarlige  
kapital kan ikke uten samtykke av Kongen settes  
ned eller forhøyes på annen måte enn ved fonds-  
opplegg.

### § 7–6. Styret og daglig leder

Pensjonskassen skal ha et styre med minst tre  
eller, hvis forvaltningskapitalen er 100 mill. kr.  
eller mer, minst fem styremedlemmer. Styret skal  
ha minst ett medlem uten tilknytning til pensjons-  
kassen eller til arbeidsgiver, foretak, forening eller  
annen institusjon med pensjonsordning i pensjons-  
kassen. Medlemmene i pensjonsordningen(e) i  
pensjonskassen skal være representert i styret.

Pensjonskassen skal ha daglig leder utpekt av  
styret. Daglig leder kan ikke være medlem av sty-  
ret.

Reglene i aksjelovens §§ 6–1 til 6–3, 6–6 til 6–15  
og 6–19 til 6–34 gjelder tilsvarende. Aksjeloven  
§ 6–17 gjelder dersom dette er fastsatt i conse-  
sjonsvilkårene.

Revisor og ansvarshavende aktuar i pensjons-  
kassen skal møte samtidig i minst to styremøter  
per år.

### § 7–7. Organisering av virksomheten

En pensjonskasses virksomhet og økonomiske  
forhold skal holdes rettslig atskilt fra virksomhe-  
ten til arbeidsgiver, foretak, forening eller annen  
institusjon som har pensjonsordning i pensjons-  
kassen.

Styret skal sørge for forsvarlig organisering av  
virksomheten, herunder at det foreligger systemer  
for internkontroll.

Styret kan inngå avtaler med tjenesteyter om  
utførelse av forsikringstekniske beregninger,  
registrering av medlemmer og rettigheter og  
andre særskilte arbeidsoppgaver som omfattes av  
den daglige ledelse av virksomheten. Avtale om  
kapitalforvaltning kan bare inngås med bank eller  
livsforsikringsselskap som har adgang til å drive  
virksomhet her i riket, samt med verdipapirforetak  
med adgang til å drive aktiv forvaltning her i riket.

Styret skal sørge for at det til enhver tid forelig-  
ger skriftlig fastsatte retningslinjer for forsvarlig  
kapitalforvaltning, og skal drøfte retningslinjene  
minst hvert år. Det skal utarbeides en redegjørelse

for investeringsstrategien som omfatter metoder for måling og styring av investeringsrisiko og allokering av eiendeler sett i forhold til pensjonsforpliktelsen art og varighet.

#### *§ 7-8. Forholdet til pensjonsordningene og arbeidsgiver*

Regelverket for en pensjonsordning fastsettes ved avtale mellom pensjonskassen og arbeidsgiver. Som arbeidsgiver regnes her også morselskap i konsern, kommune, forening og styrende organ for interkommunal pensjonskasse eller foreningspensjonsordning.

Utkast til regelverket skal forelegges pensjonskassens aktuar til uttalelse før avtalen inngås.

Skal midler i en pensjonskasse forvaltes som egen investeringsportefølje, skal avtalen fastsette hvordan porteføljen skal være sammensatt, om adgang til å endre porteføljen og andre vilkår som er påkrevd.

Bestemmelsene om kollektive pensjonsordninger i lov om forsikringsavtaler gjelder tilsvarende så langt de passer.

#### *§ 7-9. Krav til ansvarlig kapital mv.*

En pensjonskasse med pensjonsordninger som anses som livsforsikring skal til enhver tid ha ansvarlig ansvarlig kapital og solvensmarginkapital. Bestemmelsene i §§ 6-3 til 6-5 med tilhørende forskrifter gjelder tilsvarende.

En pensjonskasse med pensjonsordninger uten forsikringselement skal til enhver tid ha forsvarlig ansvarlig kapital. Bestemmelsene i §§ 6-3 og 6-5 med tilhørende forskrifter gjelder tilsvarende.

Arbeidsgiver, foretak, forening eller annen institusjon med pensjonsordning i pensjonskassen kan skyte inn ny kapital i pensjonskassen for å sikre at soliditeten til enhver tid er forsvarlig, og at minstekravene til grunnkapital og annen kapital er oppfylt. Det samme gjelder arbeidsgivere tilknyttet interkommunale pensjonskasser eller foreningspensjonsordning.

Lov av 6. desember 1996 nr. 75 om sikringsordninger for banker og offentlig administrasjon mv. av finansinstitusjoner kapitlene 3 og 4 gjelder tilsvarende for pensjonskasser.

#### *§ 7-10. Alminnelige regler for virksomheten*

Følgende bestemmelser gjelder tilsvarende for pensjonskasser:

- § 6-1 forbud mot annen virksomhet,

- § 6-2 eierandeler og innflytelse i andre selskaper,
- § 6-6 kapitalforvaltning,
- § 6-7 forsikringsvilkår,
- § 6-8 gjenforsikring.,
- kapittel 9,
- kapittel 10 med tilhørende forskrifter.

Bestemmelsene om livsforsikring i kapitlene 8 og 11 med tilhørende forskrifter gjelder tilsvarende for pensjonskasser med tillatelse til å overta kollektive pensjonsordninger som regnes som livsforsikring, med mindre annet er særskilt fastsatt i lov eller i forskrift gitt av Kongen.

For pensjonskasser med tillatelse til å overta kollektive pensjonsordninger uten forsikringselement gjelder følgende bestemmelser tilsvarende så langt de passer:

- § 8-3 pristariffer,
- §§ 8-7 til 8-9 kapitalforvaltning og tilordning av avkastning,
- §§ 8-15, 8-18 og 8-19 avsetninger,
- § 8-23 kontoutskrift,
- § 8-24 aktuar.

Kongen kan gi nærmere regler om pensjonskassers virksomhet, herunder regler til gjennomføring og avgrensning av bestemmelsene i paragrafen her.

#### *§ 7-11. Informasjonskrav*

Medlemmer og pensjonister skal underrettes om endringer i regelverket for egen pensjonsordning.

Hvert år skal det enkelte medlem og pensjonist motta en oppgave med informasjon om nivået på vedkommendes opptjente pensjonsrettigheter. Det skal også orienteres om pensjonskassens investeringsstrategi dersom resultatet av kapitalforvaltningen er av direkte betydning for omfanget av pensjonsrettighetene.

Medlemmer og pensjonister skal på anmodning få tilsendt pensjonskassens årsregnskap med årsberetning. Det samme gjelder regnskap for egen pensjonsordning dersom det er flere pensjonsordninger i pensjonskassen.

Kongen kan fastsette nærmere regler om opplysninger som skal gis til medlemmer og pensjonister.

#### *§ 7-12. Sammenslåing, deling og opphør*

Sammenslåing, deling og opphør av en pensjonskasse krever samtykke av Kongen.

Bestemmelse i foretakspensjonsloven kapitlene 13, 14 og 15 og innskuddspensjonsloven kapit-

lene 11, 12 og 13 gjelder tilsvarende så langt de passer, med mindre Kongen i sitt samtykke etter første ledd fastsetter andre vilkår.

## B. Innskuddspensjonsforetak

### § 7–13. Innskuddspensjonsforetak

Et innskuddspensjonsforetak er en finansinstitusjon organisert som et aksjeselskap og med virksomhet basert på kollektiv innskuddspensjon

uten forsikringselement og som også kan omfatte virksomhet som naturlig henger sammen med slik virksomhet (tilknyttet virksomhet).

Som tilknyttet virksomhet regnes utstedelse av pensjonskapitalbevis til arbeidstakere som er fra-trådt sin stilling og opphørt å være medlem av pensjonsordning i innskuddspensjonsforetaket, samt fortsatt pensjonsspareavtale for slike personer.

### § 7–14. Konesjon

Et innskuddspensjonsforetak kan ikke drive virksomhet uten tillatelse gitt av Kongen.

Et innskuddspensjonsforetak kan meddeles tillatelse til å overta kollektive pensjonsordninger uten forsikringselement.

Bestemmelsene i §§ 2–1 annet til femte ledd, 2–2, 2–3 og 7–3 fjerde ledd gjelder tilsvarende.

### § 7–15. Krav til organisering mv.

Følgende bestemmelser gjelder tilsvarende for innskuddspensjonsforetak:

- § 6–3 krav til kapitaldekning,
- § 6–5 kontroll med forsikringsselskapets solvens,
- § 7–4 vedtekter mv.,
- § 7–5 kapitalforhold,
- § 7–6 første til tredje ledd styret og daglig leder,
- § 7–7 organisering av virksomheten,
- § 7–8 første, tredje og fjerde ledd. Forholdet til pensjonsordningene og arbeidsgiver,
- § 7–9 fjerde ledd (offentlig administrasjon),
- § 7–11 informasjonskrav.

Kongen kan gi nærmere regler om organisering av innskuddspensjonsforetak.

### § 7–16. Alminnelige regler for virksomheten

Følgende bestemmelser gjelder tilsvarende så langt de passer:

- § 6–7 forsikringsvilkår,
- § 8–3 pristariffer,

- §§ 8–7 til 8–9 kapitalforvaltning og tilordning av avkastning,
- §§ 8–15, 8–18 og 8–19 avsetninger,
- § 8–23 kontoutskrift,
- § 8–24 aktuar,
- kapittel 10 med tilhørende forskrifter.

Kongen kan gi nærmere regler om innskuddspensjonsforetaks virksomhet, herunder regler til gjennomføring og avgrensning av bestemmelsene i paragrafen her.

## III. LIVSFORSIKRING

### Kapittel 8. Kollektiv og individuell livsforsikring

#### A. Innledende bestemmelser

##### § 8–1. Virkeområde og definisjoner

Bestemmelsene i dette kapittel gjelder for selskaper som yter kollektiv livsforsikring, individuell livsforsikring eller begge deler, med mindre annet følger av reglene om kommunale pensjonsordninger i kapittel 9.

Som kollektiv livsforsikring regnes kollektive pensjonsordninger etablert i samsvar med foretakspensjonsloven eller innskuddspensjonsloven, kommunale pensjonsordninger, samt kollektive livrenteforsikringer, gruppelivsforsikringer og andre kollektive livsforsikringer.

Som individuell livsforsikring regnes livsforsikring som ikke er kollektiv livsforsikring.

Kongen kan gi nærmere regler til utfylling og avgrensning av bestemmelsene i kapitlet her, herunder nærmere regler for hva som skal regnes som henholdsvis kollektiv livsforsikring, kommunale pensjonsordninger, individuell livsforsikring, fripoliser, pensjonskapitalbevis, fortsettelsesforsikringer, engangsbetalte forsikringer, kontraktfastsatte forpliktelser og forpliktelser knyttet til verdien av særskilt investeringsportefølje.

##### § 8–2. Skille mellom virksomhetsregler

Dersom et selskap som driver kollektiv livsforsikringsvirksomhet, også driver individuell livsforsikringsvirksomhet, gjelder reglene i dette kapittel med tilhørende forskrifter for den samlede virksomhet i selskapet, med mindre annet følger av annet ledd.

Virksomhetsreglene i kapittel 7 og 8 med tilhørende forskrifter slik disse lød før loven her trådte i kraft, gjelder likevel for selskapets virksomhet

knyttet til individuelle livsforsikringskontrakter med kontraktfastsatte forpliktelser som er inngått før det tidspunkt bestemmelsene i kapitlet her trer i kraft, og som selskapet har skilt ut som egen portefølje. Selskapet skal i så fall føre eget regnskap for denne porteføljen.

Første og annet ledd gjelder tilsvarende for et selskap som bare driver individuell livsforsikringsvirksomhet.

## B. Pristariffer og premieberegning

### § 8-3. Pristariffer

Selskapet skal til enhver tid ha pristariffer for beregning av premie for samtlige av de produkter eller produktkombinasjoner som selskapet tilbyr. Pristariffene skal angi hvilket samlet vederlag selskapet beregner seg for å overta de ulike typer av risiko som er knyttet til, og for å yte de ulike typer av tjenester som inngår i, de forskjellige produktene og produktkombinasjonene.

Selskapet skal ved fastsettelsen av pristariffer skille mellom:

- a) pris for dekning av risiko knyttet til person,
- b) pris for forvaltning av midler knyttet til forsikringskontraktene, herunder selskapets risiko for avkastningsresultatet,
- c) pris for forvaltning av midler i særskilte investeringsporteføljer med investeringsvalg, og i tillegg vederlag for avkastningsgaranti knyttet til porteføljene, og
- d) pris for administrative tjenester.

Pristariffene kan fastsette at forsikringstaker, i tillegg til beregnet premie for den enkelte kontrakt, skal betale et kontraktsgebyr ved begynnelsen av forsikringsforholdet, og et avbruddsgebyr dersom forsikringstaker avslutter forsikringsforholdet før forsikringstiden er utløpt. Kongen kan gi nærmere regler om størrelsen på slike gebyrer, og gjøre unntak for regelen i første punktum for kollektive livsforsikringer. Utover dette kan selskapet ikke kreve tillegg til premie beregnet etter gjeldende pristariffer.

For fripoliser og pensjonskapitalbevis som forvaltes med investeringsvalg kan selskapet hvert år kreve vederlag for administrative tjenester etter egen pristariff. For fortsettelsesforsikringer basert på fripoliser eller pensjonskapitalbevis skal pristariffer for personrisiko og for forvaltning svare til de pristariffer som ligger til grunn for den aktuelle fripolisen eller pensjonskapitalbeviset. Kongen kan gi nærmere regler om pristariffer for fortsettelsesforsikringer, herunder unntak fra regelen i annet punktum.

Ved utformingen av pristariffene skal selskapet sørge for at:

- a) selskapets premier vil stå i rimelig forhold til den risiko som overtas og de tjenester som ytes,
- b) selskapets premier vil være tilstrekkelige til å gi sikkerhet for at forpliktelsene etter inngåtte kontrakter blir oppfylt, og vil være betryggende ut fra selskapets økonomi, og
- c) det ikke vil skje urimelig forskjellsbehandling mellom produkter, produktkombinasjoner eller kundeogrupper.

Kongen kan gi nærmere regler om pristariffer. Kongen kan også gi nærmere regler om rentesatser og andre beregningselementer som selskapet kan benytte ved utformingen av pristariffene.

### § 8-4. Endring av pristariffer

Selskapet kan endre sine pristariffer, og skal i så fall fastsette fra hvilket tidspunkt de nye tariffene skal gjelde.

I forhold til inngåtte kontrakter kan selskapet ikke gjøre endringen gjeldende før første ordinære premieforfall minst fire måneder etter at forsikringstakeren har mottatt underretning om den fastsatte endringen.

### § 8-5. Beregning av premier mv.

Ved beregning av premier skal selskapet benytte de til enhver tid gjeldende pristariffer, med mindre annet følger av § 8-4 annet ledd. Krav om betaling av premie skal angi hvilke poster som inngår i beregningen, og forhold av betydning for premieberegningen.

Premien skal beregnes for ett år av gangen, og betales forskuddsvis hvert år med mindre det er avtalt terminvis innbetaling i løpet av året.

Kongen kan fastsette særlige regler for beregning og betaling av premie for engangsbetalte forsikringer.

### § 8-6. Meldeplikt og tilsyn med pristariffer

Selskapet skal gi melding til Kredittilsynet om fastsatte pristariffer og prinsippene for utformingen av tariffene. Det samme gjelder ved endring av pristariffer. Kongen kan gi nærmere regler om meldeplikten.

Kredittilsynet skal føre kontroll for å påse at de pristariffer som benyttes er i samsvar med reglene gitt i eller i medhold av §§ 8-3 og 8-4, og at premieberegningen skjer i samsvar med reglene i § 8-5.

Kredittilsynet kan forby bruk av pristariffer som Kredittilsynet finner er ubetryggende eller urimelige.

### **C. Kapitalforvaltning og tilordning av avkastning**

#### *§ 8–7. Inndeling av forvaltningskapitalen*

Selskapets forvaltningskapital skal deles inn i kollektivporteføljen, investeringsvalgporteføljen og selskapsporteføljen. Hver av porteføljene kan deles inn i flere underporteføljer.

Kollektivporteføljen skal bestå av eiendeler som motsvarer de forsikringsmessige avsetninger til dekning av kontraktfastsatte forpliktelser. Som kontraktfastsatte forpliktelser regnes forpliktelser som ikke er knyttet til verdien av særskilt investeringsportefølje. Eiendeler som motsvarer erstatningsavsetning etter § 8–21 og risikoutjevningssfond etter § 8–22 skal også forvaltes i kollektivporteføljen.

Investeringsvalgporteføljen skal bestå av eiendeler som motsvarer de forsikringsmessige avsetninger til dekning av forpliktelser knyttet til verdien av særskilt investeringsportefølje. Eiendeler som motsvarer supplerende avsetning etter § 8–18 tredje ledd til dekning av særskilt avkastningsgaranti knyttet til kontrakter i investeringsvalgporteføljen og avsetning etter § 8–18 fjerde ledd til dekning av selskapets forpliktelse etter foretakspensjonsloven § 11–1 fjerde ledd, inngår likevel i kollektivporteføljen.

Eiendeler som motsvarer de forsikringsmessige avsetninger til dekning av kontraktfastsatte uføre- og etterlatteforpliktelser skal inngå i kollektivporteføljen selv om midler knyttet til alderspensjonssytelser er plassert i særskilt investeringsvalgportefølje. Dette gjelder likevel ikke når midlene knyttet til kontraktfastsatte uføre- og etterlatteforpliktelser forvaltes i investeringsvalgporteføljen etter reglene i foretakspensjonsloven § 11–1.

Selskapsporteføljen skal bestå av eiendeler som motsvarer selskapets ansvarlige kapital og eventuell annen gjeld enn forsikringsforpliktelsene.

Premiefond, innskuddsfond og pensjonsreguleringsfond anses her som del av den portefølje de øvrige midler knyttet til kontrakten inngår i, med mindre det følger av kontrakten at midlene i fondet skal plasseres på annen måte.

Ved valg av eiendeler til de forskjellige porteføljer, og ved endring av sammensetningen av porteføljer, skal selskapet overholde krav til god forretningsskikk og sørge for at det ikke skjer urimelig

forskjellsbehandling av kunder. Selskapet skal ha retningslinjer for valg av eiendeler og endring av porteføljer for å unngå at det oppstår interessekonflikter mellom kunder og kundegrupper eller mellom kunder og selskapet. I tilfelle av interessekonflikt mellom kunder og selskapet, skal hensynet til kundene gå foran.

Selskapet skal opprette et system for registrering av hvilke eiendeler som til enhver tid inngår i de ulike porteføljer.

Reglene i paragrafen her er ikke til hinder for at selskapet etablerer en ordning for samlet kapitalforvaltning.

Kredittilsynet kan, i samsvar med bestemmelsene i denne paragrafen, treffe avgjørelse om hvilken portefølje en kontrakt, og midler som motsvarer en avsetning, skal inngå i.

#### *§ 8–8. Forvaltning av porteføljene*

Midlene i kollektivporteføljen kan forvaltes i atskilte deler fastsatt ut fra selskapets risiko for avkastningsresultatet. De kvantitative begrensninger for plassering av midlene som følger av forskrift gitt med hjemmel i § 6–6 annet ledd gjelder for kollektivporteføljen i sin helhet.

Midlene i investeringsvalgporteføljen skal plasseres i særskilte investeringsporteføljer for hver kontrakt i investeringsvalgporteføljen i samsvar med de krav som følger av kontrakten mellom selskapet og forsikringstakeren og i samsvar med regler gitt i eller i medhold av lov.

Midlene i selskapsporteføljen skal forvaltes forsvarelig. Selskapet bestemmer utover dette hvordan midlene i selskapsporteføljen skal forvaltes.

#### *§ 8–9. Tilordning av avkastning, overskudd*

Avkastning ved forvaltning av midler plassert i kollektivporteføljen skal årlig fordeles mellom de kontrakter som omfattes. Fordelingen foretas etter forholdet mellom de forsikringsmessige avsetninger som er knyttet til hver av kontraktene. Avkastning tilordnet en kontrakt skal etter fradrag av avsetning etter beregningsgrunnlaget for kontrakten og i tilfelle tilleggsavsetning etter § 8–17, tilordnes kontrakten som overskudd på avkastningsresultatet. Tilsvarende gjelder tilordning av avkastning av midler som svarer til premiefond, innskuddsfond eller pensjonsreguleringsfond. Avkastning av midler som svarer til erstatningsavsetning, risikoutjevningssfond og supplerende avsetning etter § 8–18 tredje og fjerde ledd forvaltet i kollektivporteføljen skal tilordnes disse avsetningene og fond.

Avkastning ved forvaltning av midler plassert i særskilt investeringsportefølje skal årlig tilordnes den kontrakt porteføljen er knyttet til. Er det knyttet avkastningsgaranti til en investeringsportefølje, skal garantert avkastning som ikke dekkes av oppnådd avkastning, dekkes av supplerende avsetning eller av selskapet. Tilsvarende gjelder tilordning av avkastning av midler i premiefond, innskuddsfond eller pensjonsreguleringsfond forvaltet i særskilt investeringsportefølje.

Avkastning ved forvaltning av midler plassert i selskapsporteføljen skal årlig tilordnes selskapet.

#### D. Beregning av risikoresultat

##### *§ 8–10. Overskudd på risikoresultat*

Selskapet skal hvert år beregne risikoresultatet særskilt for hver gruppe av pensjonsordninger, andre kollektivordninger eller kontrakter, og individuelle kontrakter inkludert fripoliser og pensjonskapitalbevis.

Som overskudd regnes de på forhånd beregnede risikopremier for en gruppe med fradrag for de faktiske risikokostnader for gruppen. Det skal ved beregningen ses bort fra den fortjeneste for selskapet som er bygget inn i pristarifene for risiko knyttet til person.

Overskudd på risikoresultatet skal årlig fordeles mellom de enkelte kontrakter i hver gruppe etter forholdet mellom de risikopremier som er betalt for den enkelte kontrakt. Selskapet kan likevel bestemme at inntil halvparten av årets samlede overskudd på risikoresultatet skal avsettes til risikoutjevningfondet.

Kongen kan gi nærmere regler om at visse typer kontrakter kan unntas fra bestemmelsene i første til tredje ledd.

#### E. Anvendelse av årlig overskudd

##### *§ 8–11. Styrking av premiereserve*

Selskapet kan, med samtykke fra Kredittilsynet, beslutte at hele eller en del av årets overskudd etter § 8–9 første ledd og § 8–10 skal benyttes til nødvendig styrking av premiereserve for forsikringsforpliktelser knyttet til de kontrakter det gjelder.

Når hensynet til selskapets soliditet tilsier det, kan Kredittilsynet gi selskapet pålegg om å benytte hele eller en del av overskuddet som angitt i første ledd.

##### *§ 8–12. Overskudd tilordnet fripoliser og pensjonskapitalbevis med kontraktfastsatte forpliktelser*

Bestemmelsene i paragrafen her gjelder anvendelsen av overskudd etter § 8–9 første ledd tilordnet fripoliser og pensjonskapitalbevis med kontraktfastsatte forpliktelser. Kongen kan i forskrift fastsette at bestemmelsene i paragrafen her også skal gjelde for andre typer kontrakter.

Er selskapets risikoresultat negativt for en gruppe av kontrakter, kan kontraktens andel av risikoresultatet dekkes ved fradrag i overskudd på avkastningsresultatet tilordnet kontrakten.

Selskapet har rett til inntil 20 prosent av det overskudd på avkastningsresultatet som er tilordnet kontrakten, i tilfelle etter fradrag for andel av negativt risikoresultat i samsvar med annet ledd. Selskapet skal fastsette i vedtektene hvor høy pro-sentsats det skal benytte. Det er, innenfor begrensningen i første punktum, adgang til å fastsette forskjellige fordelingsnøkler ut fra selskapets risiko for avkastningsresultatet. Kongen kan gi nærmere regler for slik overskuddsdeling.

##### *§ 8–13. Negativt risikoresultat for fripoliser og pensjonskapitalbevis med investeringsvalg*

Bestemmelsene i paragrafen her gjelder fripoliser og pensjonskapitalbevis tilordnet egen investeringsportefølje med investeringsvalg. Kongen kan i forskrift fastsette at bestemmelsene i paragrafen her også skal gjelde for andre typer kontrakter.

Er selskapets risikoresultat negativt for en gruppe av kontrakter, kan kontraktens andel av risikoresultatet dekkes ved fradrag i avkastning tilordnet kontrakten etter § 8–9 annet ledd eller i verdien av investeringsporteføljen tilordnet kontrakten.

##### *§ 8–14. Anvendelse av overskudd tilordnet kontrakten*

Når annet ikke følger av §§ 8–11, 8–12 eller 8–13, gjelder følgende:

- Overskudd etter § 8–9 første og annet ledd og § 8–10 tilordnet kontrakter som er regulert av foretakspensjonsloven eller innskuddspensjonsloven skal fordeles etter reglene om fordeling av avkastning i disse lovene.
- Overskudd tilordnet andre kontrakter skal anvendes i samsvar med det som er bestemt i kontrakten mellom selskapet og forsikringstakeren.

## F. Forsikringsmessige avsetninger

### *§ 8–15. Minstekrav til forsikringsmessige avsetninger*

Selskapet skal i sin årsbalanse føre opp forsikringsmessige avsetninger. Forsikringsmessige avsetninger er avsetninger til dekning av:

- a) selskapets forpliktelser under kontrakter med kontraktfastsatte forpliktelser, beregnet etter reglene i §§ 8–16, 8–17 og 8–21,
- b) selskapets forpliktelser knyttet til verdien av særskilt investeringsportefølje, beregnet etter reglene i §§ 8–18 og 8–21,
- c) selskapets forpliktelser knyttet til premiefond, innskuddsfond og pensjonsreguleringsfond, beregnet etter reglene i § 8–19, og
- d) selskapets øvrige forsikringsmessige forpliktelser.

Forsikringsmessige avsetninger til dekning av forpliktelser under kontrakter med kontraktfastsatte forpliktelser, som angitt i første ledd bokstav a), omfatter premiereserve, tilleggsavsetninger, kursreguleringsfond, erstatningsavsetning, risikoutjevningsfond og andre tekniske avsetninger. Dette gjelder også avsetninger til dekning av uføre- og etterlatteytelser selv om midler som motsvarer avsetning til dekning av alderspensjon er plassert i særskilt investeringsportefølje.

Forsikringsmessige avsetninger til dekning av forpliktelser knyttet til verdien av særskilt investeringsportefølje, som angitt i første ledd bokstav b), omfatter premiereserve, supplerende avsetning for garantiforpliktelser, erstatningsavsetning, risikoutjevningsfond og andre tekniske avsetninger. Avsetningene til dekning av alders-, uføre- og etterlatteytelser knyttet til særskilt investeringsportefølje etter reglene i foretakspensjonsloven § 11–1 kan også omfatte tilleggsavsetninger.

Kongen kan gi nærmere regler om forsikringsmessige avsetninger. Det kan gjøres fradrag for gjenforsikret risiko etter regler gitt av Kredittilsynet.

### *§ 8–16. Premiereserve for kontraktfastsatte forpliktelser*

Avsetninger til premiereserve for kontraktfastsatte forpliktelser skal minst utgjøre forskjellen mellom kapitalverdien av selskapets fremtidige forpliktelser og kapitalverdien av de fremtidige nettopremier (prospektiv beregningsmetode). Tilleggsytelser som følge av tilført overskudd medregnes. Nettopremier er premie beregnet som angitt i § 8–

5, med fradrag for pris for administrative tjenester og pris for forvaltning.

Kongen fastsetter nærmere regler for hvilken rentesats som skal benyttes ved beregning av minstekravene til kapitalverdiene. Endres beregningsrenten, beregnes avsetningene for forpliktelser som oppstår etter endringen, på grunnlag av den nye beregningsrenten.

Det årlige krav til avsetning til premiereserve beregnes med utgangspunkt i sparedelen av årets premie, årlig avkastning i samsvar med beregningsrenten, og det beløp som etter beregningsgrunnlaget årlig skal tilføres premiereserven som følge av at selskapets forpliktelse overfor forsikrede som er død i løpet av året, er bortfalt. Årlig krav til avsetning skal også omfatte det overskudd som etter § 8–14 skal tilføres premiereserven.

Avsetninger til premiereserve skal tilordnes de enkelte kontrakter og de forsikrede på grunnlag av selskapets forpliktelser.

Dersom det i løpet av året inntreffer forsikringstilfeller som gir rett til utbetaling av uføreytelser eller ytelser til etterlatte, skal avsetningen til premiereserve fullt ut tilsvare kapitalverdien av selskapets fremtidige forpliktelser.

### *§ 8–17. Tilleggsavsetninger*

For å sikre sine forpliktelser under kontrakter med kontraktfastsatte forpliktelser, kan selskapet ved utgangen av det enkelte år foreta tilleggsavsetninger ut over minstekravet til premiereserve. Kredittilsynet kan, når Kredittilsynet finner at soliditetshensyn tilsier det, pålegge selskapet å foreta tilleggsavsetninger.

Selskapets tilleggsavsetninger skal være fordelt på de enkelte kontrakter. Selskapet fastsetter årets tilleggsavsetninger, jf. § 8–9 første ledd, i prosent av premiereserven knyttet til den enkelte kontrakt. Kongen kan gi forskrift om adgang til å bruke en høyere prosentsats for kontrakter med høy beregningsrente eller lave tilleggsavsetninger.

Dersom avkastningen tilordnet en kontrakt etter § 8–9 første ledd i et år ikke er stor nok til å dekke det årlige avsetningskrav etter § 8–16 tredje ledd, kan avsetningskravet oppfylles ved overføring av tilleggsavsetninger tilordnet kontrakten.

Fører tilleggsavsetninger tildelt en kontrakt et år til at de samlede tilleggsavsetninger overstiger et beløp som tilsvarende 12 prosent av premiereserven knyttet til kontrakten, skal det overskytende beløp tilordnes kontrakten som overskudd. Summen av premiereserve og tilleggsavsetninger knyttet til en kontrakt med kontraktfastsatte forpliktel-

ser kan ellers ikke reduseres på annen måte enn ved utbetaling til forsikrede.

#### *§ 8-18. Avsetninger for forpliktelser knyttet til særskilt investeringsportefølje*

De forsikringsmessige avsetninger til dekning av forpliktelser knyttet til verdien av særskilt investeringsportefølje skal til enhver tid motsvare verdien av den investeringsportefølje som er tilordnet kontrakten. Andelen av overskudd på risikoresultatet medregnes.

Dersom en pensjonsordning eller kontrakt uten kontraktfastsatte alderspensjonsytelser gir rett til kontraktfastsatte uføre- eller etterlatteytelser, skal det foretas avsetninger til dekning av slike forpliktelser etter reglene i §§ 8-16 og 8-17. Dersom midler til dekning av uføre- og etterlatteytelsene forvaltes i særskilt investeringsportefølje etter reglene i foretakspensjonsloven § 11-1, skal det foretas supplerende avsetning etter fjerde ledd.

Har selskapet knyttet avkastningsgaranti til en særskilt investeringsportefølje, skal selskapet også foreta supplerende avsetning til dekning av garantiforpliknelsen. Kongen kan gi nærmere regler om beregning av avsetningens størrelse.

Supplerende avsetning til dekning av selskapets forpliktelse etter foretakspensjonsloven § 11-1 fjerde ledd skal tilsvare forskjellen mellom kapitalverdien av selskapets forpliktelser overfor de forsikrede beregnet etter § 8-16 og verdien av investeringsporteføljen.

#### *§ 8-19. Premie-, innskudds- og pensjonsreguleringsfond*

De forsikringsmessige avsetninger for forpliktelser knyttet til premiefond, innskuddsfond og pensjonsreguleringsfond skal tilsvare fondets verdi til enhver tid.

§ 8-17 gjelder tilsvarende for slike fond i den grad de skal tilføres avkastning i samsvar med regelen i § 8-9 første ledd.

Er midler som motsvarer slike fond plassert i særskilt investeringsportefølje med avkastningsgaranti, gjelder § 8-18 tredje ledd tilsvarende.

### **G. Kursreguleringsfond, erstatningsavsetning og risikoutjevningsfond**

#### *§ 8-20. Kursreguleringsfond*

Kursreguleringsfondet skal tilsvare summen av urealiserte gevinster på finansielle omløpsmidler

som inngår i kollektivporteføljen, jf. § 8-7 annet ledd.

Kursreguleringsfondet skal ikke tilordnes kontraktene i kollektivporteføljen.

Kongen kan gi nærmere regler om kursreguleringsfondet.

#### *§ 8-21. Erstatningsavsetning*

Erstatningsavsetningen skal dekke selskapets forventede erstatningsutbetalinger for forsikringstilfeller som ved regnskapsårets utgang ikke er oppgjort av eller meldt til selskapet. Erstatningsavsetningen skal bare tilsvare midler som ville ha kommet til utbetaling i regnskapsåret dersom erstatningstilfellet var ferdigbehandlet.

Erstatningsavsetningen skal ikke fordeles på de enkelte kontrakter.

Kongen kan gi nærmere regler om erstatningsavsetningen.

#### *§ 8-22. Risikoutjevningsfond*

Risikoutjevningsfondet kan bare benyttes til å styrke avsetning til premiereserve vedrørende risiko knyttet til person.

Risikoutjevningsfondet skal ikke fordeles på de enkelte kontrakter.

Kongen kan gi nærmere regler om risikoutjevningsfondet.

### **H. Øvrige bestemmelser**

#### *§ 8-23. Kontoføring. Kontoutskrift*

I livs- og pensjonsforsikring skal selskapet opprette og føre en konto for hver forsikring, som skal inneholde regnskap for forsikringen og status pr. 31. desember det enkelte år. Selskapet skal hvert år sende forsikringstakeren utskrift av kontoen.

Kreditilsynet gir nærmere regler om dette.

#### *§ 8-24. Aktuar*

Et livsforsikringsselskap skal ha en aktuar til å foreta de nødvendige forsikringstekniske beregninger og undersøkelser. Aktuaren skal godkjennes av Kredittilsynet.

Kongen kan gi nærmere regler om vilkår for godkjennelse av aktuar og om aktuarens ansvar, rettigheter og plikter, samt om adgangen til å bruke juridisk person som aktuar.

*§ 8–25. Endringer i avsetningsgrunnlaget*

Endrer selskapet grunnlaget for beregning av kapitalverdiene slik at selskapet må foreta forhøyede avsetninger for tidligere overtatte forsikringer, kan Kredittilsynet gi selskapet frist til å oppfylle et nytt avsetningskrav.

Forhøyelse av avsetningene skal foretas etter en plan meddelt Kredittilsynet.

*§ 8–26. Livsforsikringsytelser i krig*

Hvis Norge kommer i krig, kan Kongen bestemme at ytelser etter livsforsikringsavtaler bare skal utbetales delvis. Kongen kan også gjøre andre nødvendige endringer i livsforsikringsavtalene for å dekke underskudd i et livsforsikringsselskap som følge av krig.

**Kapittel 9. Kommunale pensjonsordninger***§ 9–1. Virkeområde*

Bestemmelsene i dette kapittel gjelder:

- a) pensjonsordninger med ytelsesbasert pensjon opprettet i livsforsikringsselskap eller i pensjonskasse av kommunal arbeidsgiver som er bundet av hovedtariffavtale inngått mellom arbeidsgiver- og arbeidstakerorganisasjonene i kommunal sektor, eller av tariffavtale med tilsvarende krav til pensjonsordning for kommunal arbeidsgiver,
- b) tilsvarende pensjonsordninger for statlige helseforetak og andre statlige foretak,
- c) tilsvarende pensjonsordninger for foretak hvor en kommune har den bestemmende innflytelse eller har eller har hatt en kommunal eierandel, eller som har nær tilknytning til en kommune.

Som kommunal pensjonsordning regnes her pensjonsordning som omfattes av første ledd.

Departementet kan fastsette nærmere regler til utfylling og avgrensning av bestemmelsene i kapitlet her.

*§ 9–2. Kommunale konsernlignende forhold*

En kommune og ett eller flere foretak hvor kommunen har bestemmende innflytelse, eller flere slike foretak, kan opprette felles pensjonsordning. Foretak som kommunen har eller har hatt en eierandel i, eller som har nær tilknytning til kommunen, kan inngå i en slik felles pensjonsordning.

Pensjonsordningen kan i samsvar med bestemmelsene i § 9–6 anses som fellesordning for pre-

mieberegning. Det samme gjelder pensjonsordning i interkommunal pensjonskasse etablert i samsvar med § 7–2 annet ledd. For øvrig gjelder lov 24. mars 2000 nr. 16 om foretakspensjon §§ 12–3 og 12–4 tilsvarende så langt det passer.

Ved opphør av tilknytningen til konsernforholdet gjelder lov 24. mars 2000 nr. 16 om foretakspensjon §§ 12–5 til 12–7 tilsvarende.

*§ 9–3. Kommunal bransje*

Et livsforsikringsselskap som driver virksomhet knyttet til både kommunale og andre kollektive pensjonsordninger, skal behandle de kommunale pensjonsordningene som egen bransje. Det skal føres eget regnskap for bransjen.

*§ 9–4. Årets premier*

Årlig premie for en pensjonsordning skal tilsvare summen av ordinær årspremie, reguleringspremie og særskilte engangspremier for ytelser som ikke kan premiesettes på forhånd.

Premier beregnes etter reglene i § 9–5, jf. §§ 9–7 og 9–8, for så vidt annet ikke følger av reglene i § 9–6 om fellesordning for premieberegning.

*§ 9–5. Premieberegning*

Pensjonsordningen skal årlig tilføres en premie som etter beregningsgrunnlaget for ordningen er tilstrekkelig til å sikre den rett til pensjon som medlemmene vil opptjene i løpet av året, med tillegg av årets risikopremier og kostnader for tjenester (ordinær årspremie). Premie for hvert år beregnes ved årets begynnelse og senere i året i takt med lønnsutviklingen.

Pensjonsordningen skal i tillegg hvert år tilføres premie til dekning av oppreguleringen i løpet av året av opptjente pensjonsrettigheter og løpende pensjoner (reguleringspremie). Reguleringspremie beregnes på tidspunktet for oppreguleringen ut fra lønnsutviklingen i løpet av året og reguleringen av pensjoner under utbetaling og opptjent rett til pensjon til medlemmer som har fratrådt sin stilling uten rett til utbetaling av pensjon, i samsvar med endringen av folketrygdens grunnbeløp.

Pensjonsordningen skal også hvert år tilføres premie til dekning av andre pensjonsrettigheter som medlemmene i tilfelle får i løpet av året, og som ikke kan premiesettes på forhånd ut fra forsikringstekniske beregninger. Slik premie beregnes på det tidspunktet pensjonsrettighetene oppstår.

Ved beregninger av premie etter reglene i paragrafen her skal det gjøres fradrag i pensjonsytel-

sene for de ytelser som, ut fra til enhver tid gjeldende regler for folketrygden, kan antas å bli utbetalt fra folketrygden (beregnet folketrygd). Departementet kan gi nærmere regler om fastsettelse av beregnet folketrygd.

#### *§ 9-6. Fellesordning for premieberegning*

Bestemmelsene i § 8-5 er ikke til hinder for at det opprettes fellesordninger som består av flere pensjonsordninger, for at premie for de enkelte pensjonsordninger som inngår i en fellesordning, skal bli fastsatt ved beregning basert på prinsipper som vil motvirke at pensjonskostnadene for de enkelte medlemmene for tilsvarende pensjonsrettigheter vil variere med medlemmenes kjønn og alder.

En fellesordning opprettet i henhold til første ledd, skal hvert år tilføres premier tilsvarende summen av ordinær årspremie fastsatt etter forsikringstekniske beregninger for samtlige pensjonsordninger som inngår i fellesordningen. Den enkelte pensjonsordnings andel av samlet ordinær årspremie til fellesordningen beregnes ut fra forholdet mellom samlet pensjonsgrunnlag for medlemmene i hver av pensjonsordningene, med mindre det er fastsatt i forsikringsvilkårene for pensjonsordningene i fellesordningen at beregningen i stedet skal foretas ut fra brutto alderspensjonssystemet fratrasket beregnet ytelse fra folketrygden for samtlige medlemmer i hver av pensjonsordningene. Kostnader for tjenester kan beregnes og belastes særskilt for hver pensjonsordning.

Opptas en arbeidstaker som medlem av en pensjonsordning i løpet av et forsikringsår, belastes pensjonsordningen med en tilleggspremie for den delen av året som da gjenstår. Tillegget skal beregnes ut fra pensjonsordningens andel av samlet ordinær årspremie til fellesordningen og den prosentvise økningen av pensjonsordningens samlede grunnlag for beregning av premie etter annet ledd annet punktum som det nye medlemmet representerer. Avvik fra forsikringsteknisk beregnet premie inngår ved beregningen av ordinær årspremie til fellesordningen i det etterfølgende året.

Dersom det i løpet av et forsikringsår opptas en ny pensjonsordning i en fellesordning, skal den ordinære årspremie for pensjonsordningen for resten av året beregnes ut fra den samlede ordinære årspremie til fellesordningen som er beregnet for dette året, og den prosentvise økningen av det samlede grunnlaget for beregning av premie etter annet ledd annet punktum som pensjonsordningen medfører.

Det skal fastsettes i forsikringsavtalen om reguleringspremie som nevnt i § 9-5 annet ledd skal beregnes særskilt for hver pensjonsordning eller helt eller delvis ved gjennomsnittsberegning. Ved særskilt beregning skal reguleringspremien beregnes for hver pensjonsordning i fellesordningen ut fra den prosentvise økning av premiereserven for pensjonsordningen som er påkrevd som følge av oppregulering av medlemmenes opptjente pensjonsrettigheter ut fra lønnsutviklingen. Reguleringspremien for oppregulering av pensjoner under utbetaling og av opptjent rett til arbeidstakere som har fratrådt sin stilling uten rett til utbetaling av pensjon, skal beregnes i forhold til den del av premiereserven som sikrer slike pensjonsrettigheter. Ved gjennomsnittsberegning skal fellesordningen hvert år tilføres reguleringspremier tilsvarende summen av årlige reguleringspremier etter § 9-5 annet ledd for samtlige pensjonsordninger som inngår i fellesordningen. Den enkelte pensjonsordnings andel av samlet reguleringspremie til fellesordningen beregnes ut fra forholdet mellom samlet premiereserve for hver av pensjonsordningene på tidspunktet for oppregulering av pensjonsrettighetene. Kostnader for tjenester kan beregnes og belastes særskilt for hver pensjonsordning.

Det skal fastsettes i forsikringsavtalen om premier som nevnt i § 9-5 tredje ledd skal beregnes særskilt for hver pensjonsordning eller helt eller delvis ved gjennomsnittsberegning som nevnt i annet ledd.

Departementet kan fastsette nærmere regler om fellesordninger for premieberegning.

#### *§ 9-7. Premieberegning ut fra lineær opptjening mv.*

Ved beregning av pensjonsordningenes premier skal det legges til grunn at medlemmenes rett til pensjon opptjenes lineært fra tidspunktet for medlemskap i pensjonsordningen og frem til en pensjonsalder på 67 år eller annen særaldersgrense. Skal tidligere tjenestetid fra statlig eller annen kommunal pensjonsordning medregnes, regnes tidspunktet for medlemskap fra et tilsvarende tidligere tidspunkt.

Lov 24. mars 2000 nr. 16 om foretakspensjon § 9-3 gjelder tilsvarende.

Dersom et medlem gjør bruk av rett til å fratre med rett til utbetaling av pensjon før nådd pensjonsalder, skal det kreves tilleggspremie som nevnt i § 9-5 tredje ledd.

### *§ 9–8. Endring i forutsetningene for det forsikringstekniske beregningsgrunnlaget*

Viser det seg at fradraget i pensjonsytelsene for ytelser utbetalt av folketrygden blir mindre enn lagt til grunn ved premieberegningen, skal det beregnes tilleggspremie etter § 9–5 tredje ledd til dekning av differansen. Det gjelder også dersom årsaken er endring i regelverket for folketrygden som medfører at ytelsene fra folketrygden reduseres eller vil bli redusert. Blir fradraget for ytelser fra folketrygden større enn lagt til grunn ved premieberegningen, skal overskytende premiereserve tilføres premiefondet.

Viser det seg ellers at vesentlige forutsetninger for beregningsgrunnlag som er benyttet ved beregning av premier i tidligere år svikter, skal det fastsettes nytt beregningsgrunnlag og i tilfelle endrede vilkår for pensjonsordningen. Forbehold om rett til endring av premie i slike tilfelle skal fremgå av vilkårene for pensjonsordningen.

Lov 24. mars 2000 nr. 16 om foretakspensjon § 9–5 første og annet ledd gjelder tilsvarende.

### *§ 9–9. Innbetaling av premie*

Blir premie for et forsikringsår ikke innbetalt ved årets utgang eller ved utløpet av annen frist fastsatt i nytt premievarsel etter forsikringsavtaleloven § 14–2, bortfaller den økning av forsikringsforpliktelsene som den ikke innbetalte premien skulle dekke. Medlemmene i pensjonsordningen eller pensjonsordningene skal i tilfelle varsles om dette. Det kan likevel ikke som følge av slikt bortfall kreves tilbakebetaling av for meget utbetalt pensjon.

Departementet kan fastsette nærmere regler om innbetaling av premie.

### *§ 9–10. Minstekrav til premiereserve*

Premiereserven for pensjonsordningen skal til enhver tid være så stor at den etter det forsikringstekniske beregningsgrunnlaget for ordningen er tilstrekkelig til å sikre rett til opptjent pensjon for medlemmene, herunder rett til uførepensjon og etterlattepensjon.

Premiereserven for en pensjonsordning skal minst tilsvare summen av de premiereserver som trengs for å sikre retten til opptjent pensjon for hvert enkelt medlem i pensjonsordningen, herunder premiereserve opptjent av arbeidstakere som har fratrådt sin stilling. Dette gjelder likevel

ikke premiereserve for fratrådt arbeidstaker som får medregnet tjenestetiden i annen ordning dersom tilhørende premiereserve er overført. For medlem som har fått medregnet tjenestetid fra annen pensjonsordning, jf. § 9–7 første ledd, uten overføring av tilhørende premiereserve, skal det gjøres fradrag tilsvarende den premiereserve som vil være tilstrekkelig for å sikre rett til pensjon opptjent ved slik medregnet tjenestetid.

Ved beregningen av premiereserve skal det gjøres fradrag i pensjonsytelsene for de ytelser som, ut fra de til enhver tid gjeldende regler for folketrygden, kan antas å bli utbetalt av folketrygden, jf. § 9–5 fjerde ledd.

Ved beregningen av premiereserve skal det også gjøres fradrag for forsikringsforpliktelser som er bortfalt etter § 9–9.

### *§ 9–11. Pensjonsordningens midler*

En kommunal pensjonsordnings midler tilsvarende premiereserve til sikring av opptjent pensjon til enhver tid, samt tilleggsavsetninger, kursreserve og premiefond.

### *§ 9–12. Rådighet over pensjonsordningens midler*

Pensjonsordningens midler skal holdes atskilt fra forsikringstakerens midler. Midlene hefter ikke for forsikringstakerens forpliktelser og kan ikke ved pantsettelse eller på annen måte benyttes til å sikre eller å dekke dennes kreditorer.

Midlene kan ikke benyttes til å utbetale pensjoner eller andre ytelser til arbeidstakere som ikke er opptatt som medlem.

For premiefond knyttet til pensjonsordningen gjelder lov 24. mars 2000 nr. 16 om foretakspensjon §§ 10–2 til 10–4 tilsvarende så langt de passer.

### *§ 9–13. Kapitalforvaltningen*

Pensjonsordningens midler skal forvaltes i samsvar med de regler for kapitalforvaltningen i livsforsikringsselskaper og pensjonskasser som gjelder til enhver tid, med mindre annet følger av § 9–15.

Renten for lån til forsikringstaker eller medlemmer skal settes lik vanlig markedsrente for tilsvarende lån. Lånevilkårene skal gi adgang til å endre renten i samsvar med utviklingen av markedsrenten.

Avkastning av midler knyttet til premiefond skal årlig tilføres premiefondet.

#### *§ 9–14. Overskudd*

Overskudd tilført pensjonsordningen skal godskrives forsikringstakeren og overføres til pensjonsordningens premiefond.

Overskudd på premiereserve knyttet til pensjon under utbetaling eller knyttet til oppsatt pensjonsrettighet til fratrådt arbeidstaker skal likevel tilføres premiereserven dersom pensjonsytelsen eller pensjonsrettigheten ikke blir regulert i samsvar med årlig endring av grunnbeløpet i folketrygden.

#### *§ 9–15. Egen investeringsportefølje*

Forsikringstakeren kan i samsvar med bestemmelser i regelverket for pensjonsordningen avtale at midler tilsvarende pensjonsordningens premiereserve skal forvaltes som en investeringsportefølje tilordnet pensjonsordningen. Avtalen skal angi hvordan porteføljen skal sammensettes og hvilken adgang det er til å endre sammensetningen, samt den avkastningsgaranti som i tilfelle er knyttet til porteføljen.

Avkastning ut over det som er lagt til grunn i pensjonsordningens beregningsgrunnlag overføres til premiefondet.

Er avkastningen på investeringsporteføljen i en regnskapsperiode ikke så stor som forutsatt i beregningsgrunnlaget for pensjonsordningen, skal differansen kreves dekket ved overføring fra premiefondet eller tilskudd fra forsikringstakeren. Pensjonsinnretningen svarer overfor de forsikrede for at differansen blir dekket.

Lov 24. mars 2000 nr. 16 om foretakspensjon §§ 11–3 til 11–5 gjelder tilsvarende.

#### *§ 9–16. Pensjonsinnretningens opplysningsplikt*

Pensjonsinnretningen skal opprette og føre egen konto for hver pensjonsordning. Kontoen skal inneholde regnskap og status pr. 31. desember for det enkelte år. Nærmere regler fastsettes av Kredittilsynet.

Pensjonsinnretningen skal hvert år sende forsikringstakeren utskrift av kontoen for pensjonsordningen sammen med opplysninger som vil være av vesentlig betydning for forsikringstakerens vurdering av forsikringsforholdet. Kredittilsynet gir nærmere regler om dette.

Pensjonsinnretningen skal utstede et pensjonsbevis til arbeidstakere som fratrer sin stilling uten rett til straks begynnende pensjon. Pensjonsbeviset skal opplyse hvilke pensjonsrettigheter vedkommende har opptjent (oppsatte rettigheter) på

fratredelsestidspunktet. Pensjonsinnretningen skal senere på forespørsel fra innehaveren av pensjonsbeviset gi oppdatert informasjon. Ved flytting av pensjonsordningen som omfatter den oppsatte rettighet i medhold av § 10–11, skal pensjonsinnretningen som pensjonsordningen flyttes fra, informere den fratrådte arbeidstaker.

#### *§ 9–17. Flytting av pensjonsordning*

Pensjonsordningen og dens midler kan flyttes til annen pensjonsinnretning etter reglene i kapittel 10.

#### *§ 9–18. Opphør av pensjonsordningen*

Dersom et foretak med kommunal pensjonsordning går konkurs eller det er truffet vedtak om at foretaket eller dets virksomhet skal avvikles, skal pensjonsordningen opphøre. Det samme gjelder om foretaket slutter å betale premie til pensjonsordningen og premien ikke kan dekkes av midler i premiefondet.

Når en pensjonsordning opphører, skal pensjonsordningens midler fordeles mellom medlemmene, pensjonistene og arbeidstakere som har fratrådt sine stillinger på grunnlag av premiereserven knyttet til opptjente pensjonsrettigheter til hver enkelt person, og benyttes til å sikre deres rett til pensjon i pensjonsinnretningen.

### **Kapittel 10. Flytting**

#### *§ 10–1. Virkeområde og flytterett*

Bestemmelsene i dette kapittel gjelder flytting mellom pensjonsinnretninger av:

- a) pensjonsordninger i henhold til lov 24. mars 2000 nr. 16 om foretakspensjon,
- b) pensjonsordninger i henhold til innskuddspensjonsloven,
- c) pensjonsordninger som omfattes av kapittel 9,
- d) andre kollektive pensjonsordninger,
- e) fripoliser, pensjonskapitalbevis og tilsvarende individuelle pensjonsrettigheter utgått fra kollektive pensjonsordninger,
- f) individuelle pensjonsavtaler (pensjonsforsikrings- og livrentekontrakter, og andre pensjonsavtaler),
- g) andre livsforsikringskontrakter.

Kontrakt som nevnt i første ledd bokstav a til g kan flyttes til annen pensjonsinnretning. Med flytting menes oppsigelse av kontrakten for overføring

av tilhørende midler til en tilsvarende kontrakt opprettet i en annen pensjonsinnretning.

Som pensjonsinnretning regnes her livsforsikringsselskap, pensjonskasse, bank og forvaltningsselskap for verdipapirfond.

Omdanning, sammenslåing og deling av pensjonsordning i forbindelse med flytting kan foretas i henhold til ellers gjeldende regler. Tilsvarende gjelder for sammenslåing og omdanning av fripoliser, pensjonskapitalbevis og andre individuelle pensjonsrettigheter utgått fra kollektive pensjonsordninger.

Departementet kan gi nærmere regler til utfylling, gjennomføring og avgrensning av reglene i kapitlet her.

### **A. Flytting av kollektive pensjonsordninger**

#### *§ 10–2. Flytting av kollektive pensjonsordninger*

For foretak som flytter pensjonsordning som nevnt i § 10–1 første ledd bokstav a til c eller en kollektiv livrenteordning, gjelder reglene i §§ 10–2 til 10–10. Som foretak regnes her også kommune eller foretak som har kommunal pensjonsordning.

Flytting må omfatte hele pensjonsordningen. Ved flytting av kommunal pensjonsordning omfattes også oppsatte pensjonsrettigheter og midler knyttet til slike rettigheter.

Gjelder flyttingen et foretak som har felles pensjonsordning med ett eller flere andre foretak, skal foretaket og dets gruppe av medlemmer med tilhørende del av midlene i pensjonsordningen skilles ut fra den felles pensjonsordningen.

#### *§ 10–3. Rettigheter i den nye pensjonsordningen*

Arbeidstakernes og pensjonistenes rettigheter etter flyttingen skal fastsettes i regelverket for den nye pensjonsordningen.

Det nye regelverket kan ikke inneholde bestemmelser som innebærer reduksjon av arbeidstakers rett til opptjent pensjon med tilhørende premiereserve eller til opptjent pensjonskapital. Pensjonister skal sikres pensjonsytelser med tilhørende premiereserve eller pensjonskapital som minst tilsvarer den rett til ytelser som gjaldt før flyttingen.

Bestemmelsene i paragrafen her er ikke til hinder for at regelverket for pensjonsordningen endres etter ellers gjeldende regler med virkning for opptjening av pensjon ved tjenestetid etter flyttingen, og heller ikke for at pensjonsordningens midler etter flyttingen forvaltes helt eller delvis

som egen investeringsportefølje etter ellers gjeldende regler.

#### *§ 10–4. Medlemmenes uttalerett mv.*

Før foretaket flytter pensjonsordningen, skal det sørge for at medlemmene mottar fullstendige opplysninger om flyttingen av pensjonsordningen og hvilke rettigheter de vil få i den nye pensjonsordningen. Avgivende og mottakende pensjonsinnretning plikter å påse at foretakets informasjon er korrekt og utfyllende.

Spørsmålet om flytting av pensjonsordningen skal forelegges styringsgruppen for pensjonsordningen til uttalelse.

Medlemmer i pensjonsordningen skal også gis anledning til å uttale seg. For øvrig kan en arbeidstakerorganisasjon uttale seg på vegne av sine medlemmer. Annet kan fastsettes i tariffavtale.

#### *§ 10–5. Oppsigelse. Flyttegebyr*

Kontrakt om pensjonsordning kan sies opp med en frist på to måneder. Oppsigelse skal skje skriftlig. Kravet om skriftlighet er ikke til hinder for at oppsigelse kan oversendes elektronisk, dersom det er benyttet en betryggende metode som autentiserer avsender og sikrer meldingens innhold.

Første ledd er ikke til hinder for at det avtales at oppsigelsesfristen ikke skal utløpe før ved første kvartalsskifte, halvårsskifte eller årsskifte for pensjonsordninger med årspremie beregnet etter reglene i § 9–6 eller § 11–5.

Ved utløpet av fristen for oppsigelse går risiko knyttet til medlemmer og pensjonister i pensjonsordningen over på den pensjonsinnretning pensjonsordningen flyttes til.

Foretaket skal betale et flyttegebyr til dekning av kostnader som pensjonsinnretningen har ved å avslutte kontrakten og overføre pensjonsordningens midler til annen pensjonsinnretning. Departementet kan gi nærmere regler om flyttegebyr.

#### *§ 10–6. Oppgjørsfrist*

Ved oppsigelsesfristens utløp skal pensjonsinnretningen overføre pensjonsordningens midler til den nye pensjonsinnretningen. Oppgjørsfristen er likevel to måneder etter utløpet av oppsigelsesfristen når pensjonsordningens midler overstiger NOK 300 mill.

Pensjonsinnretningene kan ved avtale fastsette annen frist for etteroppgjør enn det som følger av første ledd.

**§ 10-7. Beregning av pensjonsordningens midler**

En ytelsesbasert pensjonsordnings midler omfatter premiereserve til sikring av opptjent pensjon, herunder premiereserve for uføre- og etterlatteytelser, samt *tilleggsavsetninger, pensjonistenes* overskuddsfond og premiefondet. Pensjonsordningens andel av overskudd i flytteåret omfattes også.

I pensjonsordninger med innskuddspensjon omfatter pensjonsordningens midler pensjonskapitalen og innskuddsfondet, samt pensjonsordningens andel av overskudd i flytteåret.

Pensjonsordningens midler skal tilsvare forsikringsteknisk beregnet verdi på tidspunktet for oppsigelsesfristens utløp. Ved beregningen kan det tas utgangspunkt i kontoutskriften for siste regnskapsår og senere endringer i tiden fram til utløpet av oppsigelsesfristen. Pensjonsordningens andel av årets overskudd beregnes med utgangspunkt i den dato oppsigelsesfristen utløper.

Forvaltes pensjonsordningens midler i egen eller egne investeringsporteføljer, legges markedsverdien av porteføljen ved utløpet av oppsigelsesfristen til grunn ved verdiberegningen. Dette gjelder også avkastnings- og verdisikringsgarantier knyttet til porteføljene. Foretakspensjonsloven § 11-1 fjerde ledd gjelder tilsvarende.

**§ 10-8. Premiereserve for uføreytelser**

Premiereserve for uføreytelser til medlemmer som er blitt uføre før utløpet av oppsigelsesfristen, skal tilsvare kravet til full avsetning beregnet etter det beregningsgrunnlag som gjaldt for pensjonsordningen ved utløpet av oppsigelsesfristen. Fastsett uføregrad legges til grunn selv om uføregraden blir fastsatt etter dette tidspunkt.

Medlem som er sykmeldt ved utløpet av oppsigelsesfristen, skal her anses som ufør dersom den sykdom som da var konstatert, har gitt rett til rehabiliterings- og attføringspenger eller uføreytelser innen ett år etter utløpet av oppsigelsesfristen.

Tidsfristen i annet ledd kan fravikes ved avtale mellom pensjonsinnretningene. Slik avtale berører ikke foretakets eller de forsikredes rettigheter overfor avgivende pensjonsinnretning etter annet ledd med mindre foretaket samtykker til at forpliktelsene overtas av mottakende pensjonsinnretning.

**§ 10-9. Oppgjørsmåte**

Pensjonsordningens midler beregnet etter reglene i §§ 10-7 og 10-8 skal overføres i penger. Det kan avtales mellom pensjonsinnretningene at

oppgjør for midler plassert i egen investeringsportefølje skal skje ved overføring av porteføljen.

Ved overføring av midler etter utløpet av oppsigelsesfristen skal det svares avkastning av midlene fra utløpet av oppsigelsesfristen og frem til den dag midlene blir overført. Avkastningen beregnes etter renten på folioinnskudd i Norges Bank tillagt to prosentenheter, med mindre en høyere rente avtales mellom pensjonsinnretningene.

**§ 10-10. Anvendelse av overførte midler**

Overført premiereserve skal anvendes til sikring av medlemmenes og pensjonistenes rettigheter i samsvar med det nye regelverket for pensjonsordningen og det beregningsgrunnlag som dette bygger på.

*Tilleggsavsetninger, pensjonistenes* overskuddsfond og premiefond skal etter overføringen fortsatt være en del av pensjonsordningens midler og anvendes etter ellers gjeldende regler.

Er overført premiereserve ikke tilstrekkelig til å sikre rettighetene til de enkelte medlemmer eller pensjonister, skal manglende premiereserve tilføres fra premiefondet. Resten dekkes i tilfelle ved overførte tilleggsavsetninger eller ved overføringer fra foretaket.

Er overført premiereserve knyttet til medlemmenes og pensjonistenes rett til opptjent pensjon større enn nødvendig for å sikre deres rettigheter, skal overskytende premiereserve benyttes til engangspremie for tillegg til pensjonsytelsene. I kommunale pensjonsordninger skal overskytende premiereserve overføres til premiefondet.

Pensjonskapital og innskuddsfond i pensjonsordning med innskuddspensjon skal etter overføringen forvaltes i samsvar med det nye regelverket for pensjonsordningen og det beregningsgrunnlag dette i tilfelle bygger på.

**B. Flytting av pensjonsrettigheter utgått fra kollektive pensjonsordninger****§ 10-11. Flytting sammen med pensjonsordningen**

Ved flytting av en kommunal pensjonsordning skal oppsatte pensjonsrettigheter i pensjonsordningen med tilhørende midler, samtidig overføres til den nye pensjonsinnretningen. Bestemmelsene i §§ 10-3, 10-5 tredje og fjerde ledd, 10-7 første, tredje og fjerde ledd, 10-8, 10-9 og 10-10 første til fjerde ledd gjelder tilsvarende.

Ved flytting av andre pensjonsordninger overføres ikke pensjonsrettigheter knyttet til fripoliser

eller pensjonskapitalbevis til den nye pensjonsinnretningen, med mindre den som har rett til fripolisen eller pensjonskapitalbeviset krever det etter reglene i § 10–13.

#### *§ 10–12. Flytting ved medregning av tidligere tjenestetid*

Blir en arbeidstaker medlem av pensjonsordning med foretakspensjon som har bestemmelser om medregning av tjenestetid, gjelder reglene i lov 24. mars 2000 nr. 16 om foretakspensjon §§ 4–11 til 4–13. Ved beregningen av de midler som skal overføres, gjelder § 10–7 første, tredje, og fjerde ledd tilsvarende. For øvrig gjelder §§ 10–5 fjerde ledd, 10–9 og 10–10 første til fjerde ledd tilsvarende så langt de passer.

#### *§ 10–13. Flytting av fripolise og pensjonskapitalbevis*

Den som har rett til pensjonsrettigheter knyttet til fripolise eller pensjonskapitalbevis, kan flytte kontrakten til en annen pensjonsinnretning.

Bestemmelsene om oppsigelsesfrist, risikoovergang og flyttegebyr i § 10–5 første, tredje og fjerde ledd, samt oppgjørsfrist i § 10–6 gjelder tilsvarende.

Ved beregning, oppgjør og anvendelse av de midler som skal overføres, gjelder bestemmelsene i §§ 10–7, 10–8, 10–9 og 10–10 første, andre og femte ledd tilsvarende.

### **C. Flytting av individuelle pensjonsavtaler**

#### *§ 10–14. Flytteretten*

Den som har en individuell pensjonsavtale, eller en individuell livrenteforsikring, kan flytte kontrakten til en annen pensjonsinnretning.

Bestemmelsene om oppsigelsesfrist, risikoovergang og flyttegebyr i § 10–5 første, tredje og fjerde ledd, samt oppgjørsfrist i § 10–6, gjelder tilsvarende.

Ved beregningen av de midler som skal overføres, gjelder bestemmelsene i §§ 10–7 og 10–8. Oppgjør foretas etter reglene i § 10–9.

Overførte midler skal anvendes til å sikre rettighetene etter den nye pensjonsavtalen etter reglene i § 10–10 første og annet ledd. Er premiereserve for pensjonsforsikring ikke tilstrekkelig til å sikre rettighetene etter den nye kontrakten, kan resten dekkes ved overføring fra premiefondet eller i tilfelle fra tilleggsavsetninger knyttet til forsikringen.

Overskytende premiereserve benyttes til å øke ytelsene, med mindre forsikringstakeren krever at midlene skal overføres til premiefond.

Person som er oppnevnt som begunstiget under pensjonsavtalen, skal underrettes om flyttingen.

For individuelle pensjonsavtaler kan avgivende pensjonsinnretning ta forbehold om at det skal beregnes et fradrag i premiereserven (seleksjonsfradrag). Slikt fradrag kan bare kreves dersom den pensjonsinnretningen kontrakten flyttes til, legger til grunn ny helseprøving av forsikrede. Departementet kan gi nærmere regler.

### **Kapittel 11. Fellesordning for premieberegning for pensjonsordninger med ytelsesbasert foretakspensjon**

#### *§ 11–1. Virkeområde mv.*

Bestemmelsene i dette kapittel gjelder pensjonsordninger med ytelsesbasert foretakspensjon hvor finansierungsordningen er basert på premieberegning i fellesordninger.

En felles pensjonsordning for konsernforetak kan utgjøre en fellesordning.

En kommunal pensjonsordning kan inngå i fellesordning som nevnt i første ledd.

En pensjonsinnretning som har en eller flere fellesordninger skal føre regnskap for hver fellesordning.

Kongen kan gi nærmere regler til utfylling, gjennomføring og avgrensning av reglene i kapitlet her.

#### *§ 11–2. Årets premier*

Årlig premie for en pensjonsordning skal tilsvare summen av ordinær årspremie, reguleringspremie og særskilte engangspremier for ytelser som ikke kan premiesettes på forhånd.

Premier beregnes etter § 11–3 for så vidt annet ikke følger av reglene i §§ 11–4 og 11–5 om fellesordning for premieberegning.

#### *§ 11–3. Premieberegning*

Pensjonsordningen skal årlig tilføres en premie som etter beregningsgrunnlaget for ordningen er tilstrekkelig til å sikre rett til pensjon som medlemmene vil opptjene i løpet av året, med tillegg av årets risikopremier og kostnader for tjenester (ordinær årspremie). Premie for hvert år beregnes ved årets begynnelse og senere i året i takt med lønnsutviklingen.

Pensjonsordningen skal i tillegg hvert år tilføres premie til dekning av oppregulering i løpet av året av opptjente pensjonsrettigheter (reguleringspremie). Reguleringspremien beregnes på tidspunktet for oppreguleringen ut fra lønnsutviklingen i løpet av året.

Pensjonsordningen skal også hvert år tilføres premie til dekning av pensjonsrettigheter som medlemmene i tilfelle får i løpet av året, og som ikke kan premiesettes på forhånd. Slik premie beregnes på det tidspunkt pensjonsrettighetene oppstår.

#### *§ 11-4. Vilkår for fellesordning for premieberegning*

Bestemmelsene i § 8-5 er ikke til hinder for at det opprettes fellesordninger som består av flere pensjonsordninger, for at premie for den enkelte pensjonsordning som inngår i en fellesordning, skal bli fastsatt ved beregning basert på prinsipper som vil motvirke at pensjonskostnaden for de enkelte medlemmer for tilsvarende pensjonsrettigheter vil variere med medlemmenes kjønn og alder.

Alle pensjonsordningene i en fellesordning skal ha pensjonsplaner som gir samme typer av pensjonsytelser. Forholdet mellom alderspensjonsytelse og etterlatteytelse for det enkelte medlem, skal være det samme etter pensjonsplanene for alle pensjonsordningene. Alle pensjonsordningene skal bygge på samme beregningsrente og i hovedsak samme beregningsgrunnlag.

Pensjonsordninger med pensjonsplaner som gir forskjellig ytelsesnivå for alderspensjon, kan inngå i samme fellesordning.

#### *§ 11-5. Premieberegning i fellesordninger*

En fellesordning opprettet etter § 11-4, skal hvert år tilføres premie tilsvarende summen av ordinær årspremie fastsatt etter forsikringsteknisk beregning for samtlige pensjonsordninger som inngår i fellesordningen. Den enkelte pensjonsordnings andel av samlet ordinær premie til fellesordningen beregnes ut fra forholdet mellom den rett til alderspensjon som vil bli opptjent i løpet av året for samtlige medlemmer av hver av pensjonsordningene. Kostnader for tjenester kan unntas fra fordeling i fellesordningen.

Opptas en arbeidstaker som medlem av en pensjonsordning i løpet av et forsikringsår, belastes tilleggspremie for den del av året som da gjenstår. Tillegget beregnes ut fra pensjonsordningens andel av samlet årspremie til fellesordningen og den prosentvise økning av pensjonsordningens

beregningsgrunnlag etter første ledd annet punktum som det nye medlemmet representerer. Avvik fra forsikringsteknisk beregnet premie inngår ved beregningen av ordinær årspremie til fellesordningen i det etterfølgende år. Bestemmelsene i første til tredje punktum gjelder tilsvarende ved beregning av premietillegg for særskilt lønnsøkning for et medlem av pensjonsordningen.

Dersom det i løpet av et forsikringsår opptas en ny pensjonsordning i en fellesordning, skal den ordinære årspremie beregnes ut fra den samlede ordinære årspremie til fellesordningen som er beregnet for året, og den prosentvise økning av det samlede beregningsgrunnlag etter første ledd annet punktum som pensjonsordningen representerer.

En fellesordning skal hvert år tilføres reguleringspremier tilsvarende summen av årlig reguleringspremie etter § 11-3 annet ledd for samtlige pensjonsordninger som inngår i fellesordningen. Den enkelte pensjonsordnings andel av samlet reguleringspremie til fellesordningen beregnes ut fra forholdet mellom samlet premiereserve for hver av pensjonsordningene på tidspunktet for oppregulering av pensjonsrettighetene. Kostnader for tjenester kan beregnes og belastes særskilt for hver pensjonsordning.

Det skal fastsettes i forsikringsavtalen i hvilken utstrekning premier som nevnt i § 11-3 tredje ledd skal beregnes særskilt for hver pensjonsordning eller helt eller delvis ved gjennomsnittsberegning som nevnt i første ledd.

#### *§ 11-6. Eldre arbeidstakere*

Alle pensjonsordninger i en fellesordning skal ha samme regler om opptak av medlemmer som har mindre enn 10 år igjen til pensjonsalderen, og om rett til pensjon og medregning av tidligere tjenestetid for slike arbeidstakere når de er opptatt som medlemmer, jf. foretakspensjonsloven § 3-9 annet og tredje ledd, jf. § 5-6 første ledd bokstav c.

Arbeidsgiveren skal sørge for at arbeidstakere som ikke opptas som medlem av pensjonsordning i en fellesordning fordi de har mindre enn et fastsatt antall år igjen til pensjonsalderen, sikres rett til pensjon i pensjonsordning med innskuddspensjon eller engangsbetalt foretakspensjon.

#### *§ 11-7. Innbetaling av premie*

Ordinær årspremie beregnet etter § 11-3 første ledd og § 11-5 første til tredje ledd, skal innbetales i like kvartalsvise terminer, med mindre det er fastsatt i forsikringsavtalen at den ordinære årspre-

mien skal betales på forskudd før forsikringsåret begynner eller i like mange månedlige terminer. Premietillegg for nye medlemmer eller som følge av lønnsøkning for medlemmene skal kreves innbetalt så snart tillegget er beregnet, men innbetalingen kan fordeles i like deler over de premiemener som da gjenstår.

Reguleringspremie skal kreves innbetalt så snart den årlige reguleringspremien kan fastsettes. Innbetalingen kan fordeles i like deler over de premiemener som gjenstår når reguleringspremien er fastsatt.

Engangspremier som nevnt i § 11-3 tredje ledd skal kreves innbetalt så snart de er fastsatt. Det kan i påkravet fastsettes at innbetaling først skal skje samtidig med årets siste premieperioden eller senest ved årets utgang.

Blir premie for et forsikringsår ikke innbetalt ved årets utgang eller ved utløpet av annen frist fastsatt i nytt premievarsel etter lov om forsikringsavtaler § 14-2, bortfaller den økning av forsikringsforpliktelsene som den ikke innbetalte premie skulle dekke. Medlemmene i pensjonsordningen skal i tilfelle varsles om dette. Det kan likevel ikke som følge av slikt bortfall kreves tilbakebetaling av for meget utbetalt pensjon.

Når det er gitt varsel om krav på premie med betalingsfrist i samsvar med reglene i paragrafen her, skal kravet inntektsføres som forfalt premie selv om kravet forfaller til betaling på et senere tidspunkt.

#### *§ 11-8. Minstekrav til premiereserve*

Premiereserven for en pensjonsordning som inngår i en fellesordning, skal i samsvar med foretakspensjonsloven § 9-1 til enhver tid minst tilsvare summen av de premiereserver som trengs for å sikre retten til opptjent pensjon for hvert medlem av pensjonsordningen, herunder premiereserve for rett til pensjon opptjent av arbeidstakere som har fratrådt sin stilling med rett til utbetaling av pensjon ved fratreden.

Ved beregning av premiereserve etter første ledd skal det gjøres fradrag for økning av forsikringsforpliktelsene som er bortfalt etter § 11-7 fjerde ledd.

## IV. Skadeforsikring

### **Kapittel 12. Alminnelige regler om skadeforsikring**

#### *§ 12-1. Premier*

Et skadeforsikringsselskap skal benytte premier som står i rimelig forhold til den risiko som overtas og de tjenester som ytes.

Selskapets premier skal være tilstrekkelige til å gi sikkerhet for at forpliktelsene etter inngåtte kontrakter blir oppfylt og skal være betryggende ut fra selskapets økonomi.

Selskapet skal påse at premietariffene utformes slik at det ikke vil skje urimelig forskjellsbehandling mellom produkter, produktkombinasjoner eller kundegrupper.

Kredittilsynet skal føre kontroll for å påse at de premier som benyttes er i samsvar med reglene i første til tredje ledd. Kongen kan forby bruk av premier som Kongen finner er ubetryggende eller urimelige.

#### *§ 12-2. Forsikringstekniske avsetninger*

Et skadeforsikringsselskap skal til enhver tid ha forsvarlige forsikringstekniske avsetninger til sikring av sine forsikringsforpliktelser.

Kongen gir nærmere regler om beregningen av avsetningskravene, herunder om sikkerhetsavsetninger og andre avsetninger til dekning av risikofaktorer avledet av forsikringsvirksomheten.

#### *§ 12-3. Aktuar- og takseringstjenester*

Kongen kan gi regler om aktuarkompetanse i skadeforsikringsselskaper. § 8-24 gjelder tilsvarende.

Kongen kan gi nærmere regler om takseringstjenester i skadeforsikringsselskap.

## V. Øvrige bestemmelser

### **Kapittel 13. Alminnelige regler om forsikringsmegling**

#### *§ 13-1. Forskrifter*

Kongen kan ved forskrift fastsette nærmere regler om forsikringsmegling.

## Kapittel 14. Garantiordninger

### *§ 14–1. Skadeforsikringsselskaperens garantiordning*

Alle selskaper som har konsesjon til å drive direkte skadeforsikring, unntatt kredittforsikring, plikter å være medlem av skadeforsikringsselskaperens garantiordning.

Medlemmene plikter å bidra til garantiordningen i forhold til deres direkte premieinntekt i Norge de siste tre regnskapsår. I løpet av en periode på tre år kan et medlem ikke pålegges større bidrag enn 1,5 prosent av direkte premieinntekt i Norge de siste tre regnskapsår.

Kredittilsynet gir regler for medlemmenes årlige avsetninger til garantiordningen.

### *§ 14–2. Styre*

Garantiordningen har et styre på fem medlemmer med personlige varamedlemmer, som alle oppnevnes av Kongen. Gyldig vedtak i styret er fattet når minst tre styremedlemmer stemmer for.

Kredittilsynet har rett til å sammenkalle styret når dette finnes nødvendig. Kredittilsynet har plikt til straks å sammenkalle styret når det er grunn til å frykte for at et medlem av garantiordningen ikke vil være i stand til å oppfylle sine forpliktelser etter forsikringskontraktene.

De omkostninger som er forbundet med garantiordningen, utlignes etter de regler som gjelder for utligning av utgiftene til forsikringstilsyn.

### *§ 14–3. Garantiordningens virksomhet*

Styret beslutter innkalling av bidrag fra medlemmene, og avgjør hvordan midlene skal benyttes for å forhindre eller redusere tap for de sikrede etter forsikringskontraktene. Det kan settes vilkår for støtte til et selskap.

Styrets vedtak kan påklages til eller omgjøres av Kongen etter reglene i forvaltningslovens kapittel VI.

Garantiordningen trer inn i de sikredes krav mot selskapet i den utstrekning kravene dekkes gjennom garantiordningen. Styret avgjør disponeringen av de midler som kommer inn ved at krav blir innfridd.

### *§ 14–4. Livs- og kredittforsikringsselskaper*

Kongen kan gi forskrifter om garantiordninger for livsforsikringsselskaper og kredittforsikringsselskaper.

## Kapittel 15. Avvikling mv.

### *§ 15–1. Avvikling av forsikringsselskap*

Vedtak om avvikling eller oppløsning av forsikringsselskap må godkjennes av Kongen. Dette gjelder ikke hvis selskapets konsesjon trekkes tilbake. I så fall plikter styret straks å iverksette avvikling.

Etter at vedtak som nevnt i første ledd første punktum er godkjent, må tegning av nye og fornyelse av eldre forsikringer ikke finne sted.

Kredittilsynet trer i tingrettens sted ved anvendelsen av reglene i aksjeloven og allmennaksjeloven kapittel 16. Aksjeloven kapittel 16 får tilsvarende anvendelse på gjensidige selskaper.

### *§ 15–2. Plikt til å avvikle gjensidig selskap*

Synker forsikringsbestanden i et gjensidig forsikringsselskap under det som er vedtektsfestet etter § 4–3 bokstav c, plikter styret straks og med høyst 14 dagers varsel å sammenkalle det selskapsorgan som har myndighet til å vedta avvikling av selskapet.

Blir avvikling ikke vedtatt, og er bestanden fortsatt for lav tre måneder etter at selskapsorganet holdt sitt møte, plikter styret å iverksette avvikling. Tegning av nye og fornyelse av eldre forsikringer må ikke finne sted etter at avvikling er vedtatt eller iverksatt.

### *§ 15–3. Overdragelse av forsikringsbestanden*

Avviklingsstyret kan inngå avtale med annet forsikringsselskap om overføring av hele forsikringsbestanden. Avtalen må godkjennes av Kredittilsynet.

### *§ 15–4. Omdanning til annen selskapsform*

Kontrakter inngått med forsikringsselskap før omdanning til annen selskapsform er også etter omdanningen bindende for forsikringsselskapet og dets medkontrahenter.

### *§ 15–5. Fusjon og fisjon*

Et gjensidig forsikringsselskap kan overdra eiendeler, rettigheter og forpliktelser i sin helhet til et annet gjensidig forsikringsselskap mot at medlemmene blir medlemmer i det overtakende selskap.

Kredittilsynet trer i tingrettens sted ved utøvelse av myndighet som nevnt i aksjeloven § 13–15 og § 14–7, jf § 13–15. Reglene i aksjeloven kapitlene 13 og 14 og § 4–26 gjelder tilsvarende for gjensidige forsikringsselskaper.

## **Kapittel 16. Utenlandske forsikrings- selskapers virksomhet i Norge**

### *§ 16–1. Filial av utenlandsk selskap*

Utenlandsk forsikringsselskap kan drive forsikringsvirksomhet i Norge gjennom filial. Bestemmelsene i § 3–1 t.o.m. § 3–7, kapittel 4, 5 og 15 og §§ 6–3, 6–4, 6–5 og 12–2 gjelder ikke for filialer av utenlandske selskaper.

Tillatelse etter første ledd kan kun gis utenlandsk forsikringsselskap som har tillatelse i sitt hjemland til å drive forsikringsvirksomhet og som er underlagt betryggende tilsyn der. Før forsikringsselskapet starter sin virksomhet i Norge gjennom filial, skal det være etablert et tilfredsstillende samarbeid om tilsyn mellom tilsynsmyndighetene i forsikringsselskapets hjemland og Kredittilsynet.

Et utenlandsk selskap som i sitt hjemland ikke oppfyller kravene i § 1–3, kan opprette flere filialer i Norge i samsvar med § 1–3. Disse må hver for seg oppfylle vilkårene i §§ 16–2 til 16–8. Selskap som har sitt hovedsete i en annen stat som omfattes av Det europeiske økonomiske samarbeidsområde og som driver virksomhet i Norge som skadeforsikringsselskap, kan også overta kredittforsikringer.

### *§ 16–2. Generalagent*

Selskapet skal utpeke en fullmektig (generalagent) til å lede filialen her i riket. Generalagenten representerer selskapet utad, og har fullmakt til å forplikte selskapet overfor tredjemann, og til å motta søksmål på selskapets vegne. Generalagenten skal være bosatt her i riket.

Et selskap må kun ha én generalagent innenfor hver av de forsikringsbransjer som etter § 1–3, jf. § 16–1 tredje ledd, må drives i separate filialer. En generalagent kan imidlertid benytte underagenter.

Et norsk selskap med begrenset ansvar kan være generalagent hvis samtlige styremedlemmer er bosatt her i riket. Et selskap av en annen art kan være generalagent hvis alle ansvarlige deltakere er bosatt her i riket.

### *§ 16–3. Norsk rett*

Dersom ikke annet er bestemt i eller i medhold av lov, skal det utenlandske selskapet i alle rettsforhold som springer ut av filialens virksomhet, være underkastet norsk rett og norske domstolars avgjørelser. Selskapet har verneting der filialen har forretningssted.

### *§ 16–4. Kapitalkrav i skadeforsikring*

Et utenlandsk skadeforsikringsselskap med filial i Norge skal her i riket være i besittelse av en kapital bestemt etter regler gitt av Kongen.

### *§ 16–5. Kapitalkrav i livsforsikring*

Et utenlandsk livsforsikringsselskap med filial i Norge skal her i riket være i besittelse av en kapital beregnet etter reglene i §§ 8–15, 8–16 og 8–25. Kongen kan gi regler om minstekrav til kapital her i riket.

### *§ 16–6. Deponering, offentlig administrasjon, avvikling*

Den kapital som et utenlandsk forsikringsselskap etter §§ 16–4 og 16–5 skal ha her i riket, skal deponeres i norsk bank og forvaltes etter de regler som gjelder for tilsvarende norsk forsikringsselskap. Vedkommende bank er ansvarlig for at kapitalen ikke frigis eller utbetales uten Kredittilsynets samtykke.

Dersom det utenlandske selskap kommer under insolvensbehandling i sitt hjemland, eller dersom Kredittilsynet ellers har grunn til å tro at selskapet ikke vil komme til å oppfylle sine forpliktelser etter forsikringsavtaler inngått gjennom filialen i Norge etter hvert som de forfaller, gjelder reglene i lov av 6. desember 1996 nr. 75 om sikringsordninger for banker og offentlig administrasjon mv. av finansinstitusjoner kapitlene 3 og 4 tilsvarende så langt de passer for selskapets kapital her i riket.

Ved nedleggelse av filialen kan det deponerte beløp ikke frigis før selskapet har dekket alle sine kjente forpliktelser etter forsikringsavtaler inngått gjennom filialen. Før beløpet frigis, skal det innrykkes i Brønnøysundregistrenes elektroniske kunn-

gjøringspublikasjon en oppfordring til mulige rettighetshavere om å melde seg innen en av Kredittilsynet fastsatt frist.

Reglene i denne paragraf gjelder ikke for selskap som har sitt hovedsete i en annen stat som omfattes av Det europeiske økonomiske samarbeidsområde. Kongen kan gi nærmere regler om deponering, om nedleggelse av filial og om fremgangsmåten ved insolvensbehandling fra selskap med hovedsete i en annen stat som omfattes av Det europeiske økonomiske samarbeidsområde som utøver virksomhet gjennom filial i Norge.

#### *§ 16–7. Konsesjonssøknad*

I tillegg til det som følger av kapittel 2, skal konsesjonssøknaden for en utenlandsk filial være bilagt:

- a) Bevis for at den valgte representant er i besittelse av de i § 16–2 nevnte egenskaper.
- b) Offisiell bekreftelse på at selskapet er lovlig stiftet i sitt hjemland med opplysninger om hvor lenge det har drevet den anmeldte virksomhet i sitt hjemland, og om hjemlandets tilsynsmyndigheter i de siste tre år har hatt bemerkninger til den måte forsikringsvirksomheten er utøvet.
- c) Selskapets regnskaper og årsberetninger for de tre siste regnskapsår.
- d) En erklæring fra selskapets øverste organ om at det forplikter seg til å underkaste seg norsk rett og norske domstolars avgjørelser for de rettsforhold som oppstår av forsikringsvirksomheten i Norge.
- e) Den originale fullmakt for generalagenten. I fullmakten skal det stå at generalagenten er rette vedkommende også til å motta søksmål for norske domstoler.
- f) Et eksemplar av selskapets vedtekter.
- g) En fortegnelse over selskapets styremedlemmer,
- h) Erklæring om at selskapet er villig til å oppfylle kapitalkravene.

Ovennevnte bilag kan av Kredittilsynet kreves oversatt til norsk av godkjent translatør.

Filialen skal meldes til Foretaksregisteret etter reglene som gjelder for anmeldelse av utenlandsk foretak.

Kongen kan i forskrift fastsette i hvilken utstrekning bestemmelsene i denne paragraf og bestemmelsene i kapittel 2 skal gjelde for selskap som har sitt hovedsete i en annen stat innenfor Det europeiske økonomiske samarbeidsområde, og fastsette nærmere regler for slike selskapers virksomhet i Norge.

#### *§ 16–8. Oppnevning av ny generalagent*

Taper generalagenten noen av de i § 16–2 foreskrevne egenskaper, eller blir han av noen grunn ute av stand til å utøve sitt verv, eller opphører han å fungere som generalagent, skal Kredittilsynet utpeke en annen til på selskapets vegne å motta søksmål, og for øvrig lovlig representere selskapet med hensyn til allerede inngåtte forpliktelser. Denne fungerer inntil hindringen for representanten er opphørt, eller Kredittilsynet har godkjent en annen representant. Kredittilsynet sørger for å kunngjøre dette i Norsk lysingsblad. Inntil dette er kunngjort, skal enhver forsikringstaker ha rett til å betale forfalt forsikringspremie til Kredittilsynet.

### **Kapittel 17. Unntaksbestemmelser**

#### *§ 17–1. Stat*

Denne lovs bestemmelser kommer ikke til anvendelse på ordninger som styres av staten. Kongen kan likevel fastsette at denne lov helt eller delvis skal gjelde for Norges Banks pensjonskasse.

#### *§ 17–2. Husdyrforsikring*

Med unntak av § 2–1 kommer denne lovs bestemmelser ikke til anvendelse på forsikring av husdyr administrert av slakterier eller meierier. De skal imidlertid årlig sende inn oppgave over virksomheten til Kredittilsynet. Kredittilsynet kan, hvis det er påkrevet av hensyn til forsikringstakerne, bestemme at også disse ordninger skal være undergitt denne lov helt eller delvis.

#### *§ 17–3. Begravelseskasser og hjelpekasser*

Denne lovs bestemmelser kommer ikke til anvendelse på begravelseskasser og hjelpekasser som yter en maksimumsstøtte lik folketrygdens grunnbeløp. Disse innretninger kan imidlertid av Kredittilsynet pålegges å sende oppgave om sin virksomhet til Kredittilsynet. Kredittilsynet kan, hvis det er påkrevet av hensyn til de berettigede til ytelsene, bestemme at også disse ordninger skal være undergitt denne lov helt eller delvis.

#### *§ 17–4. Mindre gjensidige forsikringsselskaper*

Kongen kan gjøre helt eller delvis unntak fra denne lovs bestemmelser for mindre gjensidige forsikringsselskaper.

### § 17-5. Sjøtrygdslag

Denne lovs bestemmelser kommer ikke til anvendelse på forsikringsforeninger som går inn under lov om sjøtrygdslag av 3. juli 1953 nr. 2.

### § 17-6. Gjenforsikring

Kongen kan gjøre helt eller delvis unntak fra denne lovs bestemmelser for selskaper som bare driver gjenforsikringsvirksomhet.

### § 17-7. Krigsrisiko til sjøs

Kongen kan gjøre helt eller delvis unntak fra denne lovs bestemmelser for selskaper som bare driver forsikring av krigsrisiko til sjøs.

### § 17-8. Andre unntak

Bestemmelsene i § 3-5 og § 5-1 første ledd gjelder ikke for forsikringsselskaper som ifølge sine vedtekter bare kan overta direkte forsikring for en nærmere angitt krets av forsikringstakere, og eventuelt gjenforsikring i tillegg. Kongen kan for slike selskaper gjøre unntak også fra andre av lovens bestemmelser.

Kreditilsynet avgjør i tvilstilfelle om et selskap faller inn under første ledd.

Også ellers kan Kongen unnta enkelte selskaper fra deler av loven når særlige hensyn gjør seg gjeldende.

## Kapittel 18. Straffebestemmelser

### § 18-1. Straffeansvar

Tillits- eller tjenestemenn i institusjoner som er underlagt denne lov og som forsettlig eller uaktsomt overtrer loven eller bestemmelse eller pålegg gitt med hjemmel i loven eller som overtrer ellers gjeldende regelverk for virksomheten eller som medvirker til dette, straffes med bøter, eller under særlig skjerpende omstendigheter med fengsel inntil 1 år, dersom forholdet ikke går inn under noen strengere straffebestemmelse.

Hvis et pålegg av tilsynet ikke blir etterkommet, kan vedkommende departement bestemme at

de personer og eller den institusjon, institusjonens morselskap eller morselskapet i det konsern institusjonen er en del av, som skal oppfylle pålegget, skal betale en daglig løpende mulkt til forholdet er rettet. Pålegg om mulkt er tvangsgrunnlag for utlegg.

## II

I lov av 24. november 2000 nr. 81 om innskuddspensjon i arbeidsforhold gjøres følgende endringer:

§ 2-2 første ledd skal lyde:

(1) Pensjonsordning etter loven her kan opprettes ved avtale med institusjon som har tillatelse til å drive virksomhet her i riket som bank, livsforsikringsselskap, pensjonskasse, *innskuddspensjonsforetak* eller forvaltningsselskap for verdipapirfond.

## III

## Ikrafttreddes- og overgangsbestemmelser

### Ikrafttredelse og overgangsregler

Loven trer i kraft fra det tidspunkt Kongen bestemmer. Reglene i §§ 7-3, 7-4 og 7-14 kommer til anvendelse på saker som avgjøres etter lovens ikrafttredelse.

Kongen kan fastsette overgangsregler, herunder regler om pensjonskassers oppfyllelse av solvensmarginkravet i § 6-4, jf. § 7-9.

### Eksisterende virksomhet

Loven får anvendelse på virksomhet som drives ved lovens ikrafttredelse.

Endringer av organisasjonsmessig og annen art som er nødvendig på grunn av lovens bestemmelser, må være gjennomført innen ett år etter lovens ikrafttredelse. Eksisterende pensjonskasse må sende inn søknad om konsesjon innen den nevnte frist. Det samme gjelder lovhjemlet søknad om unntak fra lovens bestemmelser.

Kongen kan gi nærmere regler om overgangsordninger.

*Del III*  
*Vedlegg*



**Vedlegg 1**

## Pensjonskasseforskriften

Forskrift av 19. februar 1993 nr 117 om forsikringsvirksomhetslovens anvendelse på pensjonskasser og pensjonsfond.

### Kap. I. Om private pensjonskasser og private pensjonsfond

#### § 1. Definisjoner

Med «privat pensjonskasse» menes her

- a) pensjonskasse som har ordning opprettet med hjemmel i lov av 24. mars 2000 nr. 16 om foretakspensjon (foretakspensjonsloven),
- b) pensjonskasse som har ordning opprettet med hjemmel i lov av 24. november 2000 nr. 81 om innskuddspensjon i arbeidsforhold (innskuddspensjonsloven),
- c) annen pensjonskasse som etter sine vedtekter er forsikringsteknisk oppbygget og gir de forsikrede tilsagn om hvilke pensjoner de er berettiget til.

Med «privat pensjonsfond» menes her pensjonsfond i henhold til lov om foretakspensjon § 16–2 tjuetredje ledd.

Med *foretaket en pensjonskasse er opprettet for* menes her arbeidsgiver til medlemmene av pensjonskassen.

#### § 2. Forsikringsvirksomhetslovens anvendelse på private pensjonskasser

Bestemmelsene i forsikringsvirksomhetsloven §§ 1–3, 1–4, 3–2, 3–7, 5–1 første ledd, 5–2, 6–1 første ledd, 7–1, 7–2 første og annet ledd, 7–3, 7–4, 7–5, 7–6 annet og fjerde ledd, 7–7, 7–8, 7–9, 7–10, 8–1, 8–2, 8–4, 8–5 første punktum, 8–7, 10–1 første ledd første punktum, 10–3 første og annet punktum, 14–1, 15–2 første, annet, fjerde og femte ledd og 15–4 får tilsvarende anvendelse på private pensjonskasser med de unntak og endringer som følger av bestemmelsene nedenfor. Videre får bestemmelsene i forsikringsvirksomhetsloven kap. 11 tilsvarende anvendelse så langt de passer.

#### § 3. Forsikringsvirksomhetslovens anvendelse på private pensjonsfond

Bestemmelsene i forsikringsvirksomhetsloven §§ 1–3, 1–4, 3–2 første ledd, 5–1 første ledd, 6–1 første ledd, 7–4 annet ledd første punktum og 14–1 får tilsvarende anvendelse på private pensjonsfond med de unntak og endringer som følger av bestemmelsene nedenfor.

#### § 4. Anvendelse av forskrifter etter forsikringsvirksomhetsloven

Forskrifter gitt med hjemmel i forsikringsvirksomhetsloven gjelder tilsvarende for private pensjonskasser og pensjonsfond når dette er bestemt i forskriften her.

#### § 5. Vedtekter

Før en privat pensjonskasse kan begynne sin virksomhet, må dens vedtekter være godkjent av Kredittilsynet.

Søknad om godkjennelse av vedtektene skal oversendes Kredittilsynet sammen med en erklæring fra en advokat og fra pensjonskassens ansvarshavende aktuar. Kredittilsynet kan fastsette nærmere bestemmelser om hva erklæringene skal inneholde. Erklæringen kan sendes ved bruk av elektronisk kommunikasjon dersom det er benyttet en betryggende metode som autentiserer avsender og sikrer dokumentets innhold.

Ved endringer av tidligere godkjente vedtekter skal melding om vedtektsendringene sendes Kredittilsynet før iverksettelse. Annet ledd gjelder tilsvarende.

Vedtektene skal inneholde regler om garantifond i samsvar med forsikringsvirksomhetsloven § 4–2, og om i hvilken utstrekning det er adgang til å overføre midler til garantifondet, herunder overføring av andel av overskudd etter forsikringsvirksomhetsloven § 8–1.

Når ikke annet følger av lov om foretakspensjon eller lov om innskuddspensjon, skal vedtektene fastsette om den del av overskuddet i pensjonskassen som etter forsikringsvirksomhetslo-

ven § 8–1 skal tilfalle forsikringstakerne eller de berettigede til ytelsene, skal godskrives det foretak som pensjonskassen er opprettet for eller medlemmene.

Dersom Kredittilsynet finner at vedtektene ikke tilfredsstiller kravene til lov om foretakspensjon eller lov om innskuddspensjon, og pensjonskassen ikke foretar retting av vedtektene etter at pålegg om dette er gitt, skal Kredittilsynet sende melding om forholdet til vedkommende ligningskontor.

Første ledd gjelder tilsvarende for private pensjonsfond. Vedtektene kan ikke endres uten slik godkjenning.

### § 6. Styre og daglig leder

En privat pensjonskasse skal ha et styre på minst fire medlemmer.

Minst to medlemmer med personlig vararepresentanter skal velges av og blant medlemmene av pensjonskassen med mindre noe annet i særlige tilfelle er godkjent av Kredittilsynet.

En privat pensjonskasse skal ha daglig leder som utpekes av styret med mindre annet er godkjent av Kredittilsynet.

Første ledd gjelder tilsvarende for privat pensjonsfond.

### § 7. Regnskapsførsel og revisjon

Foretaket som pensjonskassen er opprettet for skal oppnevne statsautorisert eller registrert revisor som reviderer regnskapet. Revidert årsregnskap for privat pensjonskasse skal sendes Kredittilsynet innen tre måneder etter regnskapsårets slutt på fastsatt skjema.

Sammen med regnskapet skal det gis melding om virksomheten i regnskapsåret. Kredittilsynet kan gi regler om hva meldingen skal inneholde.

Første ledd gjelder tilsvarende for privat pensjonsfond.

### § 8. Krav til ansvarlig kapital

Forsikringsvirksomhetsloven § 7–3 med forskrifter gjelder tilsvarende for privat pensjonskasse med de unntak som er fastsatt i denne paragraf.

En pensjonskasse med forvaltningskapital på mindre enn 10 mill. kroner skal innen 31. desember 1997 ha en kapitaldekning som til enhver tid utgjør minst 10 pst. av beregningsgrunnlag som fastsatt i forskrift 22. oktober 1990 nr. 875 § 4.

De overgangsbestemmelser som er fastsatt for forsikringsselskaper, jf. forskrift 1. juni 1990 nr. 435 om beregning av ansvarlig kapital for finansinstitusjoner og forskrift 22. oktober 1990 nr. 875 om minstekrav til kapitaldekning i finansinstitusjoner, gjelder tilsvarende.

For å kunne drive virksomhet, skal en pensjonskasse ha innbetalt ansvarlig kapital som kan godkjennes som kjernekapital i henhold til forskrift 1. juni 1990 nr. 435 om beregning av ansvarlig kapital på minst 200.000 kroner. § 7 bokstavene e og f i forskriften nevnt i foregående punktum får ikke anvendelse for pensjonskasse som har vedtektsfestet at den ikke kan innhente ansvarlig kapital fra andre enn foretaket eller kommunen den er opprettet for.

Regelen i forskrift 8. september 1989 nr. 931 om minstekrav til egenkapitalen for norske forsikringsselskaper § 5 om regulering anvendes første gang 31. desember 1996.

### § 9. Kapitalforvaltning

Forsikringsvirksomhetslovens § 7–4 første og tredje ledd gjelder tilsvarende for private pensjonskasser. Dessuten gjelder følgende bestemmelser:

1. Forskrift av 23. april 1997 nr. 377 om forsikringsselskapers kapitalforvaltning § 4, § 5 annet og tredje ledd, § 5a, § 7 første til og med fjerde ledd og § 13 gjelder tilsvarende. Forskrift av 20. juni 1997 nr. 1057 om klargjøring av kontrollansvar, dokumentasjon og bekreftelse av den interne kontroll gjelder tilsvarende så langt den passer.
2. Pensjonskassen kan ikke eie aksjer, eierandeler eller andre former for ansvarlig kapital i foretaket den er opprettet for.
3. Pensjonskassens beholdning av andre verdipapirer utstedt av foretaket den er opprettet for, samt lån til foretaket, eller garanti for lån til foretaket, skal ikke overstige 20 pst. av pensjonskassens midler (forvaltningskapitalen).

Med lån forstås også innskudd dersom foretaket pensjonskassen er opprettet for er en bank. Plasseringene som nevnt i første punktum må være sikret med pant innenfor 50 pst. av forsvarlig verdi av pantet. Regelen i tredje punktum gjelder ikke innskudd i bank og lån med såkalt negativ pantsettelsesklausul. Begrensningene i første til tredje punktum gjelder samlet (konsolidert) for alle foretak i samme konsern.

4. Pensjonskassens plassering som nevnt i punkt 3 ovenfor og plassering i fast eiendom som leies eller på annen måte brukes av det foretaket

som pensjonskassen er opprettet for eller annet foretak i samme konsern, må samlet ikke overstige 35 pst. av forvaltningskapitalen.

Denne paragraf er ikke til hinder for at avtale om utlån og/eller garantier inngått før forskriftens ikraftreden videreføres innenfor de vilkår avtalene er inngått på. En pensjonskasses plasseringer skal for øvrig være i samsvar med denne paragraf innen 1. juli 1994. Kredittilsynet kan i særlige tilfelle dispensere fra denne frist.

For pensjonskasser som er opprettet med investeringsvalg, gjelder kapittel 3 i forskrift av 23. april 1997 nr. 377 om forsikringsselskapers kapitalforvaltning.

Kredittilsynet kan fastsette nærmere regler for pensjonskassenes plasseringer.

Kredittilsynet kan fastsette regler for kapitalforvaltningen i private pensjonsfond.

#### **§ 10. Fordeling av kostnader, tap, inntekter, fond m.v.**

Har en privat pensjonskasse overtatt kollektiv pensjonsforsikring for ansatte i flere foretak, skal medlemmene inndeles slik at det dannes en gruppe for hvert enkelt foretak som har kollektiv pensjonsforsikring i pensjonskassen.

Forskrift 21. november 1989 nr. 1167 om fordeling av kostnader, tap, inntekter, fond m.v. gjelder tilsvarende for fordeling mellom gruppene så langt den passer.

#### **§ 11. Premier**

Før en privat pensjonskasse kan begynne sin virksomhet, må premietariffen (beregningsgrunnlaget) være godkjent av Kredittilsynet. Premietariffen kan ikke endres uten slik godkjennelse.

#### **§ 12. Overføring av oppsamlede midler**

Regler om rett til overføring av en privat pensjonskasses midler til annen pensjonsinnretning og regler for gjennomføringen er fastsatt i forskrift 27. november 1991 nr. 757 om overføring av oppsamlede midler m.v.

#### **§ 13. Forvaltning og bruk av midler i premiefond, pensjonsreguleringsfond og innskuddsfond**

Forskrift av 21. november 1989 nr. 1170 om forvaltning og bruk av midler i premiefond, pensjonsreguleringsfond og innskuddsfond gjelder tilsvarende når den kollektive pensjonsforsikring er etablert i privat pensjonskasse.

#### **§ 14. Kontoføring og kontoutskrift**

Forsikringsvirksomhetsloven § 7–10 får tilsvarende anvendelse på privat pensjonskasse som har overtatt pensjonsforsikring for ansatte i flere foretak.

Pensjonskassen skal opprette og føre konto for hvert foretak. Kontoen skal vise fordelingen mellom foretakene av overskudd som er konstatert på grunnlag av sist foretatte forsikringstekniske oppgjør i pensjonskassen. Forøvrig gjelder forskrift fastsatt i medhold av forsikringsvirksomhetsloven § 7–10 tilsvarende så langt den passer.

#### **§ 15. Overskudd**

Har privat pensjonskasse overtatt kollektiv pensjonsforsikring for flere foretak, gjelder forsikringsvirksomhetsloven § 8–1 tredje ledd, og forskrift 1. juni 1990 nr. 430 om overskudd i livsforsikring tilsvarende så langt den passer.

Privat pensjonskasse som i henhold til sine vedtekter kan sikre rettigheter for fratrådte arbeidstakere, skal tilføre overskudd som oppstår som følge av at rettighetenes kapitalverdi befinner seg i pensjonskassen, til de fratrådte arbeidstakeres fripoliser.

#### **§ 16. Forsikringsfond**

I en privat pensjonskasse skal forsikringsfondet beregnes etter bestemmelsene i forsikringsvirksomhetsloven § 8–2. Beregningsgrunnlaget skal inkludere midler til dekning av administrasjonsutgifter som etter vedtektene skal belastes pensjonskassen. I forsikringsfondet inngår videre overskudd som er oppsamlet i tiden etter sist foretatte forsikringstekniske oppgjør.

Det skal benyttes samme beregningsgrunnlag ved beregning av premien og forsikringsfondet.

Bestemmelsene i § 2 til § 4 i forskrift av 15. september 1997 nr. 1005 om premier og forsikringsfond i livsforsikring gjelder for pensjonskasser så langt de passer. Utfyllende forskrift av 25. september 2000 nr. 979 om tilleggsavsetninger i livsforsikring gjelder tilsvarende.

#### **§ 17. Sikkerhetsfond**

Forskrift 29. november 1990 nr. 941 om sikkerhetsfond i livsforsikring gjelder tilsvarende for privat pensjonskasse.

**§ 18. Aktuar**

Privat pensjonskasse skal ha aktuar godkjent av Kredittilsynet.

Forskrift 1. juni 1990 nr. 434 om aktuar Kap. 1 Om aktuar i livsforsikringsselskap, gjelder tilsvarende for privat pensjonskasse så langt den passer og med følgende overgangsregler:

1. Det skal innen tre måneder fra tidspunktet for forskriftens ikrafttreden gis slik melding som nevnt i § 10 i forskriften til forsikringsvirksomhetsloven § 8–7 når et konsulentfirma før ikrafttreden er godkjent som aktuar for en privat pensjonskasse.

Pensjonskassen har ansvaret for å bringe på det rene om slik melding er gitt og om nødvendig søke om godkjenning for ny aktuar.

2. For aktuar som før ikrafttreden av forskriften her er godkjent for en pensjonskasse og er fylt 65 år, faller godkjenningen bort når aktuaren fyller 73 år.

**§ 19. Avvikling av pensjonskasse**

Før en privat pensjonskasse avvikles, skal sluttregnskap forelegges Kredittilsynet til godkjenning sammen med beregning av medlemmenes rettigheter ved opphøret.

Ved avvikling av privat pensjonskasse skal forsikringsbestanden overføres til forsikringsselskap eller annen pensjonskasse etter bestemmelsene som nevnt i § 12.

Kredittilsynet kan gi nærmere regler om avvikling av private pensjonskasser.

Bestemmelsene i annet ledd gjelder ikke for pensjonskasser som nevnt i § 1 bokstav b. For disse gjelder regler i lov om innskuddspensjon § 8–5.

**§ 20. Underdekning i pensjonskassen**

Finansdepartementet kan i særlige tilfelle og for en tidsbegrenset periode samtykke i at en privat pensjonskasse kan ha lavere forsikringstekniske avsetninger og/eller lavere kapitaldekning enn fastsatt i forskriften her.

Viser et forsikringsteknisk oppgjør i privat pensjonskasse at det ikke er dekning for de forsikringsmessige forpliktelser, eller at andre kapitalkrav ikke er oppfylt, skal styret og foretaket umiddelbart legge frem en plan for Kredittilsynet for hvordan økonomisk balanse kan oppnås.

Blir slik plan ikke lagt frem, godkjent eller fulgt, skal Kredittilsynet sørge for at pensjonskassen blir avvirket. Bestemmelsene i forsikringsvirksomhetsloven kap. 11 gjelder tilsvarende så langt de passer.

**Kap. II. Om kommunale pensjonskasser og pensjonsfond****§ 21. Definisjon**

Med *kommunal pensjonskasse* menes her

- a) pensjonskasse opprettet av kommune, fylkeskommune eller kommunal, interkommunal eller fylkeskommunal bedrift og institusjon, eller
- b) pensjonskasse opprettet av ikke skattepliktig bedrift eller institusjon hvor ledelsen tilligger kommune eller fylkeskommune eller som ledes av styre, råd eller nemnd valgt av myndighet i kommune eller fylkeskommune.

Med *kommunalt pensjonsfond* menes pensjonsfond opprettet av kommune, fylkeskommune og annen bedrift eller institusjon som nevnt i første ledd.

**§ 22. Forsikringsvirksomhetslovens anvendelse på kommunale pensjonskasser**

Bestemmelsene i forsikringsvirksomhetsloven §§ 1–3, 1–4, 3–2, 3–7, 5–1 første ledd, 5–2, 6–1 første ledd, 7–1, 7–2 første og annet ledd, 7–3, 7–4, 7–5, 7–6 annet og fjerde ledd, 7–7, 7–8, 7–9, 7–10, 8–1, 8–2, 8–4, 8–5 første punktum, 8–7, 10–1 første ledd første punktum, 10–3 første og annet punktum, 14–1, 15–2 første, annet, fjerde og femte ledd og 15–4 får tilsvarende anvendelse på kommunale pensjonskasser med de unntak og endringer som følger av bestemmelsene nedenfor. Bestemmelsene i forsikringsvirksomhetsloven kap. 11 får tilsvarende anvendelse så langt de passer.

**§ 23. Forsikringsvirksomhetsloven og denne forskrifts anvendelse på kommunale pensjonsfond**

Bestemmelsene i forsikringsvirksomhetsloven §§ 1–3, 1–4, 3–2 første ledd, 5–1 første ledd, 6–1 første ledd, 7–4 annet ledd første punktum og 14–1 får tilsvarende anvendelse på kommunalt pensjonsfond med de unntak og endringer som følger av bestemmelsene nedenfor.

Forskriftens § 4, § 5 siste ledd, § 6 første ledd og § 9 siste ledd gjelder tilsvarende for kommunale pensjonsfond.

## § 24. *Anvendelse av forskriftens kap I for kommunale pensjonskasser*

Følgende bestemmelser i denne forskrift gjelder tilsvarende for kommunale pensjonskasser:

- § 4 Anvendelse av forskrifter etter forsikringsvirksomhetsloven
- § 5 Vedtekter
- § 6 Styre og daglig leder
- § 8 Krav til ansvarlig kapital
- § 9 Kapitalforvaltning
- § 10 Fordeling av kostnader, tap, inntekter, fond m.v.
- § 12 Overføring av oppsamlede midler
- § 17 Sikkerhetsfond
- § 18 Aktuar.

## § 25. *Premietariff*

Før en kommunal pensjonskasse kan begynne sin virksomhet, må premietariffen (beregningsgrunnlaget) være godkjent av Kredittilsynet. Med premietariff menes her den fullstendige metode for premiefastsettelse. I tilfelle premietariffen gjør det nødvendig, kan Kredittilsynet også godkjenne andre beregningsprinsipper, jf. § 28. Premietariffen kan ikke endres uten slik godkjennelse.

## § 26. *Regnskapsførsel og revisjon*

Regnskapet skal revideres av statsautorisert eller registrert revisor eller av kommune- eller fylkesrevisjonen. Revidert årsregnskap for kommunal pensjonskasse skal sendes Kredittilsynet innen tre måneder etter regnskapsårets slutt på fastsatt skjema.

Sammen med regnskapet skal det gis melding om virksomheten i regnskapsåret. Kredittilsynet kan gi regler om hva meldingen skal inneholde.

Første ledd gjelder tilsvarende for kommunalt pensjonsfond.

## § 27. *Kontoføring og overskudd*

Dersom kommunal pensjonskasse har overtatt pensjonsforsikring for ansatte i flere enheter som nevnt i § 21, gjelder § 14 tilsvarende medmindre det i forbindelse med godkjenning av premietariff er godkjent at kontoføring kan unnlates.

Bestemmelsen i § 15 gjelder tilsvarende dersom kommunal pensjonskasse har overtatt pensjonsforsikring for ansatte i flere enheter som nevnt i § 21, medmindre det i forbindelse med godkjenning av premietariff er godkjent at det ikke skal foretas overskuddsfordeling.

For kommunal pensjonskasse som i henhold til sine vedtekter sikrer fratrådte arbeidstakere rettigheter beregnet etter tilsvarende forsikringstekniske prinsipper som i private pensjonsordninger, gjelder § 15 annet ledd tilsvarende så langt den passer.

## § 28. *Forsikringsfond*

Forskriftens § 16 får tilsvarende anvendelse på kommunal pensjonskasse såfremt ikke annet følger av den godkjente premietariff eller godkjent plan etter forskriftens § 28A.

Ved det forsikringstekniske oppgjøret skal pensjonskassens dekningsgrad beregnes som forholdet, angitt i prosent, mellom pensjonskassens forsikringsfond og en premiereserve beregnet som kapitalverdien av pensjonskassens påløpte pensjonsforpliktelser. En pensjonskasse er i forsikringsteknisk balanse når dekningsgraden er 100 prosent.

### § 28 A. *Underdekning i pensjonskassen*

Finansdepartementet kan i særlige tilfelle og for en tidsbegrenset periode samtykke i at en kommunal pensjonskasse kan ha lavere kapitaldekning enn fastsatt i forskriften her.

Viser et forsikringsteknisk oppgjør i en kommunal pensjonskasse at dekningsgraden er mellom 95 og 100 prosent, skal dekningsgraden økes med minst 1,5 prosentenheter pr. år.

Viser et forsikringsteknisk oppgjør i en kommunal pensjonskasse at dekningsgraden er 95 prosent eller lavere, skal dekningsgraden økes med minst 1,5 prosentenheter pr. år, og forsikringsteknisk balanse skal oppnås over en periode som ikke kan overstige 25 år. Pensjonskassens styre og kommunen skal umiddelbart legge frem en plan for Kredittilsynet for hvordan pensjonskassen kan oppnå forsikringsteknisk balanse. Kredittilsynet fastsetter en plan innenfor de begrensninger som er fastsatt i første punktum. Annet punktum gjelder tilsvarende dersom pensjonskassen ikke oppfyller andre kapitalkrav.

Dersom plan som nevnt i tredje ledd ikke blir lagt frem, godkjent eller fulgt, skal Kredittilsynet sørge for at pensjonskassen blir avviklet. Bestemmelsene i forsikringsvirksomhetsloven kapittel 11 gjelder tilsvarende så langt de passer.

## § 29. *Avvikling av pensjonskasse*

Før en kommunal pensjonskasse avvikles, skal sluttregnskap forelegges Kredittilsynet til godkjen-

nelse sammen med beregning av medlemmenes rettigheter i den utstrekning rettighetene helt eller delvis beregnes etter forsikringstekniske prinsipper.

Kredittilsynet kan gi nærmere regler om avvikling av kommunale pensjonskasser.

### **Kap. III. Avsluttende bestemmelser**

#### **§ 30. Inndeling av pensjonskasser og pensjonsfond**

Kredittilsynet avgjør i tvilstilfelle om en pensjonskasse skal anses som kommunal eller privat. Tilsvarende gjelder for pensjonsfond.

#### **§ 31. Straffebestemmelser**

Forsikringsvirksomhetsloven § 14–1 gjelder tilsvarende for tillits- eller tjenestemann i pensjonskasse og pensjonsfond.

#### **§ 32. Ikrafttreden**

Forskriften trer i kraft 1. juli 1993.

#### **§ 33. Overgangsregler**

Privat pensjonskasse som er stiftet før forskriftens ikrafttreden og som ikke har vedtekter som er godkjent av Kredittilsynet, skal registreres i Kredittilsynet innen 1. januar 1994.

Kommunal pensjonskasse skal innen 1. januar 1994 forelegge sitt regelverk for Kredittilsynet til godkjenning med mindre regelverket i sin helhet tidligere er godkjent av Kredittilsynet (Forsikringsrådet). I forbindelse med godkjenningen fast-

setter Kredittilsynet i tilfelle tidspunktet for ikrafttreden av endringer i regelverket.

Kommunal pensjonskasse skal forelegge et forsikringsteknisk oppgjør sammen med første årsregnskap som forelegges Kredittilsynet etter denne forskrift, såfremt Kredittilsynet ikke fastsetter et senere tidspunkt.

Kreves myndighetenes godkjenning av endringer som er nødvendige på grunn av forskriftens bestemmelser, må søknad være sendt innen 1. juni 1995.

For bestemmelsene i §§ 8 og 9 om ansvarlig kapital og kapitalforvaltning, samt § 18 om aktuar, gjelder de særskilte overgangsregler som der er fastsatt.

Pensjonskasse kan for skatteåret 1995, 1996, 1997, 1998, 1999 og 2000 foreta tilleggsavsetninger i forsikringsfondet etter tilsvarende regler som gjelder for livsforsikringsselskaper i medhold av forsikringsvirksomhetsloven § 8–2. Kredittilsynet kan gi utfyllende bestemmelser om slike tilleggsavsetninger.

Søknad etter forskriftens § 28A tredje ledd må sendes Kredittilsynet innen 1. oktober 1996. Søknaden skal ta utgangspunkt i pensjonskassens dekningsgrad pr. 31. desember 1995. Pensjonskassens dekningsgrad pr. 31. desember 1996 må være minst like høy som dekningsgraden pr. 31. desember 1995. I slike tilfeller kan den opptappingsperiode som ut fra dekningsgraden pr. 31. desember 1995 følger av begrensningene i § 28A tredje ledd første punktum, ikke øke.

For regnskapsårene 2003 og 2004 er fristen etter § 7 første ledd og § 26 første ledd for å sende revidert årsregnskap til Kredittilsynet fire måneder etter regnskapsårets slutt.

**Vedlegg 2**

## Regnskapsforskriften

Forskrift av 19. februar 1993 nr 117 om årsregnskap m.m. for pensjonskasser.

### Kapittel 1. Alminnelige bestemmelser

#### § 1-1. Forskriftens virkeområde

Forskriften gjelder for private og kommunale pensjonskasser, jf. § 1 og § 21 i forskrift av 19. februar 1993 nr. 117 om forsikringsvirksomhetslovens anvendelse på pensjonskasser og pensjonsfond (pensjonskasseforskriften).

Regnskapslovens bestemmelser om små foretak får ikke anvendelse. Pensjonskasser som nevnt i første ledd skal følge regnskapslovens regler for store foretak.

### Kapittel 2. Årsregnskap og årsberetning

#### § 2-1. Plikt til å utarbeide årsregnskap og årsberetning

Årsregnskap og årsberetning skal fastsettes av styret innen tre måneder etter regnskapsårets slutt.

#### § 2-2. Årsberetningens innhold

I årsberetningen skal det gis følgende opplysninger i tillegg til det som følger av regnskapsloven § 3-3:

1. Dersom pensjonskassens kapitaldekning ikke oppfyller gjeldende minimumskrav eller for øvrig ikke er forsvarlig sett i forhold til virksomheten, skal det gjøres oppmerksom på dette og redegjøres for tiltak som er truffet eller som skal treffes for å sikre pensjonskassens drift.
2. Dersom det ved det forsikringstekniske oppgjøret viser seg at det ikke er dekning for de forsikringsmessige forpliktelsene skal styret redegjøre for dette. Det skal redegjøres særskilt for tiltak som er truffet for å oppnå dekning.
3. Det skal redegjøres for den finansielle risikoen som har vært knyttet til virksomheten i regn-

skapsåret. Det skal redegjøres for selskapets risikostyring og organiseringen av denne.

### § 2-3. Konsernregnskap

Regnskapsloven § 3-6 annet ledd tredje punktum gjelder tilsvarende for norske datterselskaper dersom det etter de regnskapsreglene som gjelder for datterselskapet er nødvendig at dette utarbeider selskapsregnskap etter andre prinsipper enn morselskapet. Konsernregnskapet skal i tilfelle bygge på dette selskapsregnskapet, omarbeidet i samsvar med de prinsipper konsernregnskap utarbeides etter.

### Kapittel 3. Regnskapsprinsipper og vurderingsregler

#### Regnskapsprinsipper

#### § 3-1. God regnskapsskikk

Utarbeidelse av årsregnskap skal foretas i overensstemmelse med bestemmelsene i denne forskrift, og for øvrig i samsvar med god regnskapskikk og de grunnleggende regnskapsprinsipper i regnskapsloven kapittel 4.

#### § 3-2. Kongruensprinsippet

Regnskapsloven § 4-3 annet ledd første punktum gjelder ikke.

Virkning av endring av regnskapsprinsipp og korrigering av feil i tidligere årsregnskap skal resultatføres.

Ved resultatføring av endring av regnskapsprinsipp og korrigering av feil i tidligere årsregnskap som nevnt under annet ledd, skal tidligere årsregnskap ikke omarbeides.

#### Vurderingsregler

#### § 3-3. Finansielle eiendeler – prinsippanvendelse

Alle finansielle eiendeler som inngår i en og samme underpost i balansen, skal vurderes etter samme vurderingsregler.

### § 3-4. Bygninger og andre faste eiendommer

Bygninger og andre faste eiendommer skal vurderes til virkelig verdi som beregnes ut fra reglene i denne paragraf.

Med virkelig verdi menes her driftsavkastningen multiplisert med 100 dividert med avkastningsprosenten.

- Med driftsavkastning i annet ledd menes leieinntekter (ev. beregnede)
- vedlikeholdskostnader
  - administrasjonskostnader
  - driftskostnader
  - = driftsavkastning

Med avkastningsprosenten i annet ledd menes den avkastningsprosent som etter beste skjønn tar hensyn til forventet avkastning på den enkelte bygning eller faste eiendom. Slik avkastningsprosent hensyntar beliggenhet, standard, leiekontrakter og andre klausuler, samt tidshorisont og eiendomstype, i tillegg til rent samfunnsøkonomiske forhold.

Virkelig verdi fastsettes minst hvert tredje år for den enkelte bygning og faste eiendom. Er forutsetningene for tidligere fastsatt verdi vesentlig endret eller det er sannsynlig at virkelig verdi er lavere enn balanseført verdi, skal det fastsettes ny virkelig verdi.

Balanseført verdi kan ikke verdireguleres uten at det er fastsatt ny virkelig verdi etter annet til fjerde ledd.

For bygninger og andre faste eiendommer som er planlagt solgt kort tid etter balansedagen, skal virkelig verdi etter beste skjønn settes til nåverdien av antatt salgspris nedskrevet med anslåtte salgskostnader.

For bygninger og andre faste eiendommer som er solgt for levering etter balansedagen skal virkelig verdi settes til salgsprisen nedskrevet med faktiske salgskostnader.

Hvis det ikke er mulig å fastlegge virkelig verdi på en bygning eller fast eiendom, skal bygningen eller den faste eiendommen vurderes til laveste verdi av anskaffelseskost og balanseført verdi.

Kredittilsynet kan fastsette nærmere regler.

### § 3-5. Aksjer og andeler i datterselskap og tilknyttet selskap

Aksjer og andeler i datterselskap/tilknyttet selskap skal vurderes etter egenkapitalmetoden.

Dersom datterselskapet eller det tilknyttede selskapet utarbeider regnskapet etter andre prinsipper enn pensjonskassen, skal datterselskaps/det tilknyttede selskaps regnskap omarbei-

des i samsvar med de prinsipper pensjonskassens regnskap utarbeides etter.

Regnskapsloven § 5-17 første ledd annet punktum og § 5-17 tredje ledd nr. 4 gjelder ikke.

Resultatandeler fra datterselskap/tilknyttet selskap som kan henføres til urealiserte gevinster på finansielle omløpsmidler skal føres til kursreguleringsfond.

Kredittilsynet kan fastsette nærmere bestemmelser om regnskapsføring av datterselskap/tilknyttet selskap.

### § 3-6. Obligasjoner som holdes til forfall

Med obligasjoner som holdes til forfall menes obligasjoner selskapet har intensjon om og evne til å holde til forfall. Beslutningen må være tatt av øverste administrative leder, og styret må være orientert.

Obligasjoner som holdes til forfall vurderes til anskaffelseskost med tillegg/fradrag for eventuell overkurs/underkurs.

Eventuell overkurs/underkurs ved anskaffelse skal fordeles over resterende løpetid frem til forfall, eller eventuelt til første rentereguleringstidspunkt. Overkurs/underkurs resultatføres som en justering av obligasjonens løpende renteinntekt.

Det kan ikke knyttes finansielle rentederivater til selskapets portefølje av anleggsobligasjoner som holdes til forfall.

Om pensjonskassen ønsker å reklassifisere en obligasjon som holdes til forfall, må hele gruppen av obligasjoner reklassifiseres med mindre minst ett av følgende forhold er tilstede:

- a) Vesentlig endring i obligasjonsutstederens kredittverdighet.
- b) En større foretaksintegrasjon eller en større avhendelse av del av virksomheten (f.eks. salg av et virksomhetsområde) som nødvendiggjør salg eller reklassifisering av slike obligasjoner for å opprettholde virksomhetens eksisterende renteksponering eller ønsket nivå på eksponering mot kredittrisiko.
- c) Endring i lover og regler som betydelig endrer hva som godtas som investering eller maksimalt nivå på investeringen i visse obligasjoner.
- d) En betydelig endring i lovbestemte kapitalkrav, eller regelverk om tildeling av overskudd eller flytting i livsforsikring, som medfører at selskapet må bygge seg ned ved å selge slike obligasjoner.
- e) En betydelig økning i risikovektingen til en obligasjon som anvendes til å regulere den generelle risikoen.

Hvis pensjonskassen har solgt eller reklassifisert obligasjoner klassifisert som holdes til forfall, slik at hele gruppen av obligasjoner skal reklassifiseres, jf. femte ledd, har kassen ikke anledning til å klassifisere nye obligasjoner som holdes til forfall de påfølgende tre regnskapsår.

### **§ 3-7. Finansielle eiendeler – tilordning av anskaffelseskost**

Regnskapsloven § 5-5 første ledd tredje punktum gjelder ikke for aksjer.

Aksjer skal tilordnes anskaffelseskost ved FIFO-metoden (først inn, først ut).

### **§ 3-8. Finansielle omløpsmidler**

Regnskapsloven § 5-8 gjelder ikke.

Følgende eiendeler som er klassifisert som finansielle omløpsmidler skal vurderes til virkelig verdi:

- Aksjer og andeler, balansepost 2.4.1.
- Obligasjoner og andre verdipapirer med fast avkastning, balansepost 2.4.2.
- Finansielle derivater, balansepost 2.4.6.
- Andre finansielle omløpsmidler, balansepost 2.4.7.

Med virkelig verdi på finansielle eiendeler menes markedsverdi.

Med markedsverdi for verdipapirer som noteres på en offentlig børs, forstås børskursen på balansedagen eller siste børsdag før balansedagen.

Med markedsverdi for finansielle omløpsmidler som ikke er notert på en offentlig børs og som det finnes et marked for, forstås den gjennomsnittsprisen som disse eiendelene har vært omsatt til på balansedagen eller på siste handelsdag før balansedagen.

Med virkelig verdi på finansielle omløpsmidler som ikke er nevnt i fjerde eller femte ledd, menes antatt salgsverdi.

### **§ 3-9. Kursreguleringsfond**

Urealiserte gevinster på finansielle omløpsmidler, jf. § 3-8, skal føres til kursreguleringsfond.

### **§ 3-10. Utlån og garantier**

Tap på utlån og garantier skal vurderes i samsvar med regler fastsatt av departementet.

### **§ 3-11. Gjeld**

Regnskapsloven § 5-13 gjelder med tillegg som følger av denne forskrift kapittel 3.

Denne forskrift § 3-7 gjelder tilsvarende for finansielle derivater klassifisert som kortsiktig gjeld.

Kravene til resultatføring av urealisert tap, gjelder ikke urealisert tap som følge av renteendring på ansvarlig lånekapital.

### **§ 3-12. Forsikringsmessige avsetninger**

De forsikringsmessige avsetningene skal beregnes i samsvar med forsikringsvirksomhetsloven § 8-2 og § 8-4 med tilhørende forskrifter, jf. pensjonskasseforskriften § 16, § 17 og § 19. Beregningene skal hensynta alle opplysninger som foreligger på tidspunktet for avleggelse av årsregnskapet og avsetningene skal være tilstrekkelige til å dekke selskapets totale forpliktelser i henhold til forsikringsavtalene.

## **Kapittel 4. Resultatregnskap og balanse**

### **§ 4-1. Resultatregnskap**

Regnskapsloven § 6-1 første og annet ledd gjelder ikke.

Resultatregnskapet skal ha følgende oppstillingsplan:

1. *Premieinntekter*
  - 1.1 Forfalte premier
  - 1.2 Overføring av premiereserve fra andre forsikringsselskaper/pensjonskasser
  - Sum premieinntekter
2. *Inntekter fra finansielle eiendeler*
  - 2.1 Inntekter fra foretak i samme konsern og tilknyttede selskaper
    - 2.1.1 Inntekter fra aksjer og andeler i foretak i samme konsern
    - 2.1.2 Inntekter fra fordringer på og verdipapirer utstedt av foretak i samme konsern
    - 2.1.3 Inntekter fra aksjer og andeler i tilknyttede selskaper
    - 2.1.4 Inntekter fra fordringer på og verdipapirer utstedt av tilknyttede selskaper
  - 2.2 Inntekter fra andre finansielle eiendeler
    - 2.2.1 Inntekter fra bygninger og andre faste eiendommer
    - 2.2.2 Renteinntekter fra finansielle eiendeler
    - 2.2.3 Andre inntekter fra andre finansielle eiendommer enn bygninger og faste eiendommer

|       |                                                                                                                |      |                                                                                   |
|-------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------|-----------------------------------------------------------------------------------|
| 2.3   | Verdiregulering av bygninger og andre faste eiendommer                                                         | 9.   | <i>Andre inntekter</i>                                                            |
| 2.4   | Urealiserte gevinster, og reversering av urealisert tap, på finansielle omløpsmidler                           | 10.  | <i>Andre kostnader</i>                                                            |
| 2.5   | Reversering av nedskrivning på andre finansielle eiendeler                                                     | 11.  | <i>Til (fra) kursreguleringsfond</i>                                              |
| 2.6   | Gevinster ved realisasjon av finansielle eiendeler                                                             | 12.  | <i>Resultat før særlige avsetninger</i>                                           |
|       | Sum inntekter av finansielle eiendeler                                                                         | 13.  | <i>Fra tilleggsavsetninger i forsikringsfondet til dekning av renteunderskudd</i> |
| 3.    | <i>Andre forsikringsrelaterte inntekter</i>                                                                    | 14.  | <i>Overført til/fra premiefond og pensjonsreguleringsfond</i>                     |
| 4.    | <i>Erstatninger m.v.</i>                                                                                       | 14.1 | Overføring til premiefond i forsikringsfondet                                     |
| 4.1   | Pensjoner                                                                                                      | 14.2 | Overføring til pensjonsreguleringsfond i forsikringsfondet                        |
| 4.2   | Overføring av premiereserve, tilleggsavsetninger og kursreserve til andre forsikrings-selskaper/pensjonskasser | 14.3 | Overføring fra premiefond til dekning av underskudd                               |
|       | Sum erstatninger m.v.                                                                                          |      | Sum overføring til/fra premiefond og pensjonsreguleringsfond                      |
| 5.    | <i>Endring i forsikringsmessige avsetninger m.v.</i>                                                           | 15.  | <i>Resultat av ordinær virksomhet</i>                                             |
| 5.1   | Til (fra) premiereserve i forsikringsfondet (brutto)                                                           | 16.  | <i>Ekstraordinære inntekter</i>                                                   |
| 5.2   | Garanterte renter til premiefond                                                                               | 17.  | <i>Ekstraordinære kostnader</i>                                                   |
| 5.3   | Garanterte renter til pensjonsreguleringsfond                                                                  | 18.  | <i>Skattekostnad</i>                                                              |
| 5.4   | Endring i tilleggsavsetninger i forsikringsfondet                                                              | 19.  | <i>Årsresultat</i>                                                                |
| 5.4.1 | Årets tilleggsavsetninger                                                                                      | 20.  | <i>Overføringer</i>                                                               |
| 5.4.2 | Overføring av tilleggsavsetninger og kursreserve fra andre forsikringsselskaper/pensjonskasser                 | 20.1 | Avsatt til renter på innskutt egenkapital                                         |
| 5.4.3 | Til (fra) tilleggsavsetninger i forsikringsfondet                                                              | 20.2 | Overført til annen egenkapital                                                    |
| 5.5   | Til (fra) sikkerhetsfond                                                                                       |      |                                                                                   |
|       | Sum endring i forsikringsmessige avsetninger m.v.                                                              |      |                                                                                   |
| 6.    | <i>Kostnader ved finansielle eiendeler</i>                                                                     |      |                                                                                   |
| 6.1   | Kostnader ved finansielle eiendeler                                                                            |      |                                                                                   |
| 6.2   | Verdiregulering av bygninger og andre faste eiendommer                                                         |      |                                                                                   |
| 6.3   | Urealisert tap, og reversering av urealiserte gevinster, på finansielle omløpsmidler                           |      |                                                                                   |
| 6.4   | Nedskrivning av andre finansielle eiendeler                                                                    |      |                                                                                   |
| 6.5   | Tap ved realisasjon av finansielle eiendeler                                                                   |      |                                                                                   |
|       | Sum kostnader ved finansielle eiendeler                                                                        |      |                                                                                   |
| 7.    | <i>Andre forsikringsrelaterte kostnader</i>                                                                    |      |                                                                                   |
| 8.    | <i>Driftskostnader</i>                                                                                         |      |                                                                                   |
| 8.1   | Lønnskostnad                                                                                                   |      |                                                                                   |
| 8.2   | Avskrivninger på varige driftsmidler                                                                           |      |                                                                                   |
| 8.3   | Andre driftskostnader                                                                                          |      |                                                                                   |
|       | Sum driftskostnader                                                                                            |      |                                                                                   |

#### § 4-2. Balanse

Regnskapsloven § 6-2 første ledd gjelder ikke. Balansen skal ha følgende oppstillingsplan:

#### *Eiendeler*

1. *Immaterielle eiendeler*
  - 1.1 Utsatt skattefordel
2. *Finansielle eiendeler*
  - 2.1 Bygninger og andre faste eiendommer
  - 2.2 Aksjer, andeler og andre tilgodehavender i foretak i samme konsern og tilknyttede selskaper
    - 2.2.1 Aksjer og andeler i foretak i samme konsern
    - 2.2.2 Fordringer på og verdipapirer utstedt av foretak i samme konsern
    - 2.2.3 Aksjer og andeler i tilknyttede selskaper
    - 2.2.4 Fordringer på og verdipapirer utstedt av tilknyttede selskaper

- 2.3 Finansielle anleggsmidler utenom foretak i samme konsern og tilknyttede selskaper
  - 2.3.1 Aksjer og andeler
  - 2.3.2 Obligasjoner som holdes til forfall
  - 2.3.3 Obligasjoner og andre verdipapirer med fast avkastning
  - 2.3.4 Pantelån
  - 2.3.5 Andre utlån
  - 2.3.6 Plasseringer hos kredittinstitusjoner
  - 2.3.7 Finansielle derivater
  - 2.3.8 Andre finansielle anleggsmidler
- 2.4 Finansielle omløpsmidler
  - 2.4.1 Aksjer og andeler
  - 2.4.2 Obligasjoner og andre verdipapirer med fast avkastning
  - 2.4.3 Pantelån
  - 2.4.4 Andre utlån
  - 2.4.5 Plasseringer hos kredittinstitusjoner
  - 2.4.6 Finansielle derivater
  - 2.4.7 Andre finansielle omløpsmidler
  - Sum finansielle eiendeler
- 3. *Fordringer*
  - 3.1 Fordringer knyttet til premieinntekter
  - 3.2 Andre fordringer
  - Sum fordringer
- 4. *Andre eiendeler*
  - 4.1 Varige driftsmidler unntatt bygninger og andre faste eiendommer
  - 4.2 Kasse, bank
  - 4.3 Andre eiendeler betegnet etter sin art
  - Sum andre eiendeler
- 5. *Forskuddsbetalte kostnader og opptjente ikke mottatte inntekter*
  - 5.1 Forskuddsbetalte kostnader og opptjente ikke mottatte inntekter
  - Sum eiendeler

*Egenkapital og gjeld*

- 6. *Innskutt egenkapital*
- 7. *Opptjent egenkapital*
- 8. *Ansvarlig lånekapital*
  - 8.1 Ordinær ansvarlig lånekapital
  - 8.2 Evigvarende ansvarlig lånekapital
  - Sum ansvarlig lånekapital
- 9. *Kursreguleringsfond*
- 10. *Forsikringsmessige avsetninger*
  - 10.1 Avsetninger til forsikringsfond
    - 10.1.1 Premiereserve

- 10.1.2 Tilleggsavsetninger
- 10.1.3 Premiefond
- 10.1.4 Pensjonsreguleringsfond
  - Sum avsetninger til forsikringsfond
- 10.2 Sikkerhetsfondsavsetninger
  - Sum forsikringsmessige avsetninger

11. *Avsetninger for forpliktelser*

- 11.1 Pensjonsforpliktelser o.l.
- 11.2 Utsatt skatt
- 11.3 Andre avsetninger for forpliktelser
  - Sum avsetninger for forpliktelser

12. *Gjeld*

- 12.1 Finansielle derivater klassifisert som langsiktig gjeld
- 12.2 Finansielle derivater klassifisert som kortsiktig gjeld
- 12.3 Forfalte, ikke betalte pensjoner og utløsningsbeløp
- 12.4 Annen kortsiktig gjeld
  - Sum kortsiktig gjeld

13. *Påløpte kostnader og mottatte ikke opptjente inntekter*

- 13.1 Påløpte kostnader og mottatte, ikke opptjente inntekter

*Sum egenkapital og gjeld*

*Poster utenom balansen*

14. *Betingede forpliktelser*

15. *Forpliktelser*

**§ 4-3. Oppdeling eller sammenslåing av poster**

Dersom pensjonskassen har gjenforsikring som utgjør mer enn 5 prosent av premieinntektene, skal gjenforsikringsandelen spesifiseres på de relevante postene i resultatregnskapet og balansen. Fordringer og gjeld i forbindelse med gjenforsikring skal spesifiseres særskilt i balansen under fordringer (post 3) og gjeld (post 12).

Hovedposter og underposter skal inndeles ytterligere når pensjonskassens stilling tilsier det. Det er ikke anledning til å tilføye nye hovedposter eller endre rekkefølgen av hovedpostene.

Underposter innenfor samme hovedpost skal slås sammen hvis sammenslåingen fører til et mer oversiktlig årsregnskap, med de unntak som følger av § 3-3 og denne paragraf.

Underposter i resultatregnskapet under følgende hovedposter kan ikke slås sammen: Premie-

inntekter (post 1), erstatninger (post 4) og endring i forsikringsmessige avsetninger (post 5).

Underposter i balansen som gjelder forsikringsmessige avsetninger kan ikke slås sammen.

#### **§ 4-4. Sammenligning med foregående årsregnskap**

Omarbeiding av sammenligningstall etter regnskapsloven § 6-6 skal ikke foretas for forhold som nevnt i § 3-2.

#### **§ 4-5. Nettoføring**

Nettoføring av en eiendelspost og en gjeldspost er ikke tillatt med mindre det foreligger en juridisk rett til å motregne postene.

Nettoføring av inntekter og kostnader er ikke tillatt med mindre annet følger av regnskapsloven eller denne forskrift.

### **Kapittel 5. Nærmere om postene i resultatregnskapet**

#### **§ 5-1. Premieinntekter – § 4-1 resultatpost 1**

«Forfalte premier» består av alle beløp som i regnskapsperioden er forfalt uavhengig av om disse helt eller delvis vedrører senere regnskapsår.

#### **§ 5-2. Overføring av premiereserve og tilleggsavsetninger mellom forsikringsselskaper og pensjonskasser – § 4-1 resultatpostene 1.2, 4.2 og 5.4.2**

Resultatpost 1.2 «Overføring av premiereserve fra andre forsikringsselskaper/pensjonskasser» omfatter bare den del av de overførte midler som er knyttet til forsikringskontrakten og som skal inngå i premiereserven til sikring av forpliktelsene i den nye kontrakten. Overskytende tilleggsavsetninger og kursreserve føres under resultatpost 5.4.2. Overført pensjonsreguleringsfond og premiefond som ikke benyttes til å dekke premiereserve, skal balanseføres.

Resultatpost 4.2 «Overføring av premiereserve, tilleggsavsetninger og kursreserve til andre forsikringsselskaper/pensjonskasser» omfatter alle midler som er knyttet til forsikringskontrakten ved opphør.

Forsikringskontrakter som flyttes med risikoovergang ved årsskiftet, skal resultatføres i det påfølgende regnskapsår. Oppgjørstidspunktet er ikke av betydning for regnskapsføringstidspunktet.

I den grad det ikke foreligger fullstendig dokumentasjon for beregning av flyttebeløp, må flyttebeløpets størrelse estimeres.

#### **§ 5-3. Erstatninger – § 4-1 resultatpost 4**

Pensjoner omfatter alle pensjoner som i regnskapsperioden er betalt til eller avsatt til utbetaling, som vedrører regnskapsåret, til medlemmene eller andre berettiget etter vedtektene, eventuelt inklusive utbetalinger fra premiefond og pensjonsreguleringsfond.

#### **§ 5-4. Kostnader ved finansielle eiendeler – § 4-1 resultatpost 6**

Resultatpost 6.1 «Kostnader ved finansielle eiendeler» omfatter rentekostnader, disagio og vedlikehold på bygninger og andre faste eiendommer.

#### **§ 5-5. Driftskostnader – § 4-1 resultatpost 7**

Resultatpost 7.3 «Andre driftskostnader» omfatter forvaltningskostnader knyttet til finansielle eiendeler.

#### **§ 5-6. Andre kostnader – § 4-1 resultatpost 9**

Posten omfatter rente på ansvarlig lånekapital.

#### **§ 5-7. Overført til/fra premiefond og pensjonsreguleringsfond – § 4-1 resultatpost 13**

Overført til premiefond og pensjonsreguleringsfond omfatter overføringer til fondene av årets overskudd.

### **Kapittel 6. Nærmere om postene i balansen m.v.**

#### **§ 6-1. Obligasjoner m.v.**

Verdipapirer med variabel rente knyttet til bestemte referansesatser, f.eks. interbankrente eller euromarkedrente, skal anses som obligasjoner og andre rentebærende verdipapirer med fast avkastning.

#### **§ 6-2. Avsetninger for forpliktelser**

Posten omfatter avsetninger for forpliktelser som på balansedagen anses å være sannsynlige eller sikre, men hvor det foreligger en usikkerhet med hensyn på beløpets størrelse eller forfallstidspunkt.

**§ 6-3. Forsikringsmessige avsetninger**

Med forsikringsmessige avsetninger menes midler avsatt til dekning av pensjonskassens forpliktelser etter vedtektene, samt avsetninger til sikkerhetsfond.

Med forsikringsfond menes summen av premie-reserve, tilleggsavsetninger, premiefond og pensjonsreguleringsfond.

Med premiefond og pensjonsreguleringsfond menes i denne forskrift fond avsatt i henhold til skatteloven § 44 første ledd bokstav k og § 44 annet ledd nr. 1, samt tilsvarende fond knyttet til pensjonsordninger uten skattefavorisering. Innbetalinger til premiefond og pensjonsreguleringsfond føres direkte i balansen.

Med sikkerhetsfond menes midler som er avsatt etter forsikringsvirksomhetsloven § 8-4.

**§ 6-4. Betingede forpliktelser utenom balansen**

Alle garantier som pensjonskassen har avgitt og eiendeler som er stilt som sikkerhet på vegne av tredjemann, skal føres under denne posten.

**§ 6-5. Forpliktelser utenom balansen**

Ugjennkallelige forpliktelser som vil kunne føre til fremtidige kostnader/tap, inngår i denne posten.

Dersom pensjonskassen har avhendet eiendeler hvor erverver har rett, men ikke plikt, til å tilbakeføre de overdratte eiendeler til pensjonskassen til et fastsatt beløp og på fastsatt tidspunkt, skal den avtalte pris i tilfelle gjenkjøp føres opp under denne posten.

Forpliktelser som skal oppføres utenom balansen omfatter ikke forpliktelser som er knyttet til forsikringsvirksomheten.

**Kapittel 7. Særlige regler om balanseføring****§ 7-1. Etableringsgebyrer**

Gebyrer, provisjoner o.l. som belastes kunden ved låneopptak og som ikke skal tilbakebetales, skal oppføres i balansen og periodiseres over lånets løpetid, såfremt disse inntektene overstiger de direkte kostnader som påløper ved opprettelsen av låneengasjementet. Inntektsføringen skal gjennomføres planmessig over utlånets løpetid som en justering av de løpende renteinntektene.

**Kapittel 8. Noteopplysninger****§ 8-1. Alminnelig opplysningsplikt**

Regnskapsloven kapittel 7 om noteopplysninger gjelder med de unntak og tillegg som følger av bestemmelsene i dette kapittel. Opplysninger som nevnt i dette kapitlet kan utelates når de ikke er av betydning for å bedømme den regnskapspliktiges eller konsernets stilling og resultat. Det skal likevel alltid gis opplysninger som nevnt i § 8-22.

**§ 8-2. Regnskapsprinsipper**

Opplysninger om anvendte regnskapsprinsipper etter regnskapsloven § 7-2 skal minst omfatte følgende opplysninger:

1. Prinsippene for fastsettelse av virkelig verdi, herunder om beregning av virkelig verdi bygger på observerbare markedsverdier eller om den er beregnet på annen måte. Det skal opplyses om usikkerheter i beregningene.
2. Prinsippene for regnskapsmessig behandling av bygninger og andre faste eiendommer.
3. Prinsippene for regnskapsmessig behandling av aksjer, andeler og fordringer på foretak i samme konsern og tilknyttede selskaper.
4. Prinsippene for regnskapsmessig behandling av andre finansielle anleggsmidler utenom foretak i samme konsern og tilknyttede selskaper.
5. Prinsippene for regnskapsmessig behandling av finansielle omløpsmidler.
6. Prinsippene for verdsettelse av utlån, herunder prinsippene for verdsettelse av tapsutsatte lån.
7. Prinsippene for å stoppe inntektsføring av og tilbakeføring av renter på tapsutsatte lån og prinsippene for periodisering av provisjoner og gebyrer.
8. Prinsippene for regnskapsmessig behandling av finansielle derivater, herunder kriteriene for klassifikasjon.
9. Prinsippene for regnskapsmessig behandling av sikringsvurdering og eventuell porteføljevurdering og kriteriene som er lagt til grunn for slik vurdering. Bruk av sikringsvurdering og porteføljevurdering skal begrunnes.
10. Prinsippene for regnskapsmessig behandling av gjenforsikringsdepoter.
11. Prinsippene for regnskapsmessig behandling av utenlandsk valuta.
12. Prinsippene for regnskapsmessig behandling av ansvarlig lånekapital.

13. Prinsippene som er lagt til grunn for beregning av de forsikringsmessige avsetningene. Det skal redegjøres for de metoder som er anvendt ved beregningene.

14. Prinsippene for regnskapsmessig behandling av flytting.

### **§ 8-3. Virkning av endring av regnskapsprinsipp m.v.**

Regnskapsloven § 7-3 tredje punktum gjelder ikke.

Det skal gis opplysninger om hvordan endringen av regnskapsprinsipp og korrigering av feil i tidligere års regnskap er behandlet.

### **§ 8-4. Bygninger og andre faste eiendommer**

Regnskapsloven § 7-12 og § 7-13 gjelder ikke.

For bygninger og andre faste eiendommer skal det opplyses om:

- (a) inngående balanse,
- (b) anskaffelseskost,
- (c) tilgang og avgang i løpet av regnskapsåret,
- (d) samlede verdireguleringer og reverseringer av disse,
- (e) verdireguleringer (brutto) i regnskapsåret og
- (f) utgående balanse.

Det skal opplyses om beregningen av virkelig verdi, herunder underliggende komponenter i forhold til metode fastsatt i § 3-4. Det skal videre opplyses om siste tidspunkt for verdivurderingen. Der som virkelig verdi ikke kan fastsettes, jf. § 3-4, skal dette opplyses og begrunnes.

Det skal for hvert av de siste fem regnskapsår angis det bruttobeløp som er investert i bygninger og andre faste eiendommer, samt avhendelse av slike.

For bygninger og andre faste eiendommer av vesentlig verdi for pensjonskassen skal det gis opplysninger om eiendomstype, geografisk beliggenhet, areal fordelt på egen utnyttelse og utleiedel. Det skal for undergrupper av bygninger og faste eiendommer opplyses om kontraktenes gjennomsnittlig leiebeløp, varighet samt eventuelle leiejusteringsklausuler. Balanseført verdi på bygninger og andre faste eiendommer som pensjonskassen eier og bruker til egen virksomhet skal angis. Det skal redegjøres for hvordan beregnet leieinntekt ved egen bruk er fremkommet.

### **§ 8-5. Aksjer og andeler i foretak i samme konsern og tilknyttede selskap**

#### ***Datterselskap og tilknyttede selskap***

Det skal for investeringer i datterselskap og tilknyttet selskap som driver virksomhet som natur-

lig henger sammen med forsikringsvirksomhet samlet vises investeringene spesifisert på hovedposter i balansen og resultatregnskapet, som om de var ført etter bruttometoden.

### **§ 8-6. Fordringer på og verdipapirer utstedt av foretak i samme konsern og tilknyttede selskaper**

Ansvarlig lånekapital i foretak i samme konsern og tilknyttede selskaper skal angis særskilt. Regnskapsloven § 6-6 om sammenligningstall gjelder tilsvarende.

### **§ 8-7. Aksjer og andeler**

Aksjer, grunnfondsbevis og andeler i andre selskaper skal spesifiseres etter selskap. Spesifikasjonen skal omfatte de største postene og minst utgjøre 90 prosent av selskapets beholdning av henholdsvis aksjer, grunnfondsbevis og andeler. Det skal spesifiseres hvilke investeringer som er henholdsvis omløpsmidler og anleggsmidler. Aksjer i finansinstitusjoner og forsikringsselskap skal uansett spesifiseres.

Det skal redegjøres for risikoprofilen i selskaps aksjeportefølje per årsslutt og gjennom året.

#### ***Omløpsmidler***

Regnskapsloven § 7-17 gjelder ikke.

For verdipapirer ført under balansepost 2.4.1 skal det opplyses om anskaffelseskost. Andel av balanseført verdi som er børsnoterte verdipapirer skal opplyses.

#### ***Anleggsmidler***

Regnskapsloven § 7-12 gjelder ikke.

For verdipapirer ført under balansepost 2.3.1 skal det opplyses om balanseført verdi, anskaffelseskost og virkelig verdi der slik verdi kan fastsettes. Andel av balanseført verdi som er børsnoterte verdipapirer skal opplyses.

Beholdningsendringer gjennom regnskapsåret spesifiseres. Spesifikasjonen skal vise:

- inngående balanse,
- tilgang og avgang,
- reklassifiseringer (brutto),
- nedskrivning i regnskapsåret/reversering av tidligere års nedskrivning og
- utgående balanse.

**§ 8-8. Ansvarlig lånekapital i andre foretak**

Det skal gis opplysninger om pensjonskassens ansvarlige lånekapital i andre foretak. Det skal opplyses hvordan den ansvarlige lånekapitalen fordeles seg mellom balansepost 2.2 og balansepost 2.3.

**§ 8-9. Obligasjoner og andre verdipapirer med fast avkastning**

Regnskapsloven § 7-20 første ledd gjelder ikke.

Balanseført verdi av pensjonskassens beholdning av obligasjoner, sertifikater og andre rentebærende verdipapirer skal spesifiseres etter debitor-kategorier.

**Omløpsmidler**

For verdipapirer ført under balansepost 2.4.2 skal det opplyses om anskaffelseskost. Andel av balanseført verdi som er børsnoterte verdipapirer skal opplyses. Verdipapirenes balanseførte verdi skal spesifiseres etter vesentlige valutaer. Det skal gis opplysninger om gjennomsnittlig effektiv rente og hvordan denne er beregnet.

**Obligasjoner som holdes til forfall**

For verdipapirer ført under balansepost 2.3.2 som obligasjoner som holdes til forfall skal det opplyses om balanseført verdi, anskaffelseskost, virkelig verdi og om den samlede forskjellen mellom balanseført verdi og pålydende verdi. Andel av balanseført verdi som er børsnoterte verdipapirer skal opplyses. Verdipapirenes balanseførte verdi skal spesifiseres etter vesentlige valutaer. Det skal gis opplysninger om gjennomsnittlig effektiv rente og hvordan denne er beregnet.

Beholdningsendringer gjennom regnskapsåret skal spesifiseres. Spesifikasjonen skal vise:

- inngående balanse,
- tilgang og avgang,
- reklassifiseringer (brutto),
- årets periodiserte over-/underkurs og
- utgående balanse.

Dersom det er solgt obligasjoner som holdes til forfall eller reklassifisert slik at hele gruppen av obligasjoner som var klassifisert som holdt til forfall må reklassifiseres, jf. § 3-6 sjette ledd, skal det gis en beskrivelse av den vurdering som er foretatt av gjenværende beholdning, samt angivelse av

- amortisert kost ved salg eller reklassifikasjon
- realisert/urealisert gevinst/tap ved salg eller reklassifikasjon.

**Obligasjoner og andre verdipapirer med fast avkastning**

For verdipapirer ført under balansepost 2.3.3 skal det opplyses om balanseført verdi, anskaffelseskost, virkelig verdi og om den samlede forskjellen mellom balanseført verdi og pålydende verdi. Andel av balanseført verdi som er børsnoterte verdipapirer skal opplyses. Verdipapirenes balanseførte verdi skal spesifiseres etter vesentlige valutaer. Det skal gis opplysninger om gjennomsnittlig effektiv rente og hvordan denne er beregnet.

Beholdningsendringer gjennom regnskapsåret skal spesifiseres. Spesifikasjonen skal vise:

- inngående balanse,
- tilgang og avgang,
- reklassifiseringer (brutto),
- årets periodiserte over-/underkurs,
- nedskrivning i regnskapsåret/reversering av tidligere års nedskrivninger, og
- utgående balanse.

**§ 8-10. Utlån, pantelån og plassering hos kredittinstitusjoner**

Det skal opplyses hvor stor del av utlånet som er til henholdsvis medlemmer i pensjonskassen og til foretaket.

Det skal opplyses om volumene av totale misligholdte og totale øvrige tapsutsatte utlån. Volumene skal oppgis før og etter foretatte tapsavsetninger. Det skal gis sammenlignbare tall for de siste fire regnskapsår.

Det skal opplyses om periodens endringer i spesifiserte og uspesifiserte tapsavsetninger.

**§ 8-11. Finansielle derivater**

Det skal gis opplysninger om formålet med selskapets bruk av finansielle derivater, samt en beskrivelse av de finansielle derivatene som er benyttet gjennom året. Det skal redegjøres for spesielle risikofaktorer som er knyttet til de enkelte typer av finansielle derivater.

Det skal gis opplysninger om nominelt beløp og virkelig verdi per årsslutt for henholdsvis renterelaterte derivater, valutarelaterte derivater, egenkapitalrelaterte derivater samt andre finansielle derivater, herunder råvarederivater. Dersom nominelt beløp ikke er representativt for aktiviteten gjennom året skal gjennomsnittlig nominelt beløp for året oppgis. Opplysningene skal gis fordelt på finansielle derivater klassifisert som henholdsvis finansielle omløpsmidler, finansielle anleggsmidler, kortsiktig gjeld og langsiktig gjeld.

Virkningen av motregning, jf. verdipapirhandel-loven kapittel 10, skal fremkomme. Det skal redegjøres for definisjon av nominelt beløp.

### § 8-12. Ansvarlig lån

Det skal gis følgende opplysninger om ansvarlig lånekapital:

(a) For hvert lån som overstiger 10 prosent av totalbeløpet for den ansvarlige lånekapital:

- 1) lånets størrelse, den valuta det er oppgitt i, rentesats og forfall, eller opplysning om at det er en evigvarende ansvarlig lånekapital,
- 2) om det er forhold som eventuelt krever en hurtigere tilbakebetaling og
- 3) vilkårene for den ansvarlige lånekapital samt vilkårene i disse bestemmelsene.

(b) For annen ansvarlig lånekapital skal det gis en summarisk oversikt over betingelsene.

Dersom det er opptatt ansvarlig lånekapital i utenlandsk valuta, skal valutakursgevinst eller valutakurstap på slik lånekapital angis. Dersom det er inngått sikringsforretning som gjelder ansvarlig lånekapital i utenlandsk valuta skal dette opplyses.

Kostnader i forbindelse med ansvarlig lånekapital i løpet av regnskapsåret skal angis.

### § 8-13. Premiefondet

Det skal opplyses om premiefondets størrelse i forhold til årlig premie.

Det skal opplyses om premiefondets anvendelse de siste fem år.

### § 8-14. Forsikringsmessig underdekning

Det skal vises akkumulert underdekning.

### § 8-15. Innskutt egenkapital

Innskutt egenkapital skal spesifiseres på antall innskuddsbevis og beløpet per innskuddsbevis.

### § 8-16. Kapitaldekning

Det skal opplyses om pensjonskassens kapitaldekning, herunder risikovektet beregningsgrunnlag, netto ansvarlig kapital og kapitaldekningsprosenten. For pensjonskassens kapitaldekning gjelder regnskapsloven § 6-6 om sammenligningstillsvarende.

Netto ansvarlig kapital skal spesifiseres på kjernekapital, ansvarlig lånekapital, annen tilleggskapital samt eventuelle fradrag som må gjøres i brutto ansvarlig kapital. Det skal opplyses om tellende og

ikke-tellende andeler av ansvarlig lånekapital og annen tilleggskapital. Forskjellen mellom kjernekapital og balanseført egenkapital skal spesifiseres og forklares.

Beregningsgrunnlaget for ansvarlig kapital skal spesifiseres på de enkelte risikovektklasser.

### § 8-17. Kapitalavkastning

Det skal gis opplysninger om pensjonskassens kapitalavkastningsrente for de fem siste år.

### § 8-18. Poster utenfor balansen

Regnskapsloven § 7-28 og § 7-29 gjelder ikke.

#### *Betingede forpliktelser*

Arten og omfanget av alle betingede forpliktelser av betydning i forhold til pensjonskassens samlede virksomhet skal angis. Det skal opplyses særskilt dersom slike betingede forpliktelser er sikret ved pant.

#### *Forpliktelser*

Arten og omfanget av enhver form for forpliktelse av betydning i forhold til pensjonskassens samlede virksomhet skal angis. Det skal opplyses særskilt dersom slike forpliktelser er sikret ved pant.

### § 8-19. Premieinntekter

Regnskapsloven § 7-8 gjelder ikke.

Det skal opplyses om innbetalt premie fra medlemmene.

Kommunale pensjonskasser skal spesifisere årets premie på normalttilskudd og tilleggstilskudd.

### § 8-20. Gjenforsikring

Det skal opplyses om gjenforsikring som ikke er fordelt på hovedpostene i resultatregnskapet og balansen, jf. § 4-3.

### § 8-21. Andre driftskostnader

Det skal gis opplysninger om periodens kostnader til foretaket i leie av foretakets fasiliteter, herunder leie av lokaler, ansatte mv., og hvordan denne er beregnet.

Konsernpensjonskasser skal spesifisere opplysningene i første ledd på de forskjellige ordningene.

**§ 8-22. Ytelser og lån til ledende ansatte m.v.**

Regnskapsloven § 7-32 annet ledd gjelder ikke. Det skal gis opplysninger om summen av de lån og sikkerhetsstillelser som er gitt til pensjonskassens øvrige ansatte.

**§ 8-23. Resultatanalyse**

For pensjonskasser med 300 medlemmer eller mer skal det redegjøres for renteresultat, risikoresultat (forsikringsteknisk resultat) og administrasjonsresultat. Investeringer i selskaper, jf. § 8-5, som driver virksomhet som naturlig henger sammen med forsikringsvirksomheten og som er regnskapsført etter egenkapitalmetoden, skal medtas i resultatanalysen som om de var ført etter bruttometoden.

**§ 8-24. Flytting**

Det skal gis opplysninger om beløp for både mottatt og avgitt premiereserve, tilleggsavsetninger, kursreserve, premiefond og pensjonsreguleringsfond. Det skal også opplyses om hvor mange medlemmer tilgangen og avgangen fordeler seg på.

**§ 8-25. Overskuddsdeling**

Det skal gis opplysninger om hvor mye som er overført til premiefond og pensjonsregulerings-

fond og hvor mye som er avsatt til renter på innskutt egenkapital, overført annen egenkapitalen og skatt i prosent av pensjonskassens resultat som er grunnlag for fordeling, samt det nominelle beløp.

**Kapittel 9. Avsluttende bestemmelser****§ 9-1. Dispensasjon og utfyllende bestemmelser**

Kredittilsynet kan i det enkelte tilfelle dispensere fra bestemmelsene i denne forskrift.

Departementet kan gi utfyllende bestemmelser til denne forskrift.

**§ 9-2. Ikrafttredelse m.v.**

Denne forskrift trer i kraft fra og med 1. januar 2001.

Forskrift av 5. juli 1999 nr. 795 om årsregnskap for pensjonskasser oppheves ved denne forskrifts ikrafttredelse.

**§ 9-3. Overgangsregler**

For regnskapsårene 2003 og 2004 er fristen etter § 2-1 for fastsettelse av årsregnskapet og årsberetningen fire måneder etter regnskapsårets slutt.

**Vedlegg 3**

## **Pensjonskassedirektivet**

Directive 2003/41/EC of the European Parliament and of the Council of 3 June 2003 on the activities and supervision of institutions for occupational retirement provision

THE EUROPEAN PARLIAMENT AND THE COUNCIL OF THE EUROPEAN UNION,

Having regard to the Treaty establishing the European Community, and in particular Article 47(2), Article 55 and Article 95(1) thereof,

Having regard to the proposal from the Commission(1),

Having regard to the opinion of the European Economic and Social Committee(2),

Acting in accordance with the procedure laid down in Article 251 of the Treaty(3),

Whereas:

- (1) A genuine internal market for financial services is crucial for economic growth and job creation in the Community.
- (2) Major achievements have already been made in the establishment of this internal market, allowing financial institutions to operate in other Member States and ensuring a high level of protection for the consumers of financial services.
- (3) The communication from the Commission «Implementing the framework for financial markets: action plan» identifies a series of actions that are needed in order to complete the internal market for financial services, and the European Council, at its meeting in Lisbon on 23 and 24 March 2000, called for the implementation of this action plan by 2005.
- (4) The action plan for financial services stresses as an urgent priority the need to draw up a directive on the prudential supervision of institutions for occupational retirement provision, as these institutions are major financial institutions which have a key role to play in ensuring the integration, efficiency and liquidity of the financial markets, but they are not subject to a coherent Community legislative framework allowing them to benefit fully from the advantages of the internal market.
- (5) Since social-security systems are coming under increasing pressure, occupational retirement pensions will increasingly be relied on as a complement in future. Occupational retirement pensions should therefore be developed, without, however, calling into question the importance of social-security pension systems in terms of secure, durable and effective social protection, which should guarantee a decent standard of living in old age and should therefore be at the centre of the objective of strengthening the European social model.
- (6) This Directive thus represents a first step on the way to an internal market for occupational retirement provision organised on a European scale. By setting the «prudent person» rule as the underlying principle for capital investment and making it possible for institutions to operate across borders, the redirection of savings into the sector of occupational retirement provision is encouraged, thus contributing to economic and social progress.
- (7) The prudential rules laid down in this Directive are intended both to guarantee a high degree of security for future pensioners through the imposition of stringent supervisory standards, and to clear the way for the efficient management of occupational pension schemes.
- (8) Institutions which are completely separated from any sponsoring undertaking and which operate on a funded basis for the sole purpose of providing retirement benefits should have freedom to provide services and freedom of investment, subject only to coordinated pru-

dential requirements, regardless of whether these institutions are considered as legal entities.

- (9) In accordance with the principle of subsidiarity, Member States should retain full responsibility for the organisation of their pension systems as well as for the decision on the role of each of the three «pillars» of the retirement system in individual Member States. In the context of the second pillar, they should also retain full responsibility for the role and functions of the various institutions providing occupational retirement benefits, such as industry-wide pension funds, company pension funds and life-assurance companies. This Directive is not intended to call this prerogative into question.
- (10) National rules concerning the participation of self-employed persons in institutions for occupational retirement provision differ. In some Member States, institutions for occupational retirement provision can operate on the basis of agreements with trade or trade groups whose members act in a self-employed capacity or directly with self-employed and employed persons. In some Member States a self-employed person can also become a member of an institution when the self-employed person acts as employer or provides his professional services to an undertaking. In some Member States self-employed persons cannot join an institution for occupational retirement provision unless certain requirements, including those imposed by social and labour law, are met.
- (11) Institutions managing social-security schemes, which are already coordinated at Community level, should be excluded from the scope of this Directive. Account should nevertheless be taken of the specificity of institutions which, in a single Member State, manage both social-security schemes and occupational pension schemes.
- (12) Financial institutions which already benefit from a Community legislative framework should in general be excluded from the scope of this Directive. However, as these institutions may also in some cases offer occupational pension services, it is important to ensure that this Directive does not lead to distortions of competition. Such distortions may be avoided

by applying the prudential requirements of this Directive to the occupational pension business of life-assurance companies. The Commission should also carefully monitor the situation in the occupational pensions market and assess the possibility of extending the optional application of this Directive to other regulated financial institutions.

- (13) When aiming at ensuring financial security in retirement, the benefits paid by institutions for occupational retirement provision should generally provide for the payment of a lifelong pension. Payments for a temporary period or a lump sum should also be possible.
- (14) It is important to ensure that older and disabled people are not placed at risk of poverty and can enjoy a decent standard of living. Appropriate cover for biometrical risks in occupational pension arrangements is an important aspect of the fight against poverty and insecurity among elderly people. When setting up a pension scheme, employers and employees, or their respective representatives, should consider the possibility of the pension scheme including provisions for the coverage of the longevity risk and occupational disability risks as well as provision for surviving dependants.
- (15) Giving Member States the possibility to exclude from the scope of national implementing legislation institutions managing schemes which together have less than 100 members in total can facilitate supervision in some Member States, without undermining the proper functioning of the internal market in this field. However, this should not undermine the right of such institutions to appoint for the management of their investment portfolio and the custody of their assets investment managers and custodians established in another Member State and duly authorised.
- (16) Institutions such as «Unterstützungskassen» in Germany, where the members have no legal rights to benefits of a certain amount and where their interests are protected by a compulsory statutory insolvency insurance, should be excluded from the scope of the Directive.
- (17) In order to protect members and beneficiaries, institutions for occupational retirement provision should limit their activities to the activi-

ties, and those arising therefrom, referred to in this Directive.

- (18) In the event of the bankruptcy of a sponsoring undertaking, a member faces the risk of losing both his/her job and his/her acquired pension rights. This makes it necessary to ensure that there is a clear separation between that undertaking and the institution and that minimum prudential standards are laid down to protect members.
- (19) Institutions for occupational retirement provision operate and are supervised with significant differences in Member States. In some Member States, supervision can be exercised not only over the institution itself but also over the entities or companies which are authorised to manage these institutions. Member States should be able to take such specificity into account as long as all the requirements laid down in this Directive are effectively met. Member States should also be able to allow insurance entities and other financial entities to manage institutions for occupational retirement provision.
- (20) Institutions for occupational retirement provision are financial service providers which bear a heavy responsibility for the provision of occupational retirement benefits and therefore should meet certain minimum prudential standards with respect to their activities and conditions of operation.
- (21) The huge number of institutions in certain Member States means a pragmatic solution is necessary as regards prior authorisation of institutions. However, if an institution wishes to manage a scheme in another Member State, a prior authorisation granted by the competent authority of the home Member State should be required.
- (22) Each Member State should require that every institution located in its territory draw up annual accounts and annual reports taking into account each pension scheme operated by the institution and, where applicable, annual accounts and annual reports for each pension scheme. The annual accounts and annual reports, reflecting a true and fair view of the institution's assets, liabilities and financial position, taking into account each pension scheme operated by an institution, and duly approved by an authorised person, are an essential source of information for members and beneficiaries of a scheme and the competent authorities. In particular, they enable the competent authorities to monitor the financial soundness of an institution and assess whether the institution is able to meet all its contractual obligations.
- (23) Proper information for members and beneficiaries of a pension scheme is crucial. This is of particular relevance for requests for information concerning the financial soundness of the institution, the contractual rules, the benefits and the actual financing of accrued pension entitlements, the investment policy and the management of risks and costs.
- (24) The investment policy of an institution is a decisive factor for both security and affordability of occupational pensions. The institutions should therefore draw up and, at least every three years, review a statement of investment principles. It should be made available to the competent authorities and on request also to members and beneficiaries of each pension scheme.
- (25) To fulfil their statutory function, the competent authorities should be provided with adequate rights to information and powers of intervention with respect to institutions and the persons who effectively run them. Where an institution for occupational retirement provision has transferred functions of material importance such as investment management, information technology or accounting to other companies (outsourcing), it should be possible for the rights to information and powers of intervention to be enlarged so as to cover these outsourced functions in order to check whether those activities are carried out in accordance with the supervisory rules.
- (26) A prudent calculation of technical provisions is an essential condition to ensure that obligations to pay retirement benefits can be met. Technical provisions should be calculated on the basis of recognised actuarial methods and certified by qualified persons. The maximum interest rates should be chosen prudently according to any relevant national rules. The minimum amount of technical provisions should both be sufficient for benefits already in payment to beneficiaries to continue to be paid

and reflect the commitments that arise out of members' accrued pension rights.

(27) Risks covered by institutions vary significantly from one Member State to another. Home Member States should therefore have the possibility of making the calculation of technical provisions subject to additional and more detailed rules than those laid down in this Directive.

(28) Sufficient and appropriate assets to cover the technical provisions protect the interests of members and beneficiaries of the pension scheme if the sponsoring undertaking becomes insolvent. In particular in cases of cross-border activity, the mutual recognition of supervisory principles applied in Member States requires that the technical provisions be fully funded at all times.

(29) If the institution does not work on a cross-border basis, Member States should be able to permit underfunding provided that a proper plan is established to restore full funding and without prejudice to the requirements of Council Directive 80/987/EEC of 20 October 1980 on the approximation of the laws of the Member States relating to the protection of employees in the event of the insolvency of their employer(4).

(30) In many cases, it could be the sponsoring undertaking and not the institution itself that either covers any biometric risk or guarantees certain benefits or investment performance. However, in some cases, it is the institution itself which provides such cover or guarantees and the sponsor's obligations are generally exhausted by paying the necessary contributions. In these circumstances, the products offered are similar to those of life-assurance companies and the institutions concerned should hold at least the same additional own funds as life-assurance companies.

(31) Institutions are very long-term investors. Redemption of the assets held by these institutions cannot, in general, be made for any purpose other than providing retirement benefits. Furthermore, in order to protect adequately the rights of members and beneficiaries, institutions should be able to opt for an asset allocation that suits the precise nature and duration of their liabilities. These aspects call for

efficient supervision and an approach towards investment rules allowing institutions sufficient flexibility to decide on the most secure and efficient investment policy and obliging them to act prudently. Compliance with the «prudent person» rule therefore requires an investment policy geared to the membership structure of the individual institution for occupational retirement provision.

(32) Supervisory methods and practices vary among Member States. Therefore, Member States should be given some discretion on the precise investment rules that they wish to impose on the institutions located in their territories. However, these rules must not restrict the free movement of capital, unless justified on prudential grounds.

(33) As very long-term investors with low liquidity risks, institutions for occupational retirement provision are in a position to invest in non-liquid assets such as shares as well as in risk capital markets within prudent limits. They can also benefit from the advantages of international diversification. Investments in shares, risk capital markets and currencies other than those of the liabilities should therefore not be restricted except on prudential grounds.

(34) However, if the institution works on a cross-border basis, it may be asked by the competent authorities of the host Member State to apply limits for investment in shares and similar assets not admitted to trading on a regulated market, in shares and other instruments issued by the same undertaking or in assets denominated in non-matching currencies provided such rules also apply to institutions located in the host Member State.

(35) Restrictions regarding the free choice by institutions of approved asset managers and custodians limit competition in the internal market and should therefore be eliminated.

(36) Without prejudice to national social and labour legislation on the organisation of pension systems, including compulsory membership and the outcomes of collective bargaining agreements, institutions should have the possibility of providing their services in other Member States. They should be allowed to accept sponsorship from undertakings located in other Member States and to operate pension

schemes with members in more than one Member State. This would potentially lead to significant economies of scale for these institutions, improve the competitiveness of the Community industry and facilitate labour mobility. This requires mutual recognition of prudential standards. Proper enforcement of these prudential standards should be supervised by the competent authorities of the home Member State, unless specified otherwise.

(37) The exercise of the right of an institution in one Member State to manage an occupational pension scheme contracted in another Member State should fully respect the provisions of the social and labour law in force in the host Member State insofar as it is relevant to occupational pensions, for example the definition and payment of retirement benefits and the conditions for transferability of pension rights.

(38) When a scheme is ring-fenced, the provisions of this Directive apply individually to that scheme.

(39) It is important to make provision for cooperation between the competent authorities of the Member States for supervisory purposes and between those authorities and the Commission for other purposes. For the purposes of carrying out their duties and of contributing to the consistent and timely implementation of this Directive, competent authorities should provide each other with the information necessary to apply the provisions of the Directive. The Commission has indicated its intention to set up a committee of supervisors in order to encourage cooperation, coordination and exchanges of views between national competent authorities, and to promote the consistent implementation of this Directive.

(40) Since the objective of the proposed action, namely to create a Community legal framework covering institutions for occupational retirement provision, cannot be sufficiently achieved by the Member States and can therefore, by reason of the scale and effects of the action, be better achieved by the Community, the Community may adopt measures, in accordance with the principle of subsidiarity as set out in Article 5 of the Treaty. In accordance with the principle of proportionality as set out in that Article, this Directive does not go beyond what is necessary in order to achieve that objective,

HAVE ADOPTED THE FOLLOWING DIRECTIVE:

#### *Article 1*

##### **Subject**

This Directive lays down rules for the taking-up and pursuit of activities carried out by institutions for occupational retirement provision

#### *Article 2*

##### **Scope**

1. This Directive shall apply to institutions for occupational retirement provision. Where, in accordance with national law, institutions for occupational retirement provision do not have legal personality, Member States shall apply this Directive either to those institutions or, subject to paragraph 2, to those authorised entities responsible for managing them and acting on their behalf.
2. This Directive shall not apply to:
  - (a) institutions managing social-security schemes which are covered by Regulation (EEC) No 1408/71(5) and Regulation (EEC) No 574/72(6);
  - (b) institutions which are covered by Directive 73/239/EEC(7), Directive 85/611/EEC(8), Directive 93/22/EEC(9), Directive 2000/12/EC(10) and Directive 2002/83/EC(11);
  - (c) institutions which operate on a pay-as-you-go basis;
  - (d) institutions where employees of the sponsoring undertakings have no legal rights to benefits and where the sponsoring undertaking can redeem the assets at any time and not necessarily meet its obligations for payment of retirement benefits;
  - (e) companies using book-reserve schemes with a view to paying out retirement benefits to their employees.

#### *Article 3*

##### **Application to institutions operating social-security schemes**

Institutions for occupational retirement provision which also operate compulsory employment-related pension schemes which are considered to be social-security schemes covered by Regulations (EEC) No 1408/71 and (EEC) No 574/72 shall be covered by this Directive in respect of their non-compulsory occupational retirement provision business. In that case, the liabilities and the cor-

responding assets shall be ring-fenced and it shall not be possible to transfer them to the compulsory pension schemes which are considered as social-security schemes or vice versa.

#### Article 4

##### **Optional application to institutions covered by Directive 2002/83/EC**

Home Member States may choose to apply the provisions of Articles 9 to 16 and Articles 18 to 20 of this Directive to the occupational-retirement-provision business of insurance undertakings which are covered by Directive 2002/83/EC. In that case, all assets and liabilities corresponding to the said business shall be ring-fenced, managed and organised separately from the other activities of the insurance undertakings, without any possibility of transfer.

In such case, and only as far as their occupational retirement provision business is concerned, insurance undertakings shall not be subject to Articles 20 to 26, 31 and 36 of Directive 2002/83/EC.

The home Member State shall ensure that either the competent authorities, or the authorities responsible for supervision of insurance undertakings covered by Directive 2002/83/EC, as part of their supervisory work, verify the strict separation of the relevant occupational retirement provision business.

#### Article 5

##### **Small pension institutions and statutory schemes**

With the exception of Article 19, Member States may choose not to apply this Directive, in whole or in part, to any institution located in their territories which operates pension schemes which together have less than 100 members in total. Subject to Article 2(2), such institutions should nevertheless be given the right to apply this Directive on a voluntary basis. Article 20 may be applied only if all the other provisions of this Directive apply.

Member States may choose not to apply Articles 9 to 17 to institutions where occupational retirement provision is made under statute, pursuant to legislation, and is guaranteed by a public authority. Article 20 may be applied only if all the other provisions of this Directive apply.

#### Article 6

##### **Definitions**

For the purposes of this Directive:

(a) «institution for occupational retirement provision», or «institution», means an institution, ir-

respective of its legal form, operating on a funded basis, established separately from any sponsoring undertaking or trade for the purpose of providing retirement benefits in the context of an occupational activity on the basis of an agreement or a contract agreed:

- individually or collectively between the employer(s) and the employee(s) or their respective representatives, or
- with self-employed persons, in compliance with the legislation of the home and host Member States,

and which carries out activities directly arising therefrom;

- (b) «pension scheme» means a contract, an agreement, a trust deed or rules stipulating which retirement benefits are granted and under which conditions;
- (c) «sponsoring undertaking» means any undertaking or other body, regardless of whether it includes or consists of one or more legal or natural persons, which acts as an employer or in a self-employed capacity or any combination thereof and which pays contributions into an institution for occupational retirement provision;
- (d) «retirement benefits» means benefits paid by reference to reaching, or the expectation of reaching, retirement or, where they are supplementary to those benefits and provided on an ancillary basis, in the form of payments on death, disability, or cessation of employment or in the form of support payments or services in case of sickness, indigence or death. In order to facilitate financial security in retirement, these benefits usually take the form of payments for life. They may, however, also be payments made for a temporary period or as a lump sum
- (e) «member» means a person whose occupational activities entitle or will entitle him/her to retirement benefits in accordance with the provisions of a pension scheme;
- (f) «beneficiary» means a person receiving retirement benefits;
- (g) «competent authorities» means the national authorities designated to carry out the duties provided for in this Directive;
- (h) «biometrical risks» mean risks linked to death, disability and longevity;
- (i) «home Member State» means the Member State in which the institution has its registered office and its main administration or, if it does not have a registered office, its main administration;

- (j) «host Member State» means the Member State whose social and labour law relevant to the field of occupational pension schemes is applicable to the relationship between the sponsoring undertaking and members.

#### *Article 7*

##### **Activities of an institution**

Each Member State shall require institutions located within its territory to limit their activities to retirement-benefit related operations and activities arising therefrom.

When, in accordance with Article 4, an insurance undertaking manages its occupational retirement provision business by ring-fencing its assets and liabilities, the ring-fenced assets and liabilities shall be restricted to retirement-benefit related operations and activities directly arising therefrom.

#### *Article 8*

##### **Legal separation between sponsoring undertakings and institutions for occupational retirement provision**

Each Member State shall ensure that there is a legal separation between a sponsoring undertaking and an institution for occupational retirement provision in order that the assets of the institution are safeguarded in the interests of members and beneficiaries in the event of bankruptcy of the sponsoring undertaking.

#### *Article 9*

##### **Conditions of operation**

1. Each Member State shall, in respect of every institution located in its territory, ensure that:
  - (a) the institution is registered in a national register by the competent supervisory authority or authorised; in the case of cross-border activities referred to in Article 20, the register shall also indicate the Member States in which the institution is operating;
  - (b) the institution is effectively run by persons of good repute who must themselves have appropriate professional qualifications and experience or employ advisers with appropriate professional qualifications and experience;
  - (c) properly constituted rules regarding the functioning of any pension scheme operated by the institution have been implemented and members have been adequately informed of these rules;

- (d) all technical provisions are computed and certified by an actuary or, if not by an actuary, by another specialist in this field, including an auditor, according to national legislation, on the basis of actuarial methods recognised by the competent authorities of the home Member State;
- (e) where the sponsoring undertaking guarantees the payment of the retirement benefits, it is committed to regular financing;
- (f) the members are sufficiently informed of the conditions of the pension scheme, in particular concerning:
  - (i) the rights and obligations of the parties involved in the pension scheme;
  - (ii) the financial, technical and other risks associated with the pension scheme;
  - (iii) the nature and distribution of those risks.

2. In accordance with the principle of subsidiarity and taking due account of the scale of pension benefits offered by the social-security regimes, Member States may provide that the option of longevity and disability cover, provision for surviving dependants and a guarantee of repayment of contributions as additional benefits be offered to members if employers and employees, or their respective representatives, so agree.
3. A Member State may make the conditions of operation of an institution located in its territory subject to other requirements, with a view to ensuring that the interests of members and beneficiaries are adequately protected.
4. A Member State may permit or require institutions located in its territory to entrust management of these institutions, in whole or in part, to other entities operating on behalf of those institutions.
5. In the case of cross-border activity as referred to in Article 20, the conditions of operation of the institution shall be subject to a prior authorisation by the competent authorities of the home Member State.

#### *Article 10*

##### **Annual accounts and annual reports**

Each Member State shall require that every institution located in its territory draw up annual accounts and annual reports taking into account each pen-

sion scheme operated by the institution and, where applicable, annual accounts and annual reports for each pension scheme. The annual accounts and the annual reports shall give a true and fair view of the institution's assets, liabilities and financial position. The annual accounts and information in the reports shall be consistent, comprehensive, fairly presented and duly approved by authorised persons, according to national law.

#### *Article 11*

##### **Information to be given to the members and beneficiaries**

1. Depending on the nature of the pension scheme established, each Member State shall ensure that every institution located in its territory provides at least the information set out in this Article.
2. Members and beneficiaries and/or, where applicable, their representatives shall receive:
  - (a) on request, the annual accounts and the annual reports referred to in Article 10, and, where an institution is responsible for more than one scheme, those relating to their particular pension scheme;
  - (b) within a reasonable time, any relevant information regarding changes to the pension-scheme rules.
3. The statement of investment policy principles, referred to in Article 12, shall be made available to members and beneficiaries and/or, where applicable, to their representatives on request.
4. Each member shall also receive, on request, detailed and substantial information on:
  - (a) the target level of the retirement benefits, if applicable;
  - (b) the level of benefits in case of cessation of employment;
  - (c) where the member bears the investment risk, the range of investment options, if applicable, and the actual investment portfolio as well as information on risk exposure and costs related to the investments;
  - (d) the arrangements relating to the transfer of pension rights to another institution for occupational retirement provision in the event of termination of the employment relationship.

Members shall receive every year brief particulars of the situation of the institution

as well as the current level of financing of their accrued individual entitlements.

5. Each beneficiary shall receive, on retirement or when other benefits become due, the appropriate information on the benefits which are due and the corresponding payment options.

#### *Article 12*

##### **Statement of investment policy principles**

Each Member State shall ensure that every institution located in its territory prepares and, at least every three years, reviews a written statement of investment-policy principles. This statement is to be revised without delay after any significant change in the investment policy. Member States shall provide that this statement contains, at least, such matters as the investment risk measurement methods, the risk-management processes implemented and the strategic asset allocation with respect to the nature and duration of pension liabilities.

#### *Article 13*

##### **Information to be provided to the competent authorities**

Each Member State shall ensure that the competent authorities, in respect of any institution located in its territory, have the necessary powers and means:

- (a) to require the institution, the members of its board of directors and other managers or directors or persons controlling the institution to supply information about all business matters or forward all business documents;
- (b) to supervise relationships between the institution and other companies or between institutions, when institutions transfer functions to those other companies or institutions (outsourcing), influencing the financial situation of the institution or being in a material way relevant for effective supervision;
- (c) to obtain regularly the statement of investment-policy principles, the annual accounts and the annual reports, and all the documents necessary for the purposes of supervision. These may include documents such as:
  - (i) internal interim reports;
  - (ii) actuarial valuations and detailed assumptions;
  - (iii) asset-liability studies;
  - (iv) evidence of consistency with the investment-policy principles;

- (v) evidence that contributions have been paid in as planned;
- (vi) reports by the persons responsible for auditing the annual accounts referred to in Article 10;
- (d) to carry out on-site inspections at the institution's premises and, where appropriate, on outsourced functions to check if activities are carried out in accordance with the supervisory rules.

#### Article 14

##### **Powers of intervention and duties of the competent authorities**

1. The competent authorities shall require every institution located in their territories to have sound administrative and accounting procedures and adequate internal control mechanisms.
2. The competent authorities shall have the power to take any measures including, where appropriate, those of an administrative or financial nature, either with regard to any institution located in their territories or against the persons running the institution, which are appropriate and necessary to prevent or remedy any irregularities prejudicial to the interests of the members and beneficiaries.  
They may also restrict or prohibit the free disposal of the institution's assets when, in particular:
  - (a) the institution has failed to establish sufficient technical provisions in respect of the entire business or has insufficient assets to cover the technical provisions;
  - (b) the institution has failed to hold the regulatory own funds.
3. In order to safeguard the interests of members and beneficiaries, the competent authorities may transfer the powers which the persons running an institution located in their territories hold in accordance with the law of the home Member State wholly or partly to a special representative who is fit to exercise these powers.
4. The competent authorities may prohibit or restrict the activities of an institution located in their territories in particular if:
  - (a) the institution fails to protect adequately the interests of members and beneficiaries;
  - (b) the institution no longer fulfils the conditions of operation;

- (c) the institution fails seriously in its obligations under the rules to which it is subject;
- (d) in the case of cross-border activity, the institution does not respect the requirements of social and labour law of the host Member State relevant to the field of occupational pensions.

Any decision to prohibit the activities of an institution shall be supported by precise reasons and notified to the institution in question.

5. Member States shall ensure that decisions taken in respect of an institution under laws, regulations and administrative provisions adopted in accordance with this Directive are subject to the right to apply to the courts.

#### Article 15

##### **Technical provisions**

1. The home Member State shall ensure that institutions operating occupational pension schemes establish at all times in respect of the total range of their pension schemes an adequate amount of liabilities corresponding to the financial commitments which arise out of their portfolio of existing pension contracts.
2. The home Member State shall ensure that institutions operating occupational pension schemes, where they provide cover against biometric risks and/or guarantee either an investment performance or a given level of benefits, establish sufficient technical provisions in respect of the total range of these schemes.
3. The calculation of technical provisions shall take place every year. However, the home Member State may allow a calculation once every three years if the institution provides members and/or the competent authorities with a certification or a report of adjustments for the intervening years. The certification or the report shall reflect the adjusted development of the technical provisions and changes in risks covered.
4. The calculation of the technical provisions shall be executed and certified by an actuary or, if not by an actuary, by another specialist in this field, including an auditor, according to national legislation, on the basis of actuarial methods recognised by the competent authorities of the home Member State, according to the following principles:

- (a) the minimum amount of the technical provisions shall be calculated by a sufficiently prudent actuarial valuation, taking account of all commitments for benefits and for contributions in accordance with the pension arrangements of the institution. It must be sufficient both for pensions and benefits already in payment to beneficiaries to continue to be paid, and to reflect the commitments which arise out of members' accrued pension rights. The economic and actuarial assumptions chosen for the valuation of the liabilities shall also be chosen prudently taking account, if applicable, of an appropriate margin for adverse deviation;
  - (b) the maximum rates of interest used shall be chosen prudently and determined in accordance with any relevant rules of the home Member State. These prudent rates of interest shall be determined by taking into account:
    - the yield on the corresponding assets held by the institution and the future investment returns and/or
    - the market yields of high-quality or government bonds;
  - (c) the biometric tables used for the calculation of technical provisions shall be based on prudent principles, having regard to the main characteristics of the group of members and the pension schemes, in particular the expected changes in the relevant risks;
  - (d) the method and basis of calculation of technical provisions shall in general remain constant from one financial year to another. However, discontinuities may be justified by a change of legal, demographic or economic circumstances underlying the assumptions.
5. The home Member State may make the calculation of technical provisions subject to additional and more detailed requirements, with a view to ensuring that the interests of members and beneficiaries are adequately protected.
  6. With a view to further harmonisation of the rules regarding the calculation of technical provisions which may be justified – in particular the interest rates and other assumptions influencing the level of technical provisions – the Commission shall, every two years or at the request of a Member State, issue a report on the situation concerning the development in cross-border activities.

The Commission shall propose any necessary measures to prevent possible distortions caused by different levels of interest rates and to protect the interest of beneficiaries and members of any scheme.

#### Article 16

##### **Funding of technical provisions**

1. The home Member State shall require every institution to have at all times sufficient and appropriate assets to cover the technical provisions in respect of the total range of pension schemes operated.
2. The home Member State may allow an institution, for a limited period of time, to have insufficient assets to cover the technical provisions. In this case the competent authorities shall require the institution to adopt a concrete and realisable recovery plan in order to ensure that the requirements of paragraph 1 are met again. The plan shall be subject to the following conditions:
  - (a) the institution shall set up a concrete and realisable plan to re-establish the required amount of assets to cover fully the technical provisions in due time. The plan shall be made available to members or, where applicable, to their representatives and/or shall be subject to approval by the competent authorities of the home Member State;
  - (b) in drawing up the plan, account shall be taken of the specific situation of the institution, in particular the asset/liability structure, risk profile, liquidity plan, the age profile of the members entitled to receive retirement benefits, start-up schemes and schemes changing from non-funding or partial funding to full funding;
  - (c) in the event of termination of a pension scheme during the period referred to above in this paragraph, the institution shall inform the competent authorities of the home Member State. The institution shall establish a procedure in order to transfer the assets and the corresponding liabilities to another financial institution or a similar body. This procedure shall be disclosed to the competent authorities of the home Member State and a general outline of the procedure shall be made available to members or, where applicable, to their representatives in accordance with the principle of confidentiality.

3. In the event of cross-border activity as referred to in Article 20, the technical provisions shall at all times be fully funded in respect of the total range of pension schemes operated. If these conditions are not met, the competent authorities of the home Member State shall intervene in accordance with Article 14. To comply with this requirement the home Member State may require ring-fencing of the assets and liabilities.

#### Article 17

##### Regulatory own funds

1. The home Member State shall ensure that institutions operating pension schemes, where the institution itself, and not the sponsoring undertaking, underwrites the liability to cover against biometric risk, or guarantees a given investment performance or a given level of benefits, hold on a permanent basis additional assets above the technical provisions to serve as a buffer. The amount thereof shall reflect the type of risk and asset base in respect of the total range of schemes operated. These assets shall be free of all foreseeable liabilities and serve as a safety capital to absorb discrepancies between the anticipated and the actual expenses and profits.
2. For the purposes of calculating the minimum amount of the additional assets, the rules laid down in Articles 27 and 28 of Directive 2002/83/EC shall apply.
3. Paragraph 1 shall, however, not prevent Member States from requiring institutions located in their territory to hold regulatory own funds or from laying down more detailed rules provided that they are prudentially justified.

#### Article 18

##### Investment rules

1. Member States shall require institutions located in their territories to invest in accordance with the «prudent person» rule and in particular in accordance with the following rules:
  - (a) the assets shall be invested in the best interests of members and beneficiaries. In the case of a potential conflict of interest, the institution, or the entity which manages its portfolio, shall ensure that the investment is made in the sole interest of members and beneficiaries;
  - (b) the assets shall be invested in such a manner as to ensure the security, quality, liqui-

dity and profitability of the portfolio as a whole

Assets held to cover the technical provisions shall also be invested in a manner appropriate to the nature and duration of the expected future retirement benefits;

- (c) the assets shall be predominantly invested on regulated markets. Investment in assets which are not admitted to trading on a regulated financial market must in any event be kept to prudent levels;
- (d) investment in derivative instruments shall be possible insofar as they contribute to a reduction of investment risks or facilitate efficient portfolio management. They must be valued on a prudent basis, taking into account the underlying asset, and included in the valuation of the institution's assets. The institution shall also avoid excessive risk exposure to a single counterparty and to other derivative operations;
- (e) the assets shall be properly diversified in such a way as to avoid excessive reliance on any particular asset, issuer or group of undertakings and accumulations of risk in the portfolio as a whole.
- (f) investment in the sponsoring undertaking shall be no more than 5 % of the portfolio as a whole and, when the sponsoring undertaking belongs to a group, investment in the undertakings belonging to the same group as the sponsoring undertaking shall not be more than 10 % of the portfolio.

Investments in assets issued by the same issuer or by issuers belonging to the same group shall not expose the institution to excessive risk concentration;

When the institution is sponsored by a number of undertakings, investment in these sponsoring undertakings shall be made prudently, taking into account the need for proper diversification.

Member States may decide not to apply the requirements referred to in points (e) and (f) to investment in government bonds.

2. The home Member State shall prohibit the institution from borrowing or acting as a guarantor on behalf of third parties. However, Member States may authorise institutions to carry out some borrowing only for liquidity purposes and on a temporary basis.

3. Member States shall not require institutions located in their territory to invest in particular categories of assets.
4. Without prejudice to Article 12, Member States shall not subject the investment decisions of an institution located in their territory or its investment manager to any kind of prior approval or systematic notification requirements.
5. In accordance with the provisions of paragraphs 1 to 4, Member States may, for the institutions located in their territories, lay down more detailed rules, including quantitative rules, provided they are prudentially justified, to reflect the total range of pension schemes operated by these institutions.

In particular, Member States may apply investment provisions similar to those of Directive 2002/83/EC.

However, Member States shall not prevent institutions from:

- (a) investing up to 70 % of the assets covering the technical provisions or of the whole portfolio for schemes in which the members bear the investment risks in shares, negotiable securities treated as shares and corporate bonds admitted to trading on regulated markets and deciding on the relative weight of these securities in their investment portfolio. Provided it is prudentially justified, Member States may, however, apply a lower limit to institutions which provide retirement products with a long-term interest rate guarantee, bear the investment risk and themselves provide for the guarantee;
  - (b) investing up to 30 % of the assets covering technical provisions in assets denominated in currencies other than those in which the liabilities are expressed;
  - (c) investing in risk capital markets.
6. Paragraph 5 shall not preclude the right for Member States to require the application to institutions located in their territory of more stringent investment rules also on an individual basis provided they are prudentially justified, in particular in the light of the liabilities entered into by the institution.
  7. In the event of cross-border activity as referred in Article 20, the competent authorities of each host Member State may require that the rules set out in the second subparagraph apply to the

institution in the home Member State. In such case, these rules shall apply only to the part of the assets of the institution that corresponds to the activities carried out in the particular host Member State. Furthermore, they shall only be applied if the same or stricter rules also apply to institutions located in the host Member State.

The rules referred to in the first subparagraph are as follows:

- (a) the institution shall not invest more than 30 % of these assets in shares, other securities treated as shares and debt securities which are not admitted to trading on a regulated market, or the institution shall invest at least 70 % of these assets in shares, other securities treated as shares, and debt securities which are admitted to trading on a regulated market;
- (b) the institution shall invest no more than 5 % of these assets in shares and other securities treated as shares, bonds, debt securities and other money and capital-market instruments issued by the same undertaking and no more than 10 % of these assets in shares and other securities treated as shares, bonds, debt securities and other money and capital market instruments issued by undertakings belonging to a single group;
- (c) the institution shall not invest more than 30 % of these assets in assets denominated in currencies other than those in which the liabilities are expressed.

To comply with these requirements, the home Member State may require ring-fencing of the assets.

#### *Article 19*

#### **Management and custody**

1. Member States shall not restrict institutions from appointing, for the management of the investment portfolio, investment managers established in another Member State and duly authorised for this activity, in accordance with Directives 85/611/EEC, 93/22/EEC, 2000/12/EC and 2002/83/EC, as well as those referred to in Article 2(1) of this Directive.
2. Member States shall not restrict institutions from appointing, for the custody of their assets, custodians established in another Member State and duly authorised in accordance with

Directive 93/22/EEC or Directive 2000/12/EC, or accepted as a depositary for the purposes of Directive 85/611/EEC.

The provision referred to in this paragraph shall not prevent the home Member State from making the appointment of a depositary or a custodian compulsory.

3. Each Member State shall take the necessary steps to enable it under its national law to prohibit, in accordance with Article 14, the free disposal of assets held by a depositary or custodian located within its territory at the request of the institution's home Member State.

#### Article 20

##### Cross-border activities

1. Without prejudice to national social and labour legislation on the organisation of pension systems, including compulsory membership and the outcomes of collective bargaining agreements, Member States shall allow undertakings located within their territories to sponsor institutions for occupational retirement provision authorised in other Member States. They shall also allow institutions for occupational retirement provision authorised in their territories to accept sponsorship by undertakings located within the territories of other Member States.
2. An institution wishing to accept sponsorship from a sponsoring undertaking located within the territory of another Member State shall be subject to a prior authorisation by the competent authorities of its home Member State, as referred to in Article 9(5). It shall notify its intention to accept sponsorship from a sponsoring undertaking located within the territory of another Member State to the competent authorities of the home Member State where it is authorised.
3. Member States shall require institutions located within their territories and proposing to be sponsored by an undertaking located in the territory of another Member State to provide the following information when effecting a notification under paragraph 2:
  - (a) the host Member State(s);
  - (b) the name of the sponsoring undertaking;
  - (c) the main characteristics of the pension scheme to be operated for the sponsoring undertaking.
4. Where a competent authority of the home Member State is notified under paragraph 2, and unless it has reason to doubt that the administrative structure or the financial situation of the institution or the good repute and professional qualifications or experience of the persons running the institution are compatible with the operations proposed in the host Member State, it shall within three months of receiving all the information referred to in paragraph 3 communicate that information to the competent authorities of the host Member State and inform the institution accordingly.
5. Before the institution starts to operate a pension scheme for a sponsoring undertaking in another Member State, the competent authorities of the host Member State shall, within two months of receiving the information referred to in paragraph 3, inform the competent authorities of the home Member State, if appropriate, of the requirements of social and labour law relevant to the field of occupational pensions under which the pension scheme sponsored by an undertaking in the host Member State must be operated and any rules that are to be applied in accordance with Article 18(7) and with paragraph 7 of this Article. The competent authorities of the home Member State shall communicate this information to the institution.
6. On receiving the communication referred to in paragraph 5, or if no communication is received from the competent authorities of the home Member State on expiry of the period provided for in paragraph 5, the institution may start to operate the pension scheme sponsored by an undertaking in the host Member State in accordance with the host Member State's requirements of social and labour law relevant to the field of occupational pensions, and any rules that are to be applied in accordance with Article 18(7) and with paragraph 7 of this Article.
7. In particular, an institution sponsored by an undertaking located in another Member State shall also be subject, in respect of the corresponding members, to any information requirements imposed by the competent authorities of the host Member State on institutions located in that Member State, in accordance with Article 11.
8. The competent authorities of the host Member State shall inform the competent authorities of

the home Member State of any significant change in the host Member State's requirements of social and labour law relevant to the field of occupational pension schemes which may affect the characteristics of the pension scheme insofar as it concerns the operation of the pension scheme sponsored by an undertaking in the host Member State and in any rules that have to be applied in accordance with Article 18(7) and with paragraph 7 of this Article.

9. The institution shall be subject to ongoing supervision by the competent authorities of the host Member State as to the compliance of its activities with the host Member State's requirements of labour and social law relevant to the field of occupational pension schemes referred to in paragraph 5 and with the information requirements referred to in paragraph 7. Should this supervision bring irregularities to light, the competent authorities of the host Member State shall inform the competent authorities of the home Member State immediately. The competent authorities of the home Member State shall, in coordination with the competent authorities of the host Member State, take the necessary measures to ensure that the institution puts a stop to the detected breach of social and labour law.

10. If, despite the measures taken by the competent authorities of the home Member State or because appropriate measures are lacking in the home Member State, the institution persists in breaching the applicable provisions of the host Member State's requirements of social and labour law relevant to the field of occupational pension schemes, the competent authorities of the host Member State may, after informing the competent authorities of the home Member State, take appropriate measures to prevent or penalise further irregularities, including, insofar as is strictly necessary, preventing the institution from operating in the host Member State for the sponsoring undertaking.

#### *Article 21*

### **Cooperation between Member States and the Commission**

1. Member States shall ensure, in an appropriate manner, the uniform application of this Directive through regular exchanges of information and experience with a view to developing best practices in this sphere and closer cooperation,

and by so doing, preventing distortions of competition and creating the conditions required for unproblematic cross-border membership.

2. The Commission and the competent authorities of the Member States shall collaborate closely with a view to facilitating supervision of the operations of institutions for occupational retirement provision.

3. Each Member State shall inform the Commission of any major difficulties to which the application of this Directive gives rise.

The Commission and the competent authorities of the Member States concerned shall examine such difficulties as quickly as possible in order to find an appropriate solution.

4. Four years after the entry into force of this Directive, the Commission shall issue a report reviewing:

(a) the application of Article 18 and the progress achieved in the adaptation of national supervisory systems, and

(b) the application of the second subparagraph of Article 19(2), in particular the situation prevailing in Member States regarding the use of depositaries and the role played by them where appropriate.

5. The competent authorities of the host Member State may ask the competent authorities of the home Member State to decide on the ring-fencing of the institution's assets and liabilities, as provided for in Article 16(3) and Article 18(7).

#### *Article 22*

### **Implementation**

1. Member States shall bring into force the laws, regulations and administrative provisions necessary to comply with this Directive before 23 September 2005. They shall forthwith inform the Commission thereof.

When Member States adopt these measures, they shall contain a reference to this Directive or shall be accompanied by such reference on the occasion of their official publication. The methods of making such reference shall be laid down by Member States.

2. Member States shall communicate to the Commission the text of the main provisions of national law which they adopt in the field governed by this Directive.

3. Member States may postpone until 23 September 2010 the application of Article 17(1) and (2) to institutions located in their territory which at the date specified in paragraph 1 of this Article do not have the minimum level of regulatory own funds required pursuant to Article 17(1) and (2). However, institutions wishing to operate pension schemes on a cross-border basis, within the meaning of Article 20, may not do so until they comply with the rules of this Directive.
4. Member States may postpone until 23 September 2010 the application of Article 18(1)(f) to institutions located in their territory. However, institutions wishing to operate pension schemes on a cross-border basis, within the meaning of Article 20, may not do so until they comply with the rules of this Directive.
- (5) Council Regulation (EEC) No 1408/71 of 14 June 1971 on the application of social-security schemes to employed persons, to self-employed persons and to members of their families moving within the Community (OJ L 149, 5.7.1971, p. 2). Regulation as last amended by Regulation (EC) No 1386/2001 of the European Parliament and of the Council (OJ L 187, 10.7.2001, p. 1)
- (6) Council Regulation (EEC) No 574/72 of 21 March 1972 fixing the procedure for implementing Regulation (EEC) No 1408/71 on the application of social-security schemes to employed persons, to self-employed persons and to members of their families moving within the Community (OJ L 74, 27.3.1972, p. 1). Regulation as last amended by Commission Regulation (EC) No 410/2002 (OJ L 62, 5.3.2002, p. 17)
- (7) First Council Directive 73/239/EEC of 24 July 1973 on the coordination of laws, regulations and administrative provisions relating to the taking-up and pursuit of the business of direct insurance other than life assurance (OJ L 228, 16.8.1973, p. 3). Directive as last amended by Directive 2002/13/EC of the European Parliament and of the Council (OJ L 77, 20.3.2002, p. 17)
- (8) Council Directive 85/611/EEC of 20 December 1985 on the coordination of laws, regulations and administrative provisions relating to undertakings for collective investment in transferable securities (UCITS) (OJ L 375, 31.12.1985, p. 3). Directive as last amended by Directive 2001/108/EC of the European Parliament and of the Council (OJ L 41, 13.2.2002, p. 35)
- (9) Council Directive 93/22/EEC of 10 May 1993 on investment services in the securities field (OJ L 141, 11.6.1993, p. 27). Directive as last amended by Directive 2000/64/EC of the European Parliament and of the Council (OJ L 290, 17.11.2000, p. 27)
- (10) Directive 2000/12/EC of the European Parliament and of the Council of 20 March 2000 relating to the taking-up and pursuit of the business of credit institutions (OJ L 126, 26.5.2000, p. 1). Directive as amended by Directive 2000/28/EC (OJ L 275, 27.10.2000, p. 37)
- (11) Directive 2002/83/EC of the European Parliament and of the Council of 5 November 2002 concerning life assurance (OJ L 345, 19.12.2002, p. 1)

### Article 23

#### Entry in force

This Directive shall enter into force on the day of its publication in the Official Journal of the European Union.

### Article 24

#### Addressees

This Directive is addressed to the Member States.

Done at Luxembourg, 3 June 2003

|                                    |                        |
|------------------------------------|------------------------|
| <i>For the European Parliament</i> | <i>For the Council</i> |
| <i>The President</i>               | <i>The President</i>   |
| P. COX                             | N. CHRISTODOULAKIS     |

- (1) OJ C 96 E, 27.3.2001, p. 136
- (2) OJ C 155, 29.5.2001, p. 26
- (3) Opinion of the European Parliament of 4 July 2001 (OJ C 65 E, 14.3.2002, p. 135), Council common position of 5 November 2002 (not yet published in the Official Journal) and decision of the European Parliament of 12 March 2003 (not yet published in the Official Journal) and decision of the Council of 13 May 2003
- (4) OJ L 283, 28.10.1980, p. 23. Directive as last amended by Directive 2002/74/EC of the European Parliament and of the Council (OJ L 270, 8.10.2002, p. 10)

**Vedlegg 4****Lov 10. juni 1988 nr. 39 om forsikringsvirksomhet****Del I. Innledende bestemmelser. Konsesjon.****Kapittel 1. Alminnelige bestemmelser.****§ 1-1. (innledende bestemmelse)**

Forsikringsvirksomhet kan bare drives av forsikringsselskaper og pensjonskasser. Pensjonskasser kan bare overta kollektive pensjonsforsikringer for ansatte i foretak som pensjonskassen er opprettet for.

For forsikringsselskaper og deres virksomhet gjelder reglene i denne lov. Reglene i kapittel 8c gjelder også for banker og forvaltningsselskap for verdipapirfond. Kongen kan bestemme at denne lov helt eller delvis skal gjelde for pensjonskasser og -fond og kan gi nærmere regler om dette.

Betegnelsen «forsikring» og andre betegnelser med samme betydningsinnhold kan i foretaksnavn og markedsføring bare benyttes i næringsvirksomhet som er, eller drives i forbindelse med, forsikringsvirksomhet.

**§ 1-2. (skille mellom forsikringsbransjer)**

Livsforsikringsselskaper kan bare overta livsforsikringer. Kredittilsynet kan tillate at livsforsikringsselskaper overtar andre personforsikringer.

Kredittforsikringsselskaper kan bare overta kredittforsikringer. Kredittilsynet kan gi nærmere regler om hvilke forsikringer som skal regnes som kredittforsikringer.

Skadeforsikringsselskaper kan bare overta forsikringer som ikke er livsforsikringer eller kredittforsikringer. Kredittilsynet kan tillate at skadeforsikringsselskaper overtar livsforsikringer i form av rene risikoforsikringer av høyst ett års varighet og gjenforsikringer innenfor livsforsikring.

Kredittilsynet avgjør i tvilstilfelle om en forsikring kan eller må overtas av livs- eller kredittforsikringsselskaper.

I forhold til de øvrige regler i denne lov regnes kredittforsikringsselskaper som skadeforsikringsselskaper og kredittforsikring som skadeforsikring, hvor ikke annet er bestemt.

**§ 1-3. (taushetsplikt)**

Ansatte og tillitsvalgte i et forsikringsselskap har taushetsplikt med hensyn til opplysninger de får om andres forretningsmessige eller private forhold, med mindre de etter lov har plikt til å gi opplysninger. Tilsvarende gjelder andre som utfører oppdrag for forsikringsselskap.

Taushetsplikten etter første ledd er ikke til hinder for at styret eller noen som har fullmakt fra styret gir andre kredittinstitusjoner opplysninger selskapet har mottatt i egenskap av kredittinstitusjon. Tilsvarende gjelder meddelelse av helse- og skadeopplysninger til annet forsikringsselskap, med mindre begrensninger i opplysningsadgangen fastsettes av Kongen.

**§ 1-3a. Tillitsmenns og ansattes handel for egen regning**

For tillitsmenns og ansattes handel for egen regning med finansielle instrumenter gjelder lov 19. juni 1997 nr. 79 om verdipapirhandel §§ 2a-1 til 2a-7.

**§ 1-4. (lovens geografiske anvendelsesområde)**

Loven gjelder på kontinentalsokkelen og på Svalbard, i den utstrekning ikke annet følger av Norges folkerettslige forpliktelser.

**Kapittel 2. Konsesjon.****§ 2-1. (konsesjon)**

Et forsikringsselskap kan ikke drive virksomhet uten tillatelse av Kongen, som kan sette vilkår for tillatelsen. Et forsikringsselskap skal ha forretningskontor og hovedkontor i Norge. Tillatelse skal nektes med mindre Kongen er overbevist om at eiere av kvalifisert eierandel og innehav av slike eierandeler er i samsvar med finansieringsvirksomhetsloven § 2-3. Med kvalifisert eierandel menes en eierandel som representerer 10 prosent eller mer av kapitalen eller stemmene i institusjonen, eller som for øvrig gir adgang til å utøve en

vesentlig innflytelse i ledelsen av institusjonen og dens virksomhet. Tillatelse skal nektes med mindre mer enn tre firedeler av forsikringsselskapets aksjekapital tegnes ved kapitalforhøyelse uten fortrinnsrett for aksjeeiere eller andre.

Tillatelse skal for øvrig gis med mindre det er grunn til å anta:

- (1) at selskapet ikke vil oppfylle de krav som stilles i lov eller i medhold av lov,
- (2) at startkapitalen ikke står i rimelig forhold til den planlagte virksomhet, eller
- (3) at tillatelse på annen måte vil få uheldige virkninger for forsikringstakerne eller grupper av forsikringstakere.

Tillatelse gis for en eller flere forsikringsbransjer, eller for en del av bransjen. Tillatelsen kan begrenses til et bestemt geografisk område, til bestemte kundegrupper eller på annen måte.

Avgjørelse av søknad om tillatelse etter første ledd jf. tredje ledd skal meddeles søkeren innen seks måneder etter at søknaden er mottatt. Dersom søknaden ikke inneholder de opplysninger som er nødvendig for å avgjøre om tillatelse skal gis, regnes fristen fra det tidspunkt slike opplysninger ble mottatt.

### § 2-2. (tilbakekall av konsesjon)

Kongen kan trekke en tillatelse tilbake helt eller delvis dersom:

- (1) styret eller andre organer i forsikringsselskapet har gjort seg skyldig i grov eller vedvarende overtredelse av sine plikter etter lov, forskrifter gitt i medhold av lov, de vilkår som er satt i medhold av § 2-1 eller selskapets vedtekter,
- (2) det ellers finnes misligheter i selskapets ledelse, eller andre omstendigheter som gir grunn til å frykte forhold som nevnt i § 2-1 annet ledd nr. 1 og 3,
- (3) forsikringsselskapet ikke lenger har et betryggende økonomisk grunnlag, eller
- (4) forsikringsselskapet ikke lenger driver aktiv virksomhet i vedkommende forsikringsbransje.

For selskaper som nevnt i § 2-4 første ledd kan tillatelse også trekkes tilbake dersom forutsetningen i § 12-1 annet ledd ikke lenger er oppfylt.

### § 2-3. (søknad om konsesjon)

Søknad om tillatelse etter § 2-1 for nytt forsikringsselskap skal inneholde en driftsplan for selskapets tre første år. Driftsplanen skal inneholde:

- (1) en oversikt over de forsikringer selskapet vil tilby,
  - (2) opplysninger om selskapets kapitalforhold,
  - (3) budsjett for etablerings- og administrasjonskostnader,
  - (4) opplysninger om hvilke prinsipper selskapet vil benytte ved premieberegning,
  - (5) opplysninger om hvordan gjenforsikringen er planlagt ordnet, og
  - (6) prognose for finansiell stilling etter tre års drift.
- Søknaden skal være bilagt:

- (1) selskapets vedtekter,
- (2) bekreftet kopi av stiftelsesdokumentet,
- (3) bekreftet kopi av protokollen for den konstituerende generalforsamling, og
- (4) opplysninger om navn og adresse på de skadebehandlingsrepresentanter som skal være utpekt i hvert av de øvrige EØS-landene dersom selskapet skal dekke risiko innen forsikringsklassen ansvar for landkjøretøy, bortsett fra hvis selskapet bare skal dekke fraktførerens ansvar, jf. bestemmelser fastsatt i medhold av lov 3. februar 1961 om ansvar for skade som motorvogn gjer (bilansvarslova) § 17.

Kredittilsynet kan kreve ytterligere opplysninger, samt gi nærmere regler om innholdet i konsesjonssøknader.

### § 2-4. (utenlandske og utenlandsk eide forsikringsselskaper)

Utenlandsk forsikringsselskap kan gis konsesjon til å drive virksomhet i Norge etter reglene i kapittel 12.

Det er ikke tillatt å formidle forsikringer til forsikringsselskaper som ikke har tillatelse til å drive virksomhet i Norge. Forbudet omfatter ikke skadeforsikringer i tilknytning til næringsvirksomhet. Kongen kan gi nærmere regler om formidlingsvirksomhet.

Kongen kan i forskrift fastsette i hvilken utstrekning bestemmelsene i de foregående ledd skal gjelde overfor forsikringsselskaper som har sitt hovedsete i en annen stat som omfattes av Det europeiske økonomiske samarbeidsområde, og fastsette nærmere regler for slike selskapers virksomhet i Norge.

## Del II. Selskapsrettslige bestemmelser.

### Kapittel 3. Alminnelige regler om forsikringsselskaper.

#### § 3-1. (selskapsformer)

Forsikringsselskaper må organiseres som aksjeselskaper, allmennaksjeselskaper eller gjensidige selskaper.

For forsikringsaksjeselskaper eller forsikringsallmennaksjeselskaper gjelder reglene i aksjeloven eller allmennaksjeloven, med mindre annet er bestemt i eller i medhold av loven her. Aksjeloven § 3-5 første ledd tredje punktum og § 8-1 annet ledd og allmennaksjeloven § 3-5 første ledd tredje punktum og § 8-1 annet ledd gjelder ikke for forsikringsselskaper.

Aksjeloven gjelder ikke for gjensidige forsikringsselskaper, med mindre noe annet er bestemt i eller i medhold av loven her.

#### § 3-2. (vedtekter)

Et forsikringsselskaps vedtekter skal godkjennes av Kongen og kan ikke endres uten godkjenning av Kongen.

Vedtektene i et livsforsikringsselskap skal inneholde regler om fastsettelse av utbytte på aksje- eller garantikapitalen, samt om eventuell adgang til å tilbakeholde overskuddsmidler som tilhører forsikringsselskapet.

#### § 3-3. (registrering)

Et forsikringsselskap skal anmeldes til Foretaksregisteret senest seks måneder etter at tillatelse etter § 2-1 er gitt.

Registerføreren skal kontrollere at selskapet har tillatelse etter § 2-1 til å drive virksomhet, og at dets [vedtekter] er godkjent etter § 3-2.

For gjensidige forsikringsselskaper gjelder aksjelovens § 2-20 tilsvarende.

#### § 3-4. (foretaksnavn)

Et forsikringsselskaps navn (foretaksnavn) må inneholde ordet «forsikring» eller andre ord eller uttrykk med samme betydningsinnhold. Dessuten må selskapsformen fremgå av selskapets foretaksnavn.

#### § 3-5. (særlige regler for konsernforhold)

Et forsikringsselskap kan inngå i et konsernforhold i samsvar med finansieringsvirksomhetsloven § 2a-6 bare dersom:

- a) morselskapet, selskapene i konsernenheten eller annet eierselskap ikke er kredittforsikringsselskap, og
- b) morselskapet, selskapene i konsernenheten og i tilfelle alle andre selskaper i det konsern forsikringsselskapet tilhører, enkeltvis og samlet oppfyller vilkårene i § 7-1 og § 7-2 i loven her. Kongen kan i forskrift gjøre unntak fra bestemmelsene i denne bokstav og gi forskrifter om at konsernet samlet må oppfylle også andre regler gitt i eller i medhold av loven her.
- c) konsernforholdet er etablert etter tillatelse etter finansieringsvirksomhetsloven § 2a-3.

#### § 3-6. (sammenføring, deling m.v.)

Sammenføring (fusjon) og deling (fisjon) av forsikringsselskaper og morselskaper til forsikringsselskaper, kan ikke gjennomføres uten Kongens tillatelse. Likt med deling regnes avhendelse av vesentlige deler av selskapets aktiva. Kongen avgjør i tvilstilfelle om en avhendelse omfatter vesentlige deler av selskapets aktiva.

Erverv av aksjer i et forsikringsselskap som allerede har tillatelse etter § 2-1 til å drive virksomhet, er avhengig av Kongens godkjenning når ervervet medfører at selskapet vil inngå i et konsern.

#### § 3-7. (forhøyelse av ansvarlig kapital)

Uten samtykke av Kongen kan den ansvarlige kapital ikke økes på annen måte enn ved fondsopplegg. Det kan knyttes slike vilkår til samtykket som er egnet til å ivareta de interesser som skal beskyttes ved denne lov og lov av 10. juni 1988 nr. 40 om finansieringsvirksomhet og finansinstitusjoner.

**§ 3-8. Overdragelse av hele eller deler av et selskaps forsikringsportefølje** krever tillatelse fra Kongen når forsikringsporteføljen enten er tegnet etter reglene om etableringsadgang eller etter reglene om adgang til å yte tjenester som følger av EØS-avtalen, og forsikringsporteføljen ønskes overdratt til forsikringsselskap med hovedsete i EØS-området.

Kongen gir nærmere regler om overdragelse i henhold til første ledd, herunder om:

- a) nødvendige bekreftelser, samtykke m.v. fra tilsynsmyndigheter i andre EØS-stater
- b) selskapets plikt til å informere forsikringstakerne
- c) forsikringstakernes rett til å si opp forsikringsavtalen
- d) offentliggjøring av overdragelse.

Denne bestemmelsens første og annet ledd gjelder tilsvarende for overdragelse av forsikringsportefølje fra filial av forsikringsselskap med hovedsete i annet enn EØS-stat til forsikringsselskap etablert i Norge eller i annen EØS-stat.

#### **Kapittel 4. Særlige regler om gjensidige forsikringsselskaper.**

##### **§ 4-1. (stiftelse)**

Et gjensidig forsikringsselskap kan stiftes av en eller flere stiftere. Stifterne skal opprette, datere og skrive under et dokument som inneholder utkast til vedtekter og bestemmelser som nevnt i § 4-4.

Minst halvdelen av stifterne skal være bosatt i riket og ha bodd her i de siste to år, om ikke Kongen gjør unntak i det enkelte tilfellet. Like med personer som er bosatt i riket, regnes staten og norske kommuner samt norske selskaper med begrenset ansvar, foreninger og stiftelser. Bestemmelsen i første punktum gjelder ikke for statsborgere i stater som er part i EØS-avtalen når de er bosatt i en slik stat. Første punktum gjelder heller ikke for juridiske personer som nevnt i EØS-avtalen art. 34 annet ledd, som er opprettet i samsvar med lovgivningen i en av EUs medlemsstater eller en EFTA-stat, og som har sitt vedtektsbestemte sete, sin hovedadministrasjon eller sitt hovedforetak innen EU- eller EFTA-statenes territorium.

##### **§ 4-2. (garantifond)**

Garantifondet (garantikapitalen) kan bestå av ansvarlig lånekapital. Lånet kan ytes fra et aksjeselskap eller et allmennaksjeselskap som er stiftet for dette formål, fra et annet selskap eller fra andre.

Lånekapital som nevnt i første ledd kan også tas opp ved at det utstedes omsettlige grunnfondsbevis med representasjonsrett i generalforsamlingen, jf. § 4-3 nr. 2. Kongen kan bestemme at visse regler i aksjeloven får anvendelse for grunnfondsbevis. Vedtak om tilbakebetaling av grunnfondsbevis utstedt etter dette ledd er ikke gyldig uten etter tillatelse av Kongen. Kongen kan fastsette nærmere regler om begrensninger i adgang til å eie grunnfondsbevis, herunder også begrensninger i utlendingers adgang til å eie grunnfondsbevis.

##### **§ 4-3. (vedtekter)**

Vedtektene skal foruten det som er nevnt i § 5-1 første ledd angi:

1. Det som er angitt i aksjelovens § 2-2 første ledd nr. 1, 2, 3, 6 og 7.
2. Reglene for medlemskap, sammensetning av generalforsamling og stemmerett på generalforsamling.
3. Det antall forsikringer og den samlede forsikringssum som skal være tegnet, for at selskapet skal kunne starte sin virksomhet.
4. Reglene for medlemmenes ansvar innbyrdes.
5. Reglene for oppløsning av selskapet.
6. Reglene for anvendelse av årsoverskuddet og dekning av eventuelt underskudd.
7. Reglene for når generalforsamling skal holdes.
8. Reglene for hvem som skal innkalle til generalforsamling, og hvordan innkallingen skal skje.

##### **§ 4-4. (stiftelsesdokument)**

Stiftelsesdokumentet skal dessuten angi:

1. Forsikringenes art.
2. Når den konstituerende generalforsamling må være holdt for at tegning av forsikring skal være bindende for medlemmene.
3. Størrelse på et eventuelt garantifond.
4. Hvor stor del av garantifondet som eventuelt skal innbetales straks og reglene for det garanterende selskaps forpliktelse til å gjøre ytterligere innbetaling til garantifondet.
5. Reglene for forrentning og tilbakebetaling av et eventuelt garantifond.
6. Eventuelle regler om at det garanterende selskap skal kunne øve innflytelse på eller føre tilsyn med forsikringsselskapet.
7. Hvem som skal betale stiftelsesomkostningene, og eventuelt godtgjørelse til noen for arbeidet i forbindelse med stiftelsen.

Bestemmelser som ikke er angitt i stiftelsesdokumentet, kan ikke gjøres gjeldende mot selskapet.

##### **§ 4-5. (innbydelse til forsikringstegning)**

Bestemmelsen i § 2-1 om konsesjon er ikke til hinder for at det med henblikk på å stifte et gjensidig forsikringsselskap kan skje inntegning av medlemmer. Før selskapet er registrert, løper ikke selskapets forsikringsansvar, og premie kan ikke innkreves.

**§ 4-6. (innkalling til konstituerende generalforsamling)**

Stifterne innkaller medlemmene til den konstituerende generalforsamling, som skal avholdes senest seks måneder etter at stiftelsesdokumentet er undertegnet. Oversittes denne fristen, er tegning ikke bindende.

**§ 4-7. (konstituerende generalforsamling)**

Beslutning om å stifte selskapet treffes på konstituerende generalforsamling.

Tegningslisten skal holdes tilgjengelig for tegnerne i minst en uke før generalforsamlingen på et sted som angis i innkallingen.

På den konstituerende generalforsamlingen skal stifterne legge fram stiftelsesdokumentet og tegningslisten.

Blir ikke det antall forsikringer og den forsikringssum tegnet som skal være tegnet etter stiftelsesdokumentet, jf § 4-3 nr 3, kan selskapet ikke besluttes stiftet. Forsikringssum som er innbetalt, skal i så fall uten opphold betales tilbake.

Før det gjensidige forsikringsselskapet kan besluttes stiftet, skal den konstituerende generalforsamlingen ha behandlet og avgjort forslag som måtte være fremsatt om endringer i vedtektene eller i stiftelsesdokumentet for øvrig. Generalforsamlingen kan likevel ikke treffe beslutning i strid med stiftelsesdokumentet i saker som nevnt i § 4-3 nr. 2, 3, 4 og 5 og § 4-4 nr. 1, 3, 4 og 5.

Forslaget om å stifte selskapet anses vedtatt dersom det får tilslutning fra flertallet av de avgitte stemmer og fra minst to tredjedeler av den kapital som er representert på generalforsamlingen. Blir det ikke oppnådd slikt flertall, bortfaller stiftelsen av selskapet.

Når selskapet er stiftet, skal generalforsamlingen velge kontrollkomité og i tilfelle representantskap eller styre.

**§ 4-8. (utligning av overskudd og underskudd)**

Med mindre annet er bestemt i vedtektene, skal overskudd eller underskudd utlignes på dem som var medlemmer i samme regnskapstermin, i forhold til en beregnet forskuddspremie.

I vedtektene til livsforsikringsselskap kan det bestemmes at medlemmene ikke skal ha ansvar for selskapets forpliktelser, men at underskudd i stedet skal utlignes ved en forholdsmessig reduksjon av forsikringskravene.

**§ 4-9. (ansvar overfor tredjemann)**

Medlemmenes ansvar for selskapets forpliktelser kan bare gjøres gjeldende av selskapet.

Selskapets krav på bidrag fra medlemmene ved utligning av underskudd kan ikke overdras, pantsettes eller tas til utlegg for gjeld.

**§ 4-10. (samarbeid)**

Gjensidige selskaper kan gjennom samarbeidsavtaler danne konsernenheter basert på felles vedtektsfestede selskapsorganer, og vedtektene kan i slike tilfelle avvike fra reglene i denne lov og i lov om finansieringsvirksomhet og finansinstitusjoner.

**Kapittel 5. Selskapets organer.****§ 5-1. (styre)**

Forsikringsselskap skal ha et styre på minst tre medlemmer. Selskapets ansatte skal være representert i styret. Kongen kan fastsette nærmere regler om dette. Styret skal ha et flertall av personer som ikke er ansatt i selskapet eller i selskaper i samme konsern. Formannen skal velges blant dette flertallet. Vedtektene skal inneholde bestemmelser om varamedlemmer.

Styremedlemmene velges av representantskapet. Har selskapet ikke representantskap, velges styremedlemmene av generalforsamlingen. Den valgtrett som tilkommer representantskapet eller generalforsamlingen, kan i vedtektene overføres til andre, men ikke til styret selv eller medlemmer av styret.

Reglene i denne paragraf gjelder også for morselskap til forsikringsaksjeselskap eller forsikringsallmennaksjeselskap. I disse tilfellene gjelder ikke første ledd fjerde og femte punktum for det selskap som eies. Kongen kan samtykke i at det eide forsikringsselskap har identisk styre med eierselskapet.

**§ 5-2. (administrerende direktør)**

Forsikringsselskap skal ha administrerende direktør (daglig leder).

**§ 5-3. (aksjelovens anvendelse på gjensidige selskaper)**

Reglene i aksjelovens §§ 6-1 til 6-3 og §§ 6-6 til 6-34 gjelder tilsvarende for gjensidige forsikringsselskaper, med mindre annet følger av loven her.

**§ 5-4. (representantskap)**

I forsikringsselskaper med mer enn 50 ansatte skal det velges et representantskap med 12 medlemmer eller et høyere tall delelig med 3, som fastsettes av generalforsamlingen.

2/3 av medlemmene med varamenn velges av generalforsamlingen. De valgte medlemmer skal til sammen avspeile selskapets interessegrupper, kundestruktur og samfunnsfunksjon. Vedtektene skal fastsette nærmere regler om dette. I vedtektene kan valgetten overføres til andre.

1/3 av medlemmene med varamedlemmer velges av og blant de ansatte etter regler fastsatt av Kongen.

Kongen kan dispensere fra kravet om at selskapet skal ha representantskap. I så fall skal selskapets styre såvidt mulig sammensettes etter reglene i denne paragraf.

Representantskapet skal ha de oppgaver som påligger en bedriftsforsamling etter allmennaksjeloven §§ 6–35 til 6–40, med mindre selskapets vedtekter gir representantskapet en videre kompetanse.

Reglene i første, annet, tredje og femte ledd gjelder også for morselskap til forsikringsaksjeselskap eller forsikringsallmennaksjeselskap.

**§ 5-5. (kontrollkomité)**

Forsikringsselskap skal ha en kontrollkomité med minst tre medlemmer og et varamedlem. Medlemmer og varamedlemmer velges av generalforsamlingen. Et medlem av komiteen skal tilfredsstille de krav som stilles til dommere etter lov av 13. august 1915 nr. 5 om domstolene § 54 annet ledd. Valget av dette medlem skal godkjennes av Kredittilsynet. Kredittilsynet kan dispensere fra bestemmelsene i de to foregående punktum.

Samarbeidende selskaper kan ha felles kontrollkomité.

Reglene i denne paragraf gjelder også for morselskap til forsikringsaksjeselskap eller forsikringsallmennaksjeselskap. I disse tilfellene bestemmer Kongen om første ledd skal gjelde for det selskap som eies.

Medlemmene i kontrollkomiteen kan ikke være formann eller nestformann i representantskapet, styremedlem, varamedlem til styret, selskapets revisor eller ansatt i forsikringsselskapet, eller så nært beslektet eller besvogret med disse som nevnt i forvaltningslovens § 6.

**§ 5-6. (kontrollkomiteens oppgaver og myndighet)**

Kontrollkomiteen skal føre tilsyn med forsikringsselskapets virksomhet, og påse at det følger lover, forskrifter og vilkår, samt vedtekter og vedtak i selskapets besluttede organer. Kontrollkomiteen kan ta ethvert forhold innen selskapet opp til behandling.

Kontrollkomiteen kan til enhver tid forlange seg forelagt selskapets protokoller og dokumenter, og kreve at tillitsvalgte og ansatte gir de opplysninger som komiteen mener er nødvendige for at den skal kunne utføre sitt verv.

Representantskapet vedtar instruks for kontrollkomiteen. Instruksen godkjennes av Kredittilsynet.

**§ 5-7. (kontrollkomiteens innberetnings- og rapportplikt)**

Kontrollkomiteen skal føre protokoll over sine møter. Protokollen gjøres kjent for styret.

Kontrollkomiteen skal gi innberetning til representantskapet minst en gang i året.

Får komiteen kjennskap til betydelige forsømmelser, feil eller misligheter av større betydning eller rekkevidde eller mener den at selskapet har lidt store tap, skal den straks ta dette opp med Kredittilsynet.

**§ 5-8. (generalforsamling)**

Kredittilsynet trer i tingrettens sted ved utøvelse av myndighet som nevnt i aksjeloven § 5-8 annet ledd og 5-12 første ledd tredje punktum og allmennaksjeloven § 5-8 annet ledd og § 5-12 annet ledd. Aksjelovens bestemmelser om generalforsamling får tilsvarende anvendelse på gjensidige selskaper.

**Kapittel 6. Revisjon og gransking.****§ 6-1. (revisjon og gransking)**

Representantskapet velger en eller flere registrerte eller statsautoriserte revisorer, og godkjenner revisors godtgjørelse.

Kredittilsynet trer inn i tingrettens sted ved utøvelse av myndighet etter aksjelovens og allmennaksjeloven §§ 5-25 til 5-27 og § 7-3. Reglene i aksjeloven kapittel 7 og §§ 5-25 til 5-27 og revisorloven gjelder tilsvarende for gjensidige forsikringsselskaper.

### Del III. Forsikringsselskapenes virksomhet.

#### Kapittel 7. Regulering av selskapenes virksomhet.

##### § 7-1. *(forbud mot annen virksomhet)*

Et forsikringsselskap kan bare drive forsikringsvirksomhet og virksomhet som naturlig henger sammen med forsikringsvirksomhet.

Bestemmelsen i første ledd er ikke til hinder for at et forsikringsselskap midlertidig driver eller deltar i driften av annen virksomhet i den utstrekning det er nødvendig for å få dekning av krav eller for avvikling av skadeoppgjør. Kredittilsynet kan kreve at selskapet opphører med slik virksomhet innen en fastsatt frist.

Kongen kan gi nærmere regler om hva slags virksomhet forsikringsselskaper kan drive, og gjøre generelle eller individuelle unntak fra bestemmelsen i første ledd.

##### § 7-2. *(eierandeler og innflytelse i andre selskaper)*

Et forsikringsselskap kan ikke eie eller ved stemmegivning representere mer enn 15 prosent av aksjene eller andelene i et selskap som driver virksomhet som etter § 7-1 ikke kan drives av forsikringsselskap. Forbudet gjelder likevel ikke for så vidt den samlede verdi av slike eiendeler er mindre enn forsikringsselskapets midler etter fradrag for avsetninger til dekning av forsikringsforpliktelsene, så fremt den økonomiske risiko ved investeringen er begrenset til verdien av den aktuelle investeringen.

Kongen kan i særlige tilfelle gjøre unntak fra bestemmelsene i denne paragraf og sette vilkår for unntaket.

Bestemmelsen i paragrafen gjelder ikke forsikringsselskapers adgang til å eie aksjer eller andeler i finansinstitusjoner. Som finansinstitusjon regnes også verdipapir- og eiendomsmeidlerforetak, foretak som forvalter verdipapirfond, samt utenlandsk finansinstitusjon.

##### § 7-3. *(krav til kapitaldekning)*

Et forsikringsselskap skal ha en kapitaldekning som til enhver tid utgjør minst 8 prosent av selskapets aktiva og selskapets forpliktelser utenfor balansen, beregnet etter prinsipper for risikoveiing.

Kongen kan fastsette:

- a. minstebeløp for ansvarlig kapital
- b. regler om beregningsgrunnlaget

c. hva som skal anses som ansvarlig kapital

d. annen prosentsats enn nevnt i første ledd for å bringe norske bestemmelser i samsvar med internasjonale standarder.

Kongen kan i særlige tilfelle og for en tidsbegrenset periode samtykke i at et forsikringsselskap kan ha lavere kapitaldekning enn fastsatt.

Kredittilsynet fører kontroll med forsikringsselskapenes solvens. Hvis et selskap ikke oppfyller kravene til kapitaldekning, kan Kongen gi selskapet pålegg om å stanse nytegning. Kongen kan også pålegge selskapet å foreta bestemte disposisjoner med sikte på å oppfylle kravene til kapitaldekning.

Et forsikringsselskap skal til enhver tid ha en kapital som er tilstrekkelig til å dekke solvensmarginen for selskapets samlede virksomhet. Kongen kan ved forskrift fastsette regler om beregningsmåten for solvensmarginen, den kapital som kan dekke kravet og andre forhold vedrørende gjennomføringen av solvensmarginkravet. Tredje og fjerde ledd gjelder tilsvarende.

##### § 7-4. *(kapitalforvaltning)*

Et forsikringsselskap skal sørge for en forsvarlig kapitalforvaltning. Et forsikringsselskap skal for å sikre oppfyllelse av dets forsikringsforpliktelser sørge for at eiendeler til dekning av de forsikringsmessige avsetninger til enhver tid er plassert på en hensiktsmessig og betryggende måte sett i forhold til arten av forsikringsforpliktelsene og hensynet til sikkerhet, risikospredning, likviditet og avkastning.

Kongen gir nærmere regler om kapitalforvaltning.

Finner Kredittilsynet at et forsikringsselskap har plassert sin kapital i strid med lov eller forskrifter eller for øvrig på ubetryggende eller åpenbart uheldig måte, kan Kredittilsynet pålegge selskapet å endre plasseringen innen en fastsatt frist.

##### § 7-5. *(fordeling av kostnader, tap, inntekter og fond m.v.)*

Et forsikringsselskap skal fordele sine kostnader, tap, inntekter samt alle fond m.v. på en rimelig måte mellom forsikringsbransjer, forsikringskontrakter og forsikrede. Tilsvarende gjelder i forholdet mellom selskaper i samme konsern.

Kredittilsynet skal føre kontroll med fordeling som er nevnt i første ledd. Finner Kredittilsynet at en fordeling er urimelig, kan Kredittilsynet gi selskapet pålegg om å foreta ny fordeling. Kredittilsynet

net kan også fastsette nærmere regler for fordelingen.

#### **§ 7-6. (premier)**

Et forsikringsselskap skal benytte premier som står i rimelig forhold til den risiko som overtas og i forhold til selskapets økonomi. Premiene skal være tilstrekkelige til å gi sikkerhet for oppfyllelse av de inngåtte forsikringsavtaler. Kredittilsynet skal føre kontroll for å påse at de premier som benyttes er i samsvar med dette.

Kongen kan fastsette nærmere regler om et livsforsikringsselskaps plikt til å gi melding til Kredittilsynet om det tekniske beregningsgrunnlag for premier for livs- og pensjonsforsikring og om hvilke forhold meldingen skal omfatte. Kongen kan også gi nærmere regler om rentesatser og andre beregningselementer som selskapet ut fra forsiktighetshensyn kan benytte i beregningsgrunnlaget.

Kongen kan fastsette regler om at et livsforsikringsselskap ved premieberegningen skal skille mellom risikodelen, sparedelen og omkostningsdelen.

Kongen kan forby bruk av premier som Kongen finner er ubetyggende eller urimelige.

#### **§ 7-7. (forsikringsvilkår)**

Et forsikringsselskap skal benytte forsikringsvilkår som er rimelige og betryggende. Kredittilsynet skal føre kontroll for å påse at de forsikringsvilkår som benyttes er i samsvar med dette. Kredittilsynet kan forby bruk av vilkår som Kredittilsynet finner å være ubetyggende eller urimelige.

**§ 7-8.** (Opphevet ved lov 19 des 2003 nr. 121 (i kraft 1 jan 2004 iflg. res. 19 des 2003 nr. 1767).)

#### **§ 7-9. (forvaltning og bruk av midler i premie- og pensjonsreguleringsfond)**

Kongen kan gi regler om forvaltning og bruk av midler i premiefond og pensjonsreguleringsfond for tjenestepensjonsforsikringer og i premiefond for egen pensjonsforsikring.

#### **§ 7-10. (kontoføring, kontoutskrift)**

I livs- og pensjonsforsikring skal selskapet opprette og føre en konto for hver forsikring, som skal

inneholde regnskap for forsikringen og status pr. 31. desember det enkelte år. Selskapet skal hvert år sende forsikringstakeren utskrift av kontoen.

Kredittilsynet gir nærmere regler om dette.

### **Kapittel 8. Overskudd i livsforsikring, krav til avsetninger i livs- og skadeforsikring m.v.**

#### **§ 8-1. (overskudd i livsforsikring)**

Den kapital som samles opp i et livsforsikringsselskap, skal tilbakeføres til forsikringstakerne eller de berettigede til ytelsene etter forsikringskontraktene, med mindre annet er bestemt i vedtektene, jf. § 3-2.

Kredittilsynet skal føre kontroll med tilbakeføring etter første ledd, og kan forby selskapet å foreta tilbakeføringer som Kredittilsynet finner kan rokke ved selskapets soliditet.

Den kapital som er omhandlet i første ledd, skal årlig fordeles på den enkelte kontrakt. Oppsamlet og fremtidig overskudd skal fordeles etter den enkelte kontrakts bidrag til dannelsen av overskuddet og etter de premie- og beregningsgrunnlag som har vært anført for den enkelte kontrakt. Midler til sikkerhetsfondet fordeles ikke med mindre annet er bestemt med hjemmel i § 8-4. Kredittilsynet gir nærmere regler om hvordan fordelingen skal foretas, samt om kontoføring for de enkelte kontrakter.

#### **§ 8-2. (forsikringsfond i livsforsikring)**

Et livsforsikringsselskap skal i sin årsbalanse føre opp et forsikringsfond til dekning av selskapets forpliktelser etter livsforsikringsavtalene. Det skal også omfatte avsetninger med sikte på tilleggsytelser utover kontraktsforpliktelsene, jf. § 8-1.

Forsikringsfondet skal minst utgjøre forskjellen mellom kapitalverdien av selskapets fremtidige forpliktelser som nevnt i første ledd og kapitalverdien av de fremtidige nettopremier (prospektiv beregningsmetode). For forsikringer med investeringsvalg uten avkastningsgaranti, der beregninger etter en prospektiv metode ikke kan benyttes, skal avsetninger til forsikringsfondet utgjøre verdien av den investeringsporteføljen som forsikringen er tilordnet.

Etter nærmere regler gitt av Kredittilsynet kan det gjøres fradrag for gjenforsikret risiko.

Kongen kan gi nærmere forskrifter om forsikringsfondet.

### § 8-3. (endringer i reservegrunnlaget i livsforsikring)

Endrer selskapet grunnlaget for kapitalverdiens beregning slik at selskapet må foreta forhøyede avsetninger for tidligere overtatte forsikringer, kan Kredittilsynet gi selskapet en frist til å oppfylle et nytt reservekrav. Oppdekkingen skal da foretas etter en plan som det skal gis melding om til Kredittilsynet.

### § 8-4. (sikkerhetsfond i livsforsikring)

Et livsforsikringsselskap skal i sin årsbalanse føre opp et sikkerhetsfond for å møte upåregnelige tap. Kongen gir nærmere forskrifter om sikkerhetsfondet.

### § 8-5. (livsforsikringsytelser i krig)

Hvis Norge kommer i krig, kan Kongen bestemme at ytelser etter livsforsikringsavtaler bare skal utbetales delvis. Kongen kan også gjøre andre nødvendige endringer i livsforsikringsavtalene for å dekke underskudd i et livsforsikringsselskap som følge av krig.

### § 8-6. (forsikringstekniske avsetninger m.v. i skadeforsikring)

Kongen gir forskrifter om forsikringstekniske avsetninger i skadeforsikring, herunder sikkerhetsavsetninger og andre avsetninger til dekning av risikofaktorer avledet av forsikringsvirksomheten.

### § 8-7. (aktuar)

Et livsforsikringsselskap skal ha en aktuar til å foreta de nødvendige forsikringstekniske beregninger og undersøkelser. Aktuaren skal godkjennes av Kredittilsynet.

Kongen kan gi nærmere regler om vilkår for godkjennelse og om aktuarens ansvar, rettigheter og plikter. Kongen kan også gi regler om aktuar-kompetanse i skadeforsikringsselskaper, og om adgangen til å bruke en juridisk person som aktuar.

## Kapittel 8b. Kommunale pensjonsordninger

### § 8b-1. (Virkeområde)

Bestemmelsene i dette kapittel gjelder

- a. pensjonsordninger med ytelsesbasert pensjon opprettet i livsforsikringsselskap eller i pensjonskasse av kommunal arbeidsgiver som er bundet av hovedtariffavtale inngått mellom arbeidsgiver- og arbeidstakerorganisasjonene i kommunal sektor, eller av tariffavtale med tilsvarende krav til pensjonsordning for kommunal arbeidsgiver,
  - b. tilsvarende pensjonsordninger for statlige helsetforetak og andre statlige foretak,
  - c. tilsvarende pensjonsordninger for foretak hvor en kommune har den bestemmende innflytelse eller har eller har hatt en kommunal eierandel, eller som har nær tilknytning til en kommune.
- Som kommunal pensjonsordning regnes her pensjonsordning som omfattes av første ledd.
- Departementet kan fastsette nærmere regler til utfylling og avgrensning av bestemmelsene i kapitlet her.

### § 8b-2. (Kommunale konsernlignende forhold)

En kommune og ett eller flere foretak hvor kommunen har bestemmende innflytelse, eller flere slike foretak, kan opprette felles pensjonsordning. Foretak som kommunen har eller har hatt en eierandel i, eller som har nær tilknytning til kommunen, kan inngå i en slik felles pensjonsordning.

Pensjonsordningen kan i samsvar med bestemmelsene i § 8b-6 anses som fellesordning for premieberegning. For øvrig gjelder lov 24. mars 2000 nr. 16 om foretakspensjon §§ 12-3 og 12-4 tilsvarende så langt det passer.

Ved opphør av tilknytningen til konsernforholdet gjelder lov 24. mars 2000 nr. 16 om foretakspensjon §§ 12-5 til 12-7 tilsvarende.

### § 8b-3. (Kommunal bransje)

Et livsforsikringsselskap som driver virksomhet knyttet til både kommunale og andre kollektive pensjonsordninger, skal behandle de kommunale pensjonsordningene som egen bransje. Det skal føres eget regnskap for bransjen.

### § 8b-4. (Årets premier)

Årlig premie for en pensjonsordning skal tilsvare summen av ordinær årspremie, reguleringspremie og særskilte engangspremier for ytelser som ikke kan premiesettes på forhånd.

Premier beregnes etter reglene i § 8b-5, jf. §§ 8b-7 og 8b-8, for så vidt annet ikke følger av reglene i § 8b-6 om fellesordning for premieberegning.

**§ 8b-5. (Premieberegning)**

Pensjonsordningen skal årlig tilføres en premie som etter beregningsgrunnlaget for ordningen er tilstrekkelig til å sikre den rett til pensjon som medlemmene vil opptjene i løpet av året, med tillegg av årets risikopremier og kostnader for tjenester (ordinær årspremie). Premie for hvert år beregnes ved årets begynnelse og senere i året i takt med lønnsutviklingen.

Pensjonsordningen skal i tillegg hvert år tilføres premie til dekning av oppreguleringen i løpet av året av opptjente pensjonsrettigheter og løpende pensjoner (reguleringspremie). Reguleringspremie beregnes på tidspunktet for oppreguleringen ut fra lønnsutviklingen i løpet av året og reguleringen av pensjoner under utbetaling og opptjent rett til pensjon til medlemmer som har fratrådt sin stilling uten rett til utbetaling av pensjon, i samsvar med endringen av folketrygdens grunnbeløp.

Pensjonsordningen skal også hvert år tilføres premie til dekning av andre pensjonsrettigheter som medlemmene i tilfelle får i løpet av året, og som ikke kan premiesettes på forhånd ut fra forsikringstekniske beregninger. Slik premie beregnes på det tidspunktet pensjonsrettighetene oppstår.

Ved beregninger av premie etter reglene i paragrafen her skal det gjøres fradrag i pensjonsytelsene for de ytelser som, ut fra til enhver tid gjeldende regler for folketrygden, kan antas å bli utbetalt fra folketrygden (beregnet folketrygd). Departementet kan gi nærmere regler om fastsettelse av beregnet folketrygd.

**§ 8b-6. (Fellesordning for premieberegning)**

Bestemmelsene i §§ 7-5 og 7-6 er ikke til hinder for at det opprettes fellesordninger som består av flere pensjonsordninger, for at premie for de enkelte pensjonsordninger som inngår i en fellesordning, skal bli fastsatt ved beregning basert på prinsipper som vil motvirke at pensjonskostnadene for de enkelte medlemmene for tilsvarende pensjonsrettigheter vil variere med medlemmenes kjønn og alder.

En fellesordning opprettet i henhold til første ledd, skal hvert år tilføres premier tilsvarende summen av ordinær årspremie fastsatt etter forsikringstekniske beregninger for samtlige pensjonsordninger som inngår i fellesordningen. Den enkelte pensjonsordnings andel av samlet ordinær årspremie til fellesordningen beregnes ut fra forholdet mellom samlet pensjonsgrunnlag for medlemmene i hver av pensjonsordningene, med mindre det er fastsatt i forsikringsvilkårene for pen-

sjonsordningene i fellesordningen at beregningen i stedet skal foretas ut fra brutto alderspensjonsytelse fratrasket beregnet yttelse fra folketrygden for samtlige medlemmer i hver av pensjonsordningene. Kostnader for tjenester kan beregnes og belastes særskilt for hver pensjonsordning.

Opptas en arbeidstaker som medlem av en pensjonsordning i løpet av et forsikringsår, belastes pensjonsordningen med en tilleggspremie for den delen av året som da gjenstår. Tillegget skal beregnes ut fra pensjonsordningens andel av samlet ordinær årspremie til fellesordningen og den prosentvise økningen av pensjonsordningens samlede grunnlag for beregning av premie etter annet ledd annet punktum som det nye medlemmet representerer. Avvik fra forsikringsteknisk beregnet premie inngår ved beregningen av ordinær årspremie til fellesordningen i det etterfølgende året.

Dersom det i løpet av et forsikringsår opptas en ny pensjonsordning i en fellesordning, skal den ordinære årspremie for pensjonsordningen for resten av året beregnes ut fra den samlede ordinære årspremie til fellesordningen som er beregnet for dette året, og den prosentvise økningen av det samlede grunnlaget for beregning av premie etter annet ledd annet punktum som pensjonsordningen medfører.

Det skal fastsettes i forsikringsavtalen om reguleringspremie som nevnt i § 8b-5 annet ledd skal beregnes særskilt for hver pensjonsordning eller helt eller delvis ved gjennomsnittsberegning. Ved særskilt beregning skal reguleringspremien beregnes for hver pensjonsordning i fellesordningen ut fra den prosentvise økning av premiereserven for pensjonsordningen som er påkrevd som følge av oppregulering av medlemmenes opptjente pensjonsrettigheter ut fra lønnsutviklingen. Reguleringspremien for oppregulering av pensjoner under utbetaling og av opptjent rett til arbeidstakere som har fratrådt sin stilling uten rett til utbetaling av pensjon, skal beregnes i forhold til den del av premiereserven som sikrer slike pensjonsrettigheter. Ved gjennomsnittsberegning skal fellesordningen hvert år tilføres reguleringspremier tilsvarende summen av årlige reguleringspremier etter § 8b-5 annet ledd for samtlige pensjonsordninger som inngår i fellesordningen. Den enkelte pensjonsordnings andel av samlet reguleringspremie til fellesordningen beregnes ut fra forholdet mellom samlet premiereserve for hver av pensjonsordningene på tidspunktet for oppregulering av pensjonsrettighetene. Kostnader for tjenester kan beregnes og belastes særskilt for hver pensjonsordning.

Det skal fastsettes i forsikringsavtalen om premier som nevnt i § 8b-5 tredje ledd skal beregnes særskilt for hver pensjonsordning eller helt eller delvis ved gjennomsnittsberegning som nevnt i annet ledd.

Departementet kan fastsette nærmere regler om fellesordninger for premieberegning.

**§ 8b-7.** (*Premieberegning ut fra lineær opptjening m.v.*)

Ved beregning av pensjonsordningenes premier skal det legges til grunn at medlemmenes rett til pensjon opptjenes lineært fra tidspunktet for medlemskap i pensjonsordningen og frem til en pensjonsalder på 67 år eller annen særaldersgrense. Skal tidligere tjenestetid fra statlig eller annen kommunal pensjonsordning medregnes, regnes tidspunktet for medlemskap fra et tilsvarende tidligere tidspunkt.

Lov 24. mars 2000 nr. 16 om foretakspensjon § 9–3 gjelder tilsvarende.

Dersom et medlem gjør bruk av rett til å fratre med rett til utbetaling av pensjon før nådd pensjonsalder, skal det kreves tilleggspremie som nevnt i § 8b-5 tredje ledd.

**§ 8b-8.** (*Endring i forutsetningene for det forsikringstekniske beregningsgrunnlaget*)

Viser det seg at fradraget i pensjonsytelsene for ytelser utbetalt av folketrygden blir mindre enn lagt til grunn ved premieberegningen, skal det beregnes tilleggspremie etter § 8b-5 tredje ledd til dekning av differansen. Det gjelder også dersom årsaken er endring i regelverket for folketrygden som medfører at ytelsene fra folketrygden reduseres eller vil bli redusert. Blir fradraget for ytelser fra folketrygden større enn lagt til grunn ved premieberegningen, skal overskytende premiereserve tilføres premiefondet.

Viser det seg ellers at vesentlige forutsetninger for beregningsgrunnlag som er benyttet ved beregning av premier i tidligere år svikter, skal det fastsettes nytt beregningsgrunnlag og i tilfelle endrede vilkår for pensjonsordningen. Forbehold om rett til endring av premie i slike tilfelle skal fremgå av vilkårene for pensjonsordningen.

Lov 24. mars 2000 nr. 16 om foretakspensjon § 9–5 første og annet ledd gjelder tilsvarende.

**§ 8b-9.** (*Innbetaling av premie*)

Blir premie for et forsikringsår ikke innbetalt ved årets utgang eller ved utløpet av annen frist

fastsatt i nytt premievarsel etter forsikringsavtaleloven § 14–2, bortfaller den økning av forsikringsforpliktelsene som den ikke innbetalte premien skulle dekke. Medlemmene i pensjonsordningen eller pensjonsordningene skal i tilfelle varsles om dette. Det kan likevel ikke som følge av slikt bortfall kreves tilbakebetaling av for meget utbetalt pensjon.

Departementet kan fastsette nærmere regler om innbetaling av premie.

**§ 8b-10.** (*Minstekrav til premiereserve*)

Premiereserven for pensjonsordningen skal til enhver tid være så stor at den etter det forsikringstekniske beregningsgrunnlaget for ordningen er tilstrekkelig til å sikre rett til opptjent pensjon for medlemmene, herunder rett til uførepensjon og etterlattepensjon.

Premiereserven for en pensjonsordning skal minst tilsvare summen av de premiereserver som trengs for å sikre retten til opptjent pensjon for hvert enkelt medlem i pensjonsordningen, herunder premiereserve opptjent av arbeidstakere som har fratrådt sin stilling. Dette gjelder likevel ikke premiereserve for fratrådt arbeidstaker som får medregnet tjenestetiden i annen ordning dersom tilhørende premiereserve er overført. For medlem som har fått medregnet tjenestetid fra annen pensjonsordning, jf. § 8b-7 første ledd, uten overføring av tilhørende premiereserve, skal det gjøres fradrag tilsvarende den premiereserve som vil være tilstrekkelig for å sikre rett til pensjon opptjent ved slik medregnet tjenestetid.

Ved beregningen av premiereserve skal det gjøres fradrag i pensjonsytelsene for de ytelser som, ut fra de til enhver tid gjeldende regler for folketrygden, kan antas å bli utbetalt av folketrygden, jf. § 8b-5 fjerde ledd.

Ved beregningen av premiereserve skal det også gjøres fradrag for forsikringsforpliktelser som er bortfalt etter § 8b-9.

**§ 8b-11.** (*Pensjonsordningens midler*)

En kommunal pensjonsordnings midler tilsvare premiereserve til sikring av opptjent pensjon til enhver tid, samt tilleggsavsetninger, kursreserve og premiefond.

**§ 8b-12.** (*Rådighet over pensjonsordningens midler*)

Pensjonsordningens midler skal holdes atskilt fra forsikringstakerens midler. Midlene hefter ikke

for forsikringstakerens forpliktelser og kan ikke ved pantsettelse eller på annen måte benyttes til å sikre eller å dekke dennes kreditorer.

Midlene kan ikke benyttes til å utbetale pensjoner eller andre ytelser til arbeidstakere som ikke er opptatt som medlem.

For premiefond knyttet til pensjonsordningen gjelder lov 24. mars 2000 nr. 16 om foretakspensjon §§ 10–2 til 10–4 tilsvarende så langt de passer.

#### **§ 8b-13. (Kapitalforvaltningen)**

Pensjonsordningens midler skal forvaltes i samsvar med de regler for kapitalforvaltningen i livsforsikringsselskaper og pensjonskasser som gjelder til enhver tid, med mindre annet følger av § 8b-15.

Renten for lån til forsikringstaker eller medlemmer skal settes lik vanlig markedsrente for tilsvarende lån. Lånevilkårene skal gi adgang til å endre renten i samsvar med utviklingen av markedsrenten.

Avkastning av midler knyttet til premiefond skal årlig tilføres premiefondet.

#### **§ 8b-14. (Overskudd)**

Overskudd tilført pensjonsordningen skal godskrives forsikringstakeren og overføres til pensjonsordningens premiefond.

Overskudd på premiereserve knyttet til pensjon under utbetaling eller knyttet til oppsatt pensjonsrettighet til fratrådt arbeidstaker skal likevel tilføres premiereserven dersom pensjonsytelsen eller pensjonsrettigheten ikke blir regulert i samsvar med årlig endring av grunnbeløpet i folketrygden.

#### **§ 8b-15. (Egen investeringsportefølje)**

Forsikringstakeren kan i samsvar med bestemmelser i regelverket for pensjonsordningen avtale at midler tilsvarende pensjonsordningens premiereserve skal forvaltes som en investeringsportefølje tilordnet pensjonsordningen. Avtalen skal angi hvordan porteføljen skal sammensettes og hvilken adgang det er til å endre sammensetningen, samt den avkastningsgaranti som i tilfelle er knyttet til porteføljen.

Avkastning ut over det som er lagt til grunn i pensjonsordningens beregningsgrunnlag overføres til premiefondet.

Er avkastningen på investeringsporteføljen i en regnskapsperiode ikke så stor som forutsatt i beregningsgrunnlaget for pensjonsordningen, skal

differansen kreves dekket ved overføring fra premiefondet eller tilskudd fra forsikringstakeren. Pensjonsinnretningen svarer overfor de forsikrede for at differansen blir dekket.

Lov 24. mars 2000 nr. 16 om foretakspensjon §§ 11–3 til 11–5 gjelder tilsvarende.

#### **§ 8b-16. (Pensjonsinnretningens opplysningsplikt)**

Pensjonsinnretningen skal opprette og føre egen konto for hver pensjonsordning. Kontoen skal inneholde regnskap og status pr. 31. desember for det enkelte år. Nærmere regler fastsettes av Kredittilsynet.

Pensjonsinnretningen skal hvert år sende forsikringstakeren utskrift av kontoen for pensjonsordningen sammen med opplysninger som vil være av vesentlig betydning for forsikringstakerens vurdering av forsikringsforholdet. Kredittilsynet gir nærmere regler om dette.

Pensjonsinnretningen skal utstede et pensjonsbevis til arbeidstakere som fratrer sin stilling uten rett til straks begynnende pensjon. Pensjonsbeviset skal opplyse hvilke pensjonsrettigheter vedkommende har opptjent (oppsatte rettigheter) på fratreldesestidspunktet. Pensjonsinnretningen skal senere på forespørsel fra innehaveren av pensjonsbeviset gi oppdatert informasjon. Ved flytting av pensjonsordningen som omfatter den oppsatte rettighet i medhold av § 8c-11, skal pensjonsinnretningen som pensjonsordningen flyttes fra, informere den fratrådte arbeidstaker.

#### **§ 8b-17. (Flytting av pensjonsordning)**

Pensjonsordningen og dens midler kan flyttes til annen pensjonsinnretning etter reglene i kapittel 8c.

#### **§ 8b-18. (Opphør av pensjonsordningen)**

Dersom et foretak med kommunal pensjonsordning går konkurs eller det er truffet vedtak om at foretaket eller dets virksomhet skal avvikles, skal pensjonsordningen opphøre. Det samme gjelder om foretaket slutter å betale premie til pensjonsordningen og premien ikke kan dekkes av midler i premiefondet.

Når en pensjonsordning opphører, skal pensjonsordningens midler fordeles mellom medlemmene, pensjonistene og arbeidstakere som har fratrådt sine stillinger på grunnlag av premiereserven knyttet til opptjente pensjonsrettigheter til hver enkelt person, og benyttes til å sikre deres rett til pensjon i pensjonsinnretningen.

## Kapittel 8c. Flytting

### § 8c-1. (Virkeområde og flytterett)

Bestemmelsene i dette kapittel gjelder flytting mellom pensjonsinnretninger av:

- a. pensjonsordninger i henhold til lov 24. mars 2000 nr. 16 om foretakspensjon,
- b. pensjonsordninger i henhold til innskuddspensjonsloven,
- c. pensjonsordninger som omfattes av kapittel 8b,
- d. andre kollektive pensjonsordninger,
- e. fripoliser, pensjonskapitalbevis og tilsvarende individuelle pensjonsrettigheter utgått fra kollektive pensjonsordninger,
- f. individuelle pensjonsavtaler (pensjonsforsikrings- og livrentekontrakter, og andre pensjonsavtaler),
- g. andre livsforsikringskontrakter.

Kontrakt som nevnt i første ledd bokstav a til g kan flyttes til annen pensjonsinnretning. Med flytting menes oppsigelse av kontrakten for overføring av tilhørende midler til en tilsvarende kontrakt opprettet i en annen pensjonsinnretning.

Som pensjonsinnretning regnes her livsforsikringsselskap, pensjonskasse, bank og forvaltningsselskap for verdipapirfond.

Omdanning, sammenslåing og deling av pensjonsordning i forbindelse med flytting kan foretas i henhold til ellers gjeldende regler. Tilsvarende gjelder for sammenslåing og omdanning av fripoliser, pensjonskapitalbevis og andre individuelle pensjonsrettigheter utgått fra kollektive pensjonsordninger.

Departementet kan gi nærmere regler til utfylling, gjennomføring og avgrensning av reglene i kapitlet her.

## Flytting av kollektive pensjonsordninger

### § 8c-2. (Flytting av kollektive pensjonsordninger)

For foretak som flytter pensjonsordning som nevnt i § 8c-1 første ledd bokstav a til c eller en kollektiv livrenteordning, gjelder reglene i §§ 8c-2 til 8c-10. Som foretak regnes her også kommune eller foretak som har kommunal pensjonsordning.

Flytting må omfatte hele pensjonsordningen. Ved flytting av kommunal pensjonsordning omfattes også oppsatte pensjonsrettigheter og midler knyttet til slike rettigheter.

Gjelder flyttingen et foretak som har felles pensjonsordning med ett eller flere andre foretak, skal foretaket og dets gruppe av medlemmer med tilhørende del av midlene i pensjonsordningen skilles ut fra den felles pensjonsordningen.

### § 8c-3. (Rettigheter i den nye pensjonsordningen)

Arbeidstakernes og pensjonistenes rettigheter etter flyttingen skal fastsettes i regelverket for den nye pensjonsordningen.

Det nye regelverket kan ikke inneholde bestemmelser som innebærer reduksjon av arbeidstakers rett til opptjent pensjon med tilhørende premiereserve eller til opptjent pensjonskapital. Pensjonister skal sikres pensjonsytelser med tilhørende premiereserve eller pensjonskapital som minst tilsvarer den rett til ytelser som gjaldt før flyttingen.

Bestemmelsene i paragrafen her er ikke til hinder for at regelverket for pensjonsordningen endres etter ellers gjeldende regler med virkning for opptjening av pensjon ved tjenestetid etter flyttingen, og heller ikke for at pensjonsordningens midler etter flyttingen forvaltes helt eller delvis som egen investeringsportefølje etter ellers gjeldende regler.

### § 8c-4. (Medlemmenes uttalerett m.v.)

Før foretaket flytter pensjonsordningen, skal det sørge for at medlemmene mottar fullstendige opplysninger om flyttingen av pensjonsordningen og hvilke rettigheter de vil få i den nye pensjonsordningen. Avgivende og mottakende pensjonsinnretning plikter å påse at foretakets informasjon er korrekt og utfyllende.

Spørsmålet om flytting av pensjonsordningen skal forelegges styringsgruppen for pensjonsordningen til uttalelse.

Medlemmer i pensjonsordningen skal også gis anledning til å uttale seg. For øvrig kan en arbeidstakerorganisasjon uttale seg på vegne av sine medlemmer. Annet kan fastsettes i tariffavtale.

### § 8c-5. (Oppsigelse. Flyttegebyr)

Kontrakt om pensjonsordning kan sies opp med en frist på to måneder. Oppsigelse skal skje skriftlig. Kravet om skriftlighet er ikke til hinder for at oppsigelse kan oversendes elektronisk, dersom det er benyttet en betryggende metode som autentiserer avsender og sikrer meldingens innhold.

Første ledd er ikke til hinder for at det avtales at oppsigelsesfristen ikke skal utløpe før ved første kvartalsskifte, halvårsskifte eller årsskifte for pensjonsordninger med årspremie beregnet etter reglene i § 8b-6.

Ved utløpet av fristen for oppsigelse går risiko knyttet til medlemmer og pensjonister i pensjons-

ordningen over på den pensjonsinnretning pensjonsordningen flyttes til.

Foretaket skal betale et flyttegebyr til dekning av kostnader som pensjonsinnretningen har ved å avslutte kontrakten og overføre pensjonsordningens midler til annen pensjonsinnretning. Departementet kan gi nærmere regler om flyttegebyr.

#### **§ 8c-6. (Oppgjørsfrist)**

Ved oppsigelsesfristens utløp skal pensjonsinnretningen overføre pensjonsordningens midler til den nye pensjonsinnretningen. Oppgjørsfristen er likevel to måneder etter utløpet av oppsigelsesfristen når pensjonsordningens midler overstiger NOK 300 mill.

Pensjonsinnretningene kan ved avtale fastsette annen frist for etteroppgjør enn det som følger av første ledd.

#### **§ 8c-7. (Beregning av pensjonsordningens midler)**

En ytelsesbasert pensjonsordnings midler omfatter premiereserve til sikring av opptjent pensjon, herunder premiereserve for uføre- og etterlatteytelser, samt tilleggsavsetninger, kursreserve, pensjonistenes overskuddsfond og premiefondet. Pensjonsordningens andel av overskudd i flytteåret omfattes også.

I pensjonsordninger med innskuddspensjon omfatter pensjonsordningens midler pensjonskapitalen og innskuddsfondet, samt pensjonsordningens andel av overskudd i flytteåret.

Pensjonsordningens midler skal tilsvare forsikringsteknisk beregnet verdi på tidspunktet for oppsigelsesfristens utløp. Ved beregningen kan det tas utgangspunkt i kontoutskriften for siste regnskapsår og senere endringer i tiden fram til utløpet av oppsigelsesfristen. Pensjonsordningens andel av årets overskudd beregnes med utgangspunkt i den dato oppsigelsesfristen utløper.

Forvaltes pensjonsordningens midler i egen eller egne investeringsporteføljer, legges markedsverdien av porteføljen ved utløpet av oppsigelsesfristen til grunn ved verdiberegningen. Dette gjelder også avkastnings- og verdisikringsgarantier knyttet til porteføljene. Lov om foretakspensjon § 11-1 fjerde ledd gjelder tilsvarende.

#### **§ 8c-8. (Premiereserve for uføreytelser)**

Premiereserve for uføreytelser til medlemmer som er blitt uføre før utløpet av oppsigelsesfristen, skal tilsvare kravet til full avsetning beregnet etter det beregningsgrunnlag som gjaldt for pensjons-

ordningen ved utløpet av oppsigelsesfristen. Fastsett uføregrad legges til grunn selv om uføregraden blir fastsatt etter dette tidspunkt.

Medlem som er sykmeldt ved utløpet av oppsigelsesfristen, skal her anses som ufør dersom den sykdom som da var konstatert, har gitt rett til rehabiliterings- og attføringspenger eller uføreytelser innen ett år etter utløpet av oppsigelsesfristen.

Tidsfristen i annet ledd kan fravikes ved avtale mellom pensjonsinnretningene. Slik avtale berører ikke foretakets eller de forsikredes rettigheter overfor avgivende pensjonsinnretning etter annet ledd med mindre foretaket samtykker til at forpliktelsene overtas av mottakende pensjonsinnretning.

#### **§ 8c-9. (Oppgjørsmåte)**

Pensjonsordningens midler beregnet etter reglene i §§ 8c-7 og 8c-8 skal overføres i penger. Det kan avtales mellom pensjonsinnretningene at oppgjør for midler plassert i egen investeringsportefølje skal skje ved overføring av porteføljen.

Ved overføring av midler etter utløpet av oppsigelsesfristen skal det svares avkastning av midlene fra utløpet av oppsigelsesfristen og frem til den dag midlene blir overført. Avkastningen beregnes etter renten på folioinnskudd i Norges Bank tillagt to prosentenheter, med mindre en høyere rente avtales mellom pensjonsinnretningene.

#### **§ 8c-10. (Anvendelse av overførte midler)**

Overført premiereserve skal anvendes til sikring av medlemmenes og pensjonistenes rettigheter i samsvar med det nye regelverket for pensjonsordningen og det beregningsgrunnlag som dette bygger på.

Tilleggsavsetninger, kursreserve, pensjonistenes overskuddsfond og premiefond skal etter overføringen fortsatt være en del av pensjonsordningens midler og anvendes etter ellers gjeldende regler.

Er overført premiereserve ikke tilstrekkelig til å sikre rettighetene til de enkelte medlemmer eller pensjonister, skal manglende premiereserve tilføres fra premiefondet. Resten dekkes i tilfelle ved overførte tilleggsavsetninger eller ved overføringer fra foretaket.

Er overført premiereserve knyttet til medlemmenes og pensjonistenes rett til opptjent pensjon større enn nødvendig for å sikre deres rettigheter, skal overskytende premiereserve benyttes til engangspremie for tillegg til pensjonsytelsene. I kommunale pensjonsordninger skal overskytende premiereserve overføres til premiefondet.

Pensjonskapital og innskuddsfond i pensjonsordning med innskuddspensjon skal etter overføringen forvaltes i samsvar med det nye regelverket for pensjonsordningen og det beregningsgrunnlag dette i tilfelle bygger på.

### **Flytting av pensjonsrettigheter utgått fra kollektive pensjonsordninger**

#### **§ 8c-11.** *(Flytting sammen med pensjonsordningen)*

Ved flytting av en kommunal pensjonsordning skal oppsatte pensjonsrettigheter i pensjonsordningen med tilhørende midler, samtidig overføres til den nye pensjonsinnretningen. Bestemmelsene i §§ 8c-3, 8c-5 tredje og fjerde ledd, 8c-7 første, tredje og fjerde ledd, 8c-8, 8c-9 og 8c-10 første til fjerde ledd gjelder tilsvarende.

Ved flytting av andre pensjonsordninger overføres ikke pensjonsrettigheter knyttet til fripoliser eller pensjonskapitalbevis til den nye pensjonsinnretningen, med mindre den som har rett til fripolisen eller pensjonskapitalbeviset krever det etter reglene i § 8c-13.

#### **§ 8c-12.** *(Flytting ved medregning av tidligere tjenestetid)*

Blir en arbeidstaker medlem av pensjonsordning med foretakspensjon som har bestemmelser om medregning av tjenestetid, gjelder reglene i lov 24. mars 2000 nr. 16 om foretakspensjon §§ 4–11 til 4–13. Ved beregningen av de midler som skal overføres, gjelder § 8c-7 første, tredje, og fjerde ledd tilsvarende. For øvrig gjelder §§ 8c-5 fjerde ledd, 8c-9 og 8c-10 første til fjerde ledd tilsvarende så langt de passer.

#### **§ 8c-13.** *(Flytting av fripolise og pensjonskapitalbevis)*

Den som har rett til pensjonsrettigheter knyttet til fripolise eller pensjonskapitalbevis, kan flytte kontrakten til en annen pensjonsinnretning.

Bestemmelsene om oppsigelsesfrist, risikoovergang og flyttegebyr i § 8c-5 første, tredje og fjerde ledd, samt oppgjørsfrist i § 8c-6 gjelder tilsvarende.

Ved beregning, oppgjør og anvendelse av de midler som skal overføres, gjelder bestemmelsene i §§ 8c-7, 8c-8, 8c-9 og 8c-10 første, andre og femte ledd tilsvarende.

### **Flytting av individuelle pensjonsavtaler**

#### **§ 8c-14.** *(Flytteretten)*

Den som har en individuell pensjonsavtale, eller en individuell livrenteforsikring, kan flytte kontrakten til en annen pensjonsinnretning.

Bestemmelsene om oppsigelsesfrist, risikoovergang og flyttegebyr i § 8c-5 første, tredje og fjerde ledd, samt oppgjørsfrist i § 8c-6, gjelder tilsvarende.

Ved beregningen av de midler som skal overføres, gjelder bestemmelsene i §§ 8c-7 og 8c-8. Oppgjør foretas etter reglene i § 8c-9.

Overførte midler skal anvendes til å sikre rettighetene etter den nye pensjonsavtalen etter reglene i § 8c-10 første og annet ledd. Er premiereserve for pensjonsforsikring ikke tilstrekkelig til å sikre rettighetene etter den nye kontrakten, kan resten dekkes ved overføring fra premiefondet eller i tilfelle fra tilleggsavsetninger knyttet til forsikringen. Overskytende premiereserve benyttes til å øke ytelsene, med mindre forsikringstakeren krever at midlene skal overføres til premiefond.

Person som er oppnevnt som begunstiget under pensjonsavtalen, skal underrettes om flyttingen.

For individuelle pensjonsavtaler kan avgivende pensjonsinnretning ta forbehold om at det skal beregnes et fradrag i premiereserven (seleksjonsfradrag). Slikt fradrag kan bare kreves dersom den pensjonsinnretningen kontrakten flyttes til, legger til grunn ny helseprøving av forsikrede. Departementet kan gi nærmere regler.

## **Del IV. Garantiordninger og avviklingsregler.**

### **Kapittel 9. Garantiordninger.**

#### **§ 9-1.** *(skadeforsikringsselskaperens garantiordning)*

Alle selskaper som har konsesjon til å drive direkte skadeforsikring, unntatt kredittforsikring, plikter å være medlem av skadeforsikringsselskaperens garantiordning.

Medlemmene plikter å bidra til garantiordningen i forhold til deres direkte premieinntekt i Norge de siste tre regnskapsår. I løpet av en periode på tre år kan et medlem ikke pålegges større bidrag enn 1,5 prosent av direkte premieinntekt i Norge de siste tre regnskapsår.

Kredittilsynet gir regler for medlemmenes årlige avsetninger til garantiordningen.

**§ 9-2. (styre)**

Garantiordningen har et styre på fem medlemmer med personlige varamedlemmer, som alle oppnevnes av Kongen. Gyldig vedtak i styret er fattet når minst tre styremedlemmer stemmer for.

Kredittilsynet har rett til å sammenkalle styret når dette finnes nødvendig. Kredittilsynet har plikt til straks å sammenkalle styret når det er grunn til å frykte for at et medlem av garantiordningen ikke vil være i stand til å oppfylle sine forpliktelser etter forsikringskontraktene.

De omkostninger som er forbundet med garantiordningen, utlignes etter de regler som gjelder for utligning av utgiftene til forsikringstilsyn.

**§ 9-3. (garantiordningens virksomhet)**

Styret beslutter innkalling av bidrag fra medlemmene, og avgjør hvordan midlene skal benyttes for å forhindre eller redusere tap for de sikrede etter forsikringskontraktene. Det kan settes vilkår for støtte til et selskap.

Styrets vedtak kan påklages til eller omgjøres av Kongen etter reglene i forvaltningslovens kapittel VI.

Garantiordningen trer inn i de sikredes krav mot selskapet i den utstrekning kravene dekkes gjennom garantiordningen. Styret avgjør disponeringen av de midler som kommer inn ved at krav blir innfridd.

**§ 9-4. (livs- og kredittforsikringsselskaper)**

Kongen kan gi forskrifter om garantiordninger for livsforsikringsselskaper og kredittforsikringsselskaper.

**Kapittel 10. Avvikling og fusjon.****§ 10-1. (avvikling av forsikringsselskap)**

Vedtak om avvikling eller oppløsning av forsikringsselskap må godkjennes av Kongen. Dette gjelder ikke hvis selskapets konsesjon trekkes tilbake. I så fall plikter styret straks å iverksette avvikling.

Etter at vedtak som nevnt i første ledd første punktum er godkjent, må tegning av nye og fornyelse av eldre forsikringer ikke finne sted.

Kredittilsynet trer i tingrettens sted ved anvendelsen av reglene i aksjeloven og allmennaksjeloven kapittel 16. Aksjeloven kapittel 16 får tilsvarende anvendelse på gjensidige selskaper.

**§ 10-2. (plikt til å avvikle gjensidig selskap)**

Synker forsikringsbestanden i et gjensidig forsikringsselskap under det som er vedtektsfestet etter § 4-3 nr. 3, plikter styret straks og med høyst 14 dagers varsel å sammenkalle det selskapsorgan som har myndighet til å vedta avvikling av selskapet.

Blir avvikling ikke vedtatt, og er bestanden fortsatt for lav tre måneder etter at selskapsorganet holdt sitt møte, plikter styret å iverksette avvikling. Tegning av nye og fornyelse av eldre forsikringer må ikke finne sted etter at avvikling er vedtatt eller iverksatt.

**§ 10-3. (overdragelse av forsikringsbestanden)**

Avviklingsstyret kan inngå avtale med annet forsikringsselskap om overføring av hele forsikringsbestanden. Avtalen må godkjennes av Kredittilsynet. §§ 11-9 og 11-10 gjelder tilsvarende.

**§ 10-4. (omdanning til annen selskapsform)**

Kontrakter inngått med forsikringsselskap før omdanning til annen selskapsform er også etter omdanningen bindende for forsikringsselskapet og dets medkontrahenter.

**§ 10-5. (fusjon og fisjon)**

Et gjensidig forsikringsselskap kan overdra eiendeler, rettigheter og forpliktelser i sin helhet til et annet gjensidig forsikringsselskap mot at medlemmene blir medlemmer i det overtakende selskap.

Kredittilsynet trer i tingrettens sted ved utøvelse av myndighet som nevnt i aksjeloven § 13-15 og § 14-7, jf. § 13-15. Reglene i aksjeloven kapitlene 13 og 14 og § 4-26 gjelder tilsvarende for gjensidige forsikringsselskaper.

**Kapittel 11. Offentlig administrasjon av forsikringsselskaper.****Del V. Forskjellige bestemmelser.****Kapittel 12. Utenlandske forsikringsselskapers virksomhet i Norge.****§ 12-1. (filial av utenlandsk selskap)**

Utenlandsk forsikringsselskap kan drive forsikringsvirksomhet i Norge gjennom filial. Bestem-

melsene i § 3-1 t.o.m. § 3-7, kapittel 4, 5 og 10 og §§ 7-3 og 8-6 gjelder ikke for filialer av utenlandske selskaper.

Tillatelse etter første ledd kan kun gis utenlandsk forsikringsselskap som har tillatelse i sitt hjemland til å drive forsikringsvirksomhet og som er underlagt betryggende tilsyn der. Før forsikringsselskapet starter sin virksomhet i Norge gjennom filial, skal det være etablert et tilfredsstillende samarbeid om tilsyn mellom tilsynsmyndighetene i forsikringsselskapets hjemland og Kredittilsynet.

Et utenlandsk selskap som i sitt hjemland ikke oppfyller kravene i § 1-2, kan opprette flere filialer i Norge i samsvar med § 1-2. Disse må hver for seg oppfylle vilkårene i §§ 12-2 til 12-8. Selskap som har sitt hovedsete i en annen stat som omfattes av Det europeiske økonomiske samarbeidsområde og som driver virksomhet i Norge som skadeforsikringsselskap, kan også overta kredittforsikringer.

#### § 12-2. (generalagent)

Selskapet skal utpeke en fullmektig (generalagent) til å lede filialen her i riket. Generalagenten representerer selskapet utad, og har fullmakt til å forplikte selskapet overfor tredjemann, og til å motta søksmål på selskapets vegne. Generalagenten skal være bosatt her i riket.

Et selskap må kun ha én generalagent innenfor hver av de forsikringsbransjer som etter § 1-2, jf. § 12-1 tredje ledd, må drives i separate filialer. En generalagent kan imidlertid benytte underagenter.

Et norsk selskap med begrenset ansvar kan være generalagent hvis samtlige styremedlemmer er bosatt her i riket. Et selskap av en annen art kan være generalagent hvis alle ansvarlige deltakere er bosatt her i riket.

#### § 12-3. (norsk rett)

Dersom ikke annet er bestemt i eller i medhold av lov, skal det utenlandske selskapet i alle rettsforhold som springer ut av filialens virksomhet, være underkastet norsk rett og norske domstolars avgjørelser. Selskapet har verneting der filialen har forretningssted.

#### § 12-4. (kapitalkrav i skadeforsikring)

Et utenlandsk skadeforsikringsselskap med filial i Norge skal her i riket være i besittelse av en kapital bestemt etter regler gitt av Kongen.

#### § 12-5. (kapitalkrav i livsforsikring)

Et utenlandsk livsforsikringsselskap med filial i Norge skal her i riket være i besittelse av en kapital beregnet etter reglene i § 8-2 annet til siste ledd, § 8-3 og § 8-4. Kongen kan gi regler om minstekrav til kapital her i riket.

#### § 12-6. (deponering, offentlig administrasjon, avvikling)

Den kapital som et utenlandsk forsikringsselskap etter §§ 12-4 og 12-5 skal ha her i riket, skal deponeres i norsk bank og forvaltes etter de regler som gjelder for tilsvarende norsk forsikringsselskap. Vedkommende bank er ansvarlig for at kapitalen ikke frigis eller utbetales uten Kredittilsynets samtykke.

Dersom det utenlandske selskap kommer under insolvensbehandling i sitt hjemland, eller dersom Kredittilsynet ellers har grunn til å tro at selskapet ikke vil komme til å oppfylle sine forpliktelser etter forsikringsavtaler inngått gjennom filialen i Norge etter hvert som de forfaller, gjelder reglene i kapittel 11 tilsvarende så langt de passer for selskapets kapital her i riket.

Ved nedleggelse av filialen kan det deponerte beløp ikke frigis før selskapet har dekket alle sine kjente forpliktelser etter forsikringsavtaler inngått gjennom filialen. Før beløpet frigis, skal det innrykkes i Brønnøysundregistrenes elektroniske kunngjøringspublikasjon en oppfordring til mulige rettighetshavere om å melde seg innen en av Kredittilsynet fastsatt frist.

Reglene i denne paragraf gjelder ikke for selskap som har sitt hovedsete i en annen stat som omfattes av Det europeiske økonomiske samarbeidsområde. Kongen kan gi nærmere regler om deponering, om nedleggelse av filial og om fremgangsmåten ved insolvensbehandling fra selskap med hovedsete i en annen stat som omfattes av Det europeiske økonomiske samarbeidsområde som utøver virksomhet gjennom filial i Norge.

#### § 12-7. (konsesjonssøknad)

I tillegg til det som følger av kapittel 2, skal konsesjonssøknaden for en utenlandsk filial være bilagt:

- 1 Bevis for at den valgte representant er i besittelse av de i § 12-2 nevnte egenskaper.
- 2 Offisiell bekreftelse på at selskapet er lovlig stiftet i sitt hjemland med opplysninger om hvor lenge det har drevet den anmeldte virksomhet i sitt hjemland, og om hjemlandets tilsynsmyn-

digheter i de siste tre år har hatt bemerkninger til den måte forsikringsvirksomheten er utøvet.

- 3 Selskapets regnskaper og årsberetninger for de tre siste regnskapsår.
- 4 En erklæring fra selskapets øverste organ om at det forplikter seg til å underkaste seg norsk rett og norske domstolars avgjørelser for de rettsforhold som oppstår av forsikringsvirksomheten i Norge.
- 5 Den originale fullmakt for generalagenten. I fullmakten skal det stå at generalagenten er rette vedkommende også til å motta søksmål for norske domstoler.
- 6 Et eksemplar av selskapets vedtekter.
- 7 En fortegnelse over selskapets styremedlemmer.
- 8 Erklæring om at selskapet er villig til å oppfylle kapitalkravene.

Ovennevnte bilag kan av Kredittilsynet kreves oversatt til norsk av godkjent translatør.

Filialen skal meldes til Foretaksregisteret etter reglene som gjelder for anmeldelse av utenlandsk foretak.

Kongen kan i forskrift fastsette i hvilken utstrekning bestemmelsene i denne paragraf og bestemmelsene i kapittel 2 skal gjelde for selskap som har sitt hovedsete i en annen stat innenfor Det europeiske økonomiske samarbeidsområde, og fastsette nærmere regler for slike selskapers virksomhet i Norge.

#### § 12-8. (oppnevning av ny generalagent)

Taper generalagenten noen av de i § 12-2 foreskrevne egenskaper, eller blir han av noen grunn ute av stand til å utøve sitt verv, eller opphører han å fungere som generalagent, skal Kredittilsynet utpeke en annen til på selskapets vegne å motta søksmål, og for øvrig lovlig representere selskapet med hensyn til allerede inngåtte forpliktelser. Denne fungerer inntil hindringen for representanten er opphørt, eller Kredittilsynet har godkjent en annen representant. Kredittilsynet sørger for å kunngjøre dette i Norsk lysingsblad. Inntil dette er kunngjort, skal enhver forsikringstaker ha rett til å betale forfalt forsikringspremie til Kredittilsynet.

### Kapittel 13. Unntaksbestemmelser.

#### § 13-1. (stat)

Denne lovs bestemmelser kommer ikke til anvendelse på ordninger som styres av staten. Kongen kan likevel fastsette at denne lov helt eller delvis skal gjelde for Norges Banks pensjonskasse.

#### § 13-2. (husdyrforsikring)

Med unntak av § 2-1 kommer denne lovs bestemmelser ikke til anvendelse på forsikring av husdyr administrert av slakterier eller meierier. De skal imidlertid årlig sende inn oppgave over virksomheten til Kredittilsynet. Kredittilsynet kan, hvis det er påkrevet av hensyn til forsikringstakerne, bestemme at også disse ordninger skal være undergitt denne lov helt eller delvis.

#### § 13-3. (begravelseskasser og hjelpekasser)

Denne lovs bestemmelser kommer ikke til anvendelse på begravelseskasser og hjelpekasser som yter en maksimumsstøtte lik folketrygdens grunnbeløp. Disse innretninger kan imidlertid av Kredittilsynet pålegges å sende oppgave om sin virksomhet til Kredittilsynet. Kredittilsynet kan, hvis det er påkrevet av hensyn til de berettigede til ytelsene, bestemme at også disse ordninger skal være undergitt denne lov helt eller delvis.

#### § 13-4. (mindre gjensidige forsikringsselskaper)

Kongen kan gjøre helt eller delvis unntak fra denne lovs bestemmelser for mindre gjensidige forsikringsselskaper.

#### § 13-5. (sjøtrygdslag)

Denne lovs bestemmelser kommer ikke til anvendelse på forsikringsforeninger som går inn under lov om sjøtrygdslag av 3. juli 1953 nr. 2.

#### § 13-6. (gjenforsikring)

Kongen kan gjøre helt eller delvis unntak fra denne lovs bestemmelser for selskaper som bare driver gjenforsikringsvirksomhet.

#### § 13-7. (krigsrisiko til sjøs)

Kongen kan gjøre helt eller delvis unntak fra denne lovs bestemmelser for selskaper som bare driver forsikring av krigsrisiko til sjøs.

#### § 13-8. (andre unntak)

Bestemmelsene i § 3-5 og § 5-1 første ledd gjelder ikke for forsikringsselskaper som ifølge sine vedtekter bare kan overta direkte forsikring for en nærmere angitt krets av forsikringstakere, og eventuelt gjenforsikring i tillegg. Kongen kan

for slike selskaper gjøre unntak også fra andre av lovens bestemmelser.

Kredittilsynet avgjør i tvilstilfelle om et selskap faller inn under første ledd.

Også ellers kan Kongen unnta enkelte selskaper fra deler av loven når særlige hensyn gjør seg gjeldende.

## **Kapittel 14. Straffebestemmelser.**

### **§ 14-1. (straffeansvar)**

Tillits- eller tjenestemenn i institusjoner som er underlagt denne lov og som forsettlig eller uaktsomt overtrer loven eller bestemmelse eller pålegg gitt med hjemmel i loven eller som overtrer ellers gjeldende regelverk for virksomheten eller som medvirker til dette, straffes med bøter, eller under særlig skjerpende omstendigheter med fengsel inntil 1 år, dersom forholdet ikke går inn under noen strengere straffebestemmelse.

Hvis et pålegg av tilsynet ikke blir etterkommet, kan vedkommende departement bestemme at de personer og eller den institusjon, institusjonens morselskap eller morselskapet i det konsern institusjonen er en del av, som skal oppfylle pålegget, skal betale en daglig løpende mulkt til forholdet er rettet. Pålegg om mulkt er tvangsgrunnlag for utlegg.

## **Kapittel 15. Ikrafttredelses- og overgangsbestemmelser.**

### **§ 15-1. (ikrafttredelse)**

Loven trer i kraft fra det tidspunkt Kongen bestemmer.

### **§ 15-2. (eldre virksomhet)**

Loven får anvendelse på virksomhet som drives ved lovens ikrafttredelse.

Endringer av organisasjonsmessig og annen art som er nødvendig på grunn av lovens bestemmelser, må være gjennomført innen ett år etter lovens ikrafttredelse. Kreves myndighetenes godkjenning, må søknad være sendt innen den nevnte frist. Det samme gjelder lovhjemlet søknad om unntak fra lovens bestemmelser.

Et skadeforsikringsselskap som ved lovens ikrafttredelse ikke oppfyller egenkapitalkravet i § 7-3, kan inntil videre regne forsikringstekniske avsetninger som egenkapital i forhold til § 7-3, i den utstrekning disse avsetninger overskrider minimumskravet etter forskrifter gitt i medhold av § 8-6. Et slikt selskap kan ikke øke de forsikringstekniske avsetninger ytterligere ut over nødvendig økning etter de nevnte forskrifter, så lenge egenkapitalkravet etter § 7-3 ikke er oppfylt.

Et selskap som ved lovens ikrafttredelse overskrider grensen i § 7-4 første ledd for plassering i aksjer og andeler, plikter innen fristen i annet ledd å bringe beholdningen ned på det nivå den hadde 1. januar 1986. For øvrig plikter intet selskap å selge aksjer eller andeler for å komme under grensen i § 7-4 første ledd. Selger et selskap som overskrider grensen aksjer eller andeler etter lovens ikrafttredelse, kan imidlertid høyst 25 prosent av salgsbeløpet igjen plasseres i aksjer eller andeler.

Et selskap som ved lovens ikrafttredelse overskrider grensen for samlet engasjement på en kunde, jf. lov om finansieringsvirksomhet og finansinstitusjoner § 2-10 plikter ikke å foreta ekstraordinære oppsigelser av engasjementer for å komme under grensen i bestemmelsen.

### **§ 15-3. (konsesjonsreglenes anvendelse)**

Reglene i kapittel 2 kommer til anvendelse på saker som avgjøres etter lovens ikrafttredelse.

Reglene i kapittel 2 kommer også til anvendelse på forsikringsselskap som før lovens ikrafttredelse har drevet forsikringsvirksomhet uten konsesjon. Søknad må sendes innen fristen i § 15-2 annet ledd. Inntil søknaden er avgjort, kan selskapet fortsette sin tidligere virksomhet.

### **§ 15-4. (nærmere regler og forlenget frist)**

Kongen kan gi nærmere regler om overgangsordninger.

Når sterke grunner taler for og ingen tungtveiende grunner taler mot, kan Kredittilsynet etter søknad gi forlenget frist til å oppfylle lovens krav.

### **§ 15-5. (opphevelse av og endringer i andre lover)**

---

**Vedlegg 5**

# **Forslag til lov om endringer i forsikringsvirksomhetsloven m.m. (livsforsikringsvirksomhet). Fremmet i Innst. O. nr. 4 (2004–2005), jf. Ot.prp. nr. 74 (2003–2004)**

**I**

I lov 10. juni 1988 nr. 39 om forsikringsvirksomhet gjøres følgende endringer:

§ 1–1 nytt siste ledd skal lyde:

*Kongen kan gi nærmere regler om takseringstjenester i skadeforsikringsselskaper.*

§ 2–1 nytt annet ledd skal lyde:

*Tillatelse skal nektes dersom styremedlemmene, administrerende direktør eller annen person som faktisk leder virksomheten:*

- 1. ikke kan antas å ha den nødvendige erfaring til å utøve stillingen eller vervet,*
- 2. er dømt for et straffbart forhold, og det utviste forhold gir grunn til å anta at vedkommende ikke vil kunne ivareta stillingen eller vervet på en forsvarlig måte, eller*
- 3. i stilling eller ved utøvelsen av andre verv har utvist en slik adferd at det er grunn til å anta at vedkommende ikke vil kunne ivareta stillingen eller vervet på forsvarlig måte.*

Nåværende annet til fjerde ledd blir nytt tredje til femte ledd.

§ 8–4 skal lyde:

§ 8–4. (gjenforsikring)

*Et livsforsikringsselskap skal til enhver tid ha gjenforsikring som er betryggende sett i forhold til selskapets risikoeksponering og dets økonomiske stilling.*

*Styret skal sørge for at det foreligger oppdaterte retningslinjer for arten og omfanget av selskapets gjenforsikringer og for at disse blir fulgt opp.*

Nytt kapittel 8a skal lyde:

*Kapittel 8a. Kollektiv og individuell livsforsikring*

## **A. Innledende bestemmelser**

§ 8a-1. (virkeområde og definisjoner)

*Bestemmelsene i dette kapittel gjelder for selskaper som yter kollektiv livsforsikring, individuell livsforsikring eller begge deler, med mindre annet følger av reglene om kommunale pensjonsordninger i kapittel 8b. Bestemmelsene i §§ 7–5, 7–6, 8–1 og 8–2 gjelder ikke for livsforsikringsvirksomhet etter reglene i dette kapittel.*

*Som kollektiv livsforsikring regnes kollektive pensjonsordninger etablert i samsvar med foretakspensjonsloven eller innskuddspensjonsloven, kommunale pensjonsordninger, samt kollektive livrenteforsikringer, gruppelivsforsikringer og andre kollektive livsforsikringer.*

*Som individuell livsforsikring regnes livsforsikring som ikke er kollektiv livsforsikring.*

*Kongen kan gi nærmere regler til utfylling og avgrensning av bestemmelsene i kapitlet her, herunder nærmere regler for hva som skal regnes som henholdsvis kollektiv livsforsikring, kommunale pensjonsordninger, individuell livsforsikring, fripoliser, pensjonskapitalbevis, fortsettelsesforsikringer, engangsbetalte forsikringer, kontraktfastsatte forpliktelser og forpliktelser knyttet til verdien av særskilt investeringsportefølje.*

§ 8a-2. (skille mellom virksomhetsregler)

*Dersom et selskap som driver kollektiv livsforsikringsvirksomhet, også driver individuell livsforsikringsvirksomhet, gjelder reglene i dette kapittel med tilhørende forskrifter for den samlede virksomhet i selskapet, med mindre annet følger av annet ledd.*

*Virksomhetsreglene i kapittel 7 og 8 med tilhørende forskrifter gjelder likevel for selskapets virksomhet knyttet til individuelle livsforsikringskontrakter med kontraktfastsatte forpliktelser som er inngått før det tidspunkt bestemmelsene i kapitlet her trer i kraft, og som selskapet har skilt ut som egen portefølje. Selskapet skal i så fall føre eget regnskap for denne porteføljen.*

*Første og annet ledd gjelder tilsvarende for et selskap som bare driver individuell livsforsikringsvirksomhet.*

## B. Pristariffer og premieberegning

### § 8a-3. (pristariffer)

Selskapet skal til enhver tid ha pristariffer for beregning av premie for samtlige av de produkter eller produktkombinasjoner som selskapet tilbyr. Pristariffene skal angi hvilket samlet vederlag selskapet beregner seg for å overta de ulike typer av risiko som er knyttet til, og for å yte de ulike typer av tjenester som inngår i, de forskjellige produktene og produktkombinasjonene.

Selskapet skal ved fastsettelsen av pristariffer skille mellom:

- a) pris for dekning av risiko knyttet til person,
- b) pris for forvaltning av midler knyttet til forsikringskontraktene, herunder selskapets risiko for avkastningsresultatet,
- c) pris for forvaltning av midler i særskilte investeringsporteføljer med investeringsvalg, og i tilfelle vederlag for avkastningsgaranti knyttet til porteføljene, og
- d) pris for administrative tjenester.

Pristariffene kan fastsette at forsikringstaker, i tillegg til beregnet premie for den enkelte kontrakt, skal betale et kontraktsgebyr ved begynnelsen av forsikringsforholdet, og et avbruddsgebyr dersom forsikringstaker avslutter forsikringsforholdet før forsikringstiden er utløpt. Kongen kan gi nærmere regler om størrelsen på slike gebyrer, og gjøre unntak for regelen i første punktum for kollektive livsforsikringer. Utover dette kan selskapet ikke kreve tillegg til premie beregnet etter gjeldende pristariffer.

For fripoliser og pensjonskapitalbevis som forvaltes med investeringsvalg kan selskapet hvert år kreve vederlag for administrative tjenester etter egen pristariff. For fortsettelsesforsikringer basert på fripoliser eller pensjonskapitalbevis skal pristariffer for personrisiko og for forvaltning svare til de pristariffer som ligger til grunn for den aktuelle fripolisen eller pensjonskapitalbeviset. Kongen kan gi nærmere regler om pristariffer for fortsettelsesforsikringer, herunder unntak fra regelen i annet punktum.

Ved utformingen av pristariffene skal selskapet sørge for at:

- a) selskapets premier vil stå i rimelig forhold til den risiko som overtas og de tjenester som ytes,
- b) selskapets premier vil være tilstrekkelige til å gi sikkerhet for at forpliktelsene etter inngåtte kontrakter blir oppfylt, og vil være betryggende ut fra selskapets økonomi, og
- c) det ikke vil skje urimelig forskjellsbehandling mellom produkter, produktkombinasjoner eller kundegrupper.

Kongen kan gi nærmere regler om pristariffer. Kongen kan også gi nærmere regler om rentesatser

og andre beregningselementer som selskapet kan benytte ved utformingen av pristariffene.

### § 8a-4. (endring av pristariffer)

Selskapet kan endre sine pristariffer, og skal i så fall fastsette fra hvilket tidspunkt de nye tariffene skal gjelde.

I forhold til inngåtte kontrakter kan selskapet ikke gjøre endringen gjeldende før første ordinære premieforfall minst fire måneder etter at forsikringstakeren har mottatt underretning om den fastsatte endringen.

### § 8a-5. (beregning av premier m.v.)

Ved beregning av premier skal selskapet benytte de til enhver tid gjeldende pristariffer, med mindre annet følger av § 8a-4 annet ledd. Krav om betaling av premie skal angi hvilke poster som inngår i beregningen, og forhold av betydning for premieberegningen.

Premien skal beregnes for ett år av gangen, og betales forskuddsvis hvert år med mindre det er avtalt terminvis innbetaling i løpet av året.

Kongen kan fastsette særlige regler for beregning og betaling av premie for engangsbetalte forsikringer.

### § 8a-6. (meldeplikt og tilsyn med pristariffer)

Selskapet skal gi melding til Kredittilsynet om fastsatte pristariffer og prinsippene for utformingen av tariffene. Det samme gjelder ved endring av pristariffer. Kongen kan gi nærmere regler om meldeplikten.

Kredittilsynet skal føre kontroll for å påse at de pristariffer som benyttes er i samsvar med reglene gitt i eller i medhold av §§ 8a-3 og 8a-4, og at premieberegningen skjer i samsvar med reglene i § 8a-5.

Kredittilsynet kan forby bruk av pristariffer som Kredittilsynet finner er ubetryggende eller urimelige.

## C. Kapitalforvaltning og tilordning av avkastning

### § 8a-7. (inndeling av forvaltningskapitalen)

Selskapets forvaltningskapital skal deles inn i kollektivporteføljen, investeringsvalgporteføljen og selskapsporteføljen. Hver av porteføljene kan deles inn i flere underporteføljer.

Kollektivporteføljen skal bestå av eiendeler som motsvarer de forsikringsmessige avsetninger til dekning av kontraktfastsatte forpliktelser. Som kontraktfastsatte forpliktelser regnes forpliktelser som ikke er knyttet til verdien av særskilt investeringsportefølje. Eiendeler som motsvarer erstatningsavsetning etter § 8a-21 og risikoutjevningfond etter § 8a-22 skal også forvaltes i kollektivporteføljen.

*Investeringsvalgporteføljen skal bestå av eiendeler som motsvarer de forsikringsmessige avsetninger til dekning av forpliktelser knyttet til verdien av særskilt investeringsportefølje. Eiendeler som motsvarer supplerende avsetning etter § 8a-18 tredje ledd til dekning av særskilt avkastningsgaranti knyttet til kontrakter i investeringsvalgporteføljen og avsetning etter § 8a-18 fjerde ledd til dekning av selskapets forpliktelse etter foretakspensjonsloven § 11-1 fjerde ledd, inngår likevel i kollektivporteføljen.*

*Eiendeler som motsvarer de forsikringsmessige avsetninger til dekning av kontraktfastsatte uføre- og etterlatteforpliktelser skal inngå i kollektivporteføljen selv om midler knyttet til alderspensjonsytelser er plassert i særskilt investeringsvalgportefølje. Dette gjelder likevel ikke når midlene knyttet til kontraktfastsatte uføre- og etterlatteforpliktelser forvaltes i investeringsvalgporteføljen etter reglene i foretakspensjonsloven § 11-1.*

*Selskapsporteføljen skal bestå av eiendeler som motsvarer selskapets ansvarlige kapital og eventuell annen gjeld enn forsikringsforpliktelsene.*

*Premiefond, innskuddsfond og pensjonsreguleringsfond anses her som del av den portefølje de øvrige midler knyttet til kontrakten inngår i, med mindre det følger av kontrakten at midlene i fondet skal plasseres på annen måte.*

*Ved valg av eiendeler til de forskjellige porteføljer, og ved endring av sammensetningen av porteføljer, skal selskapet overholde krav til god forretningsskikk og sørge for at det ikke skjer urimelig forskjellsbehandling av kunder. Selskapet skal ha retningslinjer for valg av eiendeler og endring av porteføljer for å unngå at det oppstår interessekonflikter mellom kunder og kundegrupper eller mellom kunder og selskapet. I tilfelle av interessekonflikt mellom kunder og selskapet, skal hensynet til kundene gå foran.*

*Selskapet skal opprette et system for registrering av hvilke eiendeler som til enhver tid inngår i de ulike porteføljer.*

*Reglene i paragrafen her er ikke til hinder for at selskapet etablerer en ordning for samlet kapitalforvaltning.*

*Kredittilsynet kan, i samsvar med bestemmelsene i denne paragrafen, treffe avgjørelse om hvilken portefølje en kontrakt, og midler som motsvarer en avsetning, skal inngå i.*

#### *§ 8a-8. (forvaltning av porteføljene)*

*Midlene i kollektivporteføljen kan forvaltes i atskilte deler fastsatt ut fra selskapets risiko for avkastningsresultatet. De kvantitative begrensninger for plassering av midlene som følger av forskrift gitt med hjemmel i § 7-4 annet ledd gjelder for kollektivporteføljen i sin helhet.*

*Midlene i investeringsvalgporteføljen skal plasseres i særskilte investeringsporteføljer for hver kontrakt i investeringsvalgporteføljen i samsvar med de krav som følger av kontrakten mellom selskapet og forsikringstakeren og i samsvar med regler gitt i eller i medhold av lov.*

*Midlene i selskapsporteføljen skal forvaltes forvarlig. Selskapet bestemmer utover dette hvordan midlene i selskapsporteføljen skal forvaltes.*

#### *§ 8a-9. (tilordning av avkastning, overskudd)*

*Avkastning ved forvaltning av midler plassert i kollektivporteføljen skal årlig fordeles mellom de kontrakter som omfattes. Fordelingen foretas etter forholdet mellom de forsikringsmessige avsetninger som er knyttet til hver av kontraktene. Avkastning tilordnet en kontrakt skal etter fradrag av avsetning etter beregningsgrunnlaget for kontrakten og i tilfelle tilleggsavsetning etter § 8a-17, tilordnes kontrakten som overskudd på avkastningsresultatet. Tilsvarende gjelder tilordning av avkastning av midler som svarer til premiefond, innskuddsfond eller pensjonsreguleringsfond. Avkastning av midler som svarer til erstatningsavsetning, risikoutjevningfond og supplerende avsetning etter § 8a-18 tredje og fjerde ledd forvaltet i kollektivporteføljen skal tilordnes disse avsetningene og fond.*

*Avkastning ved forvaltning av midler plassert i særskilt investeringsportefølje skal årlig tilordnes den kontrakt porteføljen er knyttet til. Er det knyttet avkastningsgaranti til en investeringsportefølje, skal garantert avkastning som ikke dekkes av oppnådd avkastning, dekkes av supplerende avsetning eller av selskapet. Tilsvarende gjelder tilordning av avkastning av midler i premiefond, innskuddsfond eller pensjonsreguleringsfond forvaltet i særskilt investeringsportefølje. Avkastning ved forvaltning av midler plassert i selskapsporteføljen skal årlig tilordnes selskapet.*

### **D. Beregning av risikoresultat**

#### *§ 8a-10. (overskudd på risikoresultat)*

*Selskapet skal hvert år beregne risikoresultatet særskilt for hver gruppe av pensjonsordninger, andre kollektivordninger eller kontrakter, og individuelle kontrakter inkludert fripoliser og pensjonskapitalbevis.*

*Som overskudd regnes de på forhånd beregnede risikopremier for en gruppe med fradrag for de faktiske risikokostnader for gruppen. Det skal ved beregningen ses bort fra den fortjeneste for selskapet som er bygget inn i pristariffene for risiko knyttet til person.*

*Overskudd på risikoresultatet skal årlig fordeles mellom de enkelte kontrakter i hver gruppe etter for-*

holdet mellom de risikopremier som er betalt for den enkelte kontrakt. Selskapet kan likevel bestemme at inntil halvparten av årets samlede overskudd på risikoresultatet skal avsettes til risikoutjevningfondet.

Kongen kan gi nærmere regler om at visse typer kontrakter kan unntas fra bestemmelsene i første til tredje ledd.

## E. Anvendelse av årlig overskudd

### 8a-11. (styrking av premiereserve)

Selskapet kan, med samtykke fra Kredittilsynet, beslutte at hele eller en del av årets overskudd etter § 8a-9 første ledd og § 8a-10 skal benyttes til nødvendig styrking av premiereserve for forsikringsforpliktelser knyttet til de kontrakter det gjelder.

Når hensynet til selskapets soliditet tilsier det, kan Kredittilsynet gi selskapet pålegg om å benytte hele eller en del av overskuddet som angitt i første ledd.

### § 8a-12. (overskudd tilordnet fripoliser og pensjonskapitalbevis med kontraktfastsatte forpliktelser)

Bestemmelsene i paragrafen her gjelder anvendelsen av overskudd etter § 8a-9 første ledd tilordnet fripoliser og pensjonskapitalbevis med kontraktfastsatte forpliktelser. Kongen kan i forskrift fastsette at bestemmelsene i paragrafen her også skal gjelde for andre typer kontrakter.

Er selskapets risikoresultat negativt for en gruppe av kontrakter, kan kontraktens andel av risikoresultatet dekkes ved fradrag i overskudd på avkastningsresultatet tilordnet kontrakten.

Selskapet har rett til inntil 20 prosent av det overskudd på avkastningsresultatet som er tilordnet kontrakten, i tilfelle etter fradrag for andel av negativt risikoresultat i samsvar med annet ledd. Selskapet skal fastsette i vedtektene hvor høy prosentsats det skal benytte. Det er, innenfor begrensningen i første punktum, adgang til å fastsette forskjellige fordelingsnøkler ut fra selskapets risiko for avkastningsresultatet. Kongen kan gi nærmere regler for slik overskuddsdeling.

### § 8a-13. (negativt risikoresultat for fripoliser og pensjonskapitalbevis med investeringsvalg)

Bestemmelsene i paragrafen her gjelder fripoliser og pensjonskapitalbevis tilordnet egen investeringsportefølje med investeringsvalg. Kongen kan i forskrift fastsette at bestemmelsene i paragrafen her også skal gjelde for andre typer kontrakter.

Er selskapets risikoresultat negativt for en gruppe av kontrakter, kan kontraktens andel av risikoresul-

tatet dekkes ved fradrag i avkastning tilordnet kontrakten etter § 8a-9 annet ledd eller i verdien av investeringsporteføljen tilordnet kontrakten.

### § 8a-14. (anvendelse av overskudd tilordnet kontrakten)

Når annet ikke følger av §§ 8a-11, 8a-12 eller 8a-13, gjelder følgende:

- Overskudd etter § 8a-9 første og annet ledd og § 8a-10 tilordnet kontrakter som er regulert av foretakspensjonsloven eller innskuddspensjonsloven skal fordeles etter reglene om fordeling av avkastning i disse lovene.
- Overskudd tilordnet andre kontrakter skal anvendes i samsvar med det som er bestemt i kontrakten mellom selskapet og forsikringstakeren.

## F. Forsikringsmessige avsetninger

### § 8a-15. (minstekrav til forsikringsmessige avsetninger)

Selskapet skal i sin årsbalanse føre opp forsikringsmessige avsetninger. Forsikringsmessige avsetninger er avsetninger til dekning av:

- selskapets forpliktelser under kontrakter med kontraktfastsatte forpliktelser, beregnet etter reglene i §§ 8a-16, 8a-17 og 8a-21,
- selskapets forpliktelser knyttet til verdien av særskilt investeringsportefølje, beregnet etter reglene i §§ 8a-18 og 8a-21,
- selskapets forpliktelser knyttet til premiefond, innskuddsfond og pensjonsreguleringsfond, beregnet etter reglene i § 8a-19, og
- selskapets øvrige forsikringsmessige forpliktelser.

Forsikringsmessige avsetninger til dekning av forpliktelser under kontrakter med kontraktfastsatte forpliktelser, som angitt i første ledd bokstav a), omfatter premiereserve, tilleggsavsetninger, kursreguleringsfond, erstatningsavsetning, risikoutjevningfond og andre tekniske avsetninger. Dette gjelder også avsetninger til dekning av uføre- og etterlatteytelser selv om midler som motsvarer avsetning til dekning av alderspensjon er plassert i særskilt investeringsportefølje.

Forsikringsmessige avsetninger til dekning av forpliktelser knyttet til verdien av særskilt investeringsportefølje, som angitt i første ledd bokstav b), omfatter premiereserve, supplerende avsetning for garantiforpliktelser, erstatningsavsetning, risikoutjevningfond og andre tekniske avsetninger. Avsetningene til dekning av alders-, uføre- og etterlatteytelser knyttet til særskilt investeringsportefølje etter reglene i foretakspensjonsloven § 11-1 kan også omfatte tilleggsavsetninger.

*Kongen kan gi nærmere regler om forsikringsmessige avsetninger. Det kan gjøres fradrag for gjenforsikret risiko etter regler gitt av Kredittilsynet.*

**§ 8a-16. (premiereserve for kontraktfastsatte forpliktelser)**

Avsetninger til premiereserve for kontraktfastsatte forpliktelser skal minst utgjøre forskjellen mellom kapitalverdien av selskapets fremtidige forpliktelser og kapitalverdien av de fremtidige nettopremier (prospektiv beregningsmetode). Tilleggsytelser som følge av tilført overskudd medregnes. Nettopremier er premie beregnet som angitt i § 8a-5, med fradrag for pris for administrative tjenester og pris for forvaltning.

Kongen fastsetter nærmere regler for hvilken rentesats som skal benyttes ved beregning av minstekravene til kapitalverdiene. Endres beregningsrenten, beregnes avsetningene for forpliktelser som oppstår etter endringen, på grunnlag av den nye beregningsrenten.

Det årlige krav til avsetning til premiereserve beregnes med utgangspunkt i sparedelen av årets premie, årlig avkastning i samsvar med beregningsrenten, og det beløp som etter beregningsgrunnlaget årlig skal tilføres premiereserven som følge av at selskapets forpliktelse overfor forsikrede som er død i løpet av året, er bortfalt. Årlig krav til avsetning skal også omfatte det overskudd som etter § 8a-14 skal tilføres premiereserven.

Avsetninger til premiereserve skal tilordnes de enkelte kontrakter og de forsikrede på grunnlag av selskapets forpliktelser.

Dersom det i løpet av året inntreffer forsikringstilfeller som gir rett til utbetaling av uføreytelser eller ytelser til etterlatte, skal avsetningen til premiereserve fullt ut tilsvare kapitalverdien av selskapets fremtidige forpliktelser.

**§ 8a-17. (tilleggsavsetninger)**

For å sikre sine forpliktelser under kontrakter med kontraktfastsatte forpliktelser, kan selskapet ved utgangen av det enkelte år foreta tilleggsavsetninger ut over minstekravet til premiereserve. Kredittilsynet kan, når Kredittilsynet finner at soliditetshensyn tilsier det, pålegge selskapet å foreta tilleggsavsetninger.

Selskapets tilleggsavsetninger skal være fordelt på de enkelte kontrakter. Selskapet fastsetter årets tilleggsavsetninger, jf. § 8a-9 første ledd, i prosent av premiereserven knyttet til den enkelte kontrakt. Kongen kan gi forskrift om adgang til å bruke en høyere prosentsats for kontrakter med høy beregningsrente eller lave tilleggsavsetninger.

*Dersom avkastningen tilordnet en kontrakt etter § 8a-9 første ledd i et år ikke er stor nok til å dekke det årlige avsetningskrav etter 8a-16 tredje ledd, kan avsetningskravet oppfylles ved overføring av tilleggsavsetninger tilordnet kontrakten.*

Fører tilleggsavsetninger tildelt en kontrakt et år til at de samlede tilleggsavsetninger overstiger et beløp som tilsvarer 12 prosent av premiereserven knyttet til kontrakten, skal det overskytende beløp tilordnes kontrakten som overskudd. Summen av premiereserve og tilleggsavsetninger knyttet til en kontrakt med kontraktfastsatte forpliktelser kan ellers ikke reduseres på annen måte enn ved utbetaling til forsikrede.

**§ 8a-18. (avsetninger for forpliktelser knyttet til særskilt investeringsportefølje)**

De forsikringsmessige avsetninger til dekning av forpliktelser knyttet til verdien av særskilt investeringsportefølje skal til enhver tid motsvare verdien av den investeringsportefølje som er tilordnet kontrakten. Andelen av overskudd på risikoresultatet medregnes.

Dersom en pensjonsordning eller kontrakt uten kontraktfastsatte alderspensjonsytelser gir rett til kontraktfastsatte uføre- eller etterlatteytelser, skal det foretas avsetninger til dekning av slike forpliktelser etter reglene i §§ 8a-16 og 8a-17. Dersom midler til dekning av uføre- og etterlatteytelsene forvaltes i særskilt investeringsportefølje etter reglene i foretakspensjonsloven § 11-1, skal det foretas supplerende avsetning etter fjerde ledd.

Har selskapet knyttet avkastningsgaranti til en særskilt investeringsportefølje, skal selskapet også foreta supplerende avsetning til dekning av garanti-forpliktelsen. Kongen kan gi nærmere regler om beregning av avsetningens størrelse.

Supplerende avsetning til dekning av selskapets forpliktelse etter foretakspensjonsloven § 11-1 fjerde ledd skal tilsvare forskjellen mellom kapitalverdien av selskapets forpliktelser overfor de forsikrede beregnet etter § 8a-16 og verdien av investeringsporteføljen.

**§ 8a-19. (premie-, innskudds- og pensjonsreguleringsfond)**

De forsikringsmessige avsetninger for forpliktelser knyttet til premiefond, innskuddsfond og pensjonsreguleringsfond skal tilsvare fondets verdi til enhver tid.

§ 8a-17 gjelder tilsvarende for slike fond i den grad de skal tilføres avkastning i samsvar med regelen i § 8a-9 første ledd.

*Er midler som motsvarer slike fond plassert i særskilt investeringsportefølje med avkastningsgaranti, gjelder § 8a-18 tredje ledd tilsvarende.*

### **G. Kursreguleringsfond, erstatningsavsetning og risikoutjevningsfond**

#### **§ 8a-20. (kursreguleringsfond)**

*Kursreguleringsfondet skal tilsvare summen av urealiserte gevinster på finansielle omløpsmidler som inngår i kollektivporteføljen, jf. § 8a-7 annet ledd.*

*Kursreguleringsfondet skal ikke tilordnes kontraktene i kollektivporteføljen. Kongen kan gi nærmere regler om kursreguleringsfondet.*

#### **§ 8a-21. (erstatningsavsetning)**

*Erstatningsavsetningen skal dekke selskapets forventede erstatningsutbetalinger for forsikringstilfeller som ved regnskapsårets utgang ikke er oppgjort av eller meldt til selskapet. Erstatningsavsetningen skal bare tilsvare midler som ville ha kommet til utbetaling i regnskapsåret dersom erstatningstilfellet var ferdigbehandlet.*

*Erstatningsavsetningen skal ikke fordeles på de enkelte kontrakter.*

*Kongen kan gi nærmere regler om erstatningsavsetningen.*

#### **§ 8a-22. (risikoutjevningsfond)**

*Risikoutjevningsfondet kan bare benyttes til å styrke avsetning til premiereserve vedrørende risiko knyttet til person.*

*Risikoutjevningsfondet skal ikke fordeles på de enkelte kontrakter.*

*Kongen kan gi nærmere regler om risikoutjevningfondet.*

§ 8c-7 første ledd første punktum skal lyde:

En ytelsesbasert pensjonsordnings midler omfatter premiereserve til sikring av opptjent pensjon, herunder premiereserve for uføre- og etterlatteytelser, samt *tilleggsavsetninger, pensjonistenes overskuddsfond og premiefondet.*

§ 8c-10 annet ledd skal lyde:

*Tilleggsavsetninger, pensjonistenes overskuddsfond og premiefond skal etter overføringen fortsatt være en del av pensjonsordningens midler og anvendes etter ellers gjeldende regler.*

### **II**

I lov 24. mars 2000 nr. 16 om foretakspensjon gjøres følgende endring:

Tittelen skal lyde:

Lov om foretakspensjon (*foretakspensjonsloven*)

### **III**

I lov 3. juli 1953 nr. 2 om sjøtrygdslag gjøres følgende endring:

§ 1 første ledd skal lyde:

Denne lova gjeld tilsyn med ymsesidige sjøtrygdslag som *etter sine vedtekter har eit geografisk avgrensa virkeområde*, og som ikkje kan teikna større trygd enn kr. 25 000 for eiga rekning på ein vågnad, og berre trygdar farty, fiskereiskap, utstyr og fengd, og reiaransvar, tidstap og andre trygdinngar som går inn som eit naturleg ledd i moderne fiskeridrift. Kredittilsynet kan i serlege høve godkjenne høgare sum enn kr. 25 000 for eiga rekning på ein vågnad, men ikkje høgare enn kr. 100 000.

### **IV**

Loven gjelder fra den tid Kongen bestemmer. Kongen kan sette i kraft de enkelte bestemmelsene til forskjellig tid.

Kongen kan fastsette overgangsregler.

Oslo, i finanskomiteen, den 21. oktober 2004

Siv Jensen  
leder

Heidi Larssen  
ordfører

**Vedlegg 6**

## **Utkast til lov om endring i forsikringsvirksomhetsloven. Foreslått i NOU 2003: 28 Kjønnns- og aldersnøytralitet i kollektive pensjonsordninger**

**I**

I lov 10. juni 1988 nr. 39 om forsikringsvirksomhet (forsikringsvirksomhetsloven) gjøres følgende endringer:

Nytt kapittel 8d skal lyde:

**Kapittel 8d. Fellesordning for  
premieberegning for  
pensjonsordninger med  
ytelsesbasert foretakspensjon**

*§ 8d-1. (Virkeområde m.v.)*

(1) Bestemmelsene i dette kapittel gjelder pensjonsordninger med ytelsesbasert foretakspensjon hvor finansieringsordningen er basert på premieberegning i fellesordninger.

(2) En felles pensjonsordning for konsernforetak kan utgjøre en fellesordning.

(3) En kommunal pensjonsordning kan inngå i fellesordning som nevnt i første ledd.

(4) En pensjonsinnretning som har en eller flere fellesordninger skal føre regnskap for hver fellesordning.

(5) Kongen kan gi nærmere regler til utfylling, gjennomføring og avgrensning av reglene i kapitlet her.

*§ 8d-2. (Årets premier)*

(1) Årlig premie for en pensjonsordning skal tilsvare summen av ordinær årspremie, reguleringspremie og særskilte engangspremier for ytelser som ikke kan premiesettes på forhånd.

(2) Premier beregnes etter § 8d-3 for så vidt annet ikke følger av reglene i §§ 8d-4 og 8d-5 om fellesordning for premieberegning.

*§ 8d-3. (Premieberegning)*

(1) Pensjonsordningen skal årlig tilføres en premie som etter beregningsgrunnlaget for ord-

ningen er tilstrekkelig til å sikre rett til pensjon som medlemmene vil opptjene i løpet av året, med tillegg av årets risikopremier og kostnader for tjenester (ordinær årspremie). Premie for hvert år beregnes ved årets begynnelse og senere i året i takt med lønnsutviklingen.

(2) Pensjonsordningen skal i tillegg hvert år tilføres premie til dekning av oppregulering i løpet av året av opptjente pensjonsrettigheter (reguleringspremie). Reguleringspremien beregnes på tidspunktet for oppreguleringen ut fra lønnsutviklingen i løpet av året.

(3) Pensjonsordningen skal også hvert år tilføres premie til dekning av pensjonsrettigheter som medlemmene i tilfelle får i løpet av året, og som ikke kan premiesettes på forhånd. Slik premie beregnes på det tidspunkt pensjonsrettighetene oppstår.

*§ 8d-4. (Vilkår for fellesordning for premieberegning)*

(1) Bestemmelsene i § 8a-5 er ikke til hinder for at det opprettes fellesordninger som består av flere pensjonsordninger, for at premie for den enkelte pensjonsordning som inngår i en fellesordning, skal bli fastsatt ved beregning basert på prinsipper som vil motvirke at pensjonskostnaden for de enkelte medlemmer for tilsvarende pensjonsrettigheter vil variere med medlemmenes kjønn og alder.

(2) Alle pensjonsordningene i en fellesordning skal ha pensjonsplaner som gir samme typer av pensjonsytelser. Forholdet mellom alderspensjonsytelse og etterlatteytelse for det enkelte medlem, skal være det samme etter pensjonsplanene for alle pensjonsordningene. Alle pensjonsordningene skal bygge på samme beregningsrente og i hovedsak samme beregningsgrunnlag.

(3) Pensjonsordninger med pensjonsplaner som gir forskjellig ytelsesnivå for alderspensjon, kan inngå i samme fellesordning.

*§ 8d-5. (Premieberegning i fellesordninger)*

(1) En fellesordning opprettet etter § 8d-4, skal hvert år tilføres premie tilsvarende summen av ordinær årspremie fastsatt etter forsikringsteknisk beregning for samtlige pensjonsordninger som inngår i fellesordningen. Den enkelte pensjonsordnings andel av samlet ordinær premie til fellesordningen beregnes ut fra forholdet mellom den rett til alderspensjon som vil bli opptjent i løpet av året for samtlige medlemmer av hver av pensjonsordningene. Kostnader for tjenester kan unntas fra fordeling i fellesordningen.

(2) Opptas en arbeidstaker som medlem av en pensjonsordning i løpet av et forsikringsår, belastes tilleggspremie for den del av året som da gjenstår. Tillegget beregnes ut fra pensjonsordningens andel av samlet årspremie til fellesordningen og den prosentvise økning av pensjonsordningens beregningsgrunnlag etter første ledd annet punktum som det nye medlemmet representerer. Avvik fra forsikringsteknisk beregnet premie inngår ved beregningen av ordinær årspremie til fellesordningen i det etterfølgende år. Bestemmelsene i første til tredje punktum gjelder tilsvarende ved beregning av premietillegg for særskilt lønnsøkning for et medlem av pensjonsordningen.

(3) Dersom det i løpet av et forsikringsår opptas en ny pensjonsordning i en fellesordning, skal den ordinære årspremie beregnes ut fra den samlede ordinære årspremie til fellesordningen som er beregnet for året, og den prosentvise økning av det samlede beregningsgrunnlag etter første ledd annet punktum som pensjonsordningen representerer.

(4) En fellesordning skal hvert år tilføres reguleringspremier tilsvarende summen av årlig reguleringspremie etter § 8d-3 annet ledd for samtlige pensjonsordninger som inngår i fellesordningen. Den enkelte pensjonsordnings andel av samlet reguleringspremie til fellesordningen beregnes ut fra forholdet mellom samlet premiereserve for hver av pensjonsordningene på tidspunktet for oppregulering av pensjonsrettighetene. Kostnader for tjenester kan beregnes og belastes særskilt for hver pensjonsordning.

(5) Det skal fastsettes i forsikringsavtalen i hvilken utstrekning premier som nevnt i § 8d-3 tredje ledd skal beregnes særskilt for hver pensjonsordning eller helt eller delvis ved gjennomsnittsberegning som nevnt i første ledd.

*§ 8d-6. (Eldre arbeidstakere)*

(1) Alle pensjonsordninger i en fellesordning skal ha samme regler om opptak av medlemmer som har mindre enn 10 år igjen til pensjonsalderen, og om rett til pensjon og medregning av tidligere tjenestetid for slike arbeidstakere når de er opptatt som medlemmer, jf. lov om foretakspensjon § 3–9 annet og tredje ledd, jf. § 5–6 første ledd bokstav c.

(2) Arbeidsgiveren skal sørge for at arbeidstakere som ikke opptas som medlem av pensjonsordning i en fellesordning fordi de har mindre enn et fastsatt antall år igjen til pensjonsalderen, sikres rett til pensjon i pensjonsordning med innskuddspensjon eller engangsbetalt foretakspensjon.

*§ 8d-7. (Innbetaling av premie)*

(1) Ordinær årspremie beregnet etter § 8d-3 første ledd og § 8d-5 første til tredje ledd, skal innbetales i like kvartalsvise terminer, med mindre det er fastsatt i forsikringsavtalen at den ordinære årspremien skal betales på forskudd før forsikringsåret begynner eller i like mange månedlige terminer. Premietillegg for nye medlemmer eller som følge av lønnsøkning for medlemmene skal kreves innbetalt så snart tillegget er beregnet, men innbetalingen kan fordeles i like deler over de premiemener som da gjenstår.

(2) Reguleringspremie skal kreves innbetalt så snart den årlige reguleringspremien kan fastsettes. Innbetalingen kan fordeles i like deler over de premiemener som gjenstår når reguleringspremien er fastsatt.

(3) Engangspremier som nevnt i § 8d-3 tredje ledd skal kreves innbetalt så snart de er fastsatt. Det kan i påkravet fastsettes at innbetaling først skal skje samtidig med årets siste premiemer eller senest ved årets utgang.

(4) Blir premie for et forsikringsår ikke innbetalt ved årets utgang eller ved utløpet av annen frist fastsatt i nytt premievarsel etter lov om forsikringsavtaler § 14–2, bortfaller den økning av forsikringsforpliktelsene som den ikke innbetalte premie skulle dekke. Medlemmene i pensjonsordningen skal i tilfelle varsles om dette. Det kan likevel ikke som følge av slikt bortfall kreves tilbakebetaling av for meget utbetalt pensjon.

(5) Når det er gitt varsel om krav på premie med betalingsfrist i samsvar med reglene i paragrafen her, skal kravet inntektsføres som forfalt premie selv om kravet forfaller til betaling på et senere tidspunkt.

*§ 8d-8. (Minstekrav til premiereserve)*

(1) Premiereserven for en pensjonsordning som inngår i en fellesordning, skal i samsvar med lov om foretakspensjon § 9-1 til enhver tid minst tilsvare summen av de premiereserver som trengs for å sikre retten til opptjent pensjon for hvert medlem av pensjonsordningen, herunder premiereserve for rett til pensjon opptjent av arbeidstakere som har fratrådt sin stilling med rett til utbetaling av pensjon ved fratreden.

(2) Ved beregning av premiereserve etter første ledd skal det gjøres fradrag for økning av forsikringsforpliktelsene som er bortfalt etter § 8d-7 fjerde ledd.

## II

Forslaget til § 8c-5 som foreslått i Ot.prp. nr. 11 (2003–2004) (foreløpig utgave):

*§ 8c-5. (Oppsigelse. Flyttegebyr)*

Kontrakt om pensjonsordning kan sies opp med en frist på to måneder. Oppsigelse skal skje skriftlig. Kravet om skriftlighet er ikke til hinder for at oppsigelse kan oversendes elektronisk, dersom det er benyttet en betryggende metode som autentiserer avsender og sikrer meldingens innhold.

Første ledd er ikke til hinder for at det avtales at oppsigelsesfristen ikke skal utløpe før ved første kvartalsskifte, halvårsskifte eller årsskifte for pensjonsordninger med årspremie beregnet etter reglene i § 8b-1 *eller* 8d-1.

Ved utløpet av fristen for oppsigelse går risiko knyttet til medlemmer og pensjonister i pensjonsordningen over på den pensjonsinnretning pensjonsordningen flyttes til.

Foretaket skal betale et flyttegebyr til dekning av kostnader som pensjonsinnretningen har ved å avslutte kontrakten og overføre pensjonsordningens midler til annen pensjonsinnretning. Departementet kan gi nærmere regler om flyttegebyr.

---

**Vedlegg 7**

## Banklovkommisjonens tidligere utredninger

### 1 NOU 1994: 19 Finansavtaler og finansoppdrag

NOU 1994: 19 Finansavtaler og finansoppdrag (Utredning nr. 1) ble avgitt til Justisdepartementet 15. desember 1994.

Utredningen behandlet regler om sentrale kontraktstyper som finansinstitusjoner og lignende foretak, herunder statsbanker, tilbyr publikum.

Lov om finansavtaler og finansoppdrag (finansavtaleloven) ble vedtatt 25. juni 1999. Loven trådte i kraft 1. juli 2000. Loven har regler om innskuddskonto, betalingsoppdrag, låneavtaler og kausjoner, samt om megler-, agent- og rådgivningsoppdrag på finanssektorens område.

*Banklovkommisjonen* foreslo ingen begrensninger i långiverens adgang til å overdra fordringer. I finansavtaleloven § 45 ble det imidlertid fastsatt at fordringer bare kan overdras til andre foretak enn finansinstitusjoner dersom låntakeren gir samtykke til overdragelsen. Flertallet i Justiskomiteen ønsket å beskytte låntakeren ytterligere og ønsket en vurdering av en regel som ga låntakeren anledning til å kjøpe fordringen på seg selv, om den ble framsatt for salg av långiveren (Innst. O. nr. 84 (1998–99)). Stortinget vedtok å be Regjeringen om å komme raskt tilbake til Stortinget med forslag som åpnet for at låntakeren fikk forkjøpsrett når fordringen ble overdratt. Justisdepartementet ba *Banklovkommisjonen* utrede spørsmålet. Dette ble gjort i NOU 1999: 31 Oppkjøp og inndrivning av fordringer m.v. som er omtalt nedenfor under 5.

### 2 NOU 1995: 25 Sikringsordninger og offentlig administrasjon m.v. av finansinstitusjoner

NOU 1995: 25 Sikringsordninger og offentlig administrasjon m.v. av finansinstitusjoner (Utredning nr. 2) ble avgitt til Finansdepartementet 28. november 1995. I utredningen ble det foreslått regler om betalings- og soliditetssvikt i finansinstitusjoner samt om offentlig administrasjon av banker og forsikringsselskaper m.v.

Lov om sikringsordninger for banker og offentlig administrasjon m.v. av finansinstitusjoner ble vedtatt 6. desember 1996 (banksikringsloven) og trådte i kraft 1. januar 1997.

*Kommisjonens* forslag til regler om forsikrings-selskapers garantiordning ble ikke ferdigbehandlet av departementet i forbindelse med ovennevnte lov.

Enkelte av bestemmelsene i sikringsfondsloven om betalings- og soliditetsvansker og om offentlig administrasjon (kapittel 3 og 4), må ses i sammenheng med de regler som foreslås i NOU 1998: 14 Finansforetak m.v. (Utredning nr. 4) om oppløsning og avvikling av finansforetak (lovutkastet kapittel 9). Hvilke av disse regelverk som formelt vil bli gjort gjeldende i en konkret situasjon vil blant annet avhenge av om finansforetaket er i en økonomisk krise eller om man bare ønsker å avvikle foretakets virksomhet. I NOU 1998: 14 foreslås det at enkelte av bestemmelsene i banksikringsloven skal gjelde så langt de passer ved avvikling etter finansforetaksloven.

Stortingets granskningskommisjon for bankkrisen (Smith-kommisjonen) omtaler rettsreglene om krisehåndtering, herunder gjeldende banksikringslov, i kapittel 8.2 i sin rapport av 29. juni 1998.

### 3 NOU 1996: 24 Betalingssystemer m.v.

NOU 1996: 24 Betalingssystemer m.v. (Utredning nr. 3) ble avgitt til Finansdepartementet 11. november 1996. Utredningen inneholdt forslag til lov om betalingssystemer m.v. med motiver. Forslaget omhandlet systemer basert på felles regler for avregning, oppgjør og overføring av betalinger mellom banker (interbanksystemer). Interbanksystemene utgjør de organiserte ordninger mellom bankene som er nødvendige for å gjennomføre betalinger mellom bankene og deres kunder. Videre omhandlet lovforslaget de systemer som lå til grunn for de enkelte betalingstjenester som institusjonene tilbyr kundene når overføringen bygger på betalingskort eller annen form for

selvstendig brukerlegitimasjon. Lovforslaget omfattet også betalingssystemer som ikke er knyttet til kundekonti i banker og finansieringsforetak.

Lov om betalingssystemer (betalingssystemloven) ble vedtatt 17. desember 1999. Loven trådte i kraft 14. april 2000. Loven behandler interbanksystemer og systemer for betalingstjenester for overføring av penger fra eller mellom kundekonti i banker og finansieringsforetak. Systemer for betaling som ikke er knyttet til kundekonti i banker eller finansieringsforetak omfattes ikke av loven.

#### 4 NOU 1998: 14 Finansforetak m.v.

NOU 1998: 14 Finansforetak m.v. (Utredning nr. 4), ble avgitt til Finansdepartementet 18. august 1998. Utredningen har vært på høring og er til behandling i departementet. Enkelte forslag er allerede vedtatt ved endringer av finansieringsvirksomhetsloven, sparebankloven og forretningsbankloven.

Utredningen inneholder forslag til ny felles lovgivning for banker, forsikringsselskaper og andre finansforetak. Det foreslås regler om etablering, konsesjonsbehandling, organisering m.v. av finansforetak og finanskonsern, samt eier- og kapitalforhold. *Kommisjonens* lovforslag er i hovedsak enstemmig.

Gjeldende lovbestemmelser om finansinstitusjoner er nedfelt i fire lover – sparebankloven, forretningsbankloven, finansieringsvirksomhetsloven og forsikringsvirksomhetsloven. *Kommisjonens* lovforslag innebærer en stor grad av samordning og forenkling av disse lovene, som gjør lovverket lettere tilgjengelig og mer brukervennlig. *Kommisjonen* har i tillegg samordnet regelverket med den nye aksjelovgivningen og lovforslaget oppfyller de krav som EØS-regelverket på finansområdet stiller.

*Kommisjonen* har, i samsvar med mandatet, på flere områder innarbeidet i lovforslaget sentrale bestemmelser som i dag er gitt ved forskrift. Dette gjelder blant annet de forskrifter som regulerer markedsadgangen for kredittinstitusjoner og forsikringsselskaper innenfor EØS, samt regler om ansvarlig kapital og kapitaldekning.

*Kommisjonen* foreslo en forenkling av organisstrukturen i finansforetak ved at det ikke lenger skulle være et lovpålagt krav å ha representantskap og kontrollkomité. *Kommisjonen* mente at de oppgaver som disse organene har i dag ville bli ivarettatt gjennom kommisjonens samlede forslag til regler om organisering.

Det ble foreslått regler som klargjør den adgang ulike samvirkelag og enkelte andre institu-

sjoner enn banker skulle ha til å drive særlige typer av innskuddsvirksomhet.

*Kommisjonen* har lagt til grunn at gjeldende eierbegrensningsregel på 10 prosent i finansinstitusjoner ligger fast, og foreslo at kjøpsrett til eierandel her skal regnes som like med eierandel. *Kommisjonen* har imidlertid vært opptatt av at regelverket ikke skal stenge for nødvendige strukturendringer og markedstilpasninger innen finansnæringen i årene fremover. På denne bakgrunn foreslo *kommisjonen* blant annet regler om at det ikke skulle være et absolutt krav om heleie av konsernselskaper, men at det i forbindelse med et oppkjøp kunne gis konsesjon ved en eierandel, medregnet forhåndsaksepter, ned til to tredeler.

*Kommisjonen* foreslo videre at det som ledd i en strategisk samarbeidsavtale mellom to finansinstitusjoner (finansforetak) kunne gis tillatelse til at den ene finansinstitusjonen kunne eie inntil 30 prosent av den andre institusjonen. Ved lov 17. desember 1999 nr. 96 ble finansieringsvirksomhetsloven § 2–2 nr. 10 endret slik at finansinstitusjoner, etter tillatelse fra Kongen, kan ha eierandeler svarende til inntil 25 prosent av aksjekapitalen eller stemmene i en annen finansinstitusjon som et ledd i en strategisk samarbeidsavtale.

Det ble foreslått en videreføring av gjeldende bestemmelser om krysseie i finansinstitusjoner.

Det ble videre foreslått at sparebanker skulle kunne omdannes til aksjeselskap/allmennaksjeselskap. Flertallets forslag ble fulgt opp av Finansdepartementet i Ot.prp. nr. 59 (2001–2002). Stortinget vedtok i 11. juni 2002 endringer i sparebankloven, forretningsbankloven og finansieringsvirksomhetsloven som gir sparebanker adgang til å omdanne seg til aksjeselskaper eller allmennaksjeselskaper. Endringsloven ble sanksjonert av Kongen i statsråd 21. juni 2002. Sparebanker kan, i tråd med kommisjonens forslag, bare omdannes etter den såkalte stiftelsesmodellen, jf. fil § 2–19 annet ledd bokstav b. Dette innebærer at aksjene i banken, med unntak av de som tilfaller grunnfondsbeveierne, etter omdannelsen eies av stiftelsen. For å unngå en uhensiktsmessig eierstruktur åpnes det for kontantutbetaling til mindre grunnfondsbeveiere. Så lenge stiftelsen eier 10 prosent eller mer, så kan banken benytte ordet «spare» eller «sparebank» i sitt firma. Så lenge stiftelsen eier 10 prosent eller mer, skal banken fortsatt være medlem av Sparebankenes sikringsfond. Faller eierandelen under 10 prosent skal banken være medlem av Forretningsbankenes sikringsfond.

*Kommisjonen* foreslo også i Utredning nr. 4, at selveiende finansinstitusjoner gjennom avtale kunne etablere konserngruppe som ble ledet av et

felles konsernstyre. Bakgrunnen for forslaget var søknad fra Gjensidige og Sparebanken NOR om å etablere et felles blandet finanskonsern. Ved lov 4. juni 1999 nr. 36 ble forslaget fulgt opp ved at finansinstitusjonsloven ble endret slik at sparebank og gjensidig forsikringsselskap kan inngå avtale om å opprette en konserngruppe ved at foretakene har felles styre (konsernstyre). Med virkning fra 1. januar 2003, gis sparebanker anledning til å omdannes til aksjeselskap eller allmennaksjeselskap, jf. lov 21. juni 2002 nr. 32 om endringer i lov 10. juni 1988 nr. 40 om finansieringsvirksomhet og finansinstitusjoner mv.

Det skal nevnes at spørsmålet om eierbegrensning og eierkontroll i finansinstitusjoner ble nærmere utredet i NOU 2002: 3 Eierbegrensning og eierkontroll i finansinstitusjoner (Selvig-utvalget). Selvig-utvalget foreslo at gjeldende eierbegrensningsregler erstattes med et skjønnsbasert system basert på den modell for kontroll med eierforholdene i finansforetak som EØS-direktiver innen finansområdet bygger på. Dette ble fulgt opp av Ot.prp. nr. 50 (2002–2003), Innst. O. nr. 88 (2002–2003) og Besl. O. nr. 88 (2002–2003). Lov 20. juni 2003 nr. 42 Om endringer i lov 10. juni 1988 nr. 40 om finansieringsvirksomhet og finansinstitusjoner og i enkelte andre lover (eierkontroll i finansinstitusjoner) ble vedtatt 20. juni 2003. Loven er ikke ennå trådt i kraft.

## 5 NOU 1999: 31 Oppkjøp og inndriving av fordringer m.v.

NOU 1999: 31 Oppkjøp og inndriving av fordringer m.v. (Utredning nr. 5) ble avgitt til Justisdepartementet 18. november 1999. Utredningen inneholdt forslag til lovgivning som skulle gjelde for oppkjøp og inndriving av forfalte fordringer, særlig misligholdte lånefordringer kjøpt opp til betydelig underkurs.

*Kommisjonen* foreslo at virksomhet med erverv og inndriving av forfalte krav skulle utløse krav om inkassobevilling og at Kredittilsynet skulle ha tilsyn med slik virksomhet. Det ble også foreslått nye regler i inkassoloven som satte grenser for hvor stor egeninteresse innkreverne kunne ha i at inndrivingen lykkes. *Kommisjonen* fremmet videre et forslag om innføring av et foretaksrettet bevillingsystem for all inndrivingsvirksomhet, med unntak av advokaters fremmedinkasso.

*Kommisjonen* ble av Justisdepartementet bedt om å utarbeide et lovforslag som ga skyldneren forkjøpsrett ved overdragelse av fordringen, jf. ovenfor i vedlegg 7 punkt 1. I *kommisjonen* var det ulike

syn på i hvilken utstrekning innføring av en forkjøpsrett vil bidra til å styrke stillingen til låntakere flest, og i hvilken utstrekning det vil være behov for forkjøpsrett ved siden av de foreslåtte endringer i inkassoloven, som det under alle omstendigheter ble antatt å være behov for.

*Kommisjonens* forslag ble delvis fulgt opp i lov om endringer i inkassoloven av 16. mars 2001 nr. 8. Endringene i inkassoloven trådte i kraft 1. januar 2002. Lovens øvrige forarbeider er Ot.prp. nr. 26 (2000–2001), Innst. O. nr. 47 og Besl. O. nr. 61. I loven utvides definisjonen av inkassovirksomhet til også å omfatte oppkjøp av forfalte pengekrav og egen inndriving av disse. Slik virksomhet er dermed underlagt krav om inkassobevilling og virksomheten underlagt Kredittilsynets tilsyn. Det ble innført inkassobevilling for foretak i stedet for personlig inkassobevilling. I lov 20. desember 2002 nr. 106 ble det innført en klagenemnd for inkassosaker ved et nytt kapittel VII i inkassoloven: Nemndsbehandling av tvister i inkassosaker. Forarbeider er Ot.prp. nr. 115 (2001–2002), Innst. O. nr. 20 (2002–2003) og Besl. O. nr. 40 (2002–2003). Det ble også vurdert om det bør fastsettes nye sanksjoner mot brudd på god inkassoskikk. Disse forslagene har til formål å bedre skyldnerens rettsstilling. Videre foreslo Justisdepartementet en reduksjon av maksimalsatsen for skyldnerens erstatningsplikt for utenrettslige inndrivingskostnader og regler om opplysningsplikt overfor skyldneren om dennes adgang til å søke gjeldsordning ved overdragelse av fordringer. Ved Kongelig resolusjon 1. februar 2002 ble inkassoforskriften endret med virkning fra 1. mars 2002. Endringen gikk blant annet ut på at grunnsatsen – «inkassosatsen» – ble redusert fra kr. 670,- til kr. 520,-.

## 6 NOU 2001: 23 Finansforetakenes virksomhet

NOU 2001: 23 Finansforetakenes virksomhet (Utredning nr. 6) ble avgitt til Finansdepartementet 29. juni 2001. Lovforslaget bygger videre på lovforslaget fremmet i *Kommisjonens* fjerde utredning, NOU 1998: 14 Finansforetak m.v.

Utredning nr. 6 inneholder forslag til ny felles lovgivning for banker, forsikringsselskaper og andre finansforetak. Det foreslås regler om organisering av virksomheten, herunder utkontraktering av tjenester, verdipapirisering, likviditet, plasseringsgrenser, pantesikrede obligasjoner, produktpakker og behandling av kundeopplysninger.

I utredningen behandles enkelte alminnelige regler for finansforetaks virksomhet. *Kommisjonen*

foreslår blant annet at det innføres en bestemmelse om god forretningsskikk for finansforetak. Videre foreslår *kommisjonen* regler om finansforetaks opplysningsplikt overfor kunder og bruk av opplysninger om kunder, herunder regler om konfidensialitet og taushetsplikt.

*Kommisjonen* beskriver og vurderer spørsmål som bortsetting av tjenester (outsourcing), og foreslår regler for slik bortsetting. *Kommisjonen* foreslår at finansforetak pålegges en meldeplikt til Kredittilsynet før de utkontrakterer deler av den konsesjonspliktige virksomheten og/ eller funksjoner som påvirker utførelsen av denne virksomheten.

Det foreslås å gi banker, forsikringsselskaper og kredittforetak adgang til verdipapirisering. Verdipapirisering innebærer at fordringsmasser av ulike slag selges til et foretak hvis virksomhet er begrenset til å eie fordringene og til å finansiere ervervet gjennom utstedelse av obligasjoner.

*Kommisjonen* foreslår videre at et kredittforetak skal kunne ta opp obligasjonslån sikret med porteføljepant (pantesikrede obligasjoner). I flere EU-land er det gitt særskilte lovbestemmelser som gjør slike obligasjoner til særlig sikre investeringsobjekter. *Kommisjonen* foreslår bestemmelser som gjør det mulig for norske kredittforetak å utstede slike obligasjoner.

*Kommisjonen* foreslår endringer i bankers likviditetskrav slik at man som hovedregel går bort fra dagens ordning med kvantitative likviditetskrav og erstatter dette med kvalitative krav. Tilsyn føres gjennom løpetidsrapportering. Reglene om likviditet gjelder for alle finansforetak.

*Kommisjonens* forslag er delvis fulgt opp i lov 13. desember 2002 nr. 77 om endringer i finansieringsvirksomhet og finansinstitusjoner (verdipapirisering og obligasjoner med særskilt sikkerhet). Endringene er foreløpig ikke trådt i kraft. Øvrige lovforarbeider er Ot.prp. nr. 104 (2001–2002), Innst. O. nr. 11 (2002–2003), Besl. O. nr. 7 (2002–2003), Besl. L. nr. 1 (2002–2003) og Besl. O. nr. 16 (2002–2003).

## 7 NOU 2001: 24 Ny livsforsikringslovgivning

NOU 2001: 24 Ny livsforsikringslovgivning (Utredning nr. 7) ble avgitt til Finansdepartementet 29. juni 2001.

I Utredning nr. 7 behandler *kommisjonen* livsforsikringslovgivningen, med hovedvekt på kollektiv pensjonsforsikring. I utredningen legger *kommisjonen* frem forslag til et nytt regelsett for regulering av livsforsikringsselskapers virksomhet.

Regelforslaget er basert på nye prinsipper for regulering av forholdet mellom kunde og forsikringsselskap. *Kommisjonen* foreslår at bestemmelsene tas inn som et nytt kapittel 8a i lov 10. juni 1988 nr. 39 om forsikringsvirksomhet. Formålet med reglene er å øke forutberegnelighet og oversiktlig- het for forsikringskundene. I utredningen behandles også et begrenset antall spørsmål som direkte angår individuell livsforsikring.

Forslaget fra *Banklovkommisjonen* har som formål å legge til rette for klarere skiller mellom de forsikredes og selskapenes egne midler, klarere fordeling av risiko mellom kunde og selskap, og mer oversiktlig prising av livsforsikringsprodukter. Dette er igjen viktig for konkurransen i livsforsikringsmarkedet.

Etter lovforslaget skal forsikringsselskapet fastsette priser og kreve inn betaling fra sine kunder på forhånd. Prisene skal inneholde et fortjenestelement, og det skal ikke være adgang for selskapet til å få en viss andel av et forsikringsteknisk overskudd i ettertid. For fripoliser og lignende foreslås det en modell som innebærer at selskapet skal ha adgang til å ta inntil 20 prosent av overskuddet fra avkastningen av kundemidlene.

Dagens krav om at fondsforsikring må drives i egne selskaper foreslås opphevet. Reglene om tilleggsavsetninger foreslås videreført. Tilleggsavsetningene foreslås også knyttet sterkere til den enkelte kontrakt. Fordi overskuddsdeling som hovedregel foreslås avvirket, vil tilleggsavsetningene som hovedregel bli fullt ut kundefinansiert. Ordningen med kursreserve for finansielle omløpsmidler foreslås videreført, men det foreslås at kursreserven ikke lenger skal være kundefordelt.

Ot.prp. nr. 74 (2003–2004) Om lov om endringer i forsikringsvirksomhetsloven m.m. (livsforsikringsvirksomhet) ble godkjent i statsråd 28. mai 2004.

*Banklovkommisjonen* har, i samsvar med tilrådingene fra Konkurransesevalget, foreslått en prinsipiell omlegging av pris- og fortjenestestrukturen innenfor livsforsikringsvirksomhet. Departementet følger i proposisjonen opp denne prinsipielle omleggingen. Lovforslaget er justert noe i forhold til *Banklovkommisjonens* utkast for å imøtekomme innspill fra forskjellige høringsinstanser. Departementet foreslår at eksisterende individuelle livsforsikringskontrakter uten investeringsvalg kan beholdes i samme selskap, forutsatt at de skilles ut i egen portefølje med eget regnskap.

Grensen for hvor store tilleggsavsetninger selskapene kan ha foreslås utvidet, og det legges opp til at det i forskrift gis adgang til mer fleksibel opp-

bygging av tilleggssavsetninger for den enkelte kontrakt. Detaljeringsgraden i lovforslaget er noe redusert i forhold til Banklovkommisjonens utkast til lovtekst. Det er lagt opp til noe større bruk av forskrifter.

I tillegg legges det frem forslag til lovendring som presiserer kravet om at det skal foretas egnethetsvurdering av styre og ledelse i selskapet når det søkes om konsesjon til å starte forsikringssselskap, og forslag til en hjemmel til å gi nærmere regler om takseringstjenester i skadeforsikringssselskaper.

Ot.prp. nr. 74 er behandlet av finanskomiteen i Innst. O. nr. 4 (2004–2005). Det er ikke gjort noen endringer i forhold til lovforslaget i Ot.prp. nr. 74 (2003–2004).

## 8 NOU 2002: 14 Finansforetakenes virksomhet II

NOU 2002: 14 Finansforetakenes virksomhet II (Utredning nr. 8) ble avgitt til Finansdepartementet 27. juni 2002.

I Utredning nr. 8 behandler *kommisjonen* utbytte og konsernbidrag, finansforetaks eie av aksjer, andeler og fast eiendom, kredittforetaks adgang til å eie bank eller forsikringsselskap, tvisteløsningsordninger, tilsynsmyndighetenes kompetanse vis-à-vis finansforetakene, nasjonale og overnasjonale tilsynsmyndigheter, fjernsalg av finansielle tjenester og tiltak mot hvitvasking av penger. Lovforslaget bygger på lovforslag fremmet i NOU 1998: 14 Finansforetak m.v. og NOU 2001: 23 Finansforetakenes virksomhet, og må ses i sammenheng med disse utredningene. Forslaget har vært ute til høring og er til behandling i Finansdepartementet.

## 9 NOU 2002: 21 Oppsigelse m.v. av forsikringsavtaler

NOU 2002: 21 Oppsigelse m.v. av forsikringsavtaler (Utredning nr. 9) ble avgitt til Justisdepartementet 18. desember 2002.

I Utredning nr. 9 foreslår *kommisjonen* en revisjon av reglene om fornyelse og oppsigelse av andre forsikringsavtaler enn livsforsikringsavtaler. Forslagene omfatter skadeforsikring, sykeforsikring og ulykkesforsikring.

Det foreslås at forsikringstakeren i forsikringstiden skal kunne flytte forsikringen fra ett selskap til et annet. Videre foreslås en endring av fristene for å unnlate å fornye forsikringen ved utløpet av

forsikringstiden, og en plikt for forsikringsselskapet til å informere forsikringstakeren om reglene for å unnlate fornyelse. Hensikten med forslagene er å styrke forsikringstakerens stilling og hindre innelåsningsmekanismer som er uheldige for konkurransen i forsikringsmarkedet.

*Kommisjonen* har ikke sett behov for å endre reglene om forsikringstakerens rett til oppsigelse av livsforsikringsavtaler. *Kommisjonen* foreslår at regelrevisjonen blant annet skjer ved en endring av forsikringsavtalelovens kapitler 3 og 12. Forslaget har vært ute på høring og er til behandling i Justisdepartementet.

## 10 NOU 2003: 11 Konkurransen i kollektiv livsforsikring

*Banklovkommisjonens* Utredning nr. 10, NOU 2003: 11 Konkurransen i kollektiv livsforsikring, ble avgitt til Finansdepartementet 5. mars 2003. Utredningen er delt i to deler som begge omfatter emneområder av sentral betydning for konkurranseforholdene i markedet for kollektiv pensjonssparing.

Den første delen inneholder utkast til ny lovgivning om kommunale pensjonsordninger tilpasset behovet for ryddige konkurranseforhold i det kommunale markedssegment. *Kommisjonens* lovutkast vil gjøre det mulig for samtlige livsforsikringssselskaper å markedsføre kommunale pensjonsprodukter som imøtekommer de krav som etter Arbeidsrettens dom av 8. oktober 2002 følger av den dagjeldende Hovedtariffavtale i kommunal sektor. Det forutsettes at de dispensasjoner fra gjeldende lov om forsikringsvirksomhet som er meddelt ulike selskaper, skal bortfalle.

Den andre delen av utredningen inneholder et lovutkast med et samlet regelverk om flytting av livsforsikrings- og pensjonskontrakter. Lovutkastet viderefører prinsippet om alminnelig flytterett i lov om forsikringsvirksomhet § 7–8. I denne delen av utredningen har *kommisjonen* lagt vesentlig vekt på forenkling, opprydding og modernisering av de detaljerte og omfattende forskrifter som i dag gjelder på området. Lovutkastet omfatter flytting av så vel private som kommunale pensjonsordninger.

Ot.prp. nr. 11 (2003–2004) Om lov om endringer i lov 10. juni 1988 nr. 39 om forsikringsvirksomhet m.v. (kommunale pensjonsordninger m.v.) ble godkjent i Statsråd 24. oktober 2003, med et lovforslag som med mindre endringer svarte til Banklovkommisjonens forslag. I forsikringsvirksomhetsloven ble det ved lov av 19. desember 2003 nr. 121, vedtatt et nytt kapittel 8b. Kommunale pen-

sjonsordninger og et nytt kapittel 8c. Flytting. Loven trådte i kraft 1. januar 2004.

## **11 NOU 2003: 28 Kjønn- og aldersnøytralitet i kollektive pensjonsordninger**

*Banklovkommisjonen* la den 28. oktober 2003 frem sin Utredning nr. 11, NOU 2003: 28 Kjønn- og aldersnøytralitet i kollektive pensjonsordninger. Utredningen inneholder forslag til endringer i forsikringsvirksomhetsloven som åpner for at livsforsikringsselskaper kan etablere fellesordninger for å sikre kjønn- og aldersnøytralitet i ytelsesbaserte foretakspensjonsordninger som inngår i fellesordningen. Kjønn- og aldersnøytralitet i pensjonsordninger med innskuddspensjon og engangsbetalt foretakspensjon er ivaretatt ved de endringer som ble foretatt i innskuddspensjonsloven og lov om

foretakspensjon ved lov av 13. desember 2002 nr. 75.

Forslaget sørger for at fellesordningen for premieberegning som helhet sikres en premie som er tilstrekkelig til å dekke de rettigheter som samtlige medlemmer av pensjonsordningene i en fellesordning opptjener i løpet av året. Det samlede premievolum til en fellesordning skal etter forslaget fordeles mellom pensjonsordningene etter kjønn- og aldersnøytrale kriterier. Forslaget er basert på det samme system og de samme lovtekniske løsninger som *Banklovkommisjonen* foreslo for kommunale pensjonsordninger i NOU 2003: 11 Konkurransen i kollektiv livsforsikring. I sin behandling har *Banklovkommisjonen* lagt vekt på å finne løsninger som er prøvet i praksis og som vil kunne fungere på en forutberegnelig måte dersom markedet velger å ta dem i bruk.

Forslaget har vært ute på høring og er til behandling i Finansdepartementet.